COMMENTARIVS IN TITVLVM IVRIS CANONICI DE INIVRIIS, ET damno dato, accommodatus vsui studiosorum tam Theologiæ, quam vtriusq; iuris.

AVCTORE PETRO BINSFELDIO, Suffraganeo Treuirensi Doctore Theologo.

1. Ad Thessalonicen. 5. cap.

Patientes estote ad omnes, & videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est sectamini inuicem & in omnes.

AVGVSTAE TREVIRORVM,

Ex Officina Typographica Henrici Bock.

ANNO CIↃ. IↃ. XCVIII.

Cum gratia & Priuilegio Cæsar. Maiest. ad decennium.

AD DIVAM CATHARINAM ALEXANDRINAM VIRGINEM, AC MARTYREM STVDIORVM ACADEMIARVMQVE SINGVLAREM PATRONAM.

B omnibus qui libros in lucem emittunt, frequentiori calculo receptum est, vt aliquem genere & auctoritate potentem, aut nomine celebrem virum deligant, cuius præsidio clypeoque libri ab iniurijs Zoilorum vindicentur, necnon à lubricarum linguarum sagittis protegantur. Hunc communem auctorum morem secutus, ne hic commentarius de iniurijs & damno dato, naufragium patiatur in hoc vastißimo mari, aut incautè serpentinis morsibus exponatur, decreui eundem etiam alicuius celebris hominis tutelæ inscribere. Sæpius autem cum ancipiti cogitatione hærerem, sub cuius protectione securius prodiret, mentem meam à mortalibus exemplum quorundam recentiorum doctorum

pietate eruditioneque præcellentium ad immortalem pertraxit. Ad tuum ergo patrocinium confugiendum duxi, Catharina virgo nobilliſsima, regia de ſtyrpe prognata, & martyr clariſsima, quæ merito ab omnibus literarum cultoribus, nec non antiquis Catholicæ religionis Academijs communis patrona delecta es: A primis ætatis initijs liberalium artium, humanæ cœleſtiſque Philoſophiæ abditiſsima ſecreta cum fidei noſtræ ardore coniunxiſti: atque ante maturam ætatem tam perfectum eruditionis gradum conſecuta es, vt præſtantiſsimos quoſque illius ſeculi Philoſophos ſolidiſsimis rationibus conuiceris, atque in tuam Chriſtianam ſententiam non quidem perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, vt Apoſtolus loquitur, ſed oſtenſione ſpiritus & virtutis Dei adiuncta tamen ſubtilitate ingenij adduxeris. Viciſti quinquaginta Philoſophorum, qui ad te vincendam conuocati cõuenerant, ingeniorum acumen, & falſam ſapientiam. Viciſti impij Maxentij potentiam & machinas quas ad te ſubuertendam ſtudioſiſsimè inuenerat: Sed nihil

hil virium habebant aduersus veram prudentiam subdola astutaque consilia. debiles erant omnes aduersus constantiam machinæ: inutilis aduersus DEI consilium multitudo. Hunc ergo meum laborem tibi in omni scientiarum genere clarissimæ offero, & dedico, precorque vt tua protectione plurimum gaudeat. Nemo enim sanæ mentis dubitat te multum posse apud regem cœlorum, & ita facilimo negotio impetrabis, vt præsens de iniurijs commentarius, iure optimo nihil aduersitatis experiatur. Nec etiã te præterire decebat, aut gratitudinis ratio permittebat, O beata virgo; cum tuum singularem fauorem, quem sæpius expetere soleo, frequentius in successu studiorum expertus sim, quoque adhuc vsque ad extremum vitæ spiritnm indigeo, ne ad dextram, aut sinistram declinem, sed regiam veritatis in doctrina viam teneam. Memento ergo mei, & intercede apud Dominum vniuersorum, in cuius conspectu asiduè versaris, vt qui te ab infantia omni Philosophia, & diuinæ scientiæ dono ornauit, mihi lumen

ſuæ ſapientiæ deſuper emittere dignetur, vt mecum ſit, mecumque laboret in ſecula ſeculorum. Amen. Treueris. 6. Kalend. Septemb. Anno 1597.

AD

AD STVDIOSVM LECTOREM.

SI Diuinas literas, sanctorum dicta, nec non exempla prima fronte intueamur, altiusq; contemplemur, rectius agere iudicantur, qui acceptæ iniuriæ memoriam obliuione delent, & scuto patientiæ expugnant. Hoc sacræ literæ clarè edocent: Non quæras vltionem: nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Leuit. 19. Fatuus statim indicat iram suam: qui autem dissimulat iniuriam, callidus est. Prouerb. 12. & 26. Non respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne similis ei efficiaris, & alibi. Ne litiges cum homine potente, ne forte incidas in manus illius. Non contendas cum homine locuplete, ne forte contra te constituat litem tibi. Ecclesi. 8. Non litiges cum homine linguato, & non strues in ignem illius ligna. Benedicite persequentibus vos. Rom. 12. Benedicite & nolite maledicere. Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ: scriptum est enim. Mihi vindictam, ego retribuam. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: Si sitit, potum da illi, hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci á

malo: ſed vince in bono malum. Et D. Petrus: Quæ eſt enim gratia, ſi peccantes & colaphizati ſuffertis? Sed ſi benefacientes, patienter ſuſtinetis: hæc eſt gratia apud DEVM, & ſimilibus ſacra ſcriptura abundat. Hoc etiam ſancti patres atteſtantur. Chryſoſtom. Illius diſcamus exemplo noſtras quidem iniurias magnanimiter ſuſtinere: DEI autem iniurias neque vſque ad auditum ſufferre: Quoniam in proprys iniurÿs eſſe quemlibet patientem, laudabile eſt: iniurias autem DEI diſsimulare, nimis impium eſt. Idem Chryſoſtom. Non iniuriam pati, ſed iniuriam facere, aut neſcire pati, malum eſt. Quot quantaſque iniurias ferebat Dauid? Quot quãtaſque faciebat Saul? Vter enim iſtorum fortior, ac beatior fuit, & vter miſerior & miſerabilior. Nonne qui iniurioſè faciebat. Plurium patrum ſententias ad propoſitum collegit Gratian. Sed quoniam plus mouent, vehementiusque ad Chriſtianam pietatem exempla quam verba excitant, factis aliorum oſtendendum eſt. De Dauide clarum eſt teſtimonium: Qui inquirebant mala mihi, locuti ſunt vanitates. Ego autem, inquit, tanquam ſurdus non audiebã, & ſicut mutus non aperiens os ſuum. Et Apoſtoli

Hom. 5. in opere imperfecto.

Hom. 43. in Math.

23. q. 1. & 4.

Pſal. 37.

postoli Pauli, cuius laus magna est in Ecclesia, vox est: Maledicimur, & benedicimus. Persecutionem patimur, & sustinemus. Blasphemamur, & obsecramus, Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema vsque ad huc. & Apostoli ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine IESV contumeliam pati. Sed & multi viri sancti, quorum res piè fortiterque gestæ in patrum monumentis memoriæ traditæ sunt forti alacrique animo iniurias pertulerunt, & nihili fecerunt. Nec desunt ad hanc sententiam illustrandam memorabilia veterum Ethnicorum, & sapientum apophtegmata. Philippus Rex Macedonum pater Alexandri Magni dicere consueuerat, se habere gratiam principibus Atheniensium, quod suis conuitijs ipsum moribus sermoneque indies efficerent meliorem. Dum conor, inquit, illos dictis pariter ac factis mendacij conuincere. Is etiam cùm narratione aliorum didicisset, quod Arcadion quidam Achiuus non desineret de se maledicere, rogatus ab amicis, vt maledicum puniret: nec enim, aiebant illi, oportet negligi tantam petulantiam. Philippus autem cum occurrisset homini familiariter

1. Cor. 4.

De his multa apud Marcum Marulum, de ratione bene viuendi lib. 5. cap 2. & 3.

Plutarchus in Apophtegmatis & in lib. de cohibenda iracundia.

cum eo collocutus, mox etiam donis & xenÿs affecit: Postea iußit eos percunctari, quomodo iam de se loqueretur apud græcos: cunctis autem testimonium ferentibus, eum hominem iam mirum in modum Philippi laudatorem agere. Ego igitur, aiebat Philippus, melior medicus, quam vos. Augustus Cæsar Tiberio conquerenti, quod plurimi de eo petulanter loquerentur, in hæc verba rescripsisse fertur: Aetati tuæ mi Tiberi, noli in hoc indulgere, & nimium indignari quenquam, qui de me male loquatur: satis est enim, si hoc habemus, ne quis nobis male facere poßit. Rex Antigonus, cum duos manipulares regio tabernaculo excubantes, sibi maledicere audiuisset: pallam quæ inter dicentes, & audientem intererat, leuiter commouit. Et longius, inquit, discedite ne vos rex audiat, nec præterea quicquam dixit. Et pulchrum est illud cuius idem Seneca meminit de quodam qui in cultu regum consenuerat: Cum illum quidam interrogaret, quomodo rarißimam rem in aula videlicet senectutem consecutus esset: iniurias, respondit, accipiendo, & gratias agendo de ipsis. Nec parua vtilitas est in patientia iniuriarum, præsertim earum quæ verbis inferuntur, non raro

Suetonius in vita Augusti.

Seneca lib. 3. de ira, cap. 22.

Lib. 1. de ira, cap. 33.

superbiam omnium vitiorum reginam, supprimunt, iuxta illud Gregorij relatum in decretis. cap. Sunt plurimi. 6. q. 1. Sunt plurimi, ait, qui vitam bonorum fortasse amplius, quam debent, laudant: & ne qua elatio de laude surrepat, permittit omnipotens Deus malos in obtrectationem, & obiurgationem prorumpere vt si qua culpa ab ore laudantium in corde nascitur, ab ore vituperantium suffocetur. Hinc est ergo, quod doctor gentium se in prædicatione currere testatur per infamiam & bonam famam, &c. Christiano ergo homine maxime digna est patientia iniuriæ. Non tamen hæc ideo in medium producta sunt, vt nullus debeat esse locus actioni iniuriarum, sic enim iura legesque ruerent, labor in hoc commentario collocatus, nullius momenti foret, improbis occasio administraretur sine delectu vnumquemque etiam optimum lædere; & impunitæ iniuriæ exemplum omnibus iniuriandi periculum præpararet. Ad reprimendam ergo maleuolorum audaciam, qui bonos alias passim contumelijs & iniquis molestijs afficerent, nec non propter bonum multorum, quorum profectus impediretur ob iniurias illatas auctoritate publica quæ iuribus ac legibus regitur expedit iniurias

Lib. 9. epistol. 39 ad Theotistam patriciã.

coer-

coërcere; nunquam tamen proprio Marte id fieri debet, nisi necessariæ moderatæq; dedefensionis occasio exposcat. Tum enim qui suo iure vtitur, nemini iniuriam facit. Paratus enim semper debet esse homo iustus, & pius patienter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos quærit, vt numerus potius crescat bonorum non vt pari malitia se quoque numero addat malorum. Quando enim scandalum amouendum, & Christiana disciplina conseruanda, nec aliud prudentiæ lex præscribit, nihil prohibet quin Christianus possit suæ iniuriæ satisfactionem iuris ordine seruato expetere. Qui enim dixit: Non respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne similis ei efficiaris, etiam addidit: Responde stulto iuxta stultitiam suã, ne sibi sapiens videatur. Respondendum ergo stulto cum modestia, quando proximi charitas persuadet, & leges prudentiæ præscribunt, aut aliqua vtilitas coniuncta est: Alias silere laudabilius quam respondere. Sed quoniam nunc ea est mortalium infirmitas, vt nulli suæ iniuriæ paruæ videantur, multiq; eas grauius sæpè æquo ferant, iura formam puniendi, vt omnia moderatè fiant, adhibent ita vt nec iniuria affecti rationis habenas proprio amore ducti transeant ad iniustam

Augustin. in sermone de puero Centurionis, & refertur 23. q. 1. cap. paratus.

Prouerb. 26.

iustam

iustam vindictam, nec etiam iniuriantes nimia licentia, deteriores efficiantur. Cum autem omnis iniuria committatur, aut cum læsione corporis: aut diminutione dignitatis siue honoris: aut cum detrimento vel damno temporalium, sic hunc commentarium textui canonum accommodauimus, vt de omnibus iniuriæ speciebus agatur, & quia varietas delectat, quantum, Deo fauente, fieri potuit omnia direximus in vtilitatem studiosorum tam Theologiæ, quam iuris, atq; omnibus modis curauimus, vt quæ breuius in hoc titulo à Doctorib. attinguntur, latius extenderemus in vsum multorũ. Faxit Deus, vt Christiana charitate incensi, & patientia armati æquo animo nostras iniurias feramus, illatas statim obliuione, quæ optimum iniuriarum remedium est extirpemus, & proximis nostris sicut nobis fieri cupimus faciamus.

RVBRICA;

DE INIVRIIS ET DAMNO DATO.

COMMENTARIVM scripturus in præsentem titulum de iniurijs, & damno dato; in primis vt ordo, sine quo nihil rectè agitur, sed omnia confusa sunt, seruetur, in Rubricam quædam notabilia præmittentur, quæ faciliora & clariora reddant, tam ea quæ in Rubrica continentur, quam reliqua omnia quæ toto hoc titulo definiuntur. Deinde singulorum capitum verba ponentur, quibus positis, si quæ pro textus elucidatione necessaria sunt, adferentur: his tandem præmissis quæstiones circa materiam cap. mouebuntur, vt latius explicetur, quod strictius in canone comprehenditur.

Primum Notabile. Pro continuatione huius tituli cum superioribus. Quoniam in antecedentibus, actum est, de varijs excessibus & criminibus, quibus non rarò iniuriæ & damna coniunguntur, in hoc titulo agitur de iniurijs & damno dato.

Secundum Notabile. In hoc titulo, vt ex serie capitulorum, & aliorum quæ à Doctoribus inseruntur, colligitur: materia plurium titu-

lorum iuris ciuilis inuoluitur. Vt de iniurijs C. & ff. nec non etiam Instit. eod. tit. & ff. ad leg. Aquil. & ff. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur, ac ff. de his qui deiecerint vel effuderint, &c.

Tertium. Hæc rubrica in duas secatur partes. Prima est de iniurijs. Secunda de damno dato, vt clarius alijs distinxit Speculator in hoc tit. & satis patet ex Hostien. in summa eod. tit. Summistis in verb. Iniuria & Damnum; Henning. Goden in cons. 1. num. 21. de iniurijs. Vol. 9. statim in principio: Hinc etiam duæ distinctæ actiones sunt iniuriarum, & de damno dato, & hæc duo ponuntur, vt diuersa per coniunctionem copulatiuam (&) in rubro de iniurijs & damno dato, prout obseruauit Speculat. Sic quandoque contingere potest, vt remissa actione iniuriarum, salua persistat actio de damno dato, iuxta Speculat. in titulo de accusato §. 1. vers. Quid si vulneratus col. 8. Panormit. in cap. 1. huius tit. & alios, vt plenius infra eodem cap. constabit. Quæ enim in iure sub diuersis titulis comprehenduntur, distincta etiam sunt; cum diuersitas titulorum diuersitatem arguat criminũ. Oldrad. in cons. 210. incip. Regularis habet traditio quod in omni. Panormit. in cons. 57. lib. 1. Dominic. Gemiman. in cons 54. Aymo Crauet in cons. 6. & alij alibi. Nunc de prima parte Rub.

Quartum Notabile. De notione nominis iniu-

riç. Syluest. in summa. verb. Iniuria vult quod iniuria, ab, in id est non, & ius dicta sit: quasi non iure, aut contra ius facta: aut secundum etymologiam quasi iniqua iura.

Quintum Notab. Vt terminorum cognitio lumen præbeat intelligentiæ, memoriæ tradendum, quod iniuriæ nomen generaliter & specialiter sumatur. Generaliter pro omni eo quod non fit iure. cap. Quid dicam. 14. q. 4. & l. 1. ff. de iniur. & Instit. eod. Specialiter autem tribus modis præcipuè sumitur. Primo pro contumelia, re, verbo, signo aut alio modo illata, & sic in d. l. 1. ex Glo. ibid. super verb. Contumelia. Secundo pro damno culpa & non iure dato. Instit. De lege Aquil. §. iniuria, & alibi. Tertio pro iniquitate & iniustitia iudicantis, quando iudex iniustè aliquē sententia grauat. De his acceptionibus Speculat. in hoc titul. Hostien. in summa eod. Summistæ in verb. Iniuria DD. Instit. eod. in princ.

Sextum Notab. Tribus maximè modis iniuria infertur. *Re siue facto.* Vt si quis alicui manus inferat violentas, verberet, aut pulset. 17. q. 4. c. Si quis suadente. Instit. de iniurijs §. Sed & lex Cornelia, & l. lex Cornel. ff. eod. cuius verba sunt: Lex Cornelia de iniurijs cōpetit ei, qui iniuriarum agere volet ob eam rem, quod se pulsatum, verberatumque, domumue suam vi introitam esse dicat. Et hoc loco etiam obseruandum iniuriam facti com-

mitti etiam si quis verè & realiter alium non tangat, nec percutiat, sed tantum manum in altum leuet ad percutiendum, aut instrumentum aptum ad percutiendum & lædendum admoueat, per text. in l. Item apud Labeoné. §. Si quis pulsatus. ff. eod. & hunc text. vt vnicum & singularem notant Bartol. Alberic. & Angelus Perusinus ibidem. Iason in l. 1. §. hæc autem verba. ff. Quod quisque iuris. numer. 15. Marsil. in l. Is qui cum telo. C. ad Legem Cornel. de sicar. col. 3. Anton. Gomez. tom. 3. cap. 6. nũ. 3. & hæc est cõmunis doctrina clarè comprobata per d. §. Si quis pulsatus, ait, quidem non est, verum manus aduersus eum leuatæ, & sæpè territus est, quasi vapulaturus, non tamen percussit, vtili iniuriarum actione tenetur. & nota pro text. in d. l. Lex Cornelia, quod differentia constituitur inter verberare & pulsare. ibid. §. Inter pulsationem, quòd verberare est, cum dolore cedere, pulsare sine dolore, & ita declarant DD. vt ait Ioan. ab Anan. in Rub. de cleric. percussore, & id expresse ac formaliter in d. §. dicitur. *Secundo iniuria committitur verbo*, quando quis conuitia & contumelias in aliquem conijcit. L. 1. ff. de iniurijs. l. Si non conuitij. C. eod. tit. & seq. *Tertio iniuria irrogatur scriptura*: sub qua continentur libri famosi, carmina, cantilenæ, rythmi; aut etiam publicæ actiunculæ, & omnes scripturæ, quibus alterius fama dilaceratur, aut honor læditur siue conspergitur l. 1. §. Si

quis

quis libellum ff. eod. & L. vnica. C. de famosis libellis. Ad has três iniuriarum species referri possunt iniuriæ quæ gestibus & signis aliquando inferuntur, vt si quis vtatur veste lugubri aut squalida in iniuriam alicuius: aut gerat habitum monachorum in eorum contemptum: aut pingat cornua in alicuius ianua, aut in alicuius contumeliam linguam exerat. De his & similibus DD. Institut. de iniur. §. Iniuria Angel. in summa verb. Iniuria in princip. Syluest. & Aurea Armilla in eod. verb. Damhaud. in rerum criminal. praxi. cap. 139.

Septimum Notab. Quædam iniuria dicitur atrox siue enormis: Alia leuis. cap. Cum illorum, de sentent. excommunic. §. Atrox. Institut. de iniurijs & l. prætor edixit. §. Atrocem iniuriam. ff. eod. DD. in eisdem locis. Summistæ in summis verb. Enormis. in d. §. Atrox. declaratur quando dicatur atrox iniuria, his verbis: Atrox iniuria æstimatur, vel ex facto, veluti si quis ab alio vulneratus sit, vel fustibꝰ cæsus; vel ex loco, veluti si cui in theatro, vel in foro, vel in conspectu prętoris iniuria facta sit, vel ex persona, veluti si magistratus iniuriã passus fuerit, vel si senatori ab humili persona iniuria facta sit: aut parenti patronoq; fiat à liberis, vel libertis: ex his & alijs quæ DD. annotãt in d. §. atrox, et Sumistę in d. verb. Enormis, post alios in d. cap. Cũ illorũ, colligitur iniuriam atrocem æstimari maximè ratione qua-

tuor circumstantiarum. *Primo ratione facti*, quãdo iniuria in se est magna ob magnitudinem vulneris: aut si mutilatio alicuius membri sequatur, aut abúndans sanguinis effusio in parte, vnde non facile fluit. *Secundo ratione personæ tam iniuria affectæ quam iniuriantis*: iniuria affectæ, vt si plebeius iniuriam inferret personæ in dignitate, aut publico officio constitutæ: arg. in d. capit. Cum illorum, & in L. atrocem. C. eod. personæ iniuriantis, vt si filius patri, seruus domino, &c. iniuriam faceret, quæ fortè leuis esset, si ab extraneo committeretur arg. L. Sed si vnius. §. Quædam iniuriæ. ff. eod. *Tertio ratione loci*, & id duplici consideratione tum loci in quo committitur iniuria, vt si in publico, in conspectu præsidis aut magistratus, aut in iudicio, aut in templo & sacro loco: tum etiam loci in corporis constitutione ipsius iniuriati sic atrox vulnus possit esse illatum in facie quod leue esset in dorso, aut crure. *Quarto ratione temporis*: vt si iniuria fiat tempore celebris conuiuij, aut ludorum arg. l. prætor. §. atrocem. ff. eodem; aut in magna aliqua festiuitate. Sed quoniam circunstantiæ iniuriarum nunc significatæ sæpè variantur, & ex varijs euentibus dependent, certitudo ex iure haberi non potest, ideo atrocitas iniuriæ arbitrio iudicis æstimanda secundum Hostiens. in summa, de sententia excommunicat. §. Si quis. versic. Septimus, quem refert & sequitur Andr. Tyraquell. in l. Si vnquam, in verb.

verb. Omnia, vel partem. num. 30. non longe à fine C. de reuoc. donat. Quibus consentiunt Abbas, & Felinus in d. cap. Cum illorum. & post alios plures Menochius de arbitr. iudic. qq. lib. 2. casu 262. num. 2. In quam sententiam etiam tendunt Summistæ Angel. Syluest. Aurea Armilla & alij in verb. Enormis, siue enormitas, dum in fine quærunt; Quis habeat arbitrari, an sit enormis iniuria, & respondēt quod ille qui habet absoluere & ligare, an sit suæ iurisdictionis, &c. Vt tamen iudex rectius suum iudicium formare valeat, cum exempla maximè rem illustrent, & dirigant iudicium, aliquot exempla iniuriæ atrocis cum Menochio libet subiungere.

Primum atrocis iniuriæ exemplum, quando iniuria infertur magistratui, L. prætor edixit, §. fin. ff. de iniur. Bartol. in l. Non solū. §. Si mandato. ff. eod. Bald. in cap. 1. §. iniuria, de pace iuramen. firmand. Et id ex superioribus quoque constat. Sic etiam iniuria atrox esset quæ inferreretur Episcopo, aut Abbati, argum. eius quod habetur in d. cap. Cum illorum.

Secundum exemplum atrocis iniuriæ, si quis iniuria afficeret rectorem Vniuersitatis siue gymnasij: Is enim principis personam tenet, & dignitate alios antecellit, vt ex statutis Vniuersitatum clarum est. Sic capite plectuntur qui rectores iniuria afficiunt, vt Papiæ & Pisis factum, Menochius prodit.

Tertium exemplum, cum quis iniuriã infert doctori, Doctores enim munus iudicandi habent. Auctent. Habita. C. Ne fil. pro patr. quod intelligitur de Professoribus inter suos scholasticos. Quod non solum intelligitur de doctoribus & professoribus iuris, sed etiam Theologiæ, medicinæ & philosophiæ; Cum & hi sint doctores & non raro iurisconsultis, præferantur iuxta scribentes in L. Cum quid. ff. Si certum petatur. Intelligendum hoc exemplum, quando iniuria nasciur ex occasione sine causa proueniente ab exercitio doctoratus.

Quartam, cum quis coram ipso magistratu iniuria afficitur, vt supra insinuatum, & satis probatur ex §. Atrox. Instit. de iniur. Quintũ si quis in facie vulneretur, aut percutiatur, per dicta supra.

Sextum, & hoc loco vltimũ atrocis iniuriæ exemplum, quando quis famoso libello alicuius famã lædit: grauitas enim pœnæ arguit atrocitatem iniuriæ. Cum ergo aduersus cóponentem & scribentem famosum libellum capitalis pœna statuta sit. L. vnica. C. de famosis libellis, satis colligitur talem iniuriam esse atrocem. Sed de hac materia latius infra cap. 1. q. 13. agetur.

Octauum Notabile. Pro quacunque iniuria, siue illa realis, siue verbalis sit, siue leuis, siue atrox, ciuiliter & criminaliter agi potest. c. Cũ te, de re iudicata §. In summa. Instit. de iniurijs.

rijs. DD. in his locis. Robert. Maranta in speculo aureo 4. part. d. 1. à. num. 9. Roman. in conſ. 97. Crauet. in conſ. 53. Didac. Couarr. lib. 2. variar. reſolut. cap. 10. num. 7. verſic. Sic iniuriam paſſus poterit, &c. Anton. Gomez. tomo 3. variarum reſolut. cap. 6. num. 7. Andreas Gaill. obſeruat. practi. lib. 1. obſeruat. 65. num. 1. Iulius Clarus. lib. 5. ſentent. §. Iniur. num. 4. & alij communiter alibi. Textus clarus eſt in d. §. In ſumma. vbi ſic ſe verba habent: In ſumma ſciendum eſt de omni iniuria, eum qui paſſus eſt, poſſe vel criminaliter agere, vel ciuiliter, & ſi quidem ciuiliter agitur æſtimatione facta ſecundum quod dictú eſt, pœna reo imponitur: Sin autem criminaliter, officio iudicis extra ordinaria pœna reo irrogatur. Ciuiliter agitur pro iniuria, quando eam paſſus, agit ad æſtimationem iniuriæ & petit ſibi pro iniuria illata pœnam pecuniariam applicari, exempli gratia, in libello offert ſe malle carere ducentis aureis, quam tantam talemq; iniuriam ferre. text. cum Gloſſ. in l. Iniuriarum æſtimatio ff. eod. Bartol. ibid. & in l. fin. ff. de priuat. delict. text. cum Gloſ. in §. pœna Inſtit. de iniur. Criminaliter autem actio iniuriarum intentatur, quando iniurians conuenitur coram iudice, à quo petitur in libello, vt iniuriantem puniat pœnis iuris, ſiue in corpore, ſiue in pœna pecuniaria fiſco applicanda. Gloſſ. & DD. in d. §. In ſumma.

Decimum Notab. Quando actio vtraq; ciuilis

& criminalis tendit ad vindictã, tunc vna electa siue intentata tollitur altera, nec amplius ei locus est, text. in l. 1. C. Quando ciuilis actio crimin. præiud. Bartol. ibid. & L. prætor edixit. §. Si dicatur. ff. de iniur. Gloss. & DD. in d. §. In summa. Speculat. in hoc tit. §. 1. versic. Sed queritur. & in tit. de furt. §. 1. versic. Sed nunquid. Maranta in 4. part. d. 1. num. 9. Anton. Gomezius tom. 3. variar. resol. cap. 6. num. 7. Panormit. in cap. Tuæ. nũ. 5. de procurat. Andr. Gaill. practic. obseruat. l. 1. obseruat. 65. nũ. 1. & alij cõmuniter alibi. Exemplũ ponit Marãta: Si aliquis dat alicui alapã, vel dicit verbũ iniuriosum, nullũ facit damnũ iniuriã passo, & tamẽ ex tali delicto iniuriarũ potest agi de iure cõmuni ciuiliter & criminaliter, & vtraq; ciuilis & criminalis, tendit ad vindictã, quia nullũ damnũ passus fuit agens: tunc vna per aliã tollitur. Ante tamen actionẽ inceptã, est in electione agentis, quã velit intentare ciuilem, vel criminalem. Quando vero actio ciuilis & criminalis tendunt ad diuersa, vtpote hæc ad vindictam, illa ad persecutionem rei familiaris, & emendationem damni ex L. Aquil. tunc vna non tollitur per aliam, & sic electa vna, adhuc postmodum potest aliam prosequi, & hæc est communis conclusio, vt attestatur Maranta loco cit. quam tenent Bartol. in d. §. Si dicatur. & DD. in d. §. In summa. Gail. loco cit. & alij passim alibi.

Vndecimum Notabile. In actione iniuriarum quando

quando ciuiliter agitur, communis & recepta praxis est, vt pars iniuriata siue actor in primis iniuriam æstimet, & in libello exprimat summam, siue taxã, & eam iudici offerat, salua eius taxatione. Iudex deinde consideratis circumstantijs, & accepta informatione, moderatur æstimationẽ oblatã, & postea actori siue iniuriã passo defert iuramentũ, & tunc ei cõceditur iurare vsq; ad summã taxatam, vel minus, non autẽ ei licitũ transgredi illam summã: pręstito autem iuramẽto procedi potest ad sententiam definitiuã definiendo, & iudicium ferendo in summã iuratam. Panormit. & Felinus in cap. Cũ te. de re iudicat. Cynus in L. Si nõ conuitij C. de iniur. Maranta loco cit. nũ. 10. Iul. Clarus in d. l. 5. §. Iniur. num. 6. Andr. Gaill. pract. obseruat. l. 2. obseruat. 102. qui dicit ita vbiq; obseruari, & ait Bertrand. conf. 47. numer. 6. libr. 8. vt eum refert Clarus, quod hæc est Theorica quam ponunt doctores in hac materia. Panormit. in d. c. Cum te. num. 23. ponit huiusmodi iuramenti formam, nempè: Iuro quod potius voluissem centum de meo perdidisse, quam hac iniuriã pati; quæ desumpta est ex verbis Glossæ in cap. Si clerici de offic. ordin. in 6. & Bartol. in L. iniuriarum æstimatio ff. de iniur. & alijs. Quod si autem iniuriam passus, nolit iurare ad admonitionem & taxationem iudicis, eo quod minus sua æstimatione & expectatione taxatum sit: Tunc locũ habere potest apud iudicem interlocutoria

cum comminatione absolutoriæ sententiæ, & pertinacius recusanti iudex iniungere potest, argum. text. in L. Si non fuerit cum L. seq. ff. de iureiur. & ita in Camera obseruatum est teste Gaill. in d. obseruat. numer. 11. Primo tamen obseruandum circa hæc, quod tunc iudex arbitrio suo potest taxare iniuriam, quando eius æstimatio certitudinariè per probationes haberi non potest. Secus autem si sit facta probatio per testes, tunc non suo stabit arbitrio, sed sequetur probationem, vt post Socin. seniorem consil. 146. incip. Viso processu agitato. num. 17. versic. Secunda difficultas. lib. 1. & Bosium in practica criminali. titul. de iniur. post num. 2. obseruauit Iosephus Mascard. de probationib. vol. 2. concl. 903. num. 2. Rationem hanc reddit: Licet enim probatio fieri posit mediante iuramento partis, tamē per hoc non prohibetur pars, quo minus posit probare per testes, vt animaduertit Rayn. de Furliuio in repetitione l. 1. num. 60. C. de sententia quæ pro eo quod interest. Secundo obseruandum, quando dictum est partem debere declarare summam à iudice taxatam, aut infra, nec debere transgredi, id sibi locum non vendicare, quãdo pars vult augere æstimationem probando alias qualitates, ex quibus æstimatio potest recipere incrementũ, tunc enim licitum est parti transgredi istam taxationem, vt cauit Rota in tit. de iniurijs & damno dato decis. 4.

alias

alias 486. incip. Ad æstimationem, in nouis. Egid. Bellamer. in decis. 722. Mascard. in d. conclus. num. 6. AEstimatio autem in hoc casu fieri potest, vt annotat Mascard. per testes æstimantes & probantes quod homines eiusdē conditionis æstimarent tanti illam iniuriam. L. continuus §. Cuncta. in versic. plerumque eiusdem conditionis. ff. de verbor. obligati. vbi Barthol. notat de probatione interesse. *Tertio dubitari possit*, quia dictum est taxationem iniuriæ debere fieri à iudice, an hoc solum locum habeat quando agitur ciuiliter pro iniuria an etiam quando ex leg. Cornelia in casib. de quibus in L. lex Cornelia. ff. de iniur. locū habeat; Gloss. in d. l. lex Cornelia, à principio vult iuramento partis, & non per iudicis arbitrium in dictis casibus taxari, sed hanc Glossā repudiant Bartol. in l. Iniuriarum æstimatio. ff. eod. & post eum Rota in decis. d. & Bellam. loco cit. & post alios Cynus in l. Si nō conuitij. C. eod. Salycet. ibid. Philippus Corneus in cons. 8. incip. Consuluit D. Bartholomæus, vol. 3. & alij alibi, hi enim indistincte volunt siue agatur l. Cornelia, siue actione prætoria æstimationem faciendam iuramento partis & deinde taxandam per iudicem.

Duodecimum Notab. Pœna iniuriarum quando actio criminaliter intentatur, consistit in arbitrio iudicis, siue pro reali, siue pro verbali iniuria agatur. Iudex inspectis facti circumstantijs, & personarum conditionibus, similibusque

busque considerandis quod æquum iustumúe fuerit decernet. Instit. de iniur. §. In summa: DD. ibidem. Panormit. & Felin. in d. cap. Cũ te. Maranta loco cit. num. 16. Iulius Clarus. vbi supra num. 7. Gomez. in d. cap. 6. num. 7. & sic communiter DD. sentiunt. Ratio, quia quando à lege pœna taxata non est, tunc relinquitur in arbitrio iudicis. Varij autẽ sunt doctores, an etiam iudex in hoc casu suum arbitriũ extendere posit ad pœnam mortis inclusiue? Gloss. in d. §. in summa, in verbo. Extraordinaria existimat quod in iniuria, aut alio delicto, quãdo pœna est arbitraria iudi.i, possit eam extendere vsque ad mortem, & illam Gloss. vt singularem ad hoc probandũ obseruant Angel. ab Aretio, & Ioan. à Platea ibid. Ioannes Immolen. l. 2. ff. de public. iudic. col. 4. versic. Quid autem si in aliquo casu. idẽ in cap. Ex literis, de constitutionibus. Panormit. & alij ibidem, & illam Gloss. communiter in d. cap. Ex literis. Doctores sequi attestantur, Andreas Barbat. in cons. 11. incip. Scripsit bellissimè Ecclesiast. c. 2. num. 8. volũ. 1. & Maranta in speculo, vbi supra num. 59. & num. 69. & in disput. sua 3. Decius in d. cap. ex literis num. 4. Franciscus Viuius in lib. cõmun. opin. in verb. iudicis arbitrio. And. Alciat. in fine respons. siue consilij 472. & alij alibi. In contrarium Glossam illam communiter reprobari voluerunt. Decius secundum modernos in L. Qui iuris dictioni num.

hi num. 9. ff. de iurisdict. omnium iudic. Chassen. super consuetud. Burgund. Rub. 1. Des iustices vers. Al'arbitraige du iuge. Et plures alij quos refert Iul. Clar. l. 5. sentent. §. fin. pract. crim. q. 83. num. 11. & sic hi doctores sentiunt in arbitrarijs iudicem non posse imponere pœnam mortis naturalis, quā sententiā etiam apprehendūt Hyppolitus Marsil. in cons. 24. incip. Munda cor meū. num. 34. Alberic. in l. 1. ff. de furib. balnear. per text. ibid. Ias. in L. Etsi legib. C. de leg. & in L. Qui iurisdictioni pręest. col. 2. ff. de iurisd. omn. iudic. Alexand. in cons. 111. incip. Ponderatis verbis inquisitionis. num. 7. l. 1. & cons. 13. incip Attentis his quę in themate. n. 15. l. 7. & eod. lib. cons. 55. incip. In causa inquisitionis formatæ cōtra Ioan. Crauet. in cons. 224. n. 2. Chassen. loco cit. Boerius in decis. 317. nu. 2. Iul. Clar. in d. q. 83. n. 11. & alij alibi: Itaq; sunt duæ celebres sententię in hac re dubia in qua Cęsarea decisione opus esset, vt ait Marāt. in d. par. 4. d. 1. nū. 69. Fundamēta vtriusq; partis ponit idē auct. ibid. & in d. disput. 3. vbi ex professo hoc argumentū tractat. Puto Glossam & eam sententiā quam ei DD. attribuunt, esse verā à toto genere, in hūc sensum, quod aliquando talis possit esse iniuria tā grauis & atrox, quod iudex possit cōsideratis circūstantijs arbitriū extendere vsq; ad mortē inclusiuè, & sic in duob' casibus quos colligit Antō. Gomez. in d. cap. 6 potest verificari illa Glossa. Primus est attenta qualitate ali-

tate alicuius grauissimi facti arg. text. in l. respiciendum ff. de pœnis. text. in l. hodie. cod. tit. & in l. Pædius. §. 1. ff. de incend. ruin. & naufrag. & l. 1. §. expilatores. vers. idcirco. ff. de effractor. & expil. & DD. vtrobiq;. Secundus casus est, quãdo pro simili iniuria, aut delicto commisso solet dari & imponi in illo loco pœna mortis, arg. text. in l. saccularij. vers. hanc rem ff. de extraord. crimin. & in l. 4. ff. de custod. reor. in his casibus iudex poterit arbitrium suum extendere ad mortem, & veritatem obtinet Gloss. in d. verb. Extra ordinaria. Hanc Gomezij sententiam, etiam cum declaratione longius persequuntur Maranta locis cit. & Menochius de arbitrarijs iudicũ qq. lib. 1. q. 86. qui doctè à num. 10. vsq; ad finem dictos duos casus iuribus, & allegationibus amplificat. Ex dictis infero cum Marantæ in d. dist. num. 71. quod si iudex vellet procedere ex modica iniuria verbali ad mortem, non posset, quia non esset pœna cõueniens delicto, sed maior, vt sentiunt etiam Angel. ab Aretio in d. §. In summa. de iniur. & Abbas. in d. cap.. Ex literis col. fin. alias posset appellari, vt notat Gloss. in l. Si qua pœna & ibi Bartol. in fine ff. de verborum significatione. Argumenta etiam pro vtraque parte, Maranta soluit.

Decimumtertium Notab. Condemnatus actione iniuriarum efficitur infamis secundum communem DD. sententiam cap. Cum te à

B. de

B. de re iudic. L. Infamem ff. de public. iudic. L. furti §. Qui iussu. ff. de his qui notantur infamia. Doctores communiter in ll. & iurib. alleg. Summistæ in verbis: Iniuria, & Infamia. Quod secundum omnes DD. obtinet quādo iniuria est atrox siue grauis ex sententia Angeli in d. L. Infamem. An autem damnatus pro modica & leui iniuria infamis efficiatur, non conueniunt DD. Quidam videntur sentire pro modica & leui iniuria non effici aliquem infamem, Gloss. in d. cap. Cum te à B. in verb. minima. Augustin. ad Angel. in tract. de maleficijs in verb. Dictum Sempronium. num. 4. & in verb. Verba iniuriosa. num. 17. Præpos. in tit. de pace iurament. firmand. in verb. iniuria num. 1. Albertus Brunus, in tractat. statut. articul. 9. num. 101. & alij alibi. Aliqui etiam Angel. in d. L. Infamem, pro hac sententia allegant, qui tamen potius in contrariam inclinat: Nam cum asseruisset damnatum pro graui iniuria infamia affici secundum omnes, subiungit: Sed & pro modica videtur damnatus infamis. Pro hac sententia faciunt iura quæ modica non curanda significant. Vt de modico non curat prætor L. Scio. ff. de restitut. in integrum. Gloss. ibid. in verb. summam. Actio etiam de dolo non datur pro modico. L. Si oleum, in fine. cū seq. ff. de dolo. neq; in integrū restitutio obtinet quādo de modica lęsione agitur per text. in d. L. Scio. & Bartol. ibid. & in modica dona-

 tione

tione nõ habet locum dispositio, L. Si vnquã. C. de reuocand. donat. Decius in cons. 581. incip. Viso puncto controuersiæ num. 3. & dicit cõmunem opinionẽ. Bald. in l. 1. nũ. 16. C. de inoffic. donat. Late Andr. Tyraquell. in d. L. Si vnquã in Gloss. verb. Omnia, vel partẽ aliquam. à num. 6. vsq; ad 31. & alias semper modicus excessus non attenditur. L. Continuus. in princip. ff. de verbor. oblig. Gloss. ibid. Alij contra sentiunt etiam pro modica iniuria condẽnatũ infamiã incurrere Felin. in d. cap. Cũ te. num. 9. & dicit esse cõmunem. Corsetus in tract. de minimis. 2. part. vers. 26. Iul. Clarus in d. §. Iniuria. num. 8. & Andreas Gaill. practic. obseruat. lib. 2. obseruat. 102. num. 6. dicit quod hæc magis cõmunis opinio videtur. Verum condemnatus de leui iniuria facilius in integrũ restituitur, vt Felin⁹ & alij fatentur. vt autem infamia euitetur, quæ condemnationem in actione iniuriarum comitatur, duo remedia de iure suppetunt. Primum vt conuentus actione iniuriarũ si timeat dubiũ litis euentum non personaliter, sed per procuratorẽ in iudicio cõpareat, tum enim non efficitur infamis. Quandoquidẽ in hoc casu sentẽtia in procuratorẽ concipitur & ꝓnunciatur, & sic neq; principalis, neq; procurator infamia notãtur. per L. furti. §. Si quis alieno. ff. de his qui notãt. infam. Gloss. Bartol. & alij ibidem. Gloss. in d. cap. Cum te. Felin. ibid. nũ. 7. Angel. in tract. malefic. in verb. Verba iniuriosa. Cæpola

cautel.

cautel. 12. & alij pasim alibi. Alterum remediũ ad euitandum iniuriã, vt conuictus actione iniuriarum, soluat iniuriæ ęstimationẽ ante sententiam, vel litis contestationem; tunc non cõdemnatur sed absoluitur, ideoq; infamiã non incurrit. Panormit. in d. cap. Cum te. Bartol. in d. L. Infamem. Bald. in L. Si reus ff. de procurator. Cæpol. loc. cit. Angel. in sumã. verb. Infamia. §. 6. & post alios Gaill. in d. lib. 2. obseruat. 102. & 103. vbi plurima notabilia pro praxi ad hanc materiam pertinentia declarat. His præmissis obseruandũ etiã quod priuata auctoritate sine infamia non potest aliquis trãsigere super iniuria, eò quod transigens crimẽ quodammodo confiteatur. L. Quoniam ff. de his qui notantur infamia. Eadẽ est ratio, si quis paciscatur mediante pecunia, aut pacto non gratuito: tale enim pactum æquiparatur trãsactioni. Bartol. in L. Athletas. §. Item si quis ff. eod. Auffrer. ad decis. 127. Capella. Tholos. prope finem. Angel. in verb. Iniuria. num. 8. Syluest. eod. verb. prope finem. Gaill. in d. obseruat. 102. prope finem. Quando autem transactio in actione iniuriarum fit auctoritate iudicis & magistratus, non incurritur infamia, vt DD. locis cit. attestantur. Iudicis enim iussus licitũ facit, quod alias esset illicitũ iuxta Glossam receptam in d. L. furti. §. Qui iussu.

Decimumquartum Notab. Non solũ faciens, sed etiã procurans fieri efficaciter iniuriã mandato, cõsilio, cõsensu, psuasione, & alijs modis simi-

libus particeps redditur iniuriæ & potest conuenire actione iniuriarum. §. Non solum. Instit. de iniur. & L. Item apud Labconem §. fecisse conuitium, non tantum is videtur, qui vociferatur, verum is quoque qui concitat ad vociferandum, &c. quem text. ibidem Angel. notat contra concitantes pueros ad iniuriosè vociferandum contra alios.

Decimumquintum Notab. Iniuria alicui duplici modo inferri potest: Aut immediatè ratione propriæ personæ. Vt e. g. Petrus Ioanni Senatori iniuriam realem, vel verbalem infert: Aut mediatè, quādo alicui infertur, qui nostrę potestati subiectus est, vel etiam ratione sanguinis: Quod enim nostris fit, nobis fieri dicitur: vt si Petrus iniuriam inferat Senatoris seruo, aut filio nec dum emancipato, aut vxori. De his institut. de iniur. §. patitur autē. & DD. ibidem. & in l. 1. §. Item aut per semetipsum. ff. de eod. per hæc verba: Item aut per semetipsum alicui fit iniuria; aut per alias personas: per semetipsum, cum directe ipsi patrifamilias, vel matrifamilias fit iniuria: per alias, cum per consequentiam fit, cum fit liberis meis, vel seruis meis, vel vxori nuruiúe, & ibid. DD. Quemadmodū iniuria illata vxori tangit maritū, & ei cōpetit actio; ita iniuria sponsæ obiecta, spectat ad sponsi contumeliā, quando cognita fuit eius esse sponsa, & sponsus potest contra iniuriantē actionē instituere L. Item apud Labeonem. §. Sponsum quoque. Hoc tamen aduer-

aduertendum vxori non competere iniuriarum actionem pro iniuria marito illata. Defendi vxores à viris, & non viros ab vxoribus æquum est. l. 2. ff. eod. Obseruant tamen Faber & Angel. alijque recentiores in d. §. Patitur autem, hoc veritatẽ habere nisi ipsa vxor pariter iniuria afficeretur, vt si marito obijceretur, eum maritum esse meretricis. In hoc casu mulier pro iniuria propria ageret, licet verba prolata essent in conspectu mariti: Siquidem etiam absenti iniuria fieri potest. d. l. Apud Labeonem. §. Conuitium. 2. Ex dictis elicitur quod iniuria facta famulo, aut alicuius familiari in contumeliam domini, dicitur facta domino, ita vt posit agere: alias non per text. in d. L. Item apud Labeonem. §. Interdum. & §. Sed si libero. Instit. eod. & ibi. DD. Bartol in l. 1. §. fin. ff. eod. Innocent. in cap. Contingit. de sent. excomm. & in c. Dilectus. 2. col. de appellat. Huic confine est, quod inferens etiam iniuriam personalem in personam alicuius executoris, vel officialis iniuria facta censetur domino cuius iurisdictionem exercet iniuriatus, & sic domino competit ...ctio iniuriarum. Guido Papæ. q. 557. Si... ...r, seria facta officiali regis, regi facta di... ...ff. de in cundum Alexandr. in L. Quam... ...itum habet ius vocando. Multa ad prop... ...hassen. super Marsil. in cons. 1. & 68. & 115... ...1. des iustices & consuetud. Burgundiæ. R... ...e rescouse. num 40. droiets. §. 7. verb. De sim...

 Haud

Haud dissimile est, si iniuria fiat alicuius cadaueri, aut defuncto, censetur facta hæredi, & ipse accusare suoq; nomine agere potest. l. 1. §. Quotiens. ff. de iniur. Gloss. ord. Bartol. & alij ibidem. Angel. in verb. Iniuria. num. 3. Syluest. in eod. verb. num. 8. Idem est iudicium, si fama defuncti sit lacessita d. l. 1. §. Sed si fortè cadaueri.

Decimumsextum Notab. Actio iniuriarum etiã quandoq; tollitur, vt amplius ei locus non sit, vt cõmuniter notant DD. in §. fin. Instit: de iniur. DD. in practicis criminalibus in tit. de iniur. Damhaud. in cap. 136. à nũ. 28. Iulius Clar. lib. 5. §. Iniuria. Gomez. loco cit. nũ. 15. Angel⁹, Syluest. & alij Summistæ in verb. Iniuria. *Primo* iniuria tollitur remissione expressa, vel tacita: expressa quando ob preces, aut supplicationem, seu intercessionem ab iniuriante, aut eius nomine interpositas, iniuriatus expresse condonat, & remittit iniuriam. 23. q. 4. cap. Si illic. Glossa ibidem in verb. Recidiuo. DD. communiter locis cit. Remissione tacita quãdo iniuria affectus siue offensus familiariter cum iniuriãte & offendente cõuersatus est, vt beneuolè cũ eo locutus, humanè salutauit, ioco & risu familiaré habuit sermoné conuiuando vino se illi adiunxit, ac similia singularia amicitię signa exhibuit: per hæc tacitè censetur remittere iniuriam, L. Non solum. §. 1. ff. eod. tit. Gloss. Faber. Ioan. de Platea, & alij cõmuniter in d. §. fin. Bald. & recentiores in L. filio quem.

lio quem.ff.de liber.& posthum.Ias. in l.1. nũ. 15.ff. de pactis.& alij loc. cit. De materia remissionis iniuriarũ plenè & latè tractabitur infra. cap.1. q. 10. *Secundo* dissimulatione actio iniuriarũ interit, ita vt iniuriatus cõtra iniuriantẽ amplius neq; ciuiliter, neq; criminaliter valeat intentare, quando videlicet vltra annum offensus distulit offendentem coram iudice cõuenire. text in d.§. fin. & DD. ibid. & in L. Si non cõuitij, in fin. ibi: Cum iniuriarum actio annuo tẽpore præscripta sit, C. eod. tit. & cõmunis ibidem, nec est dubium de hac re apud DD. Verum non conueniunt, an annus ille intelligatur continuus, an vero vtilis: vel vt clarius proponatur in gratiam discentium: an annus incipiat currere à tempore illatæ iniuriæ, vel à die scientiæ, quando primum ad notitiam venit, iniuriam sibi illatã ab iniuriãte: Nam vt alibi etiam admonuimus, certum est iniuriam verbalem etiam absenti posse fieri. Annum illum cõtinuum esse & à tẽpore illatæ iniuriæ initium sumere existimant Accursius in d.L. Si non conuitij. Cynus & Alberic. ibid. DD. rotæ in decis.. 2. num.1. de iureiur. in nouis. Faber in §. Sed & lex Cornelia. Instit. hoc tit. & hæc est communis opinio, vt attestatur Cuman. in cons. 74. num.5. & post eum Iulius Clarus loco cit. num. 9. Fundamenta pro hac sententia talia sunt. Primum. d. L. Si non conuitij, simpliciter anni meminit; Sed quoties in Iure simpliciter fit mentio ãni, sine additione

vtilis, intelligitur de continuo, per text. in l. Genero ff. De his qui notant. infam. text. in l. fin. ff. de diuers. & temp. præscript. & in L. Siue pars C. de dilat. Secundum. Actio iniuriarum est odiosa, ideoq; restringenda potius, quam extendenda. L. Interpretatione. ff. de pœnis. cap. Odia de regul. iuris in 6. In contrarium hunc annum esse vtilem, & currere à die scientiæ opinantur Bartol. Instit. de iniur. §. 1. num. 2. in fine. Bald. in d. L. Si non conuitij num. 2. & post alios Maranta in 4. part. d. 1. num. 99. quorum sententiam apprehenderunt. Hieronymus Schurffius in cons. 61. incip. Licet in præsenti, qui & soluit fundamenta contraria, centur. 1. Andreas Gaill. practic. obseruat. lib. 2. obseruat. 105. & attestatur ita in camera Imperiali cóclusum, VVesenbec. in annot. ad Ioannem Schnedevvinũ in d. §. Sed & lex Cornelia. adducit etiam constitutionem Saxon. 46. part. 4. sic declarantem: Quare in tribunalibus Germaniæ ab hac posteriori sententia non putarem esse recedendum, quæ etiam suis non caret argumẽtis. Primum in omnibus actionibus prætorijs tẽporalibus tempus intelligitur vtile. Prætores enim solent loqui in edictis suis de anno vtili text. in §. 1. Instit. de perpet. & tempor. action. Secundum. Quod modo prædicto iniuriarum actio tollatur est quædam præscriptio per text. expressum in d. L. Si non conuitij in fine, quando ait: Cũ iniuriarum actio annuo tem-

nuo tem-

nuo tẽpore præſcripta ſit. Præſcriptiones autem contra actiones pœnales prætorias temporales currunt tantum ob moram negligentiamque non agentium, & ideo neceſſe eſt in initio ponere ea quæ negligentiam inducunt. l. 1. §. fin. C. de ann. except. & Bartol. L. Genero. ff. de his qui notant. infamia. Ignoranti autem nulla negligentia imputanda in eo quod ignorat, & ſic per conſequens non currit contra eum præſcriptio. Vnde cum ibi non ſit negligentia ex defectu ſcientiæ, præſcriptioni initiũ eſſe nequit. &c. Pluribus Schurff. & Gaill. hæc extendunt. Vt autem talis actio poſt annum locum habere poſſit, & actor eam proſequi valeat, & perpetuetur, ſufficit ipſam actionem infra ſpacium anni inſtitutam, & litem eſſe conteſtatam per notata à DD. in d. L. Si non conuitij. Marant. loc. cit. Rota deciſ. 2. de iniur. in nouis nec in hac re eſt dubium. Andreas Gaill. tamen practic. obſeruat. lib. 1. obſeruat. 64. num. 6. fatetur in Camera Imperiali Spiren. ſola citatione & eiuſdẽ reproductione abſq; litis conteſtatione perpetuari iniuriarum actionem ob multitudinem cauſarum, & certam ex ordinatione procedendi formam, quibus litigantes plerunq; impediuntur, vt ad litis conteſtationem intra annum deuenire non valeant, & ita non voluntate, ſed tempore & ordinatione iudicij excluduntur à litis conteſtatione: & ita temporis curſus agenti non præiudicat. *Aliud dubium hoc*

loco occurrit: An actio iniuriarum quæ de iure ciuili descendit ex Leg. Cornelia, sit temporalis ita, vt expiret post annum, vel sit perpetua? Actio iniuriarũ ex L. Cornel. in tribus casibus oritur. L. Lex Cornelia. hoc tit. quãdo scilicet quis pulsat⁹, vel verberatus est ab alio, vel domus eius per vim introita. Hãc actionẽ esse perpetuã tradũt Gloss. in d. L. Lex Cornelia. Bald. Angel. Salyc. Petrus & Cyn. in d. L. Si non conuitij: Hostien. in suma tit. de iniur. §. fin. Capella Tholossana in decis. 140. incip. Item fuit quæsitum. An actio iniuriarũ descendẽs ex L. Cornelia. Bald. de præscript. 4. par. 4. partis principalis. q. 1. Maranta loco cit. Iul. Clar. in d. §. Iniuria. nũ. 9. Faber. & alij. in §. Sed & lex Cornelia. Instit. eod. & hæc est comunior opinio, & huic innititur fundamento, quia omnis actio ciuilis de iure ciuili est perpetua. §. 1. Instit. de perpet. & tempor. action. & L. Sicut in rem. C. de præscript. 30. vel 40. añor. In cõtrariũ quod hæc actio etiã sit añalis & non ppetua volunt. Gloss. in d. L. Si non cõuitij. & alibi. Iacob. de Butrio & quidã alij ibid. Azo in suma. C. de iniur. col. fin. quorũ sententiã etiam amplectitur. Ant. Gomez. tom. 3. variar. resolut. cap. 6. nũ. 16. Isti DD. fundant suã sententiam in d. L. Si non cõuitij. quæ L. certe in nullo eorum sententiã iuuat. Nam loquitur de iniuria verbali, vt clarè ex text. liquet, & recte obseruauit Ioannes Schnedevvinus in d. §. Sed & Lex Cornelia. num. 3. Igitur non habet locum in reali descẽ-

denti

dentiex L. Cornel. Prima itaq; opinio communior & verior est de iure. *Tertio*, iniuriarum actio remouetur, pacto vel transactione. text. in L. Si tibi decem. §. primo. ff. de pactis, vbi sic dicitur: Quædam actiones per pactum ipso iure tolluntur, vt iniuriarum, item furti, &c. Bartol. & alij ibidem. & L. Non solum. §. 1. versic. proinde, in hæc verba. Proinde, & si pactum de iniuria intercessit, etsi transactum sit, & si iusiurandum exactum erit, actio iniuriarum non tenebit. *Quarto*, iniuriarum actio etiam tollitur per mortem iniuriantis & iniuriati ante litem contestatam, tunc enim iniuriarum actio non transit ad hæredes. L. Iniuriarum 1. & L. Item apud §. iniuriarum actio. ff. eod. De his latius. Platea in §. fin. Instit. eod. tit. His prænotatis obseruandum, quod etsi his modis censeatur sublata actio iniuriarum, non tamen per hoc perit actio ad damna, expensas, & interesse, vt DD. in memoriam reuocant, & nos infra latius ostendemus; sed hic occasione horum breuiter hoc dubium resoluendum. *Quæ actio competat pro damnis & interesse in hoc casu?* Antoni. Gomez. in d. capit. 6. num. 10. hoc mouet & soluit. Primo videtur quod competat officium iudicis incidenter, argum. text. in L. Interdum. 2. §. Qui furem. ff. de furt. Vbi determinatur quod pro crimine furti potest agi criminaliter, principaliter ad pœnã, & incidenter ex officio ad rei consecutio-

consecutionem, & per hunc text. ad propositum respondet Angelus Perusin. in d. L. Item apud Labeonem. §. Si quis seruo verberato. Bald in L. dominum. C. eod. & ita practicatur, vt ait Gomez. & ista sententia est vera secundũ eundem; tamen etiam suppetit aliud remedium, scilicet actio vtilis L. Aquil. argũ. text. in L. liber homo. ff. ad L. Aquil. ibi: Liber homo suo nomine vtilem Aquiliæ actionem habet. Gloss. & alij ibidem. Bartol. cum Gloss. & alijs in L. Qua actione. §. Si quis in colluctatione. ff. ad L. Aquil. Panormit. & alij infra cap. 1. Ex his aliud dubium ad propositum huius loci exurgit. *Quanto tempore duret ista actio ad damna & interesse?* Gomez. etiam monet, & dicit se in hoc casu consuluisse. Non durat hæc actio tantum anno, cum non sit actio iniuriarum sed distincta ab eadem scilicet L. Aquil. vnde videtur quod duret triginta annis, sicut alia actio de iure ciuili. Gomez. tamen tenet quod duret per viginti annos, argum. text. in L. Querelam. C. de fals. vbi deciditur, quod omnis actio, vel accusatio descẽdens de delicto etiam de iure ciuili durat tantum per viginti annos. Ergo ista actio L. Aquil. pro damnis & interesse licet sit de iure ciuili, tantum durat per viginti annos, cum descendat de delicto, & ita præscripta, & sublata actione iniuriarũ per lapsum anni, remanet ad 20. annos actio ad damna & interesse.

Decimum septimum & vltimum notabile super prima parte

parte Rubric. Iudex timens Deum, amans charitatis, & pacis publicæ ſtudioſus in actione iniuriarum ſemper laborare debet, vt partes redigantur ad concordiam, & iniuriæ ſopiantur. Vt admonet poſt Speculatorem Mathęus de Afflict. in §. Iniuria. de pace iurament. firmand. Schnedevv. in §. fin. num. 3. Inſtit. hoc tit. Damhauder. in rerum criminaliũ praxi, cap. 136. num. 18. pro quibus eſt text. in cap. Studendum. 90. diſt. & in L. AEquiſſimũ. in princ. ff. de vſufr. Huiuſmodi enim actiones iniuriarum plerumq; ex ira & odio originem trahunt, & ſic generant diſcordiam, odium & indignationem & ſcandala, ſi multum agitentur, & in foro deducantur: Si autem ſopiantur, animi litigantium redeunt ad pacẽ, & quieſcunt, ac iniuriarum memoria obliuione facilius deletur.

Nunc deueniendum eſt ad ſecundam partem Rubr. de damno dato.

Primum Notabile. Damnum & damnificatio ab ademptione & quaſi diminutione patrimonij dicta ſunt: l. 3. ff. de damo infecto, & hæc acceptio generalis eſt, comprehenditque ſub ſe furtum, rapinam, & alias iniuſtitiæ ſpecies, quibus proximo ſuum iniquè aufertur. Qui enim clam, aut violenter aliena rapiunt, dicuntur ſic damnum inferre, quia alterius contra iuſtitiam ſubſtantiam diminuunt. Alias ſpecialius damnum accipitur pro corruptione, læſione & deterioratione rei. Gloſſ. re-

cepta

recepta in L. Qui occiderit. §. in hac verb. fecisse. ff. ad leg. Aquil. & sic damnum distinguitur contra furtum & rapinam, & diuersi sunt tituli in iure de furtis, raptoribus & dãno dato. Hinc DD. Instit. de leg. Aquilia, fundantes se in Gloss. 1. ibidem, distinguunt inter actionem furti, & vi bonorum raptorum, & L. Aquil. quod illa datur, quando rem meam tecum aufers: hæc autẽ quando eam destruis, lædis, corrumpis, aut occidis.

Secundum Notab. Damnũ duplex est. Quoddam dicitur infectum, quod nec dum factum, sed futurũ veremur. l. 2. ff. de dãno infecto, & de hoc agitur eod. tit. Exempli gratia, vt res clarius intelligatur, vicinus meus habet ædificium, quod ruinam minatur, nisi restauretur, & si ceciderit, meas vicinas ædes, damno afficiet: Si restaurare nolit, possum ipsum conuenire pro cautione de damno infecto. Aliud exemplum. Molitor habet aquæ ductũ, & aggerẽ, quem cõseruare tenetur, ex negligẽtia, & incuria ruere permittit, qua occasione iudicio & arbitrio virorũ prudentũ maximũ mihi imminet damnũ in agris vicinis, agere possum ad cautionẽ dãni nec dum nati, siue infecti argũ. text. l. 4. & L. Si finita. ff. de dãno infecto. Aliud est dãnum iam datũ siue illatũ, & de hoc agitur in Rubr. & tit. nostro, & in lege ciuili, eiusq; peritis in institut. & ff. ad leg. Aquil. Quæ dicitur lex Aquil. ab Aquilio Tribuno, cuius auctoritate populo approbante introducta est,

nomenq; obtinuit. l.1.in d.tit. qua lege agitur ad recõpensationẽ damnorũ iniustè illatorũ.

Tertiũ Not. Ex Speculatore super 2. parte huius tit. Host. in sum̃a ibid. Rofr. in tract. libellorũ part. 4. de action. L. Aquil. directa. DD. cum text. Instit. de leg. Aquil. §. penult. & fin. Dãnũ aliquando de corpore in corpus datũ dicitur, quãdo ex vtraq; parte corp' im̃ediate interuenit, vt si manu mea occidã seruũ tuũ. Aliquando dãnum datur de nõ corpore in corpus, vt si quis impellat animal alteri', vt se pręcipitet & moriatur. Vel poti' det causã præcipitationi nõ manibus attingendo, sed alio modo incitãdo, fugãdoq; ad cursũ, quo mediãte pręcipitatur, & collũ frangit: aut aliquis includit vicini sui pecora, nec curã eorũ gerit, & sic ob inclusionẽ fame moriuntur. Aliquando autẽ damnũ è contra datur de corpore in nõ corpus, vt exẽpli gratia, vt si quis manu alterius excutiat annulũ, qui cadit in aquã ꝓpinquã & perditur. Quandoq; autẽ damnũ datur de non corpore in nõ corpus, vt si quis misericordia motus liberat alienũ seruũ inclusum à domino ob iustã causam, qui seruus solutus cõpedibus, & ianua reserata, aufugit. In omnib' his casibus de iure resarciendũ est dãnum, sed est differentia quantũ ad actionẽ instituendã. In primo casu actio leg. Aquilię directa locũ habet. In secũdo vtilis, sicut etiam in tertio, nec non etiã in factum subsidiaria. In quarto actio in factum subsidiaria sortitur effectum.

Quartum

Quartum Notab. Damnum aliquis dat proximo suo, aut per se ipsum, siue alium hominem, vt Instit. de leg. Aquil. & ff. eod. tit. & cap. 1. infra. Aut per sua animalia, seu vt ius ciuile appellat, pauperiem facit Instit. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur, & ff. eod. & in hoc tit. cap. Si bos. & cap. Si læserit. Si animal pauperiem facit, aut incitatum ab alio est: aut à se ipso fecit, & in his omnibus casibus de iure ciuili diuersa actio datur. At in titulo nostro iuris canonici sub eodem omnia comprehenduntur, vt ex textus processu patebit.

Quintum notab. Omni iure qui damnum intulit: aut efficax causa est damni tam per se, quam per interpositam personam, aut sua animalia, vt damnum iniuriosè & culpabiliter inferatur, tenetur ad restaurationem & restitutionem omnium damnorum, quorum causa fuit. De iure naturali & diuino notum est ex præcepto decalogi: Non furaberis. Quo prohibetur non solum iniusta rei alienæ ablatio, & contrectatio, sed etiam damni illatio iuxta doctrinam S. Thomæ 2. 2. q. 62. art. 4. communiter receptam, quam sequuntur Caietan. ibidem art. 4. Sotus lib. 4. de iustit. & iure. q. 6. art. 5. Martinus Nauarr. in manuali confessar. cap. 17. num. 1. Didac. Couarr. in regul. Peccatum. de regul. iuris in 6. part. 2. in initio num. 2. & alij passim alibi. Sunt etiam iura clara iuris canonici & ciuilis in hoc tit. de iniurijs

iurijs

iurijs & damno dato. & in Instit. & ff. ad L. Aquil. & in hac re non potest esse dubium. Ratio etiam clara est. Damnum iniuriosè inferens, peccat contra iustitiam particularem & facit inæqualitatem. Ergo tenetur ad restitutionem: hæc enim est differentia inter peccata contra charitatem, & hæc quibus iustitia particularis violatur, quod in illis non sit obligatio restituendi, in his vero maximè, vt DD. tradunt Alexand. Alens. 4. par. q. 87. Adrian. in 4. de restitut. q. 1. col. 9. §. de concurrentibus cum fure. Sotus lib. 4. de iustitia & iure q. 7. art. 3. & lib. 5. q. 3 art. 4. & alibi. Ioannes à Medina. in C. de rebus restituend. cap. 9. Nauarr. in apolog. de reditib. eccles. q. 2. monit. 2. & 7. & in manuali confessar. cap. 17. num. 11. & cap. 24. num. vbi dicit hanc esse communem sententiam. Didacus Couarr. in regula. Peccatum. lib. 6. part. 2. §. 3. num. 5. Petrus à Nauarra. lib. 2. de restitut. cap. 1. nũ. 12. & alij alibi, & hæc est communis Theologorũ resolutio. Vnde pro regula hanc differentiam annotauimus in Enchridio curæ pastoralis. part 3. cap. 15.

Sextum Notab. Qui alium damnificauit contra iustitiam, si est soluendo, ad hoc vt salutem consequatur, tenetur ad reparationem damnorum in conscientia antequam per vllam sententiam condemnetur. Quoniam lex de non damnificando proximum, est diuina, naturalis, & negatiua, quæ obligat semper, & pro

ſemper, vt patet ex notab. 5. Qua de cauſa multi potentes damnantur, & potenter tormenta patientur, qui ſæpè damna inſerunt multis in bonis, pecoribus & fructibus; nec tamen cogitant de vlla reſtitutione: cum ob ſuam potentiam à nemine condĕnentur, quãuis ſerio cogitare deberent, legi diuinæ & naturali eſſe parendum, & proximo damnũ neceſſario reparandum. Atq; vt hoc etiam breuiter in memoriam reducã, lex Aquil. quatenus decernit, vt quiſq; conſequatur reparationem damni ſibi iniuſ. è illati, nihil diuerſum à iure naturali & diuino diſponit. Quantũ vero ad aliqua addita pœnalis eſt actio L. Aquil. vt patet ex §. His autem verbis. Inſtit. de lege Aquilia. Atq; in primis pœnalis eſt in eo quod in pimo cap. L. Aquil. damno afficiens res alterius, vt vulnerando, aut lædendo alterius ſeruum, aut animal pecudum numero contentum, condemnatur ad ſolutionem pretij rei læſæ, vel interemptæ non pro præſenti tempore, ſed quanti plurimi valuit anno elapſo, ſecundum communem rei valorem, & ſic reus ſecundum L. Aquil. non ſolum aliquando in ſimplum & verum pretium, ſed etiam in plus & excedens condemnatur. e. g. Ante dimedium annum emi equum quinquaginta aureis, is poſt quatuor menſes à die emptionis infortunio aliquo efficitur cæcus, ita vt maioris viginti non valeat, alius culpa dat cauſam, vt equus ſic cæcus moriatur, poteſt conueniri

& con-

& condemnari ſecundum L. Aquil. vt pro equo mortuo ſoluat 50. aureos, licet eo tempore quo interijt, tantum valuerit 20. per ea quæ habentur in d. §. His autem verbis, & in L. Ait lex. ff. eod. Eſt etiam L. Aquil. pœnalis quantum ad hoc, quod per inficiationem creſcit in duplum Gloſſ. in L. Item Mela §. Sed ſi ſeruum. in verb. cum ſit pœna ff. eod. hoc enim fit in odium mendacij. Qui enim damnum intulit, illud ſi neget, & poſtea de mendacio conuincatur, condemnandus venit ſecundum L. Aquil. in duplum. Lex ergo naturalis & diuina obligat tantum ad reſtitutionem eius, in quo quis damno affectus, aut eius verum valorem. Lex vero Aquil. addit ea quæ ſunt pœnalia. Sic etiam lex diuina & naturalis obligat ad reſtitutionem ante omnem ſententiam. Pœnalis vero poſt condemnationem iuxta Gloſſam ſingularem in cap. Fraternitas. 12. q. 2. & communem in cap. 1. de conſtit. Nauarr. & alios in d. cap. Fraternitas. S. Thom. 2. 2. q. 62. art. 3.

Septimum Notabile. Aliquis poteſt alteri damnum inferre, vel in bonis animæ, vt in auferendo & deſtruendo virtutes infuſas & morales, nec non dona gratiæ: vel in corpore, hoc lædendo, aut ſuis membris ſpoliando: aut in bonis honorarijs, vt denigrando famam, abſcindendo honorem verbo & facto, vel tandem in ſubſtantia temporali & externa, vt deducunt S. Antonin.

in 2. part. tit. 2. Ioan. à Turrecrem. 14. q. 6. cap. Si res. Sotus lib. 4. de iustit. & iure. q. 6. art. 3. Adrian. in 4. de restitutione. Paludan. in 4. d. 15. q. 2. Scot. ibidem. q. 3. Gabr. in ead. d. q. 2. notab. 3. & alij alibi.

Octauum Notab. Quoniam in titulo nostro nulla fit mentio de læsione, aut damno dato in spiritualibus, nihil etiam tractabimus de hac materia, sed pro nunc remittimus ad DD. qui de damnificatione in spiritualibus, & eorum restitutione scripserũt, ex quibus hi sunt præcipui. Turrecremat. in d. cap. Si res. S. Antonin. loco cit. cap. 2. §. 1. Scot. in 4. d. 15. q. 3. Richard. in ead. d. art. 5. Palud. q. 2. art. 2. concl. 1. doctè Gabriel ibid. q. 17. Nauarr. in manuali confessar. cap. 14. num. 45. Dominicus Sotus, lib. 4. de iustit. & iure. q. 6. art. 3. latè Petrus à Nauarra. lib. 2. de restitut. cap. 2. & alij.

Nonum Notab. Quandoquidem infra de dãnis datis, & de incendijs, sæpè vtendum terminis doli, culpæ latæ, leuis & leuissimæ, hoc loco horum terminorum explicatio inserenda ex iurisperitorum doctrina. Culpa, prout ad præsens institutum pertinet, est voluntaria inordinatio actus, aut deuiatio à bono. Quæ definitio traditur à Nauarro in manuali confessar. cap. 17. num. 177. Hæc autem inordinatio siue deuiatio, aliquando fit studio, data opera, & industria: aliquando inconsideratione & negligentia, & sic culpa diuiditur

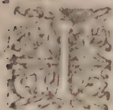
tur in Dolum, & culpam simplicem. Dolus est machinatio, seu circumuentio ad decipiẽdum, seu fallendum alium adhibita. l. 1. ff. de dolo. Gloss. de reg. iur. in 6. reg. Scienti. Dolus diuiditur secundum Bartol. in L. Quod Nerua. ff. Depositi. Panormit. in c. 1. de commod. & cap. fin. de depos. & Summistas in verb. culpa in verum & præsumptum. Dolus verus est, qui manifestis & apertis indicijs deprehenditur, & perspicitur ex L. Dolo. C. de dolo. Exemplum ponitur à Iohanne Immolen. in cap. vnic. de Commod. Depositarius instigat aliquem, vt rem penes ipsum depositam furetur, eique rem indicat, facto cum fure pacto de re participanda. Dolus præsumptus quando non sunt manifesta signa, sed tantũ est præsumptio. e. g. Depositarius res suas in loco satis tuto custodit, dimissa re deposita, in loco ædium minus tuto, vnde facilè subtrahendi periculum imminebat. Bartol. loco cit. dolum verum latißimam culpam: & præsumptum latiorem culpam nominat. Culpa simplex, prout distinguitur contra dolum, est quando, quis vt supra significatum est, ex inconsideratione, incuria, ac negligentia deuiat à bono, siue ab eo quod faciendum est, & hæc diuiditur communiter in latam, leuem & leuißimam. DD. in loco cit. Lata est deuiatio incircumspecta ab ea diligentia quam homines communiter eiusdem professionis & ætatis habere solent. e. g. Rem commodatam

relinquo in scamno non longè à ianua, eaque aperta, quãdo in ciuitate passim vagantur milites præsidiarij, quibus difficile cõtinere manus, ne alienum rapiant, & interim res cõmodata furto subtrahitur: Leuis est quam regulariter homines diligentes & periti illius professionis euitant, vt si depositarius rem relinquat in suo cubiculo, cista non clausa. Leuissima culpa est, quam homines diligentissimi & solertissimi consueuerunt vitare. Vt si quis rẽ cõmodatam in cubiculo reliquit, quod claue obserauit, non tamen manu tentauit, an ostiũ benè esset obseratũ. Iudex autem, vt rectè admonuit Faber in Instit. Quibus modis re cõtrahitur obligatio, ex circũstantijs & coniecturis arbitrari debet, in qua culpa quis fuerit, his præsuppositis, nunc ad textum procedendum.

CAPITVLVM PRIMVM.

EXODI XXI.

Si rixati fuerint homines, & percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno. Et ille mortuus non fuerit, si iacuerit in lecto: qui percusserit, operas eius & impensas in medicos restituat.

IN PRIMIS aduertendum hoc cap. & quatuor sequentia desumpta esse ex lege veteri iudiciali, & inserta hoc loco iuri canonico. Deinde rixa præcedens non excusat percusionem sequentẽ à culpa & peccato,

peccato. Rixę vocabulum deducitur à verbo Ringor auctore Isodoro lib. 10. Ethymolog. ca. 17. & rixosus à rictu canino dictus est. Rixa autem non aliud significat quam quoddã particulare bellũ, aut pugnã priuatarũ personarũ ex mutua ira concitatã ex D. Thoma 2.2. q. 41. art 1. communiter recepto ab Angelo. Syluestro. Caietano & alijs in Summis. verb. Rixa. S. Antonino 2. part. tit. 7. cap. 7. in principio. Rixæ proxima causa est ira. Vir enim iracundus prouocat rixas. Prouerbiorum 15. & 29. Hinc S. Gregor. lib. 31. moral. cap. 31. & post eum S. Thomas 2. 2. q. 41. art. 2. & q. 158. art. 7. & alij alibi, rixam constituunt inter filias iræ. Quomodo autem ira quandoque ex alijs vitijs oriatur, S. Thom. in d. 2. art. declarat. Notant autem Ioannes Andr. Panormit. Anthon. Cardin. & alij in cap. 1. Ne clerici vel monachi, &c. Quod contentiones consistant in verbis, lites in iudicijs, rixæ in factis & percussionibus. Tertio cum dicitur, percusserit lapide, vel pugno, apparet quod text. loquatur de eo qui non ex proposito voluerit occidere: alias non de pugno, aut lapide, sed de instrumentis aptatis ad vulnerandũ & occidendum, vt gladio, cultello, aut similibus armis, sermonem fecisset. Hinc etiam sumitur argumentum quod à fortiori quis teneatur qui armis aliquem percusserit per regulã Topicã: Si quod minus inesse videtur, inest, multo magis inest, quod magis inesse

videtur. Facit ad idem illud memorabile traditum à Baldo in L. Qua actione. §. 1. ff. ad. leg. Aquil. per text. ibidem approbatum ab Hyppolito de Marsilijs in practica criminali. §. pro complemento. num. 33. quod eadem pœna punitur occidens aliquem manu vacua, ac si cũ armis occidisset. Quarto. Et ille percussus mortuus non fuerit, sed iacuerit in lecto. Maximè subintelligunt Ioannes Andr. & Hostiensis. Licet enim non iacuerit, locum habet, quod sequitur, modo percussio efficax causa fuerit, quod operas perdiderit, & sumptus fecerit in medicos. De his plenius infra.

Quæstio prima pro maiori elucidatione huius cap. & sequentium, quæ ex veteri lege desumpta sunt.

Quomodo hæ leges Exodi nunc obligent, cum lex vetus morte Christi expirauerit, vimq́ suam amiserit?

ANTEQVAM Quæstioni respondendo satis fiat, obseruandum ex receptissima Theologorum sententia, legem veterem triplex genus præceptorum in se continere Moralium, Cæremonialium & Iudicialium. Sic Alexand. Alensis in 3. part. q. 28. & q. 39. memb. 4. S. Thomas. 1. 2. q. 99. art 4. & 5. S. Antonin. in 1. part. tit. 14. cap. 2. §. 2. Scot. in 4. d. 3. q. 4. prope finem. Gabr. in 3. d. 37. q. 1. Turrecrem. d. 5. cap. Sed cum naturale. &

DD.

DD. iuris canonici in cap. 1. de decimis. in 6. & alij passim alibi. & satis fundatur hæc præceptorum diuisio in sacris literis. Deuteron. 6. Hæc sunt præcepta, cæremoniæ, atque iudicia, quæ mandauit Dominus DEVS vobis, &c. Præcepta per antonomasiam dicuntur moralia. 2. Paralipom. 33. Si custodierint facere quæ præcepi eis, cunctamque legem, & cæremonias, atque iudicia, & Roman. 7. Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum & bonum. Quando dicit, quod mandatum sanctum, hoc refert ad cæremonialia, nam sanctum dicitur, quod est Deo dicatum, iustum ad iudicialia, & bonum, id est honestum, ad moralia iuxta D. Thomæ interpretationem in d. art. 4. pertinet. Ex dictis infertur imperfectam, nec satis aptam esse illam distinctionem. Gloss. in d. cap. 1. de decimis in 6. quam etiam apprehendunt Panormit. in cap. fin. de consuetud. num. 3. Maranta in speculo. part. 3. & alij alibi, quod præcepta veteris legis, quædam sint moralia, quædam cæremonialia & quædam mystica. Quam distinctionem in d. cap. 1. DD. corrigunt. Præcepta moralia nominantur, & sunt quæ ex dictamine legis naturæ proficiscuntur, & iure naturali insunt, vt omnia Decalogi præcepta. Cæremonialia sunt determinationes cultus diuini, quæ dirigebant homines in his quæ ad cultum diuinũ, atque honorem obsequiumq; Deo exhibendum spectabant. Exod. 18. Esto populo in his

quæ ad Deum pertinent, ostendasque populo cæremonias & ritum colendi. Iudicialia præscribebant hominibus, vt inuicem pacificam & tranquillam agerent vitam, & si proximo inferreretur aliqua iniustitia siue iniuria, ius vnicuique suum tribueretur, inæqualitasque ad æqualitatem reduceretur. Inueniuntur autem in veteri lege alia nomina, vt mandata, testimonia & iustificationes, &c. Quæ reducuntur ad triplex præceptorum genus assignatũ. De præceptis moralibus latissimè agunt Alensis in 3. parte à q.29. S. Thomas loco cit. q.100. Antonin. 1. part. tit. 14. cap. 3. Sotus vbi supra q. 3. De cæremonialibus Alens. à q. 54. S. Thom. q. 101. Antonin. cap. 5. Sotus q. 5. De iudicialibus ijdem DD. Prior à q. 40. Secundus à q. 104. Tertius cap. 6. Quartus q. 6. Hi enim DD. ex Professo omnia quæ horum præceptorum naturam concernunt, examinant & accuratè pertractant. Nunc pro resolutione quæstionis sit.

Prima Conclusio. *Quantum ad moralia præcepta, si vim obligatoriam, quam ex veteri lege traxerunt, consideremus, etiã abolita sunt, & vim obligandi amiserunt.* Hanc ponunt Sotus lib. 2. de iustitia & iure. q. 5. art. 4. conclus. 2. Bartol. Medina. 1. 2. q. 100. art. 1. Gregor. de Valentia ibidẽ disput. 7. q. 7. puncto 7. Didac. Couarr. lib. 1. variarum resolut. cap. 7. & alij recentiores alibi. Probatur Hæbreor. 7. Translato sacerdotio, necesse

cesse est legis quoq; translatio fiat, & hoc sine discrimine de lege dicitur, & Lucæ 16. Lex & Prophetæ, vsq; ad Ioannē. & Christus in cruce sine omni exceptione dixit: Consummatum est. Quantum autem ad illud commune dictū. Lex cessauit quantum ad cæremonialia & iudicialia, non autem quantum ad moralia. Cui & iurisperiti conueniunt, dum volunt moralia semper durare, vimq; suam retinere. Id in hunc sensum intelligendum quod moralia non cessarunt, prout erant de lege naturæ, quæ etiam gentes obligabāt, sed quantum ad virtutem obligandi pendentem ex vi veteris legis, vt optimè colligitur ex D. Thoma 1. 2. q. 98. art. 5. dum statim à principio corp. ait. Respondeo dicendum quod lex vetus manifestabat præcepta legis naturæ, & superaddebat quædam propria præcepta: quantum igitur ad illa quæ lex vetus continebat de lege naturæ: omnes tenebantur ad obseruantiam veteris legis: non quia erant de veteri lege, sed quia erant de lege naturæ: sed quantum ad illa quæ lex vetus superaddebat, non tenebantur aliqui ad obseruantiam veteris legis, nisi solus populus Iudæorum.

Secunda Conclusio. *Omnia præcepta legis veteris cæremonialia & iudicialia cessauerunt, & vim obligandi amiserunt tempore Euangelij.* Hæc est communis Theologorum & Iurisperitorum. Fuerunt tamen ex antiquioribus aliqui hæretici,

hæretici, qui legem veterem perpetuo seruandam vna cum noua voluerunt: cuius falsæ & alienæ à fide doctrinæ fuerunt Cherinthus & Ebion, & alij adhærentes, vt videre est apud Irenæum aduersus hæreses, cap. 25. & 26. Epiphanium hæresi 18. 28. & seq. Theodoret. hæreticarum fabularum lib. 2. statim à principio. & Augustin. de hæresib. hæres. 8. 9. & 10 Cõclusio plana est ex sacris literis. Lucæ 16. Lex & prophetæ vsq; ad Ioannem. Ad Galat. 3. Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidẽ quæ reuelanda erat. &c. At vbi venit fides, iam non sumus sub pædagogo. Ad Ephes. 2. Legem mandatorum decretis euacuans. Hæbr. 8. Dicendo nouum, veterauit prius. Quod enim antiquatur, & senescit, prope interitum est. & cap. Translato. de constitutionib. & cap. 1. de purificatione post partum.

Tertia Conclusio. *Etsi præcepta iudicialia veteris legis suam vim obligandi amiserint, possunt tamen in noua lege per habentem potestatem legis condendæ in vsum reuocari, & pro legibus in decisionibus causarum approbari*: hæc conclusio est communis Theologorum. Alexand. Alensis in 3. part. q. 52. memb. 1. S. Thom. 1. 2. q. 104. art. 3. & 2. 2. q. 87. art. 1. S. Antonin. in 2. part. tit. 14. cap. 6. Scoti in 4. d 3. q. 4. & d. 15. q. 3. in lit. C. Gabriel. in 3. d. 37. q. 1. Angel. in summa. verb. Decima. num. 2 Eandem doctrinam amplectun-

tur iurisperiti. Immolensis in cap. vlt. de consuetud. num. 6. & in L. Stipulatio hoc modo concepta. col. 3. ff. de verbor. obligat. & allegat D. Thomam. Alexand. consil. 13. incipienti. Attentis his quæ in themate narrantur, videretur, &c. lib. 7. Andreas Barbat. cons. 65. lib. 3. Francisc. Aretinus in l. vlt. col. penult. C. de pact. Decius in cap. Consuluit. notab. 2. de appellat. Panormit. in cap. vlt. de consuetud. Ioannes Baptista Caccialupus in tract. de pensionib. 19. q. num. 4. Martin. Laudensis in tract. de primogenitura. q. 44. Andr. Tyraquel. in lib. de vtroque retractu. in præfatione num. 8. & 9. Couarr. lib. 1. variar. resolut. cap. 17. num. 1. Menoch. de arbitrar. Iudic. qq. lib. 2. cas. 290. num. 10. Conclusio manifesta est ex canonibus, cap. 1. 2. 3. & seq. in hoc tit. & cap. 1. de homicid. & cap. 1. de adult. & alibi. Ecclesia enim quæ errare non potest, recepit, & de nouo approbauit has leges. Si quis autem nunc obseruaret, aut curaret obseruari iudicialia præcepta tanquam vim obligandi habentia, ex veteris legis institutione, talis intentio esset mortifera ex D. Thoma in d. art. 3. Antonin. loco cit. Gerson. de contractib. part. 1. considerat. 10. & alijs passim. *Dubium autem esse potest. An legis veteris & Mosaicæ iudicialia præcepta hodie possint obseruari, quando causa decidenda foret inter ipsos Iudæos, & leges nostræ nihil specificè de causa statuerent?* Quæstio, est apud iurisperitos mota. Affirmantē partem tenent Alexand.

Alexand. in l. 1. ff. Si certum petitur. num. 32. Iaſ. ibidem. num. 35. Philippus Corneus in cõſil. 65. lib. 2. & conſ. 180. eod. lib. Barbat. cõſ. 35. lib. 2. Calderin. in conſ. 30. ſub Rubr. de teſtament. Salycet. in conſ. incip. Mathaſias Hebræus. cuius conſilij meminerunt Corneus. Iaſ. & alij. Ioan. Campeſius in tract. de dote. q. vlt. qui etiam aliorum auctoritatem adducit Ioſeph. Maſcard. de probationib. volum. 1. concluſ. 191. num. 8. Hæc doctrina obtinet, vt paucis ſignificatum, quando quæſtio controverſiæ eſſet inter ipſos Iudæos: nam alia ratio foret ſi inter Iudæum & Chriſtianũ, tunc enim ſeruãda iura Romanorũ L. Iudæi. C. de Iudæis Secũdo limitandũ, huic reſolutioni locũ eſſe, quando caſus per leges, aut canones non eſt deciſus, & lex vetus iudicialis ſpecificè de caſu diſponit, vt limitat poſt alios Maſcard. Cæremonialia autem præcepta veteris legis, an poſt ꝓmulgationem euangelij, etiam de nouo poſſint lege recipi, & quomodo, videri poteſt apud S. Thomam. 1. 2. q. 104. art 3. & 2. 2. q. 84. art. 1. & Commentatores eius, & apud Couar. loco cit.

SECVNDA QVAESTIO.

An mediator qui interponit ſe inter rixantes, vt eos diuidat, ne ſe malè lædant, ſi eorum alterum læſerit, aut vulnerauerit, teneatur iniuriarum, aut ad recompenſationem damnorum & expenſarum?

Quæſtio

QVAESTIO sæpè vsum habere potest, propter frequentiam casus, ideo breuiter & dilucidè resoluenda est.

Prima conclusio. *Mediator se immiscens rixantibus bona fide, & impediens, ne mortem, aut vulnera sibi inuicem inferant, si alterum eorum forté lædat, aut vulneret, non tenetur iniuriarum, nec ad aliquam recompensationem.* Angelus in l. 1. §. Si sibi manus adiuncto §. occisorum. ff. ad Sillan. Bald. & Florian. ibidem. Boerius in decis. 83. incip. Et videtur talem aggressum, num. 2. Plures enim sunt, inquit Angel. inuicem rixantes, quos solent mediatores cum fustibus, vel lapidibus impedire, ne cædes, & vulnera inferant, & tales mediatores non dicuntur aliquã eisdem rixantibus facere iniuriam, & per consequens nullo modo tenentur, si rixantes percutiant.

Secunda Conclusio. *Qui se fingeret mediatorẽ, & interim percuteret, aut læderet alterum ex rixantibus, teneretur tanquam dolosus de iniuria illata.* Bald. in margarita sua in verbo. Videns, & ad hoc allegat Innocentiũ in cap. Sicut dignũ. col. 2. de Homicid. versic. Et idẽ dicimus de illis. Boerius in d. decis. nũ. 3. & attestatur ita fuisse latum arrestum die prima Februar. Anno Domini 1524. de quodã Ioañe de Fraixereo, qui percusserat quẽdã de Lauaur, super caput dicẽdo omnib⁹, Retrocedatis, vultis ad inuicẽ vos interficere? & tamen probabatur dixisse, vultis

cum

cum ita permittere abire. Vnde propter probationem dubiam & contrariam & alia ex processu resultantia in 60. lib. Turonen. & expensis fuit condemnatus.

Tertia Conclusio. *Si mediator inter duos rixantes & verberantes se interponat, alterius inuasi & offensi arma, aut manum teneat, ne se defendere valeat, & sic ab offenso percutiatur, aut lædatur, sic percutiens, aut lædens mediatorem, non tenetur si per hoc inuasus in vitæ discrimine constitutus, quod impeditus à mediatore, ne se defendere posset ab insultante & aggressore.* Angel. in l. 2. per text. & gloss. fin. ibidem C. de Sicar. & Angel. in L. Si cum seruo. per text. eundem ff. de iniurijs. Augustin. ad Angelum Aretinum in tract. malefic. in Gloss. Et dictus Titius. col. 5. vers. Quæro an maritus. Boerius loco cit. à num. 8. multa adducit pro hac conclusione. Iulius Clarus lib. 5. §. Homicidium num. 31. Vasqu. Illustr. controuers. lib. 1. cap. 19. num. 19. Est etiam text. in l. 1. §. fin. ff. de sicar. & in L. Si quis fumo. §. 1. ff. ad leg. Aquiliam. Vbi permittitur quod igne conflagrante vnam domum, licitum est destruere ædes vicinas inter medias mihi, vt ignis non se dilatet ad meas. Ergo similiter licitum est mihi lædere, aut occidere me impedientem in defensione, ne lædar aut occidar ego. Alia tamen ratio esset, vbi lædens, aut occidens mediatorem non esset in tanto vitæ discrimine constitutus, tunc teneretur de per-

depercussione, aut occisione secundum Angelum in d. l. 2. C. de Sicar & Hyppolit. Marsil. ibidem & alios, licet prætor propositum læsisset, aut occidisset non tamen in tali casu teneretur L. Cornelia de Sicarijs, sed puniretur mitiori extra ordinaria: cum ad incurrendam pœnam L. Cornel. de Sicar. præsupponatur dolus, in L. Cornel. Ad leg. Cornel. de Sicar. & in L. Scientiam. §. Qui cum aliter. ff. ad leg. Aquil. & l. 1. C. de Sicar. & cap. 1. de homicid. De his latius Boerius in d. decis.

TERTIA QVAESTIO.

Ad quam damni reparationem, aut satisfactionem teneatur, qui hominem occidit, aut mutilauit, aut lædendo ineptum reddidit ad executionem necessarij operis & officij?

PLENAE huius quæstionis resolutioni, antequam inhæreamus, quædam sunt præmittenda ad faciliorem sequentium intelligentiam.

Primum. Varijs modis aliquis potest proximum lædere in bonis corporis. Aut occidendo siue auferendo vitam quæ præstantior est omnibus bonis corporis: Aut mutilando membrum: Aut vulnerando siue percutiendo absq; alicuius membri mutilatione. Aut inferendo aliquod malum in bonis corporalibus

libus, à quibus vita non dependet vt in forma corporis, celeritate, aut motu, &c. Aut deti-tinendo corpus violentia, & vi, vt per incar-cerationem contingit. S. Antonin. in 2. part. cap. 2. §. 2. Turrecremata in cap. Si res. 14. q. 6. Scot in 4. d. 15. q. 3. Gabr. in ead. d. q. 15. & a-lij passim alibi.

Secundum. Duplex damnum potest sequi ex corporis læsione. Vnum in bonis temporali-bus, siue substantia externa, vt quando sutori, sartori, aut alicui artifici iniuriosè percutien-do manus abscinditur, cuius labore se suamq; familiam alere deberet. Alterum in corpore eius, qui læditur, vt quando ei eruitur oculus, aut infligitur vulnus, ex quo remanet cicatrix, aut aliqua corporis deformitas, non tamen in-de sequitur aliquod nocumentum in tempo-ralibus bonis.

Tertium. Quædam læsio infert damnum vl-timum, siue malum irremediabile, vt homi-nis occisio, vita enim hæc temporalis semel ablata, humanis viribus restitui nequit. Do-minus enim est auctor vitæ. Eadem est ratio de mutilatione membri, quod semel perfectè à corpore abscissum & diuisum, restitui & vniri nequit. Nec dissimilis est ratio quando aliquod membrum læsione ita dissoluitur, & dissociatur, vt in perpetuum ineptum rema-neat ad exercitium suæ operationis, nec arte medicorum, aut chyrurgorum pristinæ salu-ti & integritati locus superest. Alia est læsio citra

citra vltimam, quæ malum infert quod curari potest, aut non in totum impedit officium & exercitium operationis, vt quando quis vulneratur in capite, aut corpore non mortiferè. De his Scot. in 4. d. 15. q. 3. Gab. ibid. q. 15. art. 1. notab. 1.

Quartum. Vita hominis liberi, & membri mutilatio non possunt æstimari pecunia, vt Iurisperiti communiter sentiunt per text. in L. Liber homo suo nomine. ff. ad leg. Aquil. & in L. 1. §. Sed cum liber ff. de his qui deiecerint, vel effuderint. Sed cum liber, inquit, homo perijt, damni æstimatio non fit in duplum: qui in homine libero nulla corporis æstimatio fieri potest, & ibidem in L. fin. Liberum corpus nullam recipit æstimationem.

Quintum. Si ex iniuria corpori illata, mors sequatur non potest actio iniuriarum ciuiliter intentari contra sic iniuriantem & consequenter occidentem, sed debet precise institui accusatio criminalis ex L. Cornelia, de Sicarijs, ad vindictam publicam propter homicidium, quia alias fieri posset reo præiudicium, cum vtraque tam ciuilis, quam criminalis tendat ad vindictam. Pro hoc dicto est text. singularis in L. Prætor edixit. §. Si dicatur. ff. de iniurijs: vbi text. sic habet: Si dicatur homo iniuria occisus, nunquid non debebat permittere prætor priuato iudicio Legi Corneliæ præiudicari. Idemq; & si

ita quis agere velit, quod tu venenum dedisti homini occidendi causa. Rectius igitur fecerit, si huiusmodi actionem non dederit, quem text. obseruant ibidem Bartol. Angel. Perusin. Albericus & alij. Ioannes Immolen. in L. Interdum. ff. de public. iudicijs. Salyc. in l. 3. C. De lege Aquil. Bartol. in L. Nuunquam plura. ff. de priuat. delict. num. 6. Canonum interpretes in cap. De his. de accusat. Antonius Gomez. alijs latius tom. 3. Variar. resol. cap. 6. num. 14. Hinc infertur ex d. text. in d. §. Si dicatur. cum Gomezio quod si ita iniuria affectus in vita egit actione iniuriarum, & pendente processu mors sequitur (intellige virtute iniuriæ illatæ) quod amplius non debet ꝓcedi in eo per hæredes, sed iudex potest reijcere libellum, & iubere vt procedatur actione L. Cornel. de Sicar. Nunc pro resolutione sit.

Prima Conclusio. *Qui iniustè alium occidit, aut mutilauit, nihil temporale tenetur restituere ex rigore iustitiæ pro iniuria vitæ ademptæ, aut membri abscissi, aut vulneris inflicti.* Hanc conclusionem tenent Gloss. in L. Ex hac. ff. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. & in L. Qua actione. §. Si quis. ff. ad leg. Aquil. Azo in summa. ad leg. Aquil. Hostien. in summa de iniur. Henningus Goden lib. 9. cons. 1. de inniurijs. num. 23. & 24. Antonius Gomez. tomo 3. cap. 6. num. 12. Eiusdem opinionis videntur Panormit. Anton. & alij cum Glossa in hoc cap. Martinus Na-

nus Nauarr. in manuali confess. cap. 15. num, 2. & ex Theologis Petrus à Nauarra lib. 4. de restitut. cap. 1. num. 80. qui allegat in hanc sententiam doctissimum Theologum Martinũ Ledesimam 24. q. 20. art. 2. dub. 2. Verum in contrariũ est communis Theologorum sententia. S. Thomæ. 2. 2. q. 62. art. 2. ad primum, quando ait: Et ideo quando id quod est ablatum, non est restituibile, per aliquid æquale, debet fieri recompensatio; qualis possibilis est: puta cum aliquis alicui abstulit membrũ, debet ei recõpensare vel in pecunia, vel in aliquo honore, cõsiderata cõditione vtriusq; personæ, secundum arbitrium boni viri. Scot. in 4. d. 15. q. 3. Ioan. Maior. ibidem q. 14. Richard. in ead. d. art. 5. q. 2. Gabr. ibidem. q. 15. Adrian. in 4. de restit. q. vlt. Caietan. in summa verb. Restitutio. cap. 2. Syluest. eod. verb. 3. q. 2. Aur. Armil. eod. verb. num. 21. Sot. lib. 4. de iustit. & iure q. 6. art. 3. Gregor. de Valent. & Petri de Aragon. in d. art 2. S. Thomæ & aliorum alibi. Nunc conclusio probatur primo ex hoc cap. vbi solum statuitur fieri recompensationem expensarum factarum in medicos, & operarum, quas læsus amitit, & quibus in futurum carebit, nulla facta mentione de alia restitutione, & in eum sensum etiam tendit communis DD. interpretatio in illo cap. cum Gloss. ibi verb. operas, &c. Cõprobant etiam omnes LL. allegatæ in notabili 4. huius quæstionis. Deinde homo non est

dominus vitæ ſuæ, nec membrorum. argũm. Sapientiæ 16. Tu es, Domine, qui vitæ & mortis imperium habes. Deuter. 22. Ego occidam, & viuere faciam. Et L. Liber homo. ff. ad L. Aquil. Liber homo, ait L. ſuo nomine vtilem Aquiliæ habet actionem: directam nõ habet, quoniam membrorũ ſuorũ non eſt dominus. Ergo qui occidendo aufert ab homine vitam, aut mutilando membrum, non tenetur ad aliquam reſtitutionem homini, ſed tantum vt pœniteat, & operibus ſatisfactorijs DEO ſatisfaciat. Aliam rationem pro concluſione format Petrus à Nauarra. Omnium DD. ſententia receptum eſt, ſi occiſor, aut mutilator ſententiam talionis perſoluat, non teneatur ad aliud quippiam perſoluendum tam ex conſuetudine quam communi praxi, & naturali æquitate. At ſi pro iniuria vitæ ablatæ, & mutilationis eſſet neceſſaria alia reſtitutio non ſatis foret pœnam talionis perſoluiſſe, niſi damnum repararetur illatum, & hoc ideo, quia membri mei abſciſio nullius eſt vtilitatis & ſatisfactionis comparatiuè ad damnum alterius: Sicut fur non eſt ex eo, quod propter furtum damnatur ad fuſtigationem, & eadem pœna punitur, liber redditur à reſtitutione rei ablatæ, vel ſatisfactione damni per eum illati, ſed adhuc iure naturali iuſtitiæ lege tenetur damnũ reſtituere, ac ſi ad nullam pœnam condemnatus fuiſſet: Sic igitur etiam occiſor, vel mutilator præter pœnam talionis adhuc

tenere-

teneretur peccuniam reſtituere pro iniuria corpori illata: quod eſt contra communem omnium ſenſum, & praxim. Ergo pro iniuria corporea non eſt opus aliqua ſatisfactione pecuniaria de rigore iuſtitiæ. Cum Scoto, Adriano, & alijs obijcitur contra concluſionem, ſi ea vera eſſet, ſequeretur quod melioris eſſet conditionis, qui hominem occidit, aut mutilat, eo qui bouem, aut animal alterius interſicit; cum hic ſit obligatus ad reſtitutionem: alius vero minimè ſecundum hanc ſententiam. Atque hoc dicere eſt abſurdum. Ergo & illud ex quo ſequitur. Reſpondetur non eſſe abſurdũ, vt Scotus, Adrianus alijque obijciunt, aſſerere pro boue, aut alio bruto pecuniã, aut aliam rem pecũnia æſtimabilẽ reſtituendã, & non pro homine nobili, & ingenuo: hoc enim arguit maioris excellentiæ, & dignitatis eſſe hominẽ, ita vt nihil temporale vitæ & corporis integritati reſpondeat pro dignitate: cum vita eiuſq; integritas in homine excedant omne pretiũ temporale. At animalia ratione carentia, vt bos, equus, canis, & ſimilia pretio æſtimantur, & veniunt in cõmertia hominum. Et in ſimili oſtendi poteſt. Non eſt ſtultũ, ſed veriſſimũ dicere pro bonis animæ, & ſpiritualibus iniuſtè ablatis, nihil pecunia æſtimabile reſtituendũ, & tamẽ pro pallio deſtructo, aut domuncula cõbuſta, damnũ eſſe reparandũ, & tamen non ſequitur, quod ſpiritualia minoris faciamus, quam pallium, aut domunculam.

Secunda Conclusio. *Ex pietate & Christiana charitate conuenit & salutare est, vt qui alterum occidit, & vita priuauit, pro anima ipsius defuncti, in recompensationem aliqua pia suffragia, & spiritualia bona impendat.* Hanc conclusionem puto esse de mente tam Theologorum, quam Iurisperitorum. Et eam in primis docuit Scotus in 4. d. 15. q. 3. & post eum S. Antoninus in 2. part. tit. 2. cap. 2. §. 2. Turrecrem. in cap. Si res. num. 24. 14. q. 6. Angel. in. verb. Restitutio 1. q. incip. Homicida quomodo tenetur ad restitutioné. Gabriel. in 4. d. 15. q. 15. concl. 3. Adrian. in 4. de restitutione. q. fin. Dominicus Sotus lib. 4. de iust. & iure. q. 6. art. 3. Nauarr. in manuali confessariorum cap. 15. num. 23. Petrus à Nauarra loco cit. num. 97. & 98. & alij alibi. Quibus consentiunt iurisperiti docentes: homicidam teneri ad interesse animæ occisi, vt ad dandum, vt pro ea fiant orationes, eleemosynæ, ieiunia, vel fundatio perpetua. Mansuerius in sua praxi, tit. de expensis, interesse & damnis, & post eum Boerius in decis. 233. num. 3. Roland. in cons. 39. lib. 2. qui refert vti communem conclusionem. & eo relato Iulius Clarus lib 5. §. Homicidium. num. 23. Taxatio autem huius recompensationis, siue interesse fieri debet iudicio discreti confessarij, aut arbitrio boni viri, habito etiam respectu ad facultates ipsius occisoris, vt Gabriel & alij iudicant. Mansuerius ait, hoc interesse animæ defuncti taxandum secundum facultates

cultates defuncti, de quibus secundum eum solet inquiri per commissarium. Sed hanc practicam intelligendam esse censeo in casu, quando per magistratum aliqua ex causa fit remissio pœnæ ordinariæ ipsi homicidæ: siquidem vt Theologi alleg. fere communiter attestantur, hæc doctrina obtinet in casu, quo homicida pœnam talionis, aut aliam à magistratu sententia decretam non subit. Vltimo tamen obseruandum, vt etiam ex conclusione animaduerti potest, quod lege iustitiæ homicida non tenetur ad præstanda talia opera spiritualia, quæ longè excedunt quamcunque rem temporalem pretio æstimabilem, & sic obseruant pleriq; DD. locis allegatis.

Tertia Conclusio. *Homicida etiam tenetur lege iustitiæ satisfacere pro omnibus expensis factis circa occisum in medicinis, & alijs necessarijs, & damnis datis, & efficaciter secutis ex ipsa occisione.* Hanc communiter tenent Theologi locis cit. & iurisperiti. Hostien. Ioannes Andr. Panormit. Anton. Ancharan. & communis in hoc cap. Speculator in tit. de iniurijs. §. 2. versic. Sed nunquid. Angel. in Institut. de obligationib. quæ ex quasi delictis nascuntur. §. item is. vers. Nota ibi mercedes medicis. Marsil. in consi. 115. incip. Notam fac mihi viam, &c. num. 19. & in singul. 575. incip. Proximis superioribus diebus. Didac. lib. 2. variar. resolut. cap. 10. num. 7. Gomez. tom. 3. cap. 6. num. 9. Boerius, Iu-

lius Clarus, & alij loco cit. & hæc est receptissima apud vtriusq; facultatis DD. conclusio, quæ satis fundatur in hoc cap. & in reg. posita infra in cap. fin. & sæpius repetita à DD. in hac materia. Qui causam damni dat, damnum dedisse dicitur, & tex. in L. Ex hac. ff. Si quadrupes pauper. fecisse dicatur, & alibi.

Quarta Conclusio. *Homicida tenetur itidem ad solutionem omnium operarum amissarum et amittendarũ, quæ cessant habẽtibus interesse ex occasione hominis.* Hanc etiam docent communiter Theologi & Iurisperiti locis cit. & funditur in iuribus allegatis, & est text. etiam clarissimus. Institut. de obligationib. quæ ex quasi delicit. nascuntur. §. Iudex. vbi sic legitur: Iudex enim computare debet mercedes medicis præstitas, cæteraque impendia quæ in curatione facta sunt. Præterea operarum quibus caruit, aut cariturus est ob id quod inutilis factus est. hæc ibi. & in d. L. Ex hac. dicitur quod agi possit ratione impensarum in curatione factarum, & operarum amissarum: qualque amissurus, qui inutilis factus est. Super qua L. legendi Alberic. & alij DD. Quæ in his duabus conclusionibus dicta sunt de homicida in ordine ad occisum eadem similiter obtinent in suo gradu in mutilante, & vulnerante respectu mutilati, & vulnerati. Cum autem difficilimum sit futuras operas æstimare secundum Gloss. in d. §. Iudex. super verb. Factus est, non per

omnia

omnia conueniunt DD. in modo æstimandi operas, & merito: cum incertum sit quanto tempore homo sit vitam producturus. Anton. Gomezius tom. 3. cap. 3. num. 38. loquẽdo de occiso, ait quod iste articulus est valde dubius, & nõ clarè decisus in iure nostro. Quibusdam videtur, quod istæ operæ æstimentur vsq; ad centum annos, cum de iure quis tantũ viuere præsumatur. L. fin. C. de sacrosanct. eccles. & L. An vsus fructus. ff. de vsu fruct. & in Auctent. Vt ecclesia Romana. §. 1. collat. 2. hoc fundamento motus Florian. in l. fin. ff. de his qui deiecer. vel effuder. tenet hãc sententiam: cui consentit Ias. in L. Eum qui ita. §. Qui ita. à col. 7. num. 11. ff. de verbor. oblig. Sed receptior, communior, veriorque sententia est, quod iudicis arbitrio taxabuntur, qui æstimabit secundum tempus quod verisimiliter fuisset victurus, & operaturus arg. L. Hæreditatum. ff. ad leg. Falcid. Speculat. in hoc tit. §. 2. & post eum Panormit in hoc cap. Marsil. in d. cons. 115. num. 19. Alberic. in d. L. Ex hac. Faber. Angel. & alij in §. 2. Instit. de obligat. quæ ex quasi delict. nascuntur. Angel. in verb. Restitutio. 1. q. incip. Homicida &c. Boerius in decis. 324. num. 5. Gomez. loco cit. & alij alibi. Pro hac resolutione facit etiam illud Platonis in dialogo 9. de legib. dum ait: Si quis alienum seruum interemit, suumque putauerit: domino damnum restituat, vel duplum pretij red-

dat:

dat: quanti vero pretij fuerit seruus, à iudicibus statuatur, hæc ille. Iudicis arbitrium versabitur circa considerationem circumstantiarũ, considerabuntur ætas occisi, ars quam exercebat, qualitas personæ tam occidentis, quam occisæ, lucrum quod occisus acquirere solebat, & sic de similibus. Reducendum etiam in memoriã pro tali æstimatione quod id quod habetur in spe, non tantum valeat quantum id quod est in re: quandoquidem multis modis potest impedire. Quando autem aliquis non occiditur, sed vulneratur, aut mutilatur ita vt in perpetuum maneat claudus, aut debilitatus, & non possit laborare, & officium suum exercere etiam dubitatur, quomodo per iudicem facienda sit æstimatio operarum, quibus carere debet toto tempore vitæ suæ. Respondet Azo in summa. Instit. de obligat. quæ ex quasi delicit. nasc. col. fin. & Paris de puteo in tractat. syndicat. fol. 200. in parte. quia pluries col. 2. & post eos Gomez. in d. tomo 3. cap. 6. num. 11. quod in hoc casu fiet æstimatio & condemnatio, vt delinquens teneatur annuatim soluere certam summam & quantitatem quolibet anno, quo vixerit, pro operibus, quibus cariturus est ob iniuriam corpori illatam, & Paris de puteo attestatur se ita practicasse in quæstione de facto. Speculator. Panormit. Boer. & alij in hoc casu iudicium ferunt in suo gradu, prout dictum est de homicida. *Dubium hoc loco occurrit. Quando aliquis occisus aut mutilatione*

impotens

impotens redditus ad operas & labores, sic offendens quibus teneatur ad reparationem damnorum & operarum cessantium? Exempli gratia, occisus, aut mutilatus non solum alebat patrem, vxorem, filios & filias, sed etiam cognatos & alios sanguine iunctos, &c. An his omnibus obligetur satisfacere: Scot. Angel. Gabr. & alij Scotum secuti indistinctè loquuntur, quod si occisus sustentabat aliquos, vt patrem, matrem, heros, & propinquos, interfector teneatur omnibus illis, ad tantam restitutionem, quantum vtilitatis illis ratione necis abstulit, & hinc vtilitas æstimanda secundum tempus, quo occisus verisimiliter fuisset victurus, & huiusmodi sustentaturus. Dominicus à Soto loco cit. sententiam Scoti temperat distinctione. Sunt enim aliqui hæredes necessarij, qui tale nempe ius habent, vt nequeant in totum ab hæreditate excludi; sicut sunt vxor, aut maritus, parentes & filij: hos enim pater tenetur alere, si egeant, & his de iustitia satisfaciendum est. Alij vero sunt hæredes non necessarij, vt fratres, & inferiores cognati, quibus non necessario defunctus tenebatur subuenire, sed tantum ex liberalitate & charitate, & his nihil in foro conscientiæ tenetur homicida ex rigore iustitiæ restituere: Alias teneretur pariter amicos, famulos, & quoscunque solitus erat occisus hospitio recipere, alere, quod nemo sapiens dixerit. Hanc Soti distinctionem recentiores Theologi tam in scriptis quam in scholis vt

plurimum

plurimum amplectuntur. Et vt video aliqui etiam Iurisperiti ita tradidere. Mansuerius in practic. in tit. de repensis, interesse, & damnis, & eo relato Boerius in d. decis. 233. num. 3. & Aymo Crauetta cons. 119. num. 6. dum tradunt quod hi; tantum pro homicidio possint petere interesse ciuile. Primo scilicèt vxor. Secundo pater, maximè si filius occisus non erat emancipatus. Tertio liberi si qui sint, sic Mansuer. Verum tamen quod alij exteriores etiam admittuntur ad actionem iniuriarum, vt fratres & alij propinqui, quibus quando remissio fit in foro exteriori, solet quandoque pecunia rependi, vt in remissionem consentiant, sed alia ratio est de interesse operarum, vt ex dictis constat. Ex dictis infertur vnum quod verissimum est, in primis à Ioanne Maiore in 4. d. 15. q. 19. proditum, & postmodum à pluribus receptum. Quandoq; maiori vinculo restitutionis astringi eum qui sutorem, aut alium artificem arte & manu necessaria quęrentem interficit, quam qui nobilẽ occidit. Quandoquidẽ cõtingere potest, quod sutor, aut alius artifex vxorẽ, patrẽ matrẽq;, filios filiasq; habeat, qui omnes labore, industria & artificio manuũ suarũ viuant. Nobilis autẽ nullos habeat, quos alere teneatur. Simili ratione casus esse possit, quod nobilis sit homo iners, parũ industria & studio valens, a-tum viuens ex reditibus solitis & patrimonio: Artifex autem plurimũ valeat, arte multa hominum

minum generi necessaria & vtili, nec non industria mirabili in honesta negociatione. Vnde Crauet. in d. cons. 119. arguit quod hæredes occisi nobilis qui non operabatur, sed viuebat ex reditibus, nec solitus erat operari, non poterant agere ratione operarũ amissarum. Ratio eius rei clara est, quia vbi ex læsione, aut occisione non cessant operæ, ibi earũ æstimatio non habet locũ. *Aliud dubium hîc moueri potest occasione dictorum. An pater remittere possit necem, aut iniuriam filio factam, alijs filijs & fratribus iniuriati inuitis, ita quod agere pro eorum interesse non valeant?* Mouet hoc dubium in terminis Boerius in decis. 120. Albericus in L. Sed etsi vnius. §. filiofamilias. ff. de iniur. dicit mirabile & iniquum videri patrem iniuriam factam filio remittere posse, & ipsum filiũ ab actione exclusum fore. Cum patrem constet iure non posse legatũ filio relictum, eo inuito, repudiare. L. ex repudiatione C. de fidei cõmis. & L. Remittente. C. de iure deliberandi. Nec etiam bonorum possessioné sibi quæsitam L. 2. C. de repudiat. bonor. possess. Azo in summa. tit. de iniur. §. datur actio iniuriarum, in fine dubitat, an pater hodie posit iniuriam factam filio remittere in præiudicium filij, & videtur in partem negatiuam inclinare per text. in l. 1. C. de bonis maternis. & l vlt. C. de bonis quæ liberis. Hostiensis etiam in summa tit. de iniurijs §. Cui detur hæc actio, in fine etiam descendit in negatiuam partem. In contrarium est vera & cõ-

munis

munis opinio patrem etiam iniuriam descendentem ex L. Cornelia remittere posse, & talem remissionem nocere filio, & alijs fratribus, ita vt non possint agere. Bartol. Angelus & Alberic. in d. §. filiofamilias. per text. ibi in vers. Planè. Specul. hoc tit. super prima part. Rubric. non longius à fine. vers. Sed nunquid nocet filio. Collectan. in cap. fin. num. 10. in eod. tit. Angel. Bartol. & alij in L. In personā ff. de pactis. Angel. ab Aretio & Faber. Instit. de iniur. §. patitur autem. & post alios plures Boerius loc. cit. Hanc doctrinam vtilem iudicant Bartol. in d. §. Filiofamilias. & Angel. in d. L. In personam. & alij propter statuta Italiæ quæ volunt pœnam pro delicto imponi non posse pace habita & concordia facta, quam pater facere potest per text. in cap. Quintauallis. ibi. pro offensa quam filia ipsius. & ibidem Bald. in princ. de iureiur. Præsumitur in hoc casu patrem non sine causa remittere iniuriā: quandoquidem iniuria talis plus spectet ad patrem quam filium. Fallit tamen prædicta communis opinio, in primis quando pater esset vilis persona, & filius honesta & honorata persona. Sordidus enim pater non debet generoso filio degeneris humilisque animi notam inurere facili remissione iniuriarum, & si pater in tali casu filio inuito remitteret in præiudicium, remissio nullius esset roboris & momenti. d. §. filiofamilias. Non enim, vt ait ibidem Angelus, est bona consequentia, pater

est vi-

est vilissimus. Ergo filius vilissimus. Quia filius honestate, moribus & scientia potest fulgere, & prælucere suis moribus. Alias fallentias plures colligit Boërius, & DD. in addit. ad Bartol. in d. §. filiofamilias.

Quinta Conclus. *Percutiens, aut vulnerans ratione cicatricis, aut deformitatis remanẽtis in corpore, aut facie offensi & vulnerati ad nullã tenetur restitutionem, aut pretij solutionem.* Hæc est communis DD. Hostien. Panormit. & alij cum Gloss. in hoc cap. Legistæ in L. Ex hac. ff. Si quadrupes pauperiem fecis. dic. & l. fin. ff. de his qui deiec. vel effud. & ibi est expressus text. sub his verbis. Cicatricum autem, aut deformitatis nulla fit æstimatio, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem. Sotus in d. q. 6. art. 3. putat quod etiam deformitas, quæ in mutilato restat, sit recompensanda, sed in hoc communi iuri aduersatur. Verum tamen quod Iacobus de Rauenn. in d. L. ex hac lege: & post eum Albericus ibidem existimant hãc conclusionem habere locum in libero homine, id est viro, & non in fœmina; Quod sanè non ita obtinet veritatem vt cicatrix ex sua natura, aut deformitas possit æstimari, sed quando ex cicatrice, aut deformitate sequitur damnum, aut quis impeditur à consecutionẽ boni, quod alias consequeretur: Sic cicatrix aut deformitas in muliere æstimaretur quando nõ esset nupta & per hoc impediretur à meliori matrimonio: aut maiori dote ad nu-

bendũ indigeret propter cicatricem. Eo modo Panormit. & alij poſt Gloſſ. in hoc cap. annotant, quod in ſeruo etiam æſtimetur cicatrix, aut deformitas pro quibus eſt text. in d. L. fin. de his qui eiecer. vel effud. quando ait: Liberum corpus nullam recipit æſtimationem: quaſi alià ratio ſit in corpore non libero; facit etiam text. in L. Si ſeruus ſeruum. §. Rupiſſe. ff. ad leg. Aquil. Ratio redditur ſecundum dicta, quia ſeruus ratione deformitatis efficitur deterior, & minoris pretij, non enim tanti valet, quanti æſtimaretur ſi macula & deformitate careret: Si autem per percuſſionem & deformitatem ſeruus non reddatur vilior & deterior in pretio, non æſtimatur deformitas, nec eſt locus actioni leg. Aquil. d. §. Rupiſſe.

QVARTA QVAESTIO.

An homicida, aut mutilator punitus, & condemnatus à iudice, adhuc teneatur ad ſolutionem pro damno dato, & operis amiſsis ſeu amittendis, & ex conſequenti, an hæredes homicidæ morte mulctati teneantur ad recompenſationem damnorum & operarum, &c.

HANC Quæſtionem ex propoſito nullus quem legerim tractauit, eam tamen breuius per occaſionem determinauit Martinus Nauarrus in manuali confeſſariorum, cap. 15. num.

15. num. 25. ad petitionem Reuerendi P. Pradani illustrissimi ordinis societatis IESV. Nauarr. etiam neminem allegat, pro sua decisione. Nos etiam attigimus in tractat. de confess. maleficor. prælud. 13. in æditione de anno Domini 1591. Cum autem hæc quæstio quotidiana sit, & à paucis declarata, vt Nauarr. fatetur, hic eam latius discutiemus, & clarius declarabimus, per conclusiones præmissis nonnullis.

Primum. Scotus. Gabriel & Adrian. & nonnulli alij loc. cit. videntur significare homicidam, præter talionis pœnam, ad nihil aliud teneri pro damnis & operis: Quandoquidem non videtur iustum, vt qui luit in corpore, etiam luat in ære, siue temporalibus bonis, & sic duplicem pro eodem delicto sustineat pœnam.

Secundum. Ad memoriam reducendũ, quod supra in Rubrica. 2. part. notab. 5. probauimus, obligationem esse iuris naturalis & diuini satisfacere, & damnum resarcire parti læsæ, & damno affectæ. Nihil autem confert, & vtilitatis præstat homini priuato, qui damnum in temporalibus bonis passus est, quod homicida pro delicto moriatur, aut mutilator manus puniatur pœna talionis, id est, eiusdẽ membri abcisione à magistratu, hæc enim pœna publica non satisfacit damno alterius priuati, sed tantum reipubl. quæ læditur in suis membris.

Hinc ex quocunque publico delicto oritur duplex actio. Criminalis ad vindictam, & actio ciuilis in factum ad interesse vel damnum parti applicandum. Gloss. singul. in L. Qui nomine. ff. ad leg. Cornel. de falsis. Bart. Alberic. & alij ibidem. Gloss. cum DD. in L. Defuncto. ff. de public. iudic. & post plures alios Anton. Gomez. tom. 3. cap. 3. num. 37.

Tertium. Aliud est restitutionis obligatio, siue damni illati reparatio, aliud est pœna. Pœna tantum regulariter suos tenet auctores, nec grauat hæredes exceptis quibusdam grauioribus delictis. Simile est in sacramento pœnitentiæ. Aliud est satisfactio siue pœna à sacramenti ministro imposita, & aliud damni illati restitutio. Non per hoc quod confessarius pœnam satisfactoriam imponit, pœnitens liber redditur ea adimpleta à damni illati restitutione.

Prima Conclusio. *Qui alterum occidit vltra pœnam talionis, ad quam iustè condemnatur à magistratu etiam tenetur ad recompensandum illatum damnum & interesse operarum, vxori, filijs, & hæredibus necessarijs.* Hanc tenent Marsil. in consil. 115. prope finem. & in sing. 571. incip. Proximis superioribus diebus consului in ciuitate Tridentina. vbi in fine concludit sic: Et hoc teneas mente, quia faciet tibi honorem & vtilitatem casu adueniente, & tunc memor eris mei. Et Marsilio allega-

allegato. Didac. Couarr. lib. 2. variarum resol. cap. 10. num. 7. versic. Quarto eodem iure, non longius à fine. Anton. Gomez. in d. cap. 3. num. 37. Nauarr. vbi supra. & post eum ex Theologis Petrus à Nauarra lib. 4. de restitut. cap. 1. num. 48. & dicit, omnes fatentur quod soluta à iudice inflicta pœna, adhuc dãna ex homicidio illata esse compensanda, & clarius ibidem num. 91. Secundo colligo, quod non obstante, &c. Petrus de Aragon. in 2. 2. S. Thomæ. q. 62. art. 2. in vers. Sed est dubiũ, an si ille, qui alterum læsit in corpore, concl. vnica. Nunc conclusio confirmatur. *Primo.* Lex naturalis & diuina obligat talem homicidam ad restitutionem & reparationem damni illati, cuius causa efficax fuit occisione, & ad satisfaciendum quidem parti læsæ, vt supra probatum est. Sed pœna inflicta ad vindictam publicam solum correspondet iniuriæ reipublicæ, quæ etiam passa est iniuriam, quã vindicta publica emendat. L. Ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. & cap. Vt famæ. de sentent. excommunic. & sic publica vindicta non liberat à damno dato parti. Quid enim prodest vxori, & pupillis, quando eorum pater occisus est, cuius opera & labore, honestè viuebant; & ex morte eius omnia necessaria ad victum & amictum cessant, quod homicida decapitetur, per hoc eorum damno & egestati non consulitur, nec iniustitia erga eos commissa reducitur ad iustitiam & æqualita-

tem nisi per reparationem damnorum, quę in eos deriuata sunt per occisionem patris. Iustitia enim tribuit vnicuique quod suum est. Ergo sicuti per pœnam talionis contentã reddit rempubl. ita per recompensationem damnorum debet etiam contentam reddere partem læsam. Qui enim duobus res diuersas debet non liberatur soluendo vni quod alteri debet, nisi etiam alteri pro sua parte satisfaciat. cap. Ea te, de iure iurand. & c. Sicut dignum, de homicid. §. Eos. *Secundo.* Fur qui propter delictum suum suspenditur, si soluendo sit, tenetur ad restitutionem omnium furtiuè ablatorum, vt omnes concedunt. Ergo & homicida etiamsi decapitetur, tenetur ad restitutionem damnorum, quæ parti intulit, quia æqua est vtriusque ratio. Et ex eadem radicè, vt supra ostensum est, descendit obligatio restituendi furtiuè ablata, & necessitas satisfaciendi pro damnis iniustè datis. *Tertio.* Iure manifestum est, vt rectè attestatur Didac. Couarr. lib. 3. variar. resolut. cap. 3. num. 8. circa medium damni illati necessariam restitutionem inter verè debita computandam. At homicida non liberatur pœna capitis à solutione debitorum. Ad argumentum pro contraria parte, quod formatur ex Felino in cap. Ad liberandam de Iudæis, & glossis ibi ab eo allegatis, & alijs alibi, eum qui ob delictum luit in corpore, eo quod non

habet

habet in ære, ad pœnam pecuniariam non teneri, etſamſi poſtea ad piguiorem fortunam deueniat. Reſpondetur Felinum & Gloſſas ab eo alijſque collectas rectè approbare, quem ob pœnam corporalem à pecuniaria excuſari, quando luit in corpore quod non habet in ære. Sed non arguunt per hoc quod luit in corpore liberari à damno dato parti læſæ, quod damnum non refertur ad pœnam, nec eſt pœnale, ſed ex natura iniuſtitiæ ſequitur iniquam læſionem, & inter debita refertur. Etenim vt in hac q. notab. 3. prænotatum, aliud eſt reſtitutio damni illati, aliud pœna: quod etiam euidenter colligitur ex 2. notab. ibidem. Non eſt tamen negandum, vt etiam Nauarr. docet quod ſi pars læſa vellet ſibi etiam per vindictam publicam ſatisfieri, tunc homicida ad vlteriorem ſatisfactionem, aut recompenſationem non teneretur argum. lib. 1. ff. Qui ſatis dat. cog. & L. Sirem. §. Omnis. ff. de pignor. action. nec in ea re poteſt eſſe dubium. Quia quiſque liberè poteſt remittere iniuriam illatam, & condonare damnum datum, & tunc offendens liberatur ab obligatione ſatisfaciendi.

Secunda Concluſio. *In conſcientia & etiam foro exteriori maximè Eccleſiaſtico hæredes homicidæ mortui, & per iuſtitiã pœna vltimi ſupplicij affecti, tenentur ad compenſationem damnorum quæ homicida intulit, ſi*

 defunctus

defunctus bona reliquit, vnde solutio & restitutio fieri possit. Hanc docent Nauarr. & Petrus de Aragon. loco cit. Sotus in d. q. 6. art. 3. paulò ante illum versic. Sequitur in 4. argumento de fama & honore læsis, nec credo quod eorum vllus neget qui primam conclusionem tradiderunt. Pro hac conclusione Nauarr. allegat l. 1. C. ex delict. defunct. Sed nunc latius probandum. Primo hæres tenetur satisfacere debitis defuncti, secundum vires hæreditarias, vt omnium consensu receptum est. Sed damnum iniustè datum, vt dictum est, annumeratur debitis defuncti. Ergo hæres in tantum tenetur ad restitutionem eius damni, in quantum sufficiens est hæreditas derelicta. Secundo. De iure canonico hæredes ex delicto defuncti tenentur quatenus vires hęreditatis patiuntur ad damni illati recompensationem, etiamsi nihil ad eos peruenit commodi ex delicto, per text. in cap. fin. de sepult. & hanc communem attestantur opinionem. Panormitan. ibidem. & in cap. in literis. per text. ibidem de raptorib. Anton. Burgensis. in cap. 1. de empt. & vendit. Aretin. in Rubr. ff. de acquirend. hæred. Angel. in summa. in verb. Hæres. num. 4. prope finem. Syluest. in verb. Hæreditas. 3. num. 4. Didac. Couarr. lib. 3. variar. resolut. cap. 3. num. 7. Iulius Clarus post alios plures lib. 5. sentent. §. fin. q. 51. nú. 15. & de hoc communiter Canonistæ in d. cap. fin. de sepult. & d. cap. In literis. Hinc quasi

regulam colligit generalem Lucas de Penna in l. fin. C. de Primipilo. lib. 12. quem etiam allegat Boerius in decis. 57. num. 14. & est talis regula: Hæredes defunctorũ teneri ad omnia debita, ad quæ defunctus tenebatur, siue filius, siue extraneus, siue raptoris, siue alterius, siue debitum fuerit ex contractu vel quasi, siue ex maleficio, vel quasi, siue etiam peruenerint res, pro quibus debitum contractum fuit, ad hæredem, siue non, siue lis sit cum defuncto contestata siue non: per cap. 1. de solut. cap. præsentium. de pignor. d. c. In literis. & cap. fin. de sepult. Ergo & in nostro casu hæredes tenentur ad recompensationem damni illati quatenus vires hæreditatis patiuntur. Et possunt hæredes compelli ad talem reparationem damnorum natorum ex delicto defuncti per iudicem Ecclesiasticũ, etiamsi sint laici & in terris imperij pro exoneranda conscientia defuncti, per text. in d. c. fin. & in d. c. In literis. & DD. ibidem. Bartol. in l. 1. ff. de priuat. delict. Bald. in L. vnic. C. Ex delict. defunct. vt expresse docet Anton. Gomez. tom. 3. cap. 1. 85. Postremo addit Nauarr. quod etiam Fiscus si bona homicidæ confiscanda in casu venirent, teneretur ad solutionem damnorum. L. Non possunt, & L. in summa. ff. de iure Fisci. Bona enim restitutioni obnoxia non sunt eius qui succedit, sed antea obligata sunt creditoribus & damnum passis. Eadem ratione, si incendiarius dolo & indu-

ſtriæ ædes alicuius incendio deſtruxiſſet etſi ſententiam capitalem paſſus eſſet, tamen eius hæredes adhuc tenerentur de damno ſic dato in conſcientia & de iure canonico, ſi facultates defuncti ferrent per text. in d. cap. ſin. de ſepult. & c. In literis in quibus mentio fit de incendiarijs. Imò & Couarr. lib. 3. variar. reſolut. cap. 3. num. 7. verſus finem exiſtimat etiam de iure ciuili hæredes incendiarij teneri de damno dato per incendiarium quamuis nihil ad eos peruenerit, & idem putat de hærede depopulatoris agrorum, aut rei alterius criminis vnde proximo damnum ſecutum, prout ille auctor ſubtiliter deducit allata auctoritàte Caroli Molinar. in addit. ad Decium in L. Pupillum. §. In hæredes. ff. de regul. iuris in eandem ſententiam, & alijs LL.

QVINTA QVAESTIO.

An teneatur etiam de iniuria, aut damno dato, qui alterum occidit, aut vulnerauit, vel mutilauit, defenſionis propria cauſa?

PRIMA CONCLVSIO. *Occidens, aut mutilans ſe defendendo contra iniuſtè inuadentem, & aggredientem, nec peccat, nec iniuriam facit.* Contrarium non eſſe licitum in defenſionem propriam occidere volunt Joannes Gerſon

Gerson in tract. de Eucharistia. Augustinus de Aucona in lib. de potestate Ecclesiæ. q. 2. art. 3. Hugo in d. 50. cap. De his cleric. Tostatus Episcopus Abulensis in cap. 5. Matth. q. 109. & alij quidam quorum sententia, meritò ab omnibus reijcitur. Conclusio est communis Theologorum Alexandri Alensis in 3. part. q. 34. memb. 2. art. 2. §. 2. S. Thomæ. 2. 2. q. 64. art. 7. & suorum commentatorum ibidem. S. Antonini in 3. part. tit. 4. cap. 3. Angel. in summa verb. Defensio. Turrecrematæ in 23. q. 5. cap. De occidendis. q. 2. Dominici Soti lib. 5. de iustit. & iure q. 1. art. 8. Ioannis Maioris in 4. d. 15. q. 20. Syluestri in verb. Homicidium 1. q. 2. & aliorum passim alibi. Conueniunt etiam iurisperiti suis locis vt patebit. Nunc conclusio comprobatur. Exodi 22. Si effringens fur domum, siue suffodiens inuentus fuerit, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussus non erit reus sanguinis. Sed multò magis licitum est propriam vitam, quam suam domum, aut res temporales defendere. Ergo si quis occidat in defensionem propriæ vitæ, non incurrit homicidij reatum & culpam. Deinde sunt canones & iura clara: cap. Significasti 2. de homicid. cap. Si vero 1. de sentent. excommunic. Vim vi repellere leges omniaque iura permittunt. Clement. Si furiosus. de homicid. l. 1. C. de vi, & vi armata. L. Scientiam. §. Qui cum aliter ff. ad leg. Aquil. L. Vt vim. ff. de iustit. & iure.

&ibi

& ibi DD. & Decius latè. Marsil. in pract. crimin. ad longum in §. Quoniam à num. 72. Angel. in tract. malef. in Gloss. Et dictus Titius se defendendo. Antonius Gomez. tom. 3. cap. 3. num. 20. Didac. in d. Clem. Si furiosus 3. par. §. vnico statim num. 1. Iulius Clarus lib. 5. pract. crimin. §. Homicidium. num. 24. Damhaud. in praxi rerum criminal. cap. 76. & hæc est receptissima apud probatos auctores sententia. Accedit Platonis auctoritas dialog. 9. de legib. ita asserens: Si orta seditione, vel quouis modo frater fratrem in se impetú facientem pro defensione sua interimat, quasi hoste perempto, purus sit: quin etiam si ciuis ciuem; aut peregrinus peregrinum; aut peregrinum ciuis, vel è conuerso defendendo se interfecerit, similiter mundus sit. Cicero lib. 1. Officior. Omni generi animantium à natura tributum est, vt se, vitam corpusque tueatur. Idem præclarè in oratione pro Milone, non longè ab initio his verbis. Est enim non scripta sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus: Verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus expressimus: ad quam non docti sed facti, non instituti sed imbuti sumus: vt si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Silent enim leges inter arma: nec se expectari iubent, cum ei qui expectare velit, ante iniusta pœna luenda sit, quam iusta

repetenda

repetenda, &c. Dictum in conclusione (contra iniustè inuadentem) quia nullo modo licitum est se defendere, & defendendo occidere iustè inuadentem, vt omnium constantissima & verissima est sententia. Præterea annotandus error Glossæ Accursij in L. Vt vim. ff. de iustitia & iure, super verb. Nam iure. quam ibi etiam approbant Ias. num. 22. & alij ab eo allegati licitam esse tantum occidere causa defensionis iure fori & non poli, siue in foro exteriori, & non in conscientia. Ita Iason ibidem ponit regulam hanc: Quod in omnibus casibus, in quibus homicidium permittitur de iure ciuili vel canonico, quãuis tale homicidium non possit puniri in aliquo foro, tamen quoad Deum peccat mortaliter, & in foro conscientię tempore confessionis debet sibi iniungi pœnitentia. Hanc Glossæ Iasonis, & adhærentium sententiam improbat ibidem Paulus Castren. & dicit quod cõtrarium tenent omnes & Fortun. in ead. L. multis expressè confutat, vt iuris ignaram & ponit regulam è diametro oppositam illi doctrinæ Iasonis. Falsa enim est illa Iasonis determinatio vt clarum est ex communissima Theologorum sententia, occisio enim causa defensionis est licita in foro conscientiæ, nec vllo modo mortaliter delinquit sic occidens, & ita consequenter non tenetur in foro conscientiæ confiteri, vt infra latus constabit ex DD. qui afferunt, quod si sacerdos esset in altari, &c

tari, & celebraret, si inuaderetur ab homicida possit se defendere, & si defendendo occideret, possit ad altare redire, & sacrificium missæ continuare sine dubio talem nec peccare, nec irregularitatem incidere censentes. Iason & adhærentes videntur incidisse in falsam opinionem Theologorum, quorum supra mētionem fecimus, quod talis nempe defensio non sit licita in foro conscientiæ, quam etiam Fortun. loco cit. impugnat, & argumenta soluit pro parte licet non omnia. Pro Theologis contra conclusionem vnum adfertur argumētum non contemnendum ex præcepto ordinis charitatis, qui exigit vt vitam spiritualem proximi nostræ corporali præferamus, magisque salutem animæ proximi diligamus quam nostri corporis integritatem ex D. Augustino lib. 1. de doctrina Christiana. cap. 27. S. Bonauentura in 3. d. 28. art. 1. q. vlt. Magist. cum alijs in 3. d. S. Thom. 2. 2. q. 26. art. 5. S. Antonino in 4. par. tit. 6. cap. 4. §. 8. Angelo Syluestro & alijs in verb. Charitas, & est receptissima Theologorum sententia. Quisquis autem iniustè alterum inuadit ad occidendum, aut mutilandum, est in statu peccati mortalis, & sic eum etiam defensionis iustæ causa occidens præfert vitam corporalem propriam vitæ spirituali proximi: Cum secundum ordinem charitatis potius deberet permittere se occidi quam intentare mortem proximi in statu damnationis. Hoc argumentum

mentum tantũ probaret, ſi rectè perſpiciatur de eo inuaſo, qui eſſet in gratia & ſtatu ſalutis, quoniam alias cæteris paribus charitas ordinata incipit à ſeipſo per doctrinam S. Thomæ communiter receptam in d. q. 26. art. 4. Quandoquidem autem inuaſus eſt etiam incertus de gratia: quia nemo ſcit amore, an odio dignus ſit, non tenetur ſe in diſcrimen obijcere: & ſtando in hac ſolutione vires argumenti paucis eneruantur. Secundo reſpondetur concedendo ſecundum ordinem charitatis magis eſſe diligendam ſalutem ſpiritualem proximi, quam noſtram corporalem, quando vita corporalis alicuius ſimpliciter eſt neceſſaria ad ſpiritualem alterius. Quod in caſu propoſito non eſt verum. Quia iniuſtè inuadens poteſt pœnitere, & ſe retrahere ab iniurioſa actione, & ita ſibijpſi conſulere quoad animam & corpus. Si autẽ nolit ſibi imputet. Intolerabilis enim lex eſſet, quæ hominem obligaret vt vitam ſuam, quam omnibus rebus temporalibus homines merito prçferunt, obijceret vniuſcuiuſque improbitati & audaciæ, vt pro ſua voluntate improbus homo occideret. Sic enim improbis daretur occaſio inuadendi & opprimẽdi bonos & rectos corde, quod nullo modo debet fieri. Exempli gratia 1. Machab. 2. Cum hoſtes Machabæos in Sabbathis adorirentur perſuadentes tunc Machabęos non pugnaturos religionis ergô, Machabęi non obſtãte præcepto diuino in Sabbatho pugnarunt

pugnarunt & se defenderunt: quia ratio insita dictabat quolibet tempore vim vi repellendam, & non concedendum aliquid improbitati impetentium. Dicitur ergo pro plena resolutione, quod homo non tenetur vitam suam ponere pro anima proximi quando non est casus necessitatis, vt tradit S. Thomas 2. 2. in d. q. 26. art. 5. ad 3. At in nostro casu vt dictum est, non vrget vlla necessitas, sed tantum impetentis improbitas quam mutare potest. Casus autem esse possunt huiusmodi, in quo quis vitam suam tenetur exponere periculo pro salute alterius. Vt exempli gratia, est pestis in domo aliqua, omnes mortui sunt relicto infante necdum baptizato, cui nisi baptismo occurratur, etiam morietur sine baptismo, & sic damnabitur, cum baptismus sit vnicum remedium salutis. In tali casu secundum ordinem charitatis cum periculo vitæ propriæ alius qui intelligit necessitatem spiritualem infantis, tenetur succurrere saluti infantis: cum expositio vitæ corporalis in periculum simpliciter sit necessaria ad salutem infantis. Alius casus esse posit. In aliquo loco in periculo sunt multæ animæ quæ vacillant in fide propter tentationes & perturbationes instantes, nec est qui eos verisimiliter confortet verbo, doctrina & animi constantia, præter vnum virum, qui eos diu in via salutis direxit, is autem nunc si se prodat eorumque conuersatione vtatur, periclitatur de vita. In tali casu iste

vir tene-

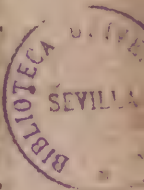
vir tenetur cum periculo vitæ confortare in fide sic vacillantes, & animos erigere, si moralis prudentia dictet nisi hoc fiat, animas perituras, & de similibus simile est iudicium. Alia argumenta quæ fauent contrariæ sententiæ soluuntur à D. Thoma 2.2 q.64. art.7. Petro de Aragon.in eundem articulum, & Soto lib. 5. de iustitia & iure. q. 1. art. 8. & alijs alibi, sed nunc solutum commouit Gersonem in illam sententiam.

Secunda Conclusio. *Vt occisio causa defensionis licita sit tam in foro poli, quam fori, id est, in conscientia & in iudicio exteriori, requiritur vt fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, vt DD. loquuntur.* Hanc tenent communiter DD. tam Theologiæ quã iuris locis in secunda concl. alleg. Pro intelligentia termini obseruandum est quid intelligatur per defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ. Moderari enim est cum modo & ratione se regere in dictis & factis, ne quis excessus fiat. Sic Plautus. Ratio iubet, ne quid nimis, sed omnia cum moderamine fiant, sic actus defensionis cum moderamine inculpatæ tutelæ, quando ita se ratione regit, vt tantum faciat, quantum ad necessariam defensionem desideratur: hoc est secundum iuris interpretes quando id tantum fit, vel agitur, quo omisso, violentia & iniuria repelli non possit: Gloss. in cap. Olim. 1. de restitut. spoliator. & in cap. Significasti 2. de homicid. Panormit. &

alij ibidem. Fortun.& DD. in d.L. Vt vim. Bartol. & DD. in l.1.C.Vnde vi.Nauar.in manuali confessar. cap. 15. num. 3. & hæc dicitur necessaria, & præcisa à quibusdam, quia ea omissa persona esset verisimiliter peritura, aut læsionem in corpore passura, argum. text. in L. Scientiam. §. Qui cum aliter. ff. ad leg. Aquil. Bald. & alij ibidem: Marsil. in pract. crimin. §. Quoniam. num. 86. & hæc dicitur à Theologis Alexand. Alensi. S. Antonin. Augustino de Ancona & alijs necessitas ineuitabilis. Dicamus ergo tunc moderatam & cum moderamine inculpatæ tutelæ esse defensionem, quando quis ab alio iniustè inuaditur ita, vt probabiliter in periculo vitæ sit, nisi se meliori modo, quo potest defendat, nec se aliter potest ab offensione inuadentis tueri. text. ad hoc in Clem. Si furiosus de homic. sub his verbis: Et idem de illo censemus, qui mortem aliter vitare non valens suum occidit, vel mutilauit inuasorem, & Gloss. ibid. super verb. Non valens. & text. in L. Scientiam. §. Qui cum aliter. ff. ad leg. Aquil. Qui cum aliter, ait, tueri se non possent: damnum culpa dederint: innoxij sunt. Vim enim vi defendere, omnes leges: omniaque iura permittunt. Bartol. in lib. 1. num. 4. C. Vnde vi. Bald. in repet. eiusdem L. num. 3. & alij ibidem occasione illorum verborum quæ ibi habentur (moderamine inculpatæ tutelæ)

& DD.

& DD. in d. L. Vt vim. Et notandum quod DD. iuris cum Gloss. in d. lib. 1. C. Vnde vi, dicunt hoc moderamen circa tria præcipuè versari, circa modum se defendendi, circa tempus, & causam defensionis Bartol. Bald. & alij in d. lib. 1. Blancus in practica criminali fol. 142. vt eum allegat Iulius Clarus lib. 5. sentent. in §. Homicidium. num. 34. Damhauder. in pract. crimin. cap. 76. à num. 14. Andreas Gaill. lib. 1. de pace publica. cap. 16. num. 17. & latè Iosephus Mascard. volum. 3. de probat. concl. 1126 à num. 31. Quem lector in casu occurrente poterit legere pro dictorum trium requisitorum plenà explicatione, & limitatione. Et licet Syluester in summa in verb. Bellum 2. q. 1. putet quod illa Glossæ consideratio, in cuius explicatione latiori DD. occupantur, superflua sit, eo quod de his certa regula dari non posit, sed bonus iudex arbitrabitur considerata qualitate personarum; tamen meo iudicio vtilis & commoda nec non necessaria videtur, si eo modo explicetur, quo Mascard. prosecutus est: Quia etsi fateamur iudicis arbitrium hic sibi vendicare locum cum Syluestro loco cit. Panormit. in cap. Olim 1. de restitut. spoliat. Marsil. in L. Quæstionis modum, num. 43. ff. de quæstionib. Mascard. in d. concl. num. fin. Menochio de arbitrar. iudic. qq. cas. 277. & alijs alibi, tamen etiam cognoscimus iudicem in formando suo

hoc arbitrio non debere inniti proprio iudicio cap. Iudicet. cum Gloss. 3. q. 7. in verb. voluntatis, & cap. Ne innitaris, de constitut. sed sequi regulas legum, & conformare arbitrium consilio peritorum. Bald. in l. 1. C. Qui accusare non possunt, & in l. 2. notab. 4. C. de fideicommiss. Anton. & Cardinalis Alexand. in cap. Vt debitus, de appellat. Ioan. Andreas in cap. 1. de constitut. & ibidem latissimè Barbat. à num. 167. Mars. in pract. §. Diligenter. à num. 25. Quare expedit scire quæ DD. circa tale institutum prodant accommodata secundum iura & rectam rationem vsui & praxi.

Tertia Conclusio. *Ad saluandam talem defensionem in foro conscientiæ à reatu homicidij, necesse est vt defendentis intentio recta sit, ita vt non feratur in occisionem vt finem, sed in defensionem & conseruationem propriæ vitæ.* S. Thomas 2. 2. q. 64. art. 7. & sui commentatores ibidem. Angelus in verb. Defensio, num. 4. Turrecremata in cap. De occidendis 23. q. 5. & in cap. De his clericis. 2. d. 50. Dominicus à Soto lib. 5. de iustitia & iure. q. 1. art. 8. Nauarr. in Manual. confess. cap. 15. num. 2. & alij alibi. Ad probationem huius conclusionis præsupponendum cum S. Thoma in primis vnius actus duos posse esse fines, vnum ex intentione ipsius agentis & alterum præter intentionem eiusdem. Vt si quis terram fodiat, ad plantandum arborem, inueniat thesaurum. Deinde actus morales semper

ſemper ex eo ſpeciem ſortiuntur ſecundum id quod intenditur, & non ex eo quod accidentarium. Sic nunc ad propoſitum in eo qui ſeipſum defendens occidit duos effectus etiam conſiderare licet, propriæ vitæ conſeruationem, & alienæ interitum, horum primus eſt per ſe intentus, poſterior autem per accidens. Ille autem effectus, ex quo actus ſpeciem ſumit, non habet vllam rationem mali, cum vnicuique rei ſit naturale cõſeruare ſe in ſuo eſſe, in quantum fieri poteſt. Poterit autem actus vitiari ex accidentario effectu, & fine non per ſe intento, quando ille non fuerit proportionatus ſuo fini, id eſt, quando non eſt medium neceſſarium ad propriæ vitæ conſeruationem, vt ſi quis in defenſionem propriæ vitæ, maiori violentia vtatur, quam oporteat. Si autem intentio alicuius per ſe feratur in occiſionem, tunc actus ſpeciem ſumit à malo fine ſcilicet occiſione. Nulli enim priuatæ perſonæ licitum eſt intẽdere occiſionem hominis. Circa hanc quæſtionem Theologi præſertim recentiores difficultatem mouent. *An ſaltem liceat intendere occiſionem ſimpliciter tanquam medium neceſſarium in caſu ad propriæ vitæ conſeruationem?* Exempli gratia, video hoſtem meum aggredientem me manu armata, & fortiter me impetentem, an poſsim ex propoſito intentioneque eligere ipſius occiſionem ad meam neceſſariam defenſionem, ſi videam me aliter à periculo vitæ liberari non poſſe. Quidam ne-

gatiuam amplectuntur ſententiam: hæc tribuitur ex antiquioribus S. Thomæ in d. art. 7. & eam ſequuntur Caietan. ibidem. Turrecrem. in d. cap. De occidendis. Victoria in relect. de homicidio à num. 17. Hæc ſententia à Nauarro & alijs aſcribitur etiam Abulenſi in Matth. cap. 5. q. 46. Partem affirmantem licere in tali caſu occiſionem intendere, vt medium neceſſarium ad vitæ conſeruationem defendunt Dominicus à Soto lib. 5. de iuſtitia & iure. q. 1. art. 8. Syluester in verb. Homicidium. 1. q. 5. Nauarr. in manuali confeſſariorum. cap. 15. num. 3. Gregorius de Valentia in d. art. 7. S. Thomæ. Petrus à Nauarra lib. 2. de reſtitut. cap. 3. num. 338. & ſeq. Alij aliam videntur fingere in hac re ſententiam, nempè licitum eſſe ſcienter occidere talem inuaſorem, & id confusè velle, quomodo Deus ſcit ſibi licitum eſſe, neque oportere conſiderare, aiunt, qua intentione id actualiter fiat. Sic Anthonius Cordubenſis lib. 1. qq. q. 38. & Petrus de Aragon Theologiæ profeſſor Salmanticæ in d. art. 7. D. Thomæ. Sed hic modus dicendi magis imaginationi innititur, quam firmo fundamento. Quantum ad alias duas opiniones affirmans probabilior & verior, imò etiam magis moralis videtur. Quando enim occiſio eſt mediú, ſine quo non, ad finem ſcilicet conſeruationé vitæ, in morali philoſophia quæ ſibi certè locum vendicat in huiuſmodi practicis, haud

ſatis

ſatis intelligi poteſt, quomodo finem velim, ſi non prius eligam medium pro caſu ordinatum ad talem finem. Ad efficacem voluntatem finis, ſequitur medij neceſſarij electio. In moralibus & humanis negotijs morali & non metaphyſico modo res determinandæ ſunt. Iura legeſq; clamant, vim vi repellere licet, & auctor naturæ non ſolum homini id indidit, ſed & animantibus ratione carentibus arg. l. 1. §. Cum arietes. ff. Si quadrupes pauper. feciſ. dicat. & Cicer. 1. officior. Omni animantium generi à natura tributum, vt ſe, vitã, corpusq; tueatur, mirabile ergo foret ſi homo ratione & diſcretione vtens in neceſsitate vitam conſeruare intenderet non habito reſpectu electionis medij. Quando enim latro hominem inuadit ad perdendum & occidendum, quis tã dexter in cogitatione, & conſcientia, vt non intendat eum lædere in meliori corporis parte, qua læſa ſecurius ſe ſaluet, quando non occurrit alius elabẽdi modus. His accedit, quod ob mortis metum vitæque periculum tum homo non eſt in plenitudine intellectus vt experientia teſtis eſt Bald. in cap. 1. §. 1. in fine. de pace iuram. firmand. & Marſil. in pract. crim. §. Quoniã. num. 83. & in diſcrimine vitæ conſtitutus eſt alienus à mente. arg. L. Hac conſultiſsima ibi: Sed cum humana fragilitas. C. Qui teſtamẽta facere poſſunt. Vnde rectiſsimè aliqui iuriſperiti dixerunt, quod ſe defendens ab aggreſſore non habeat ſtateram in ma-

nibus, vt posit ponderare ictus & percusiones. Bald. in L. Vt vim. ff. de iustit. & iure. Augustin. de Arimino in addit. ad Angel. Aretin. in tract. malefic. in verb. & dictus Titius se defendendo. Bartholom. Cæpol. conſ. 1. col. 3. & Marſil. in conſ. 4. incip. De vultu tuo Domine. num. 24. & conſ. 31. incip. Bonorũ omnium largitor. num. 48. Sotus. Nauarr. & Petrus à Nauarra non alienum. S. Thomam existimãt, si rectè intelligatur, vt latè eum Sotus declarat. Planus enim eius literæ ſenſus eſt, quod non licet priuatæ perſonæ occidere per ſe, ſed per accidens. Quia ſcilicet niſi inuadatur, non poteſt occidere, & ita non per ſe, ſed vt eſt effectus propriæ defenſionis. At perſona publica etiamſi non ſit inuaſa poteſt per ſe occidere ad vlciſcendam iniuriam publicam & puniendum crimen. Prædictis in primis videtur obſtare expreſsè auctoritas D. Auguſtini in epiſt. 154. ad Publicolam & inſeritur. in d. cap. De occidendis, vbi ſic ait: De occidendis hominibus ne ab eis quiſquam occidatur; non mihi placet conſilium, niſi forte ſit miles, aut publica functione vtatur. Reſpondet, S. Thomas & poſt eum ſui commentatores, non negare S. Auguſtinum licitum eſſe alterum defenſionis cauſa occidere, ſed tantum non licere id facere intendendo & volendo mortem alterius, eo modo quo occidens publica auctoritate. Alia obiectio eſſe poteſt ex Cõcil. Tridentino ſeſſ. 14. cap. 7. de reformatione vbi

vbi declarat, aliquem incurrere irregularitatem committendo homicidium causa defensionis, vt patet ex sequentibus verbis: *Si vero homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo, vt quis se à morte defenderet, fuisse commissum narretur, quam ob causam etiam ad sacrorum ordinum, & altaris ministerium, & beneficia quæcunque, ac dignitates, iure quodammodo dispensatio debeatur committatur loci ordinario, &c.* Ergo illicitum videtur homicidium causa defendendi commissum. Respondetur secundum Nauarrum in manuali confessariorum cap. 27. num. 239. Concilium loqui in casu, quando excessus fit in moderamine inculpatę tutelæ vim vi repellendo, tunc enim irregularitas incurritur secundum communem. At quando defensio fit cum moderamine inculpatæ tutelæ, occidens nullam incurrit irregularitatem. Clem. 5. furiosus, de homicid. & communis ibidem. Vnde contingit quod DD. tradant, si quis iniustè sacerdotem inuadat stantem in altari & diuina celebrantem, sacerdos potest intermittere officium, & se defendere & si cum moderamine iusto talem offendentem occidat missam perficere licitum est ei. S. Antoninus. 3. part. tit. 4. cap. 3. Angel in verb. Homicidium 3. num. 2. Syluest. in verb. Bellum 2. q. 5. Ioannes à Lignano in tract. de bello. Panormitan. in cap. Clerici 1. de vita & honest. cleric. num 2. Marianus Socin. in repetit. cap. Ad audientiam. col. 31. de homicid. Mars. in pract. crimini. §.

Quoniam. num. 75. Andreas Gaill. practic. obseruat. lib. 2. obseruat. 110. num. 12. Ratio assignatur; quoniam talis sacerdos sic occidẽdo, nec peccat, nec irregularitatem incurrit.

Quarta Conclusio. *Licitum est etiam occidere inuadentem, cum moderamine inculpatæ tutelæ ob defensionem alicuius membri, & ad vitandã mutilationẽ.* Hanc etiam tradunt Syluester in verb. Homicidium 3. q. 4. Petrus à Nauarra loco cit. num. 345. & dicit quod ita omnes fatentur. Petrus de Aragon. in d. art. 7. D. Thomæ. Cardin. in Clem. Si furiosus, de hom. Couarr. in Relect. eiusdem Clem. part. 3. §. vnico, num. 2. Ratio etiam ducitur ex naturali iure, quo quis fertur in defensionem propriæ vitæ & corporis, præterea vt infra patebit; licitum est in defensionem rerum temporalium cum debito moderamine occidere. Ergo multo magis pro conseruanda necessariorum membrorum integritate, vnde corporis salus dependet, & vitæ periculum imminet, si abscindantur. Hinc qui in casu huius conclusionis cum moderamine occidit non efficitur irregularis vt Syluester Cardin. Couarr. & alij communiter tradunt, licet male quidam alij in contrarium sentiant, de quibus Cardinalis & Couarr. locis cit. Si autem aliquis fieret excessus, tunc talis defensio culpabilis redderetur, pro ea parte, & irregularitatis pœna incurreretur, vt antea in responsione ad

ne ad Concilium Tridentinum satis significatum est. Ad incurrendam enim culpam & irregularitatem par ratio est in hoc casu occisionis & membri mutilationis.

Quinta Conclusio. *Qui adhibito moderamine inculpatæ tutelæ se defendendo occidit, aut mutilat, nec ad vllas expensas, neq; de vllo damno tenetur mutilato, aut occisi hæredibus.* Hanc tenent communiter DD. Primò quia talis nemini iniuriam facit, cum suo iure vtatur, & exequatur ius sibi concessum à naturali lege. Nemini autem iniuriam facit, qui suo iure vtitur, & iuris executio non habet iniuriam. L. Nullus. ff. de reg. iuris. & cap. Cum in Ecclesia. de elect. & L. Iniuriarum. §. 1. ff. de iniur. Cum ergo talis non peccet cōtra iustitiam, nec iniustè det causam expensarum & damnorum nulli etiam tenetur ad aliquam recompensationem, & cum talis sua culpa propria damnum sentiat sibiipsi imputet per regulam iuris in 6. Damnum quod quis sua culpa sentit, sibi imputet, & non alijs, & in L. Si fideiussor. ff. mandati, & in L. Si merces. §. Culpæ. ff. Locati. & aggressor si occidatur ab eo quem inuasit potius videtur seipsum occidere, per doctrinam Panormit. in cap. Clerici 1. de vita & honestate cleric. num. 2. Marsil. in practica. §. Quoniam. num. 82. & in cons. 81. num. 10. & post alios plures Mascard. volum. 3. de probationib. concl. 1126. num. 7. & insul-

& insultatus siuè inuasus quicquid facit, in foro exteriori non ad vindictam sed ad propriam defensionem præsumitur facere, Alexand. in cons. 76. incip. Visa inquisitione contra Fortunerium. col. penult. vol. 1. Decius in consil. 459. incip. Viso eleganti consilio. num. 2. & 4. Philippus Corneus in cons. 107. incip. Visa inquisitione videatur prima facie, in Lit. I. volum. 1. & in cons. 162. incip. In hac consultatione. in lit. Y. eod. vol. Bald. in l. 2. C. de Sicar. per text. ibidem. Bartol. in l. 1. §. Eum. ff. Si quadrupes paup. fecis. & alij ibidem. Cæpol. in cons. 28. incip. Magister Iacobus Marangonus. col. 2. Marsil. in cons. 4. De vultu tuo Domine, num. 14. Angelus Aretin. in tract. malefic. Gloss. Et dictus Titius se defendendo in 1. fol. vers. incip. Dixi, &c. & alij alibi, & sic inuasus se defendēdo occidens præsumitur ad defensionem facere, & non ad vlciscendum & iniuriandum, quandoquidem necessitas doli excludit præsumptionem per text. in cap. 1. §. Si quis hominem, de pace tenend. & cap. Significasti 2. de homicid. & post plures Gaill. pract. obseruat. lib. 2. num. 11. Et sic etiam occidens aliquem se defendendo non dicitur maleficium committere Bald. in L. Data opera. col. 4. C. Qui accusare non possunt. Marsil. in l. 1. num. 36. ff. ad leg. Cornel. ff. de Sicar. Gaill loco cit. num. 10. Mascard. de probat. vol. 3. concl. 1125. num. 6. Accedit & illud quod eo ipso, si probauero aliquem

cum

tùm cultro, aut ense venisse contra me, si occidi, aut mutilaui, siue vulneraui eum, dicor in defensionem fecisse, & excusor in foro exteriori à pœna homicidij Bartol. in L. Sed etsi quemcunque, in princ. per text. ibid. ff. ad leg. Aquil. Decius in L. Vt vim. num. 10. ff. de iustit. & iure. Ias. l. 1. num. 9. eod. tit. Cæpol. & Marsil. in cons. alleg. Inuasus siue insultatus vt quidam loquuntur, ab alio de iure multas habet pro se præsumptiones, vt colligitur ex DD. locis cit. quorum dicta & doctrinam cõcernentem hanc materiam ferè in vnum locum congerit Mascard. in d. concl. 1126. Quæ omnia lector in casu occurrenti videre poterit.

Sexta Conclusio. *Contra quemcunq; iniustè inuadentem licet se defendere etiam occidendo cum debito moderamine.* Contra Dominicum à Soto, lib. 5. de iustitia & iure. q. 1. art. 8. qui existimat, quod si aggressor esset rex, vel dux, vel alia persona reipubl. valde necessaria: inuasus autem esset persona valde vilis, cuius vita ad bonum commune parum referret, quod tum inuasus ille charitate cogatur mortem potius ferre, quam alteri inferre. Conclusionem tradunt Angel. in verb. Defensio. in princ. S. Antonin. in 3. part. tit. 4. cap. 3. §. 1. Syluester in verb. Bellum. 2. q. 5. Aurea Armilla in verb. Defensio. num. 4. dum volunt talem defensionem esse licitam contra quoscunque etiam

superiores

superiores & maiores. Vasquius lib 1. illustrium controuers. cap. 18. num. 8. Marsil. in d. cons. 4. num 6. & Cardin. Zabarella in Clem. 1. de pœnis dum docent quod licet absque censura excommunicationis cap. Si quis suadente, percutere pontificem pro defensione necessaria & allegat Marsil. pro hac doctrina Innocentium in c. Quantæ, de sententia excommunic. & hæc communis est opinio, à qua non est recedendum, cum non solum lex naturalis dictet, sed omnia iura vim vi repellendam permittant, nec distinguant: vbi ergo leges & iura non distinguunt, nec nos distinguere debemus, per L. De pretio. ff. de public. in rem action. Gloss. Bart. Alber. & alios ibidem. Cum enim talis defensio sit iuris naturalis, conuenit vnicuiq;, vbiq;, semper & contra quamcunque personam. Vnde etsi persona sit publica & reipublicæ necessaria, si iniustè inuadat aliquem, inuasus potest se defendere etiam occidendo, modo moderamen iustum non excedat, si alius modus non sit elabendi, nec in hoc læditur charitas, quę quando est ordinata incipit à sęipso, ita vt possim vitam meam præferre vitæ alterius cuiuscunq; personę.

Septima Conclusio. *Inuasus ab aliquo non tenetur se defendere, sed potest permittere se occidi.* Hæc est S. Thomæ 2. 2. q. 64. art. 7. Caietani ibid. S. Antonini. Turrecr. Augustini de Ancona loco cit. Francisci Victoriæ in relect. de homicid. Sot.

eid. Sot. lib. 5. de iustitia & iure. q. 1. art. 8. & aliorum alibi, & hæc est communis sententia Theologorum, quæ satis probatur ex cap. 5. Matth. Ego autem dico vobis non resistere malo, sed si quis te percusserit in dextram maxillam, præbe illi & alteram. Roman. 12. Nulli malum pro malo reddentes, & post pauca: Nõ vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. 1. Petri 3. Non reddentes malum pro malo, nec maledictũ pro maledicto. Deinde licitum est vitam propriã exponere pro vita proximi iuxta illud scripturæ: Maiorem charitatem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis, prout alibi etiã significatur à Ioanne, quando ait: In hoc cognouimus charitatem DEI, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Ad hanc rem etiam illustrandam spectant quæ adfert Lactantius diuinarum Institut. lib. 5. cap. 18. contra Carneadem disputans, in hæc verba: Stultitia est, inquit, alienæ animæ parcere cum pernicie suæ. Num etiam pro amicitia perire stultum iudicabitur? quid ergo familiares illi pythagorici laudantur à nobis: quorum alter se tyranno vadem mortis pro altero dedit: alter ad præstitutum tempus: cum iam sponsor eius duceretur: præsentiam sui fecit, eumque interuentu suo liberauit: quorũ virtus in tanta gloria non haberetur: cũ alter pro amico [illegible] etiã pro fide mori voluit: sed stulti pu[illegible]

Denique ob hác ipsam virtutem tyrannus in his gratiam retulit vtrumq; seruando: & hominis crudelissimi natura mutata est, quin etiam deprecatus esse dicitur, vt se tertium in amicitiam reciperent non vtiq; tanquam stultos, sed tanquam bonos & sapientes viros: Itaq; non video quare eum pro amicitia & fide mori summa gloria computetur: non etiam pro innocentia perire sit homini gloriosum. Ergo stultissimi sunt qui nobis crimini dant mori velle pro Deo: cum ipsi eum, qui pro homine voluit mori, in cœlum summis laudibus tollant. Sic Lactant. Licet autem in hac conclusione non sit dubium, tamen Dominicus à Soto & post eum Gregorius de Valentia, & Petrus de Aragon. in commentar. super d. art. 7. D. Thomæ. existimant posse contingere casum, vt teneatur inuasus sub pœna peccati mortalis se defendere: vt si princeps, aut quæuis alia persona reipubl. per quã cõmoda ab impio aliquo & scelesto impeteretur: tunc enim, ait Sotus ꝓdigalitas esset vitæ suæ, nõ se iniuria lacessitũ defendere. Sed conclusionem puto esse veriorem cum Victoria; loco cit. num. 26. Scriptura enim non distinguit de persona publica, & priuata: Imò nos hortatur ad ponendam vitam etiam pro inimicis exemplo CHRISTI saluatoris qui erat persona publica. Quoniam, inquit, cum inimici essemus, pro nobis mortuus est. Præterea doctrina Soti videtur noua, nec satis

fundata;

fundata nouitates autem quantum fieri potest sunt fugiendæ, cap. Ex parte, de consuetud.

Octaua Conclusio. *Confitens se occidisse hominem ad propriam sui defensionem in foro exteriori, probare tenetur, & si in probando deficiat, pro confesso habetur, & ex tali confessione potest condemnari.* Hæc est communior opinio DD. quam amplectuntur. Panormit. in cap. Auditis. num. 32. de præscript. Decius in cap. Cum venerabilis. num. 20. de exception. Bartol. in L. Aurelius. §. Idem quæsijt. ff. de lib. legat. & hanc Bartoli sententiam communiter approbatam attestantur, Ias. in L. Vt vim. num. 13. ff. de iustitia & iure. Boërius in decisione 164. Iulius Clar. lib. 5. §. fin. q. 55. num. 15. qui putat in practica non esse à Bartoli opinione recedendũ; sicut etiam Menochius lib. 1. de præsumptionibus cap. 4. autumat in foro non esse satis tutum ab hac conclusione recedere. Non desunt tamen qui contrarium teneant, quorum argumentis Decius loco cit. respondet, & Panormitani doctrinam defendit. Ratio conclusionis à DD. redditur. Quoniam licet talis confessio sit qualificata, & videatur in totum acceptanda: vel respuenda, tamen in casu conclusionis solum acceptatur confessio, quatenus est contra ipsum confitentem, & respuitur in quantum pro eo est: Quia præsumptio quæ ex homicidio orta est, pugnat contra cõfitentem & occidentem l. 1. C. ad leg. Cornel.

de sicar. Qui autem vnico cõtextu verborum & simul confitetur se occidisse ad suam necessariam defensionem, si constanter in tali confessione perseuerat, etiamsi eam non probet, pœnam capitalem & mortis effugiet, vt Panormit. Ias. Boerius, Clarus & alij plurium practicorum testimonio comprobant. Si autem prius absolutè cõfessus est se occidisse, deinde post aliquod temporis interuallum fateatur se occidisse ad necessariam defensionem, si non probet qualitatem defensionis, ex tali confessione poterit absolutè ad mortis pœnam condemnari, vt communiter concludunt & declarant DD. attestantibus Boerio & Claro. Cautela autem est pro reo, qui alium ad suam defensionem interfecit, si probare non potest, vt neget se homicidium commisisse subijciendo: & si id feci, ad meam defensionem feci, quæ responsio admittenda est, & pro purè negatiua habenda, & hæc est cõmunis opinio, vt attestatur Bossius in practica tit. de confessis, num. 36. quem allegat approbatq; Iul. Clar. in d. q.55.nũ. 17.

Nona Conclusio. *Qui allegat se ad suam occisionem occidisse, si ostendat quod ab occiso insultatus, & cum violentia iniuriaue inuasus fuerit, sufficienter probat.* Gloss. recepta in cap. Si persodiens. in vers. secularibus. de homic. Felin. in cap. Significasti 2. num. 13. vers. Sed istis non obstantibus. de homicid. Ancharan. in Clem. 1. eod. tit. Bartol. Bald. & Florian. in l. 1. §. Cum arietes. ff. d. Si

ff. d. Si quadrupes pauper. fecis. dicatur. Alexand. in consil. 109. incip. Visis & oportunè consideratis omnibus à num. 5. volum. 1. Decius in consil. 459. à num. 2. & ita communiter DD. sentiunt. Nec insultatus tenetur expectare, donec vulneretur, aut actu percutiatur, sed sufficit quod aduersariũ & inimicum armis & furore in conspectu in se irruentem, & inuadentem conspiciat, vt communiter DD. volunt. Gloss. Bald. & alij in l. 1. C. Vnde vi. Ias. in L. Vt vim. ff. de iustit. & iure. num. 9. Ancharan. in d. Clem. Bertrand. in cons. 128. lib. 7. Bartol. cum Glossa & alijs in L. Sed etsi quemcunque. ff. ad leg. Aquil. per text. apertum sic habentem: Sed etsi quemcunque alium se ferro petentem quis occiderit, non videbitur iniuria occidisse, & dicit Gloss. Etiamsi me prius non percussit. Bonifac. Vitalin. in tract. malefic. in rub. de insultu & percussione. Angelus ab Aretio in tract. maleficior. in Gloss. Et dictus Titius se defendendo. Marsil. in pract. §. Expedita. num. 19. & post alios plures latè ex iunioribus Anton. Gomez. tom. 3. cap. 3. num. 22. Iulius Clarus lib. 5. in §. Homicidium. num. 33. Mascard. in d. conclus. à num. 9.

Decima Conclusio. *Etsi insultatus & iniustè inuasus possit se fugiendo saluare, non tamen tenetur fugere, sed potest insultantem impunè occidere, de iure ciuili.* Cóclusio est cõmunis & eã tenent Felin. in cap. Suscepimus. de homic. Bartol. Salycet. Bald.

& alij in l. 1. C. Vnde vi. Alexand. in d. conſ. 109. vol. 1. Iaſ. in d. L. Vt vim. num. 38. Decius ibid. num. 35. & allegat plures, & hanc cómunem atteſtantur. Felin. Iaſ. Alex. Decius loco cit. Clar. in d. §. Homicidium. Didac. Couarr. in Clem. Si furioſus. de homicid. num. 4. & alij alibi. An autem ita occidens ſit tutus in conſcientia & apud Deum, infra patebit, quando pertractabitur: An licitum pro defenſione honoris occidere. Quando autem fuga induceret periculum vitæ propriæ, vtpote quod inuadens à tergo fortius inſtaret, & vehementius impeteret, aut caſus diſcrimen immineret, tunc ſanè, non ſolum de iure ciuili, ſed etiam canonico & in foro conſcientiæ neutiquam teneretur fugere, ſed poſsit ſe etiam occidendo defendere cum moderamine iuſto: Nec in hoc caſu clericus ſi occideret, fieret irregularis. Felin. in d. c. Panormit. & Ioan. ab Anania ibid. Cardin. Zabarel. in Clem. vnica, de homicid. q. 26. Syluest. in verb. Homicidium. 3. q. 4. Didac. loco cit.

Vndecima Concluſio. *Modum ſiue moderamen inculpatæ tutelæ in defenſione excedens ex propoſito, & occidens, tenetur de exceſſu, & punitur pro homicidio non pœna ordinaria, ſed mitiori.* Panormit. in hoc cap. Felin in cap. Significaſti 2. de homicid. col. fin. Panorm. & Anton. à Butrio in cap. olim 1. de reſtitut. ſpoliat. Iaſ. & Decius in d. L. Vt vim. Alexand. late in conſ. 76. incip. Viſa

cip. Visa inquisitione contra Fortunerium. lib. 1. & in consil. 119. incip. Viso processu inquisitionis formatæ lib. 7. Marsil. in pract. §. Quoniam. num. 68. Didac. loco cit. & hæc est communis opinio, vt post Ludouic. Carrer. in practica criminal. tit. de homicid. §. 6. testes sunt Bertrand. in consil. 274. num. 2. lib. 2. Didac. loco cit. Clar. in d. §. Homicidium. num. 34. Atque sic limites iustæ defensionis excedens iudicis arbitrio puniendus, latè Decius in d. L. Vt vim. num. 18. & plures pro hac setentia adducit. Bald. ibid. col. fin. Boerius in decis. 168. num. 7. Didac. loco cit. Iulius Clarus & alij: & sic vno ore fere fatentur iurisperiti auctore doctissimo Iurisconsulto Menochio de arbitrar. iudic. qq. lib. 2. cas. 278.

Duodecima Conclusio. *Qui modum in defensione excedēdo occidit aut mutilat, irregularis efficitur.* d. cap. Significasti 2. Gloss. & DD. ibidem, & Clem. 1. de homic. Quando enim tale homicidium mortiferè culpabile est, sequitur pœna irregularitatis, licet homicidij pœna moderetur in seculari foro.

Decimatertia Conclusio. *Qui sic modum excedendo occidit, aut mutilat, tenetur de damno secuto.* Innocent. Hostien. & Anton. in cap. Cum olim causam, de restitutione spoliat. Angel. in verb. Defensio. num. 5. Ratio est clara. Quia sic occidens, aut mutilans, iniustè dat cau-

ſam alterius damni. Ergo tenetur illud damnum reparare.

Decimaquarta Concluſio. *Quando in defenſione modus excedatur inculpatæ tutelæ, iudicis arbitrio relinquitur.* Panorm. in cap. Olim. 1. de reſtitut. ſpoliat. Marſil. in L. Quæſtionis modum. num. 43. ff. de quæſtion. Menoch. lib. 2. de arbitrar. iudic. qq. caſ. 277. num. 5. Maſcard. vol. 3. de probat. concl. 1126. num. 58. & alij ab eo allegati. Iudex autem ad rectè formandum ſuum arbitrium diligenter qualitates rixantium, genera armorum, cauſarum concurſum, reliquaſque circumſtantias quæ delictum aut diminuunt: aut augent, inſpiciet.

SEXTA QVAESTIO.

An fiat cum iniuria homicidium commiſſum ad defenſionem rerum & honoris?

PRIMA CONCLVSIO. *De iure ciuili licitum eſt vnicuique in defenſionem ſubſtantiæ temporalis ſiue rerum, inuaſorem occidere, quando res aliter à rapina defendi non poſſunt, & eſt notabilis ſubſtantia quæ periculo direptionis eſt expoſita.* Concluſio eſt contra Fortunium in L. Vt vim. ff. de iuſtit. & iure. Et eam tenent communiter DD. ſecundum Decium in d. L. Vt vim. num. 31. Iaſ. ibidem num. 23. Didac. in d. Clem. Si furioſus

furiosus 3. part. §. vnico. num. 6. Iul. Clarum lib. 5. sentent. in §. Homicidium. num. 25. eamq; amplectuntur Bartol. Ias. Decius & alij in d. L. Vt vim. Gloss. communiter approbata à DD. in L. furem nocturnum. ff. de sicarijs per text. ibid. & in L. Itaq; §. Lex duodecim tabularum. ff. ad leg. Aquil. & l. 1. C. Vnde vi. Bartol. cum alijs ibidem. Dictum in cõclusione (quando est notabilis substantia, quæ periculo direptionis exposita est.) Quia quando est res vilis & modici valoris tunc non est licitum hominem pro eius defensione occidere. Panormit. & Felin. in cap. 2. de homicid. Ias. in d. L. Vt vim. num. 25. Marsil. in L. furem. ff. de Sicar. num. 8. Bernard. de Landriano in apostilla. ad Angel. ab Aretio, super Gloss. Et dictus Titius se defendendo. Damhaud. in pract. crim. cap. 78. num. 2. Didac. loco cit. num. 6. vers. Decimo non est prætermittendũ, & hæc est cõmunis DD. sententia, pro qua est text. in L. Si ex plagis. §. Tabernarius ff. ad leg. Aquil. Durum imò turpe foret pro re parui momenti damnũ irreparabile inferre, & rem charissimam homini auferre, pro re exigua, & parui momẽti. Dicitur autẽ res vilis ad hunc effectũ secundum Iasonẽ loc. cit. Mathęũ Mathesilanum in sing. 135. incip. Nota quod leges quæ permittunt furẽ nocturnũ. Bernardin. & alios, quãdo est à duob. aureis. Si enĩ parcitur famę hominis, nec intentatur actio famosa nisi vsq; ad 2. aureos. L. Si oleũ. §. fin. cũ L. seq. ff. de

dolo malo, multo minus licet offendere personam hominis. L. Si adulterium. §. Libero. ff. de adult. Aliqui tamen Theologi, vt Sotus, & Petrus de Aragon loco cit. existimant pro re vili, nempe pro valore duorum, vel trium ducatorum non esse licitum hominem occidere, sicut in tali casu vitam periculo exponere delictum esset.

Secunda Conclusio. *De iure canonico etiam licitum est in defensionem rerum cum moderamine inculpatæ tutelæ occidere.* Hæc est contra canonistas in cap. 2. de homicid. qui teste Felino ibidem num. 4. Omnes concludunt, quod de iure canonico non licet furem interficere pro rebus tantum seruandis, & horum auctoritate confirmati eandem doctrinam sequuntur Decius & Ias. in d. L. Vt vim. & alibi alij Legistæ. Conclusionem tradunt Syluest. in verb. Excommunicatio 6. q. 9. Nauarr. in manuali confessar. cap. 15. num. 2. Caietan. 2. 2. q. 64. art. 7. & communiter Theologi sic sentiunt, qui latius in concl. seq. allegabuntur. Conclusio intelligenda, quando aliter res conseruari nó possunt, nisi inuadens interficiatur. Nunc conclusio probatur ex canonib. cap. 2. de homicid. vbi sic legitur: Interfecisti furem, aut latronem, vbi comprehendi poterat absque occisione, quia ad imaginem DEI creatus est, quadraginta dies non intres Ecclesiam, &c. Si autem sine odij meditatione te

tuaque

tuaque liberando huiusmodi diaboli membra interfecisti (secundum indulgentiam dico propter imaginem Dei) si aliquid ieiunare volueris, bonum est tibi. Secundum hunc text. in principio. Qui occidit furem, aut latronem, quando comprehendi poterat, cum rebus intellige, peccat. Deinde finaliter infert: Si autem sine odij meditatione te tuaque defendendo, non committitur peccatum, &c. quando capi non potest. Si autem propter timorem pœnitentiam agere volueris, vtpote quia piarum mentium est timere culpam etiam vbi culpa non est, quia fortasse modum excedere potuisti, bonum est. Quod autem text. ait: te tuaque liberando, in quibus verbis canonistæ videntur suam intentioné fundare, non facit ad rem. Quia text. intelligendus disiunctiuè te, vel tua, & non copulatim siue coniunctim, id est, te tuaque simul. Id quod ex coherentia eorum quæ in capite ponuntur, facile est animaduertere: Nam in principio statim ait: Furem, aut latronem, illud, aut, disiunctiuè accipitur ita vt, te, referatur ad latronem, tua, ad furem. Quia latro nos & vitam nostram aufert, fur autem, nostra bona surripit. Et euidentius hic sensus ostenditur: Si enim in sensu copulato illa verba, te tuaque, intelligenda, sequeretur ex eodem cap. quod ob solam vitæ defensionem, non liceret occidere, nisi simul cum vita bona defenderentur. Quod est contrarium omnium

 iudicio.

iudicio. Pro hac conclusione est etiam text. in cap. Olim. 1. §. fin. de restit. spoliat. Præterea in hac re constituere differentiam inter ius ciuile & canonicum nulla cogit necessitas, nec ratio vrget, imò vtrũq; ius etiã canonum vim vi repellere permittit cap. Si vero 1. de sentent. excommunic. Sed potest etiam alicui inferri vis in rebus temporalibus & possessionibus. arg. d. cap. Olim. & alibi. Ergo pro defensione rerum temporalium potest quis occidere vim vi repellendo, quando id necessarium est ad conseruationem, vel recuperationem rerum. Tandem vt nunc docebitur, in foro conscientiæ est id licitum. Ergo & de iure canonico.

Tertia Conclusio. *In foro conscientiæ etiam licitum est occidere in defensionem rerum cum moderamine inculpatæ tutelæ.* Hanc docent S. Thomas 2. 2. q. 64. art. 7. in argum. Sed contra S. Antonin. in 3. part. tit. 14. cap. 3. §. 2. Caietan. Gregor. de Valentia. Petrus de Aragon. & alij in d. art. 7. D. Thomæ. Dominic. Sotus lib. 5. de iustit. & iure. q. 1. art. 8. Nauarr. loco cit. Petrus à Nauarra lib. 2. de restitut. cap. 3. num. 397. & hæc nunc est communis Theologorum conclusio. Probatur in primis per text. Exod. 22. allegatus ad propositum à D. Thoma, & insertus in cap. 3. de homicid. Si effringens fur domum, siue suffodiens, inuentus fuerit, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis. Ratio etiam persuadet. Bo-

det. Bona externa sunt media ad sustentationem vitæ, ac ad status honorisque conseruationem. Ergo sicut pro defensione vitæ licitum occidere aggressorem; Ita etiam pro defensione bonorum externorum, quæ vitæ conseruationi deseruiunt, & quorum adminiculo vita sustentatur. Hinc à Iurisperitis res externæ dicuntur sanguis & vita hominis, Gloss. iuncto textu in L. Aduocati. C. de aduocat. diuersor. iudic. vbi Bald. cum Gloss. super verbo. Vitam, notat quod pecunia & patrimonium dicitur vita hominis, & qui perdit patrimonium fertur vitam perdere. Ias. in d. L. Vt vim. num. 25. Francisc. Curtius in tractatu de sequestris statim à principio notabili 1. num. 4. qui tractatus habetur in initio primi vol. oceani iuris. Bertachin. in repertorio 2. par. in verb. Pecunia. Gerard. de Petrasancta sing. 73. Menoch. de arbitrar. Iudic. qq. lib. 2. cas. 110. Vnde sanguisugæ rectè vocantur cupidi & auari, qui per fas nefasque varijs artibus & dolis sugunt saguinem, id est, substantiam miserorũ. Ex quibus animaduertere licet, quod sicuti iuris naturalis est vim vi repellere in defensione vitæ: ita eiusdẽ iuris est in tutelã rerũ quę ad vitę conseruationẽ desiderãtur, violentiã excludere. Ad moderamẽ autem inculpatę tutelę in hac bonorũ tẽporaliũ defẽsione, vt occisio iusta & licita sit, spectat, ꝙ bona alia via iusta, vel iuridica non possint recuperari.

Si enim

Si enim fur posſit comprehendi, aut ſit conſtitutus in loco, vnde rem ſuam dominus poſſit repetere, & iterum in ſuam poſſeſsionem redigere, non licitum eſt occidere, aut mutilare: *Dubium eſſe poteſt. An licitum etiam ſit inſequi raptorem, quando fugit cum rebus & eum proſternere telo. aut bombardæ ictu pro recuperatione rerum, quando non eſt aliud medium recuperandi?* Couarr. in d. §. vnico, de homicid. num. 6. verſ. Nono ſi rectè & penitiſsimè tractentur, &c. reprehendit Syluestrum affirmantem partem tenentem in verb. Excommunicatio 6. q. 9. Vnde Couarr. non putat hoc eſſe licitum, idque ex falſo fundamento, quia exiſtimat non eſſe licitum pro ſola defenſione rerum occidere. Pro qua ſententia neceſſario etiam ſunt docentes in foro conſcientiæ pro bonorum conſeruatione non licitum eſſe occidere, vt ſentiunt Gloſſ. in princ. 23. q. 3. Panormitan. Ioann. ab Anania & Felin. in cap. 2. de homicid. Fortun. Iaſ. & quidam alij in d L. Vt vim. Sed quia hoc eorum fundamentum non ſubſiſtit reſpondemus cum Syluestro loco cit. Dominico Soto lib. 5. de iuſt. & iure q. 1. art. 8. Petro à Nauarra lib. 2. de reſtitut. cap. 3. num. 409. Petro de Aragon in d. art. 7. ſtatim & in continenti licitum eſſe proſequi ipſum raptorem, & telo vel alio inſtrumēto proſternere, ſi alio modo rem meam recuperare nequeam, vt potè quia raptor fugiet ad loca longinqua, vel in terram inimicorum, vbi nulla mihi adminiſtrabitur

nistrabitur iustitia. Ratio est, quia licitum est occidere non solum pro defensione rerũ, sed etiam recuperatione earundem: cum recuperatio sit species defensionis, vt Bald. in l. 1. C. Vnde vi. num. 6. annotat: Pro hac sententia sunt DD. quando docent, quod licet res defendere & recuperare ablatas cum moderamine inculpatæ tutelæ incõtinenti, id est antequã ad alia negotia diuertatur. Gloss. in d. l. 1. C. Vnde vi. Bald. loco cit. & alij ibidem. Innocent. in cap. Olim. 1. num. 12. de restitut. spoliat. Antonin. loco cit. Angel. in verb. Defensio. num. 2. Aurea Armilla ibidem num. 2. prope finem, & alij alibi. Prædictæ conclusioni videtur obstare vna auctoritas D. Augustini lib. 1. de libero arbitrio, cap. 5. vbi dicit. Quomodo apud diuinã prouidentiam à peccato liberi erunt, qui pro his rebus, quas contemni oportet humana cæde polluti sunt? Ad hanc Augustini auctoritatem diuersi diuerso modo respondent, sed his omissis, simpliciter respondetur Augustinum eius fuisse sententiæ, vt apertè conuincitur ex eius dictis. Vnde etiam ibi postmodum contendit non esse licitum pro tuenda castitate occidere, cuius contrarium etiam infra demonstrabimus.

Quarta Conclusio. *Clericis etiam licitum est occidere cum moderamine inculpatæ tutelæ, ob defensionem rerum temporalium.* Contra Panormit. & alios quosdam in cap. Suscepimus. de homicid. Rosellam post Panormit. in verb. Homicidium

dium. §. 3. Conclusionem tenent S. Antoninus loco cit. qui tamen vult non esse licitum religiosis: Quia non possunt habere proprium, ideoque non possunt gaudere iure defensionis rerum. Summa confess. in quinto præcepto. in cap. Quando liceat hominem occidere. Syluest. in verb. Bellum 2. q. 7. in fine. & in verb. Excommunicatio. 6. Petrus à Nauarra in d. cap. 3. num. 415. Nauarr. & alij recentiores. Ratio pro conclusione clara elicitur ex superioribus. Talis defensio quando est cum moderamine inculpatæ tutelæ est iuris naturalis. At quæ iuris naturalis sunt, clericis & laicis sunt communia, & in cap. Olim 1. §. fin. de restitut. spoliat. fundatur licitum etiam esse clericis res suas defendere & in earum defensione occidere, si id necessarium foret.

Quinta Conclus. *Nihilominus clericus occidendo pro rerum defensione, efficitur irregularis.* Sic docent S. Antonin. loco cit. Angel. in verb. Homicidium. 1. num. 3. & in verb. Defensio. num. 3. Syluest. in verb. Bellum 2. num. 7. Panormit. & alij in cap. 2. de homicid. Marian. Socin. in cap. Ad audientiam. num. 40. eod. tit. Nicolaus Plouius in tract. de irregularitate. reg. 37. Martinus Nauarr. in d. cap. 15. num. 2. & 4. cap. 27. num. 219. & alibi. Aurea Armilla in verb. Irregularitas. num. 41. Et hæc est communis conclusio & frequentior

quentiori doctorum calculo recepta, vt attestantur Nauarr. & Didac. in d. §. vnico num. 6. versic. Vndecimo, ad propositam huius constitutionis interpretationem, &c. Et sic teste Nauarro seruat curiæ Romanæ stilus qui ius facit. cap. Quam graui, de crimine falsi. & cap. Ex literis, de constitut. Ratio huius conclusionis desumitur ex Clement. Si furiosus de homicid. vbi nullus occidens, aut mutilans eximitur ab irregularitate, nisi qui defendendæ propriæ vitæ causa suum inuasorem occidit, aut mutilat. Verum Didacus Couarr. in d. §. vnico. prope finem quem sequitur Petrus à Nauarr. in d. cap. 3. num. 417. putat eum qui pro defensione rerum cum debito moderamine occidit, non fieri irregularem, quia hoc homicidium est priuatum, nec culpam habet: ergo talis non est irregularis. Sed hęc Didaci ratio fragilis est, vt rectè Nauarr. annotat. Quia iudices & ministri iustitiæ exercentes actũ iustitiæ etiam merẽdo si ex charitate & Zelo iustitiæ aliquẽ condemnent pro scelere cõmisso ad mortẽ, aut cooperantur in executione sententiæ pro munere sibi iniuncto, efficiuntur irregulares. Vnde inualidum argumentum est ad propositum ita arguere: Occidendo aut mutilando non peccat. Ergo non fit irregularis. Est enim alia species irregularitatis quam ea quæ delictum cõcomitatur. Hoc tamen addiderim Couarr. in hac re sententiã forte non esse contra commu-

nem quantum ad irregularitatem, quia tenet etiam contra receptiorem sententiam si rectè legatur, & eius doctrina altius perspiciatur non esse licitum pro sola rerum defensione occidere, & ita semper quando licita est secũdum eum occidere pro rebus adiunctum etiam debet esse periculum vitæ. Supra autem dictum est constitutum in periculo vitæ posse se defendere cum debito moderamine, nec fieri irregularem si se defendendo occidat, aut mutilet.

Sexta Conclusio. *Iusta & licita est etiam occisio raptoris & prædonis cum iusto moderamine, quoties is offendere conatur personam eius, cuius res est, quam rapere & auferre vult, ob id quod persona inuasa impedire conatur, ne sua substantia rapiatur.* Hanc docent Felin. in cap. 2. de hom. Decius in d. L. Vt vim. num. 31. Didac. secundum communem, in d. §. vnico. num. 6. & probatur in tali casu non solum fit violentia rebus, sed etiam personę. Si ergo licitum pro rebus occidere, multo iustius erit pro defensione personæ & rerum, & arguit hoc cap. 3. de homicid. sumptum ex Augustino super Exod. quando prope finem decernit furem diurnum, si se telo defenderit, occidi posse, reddita ratione: Iam enim plus est quam fur. Cui doctrinæ concordat etiam lex illa duodecim tabularum, quæ ait: Fur manifesto furto deprehensus, si aut cũ faceret furtum, nox esset: aut interdiu se telo,

cum

eum deprehenderetur, defenderet, impunè occiditur.

Septima Conclusio. *Occidere etiam licitum est de iure ciuili cum iustò moderamine pro defensione proprij honoris.* Pro intelligentia huius coclusionis, quoniam ea ab aliquibus malè intelligitur, sensus eius declarandus est. Non enim intellectus eius est, quod quando alicui dicitur verbum iniuriosum, quod famam eius, aut honorem lædat; tunc posit gladio arrepto proprio marte vsque ad occisionem se vindicare. Hic enim sensus est fallisimus contra iura & leges, necnon Christianam charitatem. Inuerteretur enim sic iustitiæ ordo, Christianæ religionis disciplina dissolueretur, & pax reipubl. tolleretur. Vnde memini me audiuisse quondam à quodam nobili, quod hunc sensum falsum & Christiano homine indignum, apprehendisset, cum sibi videretur grauiter læsus etiam à sibi simili, atque mihi cum ei aliud persuaderē, obiecisse, in Germania licitum esse nobilibus pro defensione honoris occidere. Quod certè nulla ratione fulcitur. Nobiles Germaniæ in hac parte ita subijciuntur legibus & euangelio, sicut generosi & illustres aliarum nationum. Etsi nobiles in his & alijs pro sua voluntate & vindicandi libidine excedant, hoc tantum priuilegio præ reliquis gaudent quod acrius & potentius in inferno punientur iuxta illud scripturæ: Potentes

H potenter

potenter tormenta patientur. Sensus autem DD. in hac quæstione est: An quando aliquis inuaditur, & potest vitam propriam fugiendo saluare, non occidendo inuadentem teneatur fugere, quandò fuga tenderet in notabilem ignominiam, confusionem, aut verecundiam, exempli gratia, est generosus miles qui ob res prosperè fortiterque gestas in bello, apud omnes fortis viri nomen obtinet, iniustè inuaditur ab infimo milite, an teneatur declinando subterfugere eius manus cum dedecore, vel potius se valeat ei opponere cum salute suæ famæ vsque ad occisionem, aut membri mutilationem, siue debilitationem: Vel est nobilis qui impetitur ab homine vulgari & ignauo ense, & fuga possit sibi consulere, verteretur tamen sibi in magnam verecundiam, si eam arriperet, apud sui ordinis viros: Vel ignobilis intentat alapam illustri inferre, quam aut tenetur cum ignominia acceptare: aut cum occisione intentantis repellere. Vel apud Hispanos aliquis contendit virum habitum pro ingenuo & forti leuiter, aut leuissimè fuste percutere, an possit ad euitandam talem percussionem quæ apud illius nationis viros grauem iniuriam inferre dicitur referentibus Soto, Petro de Aragon, Petro à Nauarra & alijs Hispaniæ doctoribus, minantem & intentantem talem iniuriam, occisione impedire? & sic de similibus similis potest esse censura.
Nunc

Nunc stando in sensu proposito dicitur quod conclusio est indistinctè vera tam in nobili, quam in ignobili ingenuo & forti, & est cómunis sententia vt attestantur Ias. & Decius in d. L. Vt vim prope finem. Alexand. in consil. 109. lib. 1. & eam sententiam amplectũtur Bart. Bald. & alij in d. L. Vt vim. & Bartol. cum Baldo Angel. Salycet. & alijs in lib. 1. C. Vnde vi. Felin. Ioan. ab Anania. Henric. & alij in cap. Suscepimus de homic. Andreas Tyraquell. in tract. de nobilitate, cap. 20. Anton. Gomez. tom. 3. cap. 3. num. 23. Vasquinus illustr. controuers. lib. 1. cap. 18. num. 13. Iulius Clarus lib. 5. sentent. §. Homicidium. num. 26. Andreas Gaill. practic. obseruat. lib. 2. obseruat. 10. & alij alibi, & hæc est communissima DD. doctrina. Ratio adfertur à DD. Quia hominis vita & honor à pari procedunt, & proinde non minori studio honoris integritas tuenda, atque vita conseruanda. L. Reprehendenda. C. de instit. & substitut. L. Isti quidem. ff. Quod metus caus. Ias. in d. L. Vt vim. num. 31. Decius in consil. 687. num. 4. Marsil. in cons. 4. DD. in L. Transigere. C. de transact. & sic periculum famæ æquiparatur periculo vitæ, text. cum Gloss. in L. Iusta. ff. de manumissis vindicta. His accedit quod licitum est pro defensione rerũ & patrimonij occidere, prout in superioribus latissimè confirmatum est. At fama honorq; in

valore & dignitate præferuntur bonis alijs temporalibus. Prouerb. 22. Melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ. & cap. Suam. iuncta Goss. in verb. modestiæ. de pœnis. L. Iulianus. ff. Si quis omiss. caus. testament. & ibi DD. Bartol. & alij in d. L. Vt vim. Bald. in cap. 1. Col. 5. de pace tenend. in feud. & post alios plures Gerard. de Petrasancta. sing. 82. Ergo à fortiori licet pro honore occidere. Addunt tamen rectè DD. quidam, quod si inuasus potuit sine periculo aliquo salutis & honoris fugere, vtpote quia de longe inimicum perspexerit aduentantem, vel prope dissimulando potuit domum, aut locum tutum intrare, rixamque sine dedecore vitare: vel forte est vilis persona, in qua periculum honoris non consideratur, tunc tenetur declinare occasionem: Quia sibi non nocet, & alteri aggredienti, nec non reipubl. prodest, argum. l. 1. §. Denique Marcellus. ff. de aqua pluuial. arcend. l. 2. §. Aduersus. ff. Ne quid in loco publico. & in L. Veteres. de itinere actuque priuato. & in L. Opus. ff. de operib. publicis. & in L. fin. ff. de iniur. Petrus de bellapert. in d. l. 1. C. Vnde vi. col. 2. Bald. ibidem. num. 14. Bartol. in d. L. Vt vim. q. fin. Marsil. in l. 1. ff. ad L. Cornel. de Sicarijs & illam opinionem vt veriorem & æquiorem sequitur Gomez. loco cit.

Octaua Conclusio. *Licet quidam recentiores insignes auctores in Theologia doceant in foro conscientia etiam*

tiæ etiam esse licitum occidere pro defensione honoris. Tamen contrarium censendum videtur, nec talis doctrina tuta iudicanda pro animæ salute. Primam partem tradunt Caietan. in summa verb. Excommunicatio. cap. 10. post vers. Nota sexto. Dominicus à Soto lib. 5. de iustitia & iure. q. 1. art. 8. pag. penult. & fin. Martin. Nauarr. in manuali confessar. cap. 15. nũ. 4. & alibi. Gregor. de Valentia, & Petrus de Aragon. in art. 7. D. Thomæ 2.2. q. 64. Petrus à Nauarra in d. cap. 3. à num. 369. & alij plerique iuniores tam in scriptis, quam scholasticis lectionibus, & hæc nunc quasi communior opinio videtur. Secundam partem amplectuntur Sylucster in verb. Homicidium. 1. q. 2. dicto 6. num. 6. vers. Quarto secundum aliquos pro defensione honoris contra iniuriam personalem consistentem in turpi fuga, quod tamẽ Archidiac. negat, & hoc rationabiliter, maximè vbi talis turpitudo est non de malo culpæ, sed de naturali timiditate. Alij etiam pro se allegant Syluestrum in verb. Excommunicatio. 6. num. 6. vers. Nono in eo qui incontinenti. versus finem. tamen ibi loquitur secundum aliorum opinionem, nec suum iudicium exprimit. Panorm. it. in cap. Significasti 2. de homicidio. num. 9. Ioan. ab Anania in cap. Suscepimus. eod. tit. prope finem. Bald. in cap. Cum tanto. num. 8. vers. Sed nunquid secundum bonam conscientiã,

de consuetud. Idem clarius & latius in consil. 312. incip. Visis actis & diligenter discussis. part. 4. Decius in d. L. Vt vim. num. 35. Carol. Molinæus in addit. ad consil. 119. Alexand. lib. 7. qui existimat talem defensionem honoris cum occisione immoderatam, & inhumanam esse, barbaris potius quam viris ratione præditis, & Christiana religione institutis conuenire: Nec ab hac sententia alienus est Couarr. in d. §. vnico. num. 4. qui & Carol. allegat. Et Andreas Gaill. in d. obseruat. 100. num. 8. de materia antecedentis conclusionis sermonem faciens, dicit quod hæc magis politicè quam Christianè scribuntur, & disputantur. Bald. in d. cons. aptè loquitur ad propositum his verbis: Quod autem scriptura dicit, fuge à persecutoribus, intellige de fuga exemplari & meritoria, propter quam conuenit perfectis (intellige fugere) in via poli, sed nos sumus in via fori. Ego dico quod si fuga est suspecta, quia aduersarius est à tergo, quod non tenetur quis fugere, sed si non est suspecta, sed eligibilis apud graues & sensatos viros, qui cessando dant locum vacuum & innoxium, tunc debet quisque fugere, & abscondere se, & fugere rumores, & istud est de prudentia naturali: Auis enim volando euadit, latebrasque quærit, & sicut in homine est excellentior natura: ita debet prouidentia maior furenti non se opponere

furori

furor est si furiosum euitare possis & nolis, iustitia est defendere se, temperantia est cum moderamine hoc facere, fortitudo est non pauere, sed inculpabiliter resistere, prudentia est euitare maius malum inter duo, &c. Sic Baldus qui latius discurrit. Pro hac conclusione sunt etiam DD. qui tradunt quod de iure canonico quis teneatur fugere etiamsi ei fuga sit ignominiosa, dummodo sit sine periculo vitæ. Imolen. in d. Clem. Si furiosus. num. 11. Ioan. ab Anania in d. c. Suscepimus, prope finem. quem etiam allegat ibid. Felin. & post Carrer. in practic. criminali. §. Circa. num. 131. versic. Iure autem canonico. & Hercul. in tract. de cautione de non offendendo. cap. 30. & 31. Mascard. de probat. vol. 3. concl. 1126. num. 23. His adiunge quod defensio honoris cum occisione in nostro casu non est iuris naturalis, nec ex eo iure descendit. Ergò eodem titulo quo defensio vitæ & rerum confirmatur, non potest hæc defensio honoris stabiliri. Antecedens probatur ad hominem. Si esset iuris naturalis, aut ab eo iure descenderet æquè clericis & laicis competeret. Quia ea quæ sunt iuris naturalis conueniunt toti speciei hominis, vt notissimum est, & ea est ratio quare vnicuique contra quemcunq; competat defensio vitæ cum occisione: quia est iuris naturalis vim vi in tali casu repellere: quæ

defensio nec ab Imperatore, nec à Summo pontifice tolli potest. At Theologi & DD. in contrarium negant clericos, pro defensione honoris posse occidere. Sic Sotus. Nauarrus. Gregor. de Valentia. Petrus de Aragon. Petrus de Nauarra & alij, & ita dicunt clericos mortaliter peccare sic occidendo. Præterea antiquiores Theologi hanc non mouerunt controuersiam de defensione honoris cum moderamine inculpatæ tutelæ: sed recentiores ex pharetra iurisperitorum, qui tantum in foro ciuili suam cupiunt saluam sententiam, videntur sumpsisse arma. Ad extremum etsi liceat occidere pro defensione rerum, quibus præfertur honor, & fama præstantior est ex scriptura & legibus, tamen hoc nihil ad propositum. Etenim honor potest procedere ex duplici capite, aut ex bono spirituali vt virtute, sapientia, scientia, & c. aut ex corporali aliquo, vt fortitudine corporis, valetudine, & viribus. Ratione primorum bonorum homo dicitur vere honorabilis, atque bonum nomen sortitur apud homines. Siquidem illa spiritualia dona, animæ ipsi insunt, eamque ornant, & sunt solida veraque bona quæ præferuntur diuitijs & exterioribus reliquis, & sic honor qui sequitur prædicta bona spiritualia vere homini inhærentia præfertur diuitijs: quia virtus aut sapientia præfertur cunctis opibus, cuius virtutis, aut sapientiæ testimonium est honor: Vnde illud Poëticum.

Auro

Auro quid melius? Iaspis: quid iaspide virtus.
Quid virtute? Deus. quid Deitate? nihil.

Quemadmodum autem bona corporis vana & caduca sunt, nec solida, ita honor qui ea consequitur, est vanus honor, & vix nomen honoris meretur. Sicut enim corporis valetudo hominem non facit verè honorabilem: ita eiusdem imbecillitas, quando animi magnitudo inest, non reddit in veritate vituperio dignum: Ab omni ergo ratione alienũ videtur vt homo ob honorem non spectantem ad animæ bona alteri mortem inferat, & bonum irreparabile auferat: cum Christus exemplo & verbo docuerit fugiendas esse persecutiones, & vincendum in bono malum: Sic plus gloriæ apud Deum, à quo vera gloria est, & omnis excellentia, propter quam gloria quis dignus est, vt rectè D. Thomas 2. 2. q. 131. artic. 1. tradit, emanat, promerebitur fugiendo, quam bonæ famæ apud paucos insipientes huius mundi consequetur. Quis sapiens & disciplinatus inter vos? ait Apostolus Iacob. cap. 3. Ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Quod si Zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris nolite gloriari, & mendaces esse aduersus veritatem. Non est enim ista sapientia desursum descendens à patre luminum, sed terrena, animalis, dia-

bolica. Quæ autem desursum est sapientia: primum quidem pudica est: deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, iudicans sine simulatione. Fructus autem iustitiæ in pace seminatur facientibus pacem. Ex his D. Iacobi verbis Christianus lector verè iudicet ex qua sapientia procedat, quod homo quando ab alio Christiano iniuste inuaditur, & fugiendo, aut declinando posset cedere furori ob fortitudinis fortisse falsæ colorem, aut humanæ verecundiæ titulum proximo vitam eripiat, necnon animam (quod detestabilius est) cum corpore occidat. Verè enim & sapienter secundum Deum Andreas Gaill in d. obseruat. de contraria doctrina, quam iurisperiti secundum ius ciuile tenent, & recentiores Theologi ex eorum vberibus suxerunt, & conscientiæ foro accommodarunt, confessus est, quod hæc magis politicè quam Christianè scribantur & disputentur.

Nona Conclusio. *Tam in foro fori, quam in conscientia licitum est occidere pro conseruatione & defensione virginitatis, & castitatis, quando fugiendo, clamando, aut alio modo saluari non potest.* Quantum ad primam partem non est in ea dubium. Leges & omnia iura clamant vim vi repellere licitum esse. At potest alicui vis inferri in violatione boni virginitatis. His accedit quod virginitas est maximum bonum. Si ergo in fo-

in foro ciuili licet pro rebus & honore occidere, à fortiori licebit in defensionem virginitatis, & in hac parte concordat etiam D. Augustinus lib. 1. de libero arbitrio, cap. 5. licet dissentiat quantum ad posteriorem partem, doceatque non esse in foro Dei approbatum. Eam tamen tradunt S. Antonin. 2. part. tit. 7. cap. 8. §. 2. prope finem. Caietan. 2. 2. q. 64. art. 7. in calce. Gregor. de Valentia & Petrus de Aragon. in eundem art. D. Thomæ. Sotus in d. art. 8. Syluest. in verb. Homicidium. 1. q. 5. Aurea Armilla. in eod. verb. num. 7. Nauarr. in manuali confessar. cap. 15. num. 5. Petrus à Nauarra in d. cap. 3. num. 393. & hi duo fatentur esse communem & omnium sententiam. Nec interest, vt recte Nauarr. notat: An sit vir, vel fœmina sic se defendens. Ratio huius conclusionis est eadem quæ allata pro prima parte conclusionis. Obijcit S. Antonin. contra. Si dicatur quod occidendo est causa mortis illius non solum corporis, sed & animæ: cum in actu voluntatis peccandi moriatur. Respondet quod ipse est sibi causa, qui alteri iniuriatur. Ille autem vtitur suo iure naturali, quo licet vim vi repellere. Et magis tenetur saluti suæ prouidere quam alterius. Nam exponit se periculo consentiendi actui peccati permittendo se opprimi propter difficultatem renitentiæ voluntatis, dum nō facit quod potest ad euadendū.

Eadem

Eadem ratione licitum est viduæ occidere, si quis ei vim velit inferre. Hoc tamen non est negandum, quod si virgo, aut mulier nolit occidere, sed quantum potest reluctetur, opus charitatis præstat non occidendo aggressoré, quem iure posit occidere, modo mente à cõsentiendo in peccatum sit aliena. Quæ enim inuita, & violenter oppressa patitur actum carnalem, virginitatem non amittit, vt docet Augustin. in d. cap. 5. de libero arbit. & lib 1. de Ciuitate Dei, cap. 18. & exemplum est in S. Lucia. quæ dicebat, inuitam si me violaueris, castitas mihi duplicabitur ad coronam. Quod exemplum refertur 32. q. 5. in principio. Et ibidem per cap. sequentia multa allegantur in eum sensum, quod virginitas corporis non potest amitti, sine consensu voluntatis.

SEPTIMA QVAESTIO.

An de damno dato & iniuria teneatur occidens, mutilans, aut vulnerans in ludo.

ANTE resolutionem memoria retinendum, quod ludus aut est licitus & permissus, aut illicitus & inhibitus. Deinde aut quis in ludo ex proposito, siue dolo, vt iurisperiti loquuntur, aut casu & præter intentionem occidit, mutilat, aut vulnerat.

Prima Conclusio. *Qui in publicis certaminibus & ludis licitis & institutis exercitij gratia, nec etiam ex suana-*

sua natura periculosis casu, & non ex dolo, alium occiderit, aut vulnerauerit, non tenetur de damno dato, nec de aliqua iniuria. Hæc probatur ex cap. lator. de homicid. vbi sic Alexan. III. Episcopo Exonien. scribit: Lator præsentium P. clericus nobis proposuit, quod cum quadam die casu cū quodam clerico luderet: contigit quod ille proiecit istum ad terram: cuius cultellus quē ad latus secum habebat in alterum incidit, & fortuito casu occubuit vulneratus. Ideoque mandamus quatenus si ita res se habuit: & alia iusta causa non impedit prædictum P. liberè permittas ad sacros ordines promoueri, & in L. Qua actione. §. Si in colluctatione. ff. ad l. Aquil. vbi decernitur, quod cesset actio legis Aquil. in eo qui in publico certamine aliquem occiderit, cum gloriç & virtutis causa factum, & non iniuria damnum datū censeatur, quod intelligatur, quando casu factum & non de industria, vt clarius ibidem. L. Si ex plagis §. Cū pila. explicatur: Conuenit & huic proposito lex illa Platonis dialogo 9. de legib. quando ait: Si quis in certamine, publicisque gymnasijs, non sponte, siue confestim, siue postea ex vulneribus secuta mors sit, amicum hominem interfecerit: vel in bello similiter, vel in exercitatione bellica magistratibus instituta, seu nudis corporibus, seu ad imitationem veri belli armatis, secundum legem à Delphico Apolline latam mundus sit. His accedit communis Theologorum doctrina, quod dans

operam

operam rei licitæ, & casu occidens, aut vulnerans non peccet, nec pœnam incurrat. S. Thomas. 2. 2. q. 64. art. 8. Commentatores eius ibidem. Sotus de iust. & iur. lib. 5. q. 1. art. 9. Angel. in verb. Homicidiũ 2. Syluest. in eod. verb. & alij ibidem & alibi: & probatur ex illa auctoritate D. Augustini in ep. 154. ad Publicolam: Absit, vt ea quæ propter bonum, aut licitum facimus, si quidem hoc præter nostrã voluntatem quicquam mali acciderit, nobis imputetur. De huius conclusionis materia agunt iuris DD. Alberic. & Ias. in L. in executione. §. fin. ff. de verbor. obligat. Decius in consil. 9. Marsil. in pract. criminali. §. Vlterius. à num. 9. qui plura pro hac conclusione allegat. Couarr. in relect. Clement. Si furiosus, part. 2. §. 4. num. 8. Menoch. de arbitr. iudic. qq. lib. 2. casu 400. & alij alibi.

Secunda Conclusio. *Occidens, vel vulnerans in ludo illicito & natura sua periculoso, casu, tenetur de damno secuto.* Hæc conclusio quæ vt puto à nullo negatur, satis probatur ex illa regula, quod culpabiliter causam damni dans, damnum dedisse dicitur, & omnis qui damnũ iniuste dat, tenetur ad damni reparationem, & satis aperta est conclusio ex cõmuni Theologorum regula, quod dans operam rei illicitæ, & ex natura sua periculosæ, si occidat, reus homicidij fiat, & in hoc casu comuni etiam omnium sententia definitum est, quod tum mutilans aut occidens etiam fiat irregularis, vt attestatur Didac.

Didac. loco cit. num. 9. & docent Ancharan. & Franc. cap. fin. de homic. in 6. Sotus vbi supra. Alphons. Castren. lib. 2. de potest. leg. pœnalis, cap. 14. & alij, & probatur ex multis cap. iuris canonici in tit. de homicid.

Tertia Conclusio. *Qui in ludo publicè permisso data opera alium interficit, aut vulnerat, seu mutilat tenetur de damno secuto.* Probatur ex Gloss. in L. Qua actione. §. Si in colluctatione. ff. ad leg. Aquil. per L. Sed etsi quæcunq; & in L. Item obstetrix §. fin. ff. eod. Ratio etiam euidens est. Talis enim iniustè causam damni dat. Ergo ad eius reparationem merito tenetur.

OCTAVA QVAESTIO.

An iniuriam committat, & ad quid teneatur qui pudore; aut stupro virginem afficit?

QVONIAM ad iniuriam corpori illatam aliqui referunt violationé virginitatis, hoc in loco breuibus hæc quæstio tractanda, quæ non raro in praxi suum obtinet locum, pro resolutione sit.

Prima Conclus. *Iniuriam facit, & iniuriarũ actione tenetur attentans pudicitiã alicuius, siue qui attẽtat aliquã pudicã reddere impudicam.* Hæc conclus. probatur ex L. Sed est quęstionis §. Si quis tam fœminam quam masculum. L. attentari. & L. Item apud Labeonem. §. Si quis v[illegible] gines. ff. de iniuriis. Vnde infertur à G[illegible] tiano de pœnit. d. 1. cap. Si quis tam [illegible] & ita tradunt Iurisperiti in prædi[illegible]

DD. de pœnit. in d. cap. Si quis tam fœminam. Attentari auten ex d. L. attentari pudicitia dicitur: cum id agitur, vt ex pudico impudicus fiat. & obſeruandum ex d. L. Item apud Labeonem. §. Tenetur. & §. ſeq. quod quis etiam iniuriarum tenetur, qui virginem appellauerit aſſectatuſque eſt. Appellat autem ſecundum text. qui blanda oratione alterius pudicitiam attentat. Aſſectatur autem qui tacitus frequenter inſequitur. Concluſio eſt intelligenda iuxta d. §. Si quis virgines & DD. ibidem de eo qui attentat pudicitiam eius, quã reperit in veſte honeſta & graui, & non in meretricia & leui. Hinc ibidem annotant iuriſperiti. ex d. §. quod ſi quis percutiat clericum in veſte ſeculari modo non cognoſcat clericũ, non eſt excommunicatus, vt etiam communiter canoniſtæ tradunt. Ex dictis ll. & cap. Si quis tam fœminam. de pœnit. d. 1. annotat Martinus Nauarrus ibidem num. 2. argumentum pro nobili quadam Romana quæ ſolea ſua in Eccleſia quendam nobilem in faciem grauiter percuſsit, eo quod ei in eccleſia oranti ſignifiauit ſe carnali eius amore teneri. Et item pro alia quadam monacha nobiliſsima hiſpana, quæ in monaſterio quodam illuſtriſſimo quendam nobiliſsimum alapa percuſsit, eo quod eam appellaſſet formoſam. Talis autem iniuria punienda & corrigenda eſt iuxta arbitrium prudentis iudicis qui conſideratis circumſtantijs rerum & perſonarum, id determi-

determinabit quod legibus, rationi, & moribus congruum fuerit.

Secunda Conclusio. *Qui virginem defloravit, aut stupro affecit, quæ se obtulit vltro, aut leuiter rogata consensum præbuit, in foro conscientiæ ad nullam restitutionem, aut damni reparationem ei tenetur.* Hanc tenent; S. Antonin. 2. part. tit. 6. cap. 6. §. 1. Angel. in verb. Stuprum. num. 2. Syluest. in verb. Luxuria. q. 5. Nauarr. in manuali confess. cap. 16. à num. 16. Petrus à Nauarra Toletanus Theologus in lib. 2. de restitutione. cap. 3. num. 434. & alij communiter alibi. Verum tamen est, quod nouissimè Barthol. Medina in summa sua lib. 1. cap. 14. tenuit, vt eum refert Petrus à Nauarra, in hoc etiam casu damnum esse restituendum, & teneri eam stupratorem vxorem accipere, sed hæc doctrina falsa est, nec vlla firma ratione munitur. Pro intelligentia conclusionis notandum cum S. Thoma. 2. 2. q. 154. art. 6. S. Antonin. loco cit. & alijs quod stuprum varie accipitur à DD. Aliquando enim adulterium, quandoq; omnem luxuriam, & magis propriè virginis deflorationem significat, in qua significatione in conclusione accipitur & in præsenti q. Conclusio probatur. Scienti & sponte consentienti non fit iniuria, nec dolus, cap. Scienti, de reg. iuris in 6. Huic additur quod lex quæ obligat ad soluendum aliquid ei, quæ deflorata est, intelligitur de decipiente, cap. 1. de a-

 dult.

dult. *Dubium autem hic esse videtur. An in casu huius conclusionis aliqua restitutio vel recompensatio sit patri virginis sic violatæ facienda?* S. Thomas. 2. 2. q. 154. art. 6. ad tertiũ tradit quod patri virginis etiam aliqua iniuria, quando filia adhuc sub eius cura est, irrogetur. Hac doctrina S. Thomę moti. S. Antonin. Syluest. Nauarr. & alij quidam recentiores cẽsent quod teneatur ad placandũ patrem, & ad satisfaciendum pro iniuria illata. Petrus à Nauarra in d. cap. num. 438. putat quod in hoc casu nulla restitutio etiam parenti facienda sit, & pro sua sententia allegat Sotum l. 4. de iustit. & iure q. 7. art 1. ad 2. & Speculum coniugiorum, 2. part. art. 19. ad finem. Respõdet vero ad doctrinã S. Thomæ, quod licet fiat aliqua iniuria parenti, tamen non est specialis iniustitia, cum ipsa scilicet violata sit vera domina sui corporis, & nuptiarũ iacturã pati possit, si velit & ita nulla est restitutionis obligatio: & sic S. Tho. & etiam Caiet. ibid. nihil de restitutione locuti sunt, sed tantum dixerunt fieri parenti, vel curatori iniuriam, sub cuius cura est. Quando autẽ puella grandęua est, & sub nullius cura degit, hęc dubitatio non habet locũ, tum enim nulla fit iniuria parenti, aut curatori, & sic nihil restituendũ est. Et certè hæc postrema sententia tenenda videtur, quæ enim pœnalia sunt, non sunt extendenda sine firmo fundamento. Nõ est autem vllus textus qui arguat patri aliquid restituendũ esse: nec etiam ratio aliqua cogit.

Si quis

Si quis obijciat illud Deut. 22 allegatum à D. Thom. Si inuenerit vir puellã virginem quæ non habet sponsum: & apprehẽdens cõcubuerit cum ea, & res ad iudiciũ venerit, dabit qui dormiuit cum ea, 50. siclos argenti, & habebit eam vxorem, & qui humiliauit eam non poterit dimittere illã cunctis diebus vitæ suæ. Respõdetur cum DD. hoc præceptum esse iudiciale, ideoque nunc nullam obligationem inducere, nisi de nouo acceptetur statuto, lege, aut consuetudine.

Tertia conclusio. *In foro exteriori, qui virginem violauit quæ vltro se obtulit, aut leuiter rogata in carnis actum consentit, tenetur dotare, & in vxorem accipere.* Hanc tenent DD. in cap. 1. & 2. de adult. Nauarr. loco cit. & est communis opinio: Quia in foro fori decepta præsumitur. Si autem probationes in contrarium essent, quæ talem præsumptionẽ tollerent, sine dubio violans ad nullam satisfactionem posit compelli: Cum illa cap. 1. & 2. de adult. intelligantur de decipiente & dolose violante.

Quarta Conclusio. *Qui importunis precibus aut falsis promissionibus: aut aliter dolo virginem deflorauit, tenetur in conscientia sic violatæ ad recompensationem omnium damnorũ quorũ causa est talis defloratio,* Hanc communiter tradunt DD. nec potest in ea dubitari. Quia talis contra iustitiam causam damnorũ dedit. Ergo obligatur etiã ante omnẽ sententiã in cõscientia ad reparationẽ.

Tenetur ergo ſic violans in conſcientia aut ad ducendum in vxorem, aut ad componendú tali modo, vt rationabiliter contentam reddat.

Quinta Concluſio. *Qui virginem ſeducit, & deflorat, in foro exteriori tenetur eam dotare, & in vxorem ducere.* Hæc probatur ex cap. 1. de adult. & communi ibidem & ſummiſtis loco cit. Intelligenda autem concluſio alternatiuè, non quidem quod præcisè teneatur ad ducendum puellam in vxorem, ſed aut ad ducendum; aut dotandum. Ita enim in praxi ſeruatur vt aliorum teſtimonio confirmat Iulius Clarus lib. 5. ſententiarum. §. Stuprum. num. 3. & hoc æquitati & rationi conuenit, ne quis contra propriam voluntatem cogatur aliquam in vxorem ducere quam odit, aut erga quam non aſficitur. Quandoquidem matrimonia debent eſſe libera, nec pœna, aut metu aſtringi quis ad ea debet cap. Gemma. de ſponſalib. & L. Titia. in princip. ff. de verbor. obligat. & inuitæ coactæq; nuptiæ triſtem habent exitum cap. 2. de ſponſal. Conſtituenda autem dos eſt iuxta Gloſſam communiter receptam in d. cap. 1. de adult. ſecundum conſuetudinem loci & regionis ac dignitatem puellę, necnon facultates patris puellæ qui alias ad dotádum tenetur. Quod ſi autem is qui virginem violauit, neget puellam fuiſſe virginem eo tempore quo cum ea concubuit, ipſa vero affirmet, probatio neganti incumbit non affirmanti,

manti, eo quod ipsa in dubio præsumatur virgo, vt communiter DD. tenent, teste Panormit. in d. cap. 1. num. 5. & hoc maximè verũ quando pro virgine habetur, atq; in honesto habitu virgini conuenienti incedit per arg. in L. Item apud Labeonem §. Si quis virgines. ff. de iniurijs, & quilibet bonus præsumitur, donec contrarium probetur. Gloss. L. Omni modo C. de inoffic. testam. Et etiam ratione delicti onus probandi transfertur in defloratorem. Panormit in d. cap. Tandem obseruandum quod quando in foro exteriori violator virginis alternatiuè compellitur, aut ad dotandum; aut ad ducendum in vxorem, optio talis pœnæ non est in iudice, sed in eo qui virginem vitiauit, per doctrinam qua asseritur, quod quando multa remedia, aut pœnæ alternatiuè à iure & lege producuntur, optio elegendi non iudici sed parti defertur. Panormit. in cap. Inter cæteras, num. 5. de rescript. Idem in cap. Prout. de dolo & contum. per text. ibidem. Bartol. cum textu in L. Consentaneum, num. 16. C. Quomodo & quand. iudic. Quod maximè veritatem obtinet, quando verba legis diriguntur ad reum, vt communiter DD. sentiunt, prout post Ripam in d. cap. Inter cæteras, num. 65. attestatur Iulius Clarus lib. 5. sentent. §. fin. practicæ crimin. q. 85. num. 6. Atque illud cap. 1. de adult. cum sequent pœnale esse quantum ad assignationem dotis, & ducendá defloratã DD. tradunt.

S. Antonin. 2. part. tit. 5. cap. 6. §. 1. Ioann. Bernard. in praxi criminali, cap. 77. Nauarr. in manuali confess. cap. 16. num 17. Couarr. in 4. decret. de sponsalibus & matrimoniis, part. 2. §. 8. numero 19. de contrahentibus incestas nupt. Petrus à Nauarra loco cit. & alij alibi. Vnde inferunt, hanc pœnam non esse debitam in foro conscientiæ donec à iudice imponatur. Lex enim pœnalis non obligat ante condemnationem iuxta Gloss. singularem & receptam in cap. Fraternitas, 12. q. 2. Ex huius conclusionis radice sequitur rectè illud à Panormitano traditum in cap. 2. de adult. Quod si clericus in maioribus, virginem decepit, cum eam in vxorem non possit ducere tenetur eam dotare, eique satisfacere pro verecundia & iniuria illata.

Sexta Conclusio. *Quando violata renuit ipsum violatorem ducere; aut parens violatæ non consentit, tunc seductor virginis tenetur ad dotandum.* Conclusio est aperta ex d. cap. 1. & communi ibidem.

Septima Conclusio. *Si stupro affecta non repetat in iudicio suæ iniuriæ recompensationem, antequam aut ipsa alteri nupserit: aut violator aliam duxerit, actio eius inualida redditur, & extinguitur & suo iure priuatur.* Hanc ponit Damhauder. in rerum criminalium praxi, cap. 92. numero 7. Quia in eo casu stuprator destituitur optione eligendi alterutram partem pœnæ, & hic locus esse [illegible] determinationi decisionis d. cap. [illegible]

Octaua

Octaua Conclusio. *Qui accessit ad eam, atque carnaliter cognouit, quæ in populi fama virgo habebatur, sed in veritate talis non erat, si occulte id fiat, & seclusa fraude ad nullam tenetur restitutionem, aut damni recompensationem in conscientia.* Hæc est omnium sententia, vt testatur Petrus à Nauarra vbi supra, numero 448. & eam tenent Ioan. Maior in 3. sentent. d. 37. q. 33. vt eum allegat & sequitur Nauarr. in manuali confessar. cap. 16. numero 19. Franciscus Cordub. lib. 1. qq. q. 13. & Petrus à Nauarra. Ratio est. Talis enim in nullo damnum aut iniuriam fecit. Ergo non est locus recompensationi. Aliter tamen Nauarr. Maior, & Cordub. putant, quando virginis fama ex tali actu læderetur vtpote quando in hominum notitiam, res deducta foret: tunc enim teneretur ad dãmni illati recompensationem: arbitrio boni viri: cum suo actu causa fuerit illius infamiæ. Petrus à Nauarra hanc postremam illorum DD. doctrinam moderatur, ita quod si ipsa voluntariè consensit, vel se obtulit non teneatur ex iustitia: Cum famam vel matrimonium futurum iniustè non abstulerit. Ipsa enim sibi imputare debet tale damnum: Secus esset, si culpa viri ipsa patitur infamiam, vt quia illa occultè, & in loco tuto consensit: alter vero se iactans, vel alia via rem manifestans, infamiæ causa fuit. Tum enim iniustus est dãnificator, & tenetur prouidere de

dote, vel alia via satisfacere, ad quod alius quicunque famæ proditor teneretur: Verũ si illa famã amisit sua culpa vtpote quia aliquo actu causam dedit, vt sua turpitudo in notitiam deueniret, is qui eam carnaliter cognouit, nec ei iniuriam fecit ea fruendo, cum ipsa spõte consenserit, nec infamando: cum eadem causam infamiæ dederit. Vnde nec locus esse potest restitutioni.

Nona Conclusio. *Qui iniustè virginem deflorauit, quæ æquè benè nupsit, ac si deflorata non esset, nec vllum ex amissæ virginitatis flore damnum patitur, non tenetur ad aliquam recompensationem, aut restitutionem pro fractione signaculi virginalis.* Hanc docent Corduben. in q. d. dicto 4. Nauarr. loco citat. Petrus à Nauarra vbi supra, num. 451. qui & allegat in eandem sententiam Didacum Perez super titul. 15. lib. 8. Ordinat. Ratione confirmatur. Vt in superioribus probatum est, vulnerans ratione cicatricis, aut deformitatis non tenetur ad vllam pretij solutionem, aut recompensationem, vt communis opinio sentit, quam supra q. 3. conclus. 5. explicauimus. Ergo ratione signaculi fracti præcisè nemo etiam tenetur ad restitutionem: Cum id etiam sit quiddam corporale, quod pretio æstimari non potest. Nunc agendum restat hoc loco de iniuria verbali.

NONA QVAESTIO.

Quomodo & quibus modis iniuria verbalis committatur?

AD plenè perfecteq; cognoscendam naturam iniuriæ verbo illatæ, quæ longè lateq; tam in foro conscientiæ, quam exteriori extenditur, aliqua sunt præcognoscenda, ne non cognitis & præhabitis fundamentis, infirma & confusa cognitio sequatur.

Primum. *Iniuria verbalis dicitur, quando aliquid turpe improperatur alteri.* Bartol. in L. Item apud Labeonem. §. Ait Prætor. ff. de iniur. Bald. & DD. in l. 3. in Principio. ff. de liber. & posth. Alexand. Bald. & alij in L. Turpia de Legat. 1. Azo in summa. C. de infam. Angel. in tract. malefic. circa verba illa: Verba contumeliosa & iniuriosa. Imò ad latioré explicationem rei verbum iniuriosum describere possumus, ex d. L. Item apud Labeonem. §. Sed, quid adijcitur, quo aliquid improperatur quod bonis moribus aduersatur, quodq; ad infamiam, vel ad iniuriam, vel ad inuidiam alicuius spectat.

Secundum. *Hæc sunt peccata verborum præcipuè, si clare distinguere volumus ex Theologorum doctrina, ad quæ iniuria verbo expressa extra iudicium reuocari potest.* ex S. Thom. 2. 2. à q. 72. per seq. &

cõmentatoribus ibid. Soto de iustit. & iur. l. 5. à q. 9. vsq; ad finem lib. Nauarr. in manuali cõfessar. cap. 18. Petro à Nauarra in tract. de restitut. lib. 2. cap. 4. num. 63. & Summistis in suis verbis proprijs Contumelia, Conuitium & Improperium, Detractio, Susurratio, Derisio & Maledictio.

Tertium. *Vt horum peccatorũ natura plenius perspiciatur singula sunt definitione, aut descriptione explicanda.* Cõtumelia est quando improperatur in præsentia malũ culpæ alicui vt quod sit fur aut latro. Huic concordat & text. in l. 1. ff. de iniurijs. Contumelia autem secundũ quosdã deriuatur à contumeo, eo quod contumeliosus tumens & turgenti animo insultet. Vlpianus autẽ in d. l. 1. vult contumeliã dici à contẽnendo. Conuitiũ autem latius accipitur, quando alicui obijcitur malũ culpæ, aut pœnæ, siue etiam defectus naturæ, vt si aliquis nominetur ab aliquo fur, vel cœcus. Conuitiũ autẽ secundum Labeonẽ in L. Item apud Labeonẽ. §. Ait Prætor: dicitur à concitatione, vel à conuentu, hoc est à collatione vocũ: cum in vnum quam plures voces cõferuntur, conuitiũ quasi cõuocium nominatur: vel conuitiũ dicitur à materia eo quod vitiũ imponitur, vel quasi vitiũ secundum Alexand. Alen. 2. par. q. 145. mẽb. 1. Improperiũ autẽ est quando aliquis repræsentat alicui defectũ minorationis, siue indigẽtiæ: tũ enim derogat honori cõsequenti quamcunq; excellentiã, & hoc propriè contingit, quando

quis

quis alteri iniuriose ad memoriã reducit auxiliũ collatũ tempore necessitatis. Verumtamen est quod ista nomina frequẽter cõfundantur, & vnũ pro alio sumatur, quod præsertim locũ habet in cõtumelia, & cõuitio. Prædictã distinctionẽ inter contumeliã conuitiũ & improperiũ, annotarunt Alensis loc. ci. D. Thomas 2.2, q. 72. art. 1. ad nũ. 3. & post eum S. Antonin. in 2. part. tit. 7. cap. 6. Angel. Syluest. & alij in sũmis. verb. Contumelia & passim alibi. Detractio est denigratio alienæ famæ per occulta verba. Susurratio est quando quis occulte obloquitur alicui, vt amicitiam dissoluat ab altero. Hinc grauius peccatũ est contumelia & detractione: quia amicitia quæ per susurrationem tollitur maius bonũ est, quam honor & fama quæ per contumeliã & detractionẽ læduntur. Derisio est quãdo aliquis malũ vel defectũ alterius ludo, vel risui exponit, vt erubescentia, vel rubore suffundatur. Hæc etiã ad iniuriam refertur, quãdo intẽtio est mordere & lacerare famã aut honestatẽ proximi, & rei paruitas non excusat. Irrisio etiã non raro sub ironia tegitur, vt si quis defomẽ pulchrũ, luxuriosum castũ appellet. Maledictio vt hic de ea agimus, est imprecatio siue exoptatio alicuius mali notabilis proximo facta sub ratione mali ex intẽtione procedens. Quæ descriptio colligitur ex doctrina S. Tho 2.2. q. 76. art. 1. & eã ãplectuntur S. Antonin. 2. par. tit. 7. cap. 5. Angel. Sylu. & alij in verb. maledict. Dominic. à Soto l. 5.

de iustit.

de iustit. & iure, q. 12. art. 1. Nauarr. in manuali confessar. cap. 23. nũ. 117. Maledictio autem nomine blasphemiæ etiã quãdoq; significatur, vt colligitur ex D. Gregorio l. 31. moraliũ. cap. 31. vbi blasphemiam filiabus iræ annumerat, & id D. Antonin. loco cit. obseruat. Potest tamen in hoc sensu etiam blasphemia referri ad contumeliam auctore D. Thoma, 2. 2. q. 158. art. 7. in corp. versus finem. Hinc intelligitur sensus illius quæstionis quam aliqui iuris periti mouent: an verba blasphemiæ spectent ad iniuriam verbalem, siue ad verbum iniuriosum. Bartol. in L. item apud Labeonem. §. Ait Prætor numero 5. Angel ab Aretio in tract. Malefic. in verb. Verba contumeliosa & iniuriosa, §. Quid autem si non dixit verba contumeliosa. Ioan. de Anania in cap. Statuimus. col. 11. versu In ea glossa in fine, vbi habetur quod in dubio, &c. de malef. Damhauder. in praxi criminali, cap. 136. num. 5. Respondet Bartol. & post eum alij: quod blasphemia sit verbum iniuriosum, quia dicitur contra mores ciuitatis ad inuidiam eius, de quo loquitur, cum optet malum in futurum propter inuidiam quam in animo gerit. Addit tamen Angel. de verbo blasphemiæ, in nostra significatione, quod blasphemare est verbum iniuriosum, de iure, sed non haberet locum in statutis, vbi verba iniuriosa & contumeliosa punirentur noua pœna, cum statuta intelligantur in verbis proprijs, & blasphe-

mare non sit proprie dicere verbum iniuriosum, aut contumeliosum. Intellige autem maledictionem seu blaspemiam in hoc sensu, quando aliquis proximo mala & dira imprecatur, vt precor malam crucem, vellem te patibulo alligatum, &c. Verum Damhauderus rectè obseruat de his & similibus verbis iura nullam statuere pœnam, cum nihil aliud sint, quam leuia & futilia verba quæ non admodum grauiter alterum lædunt, & sic etiam vsus nunc obtinet, vt non agatur contra proferentem talia verba. Subiungit tamen idem auctor, quod si sic iniuriatus suo iniurianti alapam impingeret, aut simul ex commotione aliud conuitium (intellige leue) regereret, vtcunque excusandus esset, aut certè leuius puniendus.

Quartum. *Quoniam inter peccata & iniurias verborum contumelia siue conuitium, & detractio principalem obtinent locum, de his latius differendum.* Atque sic in primis hæc differentia annotanda ex S. Thoma. 2. 2. quæstio 73. art. 1. & art. 4. ad primum Caietan. ibidem super art. 1. q. 72. S. Antonino. 2. part. tit. 8. cap. 4. Angel. in verb. Detractio, & alijs communiter alibi, quod contumelia fiat in præsentia eius, cui infertur & in publico. Et licet quandoque contumeliosus in absentia defectum alicuius aperiat, tamen eius intentio est, vt ad notitiam contumelia affecti deueniat. Detractio autem vt plurimum in absentia & in occulto, sicuti

sicuti etiam furtum, vt colligitur ex cap. 1. de maledicis. Hinc rectius intelligitur text. in §. Sed quod adijcitur. L. Item apud Labeonem. ff. de iniurijs. & in L. Siquidem C. eod. tit. quibus declaratur conuitium, siue iniuriam verbalem, (pro eodem hæc latè accipiuntur) non tantum in præsentia iniuriati, sed etiam in absentia committi. Quod etiam Panormit. Ancharan. & alij canonum DD. annotant in d. c. 1. de maledict.

Quintum. *Contumelia & Detractio principaliter & per se in obiecto differunt.* Contumelia enim est verbalis iniuria, quæ cõmittitur contra honorem proximi. Detractio autẽ circa læsionẽ & detrimentum famæ versatur, vt cõmuniter DD. sentiunt. S. Tho. 2. 2 q. 73. art. 1. & alibi. S. Antonin. & Angel. vbi supra. Sylu. & Aurea Armil. in verb. Cõtumelia, & Detractio. Sot. l. 5. de iustit. & iur. q. 9. art. 1. & q. 10. art. 1. & alibi. Mart. Nauarr. in cõmentario, cap. Inter verba. 11. q. 3. conclus. 6 num. 3. & 4. & in manual confess. cap. 18. & num. co 3. Petrus a Nauarr. lib. 2. de restitut. cap. 4. & alij alibi. Et quoniam quis ex intentione potest in duplex obiectum, honorem scilicet & famam, verbalem iniuriam referre, nihil impedit, quo minus [illegible] actu duplex peccatum contumeliæ & detractionis [illegible] committat, vt exempli [illegible], si quis in præsentia [illegible] vocet aliquam concubinam animo inhonorandi. & [illegible] etiam

etiam infamandi, prout Nauarr. in d. num. 3. cap. inter verba, annotat. Atque vt hæc differentia melius intelligatur quantum ad præsens institutum necessarium est, obseruandum, honorem & famam etiam differre. Honor enim est testimonium excellentiæ, quæ est in homine, maximè propter virtutem iuxta D. Thomam, 2. 2. q. 103. art. 1. S. Antoninum in 4. part. cap. 10. §. 1. Sotum in d. libr. 5. q. 9. art. 1. & in relect. de ratione tegendi & detegendi decretum, memb. 1. q. 3. in conclus. 4. Nauarr. in d. commento conclus. 4. numero 5. & alios. Vnde clarum redditur quod honor consistat in exterioribus, aut verbis, aut in factis: Quia quantum ad homines, vt rectè D. Thomas ait, aliquis non potest testimonium ferre nisi per aliqua signa exteriora, vel verborum puta cum aliquis ore pronunciat excellentiam alicuius, vel factis sicut inclinationibus, obuiationibus, & alijs exterioribus signis. Et cum contrariorum eadem sit disciplina, hinc contingit, quod contumelia ad inhonorandum tendens etiam non solum in verbis, sed etiam in factis, quatenus eandem rationem significandi habent, licet rarius locum habeat iuxta illud Glossæ ad Romanos 1. super illa: contumeliosos, superbos, &c. Relatum à D. Thoma in d. q. 72. art. 1. quod contumeliosi sunt, qui dictis, vel factis, contu-

melias & turpia inferunt. Fama autem etsi in genere sumatur pro omni eo quod de aliquo diuulgatur, tamen in præsenti in bonam partem accipimus, & sic in L. Cognitionem. §. Existimatio. ff. de varijs & extraord. cognit. à iurisconsulto definitur: Fama est illæsæ dignitatis status, vita & moribus comprobatus, & in nullo diminutus. Clarius tamen secundum aliorum sententiam sic definiri potest, quod sit clara notitia, & bona existimatio quâ alij de nobis habent. Sæpè tamen hæc solent confundi, quemadmodum & alia honoraria bona. Non tamen id prætereundũ, quod honor siue bonum nomen omnium bonorum externorum sit præstantissimum iuxta illud prouerb. 22. Melius est nomen bonum quam diuitiæ multæ, & aliud Liuij lib. 3. Dec. 3. Famæ damna maiora sunt quam vt æstimari possint. Eam ob causam Ethnici quidam, & Romani olim gloriam famamque ardentissimè dilexerunt, & propter hanc viuere voluerũt, & pro ea mori non dubitarunt, vt testis est D. Augustin. lib. 5. de Ciuit Dei. cap. 12. Cuius sententiæ etiam fortasse fuerunt, vt etiam Nauarr. in d. c. Inter verba, concl. 4. num. 24. indicat, iurisconsulti Paulus & Scæuola: hic in L. Codicillis, § matre, ff. de Leg. 2. dum approbare videtur adulterium vxoris marito peius esse morte: Ille in L. Isti quidem. ff. Quod metus causa, dum in eam opinionem descendisse visus est, quod infamia peior sit

morte, licet etiam aliter ad has ll. Nauarr. respondeat. *Dubitari tamen potest in hoc loco.* An Christiano liceat propter honorem vitam periculo exponere: Siue vt melius intelligatur: Vtrum fama sit præferenda bonis corporis? Gabriel in 4. d. 15. q. 16. ait quibusdam videri quod fama præferenda bonis corporis. Petrus à Nauarr. lib. 2. de restitut. cap. 4. illam opinionem attribuit ex mente Gabr. super canonem missæ. Lect. 74. in litera P. Richardo & Lyræ in cap. 18. Math. Et illius sententiæ etiam videtur Aurea Armilla, in Verbo, Detractio, numero vlt. Sed dictus Auctor non rectè perpendit dicta Gabrielis, qui non Richardo & Lyræ hanc sententiam attribuit, sed eorum dicta in sanum & rectum sensum interpretatur: Quicquid autem sit. Veritas hæc est; quod fama non sit præferenda vitæ & bonis corporis: Huius sententiæ est Augustin. loco cit. & ibidem cap. 14. Vbi reprehendit Scæuolas, Curtios & Decios, qui potius mortem quam vitam cum dedecore, & ignominia eligendam duxerunt. Atque hanc veritatem docent Gabr. Nauarr. Petrus à Nauarra loco cit. S. Thom. 2. 2. q. 73. art. 3. in corp. Caietan. ibidem super art. 2. prope finẽ; & communis Theologorum sententia. Ratio est clara. Maius bonum est minori secundum rectam rationem præferendũ, sed vita & corporis bona sunt maiora quam exteriora scilicet honor & diuitiæ. Ergo sunt illa his præferenda:

renda. Maior certa & clara est: Minor etiam recepta est ab omnibus Theologis, & eam docent S. Thom. in d. art. 3. Gab. Nauarr. & alij, vbi supra. Sotus de ratione tegendi & detegẽdi, memb. 3. q. 4. & alibi. Sed pro huius rationis meliori notitia reducendum in mentem tria esse bonorum genera iuxta doctrinam S. Thomæ 2. 2. q. 73. art. 3. ab alijs receptam. Primum genus bonorũ animi, sub quo continentur scientiæ, virtutes, &c. Et illa bona præstant bonis corporis, quemadmodũ etiã anima pręstantior corpore est. Secundũ est bonorũ corporis, vt vitæ, mẽbrorum, firmæ valetudinis &c. Et hoc cum sit intimũ homini, & fundamentũ cæterorum externorũ, eis etiam excellentius est. Tertium est bonorum exteriorum vt honoris, famæ, pecuniæ, &c. Et hoc in duo mẽbra distingui potest iuxta quorundam doctorũ mentẽ ita vt bonorum externorũ quędam sint honoraria, vtpote honor, fama, gloria, laus &c; alia fortunę & diuitiarũ temporaliũ. Bona honoraria sine cõparatione sunt digniora bonis temporalibus. Melius est nomen bonũ quam diuitię multę Prouerb. 22. Et cura habẽda est de bono nomine, magis enim illud permanebit quã mille thesauri magni & pretiosi. Tandem quoniã ex quorundã tam Christianorũ quam Ethnicorũ dictis simplicib⁹ apparere potest; quod potius mors appetẽda, quã turpis & ignominiosa vita cõseruanda sit, talia dicta in sanũ sensum interpretanda sũt, vt significẽt potius pec-

catum, à quo infamia & turpitudo oritur, vitandũ, quã mors honesta fugiẽda quæ virtute decoratur: Nemo enim dubitat, posse quẽ pro virtute, & fide cũ gloria mori: Cum virtus vt dictũ est, sit præstantius bonum vita. Hinc merito Eleazar. 2. Machab. cap. 6. cõmendatur, quòd gloriosam mortẽ magis quam odibilẽ vitam amplectabatur: Ad quod ꝓpositũ Alberic. L. Isti quidẽ, ff. quod metus causa; quando textus innuit, quod vir & fœmina honesta potius debent mortem subire, quam in stuprum vel adulterium consentire, colligit quod homo potius mortem debet oppetere, quam peccatum mortale committere.

Sextum. *Quod ex pracedẽtibus infertur, cæteris paribus maxima est iniuria quæ bonis corporis infertur, & in hac etiam est gradus.* Quædam enim infert dãnũ irreparabile, vt quando mors iniuriosè infertur, aut mẽbrum mutilatur. Alia reparabili dãno afficit: vt vulneris incussio, alapę in faciẽ percussio, atq; ex hoc capite ꝓcedit quod homicidiũ grauius sit peccatũ detractione, & alijs quæ honorẽ & famã lędunt, vt tradit S. Tho. 2. 2. loco cit. Prior cum maius bonum tollat est grauior secunda. His corporis iniurijs succedit in grauitate verbalis, quæ excellentissimum bonũ post corporis dona, aut lædit aut tollit, scilicet honorẽ & famam hominis. Fama enim inæstimabilis est, L. Si in duabus, ff. de regula iuris. Cui consonat & illud Liuij supra relatum: Famæ damna maiora sunt

quam vt ęstimari possint. Vnde grauior & maior est famæ quam omniũ bnorũ temporaliũ & pecuniariorum iactura. argum. L. Iulianus ff. Si quis omiss. causa testamenti. L. Seruorum, §. fin. ff. de pœnis: & cap. Deteriores. 6. q. 1. Nunc ad quæstionis decisionem descendendum est per conclusiones.

Prima Conclusio. *Verbis iniuria proximo irrogatur.* Est communis Theologorum & iurisperitorum, illorum in locis allegatis, vbi agunt de peccatis verborum: horum partim in cap. 1. de maledicis, partim in tit. iuris ciuilis. C. de iniurijs. L. Si non conuitij, & alijs. & ff. eodem tit. L. Item apud Labeonem, & pluribus ibidem, & plenissimè ex sequentibus constabit conclusio. Ratio etiam clara est. Verbis quis potest alium damno iniustè afficere in optimis bonis scilicet famæ & honoris. Sed hoc spectat ad iniuriam. Vt hæc conclusio altius intelligatur annotandum ex S. Thom. 2.2. q. 72. art. 1. ad primum: quod quamuis verba quatenus sunt naturalis sonus, nullum alteri nocumentum inferant, nisi fortè grauando tenerrimum auditum, quando nimis altè & durè pronunciantur: in quantum tamen signa existunt repræsentantia aliquid in notitia aliorum, sic possunt damna inferre etiam in honore vel fama, &c.

Secunda Concusio. *Ad iniuria verbalis substantiam requiritur intentio, siue animus iniuriandi:* vel alijs verbis: *Iniuria non potest esse in verbis nisi adsit animus*

animus iniuriandi. Hæc probatur ex L. Si non cōuitij, C. de iniurijs. L. Illud relatum. ff. eodem tit. & hæc lex est canonizata 15. q. 1. cap. merito, §. Illud relatum. Angel. Salyc. Alberic. & alij in d. L. Si non conuitij: & DD. in d. L. Illud relatum. Bertrandus in consil. 37. numero 2. part. 2. Alexander in consil. 212. col. 3. lib. 2. Bald. in cons. 230. incip. Omne factum. lib. 5. & in consil. 443 incip. Coram vobis. lib. 4. Roman. in cons. 96. incip. Super eo. Ioann. ab Anania cons. 44. incip. In quæstione Stabioti. Olerat. in cons. 53. incip. Consueuit dubitari numero 3. Decius consil. 487. num. 13. & 15. Aymo Crauet. in cons. 9. num. 35. & in cons. 13. num. 2. & alij alibi. His congruit Theologorum doctrina, quam tradunt S. Thom. 2. 2 q. 72. art. 2. & post eum Angel. in verb. Contumelia. num. 1. Syluest. eodem verb. q. 2. Sot. l. 5. de iustit. & iur. q. 9. art. 2. conclus. 1. & alij communiter, quod hoc discrimen inter peccata quæ in facto consistunt, & ea quæ in verbis posita sunt, quod in illis prioribus genus ex solo obiecto perpenditur: in posterioribus autem non nisi ex adiuncta simul intentione. Ratio fundamentalis optima à S. Thoma redditur. Verba enim in quantum sunt soni quidam non inferunt alijs nocumentum, vt nunc traditum est ex eodem D. sed quatenus aliquid significant. Significatio autem ex intentione, & interiori affectu procedit. Ideoque in peccatis verborum ma-

ximè conſiderandum videtur ex quo affectu aliquis verba proferat. Vnde in d. L. & §. Illud relatũ, ſubiungitur: Cum enim iniuria ex affectu facientis cõſiſtat: conſequens erit dicere hos (intelligit furioſũ & impuberem) ſiue pulſent, ſiue conuitium dicant, iniuriã feciſſe non videri. Ex hac cõcluſione infertur cũ S. Tho. Angel. Sylueſt. & Soto locis citatis, & S. Antonino in 2. part. tit. 7. cap. 6. & alijs alibi, quod quando ſuperior correctionis gratia cõuitiũ, aut contumeliã dicit, non iniuriatur, nec peccat: Quia non eſt animus iniuriandi, ſed corrigendi. Et ſicut licitum eſt aliquem verberare, vel damnificare in rebus temporalibus cauſa diſciplinæ: ſic etiam licet verbis ad eundem effectum corrigere: Sic Dominus ad diſcipulos euntes in Emaus. Luc. vlt. dixit. O ſtulti & tardi corde ad credendũ, & Paulus ad Gal. 2. O inſenſati Galathæ, quis vos faſcinauit Euangelio non obedire. Obſeruant tamen Theologi in locis cit. poſt D. Auguſtin. de ſermone domini in monte, lib. 2. cap. 30. raro & ex magna neceſsitate obiurgationes huiuſmodi eſſe adhibẽdas, in quibus nõ nobis ſed vt domino inſeruiatur, inſtemus. Id tamen memoria tenẽdum ex D. Thom. Angel. & alijs vbi ſupra, vt homo moderatè talibus verbis vtatur, etiam ſi non intendat inhonorare maximè quãdo verba ex ſua natura conuitiũ, aut contumeliã graue ſignificant, & eius honorẽ contra quẽ proferuntur, notabiliter lędunt; Quia in his poſſet

quis

quis mortaliter peccare, etsi non intẽderet dehonorationem alterius. sicut etiam percutiens aliquẽ in ludo incautè agendo, si grauiter lædat culpa non caret. Deinde ex radice eius cõclusionis eruitur, quod verba ioci, aut risus gratia prolata non sunt peccata, nec iniuriã inferũt, modo nõ dicãtur talia tamq; grauia verba quæ dehonorationẽ inferãt, aut im̃oderatè cõtristent proximũ iuxta doctrinã S. Thó. in d. art. 2. ad primũ receptam cõmuniter ab alijs Theologis vbi supra. His accedit Iurisperit. sententia, dum asserunt in dictum per iocum non cadere actionem iniuriarum per Gloss. & DD. in L. Si non cóuitij. & L. Illud relatum. §. Sane. & L. obligationum substantia, in fine vbi dicitur: Nec enim. ff. de actionibus & obligationibus. Ratio horum omnium est, quoniã dicta per iocum non proferuntur animo iniuriandi, sed potius delectandi gratia. Ad eutrapeliam enim pertinet secundum Aristotelem 4. Ethic. cap. 8. aliquod leue cóuitium dicere, non ad dehonorandum, aut contristãdum, sed magis causa delectationis & ioci.

Tertia Conclusio. *Omne verbum ex sua natura iniuriosum, animo iniuriandi prolatum præsumitur, nisi contrarium probetur.* Text. hoc probat in L. Si non conuitij. C. de iniur. Gloss. ibid. in verb. probare. Bald. Angel. Petrus de bellaperthica, Alberic. & alij in eadem. L. & hæc cõmunis est opinio vt post Socinũ seniorẽ cõsil. 146. incip. viso ꝓcessu. sub nũ. 7. vol. 1. & Paris. cons. 149.

incip. in præſenti cauſa vertente, num. 19. vol. 4. ex recentioribus atteſtantur Iulius Clarus lib. 5. ſentent. §. Iniuria, numero 12. Andreas Gaill. pract. obſeruat. lib. 2. obſeruat. 106. numero 1. & Ioſeph. Maſcard. de probat. vol. 2. concl. 902. numero 6. Ratio concluſionis. Sicut ſe habent verba, ita ſe habere videtur affectus, vt Bald. probat. Cum ergo talia verba ex ſua natura iniuriam ſignificent, ita vt præſumptio contra proferentem ſit, ex d. L. conuicij & DD. ibidem, iniurioſa præſumuntur. Verbis animus declaratur, & talis quis præſumitur qualem probata verba ſignificant. L. Labeo, §. Idem Tubero. ff. de ſupell. legat. & Ariſt. in lib. 1. περιερμηνείας cap. 1. voces eſſe ſigna earum rerum quæ ſunt in anima notæ. Ex verbis prolatis declaratur qualis ſit animus. Gloſſ. in L. Fulcinius §. Sed is ff. Ex quibus cauſ. in poſſeſ. eatur. & ex loquela animus hominis iudicatur. Decius in L. Semper in ſtipulationibus. numero 4. de reg. iuris. & Bald. in L. ea quæ. C. Quomodo & quando iudex. Verba mentis noſtræ euidentiſsimum teſtimonium. De qua re multa congerunt Boer. in deciſ. 1. numero 34. Andr. Tiraquell. in L. Si vnquam. in verb. libertis. numero 17. C. de reuocand. donat. Aymo Crauet. conſ. 20. num. 2. Menoch. de præſumpt. lib. 6. præſumpt. 35. Sed hæc intelligenda, niſi contrarium probetur. Probatio autem erit per coniecturas, cum aliter probari nequeat, vt re-

ſoluit Bellaper. in d. L. Si non conuitij. num. 3 Nam quæ liquido probari non poſſunt, per coniecturas probantur, arg. l. 1. ff. ad L. Cornel. de Sicar. & L. Non omnes. §. à barbaris ff. de re milit. *[illegible] potest.* An quando non ſatis probatum eſt, iniuriantem verba iniurioſa animo iniuriandi dixiſſe, ei iuramentum purgationis poſſit deferri, quod verba iniurioſa animo iniuriandi non protulerit. Hoc dubium mouet & reſoluit Andr. Gaill. in d. obſeruat. 106. & reſpondet iudicem ex æquitate, conſideratis perſonis & iniuriæ circumſtantijs poſſe reo deferri iuramentũ purgationis, & ſic animus non iniuriandi poteſt probari iuramento, vt tradidere etiam Guido Papæ conſ. 223. incip. Fuit lata ſententia. num. 3. & Menoch. de præſumpt. l. 5 præſumpt. 40. in fine. Primo quæ conſiſtunt in animo, & ab eo dependent, iuramento probantur, L. Furti, §. qui iuſſu. ff. de his qui notantur. infamia. Gloſſ. ibidem in verb. innocentiam. L. Inter omnes. §. rectè. ff. de furtis. DD. in l. 1. §. Tertio. ff. de aq. pluu. & æſt. cap. Cum in tua. §. fin. Qui matrim. accuſ. poſſunt, & cap. Paſtoralis, in fine de excep. Innocẽt. in cap. quærelam, de elect. q. penult. ſuper verbo. Subtractam. Hoſtien. in ſummatit. de purgat. canonica. Roman. in conſil. 76. incip. In cauſa nobilis, & in conſ. 32. incip. Hæc iſtorum, numero 3. Alex. conſ. 19. incip. Viſo proceſſu cauſæ vertentis, num. 2. lib. 1. Ioan. ab Anania,

conſ. 44. incip. In quæſtione Stabioli Marc. de mantua. ſing. 4. nũ. 9. & ſequent. & multi alij, quos ad lógum allegat Maſcard. vol. 2. de probat. num. 2. concl. 881. verſ. Quando ſit inducẽda. Et iudex actore deficiẽte in probatione, & reo veriſimilib. præſumptionibus grauato ad oſtendendam ſuã innocentiã iuramentum purgationis deferre poteſt cap. fin. §. fin. de iureiur. Hoſtiẽ. loco cit. His accedit quod ignorantia & ſcientia poſſunt etiã probari per iuramentum partis ita aſſerentis. cap. Nulli, in fine, de elect. lib. 6. & L. præſenti. §. Sed ſic vbi. C. de his qui ad eccleſ. cõfug. Quod maximè veritatẽ habet, quã do iuramẽtum alia præſumptione iuuatur, vt docent Panor. in cap. Quoſdam in fine, de pręſumpt. Menoch. l. 2. de arbitrar. iudic. qq. caſu. 186. Maſcard. in d. cõcl. 881. num. 13. Andr. Gaill. tamen putat & rectè iudicẽ non debere eſſe facilẽ, ſed prouidum & circũſpectũ in huiuſmodi iuramentis purgationis deferẽdis, nec ſtatim ad cuiuſq; petitionẽ huic iuramento cõuenit locum dare ꝓpter præſumptionẽ iuris, quæ eſt cõtra iniuriantẽ. d. L. Si non cõuitij. & DD. ibid. Quando autẽ à cõſanguineo & coniuncto aliquod verbum iniurioſum dictum fuiſſet, non præſumeretur animo iniuriãdi prolatum, cum ratio ſanguinis tollat pręſumptionẽ inferendæ iniuriæ. L. Si hi qui adulterij. C. ad L. Iul. de adulterio, ibi: obtentu proximitatis, & L. penult. §. fin. ff. quod falſo tut. author. geſt. ibi. affectu enim propen-

propensiore magis, quam dolo malo id videri fecisse. & Bartol. in L. Vt vim. post num. 3. ff. de instit. & iur. & post eum Bonifac. Vitalin. in tract. malefic. in tit. de iniur. col. 3. vers. Sed tamen fallit in personis coniunctis. Angel. in tract. eiusd. tit. in verb. Verba cõtumeliosa & iniuriosa. Gaill. in d. obseruat. nũ. 6. & Mascard. lib. 2. de probat. concl. 902. num. 12. tradunt quod animus iniuriandi inter cõiunctos non pręsumatur vsq; ad septimũ gradũ. Quod autẽ dictũ inter coniunctos non præsumi animũ iniuriandi, intelligẽdũ q̃ locũ non habeat in atrocissimis, in eis enim cessat talis præsũptio, vt post Bart. loco cit. Masc. nũ. 14. limitat.

Quarta Conclus. *Varijs & multis verbis iniuria verbalis cõmittitur.* Hęc conclusio ex declaratione cõstabit. Didac. l. 1. variar. resolut. cap. 11. nũ. 2. testatur, apud Hispanos statutũ, vt qui alterum aliquo ex sex vicijs cõuitiarit, illã retractet corã iudice & honestis p̃sonis, & ter centũ solidis mulctetur. l. 2. tit. 9. lib. 8. ordinat. Sunt autẽ hæc 6. vitia, Leprosus, Sodomita, Hęreticus, Proditor, Cornutus, & meretricis nomen fœminę maritatę obiectũ. Itẽ apud Hispa. vsu receptũ est, si quis alterũ cõuitij causa Iudæum appellet. Hoc enim valde odiosum est Hispa. Nomẽ cornutũ, etiã cõtumeliosũ esse asserunt, Accurs. in L. Si inimicitię ff. de his quib. vt indign. Ioan. de Ana. in cap 1. nũ. 5. de maled. Faber in §. Patitur. Instit. de iniur. Alciat. lib. 7. Parerg, cap. 5. & alij alibi. Si quis aliquem nominet

minet cucurbitam. Auffrer. ad decisionem Capellæ Tholos. in addit. ad q. 127. Panormit. in cap. Cum te, de sentent. & re iudicat. Specular. de iniur. & dam. dato col. 2. Ioann. Andr. ibi in addition. Host. in Summa eodem tit. §. Contra quos detur. vers. Quid si voces cucurbitam. Cucurbita nomen latinum non est, vt Andreas Alciat. lib. 7. Parergon iuris, cap. 5. significat. Vocatur autem a DD. cucurbita à vulgari lingua, quæ cuculum eum vocat, qui matrimonij sui incuriosus est, & vxorem suam mœchis permittit, cóniuetq; vt alij vxore sua turpiter abutantur. Hinc verbũ cucurbitare, quasi cuculitare. De quo illud in cap. 2. Quibus modis feudum amittat. Fiduciario fundo priuari clientem, qui dominum cucurbitauerit. Aut si quis aliquem nominet vsurarium, in quo casu Crauetta consil. 145. consuluit, si id publice iniuriandi animo dicat. Aut infamem. Bertrand. cons. 131. lib. 5. & Auffrer. loco cit. Vel falsarium. Roman. cons 96. Vel dominum bestiarum & non hominum. Crauet. consil. 9. vel obijciat mulieri hæc verba: Ego te desponsaui. Bald. consil. 230. lib. 3. Aut si quis dicat aliquem natum ex adulterio, aut ex Monacho, aut spurium. L. Etsi pepercerit, ff. de liber. & posthum. in princip. Bart. Ias. & alij ibidem. Aut basthardum. Panormit. in d. cap. Cum te, num. 27. & 28. Bertrandus in cons. 189. lib. 6. Aufrerius loco cit. Hostien. vbi supra. Ioan. Andre. in cap. fin.

boceo-

hoc eodem, in Glossa, 4. Castrensis in L. Etsi pepercerit. Et dicit, quod vltramontani non reputant sibi iniuriā, sed in hoc loquitur tanquam non expertus. Germani enim ęgerrimè ferunt si quis eo nomine quem vocet. Similis ratio est, si quis dicat non es legitimè natus. Azo in summa. C. de infamib. & Bald. in L. Etsi pepercerit. Et à maiori si quis dicat, quod aliquis sit latro, & gladiator, id est homicida, per text. in eadem L. Etsi pepercerit: aut Leno. Bartol. ibidem num. 2. aut si aliquis iniuriandi animo alicui dicat, tu es cœcus vel claudus: Bartol. in L. Eum qui nocentem in princ. ff. de iniur. Ioan. Andr. loco citat. ad Specul. Sunt etiam verba iniuriarum, si quis dicat. Tædet me, quod fueris condemnatus de falso, vel alio delicto. Angel. in L. Vestem. ff. eodem. Ias. in L. Si quis extraneus. ff. de acquir. hæred. num. 9. & ff. de legat. 1. L. Turpia, num. 9. vel fuisti mitriatus pro falso. Bartol. in d. L. Eum qui nocentem, siue fuisti mitriatus. Alexand. in d. L. Etsi pepercerit, num. 6. Omnium sententia ista verba. Tu mentiris, sunt iniuriosa. Bartol. in L. Item apud Labeonem. §. Ait Prætor, numero 3. ff. eodem. Idem cum Paulo Castren. Alexandro, Ioan. Imolen. Iason. & alijs in d. L. Si quis extraneus. Panormit. in d. c. Cum te. Felin. in cap. Dilecti. num. 10. de except. Bald. Angel. Iaso & communiter DD. in L. Illud eleganter. ff. Quod quisq; iuris. Alberic. in 2. part. statutor. q. 44.

Sed du-

Sed dubitari poteſt de iſtis verbis. Si quis dicat, tu mētiris ſaluo honore tuo, vt cómuniter DD. loquuntur: aut ſalua reuerentia iuxta Caſtren. & Ioan. de Imola. in d. L. Si quis extraneus. Specul. in tit. de aduocato §. Iam nūc. verſic. Hæc tamē caueat. Angel. in repertorio ſuo, in verba illa. Tu mētiris, vt refert Bertach. in repert. in verb. iniu. colū. 3. verſ. fin. & ſequitur eundē ac putat, quod ſi proteſtatio ꝓcederet nō eſſet verbū iniurioſum: exēpli gratia. Saluo honore tuo, vel ſalua reuerentia mentiris, & hoc tenēt dicti auctores ꝓpter rationē Dyni & Bartol. in d. L. Si quis extraneus, in principio, dū rationē hanc aſsignant, quare iſta verba iniurioſa ſint. Mētiris ſaluo honore tuo, quia videlicet iniuria præcedens declarat, ꝙ habuit animū iniuriandi, licet dicat ſaluo honore tuo, & ſic ex iſta ratione videtur Bartol. velle quod ſi poteſtatio verbū præcederet, non eſſet iniuria. Sed ſiue præfatio honoris præcedat, aut ſequatur verbū iniurioſum, paru refert, vt optimè Iaſ. in d. L. Illud elegāter cóprobat, cuius doctrinam inſerit. Andr. Gaill. lib. 2. pract. obſeruat. 101. obſer. Primo per regulā, in his quæ vno cōtextu fiunt, non eſt dare, nec prius, nec poſterius. L. Nec enim. ff. de ſolut. Deinde ꝓteſtatio cōtraria actui nihil operatur per text. in cap. Cu M. Ferrarien. de cōſtit. Gloſſ. ibid. in verb. ſine præiudicio, & cap. Olim cauſam de cōfeſ. Gloſ. ibid in verb. ꝓteſtatus. Bartol. & alijs in L. Nō ſolu. §. morte. ff. de noui o-

pern

peris nunciat. & quádo actus est poterior ꝓtestatione, tunc nihil releuat facta ꝓtestatio, vt Iaſ. ostendit, & in re facta verborũ artes, vel simulatę ꝓtestationes nihil prosunt, vt ait Feli. in cap. Quæ in Eccleſ. num. 86. de cõstit. Illud tamẽ est obseruandũ, ꝙ si subessent cõiecturæ, quibus talis protestatio adiuuaretur, ꝙ nõ habuisset animũ iniuriandi, talis ꝓtestatio vtiq; prodesset ex sentẽtia Oldr. in cõsil. 53. incip. Cõsueuit dubitari, an dicens alicui verbũ contumeliosum, &c. quã cõmuniter approbatam post Socin. conſ. 118. nũ. 5. lib. 1. Iul. Clar. lib. 5. sentent. §. iniur. num. 13. in fin. affirmat. Quod si autem aliquis ꝓuocatus alterius iniuriosis verbis, quibus furti, adulterij, aut alterius criminis falso insimularetur, honoris sui defendendi causa, statim, hæc verba: Tu mentiris, aut mentiris per gulam, vt Itali, & aliqui doctores loquuntur, in iniuriantem retorqueret, iniuriarum actio nõ haberet locum. Cum non tam iniuriandi animo, quam iustæ defensionis ergó fecisse præsumeretur: & quemadmodum vim vi incontinenti licitum est repellere. L. Vt vim. ff. de iustit. & iure: Ita etiam iniuriam iniuria propulsare iura admittunt. Per text. in L. Quæ omnia, §. 1. ff. de procurat. Bartol. & Angel. ibidem. Alexandr. in d. L. Etsi pepercerit. num. 6. & 7. Castrensis in L. fin. ff. Quod quisque iuris. numero 36. Speculator. in tit. de accuſat. verſ. Quid si te vocaui latronẽ. Panormit. in d. cap.

Cum

Cum te. num. 25. Felin in d. cap. Dilecti. numero 10. Angel. in tract. malefic. in verb. Verba contumeliosa & iniuriosa. Decius consil. 487. numero 5. incip. in quæstione. Aufrer. in addit. ad q. 127. Capellæ Tholos. & eruditè Gaill. lib. 2. obseruat. pract. obseruat. 100. & 101. & hæc est vera & communissima DD. sententia. Videbitur fortassè alicui minus docto in contrarium esse communem opinionem, post Iulium Clar. lib. 5. sentent. in §. Iniuria. num. 14 quando quærit: Nunquid si aliquis ab alio prouocatus, dicat illi, Tu mentiris, teneatur ne ex eo iniuriarum, non obstante ipsa prouocatione, etiamsi verū dicat. Respondet quod sic. Et est cōmunis opinio, vt dicit Boërius cons. 4. num. 7. vbi etiam subdit quod ita obseruatur in practica, & ita reperio in facti contingentia decisum per consilium Neapolitanū, teste Capicio decis. 58. in causa Nicolai; regulariter enim in delictis prouocatio non excusat. Sed benè prouocatus, regulariter mitius punitur: Senatus tamen aliter iudicauit in causa Nicolai Fodrij, quem in totum excusauit, quod dixisset cuidam, tu mentiris, qui ei prius dixerat, quod non fecerat da gentil huomo. 9. Ianuarij. 1557. P. N. Sed forte erat inter ipsos secuta pax, quo casu, in huiusmodi iniurijs verbalibus, senatus semper solet clementer agere. Hæc Clarus. in quibus videtur contrarius præsenti doctrinæ, quam communissimam asseruimus. Respondetur simpliciter,

pliciter, quod hic auctor cum communi, quã allegat intelligitur; quando prouocatus verbis, respondet. Tu mentiris, non causa se defendendi aut iniuriam retorquendi, sed vindictæ & vltionis: aut conuitium contra iniuriantẽ retortum cõcernit aliud factum; quod non spectat ad defensionem innocentiæ iuxta ea quæ dicunt Panormit. in d. cap. Cum te. num. 25. & post eum Aufrer. vbi supra. Gaill. in d. obseruat. 100. numer. 10. & alij alibi, per text. in cap. Veniens, de iureiur. ibi: alternatim conuicia inferendo. Prouocatus autem mitius in hoc casu punitur; tum quod tunc difficile sit iustum animi dolorem compescere: L. Si adulterium, §. Imperatores, ff. ad L. Iul. de adulterio: tum quod in dubio ille qui prouocatus est, præsumitur, id quod facit, causã se defendendi & non vltionis gratia facere, & ita dicunt iura & DD. vt ait Marsil. in consil. 137. numero 8. & post eum Clarus in d. lib. 5. §. fin. q. 60. numero 18. versic. Nunc quæro, nunquid prouocatio aduersarij, &c. Hoc in loco occasione prædictorum graue occurrit dubium: *An prouocatus verbis iniuriosis contra se prolatis, possit se non solum verbis iniuriosis sed etiam gladio & armis defendere, & an tum si iniuriantem occidat, teneatur L. Cornelia de Sicarijs: vel mitius puniatur?* Ad hoc dubium, quod in forma etiam mouet Boerius in decis. 169. incip. Primo videtur. quod L. Cornelia, &c: respondetur primo quod de iure iniuria verbis illata, ver-

bis sit repellenda; sicut violentia, quæ armis infertur, armis etiam repellitur. l. 3. & ibi gloss. prima ff. de vi, & vi armata, & in l. 1. cum Gloss. in verb. moderatione. C. eodem. Baldus ibidem. versic. Sed nunquid ex solis minis, &c. Verbis contra verba debet resisti, non autem ad manum & ferrum, facit ad idem text. 13. q. 1. cap. 1. §. Adhæc, & Gloss. ibidem in verb. Verba, adducens illud: Res dare pro rebus, pro verbis verba solemus; & pro hac doctrina sunt Angel. Castren. Ias. & in L. Illud eleganter. ff. Quod quisque iuris. Et ratio etiam euidens est. Si quis armis se defenderet contra iniuriantem verbis, non seruaret moderamen inculpatæ tutelæ, & sic excederet. Vnde iniuriam faceret, & peccaret; Et in hac re non est dubium. Deinde si quis verbis prouocatus iniuriosis, & se gladio defendendo occideret non teneretur. L. Cornel. de sicarijs, sed mitius puniretur. Angel. in d. L. Si adulterium, §. Imperatores. Marsilius in cons. 25. numero 26. Alexander in cons. III. incip. Videtur in casu proposito. numero 13. libr. 2. Bertrand. de Carpentario cons. 274. numero 2. vol. 1. & alij plures, quos allegat Boërius in d. decis. & dicit pro hac parte conclusum esse in Tornella. & latum arestum die 7. Septemb. Anno DOMINI 1 5 3 7. Et ita in facti contingentia seruatum fuisse in quodam homicida qui verbis iniuriosis fuerat prouocatus, refert

refert Papo lib. 22. tit. 5. Arresto primo, & eum allegat & approbat Iulius Clarus libro 5. §. fin. pract. crimin. q. 60. numero 18. Præterea etiam dubium alicui occurrere potest, *An sit verbum iniuriosum, si quis dicat: Tu dicis falsum?* Respondetur cum DD. quod non. Sic Salycet. & Alexand. in L. de tutela. C. de in integrum restitut. minor. Ias. in L. Si quis extraneus. numero 11. ff. de acq. hæred. Bertachin. in repertorio, in verb. Iniuria. col. 4. Ratio est quia potest quis dicere falsum existimans esse verum, & sic non mentiretur, cum contra mentem non iret. Vnde constat non esse idem dicere falsum, & mentiri. Quod satis probatur per text. in cap. Is autem 22. q. 2. Nemo mentiens iudicandus est, qui dicit falsum, quod putet verum, quia quantum in ipso est, non fallit ipse sed fallitur. Quærere quis posit: An quando aliquis verbis iniuriosis falsisque prouocatus, defensionis gratia retorquet dicendo. Tu mentiris, prouocans iterum posit retorquere affirmando, imo tu mentiris, quæ potest dici retorsio retorsionis, siue vt barbaro vocabulo Angel. loquitur in L. Illud eleganter. ff. Quod quisque iuris, retorcutio retorcutionis. Respondetur cum DD. Angel. Alexand. numero 4. Paulo Castren. Iason. numero 5. & alijs communiter in d. L. Illud eleganter, quod sine iniuria non sit retorsio retorsionis: Quia qui retorsioné retorquet non est prouocatus,

sed

ſed magis prouocauit, & ita non poteſt dici quod defenſionis neceſsitas eum excuſet. Poſtremo id memoria retinendum quod cum verba ſecundum loquendi vſum regionis accipiantur. argum. L. Cum de Lanionis. §. Aſinam molendinariam. ff. de fun. inſtrum. & inſt. L. Labeo. ff. de ſuppell. leg. cap. Ex literis 1. de ſponſalib. Felin. in procemio decretal. numero 3. Bartol. in l. 1. in princip. ff. de ſuis & leg. Math. Matheſilanus in ſing. 95. & alij plures quos allegat Ioſeph. Maſcardus libro 1. de probat. concluſ. 190. numero 4. ſecundum conſuetudinem & vſum regionum ſingularium, aliqua verba ſunt magis vel minus iniurioſa: vt apud Hiſpanos, ſi quis aliquem vocet Iudæum, apud Italos, ſi traditorem, apud Germanos, nebulonem.

Quinta Concluſio. *Quando verbum aliquod prolatum eſt indifferens quod ſignificare & ſonare poteſt iniuriam vel non, tunc accipiendum & interpretandum in mitiorem partem, ita vt non iudicetur iniurioſum.* Hanc docent Bartol. in conſ. 108. incipiente. In quęſtione vertente. Marſil. in conſ. 21. incip. Vocem meam exaudi Domine. numero 9. nec poteſt de hoc dubitari. text. in L. Interpretatione. ff. de pœnis, & in d. cap. Is autem 22. q. 2. & in cap. Eſtote. de regul. iuris. Confirmat hanc concluſionem illa Theologorum doctrina, quod dubia in meliorem partē ſint interpretanda. Gloſſ. in illa verba ad Roman. 14. Qui non manducat manducantem non iudicet:

dicet: quæ desumpta est ex D. Augustino lib. 2. de sermone Domini in monte, cap. 28. Beda in illa verb. Lucæ 6. Nolite iudicare, &c. S. Thom. 2. 2. q. 60. art. 4. & eius commentatores ibidem. D. Antonin. part. 1. tit. 20. cap. vnico de regul. iuris. sub lit. D. dum exponit illam regulam: Dubia sunt in meliorẽ partem interpretanda. Dominic. Soto lib. 3. de iustit. & iure. q. 4 art. 4. & alij alibi. His adiungitur, quod vbi verba possunt trahi ad falsum sensum, & non falsum facienda interpretatio, vt non contineant falsum. Gloss. in L. Iurisgentium. §. quod fere, in verb. Approbetur. ff. de pact. & DD. ibidem. Bald. in L. Imperator ff de stat. homin. & in l. 1. C. de sacros. Eccles. Salycet. in d. L. De tutela. Alexander. in consil. 70. incip. Viso processu inquisitionis formatæ. col. 2. lib. 1. allegans etiam Salycet. in d. L. Ias. in l. 1. numero 14. ff. Si quis ius dicent. non obtemper. Marsil. in d. cons. 21. numero 7. & in cons. 51. incip. Licet ne dum plenè, numero 30. Et fortius confirmatur ex Gloss. in cap. Ne quis arbitretur. 22. q. 2. dum dicit quod verba impropriantur, vt quis dicatur bonus, & Gloss. in cap. Nauiganti. de vsuris, in dubio quis non præsumitur vsurarius. & Gloss. in cap. Accedens. de crimine fals. & Oldrad. in cons. 53. incip. Consueuit dubitari. col. fin. ait: quod si quis in iudicio dicat aduersario suo verbum iniuriosum, præsumitur potius illud dixisse animo iuris sui conser-

uandi & defendendi, quam animo iniuriandi. Plura quæ faciant pro hac conclusione adfert, Marsilius in cons. allegatis.

Sexta Conclusio. *Obijciens alicui verum conuitium, aut iniuriam, quæ veritati innititur, quando interest reipubl. aut causa iusta & rationabilis mouet, non potest in foro exteriori actione iniuriarum conueniri de iure ciuili.* Pro huius conclusionis intelligentia annotandum in primis, quod quis duobus modis potest alteri crimen obijcere, siue alium conuitio impetere. Vno modo falsè & cum mendacio, vt dicendo furem eum, qui in veritate non est. Alio modo obijciendo verum crimen, quod commissum est ab eo, cui obijcitur, est tamen secretum, nec ad communem hominum notitiam deductum. Deinde crimina sunt in duplici differentia. Quædam sunt quæ expedit Reipublicæ scire, vt Latrocinium, Veneficium siue maleficiú, & hoc modo etiam distingui possunt defectus naturę, vt lepra quam expedit scire, vt alij sibi caueant, ne inficiantur; aut quem esse spurium, qui ad ordines Ecclesiasticos & dignitates non debet promoueri: nec ad honorifica etiam politicæ reipubl. secundum quarundam ciuitatum & rerum politicarum statuta & laudabiles consuetudines, munia atque officia, debent euehi. Alia vero sunt quæ scire parú curat respublica, sed sunt priuata crimina, vel etiam defectus naturæ, vt vnica fornicatio occulta ex infirmitate commissa; aut quod aliquis sit pau-

per &

per & claudus, &c. Præterea dictum in conclusione, (in foro exteriori de iure ciuili.) Quia de iure canonico distinctio illa locum non habet, quod quædam sint iniuriæ, quas rempubl. expediat scire vel non, vel quod crimen verum vel falsum obiectum fuerit, & sic regulariter veritas conuitij non excusat ab actione iniuriarum, vt canonistæ sentiunt referente Fabro in Instit. de iniurijs. §. Iniuria. Et sic etiam attestatur Iulius Clarus lib. 5. §. Iniuria. numero 15. quod de iure canonico alteri iniuriam dicens, licet vera sit, non excusatur, cum prius debeat præcedere charitatiua admonitio, vel correctio. Et est communis opinio doctorum, vt attestatur Alexander de Neuo cons. 82. numero 5. in fine. Sic Clarus: Sed puto quod in foro exteriori parum referat, facere illam distinctionem de iure ciuili & canonico in actione iniuriarum; cum in vtroque foro procedendum foret iuxta conclusionem positam, & aliam ponendam: sed in conscientia magna est vtiq; differentia, ibi enim non est locus præsumptionibus, sed veritati & conscientiæ standum est, & curandũ quid lex diuina, quæ infallibilis regula est rerum gerendarum, præscribat, quæq; iubet vt crimina, quæ non sunt excepta, si sint secreta, non manifestentur nisi seruato fraternæ charitatis ordine, vt sic proximus nõ infametur cõtra iustitiã & charitatẽ. Conclusio est cõmunis

secundum Alexdr. in L. Etsi pepercerit. num. 6. ff. de lib. & posthum. quem referunt Villalob. in collect. communium opinionum in lit. A. numero 29. & post alios Iulius Clar. vbi supra. & eam tenent in specie Bartol. in L. Eum qui nocentem. ff. de iniurijs. Cynus in L. Si non conuitij. C. eodem. Panormit. in cap. Cum te. numero 26. de sentent. & re iudic. Ioan. Andr. in addit. ad Speculatorem in Rubr. de iniurijs. Oldrad. cons. 53. incip. Consueuit dubitari. Roman. in cons. 96. incip. Super eo. Angel. in d. L. Etsi pepercerit. Ias. ibidem, num. 7. Andr. de Isernia in cap. 1. §. Si quis vero temerario ausu. col. 2. & 3. de pac. iuram. firmand. Crauet. in consil. 168. incip. De duobus principaliter videndum num. 3. Andr. Gaill. pract. obseruat. lib. 2. obseruat. 99. & alij alibi. Aliqui vero dicunt quod dicens alicui iniuriam, quæ vera est, non teneatur actione iniuriarum, & sic communiter teneri putat Petrus de bellapert. in d. L. Si non conuicij. Alij vero contrarium sentiunt, quod teneatur, & hanc dicit esse communem opinionem. Curtius Iunior in L. fin. num. 3. ff. Quod quisque iuris, quam refert Clarus loco cit. Quare Guilhelm. de Ludo in sing. 26. malè pro singulari posuit per L. Eum qui nocenté & Gloss. ibid. ff. de iniur. iniurias veras in aliqué dicens, non teneri actione iniuriarú, nisi intelligatur secundum præcedenté conclusionem, secundum quam d. L. Eum qui

qui intelligenda est, & tunc nō est quid singulare. De hac re: An verum dicens conuicium, teneatur actione iniuriarum. Oldrad. & Roman. in dd. consil. & Ludouicus Bologninus in addit. ad cons. 44. Ioan. ab Anania, & alij, quatuor congerunt sententias. & Panormit. in cap. Cum te. de sentent. & re iudic. à numero 26. secutus Ioannē Andr. in addit. ad Specul. tit. de iniurijs sex recitat opiniones, quas lector pro oportunitate videre poterit. Pro nostra conclusione etiam sciendum, quod crimen quod interest reipubl. fieri manifestum, debet probari. Si autem probatum non extiterit, obijciēs tenetur actione iniuriarū, & hæc est cōmunis opinio, vt attesta. Boëri. in cōsil. 4. nū. 36. quē allegat & sequit. Iul. Clar. vbi sup.

Septima Conclusio. *Cum non interest reipubl. cognoscere crimen aut conuicium, tunc veritas conuicij non excusat ab actione iniuriarum.* Hanc tenent etiam communiter DD. in locis allegatis in proxima conclusione. Ratio adfertur quia defectus nostros sine causa detegi inhumanum & iniuriosum est. L. 2. C. quando & quibus quar. pars lib. 10. & hæc conclusio cum sua ratione etiam obtinet locum in foro conscientiæ, vt suo loco latius constabit. Circa has duas conclusiones, vt earum sensus profundius eruatur, obseruandum quod semper præsupponitur iniuriandi animus, qui est de substantia iniuriæ. Itaque exprobratio veri criminis, cuius manifestatio reipubl. interest, secluso animo iniu-

mo iniuriandi, & à peccato & ab iniuriarum actione aliena est etiam in foro conscientiæ, vt rectè colligitur ex ea doctrina, quam hac de re colligit Couar. lib. 1. variarum resolut. cap. 11. à num. 6. & post eum Mynsing. centur. 4. obseruat. 4. Deinde ad sumendum præsumptiones & coniecturas, an veri criminis & perniciosi reipubl. obiectio ex animo iniurioso procedat considerandum, an absq; vlla causa & vtilitate negotij quod tractatur, crimen in publicum adducatur. Quod etiam in iudicio obtinet. Si ex iusta rationabilique causa reuelatio processerit, æquitas suadet nó esse de iniuriandi animo præsumendum, vt idem doctor ex aliorũ sententia infert. Hinc infertur actione iniuriarum eum teneri, qui extra iudiciũ alteri conuitiũ obiecerit, quod etiam manifestum reipubl. fieri expedit, non ob aliquam iustã causam, sed libidinis, & iræ propriæ explendæ gratia. In hoc enim casu veritas conuitij non liberat ab actione iniuriarũ & pœna debita, & pro hac decisione Couarr. adfert L. iustissimos. C. de offic. rector. prouinc. & l. 2. C. Quãdo & quib. quarta pars lib. 10. nec non etiam Oldrad. Ioan. Andr. Roman. Abbatem & alios in locis cit. quorũ profecto hæc mens est, si eorũ dicta æquo iudicio perpendantur. Hinc etiã optima illatione succedit, posse etiam extra iudiciũ absq; iniuriarum crimine & pœna reuelari crimen alterius iusta de causa, vtpote vel ob ipsius criminosi correctio-

correctioné: vel ob reipub. aut proximorũ necessitaté, vtilit; temq;. Id tamen cautela magna præstandum est, ne peccatũ incurratur quod cõmitti potest etiamsi actio iniuriarũ locum non habeat. Quandoquidé aliquando etiã reuelando verum crimen posit quis peccare, si proximũ infamaret, contra iustitiã apud eos, penes quos nulla infamia laborat, ratione cuius infamię illatę teneretur in cõscientia ad restitutioné famæ, & omniũ damnorũ quæ infamiam iniustè illatã consequerentur, licet fortè non esset locus actioni iniuriarũ. Hinc placet illa decisio sacri cõsilij regij, cuius post Grammat. in decis. 37. Maranta meminit in speculo aureo, part. 4 num. 98. quod aut dixerit quis animo iniuriandi, & tunc siue verũ siue falsum dixerit, tenetur iniuriarũ actione: aut non animo iniuriandi dixerit, & tunc secus; & reddit Maranta hanc rationem, quia licet quis habuerit vitium seu defectum à natura non propterea debet vituperari, sed eius potius miserendum est, vt inquit Philosophus 3. Ethic. cap. 5. his verbis: homini cœco natura, vel morbo vel ictu, nemo vitium obijciet, vt probrum, aut eius miserebitur potius: Cœcum vinolentia, aut alia immoderatione nemo non culpabit. Ea porro vitia corporis quæ sunt in nostra potestate, damnantur, non ea quæ non sunt, hæc ille. Ex dictis potest colligi verus sensus L. Eum qui nocentem ff. de iniurijs: quæ sic habet: Eum qui nocentem

infama-

infamauit non esse bonum & æquum ob eam rem condemnari. Peccata enim nocentium nota esse, & oportere & expedire. Illa lex intelligitur quando reuelatur crimen perniciosum reipub. quod debet, & vtile est in notitiam publicam producere, non tamen animo iniuriandi, sed iusta vrgente causa, quæ spectet aut ad necessitatem proferentis; aut ad bonum eius contra quem profertur; aut ad reipubl. vtilitatem, vt crimen puniatur & alij deterreantur à malo; aut etiam quando quis in iudicio in defensionem, & non ad iniuriam verum crimen obijcit. *Dubium hoc loco esse potest; An teneatur iniuriarum obijciens alicui crimen verum post restitutionem à principe factam?* Respondetur breuiter cum Aymone Crauet. in consil. 168. incip. de duobus principaliter, num. 1. & Adriano in quod lib. 11. q. 1. col. 22. Teneri iniuriarum, crimen à principe dimissum post restitutionem obijcientem animo iniuriandi. Ratio redditur. Quia post gratiam & restitutonem à principe factam omnis infamia & macula aboletur, ideo bannitus à principe restitutus perdit nomen banniti, & eligi potest ad officia, sicut alius non bannitus. Bald. in L. Imperialis. §. fin. C. de nupt. & existēte statuto quod bannitus possit impunè offendi, tale statutum non habet locum in restituto à principe, & sublato banno, L. Genero. ff. de infamib. & in L. fin. ff. de adulterio. Et in confirmationem huius facit, illud traditum à Ro-
mano

mano in conf. 387. incip. In terminis. Crauet. locô cit. & alijs alibi, quod vitans aliquem tanquam excómunicatum postquam ab ipsa excommunicatione absolutus est, tenetur actione iniuriarum, quod intelligendum, quando ei constat de absolutione. Latius hanc resolutionem Crauet. confirmat. *Aliud dubium. An iniuriam inferat obijciens alteri crimen, de quo comprehensus, & praecedentibus indicijs tortus, atq; per torturam se purgauit nihil confitendo.* De huius dubij materia actum à nobis est in commentario tit. C. de malefic. & mathem in L. Etsi excepta. q. 1. concl. 17. Nunc breuiter respondetur, si quis alicui obijciat crimen magiæ, maleficij aut quoduis aliud, de quo se plene ad arbitrium iudicis, aut iudicum purgauit per torturam, & absolutè dimissus est, infamat, & potest contra eum institui actio iniuriarum: Hæc responsio fortissimè probatur auctoritate Bartoli, Bald. Salyc. Pauli Castren. & Iacobi Butrij: in L. Nullam. C. Ex quibus caus. infam. irrogetur. per text. ibidem. Franciscus Brun. de inditijs & tort. q. 8. 2. par. numero 8. Bertach. in verb. tortura. num. 70. qui docet eum non infamari tortura, qui præcedentia indicia purgauit & absolutus est. Hinc illud dictum Iacobi de Bellouisu in tract. crimin. in tit. de quæstionib. relatum à Boerio in decis. 163. incip. Dico præmittendo primo. numero 14. quod beatus homo qui se omnino tenere potuit in tormentis, quoniam absol-

uetur,

uetur, & melior quam ante accusationem reputabitur; cum prosperè & fœliciter se purgauerit à sibi impositis arg. Auctent. Quomodo oporteat Episcopos & Cleric. §. Si vero nemo accusauerit, collat. 1. Talis ergo tortura crimen purgauit. Ergo amplius non potest obijci sine iniuria & iactura. Dictum est qui se plenè purgauit, & perfectè absolutus est: Quia alia ratio esset, si quis dimissus, & absolutus, eo quod non sufficienter indicia purgauerit, cum condemnatione ad aliquam pœnam extraordinariam præscriptionis, banni, exilij, aut similem. Talis enim pœna argumento est indicia non plenè purgata, & cum talis sententia sit condemnatoria in actione famosa & criminali infamat. Quia conuentus & condemnatus in actione famosa, infamia notatur per text. in L. Infamem. ff. de publicis iudic. Bartol. ibidem, & in L. Athletas. §. fin. ff. De his qui notant. infamia. & cap. Cum te. de re iudicat. & per multa alia iura allegata, in prima parte Rubr. 13. notabili.

Octaua Conclusio. *Qui in iudicio suo aduersario etiam verum crimen obiecerit, quod nihil ad proprij negotij, aut iuris comprobationem, vel defensionem spectauerit, nec ex iusta causa processerit actione iniuriarum tenetur.* Conclusionem clare ponit Couar. loc. cit. nu. 7. & asseritur in eis quæ late inuoluunt Alberic. in L. Si non conuitij C. de iniurijs. Salycet. ibid. versus finē. versic. Quæro si turpis exceptio. Panor. in cap. Cum te. num. 29. de sen-

de ſentent. & re iudic. Poſt Ioan. And. in add. ad Specul. tit. de iniur. Angel. in tract. malefic. verb. Verba contumelioſa, &c. Oldrad. conſ. 53. & DD. in L. fin. ff. Quod quiſq; iuris & alij alibi. Ratio eſt, quoniã quando obijcitur etiã in iudicio crimẽ verum ſine vlla neceſsitate, & cauſa iuſta, ſatis prȩſumitur tale verbũ prolatũ animo iniuriãdi, & ſic fundamẽtũ habet actio iniuriarũ. Hinc reo obijciens turpẽ exceptionem, quã non probat, tenetur iniuriarũ: cum ex defectu probationis inſurgat calũniæ & iniuriæ præſumptio, quæ cum qualitate verborum vincit prȩſumptionẽ, quæ poteſt eſſe pro exceptione. Vnde animo iniuriandi turpè crimẽ obieciſſe prȩſumitur, niſi fortiora argumẽta ſint in contrarium prȩſumptionẽ elidentia. Notant tamẽ cõmuniter DD. pro pract. vt excipiens aut opponens in iudicio contra teſtes, aut alios, proteſtetur ſe non facere animo iniuriandi, ſed ſui iuris cõſeruandi, aut defendẽdi cauſa. Similiter actor vocans aliquẽ in ius ſuper tali facto, ex quo fama, aut honor læditur, iniuriarum tenetur, ſi ſuccumbat L. Iniuriarum. §. Si quis per iniuriam. & L. Item apud §. Si quis libello. ff. eodem. Ex quo enim in actione ſuccumbit, animo iniuriandi & calũniandi feciſſe præſumitur, niſi aliqua iuſta cauſa occurrat, quæ excuſet ab animo iniuriandi. Et in caſu quo animus iniuriandi apparet, reus abſolutus à tali actione per ſententiam poteſt contra ipſum actorem actionem

iniuriarum

iniuriarum intentare. Seruanda tamen hæc cautela cum Fabro, Angelo & alijs in Instit. de iniurijs §. Iniuria; vt non nisi finita prima actione, agatur pro iniuria tali per L. Si tibi seruitutis. C. de liberali causa.

Nona Conclusio. *Quando vnum idemq; verbum iniuriosum vno impetu & tempore eodem idem significans, repetitur, vna tantum iniuria censetur, & non plures.* Hanc tenent Bartol. in L. Item apud Labeonem. §. ait Prætor. de iniurijs & in consi. 108. Angel. in L. Si non cõuicij. C. eod. Bald. in consil. 361. incip. Quidam dixit alicui. falsarius; proditor, &c. part. 4. & alij alibi. & probatur per text. in L. Vnum. ff. de testamẽtis. L. Cum filius. §. Eum qui. ff. de legat. 2. Facit ad idem propositum Gloss. L. Si conuenerit. in princip. ff. de pignor. act. vt si dicam alicui tu es fur, tu es fur. In tali enim casu, non tã noua, quã continuata iniuria censenda est, & sic nisi vna iniuria est. Eadem est ratio si eodem impetu & tempore plura proferantur ad eundem finem tendentia.

Decima Conclusio. *Si in vna oratione continentur plura verba ad diuersos effectus tendentia, quorum quodlibet est per se contumeliosum & contra bonos mores, tunc dicentur plura verba iniuriosa.* Bartol. & Angel. locis cit. argum. L. Titia. §. fin. ff. de verbor. signific. & L. Pluribus, in princ. eod. tit. Ioannes de Platea. Institut. de iniurijs. §. Iniuria autem. Angel. ab Aretio in tract. malefic. in verb. Verba contumeliosa. vers. Quid

autem

autem si statuto caueatur. Exemplum huius conclusionis est, vt si quis dicat. Tu fur nocte ingressus es domum meam ; non solum mea rapuisti ; sed etiam filiam stupro affecisti, aut. Tu es adulter, homicida, & fur.

Vndecima Conclus. *Si quis eodem impetu plura verba iniuriosa in aliquem effuderit etiamsi diuersa significent, non sunt censendæ plures iniuriæ, aut plura conuitia, sed tantum vnica iniuria ; aut vnum conuitium.* Probatur ex text. in L. Item apud Labeonem. §. ait prætor. ff. eod. Bartol. ibidem. & hac auctoritate motus Couarr. lib. 2. variar. resolut. cap. 10. num. 8. conclusionem clarè ponit. Conuenit cum hac doctrina Bald. in L. Si familia. ff. de iurisdict. omnium iudic. dū ait, quod quando delictum habet nomen collectiuum, & illud ex pluribus actibus resultat; & vnus titulus est criminis, vt in iniuria, tunc dicitur vnum delictum. Hinc etiam congruum est, quod tradidere Cœpoll. in consil. criminali. 77. Andr. Alciatus in cap. Cum non ab homine de iudicijs. num. 33. & post hos Couarr. in d. loco, quod si quis eadem oratione, eodem impetu & furore plura verba blasphemiæ in Deum effutierit, vnius tantum blasphemiæ pœna punitur, ac vna blasphemia censetur : & sic in casu conclusionis plura verba pro vnica iniuria punienda forent.

Duodecima Conclusio. *Si lex peculiaris, aut statutum alicuius ciuitatis, aut prouinciæ pro quolibet verbo iniurioso certam imponeret pœnam, tunc etiamsi*

vno impetu & oratione plura verba, quorũ vnumquodq; perfectam significaret iniuriam, proferantur, pluribus pœnis proferens puniendus foret Bartol in d. consil. 108. Bald. in d. cons. 361. Vterque Angel. Perusin. & Aretin. in locis allegat. Iacob. de Arenis in d. L. Item apud Labeonem. §. Conuitium. Platea in d §. Iniuria. Couarr. vbi supra, & alij alibi: Ratio clara est ex superioribus. In casu huius conclusionis sunt plura verba iniuriosa, & statutum, vt præsupponitur, punit quodlibet. Ergo pro verborum numero pœna multiplicatur: Secus autem iudicandum foret, si statutum definiret certam pœnam pro vna iniuria, aut vno conuitio.

Decimatertia Conclusio. *Si quis ex interuallo, diuerso loco, & tempore in eandem personam iniuriam iterauerit maximè ad diuersos effectus, plures iniurias committit.* Hæc conclusio constare potest ex dictis. Omnes enim DD. ad vnitatẽ iniuriæ vnitatem impetus, orationis, & temporis, nec non eiusdẽ continuationẽ, sicut etiam identitatem effectus requirũt Quando ergo hęc mutantur, variantur etiam iniuriæ, & est text. in cap. 1 de pœnis. Gloss. in c. imitare. 6. q. 1. & cap. Apostolicæ. vers. deierauit. de re iudic. in 6 Petrus Ancharan. ibi ĩẽ, criminis iteratio ex interuallo nouum delictu producit. Abbas & Felin. in cap. Sicut de testibus, simile esse potest, si quis in clericum quinq; aut sex ictibus, aut percussionibus manus violentas iniecerit eodem impetu & temporis cõtinuatione, vnicam tan-

eam tantũ excõmunicationem incurrit, arg. in text. Cum pro causa. de sentent. excõ. & DD. ibid. Ioan. Andr. in reg. Delictum, de reg. iuris in 6. Cardinal. in Clem. 1. de priuileg. §. Si quis: & hæc est cõmmunis sententia vt post alios Iul. Clar. lib. 5. sentent. §. fin. pract. crim. q. 84. nũ. 2. refert. At si quis ex interuallo diuerso tempore & loco eundem clericum percusserit, in aliam excõmunicationem incidit per idem ius. Nam semel excõmunicatus iterũ potest excomũnicari Gloss. & DD. in d. cap. Cũ pro causa, & in cap. Officij. eod. tit. Vnde ad obtinendã absolutionis effectũ quando quis pluribus excõmunicationib. excõmunicatus est; vt pfectè absoluatur, oportet omnes causas ꝓpter quas excõmunicationis pœnã incurrit, exprimere, iuxta tex. & DD. in d. cap. Cũ pro causa, & in d. cap. Officij. De qua re latè ex alijs Syluest. in verbo Absolutio. 3. q. 7. num. 11.

Decimaquarta Conclusio. *Iniuria verbalis iracundiæ calore prolata, non potest reuocari, nec per pœnitentiam hoc titulo excusatur quis ab actione iniuriarũ & pœna.* Conclusionem tradunt Bald. Cyn. Petrus de bellapertica & alij nonnulli in L. Si non Conuitij. C. eod. tit. dum docent, quod in delictis & maleficijs quis non excusetur ob calorem iracundiæ. Hos sequuntur Capella Tholosana in decis. 409. incip. Itẽ Titius fuit mihi iniuriatus, &c. Stephanus Aufrerius in addit. ibidem; Ludouicus. Roman. in

ſing.514.prope fin.Boërius in deciſ.169 incip. Licet in capitalibus cauſis. num.15. Licet Fernand. Vaſq. illuſtr. controuerſ. lib.1. cap.18. num.38.Boerio aliam opinionē tribuat, quod ante litis cōteſtationem reuocari poſsit. Boſs. in pract. tit. de iniurijs. num. 22. Iul.Clar.lib. 5. ſentent. in §. Iniuria.num. fin. Vaſq. loc.cit. Andr. Gaill. obſeruationum pract. lib. 2. obſeruat. 106. & alij alibi. Et hanc puto communem veramque ſententiam, à qua in praxi nequaquam recedendum, licet Ioan. Arnob. in Epitom. 58. relatus à Iulio Claro loco cit. exiſtimet communē omnium ſententiam in contrarium, quod verba iniuriosè prolata per iracundiam non ſint punienda. Sed Iulius Clar. rectè nec credit, quod hæc communis ſit opinio, nec quod ſit vera: Sed antequam noſtra concluſio probetur, memoria retinendum varias eſſe opiniones inter eos qui intendunt iniuriam verbalem poſſe ob calorē iracundiæ reuocari, ita vt non ſit locus actioni & pœnæ. Lucas de penna in L. Omnes omnino curiales. C. de decurionibus, lib. 10. vbi quærit intra quantum tempus ille, qui alicui infert iniuriam poſsit ſe excuſare allegando dictū, vel factum per iracundiam, duas in primis refert opiniones ſecundum Leges Longobardorum: alteram quod huic allegationi locus ſit, antequam iniurians citetur. Aliam quod antequam probet: Deinde aliā adducit quod intra triginta dies hoc allegari poſsit, & iniuria reuo-

reuocari,& hanc dicit sibi placere. Hanc etiam sententiam adducit Vasq. vbi supra; & adfert aliquos DD. Decium, Lanfrancum Orianum, Angelum, Marsilium, & alios; ex quibus aliqui ne in minimo quidem accedunt ad hanc doctrinam, vt est videre apud Angel. in d. L. Si non conuitij, quem locum Vasq. allegat: & Marsil. in sing. 626. & c. Pro hac opinione adducitur text. in cap. Cum apud Thessalonicã. 11. q. 3. & in L. Si vindicari. C. de pœnis. Sed rectè ad hæc iura Boërius loco cit. respondet. Primo quod illa iura loquuntur clarè in sententia principis: super aduersione alicuius lata, intra triginta dies non exequenda, sed differenda quousq; locus misericordiæ, vel pœnitentiæ non appareat, & ita Glossa in d. cap. Cum apud Thessalonicã. Secundo, quia prædicta regula locum non habet in delictis in quibus quis calore iracundiæ non excusatur. L. Si non conuitij. C. de iniurijs. Vt DD. ibidẽ attestantur, dum distinguunt, quod quædã sunt, quæ iuris effectum sortiuntur, vt repudium, contractus, votum, confessio, & c. Et ista non sortiuntur effectum, nec aliquid operantur, si facta sint calore iracundiæ, quia non procedunt ex animo: cum ira mentis alienationem inducat. L. Si adulterium. §. Imperatores. ff. ad L. Iul. de adulterio, & cap. Si quis iratus. 2. q. 3. & iuxta Vulgarem versum;
Impedit ira animum, ne posit cerne verum.
Et quomodo in contractu, voto, iuramento,

& cõfeſsione locum habeat regula; Quicquid calore iracundiæ factum eſt, pro infecto habetur. ff. de reg. iuris, & non in delictis breuiter declarat & confirmat Ludouic. Rom. in ſing. 514. incip. Volo commentari L. Quicquid calore, & Iaſ. in L. Si filiam. C. de inofficioſ. teſtam. Quædam ſunt quæ non ſortiuntur iuris effectum, vt maleficia & crimina; & in iſtis non excuſatur delinquens ob iracundiæ calorem, nec pœnitentia à pœna alienum efficit, & ex his plenius intelligitur text. in L. Quicquid calore. ff. de reg. iuris. Alia etiam eſt ſententia aliorum, quæ videtur docere quod iniuria verbalis calore iracundiæ dicta, vel prolata, poſsit reuocari indiſtinctè præſertim, vt intelligere videntur DD. ſi in continenti reuocetur, & pro hac opinione eſt Ang. in d. L. Si non conuitij, & ab alijs citatur Lanfrancus in cap. Quoniam contra, de probat. Felin. in cap. Dilecti. num. 16. de except. vbi ait. Hoc modò habes remedium euitandi actionem iniuriarum, vt reuoces verbum iniurioſum dicens non fuiſſe benè dictum. De quo exclamat Lanfrancus in repet. cap. Quoniam cõtra, &c. Sic Felin. & Marti. in ſing. 626. incip. Calor iracundiæ plura operatur, vbi ait: Teneas mente notabile verbũ, videlicet ſi aliquis calore iracundiæ dixiſſet aliquod verbum iniurioſum alicui, & ex poſt eum pœniteat, tale dictum non ſibi nocebit, ſi iniuria eſt talis quod poſsit reuocari per pœnitentiã, vt ſunt verba

verba iniuriosa: secus autem si iniuria esset talis, quæ reuocari non posset pœnitentia, vt si quis occidisset hominē, &c. Et in fin. ibid. subiungit: Tene mente pro adiuuando amico dicente iniuriā verbalē alicui, vt sæpè cōtingit, & ego hoc anno habui hoc in facto & obtinui: sic Marsil. sunt etiā alij pro hac sententia. Sed conclusio est cōmunis, & probatur cōmuniter hac ratione, quod in delictis cōsumātis non attenditur iracūdia, neq; pœnitentia, ne crimina maneant impunita, præsertim quā do actus iniuria cōiunctus est in præiudicium tertij. Alias si iniuria consumāta excusaretur reuocatione, vix vnquā iniuria puniretur, & id fieret cum damno & læsione multorū, & hanc cōclusionē probat text. in L. Si non cōuitij, secundū communē DD. sensum. Et dicit Iul. Clar. lib. 5. sent. in §. Iniuria. num. 16. quod ita viderit in pract. obseruari, & sic decisum etiā fuit in facti cōtingentia per curiā Tholos. in d. decis. 409.

Decimaquinta Conclusio. *Si quis calore iracūdiæ iniuriam verbo intulerit, mitius punitur.* Hanc tenent DD. communiter, Capella Tholosina in d. decis. 409. Aufrer. ibidem, post Salycet. Bald. & Cynū in L. Si non conuitij. C. de iniurijs. Ludouic. Roman. in sing. 514. Andr. Gaill. lib. 2. obseruat. pract. obseru. 105. Iul. Clar. & Vasq. locis cit. & alij communiter alibi; & ait Clarus quod ita semper vidit obseruari. Ratio conclusionis in hoc fundatur, quod in delictis iracundia nō excusat, sed tan-

tum diminuat, vt mitius delictum puniatur, vt DD. volunt. Ias. in L. Si filiam tuam. num. 6. & seq. C. de inoffic. testam. Felin. in cap. Dilecti filij, de except. M. Anton. Bauerius in tract. de virtute iuramenti. num. 144. in 3. vol. Oceani iuris. Roman. loco cit. Boër. in decis. 168. late. Vasq. in d. cap. 18. & plurimos pro hac re colligit DD. Gabriel. Sarayna in addit. ad Lodouicum Romanum in sing. 514. & hæc est communis sententia. Conclusioné probant. L. 1. C. Si quis Imperatori maledixis. L. Famosi. ff. ad L. Iul. Maiest. L. Si adulterium, §. Imperatores. ff. de adult. & cap. Quis irascitur. 13. q. 2. Ratio est etiam pro hac conclusione, quia ira mentis alienationem inducit & rationem perturbat. L. Si adulterium. §. Imperatores. ff. ad L. Iul. de adult. Et ira cómotus non est in plenitudine intellectus. Bald. cap. 1. §. 1. in fin. de pace iuramento firmand. Quibus & Theologrum doctrina cógruit, dum docent iram intelligentiæ lucem subtrahere, & iudicium rationis impedire, vt post D. Gregor. lib. 5. moral. cap. 31. S. Thomas 1. 2. q. 48. art. 3. & eius commentatores ibidem. D. Antonin. 2. part. tit. 7. cap. 1. §. 2. & alij alibi tradunt. Radix huius doctrinæ est, quod ira cum sit passio, quando anteuertit vsum rationis, diminuit libertatem, & ex consequenti etiam rationem culpæ. Cum enim libertas oriatur ex libero iudicio, & ira iudicium perturbet, perturbatum iudicium sequitur

quitur non omnino libera voluntas in peccãdo, vnde ratio culpę diminuitur cui pœna cómensuratur: Cui doctrinæ pulchrè consonat illa sententia Ciceronis lib. 1. officior. In omni iniustitia, permultum interest vtrum perturbatione aliqua animi, quæ plerunque breuis est, & ad tempus, an consultè & cogitatè fiat iniuria: leuiora enim sunt ea quæ repentino aliquo motu accidunt, quam ea quæ meditata & præparata inferuntur. Ex quo capite doctorum sententia exurgit quod calor iracundiæ pœnam diminuat, licet non omnino excuset. Hinc iurisperiti tradunt eum qui calore iracundiæ blasphemauit, aut peierauit mitius puniendum & non pœna ordinaria. Ias. in d. L. Si filiam tuam, allegans etiam alios. Abbas antiquus in cap. 2. de maledic. Decius in L. Quicquid calore. num. 8. de regul. iuris Menoch. de arbitr. iudic. q. casu. 319. nú. 32. Iul. Clar. lib. 5. Sentent. §. fin. pract. crim. q. 60. num. 9. & alij alibi. Iræ autem calore quando quid factum dicitur ad effectum, vt dictú vel factum mitius puniatur, non præsumitur, sed probandum est, vt post Panormit. & Felin. in cap. Sicut. de iureiur. Decium in d. L. Quicquid calore, in fine, & ibid. Hieron. Cagnol. num. 9. Fernand. Vasq. in d. cap. 18. num. 32. ostendit. Ratio redditur ab eodem: Quia homo est animal rationale. Ira autem remouet ab eo vsum rationis. Ergo nunquam præsumitur in homine nisi probetur. Cum autem

ira furor breuis sit iuxta Horatium lib. 1. Epistol. non esset ferendus, vt Vasquius annotat qui causaretur quasi ob iram delictum se fecisse, si inter causam irascendi, & illud delictum fuisset longum interuallum. Quando hactenus traditum, quod ira faciat ad hoc vt in delictis mitior pœna infligatur, intelligendum est de ira non simpliciter, sed ex iusta causa orta & concepta, siue vt aliqui dicunt, de ira lacessita, vt tradidere De ius & Hieronymus Cag. in d. L. Quicquid calore. Abbas & Ioannes Andreas in cap. 2. de maledic. & postea recentiores Vasq. in d. cap. 10. num. 30. Iulius Clarus in d. § fin. q. 60. numero 9. & hæc est communis opinio secundum Vasquium. Dicit tamen Clarus se quandoque reperisse eos etiam qui sine iusta causa calore iracundiæ in verbis excesserant puta contumelias inferendo, fuisse mitius punitos, & refert ex Afflict. super 3. part. constit. regni Rubr. 54. numero 5. quod per curiam Neapolit. fuerit absolutus quidam rusticus, qui faciendo computa cum domino suo iratus dixit, quod Deus non potuisset facere, quod esset debitor tot operarum. *Dubitari potest hoc in loco. An iniuria scripta verbali comparetur, vel reali*: Antequam respondeatur præsupponitur tanquam certũ, & ab omnibus receptum, iniuriam etiam literis & famosis scriptis inferri per L. vnic. C. de famos. lib. & L. Lex Cornelia §. Si quis librũ. ff. de iniurijs, Pro resolutione sit.

Decima

Decimasexta Conclusió. *Iniuria per scripturã illata non est realis, sed verbalis.* Hanc tenent Ludouic. Roman. in consil. 378. incip. Quoad primum. Aufrer. ad decis. 127. Capellæ Tholosanæ. Addit. ad Bartol. in L. Item apud Labeonem. §. ait Prætor. ff. de iniurijs. Andreas Gaill. pract. obseruat. lib. 2. obser. 104. num. 1. Conclusio probatur per d. §. Si quis librũ, vbi iniuria scripta cõparatur verbali, & quo ad pœnã & quantũ ad delicti qualitatẽ. Quod nõ cõueniret, si verbalis non esset: cum realis iniuria grauior sit, fauet etiam text. in d. L. apud Labeonem §. Conuitium. Verum hoc obseruandum quod iniuria scripta, vel picta in hoc differat à verbali, quod illa non tollatur in anno, sicut hæc. Vnde etiam actio supra iniuria scripta potest intentari post annũ, nec tẽporis ratio habetur ea de causa, quod scriptura sit perpetua, semperq; maneat, ac semper loquatur vt Zas. in L. Cum lex. num. 4. ff. de legib. probat, & scriptura habet actũ permanentem, Bald. in L. vnic. nũ. 5. C. de cõfess. & non cõfessio viua voce facta. Et sic in Camera Spirensi seruatur, vt in decernẽdis processibus, si iniuria scriptis sit illata temporis ratio non habeatur, an videlicet actio intentata infra, vel post annum sit, vt testis est Gaill. in d. obser. prope finẽ.

Decimaseptima Conclusio. *Iniuriosa & contumeliosa verba contra Principem dicere, non est crimen læsæ maiestatis.* Hanc tenent Aymo. Grauet. in consil. 6. incip. Plura videndi sunt.

num.1. & post eum Couarr. lib.1. variar. resolut. cap. 11. num. 5. versus finem. Hieron. Gigas in tract. de crimine læsæ Maiestatis, tit. Quomodo & à quib. crimen læsæ maiestatis committatur. Menoch. lib.2. de arbitr. Iudic. qq. cas. 377. num. 14. qui & alios allegat, probatur. In iure crimina maledictionis & læsæ maiestatis ponuntur sub diuersis & separatis titulis. Ergo diuersa sunt crimina. Sic ex diuersitate titulorum arguunt Abbas in consil. 57. col. 3. vers. 3. lib. 1. Oldrad. in consil. 210. incip. Regularis, probans Sortilegium non esse hæresin; & Dominicus Geminian. in cons. 54. Deinde diuersitas pœnæ arguit diuersitatem delicti. Bald. in cons. 48. incip. Super vnitate. col.2. lib. 3. & Federic. de Senis in cons. 61. incip. Quidam vsurarius; At diuersæ sunt pœnæ maledicentis principi & committentis crimen læsæ maiestatis. L.1. C. Si quis Imperatori maled. & in C. & ff. ad L. Iul. maiest. Præterea horum duorum criminum diuersitas ostenditur arguendo à crimine læsæ maiestatis diuinæ ad crimen læsæ maiestatis humanæ, quod argumentum procedit iuxta Gloss. in L. Manichæos. in verb. debet. C. de hæret. & Alexand. in L. fin. ff. ad L. Iul. Maiest. Sed in Deo & Christo crimen læsæ maiestatis & crimen maledictionis distinguuntur, & vt separata ponũtur, & longe dispar est pœna vtriusque criminis, vt patet in tit. de hæret. & in alio

alio de maled. Plura quæ faciunt pro hac cõclusione adfert Crauet.

Decimaoctaua Conclusio. *Irrogans, siue inferens contumeliam, conuitium, siue iniuriam verbalem Cardinali, non incurrit pœnas statutas à Romano Pontifice in cap. Fœlicis de pœnis, in 6.* Hæc conclusio est contra Ioannem ab Anania in cap. 1. num. 5. de maledic. & Felinum in cap. Non dubium, de sentent. excommunicat. Eam autem tradunt Ioannes Bernard. Episcopus Calaguritentis in pract. crimin. canon. cap. 60. & Couarr. in d. num. 5. Antequam hæc conclusio probetur, pro eius intelligentia in primis prænotandum, quod cap. Felicis, de pœnis, quantum ad pœnas loquitur de eo, qui insectatus fuerit, percusserit, aut cœperit tanquam inimicus aliquem Cardinalem, &c. Et talis in illo cap. redditur infamis, ac si reus esset læsæ maiestatis, nec potest testari, nec capax est ad recipiendum ex testamento, &c. Et tandem excommunicatus est cum reseruatione absolutionis. His accedit quod quantum ad excommunicationem nunc extenditur illud cap. per Bullam Cœnæ Domini vltra Cardinales, ad Patriarchas, Archiepiscopos, Sedis Apostolicæ legatos, & nuncios vt annotat. Nauarr. in manuali confessariorum, cap. 27. num. 67. & 97. Postremo Ioannes ab Anania, quem refert, nec ab eo recedit Felin. loco cit. fundat se in hoc, quod percussio duplex sit. Quædam facto fiat

cto fiat: alia verba ex Bartol. in L. Aut facta; in princip. ff. de pœnis, & ita latè accipitur percussio in d. constitutione prout vtramq; cõprehendit. Cum enim ea cõstitutio fauorabilis sit & in fauorem Romanæ Ecclesiæ, & ministrorum eius; in lata significatione constitutio intelligenda. Probatur nunc conclusio. Grauis pœna à iure in percutientem statutà, nunquam comprehendit inferentem verbis iniuriam; & confirmatur. Si ratio reddita ab Anania valeret etiam concluderet sententiam Canonis. Si quis suadente. 17. q. 4. includere inferentes iniurias verbis contumeliosis & iniuriosis, & c. Cum ea constitutio in fauorem totius cleri facta sit: quod nemo canonum, aut Theologiæ peritus vnquam dixit. Præterea pœnalis constitutio nunquam extenditur ex lata verborum significatione nisi eadem ratio subsit, iuxta tradita per Dominicum & Franc. in cap. 1. de temporibus ordinand. in. 6. Bartol. & recentiores in L. constante ff. Solut. matrim. Ias. in L. fin. ff. de in ius vocand. Decium in cap. translato. de constit. At diuersa est ratio iniuriæ verbalis & realis, vt quisque ratione vtens facilè aduertit: Ergo constitutio mentionem faciens iniuriæ, quæ facto cõmittitur non debet trahi ad verbalem. Plura in confutationem sententiæ illius Couarr. adfert:

QVAE-

QVAESTIO DECIMA.

An iniuria, & quomodo remittenda?

QVAE in hac quæstione pertractabuntur tam foro fori, quam conscientiæ inseruient.

Prima Conclusio. *Quisquis in præparatione animi ita debet esse constitutus, vt cum patientia velit omnes contumelias & iniurias illatas sustinere, quatenus propriæ & aliorum saluti id conueniens fore cognouerit.* Hanc tradunt S. Thomas. 2. 2. q. 72. art 3. & commentatores eius ibidem. D. Antoninus in 2. part. tit. 7. cap. 6 §. 4. Angel. Syluest. & alij in verbo Contumelia. Archidiac. & Ioann. à Turrecrem. cum text. in cap Paratus 23. q. 1. ex August. lib. 1. cap. 34. & seq. de sermone Domini in monte, dum exponit illud præceptum DOMINI: Si quis te percusserit in vna maxilla, præbe ei & aliam, &c. Præcepta enim patientiæ in his quæ cotra nos fiunt, & dicuntur in præparatione animi sunt habenda. Vnde in d. cap. Paratus debet esse homo iustus, & pius patienter eorum malitiam sustinere quos fieri bonos quærit, vt potius crescat numerus bonorum: non vt pari malitia se quis numero addat malorum. Deniq; ista præcepta magis ad præparationé cordis, quam ad opus quod in aperto fit pertinent, vt teneatur in se-

treto

creto animi patientia cum beneuolentia, & Latius ibid. de hac materia, & D. August. vbi supra.

Secunda Conclusio. *Interdum laudabile, Christi humilitati conformius, & Christiana charitate, dignum, illatas iniurias sustinere, & de verbis contumeliosis falso nobis impositis in Domino gaudere.* Hanc docent S. Thomas, quodlibeto 10. art. 13. S. Antonin. loco cit. & ex recentioribus doctè Martinus Nauarr. in comment. cap. Inter verba. 11. q. 3. concl. 2. & communiter DD. alibi, & probatur ex sacris literis. Psal. 37. Qui inquirebant mala mihi locuti sunt vanitates, & subditur: Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum. Matth. 5. Cum maledixerint vobis homines mentientes propter me, gaudete & exultate: quoniam merces vestra copiosa est in cœlis, & Lucas in act. 5. cap. de Apostolis: Ibant gaudentes à conspectu concilij: quoniam digni fuerunt pro nomine Iesu contumeliam pati; & in multis canonib. de hac re sunt luculenta testimonia, inter quæ maximum est illud D. Gregorij, lib. 8. Epistolarum, cap. 45. relatum à Gratiano in d. cap. Inter verba. Inter verba, ait, laudantium, siue vituperantium ad mentem semper recurrendum est: & si in ea non inuenitur bonum, quod de nobis dicitur: magnam tristitiam generare debet: & rursum si in ea non inuenitur malum, quod de nobis homines loquuntur, in magnam lætitiam debemus

bemus prosilire. Quid enim si homines laudent, & conscientia nos accuset? aut quæ debet esse tristitia, si omnes accusent, & sola conscientia liberos nos esse demonstret? Habemus Paulum dicenté (Gloria nostra hęc est, testimonium conscientiæ nostræ) Iob quoque dicit (Ecce in cœlo testis meus) Si ergo est nobis testis in cœlo, testis in corde: dimittamus stultos foris loqui, quod volunt, &c. Ibidē cap. Senti. ex Augustino ad Secundinum Manichæum; Senti, de Augustino quicquid libet. Sola me in oculis Dei conscientia non accuset? & c. In cunctis. & 23. q. 4. cap. Quod Christus. §. Potest. Dominus autem volens eos iniuriam propriæ personæ cum patientia & gaudio tolerare: iniuriam vero seruitutis Diuinæ non inultam relinquere ait: Nescitis cuius spiritus estis. Hinc etiam Petrus qui cum alijs audierat. Beati eritis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersus vos: gaudete in illa die & exultate, &c. Chrysost. hom. 9. in opere imperfecto super Matth. Si autem verum est quoniam qui calicem aquæ porrexerit, merces eius non perit: consequenter qui vel vnius leuissimi verbi iniuriam fuerit passus vacuus non erit à mercede, & ibidem prope finem: quantum aliquis lætatur de laude hominum, tantum de vituperatione tristatur. Qui vero gloriam concupiscit in cælo, opprobria non timet in terris, & in hom. 5. in eodem

capite. Illius discamus exemplo nostras quidē iniurias magnanimiter sustinere, Dei autem iniurias, neque vsque ad auditum sufferre: quoniam in proprijs iniurijs esse quem patientem laudabile est: iniurias autem Dei minis impium est dissimulare. D. Gregorius hom. 9. super Ezechielem. Quid autem poterit obesse, si homines vobis derogent, & sola vos conscientia defendat? sed tamen linguas detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare, ne ipsi pereant; ita ob suam malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum crescat, & Liberius Pontifex in cap. Suggestum, 7. q. 1. Non vos à piæ mentis proposito afflictionis amaritudo coërceat recedere, considerantes quanta creator Dominus pro vobis pertulerit: quibusue contumelijs afficiendum tradiderit pro vestra liberatione. Postremo vt ait S. Thomas in d. art. 13. In vitis Patrum legitur de multis sanctis qui proprias infamias sustinebant eas non repellentes.

Tertia Conclusio. *Quandoq; homo debet contumeliam illatā repellere maximè propter duo.* Primo propter bonum eius qui contumeliā infert, vt eius audacia reprimatur, ne de cætero similia attentet, & secundum hunc sensum procedit illud Prouerb. 27. Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi videatur sapiens. Alio modo ob bonū multorū, quorum profectus impeditur propter contumelias illatas. Hinc Gregor.

Gregor. hom. 9. super Ezech. Hi quorum vita in exemplo imitationis est posita, debent si possunt detrahentium sibi verba cõpescere, ne eorum prædicationẽ non audiant, qui audire poterant, & ita in prauis moribus remanentes, benè viuere cõtemnant. De hac re D. Thomas 2. 2. in d. art. 3. Antonin. Angel. Syluest. & Nauarr. locis cit. Sot. lib. 5. de iustit. & iure. q. 9. art. 3. Hin infertur cum Nauarro in d. cõcl. 2. num. 15. quod cõcionatores, Doctores & Prælati peccant, qui modestè non respondent iniurijs & detractionibus quæ probabiliter fructum doctrinæ, cõuersationis & regiminis cõijcientur impedituræ Vnde & D. Gregor. in d. homil subiungit: Linguas detrahẽtiũ oportet aliquãdo cõpescere, ne dum de nobis mala disseminant, eorũ qui nos audire ad bona poterãt cordis innocẽtia corrumpãtur & in hunc sensum etiã intelligendũ illud August. in cap. Non sunt audiendi. 12. q. 1. Duæ res sunt cõscientia & fama, conscientia necessaria est sibi: fama proximo suo, qui confidens conscientiæ negligit famam, crudelis est. Quod verissimũ est in eis, qui præsunt alijs: tum enim proficiendi occasio tollitur. Atque idem dicendum est quando infamia alicuius redundaret in infamiam, aut damnum aliorum. Priuatus enim quando scandalum abest, patienter ferre potest contumelias & detractiones.

Quarta Conclusio. *Quisquis moderatè & sapienter mitibus verbis potest conuiciantis audaciam comprimere,*

prunere,

primere, ne sibi videatur sapiens: non tamen duris & acerbis, ne ei efficiatur similis. Hanc docent S. Tho. in sol. ad primum Sot. & Nauarr. locis cit. & probatur ex illis duobus locis scripturæ quæ contraria sonare videntur, & secundum hanc conclusionem conciliantur. Quorum vnum est: Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne ei similis efficiaris: & aliud eiusdem: Sapientis. Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne ei similis efficiaris. Quæ postrema verba in hunc sensum accipienda, vt respondens stulto & iurianti, non ita immoderatè, & imprudenter metas rationis excedēdo respōdeat, vt etiam stultus & iurians efficiatur. Aduertendum autem pulchrum documentum D. Thomæ in d. art. 3. ad vltimum, quod post eum S. Antonin. Nauarr. Sotus & alij recentiores in memoriam reducunt: Si quis cōuiciantem eo animo & quasi dolo tacendo audiat, vt obmutescendo eum ad maiorem iracundiam prouocet, peccat: quia hoc ad vindictam spectat. At si aliquis taceat, vt det locum iræ iuxta Apostolicam doctrinam laudabile est, vnde illud Ecclesi. 8. Non litiges cum homine linguato, & non struas in ignem illius ligna.

Quinta Conclusio. *Iniuriam verbo vel facto passus, tenetur ex animo & corde remittere iurianti rancorem, & odium si quod erga illum concepit ob iniuriam illatam.* Hanc tradunt S. Thom. 2. 2. q. 108. art. 1. S. Antonin. in 2. part. tit. 8. cap. 3. §. 6. Angel.

Angel. in verb. Iniuria. num. 6. Syluest. ibidē q. 5. Aurea Armil. ibidem. num. 4. doctè Gabriel super can. missæ lect. 73. in lit. E. & in lect. 76. S. Bonauent. in 3. d. 30 in exposit. literæ, & in q. 4. & 5. Scotus in ead. d. Gloss. Turrecrem. in cap. Si quis contristatus d. 90. Panormit. in cap. 1. de maledict. Antonius à Butrio in cap. Quod quidem de pœnit. & remiss. Ioan. Lup. in tract. de confœderatione principum. §. Antequam veniam ad aliud. Bald. Faber. & alij §. finali Instit. de iniur. Couarr. lib. 2. variarum resolut. cap. 10. num. 7. Nauarr. in manuali confess. cap. 14. numero 25. & alij alibi, & hæc est communissima opinio tam Theologorū quam Iurisperitorum. Hæc conclusio probatur ex Oratione Dominica Matth. 6. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus. & ibidem. Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra, & Matth. 5. Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros. Marc. 11. Cum stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis aduersus aliquem, vt & pater vester qui in cœlis est, dimittat vobis peccata vestra. Roman. 12. Nulli malum pro malo reddentes: & iterum ibidem: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Ad Coloss. 3. Nunc autem deponite & vos omnem iram, indignationem, &c. supportantes inuicem & donantes vobismetipsis, & ad Ephes. 4. Estote inuicem benigni, misericordes, donan-

tes inuicem, ſicut & Deus in Chriſto donauit vobis. Eccleſiaſtici 28. Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Homo homini reſeruat iram: & à Deo quærit medelam? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur? Ipſe dum caro ſit reſeruat iram: & propitiationē petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouiſsimorū & deſine inimicari: Hæc Eccleſiaſtici verba aurea ſunt ad perſuadendum omni Chriſtiano non omnino indurato propoſitā concluſionē. Preterea text. in d. 90. cap. Si quis cōtriſtatus, ſecūdū omnes probat hanc veritatē, & etiā cap. fin. de pœnit. d. 5. dum dicitur: Falſa eſt enim pœnitentia, cum pœnitens ab officio, &c: aut ſi odiū in corde geſſerit: aut ſi offenſo cuilibet nō ſatisfaciat: aut ſi offenſus offendēti non indulgeat: Præterea cum ſit præceptū hoc negatiuū, ſemper homo deponere tenetur ex corde odium & rancorē erga proximū. Sed multis præceptū de dilectione inimicorū obſeruatu impoſsibile videtur. Sed S. Patres optime tradūt non fore difficile. Baſil. in li. de inſtitutis Monachorū, cap. 77. & in antiquiorib. 82. Auguſtin. ſerm. 61. de tempore Hieronym. in cap. 6. Matth. in illa verba: Diligite inimicos veſtros. Theophilact. ibid. & alij. Concluſio eſt intelligenda, quod iniuriatus teneatur deponere

rancorem

rancorem & odium erga offendentem, siue is petat siue non, vt D. Bonauentura in d. d. 30. super litera Magistri, Gabr. loco cit. Syluest. in verb. charitas q. 6. numero 4. Gloss. in d. cap. Si quis contristatus. Couarr. loco cit. & alij rectè intelligunt. Quamuis Bartol. in L. Si tibi, §. 1. ff. de pact. & in L. Non solū. §. Iniuriarū. ff. de iniurijs dubitet motus, vt ipse putat auctoritate Magistri in d. d. 30. qui tamen nihil ad propositum ait, sed vnam auctoritatem Augustini in Enchridio allegat, quam S. Bonauentura soluit, an ante petitionem iniuriantis, iniuriatus teneatur remittere rancorem & odium, sed tandem bene se resoluit Bartol. in hoc standum esse Theologis. Post Bartol. auctoritatem etiam dubitarunt Bald. §. fin. Institt. de Iniur. Anton. Burgen. in cap. 1. col. penult. de empt. & vendit. qui tamen etiam se submittit iudicio Ecclesiæ & sui Reuerendissimi Episcopi, & Ioannes ab Anania in capite 1. de maledict. in col. penult. qui tamen tandem concludit tanquam tutius tenendum quod quis teneatur dimittere etiam non petentibus. Vnde clarum redditur non rectè Didacum Couarr. allegare loco citato. Bartol. Burgen. & Anan. quasi simpliciter teneant iniuriam passum nō teneri dimittere rancorem & odium, nisi iniuriam inferens petierit. Cum hi DD. nihil definiuerint, & Anan contrariam tutius iudicauerit, & benè. Optime enim Gabr. in

d. lect. 73. in lit. P. dicit, non refert an iniurians & offendens petat, an non petat sibi ignosci: an quærat reconciliari an non: quia non ex eo quod petunt, nos eis ignoscere obligamur: sed quia Christus præcepit dimittere debitoribus nostris, & diligere inimicos nostros. Vnde non dixit Christus: dimittite debitoribus vestris, qui vos deprecãtur, vt ignoscatis: Diligite inimicos vestros, qui quærunt recónciliari vobis, sed sine adiectione dixit: Si non dimiseritis debitoribus vestris, neque pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra. His accedit quod nullo tempore homo odium habere, & rancorem gerere erga proximum debet; cum hoc contra præceptum Dei & charitatem proximi sit.

Sexta Conclusio. *Homo offensus, siue quacunque iniuria affectus non tenetur proximo qui ei iniuriam intulit, remittere actionem iniuriarum, & satisfactionem pro iniuria illata.* Hanc etiam communiter DD. tenent. S. Antonin. loco cit. Gabriel. Angel. in verb. Iniuria. Couarr. Gloss. in d. cap. Si quis contristatus & alij vbi supra. Panormit. Anton. de Butrio. Imol. & Felin. in cap. De cætero. de testibus. Et vt hæc conclusio cum annexis melius intelligatur notandum ex Petro Tarantasio quem Syluester in d. q. allegat, & Durando quem S. Antonin. adducit vbi supra, ex illatione iniuriæ tria frequenter, & vt plurimum oriri, hoc tamen intellige nisi perfectio in offenso aliqua excludat. In corde siue affectu

ue affectu rancor, siue ira, aut odium nascitur. In opere & effectu signa rancoris & inimicitiæ, & in iure siue foro exteriori actio contra iniuriantem pro satisfactione. In quinta conclusione actum de priori, in hac agitur de posteriori prætermissis signis, quæ ad secundum spectant, de quibus S. Thomas 2. 2. q. 25. art. 8. & præcipuè 9. & Commentatores eius ibidem, & Syluest. in d. q. 6. & eruditè Gabr. super can. missæ. lect. 76. quæ diligenter perspicienda cófessario, vt intelligat quando absoluendi, vel non in confessione, qui remisso rancore non exhibent signa vniuersalia, aut particularia dilectionis offendenti & iniurianti. Conclusio satis nota est ex praxi quotidiana & experientia. Deinde vindicatio, & etiam accusatio mediante auctoritate publica est actus virtutis iustitiæ iuxta S. Thomam 2. 2. q. 108. art. 1. & 2. Caietan. 22. q. 68. art. 1. Sotum in relect. de tegend. & deteg. secretum memb. 2. q. 5. concl. 2. Didac. loco cit. & alios alibi. Actus autem virtutis debitis vestitus circumstantijs non est prohibitus, sed licitus. Ad hæc si non esset licitum agere pro satisfactione iniuriæ apud iudices, magna confusio & perturbatio generaretur in republ. concordia solueretur, iustitia læderetur, & passim mali bonos iniurijs impeterent, tribueretur que impijs incentiuum delinquendi. Accusatione ergo & iniuriarum actione apud magistratú compescenda est temeritas, & audacia male-

uolorum. Verum tamen aduertendum ex doctrina S. Thomæ in d. q. 108. art. 1. recepta ab Angelo, Syluestro, Aurea Armilla, & alijs in verb. Vindicatio. Ioannes à Medina in C. de rebus restituendis quæstion. 29. Couarr. loco citato, & alijs alibi; quod in accusatione & vindicatione, quæ fit publica auctoritate, vt sine peccato fiat, recta intentio desideretur. Et vt hoc recte intelligatur cum S. Thoma & DD. alleg. recolendum quod intentio potest ferri, aut in læsionem, & malum eius contra quem proceditur, & agitur: vt ibi animus quiescat: & cum hoc spectet ad odium proximi, est peccatum mortale, quod & comprobatur 23. q. 4. c. Si Ecclesia, & cap. Quisquis Christianus & cap. Ea vindicta: Aut animus sic agentis tendit in aliquod bonum, ad quod peruenitur per pœnam & vindictam, vtpote emendationem eius qui læsit, iustitiæ conseruationem, quietem aliorum, aut honorem Dei, &c. Et tunc si non occurrat aliqua circumstantia mala, licita est actio, nec peccato inficitur & spectat ad actum virtutis iustitiæ. Existimat tamen ex mente D. Thomæ, & Syluestri in verb. Accusatio. q. 5. Didac. vbi supra, quod si principalis intentio recta sit, etiam si humana fragilitate animus in affectum aliquem aduersus reum labatur, non statim sit culpæ mortalis arguendus, sed sit tantum veniale, si aliqua passio fragilitatis adiungatur principali intentioni

tioni vt Syluest. loquitur arg. cap. Accusasti de accusat. & 2. q. 7. c. Si qui sunt.

Septima Conclusio. *Etsi iniuriatus & iniuria affectus in confessione, & in foro conscientia sine animo, iniuriam dimiserit & condonauerit, tamen adhuc poterit in iudicio & exteriori foro accusare, & actionem iniuriarum instituere contra iniuriantem.* Bartol. in L. Non solum. §. 1. ff. eod. & in L. Si tibi decem. §. 1. ff. de pactis. Alexander ibidem. Ioan. ab Anan. in cap. 1. de maledic. Felin. in cap. De his criminibus, de accusat. DD. in §. fin. Instit. de iniurijs, & hæc est communis opinio, vt attestantur post Alexandr. in d. §. 1. Couarr. libro 2. variarum resolut. capit. 10. numero 7. versic. Tertium constat, & Iulius Clarus libro 5. §. fin. practic. crimin. Ratio conclusionis à DD. redditur: Quia remissio quæ fit in foro conscientiæ, ad odium & rancorem pertinet, & non ad accusandum & agendi ius, cum ex præcepto Euangelij Christianus tantum dimittere & deponere teneatur rancorem & odium. Hinc infertur cum DD. quod si quis in infirmitate sacerdoti confessus iniuriam remisisset, si conualesceret posset adhuc accusare & reum conuenire actione iniuriarum: Verumtamen, si iniuriatus mentem suam ita aperiret, vt remissio non solum tenderet ad odium & rancorem, sed etiam ad satisfactionem & actionem iniuriæ, tunc plenè remissio suum obtineret effectum, vt si diceret se plenam

facere

facere remißionem. Felin. cap. De his criminib. de accuſat. &c. Inter quatuor de maior.& obedient. numero 7. Bald. in cap. 1. de pace iuramento firmanda. §. Iniuria num. 7. Iaſo. in lege. Si tibi decem. §. Quædam ff. de pact. Marſil. in ſingul. 246. incip. Remißio iniuriarum. In dubio autem ſolum cenſetur remiſiſſe rancorem & odium in animo non actionem iniuriarum, vt communiter DD. definiunt contra Gloſſ. fin. in §. fin. Inſtit. de iniurijs, & Bart. Bald. Iaſ. & alij in d. L. Si tibi decem.

Octaua Concluſio. *Remiſſa etiam iniuria, quantum ad ius accuſandi & agendi in foro exteriori laſus & iniuria affectus adhuc poteſt petere damna & expenſas ſi qua enatæ ſint ex læſione & iniuriæ illatione.* Sic tradunt Speculator tit. de accuſatore. §. 1. verſ. Quid ſi vulneratus. Bald. in c. 1. §. Iniuria punitur. num. 7. verſ. Quæro vtrum iniuria remiſſa, de pace iuram. firmand. Idem Bald. Alexand. Iaſ. & DD. alij in d. L. Si tibi decem. §. Quædam. Panormit. & Petrus Ancharan. in hoc cap. Felin. in d. cap. De his criminibus. Boërius in deciſ. 52. num. 6. Henningus conſ. 2. de iniurijs, num. 2. vol. 9. Menochius de recuperand. poſſeſs. remed. 1. numero 307. & latè lib. 3. de præſumptionibus, præſumption. 114. & hæc eſt communis opinio, vt ſentiunt Didac. vbi ſupra verſ. Quarto eodem iure. Iulius Clarus lib. 5. §. fin. pract. crimin. q. 58. numero 38. Andreas Gaill. in tract. de Arreſt. imperij.

imperij.cap.14.num.7.qui dicit in materia iniuriarum cõmuni DD. calculo illud receptũ, & in Camera multis præiudicijs cõfirmatum, & post alios Ioseph. Mascard. de probationibus vol.2.concl.902.nũ.29.Cõclusio probatur per text. in L. Si domus. ff. de seruit. Vrban. Prædior. quem communiter DD. ita allegant & Boër. per l. 35. Qui in puteum. §. Si postea. ff. Quod vi, aut clam. & fundatur in optima ratione. Iniuria illata, & damnum ex ea proueniens diuersa & separata sunt secundum Panormit. & Ancharan. in hoc cap. & alios alibi. Ergo vnum sine altero remitti potest, & remissa iniuria non censentur remissa damna, & interesse siue expensæ: Quia hæc nomine iniuriæ non continentur, sed diuersa sunt. Hinc pro cautela obseruandum, vt in transactione iniuriarum, quando transigitur etiam de damnis & interesse, instrumento pacis expresè & nuncupatim exprimatur: vt meminit Gaill. loco cit. num. 8. post Bald. in d. L. Si tibi. §. Quædam & alios.

Nona Conclusio. *Iudex, siue officialis prouinciam regens & iurisdictionem exercens non potest cogere offensum, vt iniuriam remittat, & pacem ineat cum iniuriante & offendente.* Bald. in l. 1. §. Qui es. numero 2. ff. de offic. præfect. vrbis. Marsilius cons. 98. incip. Titius & Seius, &c. statim à numero 1. & dicit communem esse opinionem, & post eum Iulius Clarus in d. q. 58. numero vlt. & allegatur pro hoc textus in Auctẽt.

Vt litig.

Vt litig. iurent. §. Quia vero, quem Angel. ibidem notat, & text. in L. Ex stipulatione. C. de sentent. & interlocut. omn. iudic. Gloss. in L. furti. §. Qui iussu. ff. de his qui notant. infam. quam ibidem approbat Bart. & Alber. Sic etiam Bartol. Angel. & Bald. & Marsilius in num. 3. dicunt, quod iudex non potest compellere partes ad pacem, sed solum potest eas adhortari, non tamen eam componere inuitis partibus. Bald. & Ias. in L. Quidam extimauerunt. ff. Si certum petatur. Anton. & Ioann. Immol. in cap. 1. de mutuis petitionibus. Vnde singulariter Bald. dixit in d. L vnica. §. Qui es, quod iudex seu prouincialis regens prouinciam potest suadere ad pacem, non autem cogere, quia offensus suadendus est, non autem cogendus vt remittat iniuriam: quoniam æquitatis ratio non patitur, vt quis inuitus cogatur parcere iniurianti, nisi in foro pœnitentiæ, allegat. §. fin. Instit. de iniurijs. Limitatur tamen ista conclusio, vt non habeat locum, quando inter offensum & offendentem generaretur bellum, aut tumultus reipubl. in tali casu possent cogi ad pacem & remissionem. Eadem est ratio, si causa verteretur coram Papa, Imperatore, aut aliquo simili supremo iudice, penes quem esset plenitudo potestatis: Hic notanda illa regula Speculat. relata à Matheo ab Afflict. in cap. 1. §. Iniuria. de pace iuramento

ramento firmand. num. 98. Quod in actione iniuriarum semper iudex debet laborare vt partes redigantur ad concordiam etiamsi criminaliter agatur, & pro hac regula est text. & Gloss. in cap. studendū 90. d & in L. AEquissimum in princip. ff. de vsufr.

Decima Conclusio. *Actio iniuriarum semel remissa pro aliqua iniuria, non potest amplius intentari.* Angel. Bald. Ioann. de Platea & recentiores per text. in §. fin. Instit. de iniurijs, & ratio etiam reddi potest. Actio semel extincta non reuiuiscit. L. Qui res. §. aream ff. de solut. & remittentibus actiones suas non datur regressus ad easdem. L. Quæritur. §. Si venditor ff. de ædil. edict. Et notat Ioann. à Platea hoc locum habere siue iniuria sit remissa sine causa, siue ex causa, quæ postea non secuta est. Nec etiam ex causa ingratitudinis actio iniuriarum de nouo resuscitari potest secundum eundem D. in d. §. fin. per Gloss. in L. Si donationis C. de donat.

Vndecima Conclusio. *Iniuriam fuisse remissam, quando alias non constat, præsumptionibus & coniecturis probandum est.* Baldus in L. In ipsius. C. famil. Ercisund. Ioseph. Mascard. de probat. vol. 2. concl. 902. num. 17. Conclusio planè constabit ex sequentibus quæ eam latius ostendent & declarabunt. Dictum in conclusione, quando alias non constat, quia quando expresse remissa est, tunc aut testibus aut instrumento constare potest: conclusio autem intelligenda

quando

quando tacitè remissa præsumatur. In primis autem si iniuriatus satisfactionem recepit ab offendente, maxima præsumptio est eum iniuriam remisisse. text. in leg. Sed si vnius. §. Si autem iudicem. ff. eod. Qui enim accepit satisfactum, ait Vlpianus, iniuriam suam remisit. Angel. ibidem. Mascard. vbi supra, numero 18. qui & alios allegat. Deinde mutua familiaritatis & amicitię signa singularia faciunt & præsumptionem remissionis iniuriarum, vt sunt salutatio mutua. Bald. in d. L. In ipsius. Felin. in cap. Repellantur numero 7. de accusat. Angel. & alij quidam in §. fin. Instit. de iniurijs. Stephan. Aufrer. in add. ad decis. 233. cap. Tholos. Panormit. infra in cap. olim Angel. in verb. Iniuria. numero 7. Syluest. ibid. numero 10. DD. in practicis in tit. de iniurijs. Salutatio est signum reconciliationis sicut eiusdem solitæ, subtractio est indicium inimicitiarum Gloss. cap. Cum Adrianus. 63. dist. Simile est iudicium si iniuriatus cum iniuriam inferente postea biberit, comederit, aut ridendo luserit, secundum Gloss. & DD. in §. fin. Instit. de iniur. Bonifac. Vitell. in tract. de malefic. vers. Item tollitur similiter actio. tit. eod. Aufrer. in d. decis. Iodoc. Damhaud. in praxi rerum criminalium cap. 136. numero 21. Angel. & Syluester loco cit. Verum quod dictum, si comederit, aut biberit cum iniuriante, ita interpretandum, si id motu proprio fecerit secundum Angelū, Fabrum

Fabrum & recentiores in d. §. finali. Alia autem ratio est, si iniuriatus & iniurians ambo sint inuitati ad conuiuium ab aliquo tertio, & conueniant in vna eademq; mensa: tum enim non præsumitur inter eos remissa iniuria: cum ex quadam necessitate, honoris ratione & morum ciuilitate id potius procedat, quam ex amicitia, familiaritate & beneuolentia. Osculum pacis etiam facit præsumere remissionem iniuriæ Gloss. cum text. in cap. pacem. de consecr. d. 2. Felin. in d. cap. Repellantur. Panormit. & Aufrer. & Mascardus locis cit. & alij alibi. Osculum enim est indicium amicitiæ & cõsensus. Idem esto iudicium si iniuriatus iniurianti dexteram porrexerit. Angel. & Ias. in L. 1. ff. de pact. Dextera enim est testis fidei & pignus pacis secundũ Ioan. Andr. in cap. Fundamenta. §. tu es Petrus. Super verb. Dextras. & Gloss. ibidem de elect. in 6. & manum stringere dilectionem significat Gloss. fin. in cap 1. de spons. duorum. De similibus similis est ratio. Dixi supra (mutua familiaritas & amicitiæ signa particularia,) Quia non intelligitur remisisse iniuriam si exhibeat vniuersalia, quæ quis ratione præcepti dilectionis etiam inimico tenetur necessario exhibere: vt salutare eum alijs in eodem loco congregatis: non excludere à beneficio communi omnibus, &c. per doctrinam S. Thomæ 2. 2. q. 25. art. 9. dum quærit: Vtrum sit de necessitate salutis, quod aliquis signa & effe-

ctus dilectionis inimico exhibeat: & respondet quod quisq; de necessitate præcepti tenetur exhibere inimico signa dilectionis cómunia: quia ea subtrahere pertineret ad liuorem vindictę: Non tenetur autem inimico particularia dilectionis signa exhibere in opere exteriori, nisi in præparatione animi. Atq; secundum hanc distinctionem Angel. & Syluester loco cit. intelliguntur. Per signa enim vniuersalia & cómunia dilectionis odium & rancor animi potius præsumuntur remissa, quam iniuriarum actio.

Duodecima Conclus. *Nec per conseruationem, nec per salutationem, nec dexteræ porrectionem & similia iniuria remissa censetur quantū ad actionem & satisfactionem, si is cui iniuria facta est, à principio iniuriam ad animum reuocauerit, iniuriantemq; citauerit & iudicio conuenerit.* Panormit. Felin. Angel. & Syluester loco cit. S. Antonin. 2. part. tit. 8. cap. 3. §. fin. Decisio. 253. Capellæ Tholos. & Aufrer. in addit. ibidem & alij communiter alibi. Ratio est, quoniam in casu huius conclusionis iniuria remissa tantummodo censetur quantum ad odium & rancorem animi: Quod quilibet Christianus bonæ conscientiæ, qui Deum & propriam salutem ante oculos mentis habet, facere tenetur: Licet multi sint adeo ab Euangelica doctrina alieni, vt nec nomen offendentis audire, nec faciem eius intueri velint, contra id Leuit. 19. Non quæres vltionem, nec eris memor iniuriæ ciuiū tuorum:

rum: & aliud Prouerb. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: Si sitit da illi potum.

QVAESTIO VNDECIMA.

Quomodo satisfaciendum pro iniurijs verbalibus?

NOn enim hic agitur de restitutione dānorum, quæ sequuntur aliquando iniuriam verbis allatam, sed tantum de satisfactione quæ debetur læso pro iniuria illata ad reconciliandum. Atq; hæc quæstio plus cōscientiæ, quam fori iudicio inseruit.

Prima Conclus. *Qui alteri iniuriam verbis intulit, tenetur iniuriato ad aliquam satisfactionem, siue recōpensationem ratione iniuriæ illatæ.* Hæc est cōmunis opinio Theologorū & etiā Iurisperitorū. S. Antonin. in 2. part. tit. 2. cap. 2. §. 3. & tit. 7. cap. 6. §. 5. Angel. Syluester. & Aureæ Armillę in sumis verb. Cōtumelia. Scot. in 4. d. 15. q. 4. Gabriel. ibid. q. 16. Adrian. in 4. de restit. §. Viso de bonis animę restat videre de bono famæ. Domin. Sot. lib. 4. de iust. & iure. q. 6. art. 3. ad 5. Caiet. 22. q. 72. art. 3. Ioā. Medinę in C. de restitut. q. 29. Dida. lib. 2. variar. reso. cap. 10. nū. 7. vers. Tenetur itē is. Petri à Nauarr. lib. 2. de restitut. cap. 4. num. 95. & seq. Iurisperiti in locis cit. in q. præced. vbi tractant dimisso odio & rancore posse iniuriatum ad huc agere iniuriarū. Cōclusio probatur inprimis omnibus

iuribus, quibus supra probatum, iniuria affe-ctum posse agere & actionem instituere, ratione iniuriæ illatæ. Deinde ex practica communi omnium iudiciorum, à qua non est recedendum per text. in L. Illud. ff. de excusat. tutor. Bald. ibidē. Decius in consil. 11. incip. Quoniam. Marsil. in pract. crimin. §. principium, num. 4. Omnes enim iudices ad instantiam actorum iniuriantes in aliquo condemnant. Ratio etiam manifesta est pro conclusione. Verbis alium lædens in honore & fama omnium iudicio proximum lædit contra iustitiam; Ergo tenetur ad aliquam satisfactionem & reparationem, vt inæqualitas reducatur ad æqualitatem, & vt id quod verbis iniuriosis iniustè diminutum est, in suum statum reducatur.

Secunda Conclusio. *Vbi statuto aut consuetudine aliquid taxatum est pro singulis iniurijs verbalibus, standum est statuto & consuetudini.* Hæc conclusio merito recipienda est ab omnibus: cum enim huiusmodi consuetudo & statuta iusta sint, merito etiam obseruanda sunt.

Tertia Conclusio. *Alias pro illatione iniuriæ reparatio & satisfactio facienda est ad arbitrium boni & discreti viri & iudicis.* Hanc tenent Caietan. Sotus & Couarr. locis cit. Ioseph. Angles in 4. in q. de restitut. honoris & bonorum temporalium art. vnico. Ratio conclusionis etiam clara est. Quando enim neque consuetudine, neque statuto, neque lege priuata alicuius loci certi

certi quid determinatum est, tunc standum iure communi; quod cum nihil hac de re statuat, arbitrio prudentis & discreti viri relinquitur, qui consideratis circumstantijs, iniuriæ qualitate & quantitate, nec non inferentis & iniuriati conditione arbitrabitur id quod justum æquumque inuenerit.

Quarta Conclusio. *Iniuria verbali læsus, si instituat actionem iniuriarum, iustè in iudicio potest petere, pro satisfactione recantationem siue reclamationem, aut reuocationem iniuriæ; vel vt aliqui loquuntur, potest agere, vt qui verbo iniuriam intulit, palinodiam cantet.* Hanc docent Robert. Maranta in aurea praxi parte 4. dist. 1. num. 17. Damhauder. rerum criminal. praxi cap. 136. numero 1. Mynsing. centur. 2. obseruat. 98. Andreas Gaill. practic. obseruat. lib. 1. obseruat. 65. & alij alibi, & dicit Mynsingerus, quod hæc formula agendi de iniurijs admodum in frequenti apud eos (intellige in Camera Spirensi) vsu sit, vt is qui passus est iniuriam ad reuocationem iniuriosorum verborum & restitutionem famæ læsæ agat, & testatur hanc formulam agendi Imperatorem Carolum V. in Augustana Imperialis Cameræ ordinatione comprobasse, & apud Hispanos auctore Didaco lib. 1. variarum resolut. cap. 11. numero 2. l. 2. tit. 9. lib. 8. ordinat. statutum est, vt qui aliquem vno è sex vitijs conuitio affecerit iniuriam illam coram iudice, & honestis personis retractet palinodiam, vt aiunt, canendo, & præterea ter-

centum solidis mulctetur. Sunt autem sequẽtia sex vitia Leprosus, Sodomita, Hæreticus, Proditor, Cornutus, & Meretrix. Hæc conclusio in primis probatur ex praxi summorũ iudiciorum, in quibus talis forma agendi admittitur, & sententiæ condẽnatoriæ ad eum effectum proferuntur. His additur quod etiam in foro conscientiæ, qui sic proximum iniurijs verbalibus læsit tenetur sic retractando & palinodiam cantando reparationem & restitutionem iniuriæ facere, quando id necessarium est ad eum finem, vt Theologi tradidere S. Thom. 2. 2. q. 62. art. 2 ad 2. Caietan. ibidem. Scot. Gabriel. & Adrian. loc. cit. Syluester in verb. Detractio q. 4. Aurea Armilla in verb. restitutio, num. 40. & antea Angel. etiã in verbo. Detractio. num. 3. & S. Antonin. d. cap. 2. §. 3. Sotus lib. 4. de iustit. & iure q. 6. art. 3. ad 4. Nauarr. in manuali confessar. cap. 18. nũ. 45. & hæc est cõmunissima DD. sententia. Ergo in foro exteriori, si nolit potest iuris medijs cogi ad retractandũ & reuocandum. Hoc autẽ annotandum pro ea satisfactione quæ recantatione & reuocatione fit, vt veritas in dictis saluetur: Quemadmodum enim dupliċi modo quis potest aliũ verbis impetere, imponendo & obijciendo falsum crimen per mendaciũ: aut dicendo verum quidẽ sed occultũ crimen. Vtroq; enim modo verbum iniuriosum dicitur, vt ex superioribus clarum est. Ita pro conseruatione veritatis in retractatione respon-

respondendũ: Qui falsum crimẽ imposuit, potest reuocare se falsum dixisse, aut mẽdacio infamasse: sic enim verũ respondet. At qui verũ conuitiũ obiecit: ita respondendo satisfacere nequit: quia mendacio ab iniuria se purgaret. Rectè autẽ talis in reuocatione asserere potest, si iniustè iniuriã dixisse, aut malè proximũ infamasse. Hoc enim verissimũ est: cum contra charitatẽ & iustitiam peccauerit; ideo iustè ad reparationẽ & restitutionem honoris & famæ cõpellitur. De hac materia Theologi allegati communiter agunt. Dubiũ hoc in loco se offert, inprimis motũ à Maranta loco cit. & post eum à Mynsing. & Gail. vbi supra, & alijs quibusdam recentioribus. *An actio iniuriarum quæ instituitur ad reuocationem & reclamationem, aut veniæ petitionem, &c. sit criminalis, an ciuilis?* Maranta existimat actionem esse criminalem motus sequentibus argumentis. Talis satisfactio iniuriæ dicitur pœna secundum Azonem in summa de pœn. quem in hoc sequitur Paris de Puteo in tract. syndicatus, in verbo compositio. col. 8. in princ. imò secundũ eum est pœna corporalis ad instar cessionis bonorũ quæ fit cum vituperio. Nunc ad propositũ si est pœna corporalis & descendit ex delicto: Ergo causa est criminalis, quod probatur ex dictis Bartoli in L. fin. vers. Quæro quomodo cognoscam. ff. de priuat. delict. dũ dicit, quod causa dicitur criminalis, quando imponitur pœna pecuniaria applicanda fisco, vel pœna inferenda parti in

çorpus, & idem Bart. in L. Prętor ait: in princ. ff. de sepul. viol. Vnde cum his inferatur pœna in corpus & descendat ex delicto, iudiciú erit merè criminale. Petrus Follerius. S. Seuerino in addit. ad Marantá loc. cit. existimat actoré nõ posse petere, vt iniurians condẽnetur ad has satisfactiones faciendas, nec iudicé per viá sententiæ facere has satisfactiones, sed benè per consuetudinem fieri de voluntate partium, quando inuicem se intendunt concordare, & ita putat esse de mente Parid. de put. Sed Follerius rectè nõ iudicat: cum actor possit talem actionem intentare & iudex sententiam reuocatoriam ferre, vt sæpissimè fit in summo Imperiali Germaniæ iudicio iuxta dicta supra in conclus. In contrarium talem actionem ad reuocationem esse ciuilem contendunt Mynsing. & Andreas Gaill. in obseruat. d. Matthæus VVesenbecius in annotat. ad Ioannem Schneidevvinum Instit. de iniur. §. pœna autem. numero 15. & post hos alij recentiores, atque hanc sententiam Camera Imperialis recipit, & iudicijs confirmauit, vt exemplis Mynsing. & Gaill. diuersis ostendunt. Pro hac sententia quæ communior est, hæc sunt fundamenta. Primum. Etsi petatur iniuriæ reclamatio, tamen non agitur ad aliquam pœnam Fisco applicandam, quod in criminali actione omnino necessarium est. Gloss. in d. L. Prætor. & Bart. ibidem. Secundum. Quamuis iure communi in crimi-
nalibus

nalibus appellatio sit permissa L. addictos. C. de Episcop. audient. & in Authent. Sed hodie C. de appellat. moribus tamen Germaniæ in criminalibus appellationi non defertur. Si ergo actio iniuriarum tendens ad reuocationé in numero criminalium esset, non esset locus in ea appellationi, & tamen contrarium in iudicijs pasim receptum est. Tertium. In Camera Imperiali nulla actio criminalis admittitur (excepta ea quæ oritur ratione fractæ pacis) iuxta ordinat. Sed semper & fere quotidie admittuntur libelli iniuriarum ad reclamationem, & actiones in eum effectum instituuntur. Atque sic cum hæc actio pro ciuili habeatur in Camera etiam cumulatio admittitur in libello, quo actor cum reclamatione æstimationem iniuriæ coniungit: Quod tamen non haberet locum si dicta actio pro criminali haberetur. Tunc enim qui formaret libellum in actione iniuriarum petendo pecuniam pro æstimatione iniuriæ & etiam reclamationem seu aliam satisfactionem delicti reijceretur, nec libellus procederet: quia cumularet pœnam ciuilem cum criminali: qualis cumulatio non admittitur iuxta doctrinam Bart. receptam in L. 1. C. quando ciuil. actio crimin. præiud. & in L. Prætor edixit. §. Si dicatur. & in L. Lex Cornelia. §. fin. ff. de iniur. & pendente criminali actione ciuili quæstioni non est locus. L. 2. §. Sed etsi agant. ff. de iudic. Atque cum hæc posterior sententia com-

 muniori

muniori calculo & vsu Imper. Cameræ recepta sit, merito in nostris partib⁹ amplectẽda est.

Quinta Conclusio. *Etsi tam in foro conscientiæ quam etiam exteriori, conueniens sit modus satisfaciendi offenso per petitionem veniæ, non tamen ex præcepto ad hoc aliquis tenetur.* Prior pars satis probatur tam per Theologos quã Iurisperitos dum tradunt iniuriã passum non teneri dimittere iniuriam, nisi offendens offensę veniam petierit, quod vtiq; referendum ad satisfactionẽ. Huc facit illud Augustini in Enchridio ad Laurentium cap. 74. Quisquis roganti & peccati sui pœnitenti non ex corde dimittit, nullo modo existimet à Domino sua peccata dimitti, quoniam mentiri veritas non potest: si nõ dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra, &c. Quod allegat Magister In 3, d. 30. & ad propositum exponit ibidem in expositione literę S. Bonauentura, hunc etiam laudabilem modum satisfaciendi satis ostendit Augustin. in Regula sua tertia cap. 38 Quicunque, ait, conuitio, vel maledicto, vel etiam criminis obiectu aliquem læsit: meminerit satisfactione quam citius curare quod fecit: & ille qui læsus est sine disceptatione dimittere, &c. Melior est autem qui quamuis sæpè tentatur, tamen impetrare festinat, vt sibi dimittat, cui fecisse agnoscit iniuriã: quam qui tardius irascitur, & ad veniam petendum tardius inclinatur. Qui autem nunquam vult petere veniam, aut non ex animo petit,

petit, sine causa est in Monasterio. Hanc Augustin. regulam Vmbert. in expositione eius, & post eum S. Antonin. in tertia parte tit. 7. cap. 6. § 5. & Caietan. 2. 2. q. 72. art. 3. ad mentem conclusionis exponunt. Quibus consentiunt Iurisperiti dum allegando Magistrũ in 3. d. 30. in dubium reuocant, an ante petitionem veniæ teneatur quis iniuriam dimittere Antonius Burgensis in capite primo col. penult. de emptione & vendit. Bartol. in L. Si tibi. §. 1. ff. de pact, & in L. Non solum. §. iniuriarum. ff. de iniur. Baldus & Ioannes de Platea in §. fin. Instit. eod. tit. Secundam partem tenent etiam communiter DD. S. Antonin, cum Vmberto loc. cit. Caietan. 2. 2. q. 72. art. 3. Ioseph. Angles in floribus Theolog. qq. in 4. in secunda parte in quæstione de restitutione honoris & bonorum temporalium, art. vnico. Couarr. libro 2. variarum resolut. cap. 10. numero 7. vers. Tenetur item is. Petrus à Nauarra libro 2. de restitut. cap. 4. numero 96. qui etiam alios Hispaniæ DD. allegat, quorum opera ad nos non peruenerunt, & alij alibi. Ratio pro hac conclusione à Caietano rectè tangitur. Satisfactio est in præcepto & non modus. Siue ergo aliquis satisfaciat & contentum reddat iniuria læsum per veniæ petitionem siue per genuflexionem, & corporis humiliationem. Sicut Simei fecit coram Dauid, quem contumelia affecerat, 2. Regum 19. Prostratus coram

rege dixit ad eum: Ne reputes mihi Domine iniquitatē, neq; memineris iniquitatum serui tui: aut per aliud signum exterius ęquipollens ad arbitriū timorati & prudentis viri. Vnde si iudex conscientiæ iudicaret non fore alium conuenientiorem modum quam petitionem venię posit imponere eandem iniurianti, qui tum eandem teneretur acceptare. In quam sententiam videntur quidam auctores ire, dum existimant petitionem veniæ necessariam ad satisfactionem & reparationem honoris. Sed hæc consideratio relinquitur iudicio prudentis viri pro varietate circumstantiarum. Aliquando enim iniuria verbo illata tam grauis esse posit, vt petitio veniæ sola non sufficeret, sed amplius aliquid desiderandum forȩt, & aliquando contra; talis posit esse circumstantia, quod tanta non esset necessaria: vt si superior excesisset erga subditum, tunc enim non deberet veniam petere, ne regendi auctoritas frangatur, sed sufficit, quod alio modo iniuriam aliquo honoris signo recompenset.

Sexta Conclusio. *iudex in foro exteriori arbitrando posset etiam iniuriantem ad petitionem veniæ cum genuflexione: aut ad aliam corporalem humiliationem, & satisfactionem condemnare.* Contra Pollecium in d. addit. ad Marantam 4. part. d. 1. nu. 17. prope finem. Conclusionem tenet ibidem Maranta & Paris de putco ab eo allegatus. Nec vllus eorum, qui tenuerunt quod iudex ad reuocationem condemnare valeat, hanc etiam negaret.

negaret. Praeterea iudex in foro conſcientiæ pro ſuo arbitrio iniuriantem obligare poteſt ad talem ſatisfactionem, vt etiam Follerius fatetur, idque publicè quando iniuria publicè irrogata eſt: Ergo etiam iudex in foro exteriori id arbitrari poteſt: cum id non ſit alienum à recta ratione, & Theologi iudicent quandoque neceſſarium eſſe ad reconciliationem & reſtitutionem honoris. Deinde per tradita ſuperius, Iudex poteſt condemnare in foro exteriori iniuriantem ad recantationem & reuocationem per ſententiam, & hoc grauius eſt, atque cum maiori verecundia, & dedecore fit. Ergo etiam ad petitionem veniæ, aut ad aliam ſatisfactionem mitiorem.

Septima Concluſio. *Modus in ſatisfaciendo eſt, vt ſi contumelia ſecretè fuit illata, nec in publicam notitiam deuenit, ſufficiat ſecreta ſatisfactio: ſi vero publicè extitit illata, vel etiam in ſecreto tamen in publicũ prodijt, publicè et etiam ſatisfactio reſpondeat.* Hanc tradunt Vmbert. in reg. S. Auguſtini; & poſt eum S. Antonin. in 2. part. tit. 7. cap. 6. §. 5. Scotus in 4. d. 15. q. 4. Gabriel. in ead. d. q. 16. concl. 2. Turrecré. in cap. Si res. q. 5. art. 2. numero 19. 14. q. 6. Syluest. in verb. Contumelia. q. 5. Aurea Armilla in verb. Reſtitutio. numero 40. Petrus à Nauarra lib. 2. de reſtitutione. cap. 4. numero 90. & alij alibi. Ratio huius concluſionis eſt clara. Satisfactio debet correſpondere iniuriæ illatæ. Ergo quando iniuria fuit & manſit ſecreta, ſufficit ſecreta ſa-

tisfactio. Quemadmodú qui secretò rem alienam abstulit, satisbenè restituit, si in secreto reddat. Cum autem secreta satisfactio publicè iniuriæ non planè satisfaciat, nec ei æquiualeat, publicè ei satisfaciendum est. Notat tamen Petrus à Nauarra post Anthonium Corduben. in addit. ad relectionem Soti de tegendo & detegendo secretum, memb. 4. de detractione q. 3. conclus. 9. non fore necessarium, vt is qui publicè læsit, per seipsum publicè veniam petat, sed satis esse per amicum, vel confessarium, vel aliam persoñ publicè tamen satisfacere, & honorẽ reddere.

Octaua Conclusio. *Qui intulit iniuriam lædendo verbis honorem, aut famam, tenetur restituere & satisfacere, quam cito potest, & oportunitas est.* Hanc docent Vmbert. & S. Antonin. loco cit. Syluest. in verb. Contumelia. q. 4. & alij alibi. Ratio est euidens. Non est minor imo maior necessitas restitutionis & satisfactionis pro fama & honore quam pro rebus temporalibus: cum melius sit nomen bonum quam diuitiæ multæ. At tenetur quis quam primum potest restitutionem rerum temporalium facere, quas iniustè abstulit, aut quibus iniustè damnificauit, vt communiter DD. docent. S. Thomas 2. 2. q. 62. art. 8. & eius commentatores ibidem. S. Antonin. in 2. part. tit. 2. cap. 8. Scholastici in 4. d. 15. Summistæ in verb. Restitutio. Dominicus à Soto lib. 4. de iustit. & iure q. 7. concl. vnica. Ioannes Medina in

ña in C. de reb. restituend. q. 2. dub. 4. Nauarr. in manuali confessar. cap. 17. numero 54. Archidiac. & Turrecremata in d. cap. Si res. 14. q. 6. Didac. Couarr. doctè in regula; Peccatum de reg. iuris. lib. 6 statim à principio & alij alibi. Atque ratio eius rei redditur, quia quamuis præceptum restitutionis pro parte sit affirmatiuum, quatenus præcipit reddere alienum & damnum iniustè datum reparare, includit tamen negatiuum, in quantum vult non retinere alienum, nec damno afficere proximum. Quandoquidem ergo ea natura est præceptorum negatiuorum, vt obligent semper, & ad semper, prout Doctores communiter loquuntur, restitutio & satisfactio semper facienda, quando commodè fieri potest. His accedit quod in obligationibus, in quibus dies non ponitur, nec terminus præfigitur, statim obligatio satisfaciendi imminet debitori. L. de omnib. obligationibus. ff. de regulis iuris. Atq; hanc L. ad propositum allegant Richardus de media villa in 4. d. 15. art. 5. q. 4. Nauarr. in repet. cap. Nouit. de iudicijs, notab. 6. num. 78. Ioan. à Medina & Couarr. loc. cit. Petrus à Nauarr. de restitut. lib. 4. cap. 4. num. 2. & alij alibi, & facit text. in L. Eum qui calendis. §. Quoties. ff. de verborum obligat. & §. Omnis stipulatio. Instit. de verb. oblig. & cap. Sæpè. de restitut. spoliatorũ. *Dubium hic esse potest. An quando duo se mutuo infamarunt, siue conuitijs affecerunt compensatione lucrentur à*

restitutione

restitutione & satisfactione? vel vt Iurisperiti loquuntur: An iniuriæ verbales mutuæ recõpensentur. Exempli gratia: Ioañes vocat Petrũ furẽ, Petrus vice versa Ioannẽ furẽ: videtur quod sic per regulam illam: paria delicta mutua compensatione tolluntur. cap. fin. de adulterio & L. Viro atque vxore. ff. solut. matrim. Præsupponimus hîc supra multis probatum defensionis gratia licitum esse propellere iniuriam, vt si quis iniuriosè bastardum me nominet, statim ad defensionem dicere possum tu mentiris. Deinde quando crimina mutuo obiecta non sunt paria, sed multum inæqualia, vt omnes sine dubio fateri debent, via iustitiæ non potest esse recompensatio: cum compensatio inter æqualia suum habeat effectum. Vnde si Margareta Annæ obijceret fornicationem, & è cõtra Anna Margaretæ veneficium, non esset locus cõpensationi ob inæqualitatẽ criminum: per ea quæ dicunt Innocentius in cap. Intelleximus. de adult. Anton. à Butrio in cap. fin. ibid. num. 5. qui ait: compensatio, vt valeat secundum DD. delicta debẽt esse paria, & Tyndarus de compensatione. art. 5. num. 36. & Ioseph. Angel. in florib. in 4. sentent. 2. part. in q. de restit. famæ. dub. 3.

Nona Conclusio. *Quando duo inuicem iniuriosis verbis se læserunt, si iniuria mutua eos solum tangat, possunt inuicẽ, si volunt mutuo cõpensare, & remittere.* Dictum in conclusione: si iniuria mutua eos solum tangat. Quia si redundaret in aliorum damnum

damnum, aut iniuriam, non esset in eorum potestate remittere, & compensare vt DD. tradunt. Conclusionẽ tenent Adrianus in 4. de restitut. §. penult. incipienti circa prædicta de restitutione famæ oritur dubium: Dominicus Sotus lib. 4. de iustit. & iure. q. 6. art. 3. ad 4. Ioseph. Angles in floribus in 4. sent. par. 2. loc. cit. & quidam alij DD. Hispaniæ, quos allegat Petrus à Nauarra libro 2. de restit. cap. 4. numero 395. Hæc conclusio probatur, in hoc casu quisque est dominus suæ famę. Ergo mutua potest interesse remissio. His accedit quod secundum Theologos libera & voluntaria remissio liberet à restitutione, & secundum Iurisperitos etiam ab actione iniuriarũ, & consequenter à satisfactione debita pro illatione iniuriæ, vt supra quæstione præcedenti multis probatum extitit. Ergo quando duo mutuo sibi iniuriam cõpensando remittunt, compensatio tenet & suum effectum obtinet. Hac tamen non obstante compensatione adhuc est locus pœnæ debitæ reipubl. quæ etiam læditur iniuria. Tamen in casu huius conclusionis plus videtur operare remissio, vel potius condonatio, quam vera compensatio.

Decima Conclusio. *Si duo vicissim, & mutuo se conuitijs petant, aut diffament, quisq; potest iniuriarum contra alterum agere, nec vigore iustitiæ compensatione liberabuntur à restitutione & satisfactione pro iniuria illata.* Pro conclusionis intelligentia dicẽ-

dum

dum quod in hoc loco compensatio dicitur, quando vnus alterú infamauit, & alter suum infamantem etiam conuitio, vel infamia conspersit; si tunc vnius iniuria cum alterius diffamatione resarciatur: Hanc cóclusionem ex Theologis tradunt Caietan. 2. 2. q. 62. art. 2. circa solut. ad 2. dub. Petrus à Nauarr. loc. cit. Gregor. de Valentia tom. 3 cóment. in 2. 2. S. Thomæ disput. 5. q. 6. de restitut. punct. 5. in d. art. 2. Mart. Nauarr. in manuali cófess. cap. 18. His accedunt Iurisperiti dú tradant in hoc casu, quando alter eorú, non obiecit conuitiú, aut cótumeliá defensionis & propulsandæ iniuriæ causa, posse vtrumq; agere, nec cópensari has iniurias. Panormit. in cap. Cum te. de sententent. & re iudicat. num. 25. & in cap. penult. in fine. de adult. post Speculat. in tit. de accusatore. §. 1. vers. Quid si vocauit te. Alexan. in L. Illud eleganter. ff. Quod quisque iuris. Decius in L. Vt vim. prope fin. ff. de iustit. & iure. Aufrer. in addit. ad decis. 127. Capellæ Thol. Ios. Bertach. in repert. in verb. Iniuria col. 5. non longè à princ. qui & alios allegat. Pro hac Iurisperitorum doctrina allegantur L. Neganda. C. Qui accusare non possunt, quæ inseritur à Gratiano in cap. Neganda. 11. q. 3. text. in cap. veniés, de iure iurand. in princ. in verb. Alternatim. Vbi iniuria reciproca fuit, & non compensatur. Rationé etiam adfert Panor. in d. cap. Cú te: Non licet mihi percutere eum, qui me percussit, si hoc non facio ad defensionem, sed

sed ad vindictam vt in dicta L. Vt vim. & in L. 1. C. Vnde vi. Ita etiam non licet inferre iniuriam verbalē ad vindictam inferenti. Cum nemini liceat propria auctoritate se vindicare C. Ne liceat sine iudice se vindicare. Nauarr. probat imprimis per dicta Panormitani post alios in cap. Bona fides: de deposito. Sed nihil ibi adfertur à Panormit. & alijs quod multū probet, sicut neque etiam Nauarr. vlla verba refert, vt etiam obseruat Petrus à Nauarra vbi supra numero 396. Ratio etiam ab eodem Nauarra hæc redditur, quia per reciprocam infamiam damnum illatum non tollitur, sicut debitum vnius per debitum alterius L. 1. ff. de compensatione. Petrus à Nauarra multa adfert pro hac conclusione, potior tamen ratio post omnia redditur. In omni compensatione necessaria est æqualitas, quæ vix seruari potest in mutuis verborum iniurijs. Hæc conclusio probabilis quidem est, vt à dictis Theologis & Nauarro asseritur: sed puto quod contraria sententia quam tenent Adrian. Sotus. Iosephus Angles & alij locis allegatis, aut æquè sit probabilis, aut probabilior per regulam illam supra allatam. Paria delicta mutua compensatione tolluntur, & per alia multa, quæ DD. afferunt in cap. penult. & final. de adult. Gloss. & DD. in L. Si ambo. ff. de cōpensatione. Argumēta aliorū, vt patet parū vrgent: Nec quicquā etiā facit Iurisperitorum sententia, hi enim volunt in mutua illa

conuitiorum impetitione vtrumque peccare; quod nemo negat; & sic etiam posse vtrumq; intentare actioně iniuriarum, & agere ad reparationem honoris & famæ: his tamen non obstat, quod possint si velint hinc inde cópésare. Nec in tali compensatione etiam requiritur æqualitas planè matemathica, inter iniurias mutuas, sed moralis. Id in quo est excessus voluntario consensu & libera remissione ob bonum pacis tollitur. Vnde Panormit. in d. cap. penult. de adult. ait: Paria delicta mutua compensatione tolluntur quando agitur ad priuatam vtilitatem: Secus si ad publicam vt ad infligendam pœnam: In eundem finem tendit Gloss. fin. in d. cap. Bona fides. admittit in delictis compensationem. arg. 33. q. 6. cap. Nihil iniquius, & cap. penult. & fin. de adult. & etiam in pœnis cap. Constitutus. de pœnis. Verum hoc animaduertendum quod in mutuis iniurijs verbalibus, cum alter fere semper prouocatus iniurietur, eaq; de causa minus peccet, & etiam mitius puniatur, vt alibi dictum est, compensatio quæ est liquidi ad liquidum, & quantitatis ad quantitatem, vt DD. & leges determinant in C. & ff. de compensat. & Tyndar. in tractat. de eadem materia, qui inseritur tertio volumini Oceani iuris, non habet ipso iure locum in talibus iniurijs, sed requiritur etiam consensus & remissio hinc inde mutuo iniuriantium. In debito enim pecuniario rectius seruatur quantitas, & ita

ita per modum exceptionis ipſo iure compēſatio ſuum ſortitur effectum, quando eſt liquidi ad liquidum. Et errat in hoc Petrus à Nauarra quod exiſtimet illam ſententiam de recompenſatione fouere contumelias & murmurationes, dum quis, vt ait, putaret ſe poſſe alium infamare & conuiciare, quia ſit viciſſim ab eo laceſsitus iniuria, & non ſolum ea ſpe, quo facta iniuria non teneretur reſtituere, & veniam petere, ſed etiam ea ſpe, quod liceret referre vicem, ſicut licet in pecunia, non ſolum ſe recompenſare ex debito alterius, ſed etiã ab eo accipere. Sed huius rationis vis facile eneruatur ex dictis. Omnes enim fatentur ſic mutuo ſe infamantes peccare,[1] & vtriq; ius competere ad agendum & proſequendum ſuam iniuriam, vt communiter Iuriſperiti volunt, interim tamen illatis iniurijs eſſe locum recompenſationi inter partes, nec iure teneri ipſas ad compenſationem, ſicut in debito liquido: Nec alias etiam par ratio eſt; cum in noſtro caſu etiam obligatio trahatur ex mutuis delictis. His addimus quod cum vterque peccet iniuriando, licet inuicem compenſent quantũ ad damna, ſi quæ nata hinc inde ſint, & ad ſatisfactionem propriam: Iudici tamen & reipublicæ non tollitur puniendi ius & facultas. Atque timore huius pœnæ ſatis etiam homines coërcentur à contumelijs & mutuis iniurijs: Atque ſic intereſt reipublicæ vt crimina non maneant impunita, ne ad maleficia te-

merè quisquã prosiliat. L. Si operis. C. de pœnis. Ex his patet motiuum illud Petri à Nauarra parum vrgere. Dubium hic esse potest. *Quid si non appareat quis caperit verbis iniuriari, quis teneatur actione iniuriarum?* Respondetur cum Felino in cap. Dilecti. col. penult. de except. post Ludouicum Romanum in L. Cum mulier. col. 31. ff. solut. matrim. neutrum in hoc casu teneri per L. Scientiam. §. Cum stramenta. ff. ad leg. Aquil. & text. in d. cap. Constitutus: vbi pœna apposita contrauenienti contractui cessat ambobus pariter contrauenientibus, & Bald. in L. Vt vim. ff. de iustit. & iure, vult ꝙ vulnerantibus duobus se pariter ictibus nó teneantur quoad se ipsos, sed respectu reipub. Ratio huius dicti, vt colligitur ex Felino loc. cit. Glossa fin. & Panormit. in d. c. Bona fides, & alijs alibi, fundatur in mutua compensatione, quam in tali casu ius fingit, & præsupponit; Reseruata tamen est reipublicæ sua pœna in vtrũq; statuenda. In foro conscientiæ etiam puto hoc habere veritatem quando iniuria esset æqualis, neuter enim teneretur petere veniam, & offerre satisfactionem: Secus tamen censendum quantum ad odium & animi rancorem: Vterque enim quam primum tenetur deponere odium, & exhibere communia charitatis signa. Si autem duo se mutuo iniuriose offendant, & amborum offensio est æquè grauis, & cognoscitur quis prius offenderit, tum hic prius debet etiam reconcilia-

conciliationem petere: At si posterior iniuria sit maior, posterior debet prius eam petere, vt placet Syluest. in rosa aurea casu 56. & Martino Nauarro in manuali confessar. cap. 14. numero 25. in fine. Postremo vt hæc melius intelligantur, quæ in hac conclusione de mutua compensatione iniuriarum diximus (siquidem DD. videntur æquiuocatione vocabuli laborare maximè Theologi, qui non strictè, vt iura loquuntur de compensatione, intelligunt compensationis naturam) Annotandum cum Bald. in L. Si constat. num. 8. C. de compensat. quod cõpensatio est duplex. Voluntaria & necessaria. Voluntaria quæ fit communi consensu partium, & regulatur à voluntate, & habet locum in re qualibet: Sicut quælibet res potest solui pro alia re de voluntate partium: ita etiam quælibet res, licet strictè non sint inuicem compensabiles, possunt pro alijs non eiusdem speciei compensari, & hæc extra iudicium etiam suum consequitur effectũ. Et in hac significatione loquuntur Theologi, quando ad effectum cõpensandi iniuriã, sermonem faciunt, sine dubio cõpensationi locus est, quæ compensatio mutuo etiã liberat offendẽtes à satisfactione & restitutione, vt supra in conclusione maximè 9. significatum. Necessaria dicitur quæ fit inuito actore, & partibus, & regulariter requiritur quod fiat in iudicio, & quod sit liquidata & a iudice approbata. L. Quod in diem. §. Si rationem. ff. de

 compens.

compens. & de hac maior est difficultas ad propositum: Et hanc etiam in casu licet rarius in actione mutua iniuriarũ non dubitamus posse fieri per supra allegata.

QVAESTIO DVODECIMA.

An homo iniuriosé agat, & peccet verbis sibÿpsi infamiam inferendo?

QVAESTIO hæc satis grauis est, & inter Theologos controuersa, quam breuius per conclusiones resoluemus.

Prima Conclusio. *Infamare seipsum verum crimen prodendo, aut falsum imponendo, non est contra iustitiam, nec sic se infamans iniuriam committit.* Hęc est contra S. Antoninum 2. part. tit. 2. cap. 2. §. 3. vers. quantum ad quartum damnum. & tit. 8. cap. 4. §. 1. vers. Primo modo, quando imponit falsum alteri, &c. Syluestrum in verb. Detractio q. 3. Caietan. ibidem, & 2. 2. q. 73. art. 2. qui fortius alijs tenet. Auream Armillam, in eod. verb. num. 5. Ioannem Maior. in 4. d. 15. q. 22. col. 5. Panormit. & Felinum col. 2. in cap. 1. de testib. cogend. Marian. Socin. in cap. Ad audientiam. de homicid. Ioan. Lupi in Repet. Rub. de donat. inter virum & vxorem §. 70. numero 4. Archidiac. in cap. Non est. 23. q. 5. & alios alibi. Hi enim DD. existimant sibijpsi imponere crimen falsum ita esse peccatum, sicut alterum infamia notare. Quod

re. Quod constat esse contra iustitiam: Imò quidam grauius crimen iudicant: Sicut occidere seipsum grauius quam alterum interficere: quandoquidem ordinata charitas incipit à seipso. In contrarium & pro conclusione posita sunt sequentes auctores. S. Thomas 2. 2. q. 73. art. 4. ad 1. dum censet in arbitrio hominis esse pati detrimentum propriæ famæ, quãdo non vergit in periculum aliorum. Adrian. in 4. de restit. q. vlt. An auferens alteri famam iniustè teneatur ad famæ restitutionem, & in quodlib. 11. Angel. in verb. Detractio, num. 6. Dominicus Sot. ex professo contra Caietan. lib. 5. de iust. & iure. q. 10. art. 2. post medium, & latè in relect. de ratione tegendi & detegendi secretum, memb. 1. q. 3. Martin. Nauarr. in manuali confessar. cap. 18. numero 18. & 27. & 28. & in comment. cap. Inter verba. 11. q. 3 concl. 6. num. 13. Ioseph. Angles. in florib. in 4. sentent. 2. part. in q. de dominio diffic. 4. art. 2. concl. 2. & in q. de restit. famæ diffic. 2. Didac. Couarr. lib. 1. variar resolut. cap. 2. numero 8. Gregor. de Valent. in 2. 2. disputat. 5. q. 17. puncto 2. Petrus à Nauarr. multis lib. 2. de restitut. cap. 4 à num. 110. & in hanc sententiam iuniores Theologi communiter tendunt. Nunc conclusio probatur. Primo. Eiusdem ad seipsum, nec est iustitia nec iniustitia, & ex consequenti nec iniuria est, ex Aristotele 5 Ethicor. cap 1. & S. Thom. 2. 2. q. 57. art. 4. Caietan. ibidem, & alijs alibi.

 Et sic

Et sic iniustitia est vnius ad alterũ. Ergo qui seipsum infamat non cómittit iniustitiã & iniuriam. Secundo homo est dominus proprię suę famæ, sicut pecunię, licet fama sit excellentior inter cætera bona exteriora vt supra dictũ est. S. Thom. 2. 2. q. 64. art. 5. ad 3. & in d. art. 4. ad prim. Adrian Sot. & Couarr. Ioseph. Angles. Petrus à Nauarra & alij cómuniter. contra Caietan. 2. 2. q. 73. art. 2. Sed homo potest diuitias & pecuniã aliasq; res exteriores contẽnere & abijcere, & nihili ducere. Ergo & famã propriam abijcere & contemnere potest quod nihil aliud est quam seipsum infamare. Ergo. Præterea honor & fama proprio labore & industria acquiruntur, & in dies augentur. Ergo sunt propria hominis bona, atq; eius arbitrio subiacent, vt possit de eis disponere pro sua voluntate, nec vlli facit iniuriam si abijciat, prout etiam homo potest disponere de alijs suis bonis exterioribus. Ex his patet quod Caietan. malè confert famam cum hominis vita; habet enim homo potestatem suæ famæ, sed non vitæ: cum DEVS sit auctor vitæ & mortis. Deuteron. 32. Ego occidam & ego viuere faciam, & Sapientiæ 16. Tu DOMINE qui vitæ & mortis habes potestatem. Hinc quando homo seipsum interficit iniuriam facit DEO, & reipubl. cuius homo pars est. At cum propriæ famę sit dominus, nec reipubl. nec Ecclesiæ fama sit, contra mentem Caietani, nulli iniuriam facit, si eam prodigat.

Secunda

Secunda Concl. *Infamare seipsum ex suo genere est solum peccatum veniale præter charitatem.* Hæc est cōtra DD. allegatos contra primā cōclusionē, Tradunt autem hanc Adrian. Sotus. Nauar. Couarr. Petrus à Nauarra & alij, & ait Sotus in d. memb. 1. q. 3. concl. 3. Conclusio hæc sæpè in has Scholas producta est : & sunt Magistri nostri qui eam affirmauerunt. Conclusio in primis probatur. Si est contra charitatem, aut est contra dilectionem proximi, aut contra charitatem propriam : non primum, quia quando seipsum quis infamat, nemini nocet. Nec secundum, quia charitas qua quis tenetur se diligere, per se tantum obligat in eis quæ necessaria sunt ad spiritualem vitam, & ad bona tantum externa quatenus hæc concernunt finem spiritualem. Ergo quando fama propria non est simpliciter homini necessaria ad virtutem & salutem animæ, non est contra charitatem propriam eam negligere, sed solum præter charitatem, id est contra feruorem charitatis, ex quo est verum bonum, & sic non est nisi veniale peccatum. Deinde prodigalitas pecuniæ ex suo genere est solum veniale peccatum. S. Thomas. 2. 2. q. 120. art. 2. & 3. S. Antoninus. 2. part. titulo. 6. cap. 8. Caietan. & Aurea Armilla in verbo prodigalitas. Sotus. Nauarr. Couarr. & alij vbi supra; Cum homo habeat liberam dispositionē suæ pecuniæ & possit eam donare, remittere, &

perdere

perdere pro sua voluntate. Ergo pari ratione, cum infamatio & proprij criminis manifestatio non sit nisi prodigalitas famæ. Glossa in Proœmio decretal. in verb. Sui prodiga. Et text. in cap. fin. de accusat. Vbi quis dicitur non solum prodigus rerum sed etiam famæ, quem ibidem Panormit. num. 3. Ancharan. eodem, Ioann. ab Anan. col. 2. non longe à principio. Card. Zabar. numero 4. & alij ita annotant, non erit nisi veniale peccatum præter charitatem præsertim cum pecunia magis necessaria vitæ humanæ videatur quam fama. Vnde ipsa pecunia etiam hodie secundus sanguis dicitur, & loco sanguinis est Gloss. L. Aduocati. C. de aduocat. diuersor. iudic. Ias. in L. Nec quicquam. §. Vbi decretum. numero 2. de offic. proconsf. Gerard. de Petra sancta. sing. 73. Menoch. 2. de arbit. iudic. quæstionibus, casu 110. numero 6. Postremo negligere honorem & gloriam mundi ex suo genere non est peccatum mortale. Ergo nec negligere famam. Quia idem est iudicium quantum ad hoc vtriusque honoris & famæ. Antecedens constat: Si quis enim vocetur ad amplas dignitates & honorifica munia reipubl. si totis viribus acceptare renuat, non vtique peccati mortalis arguetur, sed potius laudem merebitur apud sapientes & consilium Euangelicum implebit. Plures rationes format Dominicus à Soto in d. concl. 3.

Tertia Conclusio. *Quandoq; ex accedenti, & circumstan-*

circumstantijs contingere potest, quod infamare seipsum sit peccatum mortale. Hanc Sotus Nauarr. & Petrus à Nauarra, & quidam alij docent. Ponunt autem aliquos casus quorum primus est. Si quis se infamaret verè vel falsè de crimine aliquo grauissimo, vt de hæresi, qui optimæ famæ fuisset, vnde fortasse alijs periculum incidendi in idem crimen immineret: Sicut esset etiam eadem ratio quando quis cum iactantia & complacentia prodendo grauia sua crimina sibi infamiæ notam impingeret. Secundus, Quando esset persona publica, cuius fama esset alijs obligata: Vt si aliquis Prælatus, aut persona publica se infamaret quæ honore & dignitate fungeretur, quibus dignus, aut par alius non inueniretur: In tali enim casu propter aliorum salutem graue esset crimen se indignum reddere suo officio. Non secus atq; si quis proles & familiam cómissam haberet, quæ substantia terrena summè pro alimentis indigeret; & ipse sine vlla causa omnem substantiam dissiparet, & prodigeret; nemo enim negaret talem mortaliter peccare: Sic D. Tho. 2. 2. q. 73. art. 4. ad primum statuit in hominis arbitrio esse detrimentum propriæ famæ pati, nisi hoc vergat in periculum aliorum. Eadē est ratio si quis se infamaret, cuius infamia etiam in aliorum infamiam notabilem tenderet: Vt si religiosus sibijpsi labem imponeret, quæ infamaret ex consequenti monasterium suum. Tertius casus, si ex infamatione sui

ipsius

ipsius sequeretur causa, aut daretur occasio proxima inferendi damnum propriæ, aut alienæ vitæ: aut mutilationis membri. Quod tamen non haberet veritatem, quando quis se infamaret iusta de causa etiam si propriæ vitæ periculum immineret, vt docet Petrus à Nauarra in d. cap. 4. post Anton. Cordubens. memb. 4. de detract. q. 3. concl. 14. dub. 2. Quod ante hos sentijt Angel. in verb. detract. nú. fin. de his latè Nauarr. & Petrus de Nauarr.

Quarta Conclusio. *Ex rationabili & iusta causa licitè & sine peccato potest quis se infamare, imo etiam aliquando cum virtute & merito fieri posset.* Adrian. vbi supra, Sot. Nauarr. Gregor. de Valentia, Petrus à Nauarra, & alij contra Caietan. Probatur conclusio, infamare seipsum ex sua natura, nec est contra charitatem, nec contra iustitiam. Ergo potest bono fine cohonestari & alijs circumstantijs rectis, & tunc sine dubio esset actus virtutis. Antecedens constat ex superioribus; & amplius declaratur quãdo quis coram patre spirituali extra cõfessionem prodit peccatum ad capiendum consilium: Aut aduocato ob eundẽ finẽ. Aut causa humilitatis coram conuentu cum scientia superioris defectus naturæ & culpæ religiosus in capitulo reuelat: Vnde apud multos religiosos regulari & laudabili disciplina, & pio vsu receptũ est quod religiosi sæpius suas culpas dicant ad conseruandam humilitatem & emendandos errores. Et in casu virtutis etiam opus eliceret

vt si

Vt si exempli gratia respubl. vellet aliquam personam promouere ad officium publicum quo promouendus esset indignus ob defectum naturæ, vel culpæ sibi notum; alijs autem occultum. In quo casu si aliæ obseruentur circumstantiæ, tantum abest, quod esset peccatum proprium defectum prodere, quod etiam esset actus virtutis. Exempla etiam sanctorum non desunt qui ad maiorem animæ suæ securitatem, & fœliciorem in spiritualibus profectum, vel etiam in exemplum aliorum sua crimina propria in notitiam hominum deduxerunt. Vt S. August. sæpè in lib. confession. & præcipuè in libro 2. cap. 2. Rapiebat, inquit, caligo libidinis imbecillem ætatem per abrupta cupiditatum, atque mersabar gurgite flagitiorum, ibam longius à te, & effundebar, & diffluebam, & ebulliebam per fornicationes meas & tacebas. Cui haud dissimile est illud D. Anselmi in meditationibus. O virginitas iam non dilecta mea sed perdita mea. O fornicatio sordidatrix mentis meæ, perditrix animę meæ. Et de S. Ambrosio in eius vita legitur, vt aliqui referunt quòd publicas mulieres publicè ad se ingredi voluit, vt visis his diffamaretur apud populũ, & ea ratione impedimẽtũ obijceret, ne eligeretur in Epis.

Quinta Conclus. *Qui motu tormentorum, aut in tormentis quando iniustè interrogatur à iudice, sibi falsum crimen quod infamat, imponit, quando non est aliud medium euadendi tormenta, nõ incurrit peccatũ mortale.*

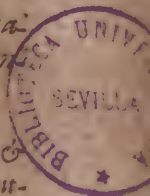
Hanc

Hanc docent Angel. in verb. detractio. num. fin. Adrianus quodlib. 11. diffic. 3. Nauarr. in manuali confessariorum cap. 18. num. 29. Sotus de ratione tegendi & detegendi secretum. memb. 1. q. 3. concl. 5. & memb. 3 q. 4 concl. 10. Couarr. loco cit. num. 8. Petrus à Nauarra in d. cap. 4. num. 133. qui pro conclusione etiam allegat Ledesimam, & Anton Cordubens. Ratio est supra allegata. Talis enim non peccat nec contra charitatem; nec contra iustitiam; sed tantum facit præter charitatem. Vnde etiam tale mendacium quod committit imponendo sibi falsum non est plus quam veniale: cum non sit pernitiosum sed officiosum quod non plus est quam veniale, vt cõmuniter DD. allegati tradunt. Hinc infertur eum qui sibi falsum imposuit crimen, quando alijs non præiudicatur, non teneri retractare in extremo contra S. Antonin. Panorm. Felin. Socin. & alios in prima conclusione adductos, nisi peccati quod imponit esset causa efficax mortis propriæ: Quamuis etiam nec tunc teneretur, si iudicem confirmatum videret, ita animo quod nihil proficeret, sed potius tormenta continuanda timeret, in tali casu fortasse consultius duceret mortem eligere, quam de nouo tormenta pati: tunc non teneretur retractare, vt Angel. loc. cit. Sotus, Petrus à Nauarra, & alij alibi docent. Non enim tenetur homo vitam conseruare cum tanto incõmodo, tantoque dolore. Aliud tamen foret si quis iuramentum

ramentum interponeret, tum enim committeretur peccatum mortale & periurium. Dominicus à Soto in d. memb. 1. q. 3. & Petrus à Nauarra latius soluunt argumenta quæ his cóclusionibus aduersari videntur, quos lector pro oportunitate videre poterit. Quoniam iniuria quæ fit per scripta, picturam, libellos famosos, cantiunculas, &c. ad iniuriam verbalem refertur. Nunc etiam aliquid de iniuria huiusmodi quę scriptis & signis committitur, agendum, sit ergo.

QVAESTIO XIII.

An scriptis & libris iniuria committatur, & quibus modis ac quomodo punienda?

PRIMA CONCLVSIO. *Certissimum, & ab omnibus receptum est etiam iniuriam committi per famosos libellos, scripta, cantilenas, & picturas ignominia plenas.* Per L. vnicam. C. de famosis libellis, quæ pro parte à Gratiano ponitur. 5. q. 1. cap. fin. & ff. de iniur. & famos. libell. L. Lex Cornelia. §. Si quis librum. & L. Item apud Labeonem. §. generaliter. & L. Constitutionibus. DD. in ijsdem locis. & institut. eodem tit. §. Iniuria DD. in practicis criminalibus in tit. de iniurijs. Summistæ in summis verb. Libellus. & Libellus famosus. Archidiac. & Turrecré. in 5. q. 1. cap. fin. S. Antonin.

in 2. part. tit. 8. cap. 4. §. 1. versus finem, & alij alibi. Ratio clara est ex canonibus & ll. & communi doctorum sententia. Tales libri & scripta infamant hominem contra iustitiam. Sed hoc spectat ad iniuriam.

Secunda Conclusio. *Qui alterius famam libello, aut scriptis, aut pictura lædit, grauissimè peccat, & tenetur ad restitutionem famæ, nec non omnium damnorum, in quæ proximus cadit ex tali infamatione.* Hanc conclusionē docet S. Antonin. vbi supra. Angel. Syluest. Caietan. Aurea Armilla, & alij in verb. Libellus famosus. Nauarr. in manuali confessar. cap. 18. num. 35. ac in cap. penult. de pœnitent. d. 6. numero 5. & alij alibi. Causa conclusionis est euidens. Talis honorem & famam proximi lædit ad ignominiam contra charitatem & iustitiam. Ergo peccat, & tenetur ad restitutionem non solum honoris & famæ, sed etiam damnorum quæ sequuntur. Imo etiam tenetur famam & honorem restituere per alium libellum quo proximum purget, vt Angel. Syluester & alij annotant. Pertinet autem hoc crimen ad detractionem si occultum sit nomen scribentis, vt Caietan. & post eum Aurea Armilla in d. verb. Famosus libellus, obseruarunt. Est enim furtum quoddam spirituale quo alterius fama læditur, vt Damhauder. rectè indicat in rerum criminalium praxi. cap. 125. numero 1. Ad contumeliam autem refertur, si auctor etiam per scriptum manifestus fiat.

Dabuam

Dubium autē hoc loco pro foro conscientiæ occurrit. An qui publicas personas & graues, & in honore magno habitas per libellos famosos, pasquillos, picturas, cantiones, & carmina, infamat, teneatur ad restitutionem honoris & famæ etiam cum vitæ periculo? Quidam auctor Hispanus Mercados qui Hispanice scripsit, putat esse probabile; prout ipsum refert Petrus à Nauarra Toletanus Theologus in libr. 2. de restitutione. cap. 4. numero 413. tandem tamen dicit se nolle quæstionem determinare; sed quod consulantur Theologi. Petrus à Nauarra tenet in hoc casu cum periculo vitæ famam non esse restituendam: Cum pro nulla fama vita periculo exponenda, & in discrimen sit adducenda. Quia vita præponenda omnibus rebus exterioribus, quarum numero fama coniungitur. Atque ita docent famam non esse regulariter restituendam cum periculo vitæ, Dominicus Sotus lib. 4. de instit. & iure q. 6. art. 3. ad 4. dub. 3. Caietan. 2. 2. q. 62. art. 6. Nauarr. in manuali cōfessar. cap. 18. num. 47. Ioan. à Medina in C. de rebus restituendis q. 3. Quarta causa in responsf. ad quartum dicendum, & alij alibi. Dictum est regulariter famam non esse restituendam cum periculo vitæ. Quia Sotus loc. cit. saluo meliori iudicio existimat singularē posse euentū cōtingere, quo quis cum periculo vitæ, teneatur restituere famam & honorem. Vt si quis illustrē familiam de hæresi, aut de crimine læsæ maiestatis cum mendacio

diffamasset, ita vt nisi mendacium retractaret, eadem prosapia perpetua illa labe maneret infecta; in quo casu si non posset sine periculo vitæ restituere, nihilominus teneretur. Hoc tamen durum & nouum videtur Nauarro in d. cap. 17. num. 91. Sed non est prætereundum, quod quando iniusta alicuius infamatio, siue per verba, siue per famosum libellum, aut scripta, esset causa quod alius iniustè vitam perderet nisi ei fama restitueretur quæ iniustè ablata est, tunc teneretur cum periculo propriæ vitæ alterum ab iniusta morte liberare. Adrian. in 4. in q. de restit. famæ. Sotus. Medina & Petrus à Nauarra vbi supra, Ioseph. Angles in floribus Theolo. qq. in 4. in 2. part. in q. de restit. famæ, art. 1. conclus. 3. & alij alibi. In hoc enim casu melior est pars innocentis, & ideo cum æquali periculo est liberandus, ab eo qui iniustè & malè causam periculi mortis dedit.

Tertia Conclusio. *Sub hoc famosi libelli, & iniuria scriptæ genere plures species comprahenduntur.* Hæc conclusio non tam probatione quam declaratione indiget. In primis obseruandum iuxta Angel. & Syluestr. in verb. libellus famosus, nomine libelli famosi intelligi cópositionem in scriptis factam, in infamiam alicuius, eius quod probare non vult, & in publico iactatam. Intelligũtur itaq; nomine famosi libelli, & scriptæ iniuriæ, liber qui conscriptus est in infamiam aut ignominiam alicuius, siue

literas.

literæ & chartæ ſcriptæ in infamiam alicuius ſparſæ in publicum, rythmi, & comædiolæ, aut actiunculæ publicæ infamatoriæ, vel affixæ ad ianuam, aut locum publicum, paſquilli, cantiones literis commiſſæ, ad pudorem, infamiam verecundiam alicuius conceptæ. Si autem non eſſent literis traditæ, non arbitror inter ſcripta ſed dicta famoſa referri. His addere placet carmina & epigrammata, nec non etiam picturam publicam, aut ſigna denotantia vitia quæ tendunt in dedecus & infamiam. Vt ſi quis depingeret cornua in porta alicuius quibus ſignifi[illegible]retur aliquem cornutum prout conſuluit [illegible]itachin. & ipſe ſe conſuluiſſe fatetur in repertorio in verb. Actio iniuriarum per legem. Conſtitutionibus. ff. de iniurijs, & ſentiunt Angel. in verb. Iniuria. ante num. 1. & Sylueſt. ibidem; num. 2. Hæc colliguntur ex L. Item apud Labeonem. §. Generaliter. & §. Hæc autem fere ſunt. ff. eod. tit. & DD. ibidem. & ex L. Lex Cornelia. §. penult. & fin, nec non ex practicis & DD. in locis allegat. Porro ex d. L. Lex Cornelia in d. §. penult. & fin. videtur colligi quantum ad propoſitum, eſſe differentiam, diſtinctionemq; aliquam ſi ſtricte conſiderare velimus, inter famoſum libellum, & iniuriam ſcriptam. Grauius enim crimen arguit famoſus libellus, quam iniuria ſcripta vt ſubindicat VVeſenbec. in annotat. ad Ioan. Schneidevvinum. Inſtit. eod. tit. §. Iniuria. num. 1. ac etiam probat ex iure Saxo-

nico in constitut. constitutione 44. part. vlt. & 42. & ita maior est pœna libelli famosi quá iniuriæ verbalis prout plenius infrá patebit.

Quarta Conclusio. *Auctor famosi libelli in ignominiam, & infamiam alicuius compositi & diuulgati in publicum, punitur pœna capitis de iure ciuili.* L. vnica. C. de famosis libellis, quando actio criminaliter intentatur, & cómunis sententia DD. ibidem. Bonifac. à Vitell. in tract. malefic. lib. 2. in cap. de famosis libel. Damhauder. in rerum criminaliũ praxi, cap. 125. num. 2. Petrus Placa. lib. 1. delictorum, cap. 3. Iul. Clar. lib. 5. §. fin. practic. crimin. q. 68. num. 25. Menoch. latè lib. 2. de arbitrar. iudic. qq. cas. 263. num. 35. Angel. Syluest. S. Antonin. & alij locis cit. sic communiter sentiunt, & textus est clarus in d. L. vnica: vbi sic legitur. Si quis famosum libellũ siue domi, siue in publico, siue quocunq; loco ignarus reperit, aut corrumpat priusquá alter inueniat, aut nulli cófiteatur inuentum; Si vero non statim easdem chartulas corruperit, vel igne consumpserit, sed vim earum dolose manifestauerit, sciat se quasi auctorem huiusmodi delicti capitali sententiæ subiugandum. Huiusmodi autem libellus alterius opinionem non lædat. Ex his verbis L. etiam manifestissimum est non solum auctorem sed etiam inuentorem talis libri, si non suppresserit & corruperit, sed contenta in illo in hominum notitiam deduxerit dolo & intentione infamandi teneri hac pœna, vt communiter

omnes

omnes sentiunt. Pro clariori huius legis intelligentia in primis mente tenendum, hanc legẽ obtinere, quando crimen in famoso libello, & scripto obiectum, & in publicum productum, est tale, pro quo de iure, consuetudine, aut statuto pœna capitalis imponitur. Gloss. & Salycet. in d. L. vnic. eod. Gloss. in cap. Hi qui. 5. q. 1. Ioan. à Platea. Instit. de iniur. §. iniuria. Damhauder. Petrus Placa, & Menoch. in fine vbi supra, & alij alibi. Hinc melius intelligitur in aliquo casu esse distinctionẽ, vt antea significatum, inter famosum libellum & iniuriam scriptam. Etenim si quis carmine, aut cantione, aut scripto in alicuius contumeliam diuulgaret eum stolidum, aut spurium, iniuria esset scripta, per §. fin. in d. L. Lex Cornelia, & §. Generaliter, & seq. L. Item apud Labeonem. Non tamen talis puniretur pœna d. L. vnic. de famosis libellis, sed pro iudicis discretione. Eadem est ratio, quando quis propalaret quodcunq; scriptũ, aut ederet, in quo aliquis notaretur de re, aut vitio non capitali, talis tamen etsi capitis non damnaretur puniretur tamen iudicis arbitrio pro qualitate & quantitate circumstantiarũ. Vt Petrus Placa & Menoch. post Angel. Hostien. & Azon. sentiunt per d. §. fin. dũ volunt eũ iudicis arbitrio puniri, qui cantilenas diffamatorias cõtra aliquem canit. Et id apertius alijs recte attestatur Damhauder. in d. cap. nũ. 6. dum ita subiungit. In ijs porro literis quę nihil habẽt capitale

scriptor & dictator & euulgator, puniēdus est de iniuria, compensatione famæ ad tantam summam quantam diffamatus iurabit se cum nominis integri laceratione cómutare nolle, deinde reparatione famæ, cum contraria diuulgatione hoc modo, vt qui prius diffamatione alterius læserat nomen, nunc cótra eiusdem nomen laudibus efferat, prædicet & cómendet, & per alios libellos cótrarios sua conficta testetur mendacia, vel offensi testetur innocentiam. Sic ille auctor. Quæ vera sunt quádo ciuiliter agitur. Deinde cóclusio procedit, siue quis proprio nomine, vel alterius instinctu & consilio inscripserit, aut ediderit. §. Si quis librum. in d. L. Lex Cornel. Ampliatur adhuc habere locum. d. L. vnic. siue nomen diffamati exprimatur, siue non, siue fictis nominibus diffamationem peregerit, siue veris, modo per ea ficta nomina persona diffamata innotescere & lædi possit, vt Damhauder. loquitur. Postremo conclusio etiam locum habet, quando quis aliquem de vero crimine famoso libello notat, & famam eius lædit, extra iudicium nulla iusta causa motus vtpote non expedit reipub. cognoscere, vt rectè intelligūt Raphael Fulgos. in d. L. vnic. Petrus Placa Epitomes delictor. lib. 1. cap. 1. Didac. Couarr. lib. 1. variar. resolutionū, cap. 11. num. 7. vers. secundo, eadem ratione deducitur intellectus ad L. 1. C. de famos. libel. & Menoch. vbi supra, num. fin. quicquid Angel. & Syluest. loc. cit. cum

cit, cum alijs in cõtrarium docuisse videãtur. Ad maiorem enim reipub. vtilitatem & splẽdorem pertinet viros criminum & pœnæ reos, ad iudicem deferre, quam extra iudicium libellis & scriptis in maximam omnium perniciem & multorum scandalum, publicè infamari. Verum tamen est, quod nonnunquã receditur ab hac pœna ordinaria iuris in auctore libelli famosi aut scripti. Sic Angel. in d. L. vnic. de quodam qui posuerat scripturam infamatoriam super altari Palatij priorum nõ descripto nomine alicuius, refert quod licet debuisset decapitari, tamẽ indulta sibi fuit pœna capitis, & conuersa fuit in pœnam duorum mille ducatorum. Huius casus etiam meminit idem Angel. in d. L. Lex Cornelia. §. Si quis librum. Iulius Clarus lib. 5. § fin. pract. crimin. q. 68. num. 25. allegat Parid. de put. de Synd. fol. 273. num. 6. dicentem quod illi qui ad infamiam potestatis pingunt membra pudenda virilia, vel muliebria super ianua cameræ, vel porta palatij, sint maxima pœna digni, subdens quod in facti cõtingentia consuluit, ꝙ quidã qui pinxerat quandã honestam mulierẽ eius amasiam (quæ sibi consentire nolebat) nudam cum certo vituperio, & illam picturam ad eius ignominiam affixerat in locis publicis, quod esset ad triremes transmittendus, quia talis pictura esset libellus infamatorius. Iulius Clarus attestatur, se nunquam vidisse seruari; vt propter libellum famosum

aliquis vltimo supplicio afficeretur sed semper viderit imponi pœnam extra ordinariã, puta fustigationis, ictum funis, & ad extremũ pœnam triremiũ. *Dubium occurrit. An is qui pandit famosum libellum etiam pœnam in d. L. vnic. incurrat, si auctorem indicet?* Salycet. in d. L. respondet, quod vterq; puniatur, auctor qui composuit, & publicans. Sicut vtens scienter instrumento falso punitur, licet constet de auctore. L. Si falsas. C. de fals. Quod diligenter notandũ asserit Ioan. Schneidevvin. Instit. de iniur. §. de iniuria. nũ. 5. cõtra conuentũ actione iniuriarũ pro qualibet iniuria verbali, quia non iuuatur etiã si dicat se ex alio audiuisse & auctoré indicet.

Quinta Conclusio. *Si quis librum famosum tantummodo repererit, non tamen publicauerit, sed in loco vbi inuenit, reliquit, vel in secreto retinuit, nullam pœnam meretur.* Hanc tenet Menoch. in d. cas. 263. numero 39. & 40. contra Antonium Gomez. in tract. de delictis cap. 6. numero 1. qui existimat talem puniri iudicis arbitrio. Conclusio dicitur ex d. L. vnic. vbi text. copulatiuè requirit, quod libellum repererit, & publicauerit, ita quod vbi cessat publicatio, cesset pœna, quemadmodum sentiunt ibidem Bald. in summario, & Salycet. in fine, & Bonifac. Vital. in tract. malefic. in tit. de famosis libellis & alij alibi. Ratio etiam est in promptu. Inuenire libellum nihil nocet infamato, sed publicare, maximè afficit ignominia, & famam lædit contra charitatem & iustitiam. Cum

Cum publicatio ad effectum perducat delictum. Eandem rationem Menoch. censet, prout etiam consuluit super facto contingente in ciuitate Mantua Anno 1570. mense Augusto quando aliquis non composuit, nec inuenit libellum famosum, sed ab altero curiositate quadam accepit, vt exemplum inde sumeret, & apud se haberet. Ratio quia talis non est auctor libri, nec etiam publicauit, quia cum è manu alterius eum acceperit, apparet iam publicatum fuisse, vnde nullius pœnæ reus est, qui in casu proposito librum ab alio accepit.

Sexta Conclusio. *Quando ciuiliter agitur contra infamantem per libellum & scripta, si diffamator condemnetur, efficitur intestabilis.* Per text. in L. Lex Cornelia. §. Si quis librum. & DD. ibidem. & L. ob carmen. ff. de testibus, non potest etiam esse testis.

Septima Conclusio. *De iure canonico, qui aliquem per famosum libellum, aut scripta diffamauerit, aut librum talem inuentum non ruperit, sed publicauerit, flagellandus & excommunicandus est,* 5. q. 1. cap. Hi qui. & cap. qui in alterius. Qui in alterius, ait Adrianus Papa famam publicè scripturam, vel verba contumeliosè confinxerit, & cæt. flagelletur. Et qui eum prius inuenerit, rumpat, si non vult auctoris facti, causam incurrere. Archid. Gemin. & Ioan. à Turrecre. in d. q. 1. Angel. & Syluest. & S. An-

& S. Anton. loc. cit. & communiter DD. Et hoc obseruandum, quod hæ pœnæ locum solum habent de primo inuentore, qui prius inuenerit, & non ruperit. Vnde qui librum iam inuentum, & semel publicatum repererit, & alijs ostenderit, aut etiam conseruauerit, non cadit in pœnas superius nominatas. Quandoquidem autem hoc tempore hominum audacia crescit, & temeritas omnia tentat, libris famosis, & scriptis iniuriosis, non raro grauium proborum & magnorum virorum fama dilaceratur, passimque libri in lucem eduntur cum multorum ignominia & scandalo; Eo quod magistratus in quibusdam locis dormire & dissimulatione conniuere videatur, nec inquiratur contra auctores, nec pœna decernatur.

CAPITVLVM SECVNDVM.

Si quis aperuerit cisternam & foderit, & non operuerit eam: cecideritq; bos, vel asinus in eam: dominus cisternæ reddet precium iumentorum: quod autem mortuum est, ipsius erit. Exod. 21.

IN PRIMIS notandum circa hunc textũ pro sensu mystico ex Egidio Romano, Dionysio Carthusiano, & alijs in Exod. 21. Cardin. Anthonio de Butrio,

trio, Ioann. Andr. & Petro Ancharano in præsenti capitulo, hunc textum facere contra prædicatores qui populo proponunt dubia scripturarum, & deinde insoluta relinquunt: qua occasione accepta imperiti periclitantur, & sæpè in foueá erroris & perditionis cadunt. Et tunc rationem reddere tenetur prædicator, qui sua culpa, & inconsideratione causa fuit subuersionis & perditionis aliorum. Cisterna igitur significat profundam diuinam scripturam; quæ aperitur, quando populo proponitur, & non operitur, quando pro captu audientium non explicatur, tunc bos, vel asinus: id est rudis, carnalis, & incapax facile in errorèm cadit, & submergitur, dominus cisternæ est prædicator cui ex munere suo & vocatione incumbit cisternam diuinæ scripturæ cum prudentiæ sale aperire & operire.

Deinde hinc sumitur etiam argumentum quod iniustè sua culpa dans causam damni, damnum dedisse dicitur, & tenetur ad emendationem. Præterea colligitur ex hoc capite quod si quis causam animalis interfecti aut mortui dedit, si precium pro animali iustum soluit, ipsum animal interfectum ad ipsum pertinet. Postremo DD. hic annotant cum Gloss. quod si quis fecit foueam in loco publico & aliquod animal cadit in eam, is qui foueam fecit tenetur ad æstimationem. Secus si fecit in loco priuato, & pro hac responsione est textus in L. Qui foueas. ff. ad legem Aquil.

vbi

vbi Paulus iurisconsultus ait: Qui foueas vrsorum ceruorumque capiendorum causa faciunt: si in itineribus fecerint: in eoque aliquid deciderit: factumque deterius est: lege Aquilia obligati sunt. At si in alijs locis vbi fieri solent, fecerint, nihil tenentur.

CAPVT TERTIVM.

Si bos alienus cornupeta fuerit ab heri, & nudius tertius: & non custodiuit eum dominus suus, reddet bouem pro boue, & cadauer integrum accipiet. Exod. 21

VOD de boue hic dicitur intelligendum quoq; de alijs animalibus quæ in custodia & possessione alicuius sunt: Quia similium similis est ratio. Bos dicitur cornupeta ab heri & nudius tertius, quando tanto tempore solita est cornibus impetere animalia, quod dominus diligens potest præsumere suam bouem alijs periculum & damnum illaturam, præsumitur autem intra tres dies, dominus scire per hunc text. secundum DD. Etsi etiam tantum exprimatur læsio per cornua, tamen idem iudicium est de quacunque læsione simili, quæ contingere quoque valet mordendo. calcando, aut calcibus impetendo. Quando dicitur (si bos cornupeta ab heri & nudius tertius fuerit)

fuerit) satis intelligitur, dominum non teneri in aliquo, quando animal præter communem suam naturam, aliquod damnum dedit, ita quòd dominus animalis, nec scire, nec præcauere potuit, arg. L. 1. §. Sed etsi instigatu alterius. ff. Si quadrupes pauperiem fecisse. Si autem bestia ab alio fuisset concitata ad inferendum damnum alicuius animali, tunc qui incitauit tenetur ad emendationem, per d. §. Sed etsi instigatu. Tenetur autem dominus iuxta præsens cap. de damno dato, à sua bestia: quia cum bestia sit sine ratione, domino imputatur, qui bestiam regere & custodire negligit.

QVAESTIO VNICA.

Quando quis teneatur de damno dato, seu pauperiè illata, per suum animal, alteri bestiæ, vel etiam homini?

ANTEQVAM ad resolutionem plenam quæstionis accedamus, aduertendum pauperiem esse damnum, quod accidit sine iniuria facientis, vtpote cum animal irrationale animo nocendi, iniuriandique carens, damnum infert. L. 1. §. Ait prætor. ff. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Actio de pauperie in foro, cum personalis sit, competit aduersus dominum animalis, à quo pauperies,

pauperies, siue damnum datum est, & ad duplicem effectum disiunctiuè, aut vt damnum illatum resarciat; aut animal quod nocumentum intulit, in noxam dedat. De hac materia Specul. in tit. de iniurijs & damno dato. 2. par. Hostien. in summa in tit. de pauperie DD. iuris instit. Si quadrupes pauper. fec. dicatur & ff. eod.

Prima Conclusio. *Qui nutrit, aut alit domi sua bouem cornupetam, aut aliam bestiam periculosam, prater naturam genitalem & insitam, & non satis diligenter eam custodit: si alterius bestiam occiderit, tenetur in æquiualenti satisfacere.* DD. communiter in hoc cap. & cap. fin. infra. Hostien. in summa in tit. de pauperie. Speculator in præsenti tit. & apertè probatur ex hoc cap. & fin. In hoc tamen casu animal occisum, spectat ad occidentem: cum domino occisi sit satisfactum per compẽsationem æquiualentem. Hinc aliqua deducuntur. *Primum.* Quod venatores aut domini alentes canes, qui in campis dilacerant oues, porcos, aut alia animalia domestica rusticorum, peccant & tenentur ad restitutionem & compensationem damnorum, vt rectè docet Nauarr. in manuali confessariorum cap. 17. numero 125. Est enim præter naturalem & insitam naturam canum, quod fungantur officio luporum, quare si canes occidant oues, dominus tenetur. *Secundum* si dominus probabiliter ignorauit animal suum esse ferox præter naturam sui generis, vtpote quia solebat esse

bat esse mansuetum, non tenetur ex edicto legis Aquil. sed l. 1. ff. Si quadrupes pauper. fecis. dicatur, id est, non tenetur in solidum, ad damni compensationem, sed in sua libertate erit, vel damnum compensare, vel dare animal, quod damnum dedit, vt post Hostien. in suma & Godfred. docet Syluest. in summa verb. Restitutio 3. q. 4. & alij alibi. Quia quando sine culpa hominis, animal damnum dedit, actio legis Aquil. locum non habet, sed de pauperie.

Secunda Conclusio. *Si bos cornupeta, aut equus præter naturam ferox, alteram vicini bouem, aut vicini equum inuaserit, & bos inuasa, aut equus, offendentem equum occiderit, dominus occidentis ad nihil tenetur.* Gloss. & DD. in hoc cap. Hostien. & Syluest. loco cit. Pro hac conclusione est L. 1. §. Cum arietes. Bald. Alberic. & alij ibidem. ff. Si quadrup. pauper. Ratio redditur, quia inuasus equus, aut etiam bos lacessita ab aggrediente & lacessente, iure naturali potuit se defendere, & ita occidere aggressorem. Defensio est iuris naturalis. Nec in bestiam, quæ rationis expers est, cadit moderamen inculpatæ tutelæ, quemadmodum in homine se defendentem, qui cum sit animal ratione præditum modum in defensione, & medium secundum rectam rationem seruare debet: Vnde si excedat non est liber à culpa, & pœna culpæ correspondenti, vt supra latius super cap. 1. ostendimus.

Tertia Conclusio. *Quando est dubium, aut nescitur cuius animal alterum inuaserit, & vnum eorum occidatur, tunc neuter dominorum tenetur ad compensationem.* Glossa in hoc cap. & post eam Ioannes Andreas, Hostien. Pariormit. Cardinalis. Anton. de Butrio, Ancharan. & alij. Speculator. & Syluester. loc. cit. Cum enim in hoc casu non constet de aggresfione certi animalis, vterque dominus absoluitur. Referunt tamen aliqui DD. in hoc cap. aliorum esse opinionem, in dubio præsumi bouem viuentem & superstitem fuisse aggressorem, & inuadentem, tanquam fortiorem, cuius opinionis etiam fuisse videtur Bald. in d. §. Cum arietes, sed hæc opinio communiter reprobatur, & nostra conclusio recipitur.

Quarta Conclusio. *Si bestia alicuius vicini, animal, aut animalia læserit, aut mortem intulerit, ex alicuius instigatione ac incitatione, instigator reus est criminis, & tenetur ad recompensationem omnium damnorum, inde secutorum.* Hostiensis in summa de pauperie. Ioannes Andreas infra in cap. fin. Damhauder. in practica criminal. capit. 142. numero 2. & alij alibi. argum. in d. L. 1. §. Sed etsi instigatu. Ratio etiam in promptu est ex regula illa: Qui causam damni dat, damnum dedisse dicitur. Vnde si quis canes venaticos in campum ad exercitium venationis eduxerit, si præter naturam eorum sit animalia domestica inuadere, lædere, & di-

& dilacerare, ſed ab alio inſtigentur ad inuadendum gregem porcorum, aut ouium, quibus damnum inferunt, non dominus canum; ſed inſtigator ad damnorum reparationem tenetur. Eadem eſt ratio, ſi quis moloſſum incitet ad inſectandum bouem, quam in fugam conuertit, & in rupibus præcipitio elidit: tunc enim incitans tenetur. Nec ad hunc finem conſtituenda eſt differentia, an quadrupes corpore ſuo pauperiem vel damnum dederit, an per aliam rem: ſemper enim cauſam damni dans, tenetur.

Quinta Concluſio. *Si quis domi ſuæ alat feras, vtpote lupum, vrſum, leonem & ſimiles beſtias, quæ ex incuria & negligentia alijs damnum in pecoribus faciunt, aut etiam homines lædunt, tunc dominus, ſeu poſſeſſor tenetur ad reparationem damnorum, ad arbitrium & diſcretionem iudicis.* Inſtit. Si quadrupes pauper. feciſſe. §. Cæterum. arg. L. 1. §. In beſtijs. ff. eod. Hoſtienſis in ſumma tit. de pauperie. DD. in loc. cit. Damhauder. in rer. criminal. praxi, cap. 142. numero 9. & alij alibi. Nulli enim licet in alterius detrimentum, huiuſmodi feras tenere. Vnde ſi quis eas alat, tenetur omnem curam adhibere, ne quempiam lædant.

Sexta Concluſio. *Quando huiuſmodi feræ à dominis & poſſeſſoribus ſuis ita longe effugiunt, vt iam extra dominium domini elabantur, & quaſi pro derelictis habeantur, dominus non obligatur ad damnũ ſi quod inferãt.*

 Ex d.

Ex d. §. Cæterum. & §. In bestijs. & DD. in loco cit. Tum enim amplius ad dominum non pertinent, sed ferocium bestiarum cōditioné sequuntur, & secundum ingenitam naturam agunt. Hæc tamen cōclusio intelligenda, quādo dominium talis feræ amissum est sine dolo, tunc enim quondam dominus & possessor nō tenetur: quia desijt esse dominus. Alia ratio esset, si dominus dimitteret huiusmodi ferox animal, vt exempli gratia, in aliquem locum vicinum fugeret, ac ouium gregem inuaderet, ac prædam ageret ad implendam voracitaté, qua adimpleta, solitum esset redire ad prioré dominum. Tum enim talis possessor in nullo releuatur. Fraus enim & dolus nemini debent patrocinari.

CAPITVLVM QVARTVM.

Si læserit quispiam agrum, vel vineam: & dimiserit iumentum suum, vt depascat aliena: pro damnū æstimationem restituat. Exod. 22.

APITVLVM hoc prohibet, ne quis per seipsum, aut per sua animalia damnum agris, vineis, pratis, hortis, syluis, &c. alienis inferat. Itaq; obseruandum illam coniunctionem (&) in cap. non copulatiuè sed disiunctiuè accipi. Hoc caput non

non solum habet locum in quadrupedibus, sed etiam in alijs vt in gallinis, & auibus. L. penult. ff. Si quadrupes pauper. fecisse. Huius cap. plena intelligentia capietur ex sequentibus quæstionibus.

QVAESTIO PRIMA.

An qui hortos, agros aut vineas aliorum ingrediuntur, vt inibi fructus, aut vuas accipiant, & depascant, teneantur ad damni reparationem?

PRIMA CONCLVSIO. *Qui alterius agrum, pratum aut vineam ingreditur, & damnum infert in frumentis, fructibus, aut vuis, regulariter tenetur damni æstimationē damnum passo reddere.* Hostien. Ioannes Andr. Panormit. Cardin. Anton. & alij in hoc loco. Dominic. Sotus de iustit. & iure lib. 4. q. 7. art. 3. Ioann. Medina in C. de rebus restituendis q. 10. Ioseph. Angles in florib. Theolog. qq. in 4. part. 2. de restit. in q. Quis restituere teneatur. 7. diffic. dub. 4. Martin. Nauarr. in manuali. cap. 17. numero 130. Petrus Nauarrus lib. 3. de restit. cap. 1. num. 47. Didac. Couarr. in reg. Peccatum. part. 2. §. 12. nec est qui dubitet in hac conclusione, quæ satis probatur per hoc cap. Præterea, vt DD. hic arguunt, damnum dans per sua animalia tenetur ad æstimationem, &c.

Ergo à fortiori qui per seipsum damnum, aut damni causam dat.

Secunda Conclusio. *Viatori transeunti agrum, aut vineam alterius licet depescere tantum ex fructibus alieni agri, aut vineæ, quantum sufficit ad subueniendum præsenti necessitati, nec ad damni æstimationem tenetur.* Gloss. in cap. Omnes leges. d. 1. Bartolom. Cæp. de seruitutibus rusticorum. Præd. cap. 9. Iacob. Aluerot. de vsib. feud. in cap. de pace tenenda. §. fin. Bertach. in repertorio, in verb. Fructus. col. 2. Alberic. in l. fin. C. De lege Aquil. Albert. Gand. in tract. malefic. in rubr. de pœnis col. penult. Ripa in L. Damnum. ff. de damno infecto. Didac. Couarr. in reg. Peccatum. part. 2. §. 1. num. 3. & practic. qq. cap. 37. numero 3 & alij alibi. Conclusio inprimis probatur ex illo Deuter. 23. Ingressus vineam proximi tui commede vuas, quantum tibi placuerit: foras autem ne efferas tecũ. Si intraueris segetem amici tui: franges spicas & manu conteres: falce autem non metes. Et Matth. 12. Discipuli esurientes euellebant spicas. & cap. Discipulos, de consecrat. d. 5. His conuenit & illa lex Georgica Iustiniani [illegible]lata à Constantino Harmenopulo Epito[illegible] lib. 6. in tit. de furto sub his verbis cõcep[illegible] [illegible] vineas, aut hortos ingrediuntur tan[illegible] [illegible] commestionis, extra pœnam, vel vt [illegible] habet, indemnes sunto. Imo hæc [illegible] obtinet extra casum necessitatis vt [illegible] n, Didaco etiam locis cit. placet,

& [illegible]

& satis etiam illud Deuter. allegatum congruit modo non colligat, vt secum ferat, sed statim in vinea, aut in via commedat. De hac materia Plato libro octauo de legibus post medium pulchra scribit, quæ in gratiam lectoris libet subscribere; Fructuum autem, ait, communis huiusmodi participatio sit, bina nobis gratiæ dona, hæc Dea largitur. Vnum Dionysiacum: quod recondi non potest. Alterum vero quod repositioni aptum est. Hæc igitur lex de fructibus sanciatur. Qui vuas, aut ficus de rusticis fructibus ante vindemiæ tempus gustauerit: quod arcturo concurrit, quinquaginta drachmis: si de suo agro collegerit, Dionysio dedicandas persoluat: Sin à vicinis acceperit, minam: Sin ab alijs, duas minæ partes. Vuas autem ficusque quos generosos nominauimus: neque commodè recondi possunt, quomodo & quando velit, si sua sunt hæc colligat: Sin vero aliena, quoniam lex est, vt nemo moueat, quæ non deposuit: qui accepit, nisi persuaserit, mulctetur. Quod si seruus quispiam, non persuaso agri domino, eas accepit, pro singulis ficubus vuarumq; acinis æqualia numero verbera patiatur. Inquilinus fructibus emptis ad repositionem ineptis, si cupit, vescatur: peregrinus autem in ipso itinere si transeat solus, aut cum vno tantummodo fructus non reponendos, si velit hospitali cum venia gustet.

Alios autem gustare quos rusticos dicimus; peregrinos quoque lex prohibeat. Sin vero repositioni aptos inscius tetigerit, seruus quidem plectatur. Liber autem dimittatur, admonitus ficus, vuasque solummodo ad repositionem ineptas, gustare licere. Eas vero ex quibus vuæ passæ, & vinum & caricæ fiunt, minimè. Pira vero & mala, tum alia, tum punica, cæteraque huiusmodi clam auferre, turpe non sit. Si quis vero deprehensus fuerit, pauciores annos quam triginta natus, sine vulneribus verberetur, atque puniatur, nec pœna vlla propter huiusmodi verbera libero sit. Aduenæ quoque de his fructibus, perinde, ac de ijs quos superius diximus, repositioni ineptos carpere liceat. Si senior quispiam comederit, nec asportauerit, vt aduenæ, permissum est. Sic Plato. *Dubium incidit circa has conclusiones. An & quomodo peccatum committatur, quando multi vineã, vel hortũ ingrediuntur, & vuas vel fructus diripiunt, vnde notabile & magnũ damnũ tandem domino vineæ & horti exurgit.* Pro resolutione huius dubij præmittendæ aliquæ distinctiones. Isti qui damnum inferunt, aut concurrunt, vt alteri alter sit causa, damnum illud inferédi, sic nempe quod altero non eunte, alter etiam non iuisset. Aut alter alteri non est causa damnificandi, sed etiam solus intulisset damnum. Præterea aut simul concurrunt, veluti sub vno duce milites, aut succesiiuè, & tunc si successiuè aut vnus scit de damno alterius:

aut nescit damnum ab alio, vel alijs illatum. Nunc sit.

Tertia Conclusio. *Quando multi simul coadunati, inuadunt vineam, aut hortum ad diripiendum & damnum notabile inferendum, ita vt alter alteri sit causa, nec sine eo damnum illatum extitisset, omnes mortaliter peccant, & tenentur ad restitutionem damni illati in solidum.* Innocent. & hostien. in §. fin. cap. Sicut dignum de homicid. Gabriel. in 4. d. 15. q. 3. dub. 4. Syluest. in verb. Restitutio. 3. q. 6. Adrian. in 4. de restit. pag. 6. col. 2. §. Secundo dubitatur. Sint multi simul. Didac. Couarr. in reg. Peccatum. part. 2. §. 12. numero 4. Nauarr. in manuali confessariorum, cap. 17. numero 20. Ioann. Medina. in C. de rebus restituend. q. 8. & 10. in §. Occurrit hic casus, & alibi. Petrus à Nauarra lib. 3. de restit. cap. 1. numero 49. qui dicit in hoc casu mortaliter peccare vnumquemque, & ad restitutionem teneri in solidum fatentur omnes quos viderim, & alij alibi. Pro hac conclusione est textus in L. Item Mela. §. Si plures. ff. ad leg. Aquil. Si plures, ait, trabem deiecerint, & hominem oppresserint: æquè veteribus placet omnes lege Aquilia teneri, & ibidem L. Ita vulneratus. §. fin. Vnum interim proposuisse, inquit lex, contentus ero: cum plures trabem alienam furandi causa sustulerint: quam singuli ferre non possent: furti actione omnes teneri existimantur. Gloss. ibidem, Omnes in solidum tenentur, per optimum text. in L.

vulgaris. §. penult. ff. de furtis. Si duo pluresuè vnum lignum furati sunt: quod & singuli tollere non potuerunt: dicendum est omnes eos furti in solidum teneri, quamuis id contrectare, nec tollere solus posset: & ita vtimur neque enim dici potest pro parte fecisse furtum singulos: sed totius rei vniuersos, & sic fiet singulos furti teneri. Ratio etiam huius conclusionis à DD. redditur: Quia vnusquisque in hoc casu est causa seu concausa totius damni illati, vnde etiam quilibet in solidum tenetur, ad recompensationem damni.

Quarta Conclusio. *Quando plures simul concurrunt, ad inferendum damnum vineæ, agro, vel horto proximi, ita vt sibi inuicem non sint causa, sed etiam vnus sine altero damnum inferret, tunc omnes mortaliter delinquunt, sed quisq; tantum tenetur ad restitutionem, pro rata damni à se illati: ita vt si multum damni intulit, multum recompensare: si parum, etiam parum damni resarcire teneatur* Ioan. Maior in 4. d. 15. q. 26. Ioann. Medina in d. q. 10. Nauarr. loc. cit. Couarr. lib. 1. variar. resolut. cap. 3. num. 12. & alij plures ex superioribus. Ratio est quoniã in quantũ quis causa damni est, in tantum ad restitutionem tenetur, si ergo causa fuit tantũ partis damni, à se dati, tantum etiam tenetur ad recompensationem partis.

Quinta Conclusio. *Quando plures successiuè vineam demoliunt, & vuas diripiunt, magnum & notabile damnum inferentes, ita tamen vt quisque, tantum modicum & leue furtum committat, si vnus scit de dam-*

de danno per alium, vel alios dato, omnes peccant mortaliter, & vnusquisque tenetur ad recompensationem damni, à se illati. Ioannes Maior in 4, d. 15. q. 25. & 26. Ioannes Medina in C. de rebus restituendis, q. 10. §. Occurrit hic casus versic. Ad primum casum. Didac. Couarr. lib. 1. variar. resolut. cap. 3. numero 12. Nauarr. in Enchrid. confessar. cap. 17. numero 130 & licet expresse non dicat, tamen colligitur ex eo, & in summa Hispanicè edita in eodem numero, expresse eam sententiam tenet, Ioseph. Angles in 4. sent. part. 2. de Restitut. in q. quis teneatur restituere, difficult. septima. Petrus à Nauarra, de restit. libro 3. capit. 1. num. 47. Ratio conclusionis est, Quia omnes isti, scienter cooperantur ad læsionem proximi notabilem, & quilibet videns tam magnū & notabile detrimentum secuturum, tenebatur abstinere à diripendo: Et licet exiguitas, & leuitas rei furtum efficiat ueniale, id tamen verum est, quando inde non notabile damnum proximo infertur.

Sexta Conclusio. *Si multi singulatim & successiuè vineam ingrediantur, nec vnus sciat de damno alterius, & singuli modicum accipiant, vt vnum tantum, vel duos racemos, etiamsi sit notabile damnum inferatur, ita vt paucæ vuæ remaneant, nullus eorum peccat mortaliter, nec sub mortali tenetur restituere.* Hanc docēt DD. allegati vt plurimū. Ratio quia nullus eorum damnū intulit notabile, nec causa fuit, vt inferretur, nec consensit in damnum

damnum notabile inferendum. Addit tamen Medina quod si postea notitia veritatis accesserit, id est, damni notabilis dati cognitio, tenebitur vnusquisque quantum accepit, in se, vel in æquiualenti reddere.

Septima Conclusio. *Si vnus idemq, successiuè, & paulatim leuia damna inferret alicuius vineæ, aut horto, quæ damna per se considerata essent tantum venialia, si damna huiusmodi toties multiplicaret, vt tandem magnum & notabile damnum proximo inferret, mortaliter peccaret, quam primum illud notabile attingeret, & teneretur ad restitutionem læso.* Sic sentiunt Maior. Ioan. Medina. Couarr. loc. cit. Petrus Nauarr. vbi supra, numero 51. Ratio quia talis scienter sua actione damnum notabile infert proximo, licet id successiuè, & per parua dãna, ac venialia continuet ad materiam & quantitatem mortalem. *Mouet Medin in d. §. Occurrit. vers. Sed pone, dubium. Sed pone, inquit, quod accipere viginti racemos, non sit notabile damnum, accipere autem vnum & viginti sit notabile damnum, quantum tenebitur restituere, si vnum & viginti acceperit? An satisfaciat vnum in valore restituendo, cum alios viginti posset sine mortali, si eos tantum accepisset, retinere.* Crederem respondet ille doctor, quod tunc teneatur omne ablatum restituere: Tum quia perinde est, ac si simul 21. acciperet, quod est notabile damnum ex hypothesi. Nihil enim refert, paulatim, vel simul quenquam interimas, vel spolies, inquit, Hieronymus. Tum etiam, quia restitutio consistit in æqualitate,

ac proinde tantum est spoliato reddendum, quantum fuit notabile damnum illatū. Hoc autem non erat vltimi racemi acceptio, sed vltimi cum præcedentibus omnibus, & ita vltimus cum omnibus præcedentibus est reddendus in se vel in valore. Sic Medina. Eiusdem sententiæ est Antonius Corduben. in summa. q. 70. dub. 2. vt refert Petrus à Nauarra loco cit. numero 59. qui à dictorum auctorum sententia recedit; motus vna, aut altera ratione. Primo, quia nullus tenetur plusquam damnum notabile datum, proximo auferre, Sed soluendo vnum, penitus remouet damnum notabile. Quia soluto vno argenteo manent quatuor tantum, quæ non est iniuria notabilis. Non ergo ad plus tenetur. Secundo, solum peccauit mortaliter accipiendo illud quintum. Ergo reddendo illud, liberatur à peccato iniustæ acceptionis, atque ita iniustæ retentionis. Quia non aliter iniustè retinet, quam iniustè accipiendo. Iniusta enim acceptio est principium, & causa iniustæ retentionis. Alias adhuc rationes format Petrus à Nauarra, quæ satis probabilem hanc sententiam reddunt, soluitque argumenta in contrarium. *Aliud dubium occurrit soluendum. Quid si aliquis tempore messis, aut vindemiæ dis[illegible] de agro in agrum, aut de vinea in vineam, & de [illegible] agro colligit duas, aut tres spicas, aut de singulis [illegible] ad multos & varios dominos pertinentes, aut racemos, ita vt [illegible] damnum notabile & mortale [illegible]*

tale in-

tale inferat, ipse tamen pro se ex omnibus notabilem quantitatem congreget, an talis peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem eis, à quibus sic paulatim surripiendo accipiet? Vna est sententia, quam adfert Petrus Nauarr. vbi supra nũ. 53. post Cordub. quod non peccet mortaliter, qui isto modo notabilẽ quantitatẽ acquisiuit, & sic sub mortali etiam non tenetur restituere. Huic sententiæ etiã adhæret Medina loco cit. vers. Ad tertium casum videtur; cum hac moderatione, si homo ille hoc non faciat, in fraudem legis, de nõ furando, sed quia pauper, nec habet vnde cum familia viuat. Ratio pro hac opinione est non leuis. Nulli datur damnum notabile; ergo nulla est iniustitia mortalis. Ergo nec etiam manet obligatio restituendi sub mortali. Alia est sententia Maioris, Soti, Corduben. Petri à Nauarra & aliorum dicentiũ, talem peccare mortaliter, si diues sit, in quo nec dissentit Medina, & sic ex consequenti, etiã sub mortali esse obligatum restituere, & hanc sententiam hi DD. amplectuntur, quando quis hoc faceret, vt magnam quantitatẽ colligeret. Pauper autẽ non tam id intenderet, quam sustentationẽ vitæ, & ita domini rerũ tam vilium, irrationabiliter essent inuiti. Vnde quantum ad temperamentũ, non displicet Ioannis Medinæ explicatio. Hinc si pauper sic semper otiosè viuere vellet, & de rapina multorũ, statum & diuitias augere, nemo dubitare potest, eum mortaliter agere, & ad recõpensationẽ teneri.

Licet

Licet enim in hoc casu nulli in particulari notabilis fiat iniuria, tamen reipublicæ grauè fit detrimentum, quod sine labore & industria, solum aliena furtim congregando quis vitam agat, & statum augeat. Quando autē in hoc casu restitutio facienda, si domini sint incerti, restituendum & recōpensandū damnum, pauperibus: Si autem certi, suum cuiq; tribuendū, vt iustitiæ officium postulat.

QVAESTIO SECVNDA.

An damnum illatum per alterius iumenta, & animalia in pratis, agris, aut pascuis, sint recompensanda?

PRIMA Conclusio. *Si alicuius pecora & iumēta, damnum dederint in alterius agro, prato aut vinea, dominus pecorum tenetur ad restitutionem damnorum.* Conclusio est intelligenda, quando dominus est in culpa quod animalia sua damnum dederint: Alias si animalia damnum dederint, sine culpa & scientia domini, dominus se poterit liberare, dando animal, si damnum resarcire nolit, per Glossam. Panormit. Antonium Cardinalem & alios in hoc capite. Conclusio probatur ex textu præsenti. arg. §. fin. Instit. de lege Aquil. L. Quintus Mutius. ff. ad legem Aquil. & confirmat regula sæpè repetita: Causam damni dans, damnum dedisse dicitur.

Secunda

Secunda Conclusio. *Non est licitum regulariter, in alieno agro, & alienis pascuis, sua depascere animalia.* DD. cum Gloss. communiter hic. & in L. fin. C. ad L. Aquil. & in § fin. cap. 1. De pace tenend. Cæpol. de seruit. rusticor. præd. cap. 9. Didacus practic. qq. cap. 27. numero 3. & in hac re non est dubium. Probatur per hoc cap. per d. L. Quintus Mutius L. fin. C. ad L. Aquil. L. Qui seruandarum. §. vlt. ff. de præscript. verb. Ratio etiam probat fundata in iure, & experientia. Ius pascendi in alieno agro, potest acquiri iure seruitutis per vicinos L. 1. 3. 4. & 5. ff. de seruit. rustic. præd. nec est qui neget, & infra latius patebit. Ergo nemini licitum est, sua pecora in alieno agro depascere. Hac argumentatione vtitur Ioannes Corasius in l. 1. ff. de seruit. num. 137. & post eum Didac. loco cit. num. 2. vers. Tertio constat. Hinc si quis inuito domino, sua animalia in alieno depascat, tenetur ad damni emendationem. L. Aquilia per text. in d. L. fin. C. ad L. Aquil.

Tertia Conclusio. *Iter faciens & transiens per aliena, & communia pascua, iuxta viam potest depascere sua iumenta, sine damno.* Hostien. Panormit. & Antonius hic. Alberic. in d. l. fin. Bald. Andreas de Isernia & Iacob. de Aluerot. in d. §. fin. de pac. tenend. & eius violatorib. Cæpol. in d. cap. 9. numero 7. & 8. Didac. vbi supra, numero 3. vers. Octauo probatur, & alij alibi. Probatur cõclusio per d. §. fin. de pac. tenend. vbi

vbi text. sic habet. Quicunque per terram transiens equum suum pabulare voluerit: quantum propinquius secundum viam, stans in loco, amplecti potuerit: ad refectionem & reparationé equi sui impunè, ipsi equo porrigat: licitum etiam sit ipsi vt herba, & viridi sylua sine vastatione aliqua, & noxa qualibet vtatur pro sua commoditate, & vsu necessario.

Quarta Conclusio. *Dominus agri, vel fundi, si inueniat animal in suo agro, prato, aut pascuis, & sciat cuius iumentum, vel animal sit, de iure communi non potest illud includere & retinere; donec de damno dato satisfactum sit.* Gloss. Panormit. Cardinal. Hostien. & communis in hoc cap. Speculat. in tit. de actore. §. 1. versic. Sed pone inueni pecudem. Bartol. in L. Ratis. ff. de incendio, ruina, naufragio, &c. Cæpol. in d. cap. 9. de seruitute iuris pascendi. Ioann. de Platea in §. penult. Instit. de lege Aquil. & alij alibi. Dictú in conclusione (de iure communi) Quia consuetudine, statutis, & iure particularium locorum, sæpè aliter contingit. Adiectum etiam (si sciat cuius animal sit) Quia si dominus animalis non cognoscatur, licitum est capere, & retinere animal, donec dominus sciatur, vt plerique ex doctoribus annotant. Hanc conclusionem DD. fundant in d. L. Quintus Mutius. Rationem etiam reddunt, quia alio remedio, scilicet competentibus actionibus, domino consultum est ad reparationem damni, &

ni, & incluſio pecorum, ſiue animalium, periculoſa eſt.

Quinta Concluſio. *Si quis in ſuo fundo, aut agro alterius, iumentum, aut animal inuenerit, illudq; incluſerit, ſi mortuum fuerit in clauſura, aut ſi impetuosè expellendo, ruptum enormiterq; læſum, aut præcipitio collum fregerit, ſic includens, aut damnum in animali dans, tenetur ad emendationem damni dati.* Speculator. & Cæpol. vbi ſupra. Roſred. in ſumma in tit. Si quadrupes alicuius dedit damnum. q. fin. Bald. cum Gloſſ. in d. L. Quintus Mutius. Angel. & Ioann. de Platea, in §. Cæterum. Inſtit. de lege Aquil. & alij alibi. Concluſio probatur in d. §. Cæterum placuit, ait, ita demum directam ex hac lege actionem eſſe, ſi quis præcipuè corpore ſuo damnum dederit: ideoque in eum qui alio modo damnum dederit, vtiles actiones dari ſolent: veluti ſi quis hominem alienum, aut pecus ita incluſerit, vt fame necaretur: aut iumentū ita vehementer egerit, vt rumperetur: aut pecus in tantum exagitauerit vt præcipitaretur, &c. & in d. L. Quintus Mutius ſcribit: Equa cum in alieno paſceretur: in cogendo quod prægnans erat eiecit: quærebatur: dominus eius, poſſetnè cum eo qui coëgiſſet lege Aquilia agere: quia equam in eijciendo ruperat: ſi percuſſiſſet, aut conſulto vehementius egiſſet, viſum eſt, agere poſſe. Quando ergo quis alienum iumentum, aut pecus in ſuo agro, aut prato reperit, debet expellere, non ſecus

atque

atque suum sine læsione & damno, nisi statuto aut consuetudine receptum sit, vt includatur in custodia cum debita cura, donec dominus animalis de damno dato caueat, aut respondeat, & deinde dominũ conuenire pro damno à suo animali illato.

Sexta Conclusio. *Iure seruitutis potest acquiri ius pascendi, in alieno agro & fundo.* Hæc conclusio est communis DD. & constat ex L. 1. 3. 4. & 5. ff. de seruitut. rustic. prædior. nec negari potest. Verum in controuersia est, quantũ temporis spacium requiratur ad præscribendam, & inducendam seruitutẽ iuris pascendi, in alieno fundo, & agro. Quoniam autem in praxi, frequenter hoc dubium locum habet, paucis aliquid hic tractandum, prout præsens occasio fert. Prima sententia, asserentiũ requiri tempus immemoriale, ad inducendũ talẽ pascendi seruitutẽ; sic sentiunt Cæpola de seruit. rustic. prædior. cap. 9. de seruitute iuris pascẽdi, quẽ allegat & approbat Ioannes Franciscus Balbus de præscriptionibus in 2. part. quartæ principalis. q. 3. Decius in cõsil. 483 incip. Pro resolutione litis. num. 26. Petrus Ancharan. in consil. 255. incip. In causa & quæstione quæ vertitur inter nobilem. Bertrand in consil. 24. incip. Conspecto processu causæ primo ceptæ. num. 10. Vol. 1. Parisius consil. 27. num. 70. lib. 1. Guido Papa decis. 573. Bartol. Chassanæus in consuetud. Burgund. Rubr. 13. §. 5. à num. 16. Didac. lib. 1. Variar. resolut.

cap. 17. numero 11. qui tamen restrictius loquitur, & horum opinio est communis, vt attestantur Didac. & Fernad. Vasquius illustr. controuersiarum lib. 2. cap. 83. num. 41. Ratio præcipua pro hac sententia est, quoniam seruitus pascendi habet causam, aut quasi possessionem discontinuam. Et ea quæ habent causam discontinuam, non aliter præscribuntur, quam tempore excedenti hominum memoriam, per text. in L. Hoc iure. §. Ductus aquæ. ff. de aqua quotid. & æstiu. L. Seruitutes. La magna. ff. de seruitut. Gloss. & DD. in ead. L. Cæpola de seruit. vrbanorũ prædiorum cap. 19. Balbus in d. part. 2. q. 1. Paulus Castrensis in cõsil. 235. incip. Viso puncto supra scripto vol. 2. Alexand. in cons. 108. incip. In causa & lite vertente inter dominos, vol. 2. Couarr. loco cit. qui asserit communem. & Ioseph. Mascard. de probationibus, vol. 3. cõcl. 1214. num. 65. allegato Balbo in d. q. 1. ait hanc esse communem doctrinã Glossarum, & omnium Doctorum antiquorum, & recentium. Cum itaque communiter DD. conueniant in hac ratione, in doctrina etiam conuenire necesse est, & attestatur Didac. ea ratione in praxi admodum esse receptam prædictam communem in supremis illius regni tribunalibus. Sunt tamen quidã recentiores, qui tenent cõtra communem, inter quos etiam est Vasquius loco cit. ius pascendi in alieno fundo etiam præscribi, & acquiri ordinaria præscriptione

à qua

à qua opinione in praxi recedendum foret, & cum communistandum.

QVAESTIO TERTIA.

Quomodo damnum datum, aut illatum in segetibus, aut frugibus nondum maturis, sit æstimandum & taxandum.

VT TITVLVS Quæstionis rectius intelligatur, considerandum, non raro per animalia damnum dari in segetibus, aut frumentis immaturis, quando necdum certo cognosci potest, frumenti quantitas futura: Cum ea, quæ in spe, & potentia adhuc sunt, multis modis possint impediri, quæritur ergo nunc, an damnum sic datum, sit æstimandum secundum tempus datum, an ex superuenienti, quando messis matura erit, & fructus iam in actu sunt. Præterea apud Iurisperitos non est idem sensus omnium, circa resolutionem huius conclusionis. Speculator in hoc titulo de damno dato, & Rofredus in summa part. 4. de actione, de pastu pecoris, q. penult. sic iudicium sumendum existimant: Vel expectabitur tempus messium, vt sciatur quantum ex tanto, & simili frumentum habebitur: vel quantum fructus in anno præterito ex tanto & simili agro habitus sit, argum. L. In lege Aquilia. si deletum. ff. ad leg. Aquil. L. Locū.

6. Condemnatio. ff. de tabul. exhibendis. cap. Nolite. 11. q 3. cap. Propter, de locat. Cynus post Iacobum de Arena in L. fin. C. ad leg. Aquil. sentit æstimandum tanti quanti vendi posset frumentum in herba, tempore damni dati, hoc est quantum vendi potuisset, dubius euentus præceptionis illius frumenti, quod destructũ est. Eiusdem sententiæ videtur etiam esse Bald. in cons. 182. incip. Locata fuit. lib. 1. Crauet. cons. 40. num. 10. Iacobus Menoch. de arbitr. iudic. qq. lib. 2. casu. 149. nũ. 21.

Prima Conclusio. *Optima ratio æstimandi damnum datum frumento, in segetibus & herbis, est expectare tempus futurum, quando frumentum maturum erit, & tum æstimare, secundũ quod in vicinis prædiis, & agris creuit, considerata fertilitate etiam agri cuius frumenta adhuc immatura, deuastata fuerunt.* Pro hac conclusione sunt Speculat. & Rofred. & fuit etiam aliorum vt meminit Alberic. in L. Si seruus seruum alienum. §. Si oliuam immaturam ff. Ad leg. Aquil. & Gloss. ibidem per leges annotatas eidem fauet sententiæ. Præterea taxare semper damnum datum, secundum tempus damni dati, quandoque esset regula multum inæqualis: Siquidem frumentum in herba parum valet, & tamen accidere potest, quod damnificatus maximũ damnũ patiatur ex destructione. His accedit quod damni causa existens, tenetur ad totius damni per se dati recompensationem, vt sæpè ostensum est. At nunquam rectius hoc damnum perspici-

perſpicitur, quam quando frumentum iam eſt maturum in vicinis agris.

Secunda Concluſio. *Si ob aliquam cauſam non ſit locus primæ cōcluſioni, optimū erit conſiderare quantum fructus collectum ſit ex ſundo, anno præterito vel vltimo.* Arg. ll. quas Speculator adducit.

Tertia Concluſio. *Quando damnum datum ſeminibus, aut ſatis, tunc damnum taxandum arbitrio viri boni, & prudentis propter incertitudinem.* Hanc colligo ex S. Thoma 2. 2. q. 62. art. 4. & eius commentatoribus ibidem. Dominico Soto lib. 4. de iuſtit. & iure. q. 6. art. 5. Nauarro in manuali confeſſariorum, cap. 17. numero 27. Quoniā cum quantitas damnorū ſic datorum, adhuc incerta ſit, non poteſt certum ferri iudicium, ſed recurrendum eſt ad arbitrium boni viri. Vir autem bonus & ſapiens arbitrabitur, conſideratis circumſtantijs rei, temporis, loci & perſonarum; quandoque enim maior apparet ſpes fructus, quandoque minor. Nec omnino ſimilis eſt hæc res dubio euentui, & iactui retis: Qui enim ſeminat agrū ſuum, maiorem habet certitudinem, licet quātitas frumenti incerta ſit. Tamen etiam hic attendenda doctrina S. Thomæ loco cit. quam ponit Sotus in d. art. 5. concl. 3. Quicunque alteri in eo damnum dat, quod nondum actu, ſed potentia habebat, exempli gratia in ſatis, vel ſegetibus, reſpectu frumenti futuri, nō tenetur id, ad æqualitatē reſtituere, ac ſi actu illud habuiſſet, ſed ad æqualitatē illius potentiæ:

 conſide-

considerata videlicet quam esset actui proxima: vt si sata tuis equis conculcasti, pensari debet potentia vsq; ad messem. Si autem iam albescentes segetes, tanto plus debes, quanto iam fruges erant propinquiores. Sic Sotus. Circa hæc etiam aduertendum, quod Sotus annotauit, quando huiusmodi damnum datum ex proposito, & deliberato animo, aut alias iniuria: tunc multo auctior est facienda æstimatio, pro compensatione iniuriæ illatæ. Et in æstimandis huiusmodi damnis, vir bonus semper attendat, vt quantum fieri potest, ad æqualitatem damni dati fiat restitutio: Si autem fieri non posit, vt quam proximè accedat, sicut Nauarr. vbi supra docet.

QVAESTIO QVARTA.

An feræ per venationem, aut alias captæ, sint recompensandæ? & quid de damnis illatis per feras in alienis agris, & frumentis?

QVONIAM in præcedentibus significatũ est, dominũ qui aliquẽ per sua animalia domestica damnò afficit, teneri ad damni reparationem, aut vt animal in noxam det, nunc videndum de damnis datis per animalia syluestria, & feras. Vt autem hæc materia clarius intelligatur, altius quædam sunt repetenda.

Prima

Prima Conclusio. *Homo in initio, cum status innocentiæ adhuc perduraret, creatus est, vt præsit omnibus animantibus terræ, & dominium imperiumque exerceat, non solum in animalia mansueta, sed etiam in fera & syluestria.* Conclusio est communis DD. Basilij in hom. 10. in Hexameron. Gregor. Nysseni in orat. in verba illa. Faciamus hominem ad imaginem, &c. S. Augustin. lib. 9. de Genesi ad literam, cap. 14. S. Thom. 1. part. q. 96. art. 1. & eius commentatorũ ibidem. Conclusio quæ certa est, probatur ex sacris literis. Genes. 1. Præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestijs terræ, &c. & cap. 9. Terror vester ac timor, sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volucres cœli, cũ vniuersis quæ mouentur super terram. Psal. 8. Constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi, &c. Iacob. 3. Omnem naturam bestiarum, & volucrum & serpentium, cæterorumque domari & domitam esse à natura humana. Verum tamen est quod Theodoretus. q. 20. in Genesin. quærens: Quid illud est, ad imaginem? exponens illa verba Genes. 1. Et dominetur piscibus maris, & volatilibus cœli & iumentis, &c. putet hominẽ non accepisse ab initio imperium in feras terrestres, vnde ait Theodoret. Animaduertendum est, quod silentio prætermissum est, non vniuersa animalia propter hominem creata esse, sed ea demum

quibus dominari dicitur, nempè piſces maris, volucres cœli, & pecora terræ: fortaſſe etiam & reptilia terræ, propter neceſſarium vſum pharmacorum quæ ex iis conficiuntur: non tamen propter hominem, cete illa grandia, & feræ terreſtres. Alioqui cum data eſt homini hæc poteſtas, earum quoque nomina addita fuiſſent. Sic Theodoretus; cuius tamen ſententia in hac doctrina reiicitur: quandoquidē ſcriptura vniuerſaliter loquitur, & nihil excipit. Ergo nec nos excipere debemus: cum nulla ratio ad excipiendam vrgeat, & in d. cap. Geneſ. 9. Super omnes volucres cœli cum vniuerſis quæ mouentur ſuper terram, ſed feræ terreſtres mouentur ſuper terram. Ergo etiā hominis ſuberant imperio.

Secunda concluſio. *Ius imperij & dominij, collatum humano generi ſuper omnia animalia, tam manſueta, quam fera, non eſt ſublatum per peccatum, ſed remanſit in homine.* Baſilius, Gregorius Nyſſenus & Auguſtinus loc. cit. D. Chryſoſt. hom 12. in Geneſ. & alij in Geneſ. cap. 1. Ratio etiam eſt clara. Imperium & dominium in animantia, coniunctum eſt imagini DEI, eamq; inſeparabiliter ſequitur. At imago DEI in hominibus etiam poſt peccatū remanſit: Quia homini naturaliter ineſt, nec amitti poteſt. Baſil. loco cit. Ambroſ. lib. 6. Hexameron cap. 7. & 8. Hieron. in cap. 28. Ezechiel. in illa verba: Tu ſignaculum ſimilitudinis, &c. Damaſcen. lib. 2. de fide. cap. 12. Eucher. Lugdunen. lib. 1.

commen-

commentariorum in Genes. in illa verba. Faciamus hominem ad imaginem. D. Bernard. in tract. de gratia & lib. arbit. D. Thom. in 1. part. q. 93. art. 4. D. Bonauent. in 2. d. 16. art. 1. q. 2. & alij cõmuniter alibi. Hinc August. loc. cit. ait. Homini donauit DEVS, vt etiam carnẽ peccati portans, possit nõ solũ pecora, & iumẽta suis vsibus subdita, nec tantũ domesticas aues, sed etiã liberæ voluntatis, quaslibet etiam sæuas feras, & capere & mansuetas facere, & eis mirabiliter imperare, potẽtia rationis, nõ corporis, &c. De his cõclusionibus ex professo latius à nobis pertractatũ est, in lib. receptarũ in Theologia sententiarum, de statu innocentiæ, peccato originis, &c. Sectione 1. memb. 4. Nunc propius ad institutum. Sit ergo.

Tertia Conclusio. *Ius venandi, ab initio concessum est omnibus hominibus, & cum natura inditum.* Hanc conclusionem tradunt S. Thom. 1. part. q. 96. art. 1. post Aristot. lib. 1. Polit. cap. 5. dum ait: quod venatio syluestrium animaliũ, est iusta & naturalis, quia per eam homo vendicat sibi, quod est naturaliter suum. Ioannes Medina. in C. de rebus restituendis. q. 12. Dominic. à Soto lib. 4. de iustitia & iure. q. 6. art. 4. Couarr. in reg. Peccatum. part. 2. §. 8. num. 1. & alij alibi. Hæc conclusio quæ negari nõ potest, probatur ex illo Genes. 1. Dominamini piscibus maris, volucribus cœli, & bestijs terræ, & alijs scripturis allatis in prima cõclusione. Deinde dominiũ in animalia, sub quo

ius ve-

ius venandi continetur, inseparabiliter & naturaliter sequitur imaginem Dei in homine, vt communis & vera Theologorum doctrina est. Sed ab initio statim, homo ad imaginem DEI factus est, iuxta illud Genes. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudiné nostram; Et præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestijs, &c. Ad dignitatem, excellentiamque naturæ rationalis pertinet, dominium in animantia. Id quod præ alijs paucis D. Basil. hom. 10 in Genes. loquens de potestate homini tradita in pisces, explicat his verbis: Atque ita Cetus hic tam immanis & ferus, nullo prope negotio, per hamum tenacius inhærescentem, captiuus abducitur, hominis ingenio, & industria domitus, & expugnatus, prædaque factus piscatori, exiguo ingens, immanis imbelli. Qua id gratia? Homo sanè per opulentam, & prædiuitem vim rationis, principatu in quæuis animalia donatus quasi facinorosos, ac refugas seruos, atque rebelles, ad obedientiam seruitutemque redire cogit. Quæ igitur animalia, naturali feritate, non cicurantur, hæc vel ipsa necessitate coguntur suo, vt famulentur & seruiant imperatori. His sanè argumentis elucescit, ab ipso DEO, vim cæteris omnibus imperandi, delatam esse homini, vbiuis gentium constituto. Atque hinc factum est, vt Balenæ omniaq; maris monstra, vel solis hominibus horrenda, sub hominis ditionem atque dominatum subiecta

ſubiecta, & ſubſtrata ſint, &c. Hucuſque Baſil. Ex his, alijſque, quæ paſsim Patres & DD. adferunt, facilè intelligitur, ius venandi, humano generi in principio, cum ipſa natura datũ, eique naturaliter ineſſe: Hinc rectiſsimè conſtitutio illa iuris Saxonici lib. 2. art. 61. quam germanicè allegat, & deinde in latinum transfert Ioannes Schneidevvinus in Inſtit. de rerum diuiſion. & acquir. ipſarum dominio. §. Feræ. nú. 10. ſic habet: Vbi DEVS creabat hominem, poteſtatem ei concedebat, ſuper omnia animalia, piſces, & volucres. Quare teſtimonium diuinum habemus, neminem eorũ cauſa, pœnam capitalem, vel aliam corporalem mereri poſſe. Sic ius ſaxonicum, cuius ea intentio, contra DEI mandatum eſſe ob venationem, piſcationem, aut aucupium hominẽ morte mulctare: aut alia graui corporali pœna afficere.

Quarta Concluſio. *Libertas venandi eſt fundata in iure gentium & naturali.* Hanc docent communiter DD. in Inſtit. §. Feræ. de rerum diuiſion. Decius in conſil. 197. incip. In caſu. & in conſil. 271. incip. In caſu tranſmiſſo de Hiſpanis. Iaſon. in conſ. 119. col. 1 in fine vol 4: Roland. à Valle conſil. 9. vol. 2. Natta in conſil. 375. incip. Non poteſt. vol. 2. Didac Couarr. in reg. Peccatũ. part. 2. §. 8. Andr. Gaill. pract. obſeru. lib 2 obſer. 68. & alij alibi. Hæc concluſio conſtat ex d. §. Feræ. & L. 1. 2. 3 & 5 ff. de acquir. rerum dominio. Ratio etiam ex

ſuperio-

superioribus clara est. Ius & venandi libertas, sequitur imaginem in homine, eiq; naturaliter inest. Hinc sequitur.

Quinta Conclusio. *Animalia fera, & syluestria, iure gentium & naturali sunt communia, & acquiruntur primo capienti.* Hanc tenent omnes DD. in locis citatis, & ex Theologis Gabr. in 4. d. 15. q. 5. Ioan. Medina in C. de restit. q. 12. Dominic. à Soto lib. 4. de iustit. & iure. q. 6. art. 4. Summistæ in verb. Restitutio, nec est dubium in hac re. Constat etiam conclusio clarè ex ll. alleg. & ratione dominij, quod DEVS in creatione hominis, naturaliter omni homini cum imagine impressit. Huic conclusioni innititur communis illa DD. sententia asserentium ius venandi, per principes prohiberi nō posse, quam sententiā amplectuntur Anton. de Butrio, Hostiensis, Ioan. Andreas, Cardinal. & alij quidam in cap. Non est, de decim. & post eos Decius, Iason. Roland. & Natta in cōsilijs allegatis. Stephan. Bertrand. in cons. 255. incip. Visis petitionibus parte num. 8. vol. I. Guilel. Benedictus in cap. Raynutius de testā. in verb. Et vxorem nomine Adelasiam. num. 868. Iacob. à S. Georgio in tract. de feud. §. Et cum venationibus. Andr. Tyraquellus insignis Iurisconsultus de nobilitate, cap. 37. numero 140. Bartholomæus Chassanæus in consuetudin. Burgund. Rubr. 13. §. 7. & alij alibi. Potissima & fundamentalis, pro hac sententia ratio est. Venandi libertas, est iuris naturalis

naturalis & gentium, ex conclusionibus positis & iuribus adductis. Sed quæ sunt iuris gentium, & naturalis, princeps tollere non potest. §. Sed naturalia quidem. Instit. de iure natur. gent. & ciuil. d. 5. in princ. cap. fin. d. 6. Cum ius gentium potentius sit quã principatus Bald. in cap. 1. §. fin. Qui feuda dare poss. Ias. in L. Quo minus ff. de flum. Roland. in d. cons. 9. num. 5. Vnde consuetudo etiam, quæ est contra ius gentium, non valet secundum Panormit. in cap. fin. Quia ius gentium ratione naturali est inductum. Cui sententiæ fauet etiam Bald. in L. vnica. col. 3. C. de his quæ pœnæ nom. dum vult quod iustitia positiua, & municipalis potest tolli, non iustitia naturalis & necessaria, quia cõstans & perpetua est. Sed quomodo vera sit, & intelligenda hæc communis opinio, deinceps rectius cõstabit.

Sexta Concl. *animalia fera & syluestria, non sunt cõmunia positiuè, sed negatiuè.* Hãc docuit Cardin. Caiet. in tract. 17. Responsionũ. cap. 12. dub. 4. & post eũ Didac. Couarr. in. d. §. 8. nũ. 1. vers. His accedit, quod humana lex. Petr. à Nauarra de ablatorũ restitut. lib. 3. cap. 1. nũ. 282. & quidã alij recentiores. Hæc conclusio magis indiget declaratione quam probatione, quoniã in se vera est, obscura tamen ignorantibus vim terminorũ. Ad intelligentiã autem notanda doctrina S. Thomæ 1. 2. q. 94. art. 5. ad tertium, in qua fundatur conclusio posita, quod aliquid dicitur esse de iure naturali, dupliciter,

vno modo, quia natura ad hoc inclinat: Sicut non esse iniuriam alteri faciendam. Alio modo quia natura non inducit contrarium: sicut possemus dicere quod hominem esse nudum est de iure naturali, quia natura non dedit ei vestitum, sed ars aduenit, & hoc modo communis omnium possessio, & omnium vna libertas, dicitur esse de iure naturali: quia scilicet distinctio possessionum, & seruitus, non sunt inductæ à natura, sed per hominum rationem, ad vtilitatem humanæ vitæ. Hæc S. Thomas. Hinc Isidori auctoritas lib. 5. Etymolog. cap. 4. quod communis omniú possessio, & vna libertas, est de iure naturali: ad quam S. Thom. multis, prædicta responsione ad tertium respondit, breuiter, intelligendo cum Dominico à Soto lib. 1. de iustitia & iure art. 5. concl. 2. non quod lex naturæ, communem possessionem præcipiat: aut seruitutem interdicat, sed dicuntur hæc negatiuè de lege naturæ, quia illa nec diuisionem fecit, nec seruitutem iussit. Nunc ad propositum, animalia fera non sunt communia iure naturæ positiuè, & affirmatiue, in hunc sensum, quod natura præcipiat ea communia manere, nec alicui appropriánda, & diuidenda; sed negatiuè, quia nullius sunt, & iure naturæ nulli proprietati sunt subiectæ, nec alicui applicatæ. Cum hoc tamen non repugnat, quod tam per apprehensionem capientium, lege, præscriptione, consensu populi, &c. Quemadmodum iure

iure naturali, ab initio omnia fuerunt communia, postea tamen iustis de causis introducta est distinctio, inter priuatos, post quam distinctionem, & appropriationem, non licet vnicuique, rem alterius iam propriam factam, occupare. Sed de his infra latius. Atque ex hac conclusione, eneruatur ratio communis opinionis, contendentis, ius venandi, non posse prohiberi per principem.

Septima Conclusio. *Non est negandum à principibus, iustis ex causis, venationem prohiberi posse.* Hanc ex Theologis tenent Gabr in 4. d 15. q. 5. Dominic. à Soto lib. 4. de iustit. & iure. q. 6. art. 4. Ioannes Medina in C. de rebus restituendis, q. 12. Petrus à Nauarra lib. 3. de restit. cap. 1. num. 278. Cardin. Caietan. loco cit. & alij passim, & iurisperiti celebres non dissentiunt, Faber in §. Flumina. Instit. de rerum diuisione. Andreas Tyraqell. & Chassan. locis cit. Boërius in consuetud. Bituricen. tit. de consuetud. prædiorum. §. 5. Couarr. in d. §. 8. numero 1. & plures alij ab eo allegati, & hæc sententia, nunc frequentiori Doctorum calculo recepta est. Conclusio in primis probatur, consuetudine, statutis, legibusque omnium regnorum, & prouinciarum. Vbiq; enim locorum, principes sunt in exercitio prohibitionis. Deinde princeps tanquam moderator reipublicæ, & rector, potest ea, quæ nullius sunt, alteri priuato dare & appropriare. Ergo etiam sibi. Ergo prohibitionem potest facere,

neca

ne ea quæ iam sibi appropriata sunt, ab alio lędantur, & violentur. His accedit, quod princeps cum causa, contra ius gentium venire potest. Felinus in cap. Quæ in Ecclesiarũ, de constit. & alij ibidem. Roland in d. consil. 9. nũ. 3. Vasquius illustr. cõtrouers. lib. 1. cap. 26. nũ. 14. Dictum in cõclusione (iustis ex causis.) Quia sine causa iusta, facere huiusmodi prohibitionem, princeps nullatenus licite potest, vt cõmuniter DD. tam Theologi, quã Iurisperiti præsupponunt, & pro certo habent. Quæ autẽ iustæ causæ sint, dubitari potest. In primis, video DD. in eam ire sententiã, quod princeps vniuersalem prohibitionem in locis publicis, cunctis omniũ ferarũ non possit facere nisi ob causam publicam, aut tendentẽ in vtilitatem publicam. Sic Sotus, Medina, Petrus à Nauarr. & alij. Quia sic ꝓhibere vniuersaliter ex causa priuata, & propria vtilitate, non ad principatum, seu iustam dominandi rationẽ, sed ad tyrannidem spectare videtur. Tyranni enim est, proprium commodum, & priuatam vtilitatem quærere. Principis autem boni, & iusti, publicæ vtilitati intendere, & ciuium seu subditorum salutem, in regimine ante oculos habere. Cum principatus institutus sit, ad subditorum bonum, & regendorum commodũ, vt recte docent D. Thomas in opusculo 21. ad Ducissam Brabantiæ Aristoteles 3. Polytic. cap. 11. Plato referente Cicerone lib. 1. Officiorũ. Bartol. in tract. de regimine ciuitatis statim

tim à principio num. 3. etiam allegando Aristotelē. Alberic. in L. Decernimus. C. de sacros. Ecclesijs. Lucas de Penna in L. Militaribus C. de decurionib. & post alios plures. Vasq. illustriū cōtrouersiarū lib. 1. in præfatione nū. 102. & ibid. cap. 1. nū. 10. Sic nō populus, aut regnū, ꝓpter regem; & principē. Sed rex, & princeps, propter populū & regnū creatus, & institutus est, vt benè tradunt Vasquius in d. cap. 1. post Alphons. Guerrerium in thesauris Christianæ religionis. cap 54. nū. 52. & Ioan. Medina in d. q. 12. sub lit. E. Et latius ostenditur hac DD. sententia, quod prohibitio venationis, nō debeat fieri, nisi ex causa cōcernente publici boni augmentum. Quemadmodū enim vectigalium iustitia, metienda ex publica, non priuata principis vtilitate: Ita & ꝓhibitionis venationis rectitudo, spectanda, nō ex prohibētis vtilitate, sed reipublicæ cōmodo. Quandoquidē vt in vectigaliū impositione, proprium exigitur: sic in venationis prohibitione, commune aufertur. Causæ autē particulares prohibitionis, esse possunt. Prima. Ne multitudine venatorū, qui essent nisi venatio prohiberetur, feræ consumantur, & extirpentur. Si enim passim permissum omnibus esset venari, nullibi quietus locus feris, sic nec generare possent, & cessante generatione, etiam pro parte, notabiliter etiam numerus animalium syluestrium diminueretur. Sic in quibusdam regionibus, certis anni tempori-

bus prohibita est venatio quorundam animalium, quando tempus est aptum generationi à natura inditum. Ne generatione impedita, numerus diminuatur, & commune bonum decrescat. Sic etiam alibi, (vt Couarruuias attestatur) legibus, & constitutionibus firmatú, ne sclopetis & bombardis feræ prosternantur, eo quod sonus, & fragor bombardarum, feras in fugam conuertat, & è suis locis depellat, cũ damno regionis, & prouinciæ. Secunda causa, vt vitentur rixæ, & contentiones reipublicæ. Si enim omnibus communis esset venatio, perpetuæ forent lites, inter multitudinem venatorum. Ea de causa crescente hominum numero, diuisio bonorum facta, & iure gentium introducta est. Tertia, ne homines agriculturam, aliasque artes reipublicæ vtiles, & necessarias dimittant, & vacent venationi, & vanis rebus. Abstrahit enim venationis frequens occupatio, à melioribus studijs, mentemque præsertim incautæ iuuentutis, immensa voluptate rapit & allicit. Raro enim (vt experiẽtia cõpertum est) ditescunt, qui venationis exercitiũ amant. Proinde ius venationis, magis cõpetit principibus, & viris illustriotibus, qui ex bonis & redditibus, satis superq; habẽt, vnde viuere posint, nec labore & sudore, victũ & amictum quærere coguntur. Atque etiam ob hanc potissimum causam, exercitium clamorosæ & saltuosæ venationis, in canonibus, Ecclesiasticis personis interdictum est, ne huic studio

ſtudio & exercitio, plusquam ratio poſtulat, deditj, ac voluptate deliniti, literarum ſtudia, orationis exercitium, & diuina officia, quæ eorum vocationi annexa ſunt, omittant, & negligentius adimpleant. Quarta cauſa eſt, honeſta principis recreatio. Cum enim princeps, perſonam ſuſtineat publicam, & curis muneribuſque communibus vacet, ad bonũ etiam publicum ſpectat animum grauioribus negotijs cogitationibuſque intentum, honeſta venationis recreatione relaxare. His etiam addere poſſumus aliam, videlicet ſplendorem ad principis ſtatum pertinentem, vt princeps pro ſua menſa & victu, ferarum carnes habeat, quæ magis ſuum ſtatum augent, & illuſtriorem reddunt.

Octaua Concluſio. *Domini inferiores, & principes recognoſcentes ſuperiorem, non habent tam amplã poteſtatem prohibendi, in ſuis dominijs venationem, quemadmodum ſupremus princeps.* Hanc tenent Faber. in d. §. Flumina. Couarr. & alij quidam, nec in hac re poteſt eſſe dubium, vt ex rationibus, & cauſis prohibendi venationem conſtat. In vniuerſum enim prohibere venationẽ, eſt principis, ſuperiorem non recognoſcentis, cui ex ſtatu dignitatis ineſt, ius regalium, & cõdendi leges poteſtas, quique iuriſdictionem, & iura inferioribus pro ſuo beneplacito, & prudentia, necnon gradu ſubditorum, ac meritis honeſtis diſtribuit, ad ornamentum, ſplédoremque reipublicæ. Atque in hanc ſenten-

tiam tendere videtur communis opinio, cuius mentionem fecimus, quod inferior à supremo principe non posit venationem prohibere vniuersaliter, per legem & constitutionem, vt Couarr. etiam existimat, vel quod si de superiori intelligatur, eum id facere non posse pro priuata vtilitate, & propria commodo.

Nona Conclusio. *Vbi antiquitus alicui ciuitati, aut alicuius dominij subditis, aut loco, communis fuit venandi libertas, dominus superiorem recognoscens, non potest eos priuare hac libertate, faciendo prohibitionem nisi subditorum liber consensus accedat.* Hanc conclusionem tenent Antoninus, Ioannes Andreas Hostien. & Cardinal. in cap. Non est, de decimis & alij quorum supra mentionem fecimus. Probatur conclusio. Tales iure diuino, & humano sunt capaces, iuris venandi, vt ex superioribus constat, & iustè tanquam suum proprium possident. Ergo non possunt eo priuari, per dominum inferiorem. Cum hæc potestas non resideat in eo.

Decima Conclusio. *Quando aliquis dominus in suo dominio, aut aliquo certo loco, à supremo principe, vel alio iuste posidente ius venandi, aut consensu totius populi libero à metu, aut præscriptione legitima, acquisiuit ius venandi in solidum, ita vt nullus alius venari possit, is prohibere potest alijs, tam subditis, quam non subditis ne in locis vbi id iuris posidet, venentur.* Hanc docent Gabriel.

briel. in 4 d. 15. q. 5. conclusione 5. corrolario 1. Ioannes Medina in d. q. 12. Stephanus Bertrand. in conſ. 255. volum. 1. Couarruuias vbi ſupra. Nauarrus in manuali confeſſariorum capite 17. numero 120. nec poteſt eſſe dubium in hac re. His enim modis acquiritur iuris venandi dominium, quo acquiſito, poteſt quis alium per prohibitionem impedire, ne eum in ſuo iure perturbet, aut ei nocumentum inferat. Dictum in concluſione (libero conſenſu à metu, & præſcriptione legitima.) Quia ſi conſenſus per violentiam, & metum iuſtum extorqueretur, parum prodeſſet ad hunc effectum. Eadem eſt ratio de præſcriptione, ſi à Tyrannide initium ſumeret, & continuaretur, non eſſet legitima, nec aliquod ius ita præſcriptionem alleganti tribueret, vt plerique Doctores benè iudicant. Ad legitimè autem præſcribendum venandi ius, & ſeruitutem, requiritur tempus, de cuius initio memoria non ſit, vt in hac ſpecie tradidere Medina in d. q. 12. Caietan. in ſumma, verbo. Venatio, in fine. Aurea Armilla in eodem verb. Couarr. loco cit. Zaſius in conſil. 6. incip. Illuſtris. libr. 2. & poſt eum Andreas Gaill. practic. obſeruat. lib. 2. obſeruat. 66. num. 7. Ratio eſt, quoniam venationis exercitiũ, eſt ſeruitus diſcontinua, cum ſine hominũ actibus, qui diſcõtinui ſunt, venationes exerceri nequeant. Seruitutes autẽ

causam discontinuam habentes, non præscribuntur nisi tempore immemorabili. L. 1. §. fin. ff. de aqua pluu. arcend. Gloss. ibidem in verb. quam diu. L. Seruitutes 4. ff. de seruit. & hæc est communis Glossarum & DD. doctrina vt latius supra in hoc cap. q. 2. concl. 6. in fine de præscriptione iuris pascendi ostensum est.

Vndecima Conclusio. *Principes, vel alij inferiores si prohibeant venationem in locis publicis, vel etiam priuatis, siue proprijs, & ex eorum prohibitione, ferarum numerus excrescat in tantum, vt segetibus, & frugibus siue maturis, siue immaturis damnum notabile inferant, aut alio modo sunt causa, vt feræ noceant subditis, & rusticis in agris suis, tenentur ad restitutionem omnium damnorum sic illatorum.* Hanc tenent Cardinalis Caietan. in tract. 17. Responsi. cap. 12. in dub. 5. Nauarr. loco cit. Couarruuias in d. §. 8. num. 11. Sotus vbi supra. Andr. Gaill. in d. lib. 2. obseruat. 68. num. 10. allegata etiam sententia Dominici à Soto, quam iuri & æquitati consentaneam, pulchrè ostendit in hunc modum: Aut feræ bestiæ iure gentium, sunt communes omnibus iuxta text. in L. 1. & 2. ff. de acquir. rerum domin. & in §. feræ. Instit. de rerum diuis. text. in L. Iniuriarum. §. fin. ff. de iniurijs: Aut sunt propriæ dominorum prohibentium. Si iure gentium cōmunes omnibus, in nullius erunt dominio. & ideo occupantium fiunt, & venatio omnibus permissa erit, per iura allegata. Si vero pro-

ro propriæ dominorum; tunc ad æſtimationem damni dati vtili L. Aquiliæ, vel de paſtu pecoris actione, aut ex edicto, ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur, merito tenentur, text. in cap. fin. §. Quod ſi animalia, de iniurijs & damno dato. Gloſſ. ibidẽ in verb. Animalia. text. in L. fin. C. ad legem Aquil. & in L. Quamuis. ff. eod. Gloſſ. ibid. in verb. Actiones, & in L. Qui ſeruandarũ. ff. de præſcript. verb. Permittant igitur domini ſyluarum, cõmuni iure gentium, omnibus permiſſam venandi libertatem, per iura allegata, & text. ſingul. in l. 2. §. Item feras beſtias. ff. de acquir. vel amitt. poſſeſ. vbi dicitur, feras, quæ in ſyluis circum ſeptis euagantur, à nobis non poſſideri, ſed naturali libertati relinqui, & per conſequens occupantium fieri, text in L. naturalem. §. Ceruos quoque. ff de acquir. rerum domin. Aut damnum à feris datum plenè reſarciant, ne cum diuite Euangelico pereant. Nonnulli enim ita ſunt efferati Actæones, vt vix ſubditis, feras beſtias ex proprijs eorum agris ſtantibus, & pendentibus adhuc fructibus, abigere, & latratores moloſſos habere permittant. Sic ille D. Contractibus idem ad propoſitum format argumentum Gabriel. in d. q. 5. corrolario 2. Aut feræ ſunt in bonis dominorum, aut non, ſed in nullius. Si ſecundum, tunc concedantur occupanti, & capienti, & per conſequens, iniuſte prohibentur ab eorũ captione. Si primum, tenentur cauere ne dam-

damnificent pauperes; aut damna restituere, non minus quam de animalibus domesticis: neq; cõsuetudo, aut cõstitutio aliqua humana tollere potest legẽ naturæ, & ideo prohibitio contraria est iniqua. Hæc Gabriel. Omissis his conclusio nunc ratione efficaci probatur. Qui causam damni dat, damnũ dedisse dicitur per regulam vulgatã. At tales domini sua prohibitione, iniustè causam damni illati proximo dant, vt conclusio præsupponit. Ergo tenentur ad recompensationem damni dati. Quia omnis qui est causa, vt proximo contra iustitiam detur damnum, tenetur restituere, secundum legem naturalem, & diuinam. Couarr. dicit eos qui prohibita venatione, causam dederint animalium multitudini, & deinde ex hoc vicinorum prędiorum damno, teneri, vel illas feras includere, aut earum multitudinem diminuere, vel permittere liberam venationẽ, aut illatum damnum soluere. arg. text in l. 2. §. vlt. ff. Si quadrupes pauperiem. L. Item Mela. §. Item cum eo. ff. ad legem Aquil. L. Hi enim L. Generaliter. & L. Quia vulgo. ff. de ædilit. edicto. & eorum quæ notant Romanus singul. 704. Innocent. Abbas & DD. in cap. Ad audientiam, de homicid. Semper hoc statuendum firmiter est, quod damno dato, non aliter subuenitur quam per restitutionẽ, aut recõpensationẽ, qua inæquale fit æquale, & iniustum redditur iustum, nisi damno affectus, libere sine metu, & violentia remittat.

Parum

Parũ etiam vt benè Nauarrus ait; prodest quibusdã in a[illegible]natibus dicere sępius, se restituturos eiusmodi damna, & nunquam restituunt. Et principes seu alij domini, sua prohibitioe, dãtes causam sic damni per feras, si non restituãt, & tollant damni causam, non sunt absoluẽdi à Confessoribus suis, vt Caietan. loc. cit. docet.

Duodecima Conclusio. *Venatores, conculcantes & proterentes, venationis causa, segetes subditorum & pauperum, aut notabile damnum fructibus inferentes, tenentur ad restitutionem damnorum, pro iusta æstimatione, idque sub pœna peccati mortalis.* Angelus, & Syluest. in verb. Venatio post Astensem in summa. Couarr. in d. §. 8. num. 11. vers. Præterea licet, & alij alibi. Ratio efficax ducitur ex ratione cõmuni. Quicunque proximum damno afficit cõtra iustitiam, tenetur ad recompensationem damni. Cum ergo tales iniustè damnum inferant agris, segetibus, & fructibus, idq; redundet in iniuriam & perniciem proximi, merito tenentur ad satisfactionẽ pro dãno illato. Vnde & iustissima est illa apud Saxones constitutio lib. 2. art. 61. in fine. Vt nemo venationis gratia segetẽ, alterius cõculcet, aut ꝓterat, quæ iã in articulos surrexit.

Decima tertia Conclusio. *Venantes, aut feras capientes contra prohibitionem [illegible], quæ adhuc in nullius sunt potestate, & [illegible] non tenentur ad restitutionem eius, quod [illegible] est ad restituenda animalia syluestria capta.* Hanc tenent cõmuniter DD. Sotus, Medina, Nauarrus Couarruu. Petrus à Nauarra.

Nauarra. Roland. à Valle in d. Consil. 9. à numero 21. & alij alibi. Ratio huius conclusionis est; Si capta per venationem prohibitam restituenda essent, id foret propter violatam iustitiam commutatiuam; sed in tali venatione non infringitur iustitia commutatiua: cum non detur damnum alteri, nec ex huiusmodi ferarum captione, alteri quod suum sit, auferatur. Feræ enim omnium consensu, de iure sunt communes, & fiunt per apprehensionem tandem capientium. §. Feræ. Instit. de rerum diuis. cuius §. Hæc sunt verba: Feræ igitur bestiæ, volucres, pisces, & omnia animalia, quæ in mari, cœlo & terra nascuntur, simul atque ab aliquo capta fuerint, iure gentium statim illius esse incipiunt: quod enim ante nullius est, id ratione naturali, occupanti conceditur: nec interest feras, bestias, & volucres vtrum in fundo suo quisquam capiat, an in alieno. l. 1. & seq. ff. de acquir. rerum domin. Atque sic feras captas effici capientium, etiam prohibita venatione sentiunt Gloss. in L. Diuus Pius. ff. de seruit. rustic. prædior. Bartol. Paulus Castren. Angelus & alij cõmuniter Glossam approbantes ibidem. Cæpol. de seruitutibus rustic. prædior. in cap. 21. in rubr. de aucupatione. Roland. à. Valle in d. consi. 9. numero. 21. Felin. in cap. Omnes leges. col. fin. d. 1. Couarr. in d. §. 8. numero 4. atque hæc opinio communis est vt idem Couarr. post alios tradit. Ea de causa meritò receditur à

Glossa

Glossa in d. §. Feræ. quam tamẽ Faber & Claudius Cantiunc. ibidem. Iacobinus à S. Georgio in tract. feud. in §. Et cum venationibus videntur amplecti, & sequi pro hac parte, quod capta in venatione prohibita, per iudicem non fiant capientium. Quorum sententia falsa est vt Couarr. obseruat, nisi in hunc sensum intelligatur, quod per iudicem possint tolli à capientibus in pœnam criminis, tum quod alienum fundum ingressi, ad venandũ, tum quod iudicis præceptum, cui obtemperare debebant, cõtempserint. Præsentem cõclusionem etsi Couarruuias ad forum conscientiæ restringere videatur, tamen putamus in vtroque foro interiori & exteriori obtinere, tum ob rationem, tum ob ll. & Iurisperitorũ auctoritatem; de quibus supra, non distinguunt, sed à fortiori in foro fori procedunt.

Decimaquarta Conclusio. *Si quis feram vulnerauerit, aut vsq; ad mortem læserit, si euaserit ac ab eo non capiatur & apprehendatur, sed ab alio, non vulnerantis lædentisq;, sed capientis efficitur.* Bartol. in L. Quominus. q. 5. ff. de fluminibus. Cæpol in d. cap. 21. Couarr. loco cit. num. 13. & alij alibi. Hæc conclusio fundatur in §. Illud quæsitum. Instit. de rerum diuis. & in L. Naturalẽ. §. Illud. de acquir. rer. dominio. Sed vbi consuetudine, & statutis municipalibus aliter cautum, ijs standum est, & sic Gloss. in L. Naturalem. §. Illud. consuetudine seruari existimat, vt fera sit vulnerantis & percutientis. Cõ-

clusio

clusio est iuris, si in contrariũ alibi vigeat con-suetudo, seruetur. Eadem est ratio, si feræ capiantur laqueo, aut alio instrumento, feræ spectabunt, non ad ponentẽ laqueũ aut instrumẽtum, nisi ipse capiat, sed ad aliũ inuenientẽ & capientem, iuxta L. In laqueum. ff. de acquir. rerum domin. *Hic dubium esse potest. Quid si lupus apprehendat ouem alterius, aut pecudem, venit alius obuiam lupo, eripitq; ex faucibus illius, an teneatur prædam lupo ereptam restituere priori domino?* Respondet huic dubio, Cæpol. in d. c. 21. quod sic; per text. notabilẽ in L. Pomponius. ff. de acquirend. rerum domin. *Aliud dubium. Quid si aliquis in suo fundo, aut nemore vulnere mortifero feram bestiam affecit, quæ tamen adhuc manus eius effugit, in vicini fundum, aut syluam, antequam cadat, an licitum sit eam persequi, & apprehendere in alieno fundo?* Eadem est ratio; Cepit aliquis venari in proprio nemore, canes feram inuadunt, ac fortiter persequuntur in propinquam vicini syluam, eamque ibi prosternunt, an licet eam sequi, & capere e faucibus canum? Respondetur, quod licitum sit statim, feram persequi etiam in alienum fundum & syluam, & eam capere per text. in d. §. Illud quæsitum, & in d. L. Naturalem. §. 1. iuncta Glossa. Ioannes a Platea & alij in d. §. Illud quæsitum. Cui consonat etiam text. iuris Saxonici in art. 61. lib. 2. qui è Germanico idcon.ate, sic vertitur a Ioanne Schneidevvino in d. §. Feræ. numero 4.

Venatur quis feram ex nemore suo, & canes illam persequuntur in alienam syluam, tunc & ipse sequi potest, absque temen inflatu corniculi venatorij, & incitatione canum, & si feram capiat non delinquit, canesq; suos sibi reuocare licet. Sic ibi. In hac re tamen attendenda consuetudo venatorũ, vt Platea & alij volunt. Solent diuersæ esse praxes variorum locorum. In quibusdam locis, si quis feram sic insequatur, & in alieno fũdo capiat, caput, aut alia pars solet dari in recognitionẽ fundi, domino loci, in quo capitur, & prosternitur.

Decimaquinta Conclusio. *Qui feras bestias venatur, & capit in loco clauso & septo, vbi sub custodia domini sunt, nec exitus illis patet, sed pro voluntate domini eiusq; commoditate capi possunt furtum committit, & tenetur ad restitutionem animalis capti, vel eius æstimationem.* Hanc tenent Medina & Sotus loc. cit. Iosephus Angles in florib. Theolog. qq. in 4. part. 2. in q. de restitut. propter venationem. Nauarr. in manuali confessariorum. cap. 17. num. 121. & 128. Stephan. Bertrand. in consil. 255. num. 8. vol. 1. Couarruuias loco cit. num. 14. Andr. Gaill. practicarum obseruat. libro secundo obseruat. 68. numero 12. nec est qui dissentiat. Ratio est, quoniam huiusmodi animalia sunt in dominio, possesione ac custodia domini, & quasi capta, nec domini custodiã euadere possint. Ea de causa si quis in loco sic clauso aliquod animal ceperit, dominus aduersus eũ furti actionem in-

nem instituere. §. Gallinarium. Instit. de rerum diuis. & L. Vsu fructuarium. ff. de vsu fruct. aut ad damni recompensationem agere poterit, non secus ac si domesticum aliquod animal occidisset. Eadem ratione tenetur, qui capit alquod syluestre animal quod ita conseruatur quasi domesticum & mansuetum, tamen exit, solitũ tamen redire ad suum locũ. Instit. de rer. diuis. §. Pauonum. L. Naturalẽ. §. Ceruos. ff. de acquir. rerum domin. Sic si quis alat domi suæ ceruum hominum frequenti vsu quasi mansuetũ factum, qui sæpius agros petat ad quærendum pascua, ita tamen vt semper redeat in domini custodiam, non licet alteri eum capere. Et animalia sic cicur ita quãdiu retinent animum & consuetudinem reuertendi, nostra sunt. Si autem fugam ita arripiant, vt nulla spes reuertendi appareat, sed conspectum longe effugiant, & in naturalem libertatem redeant, domini esse desinunt, & rursus fiunt occupantis.

Decimasexta Conclusio. *Domini, pœna mortis, aut mutilationis afficientes, feras capientes contra prohibitionem in locis publicis, grauissime peccant, & crudeliter agunt, nisi rustici consueti sint facere, & contumaces reperiantur.* Hanc tenent Angel. Syluest. & Aurea Armilla, post Astensem in summa in verb. Venatio. Dominic. à Soto lib. 4 de iustit. & iure. q. 6. art. 4. Martin. Nauarr. in manuali confessar. cap. 17. numero 121. Andreas Gaill. pract. obseruat. lib. 2 obseruat. 68. num.

num. 10. Schneidevvinus in d. §. Feræ. num. 10. VVesenbecius in annotat. ad Schneid. ibidem, per text. optimum iuris Saxonici lib. 2. art. 61. dum dicitur: Quando DEVS creabat hominem, potestatem ei concedebat super omnia animalia, pisces ac volucres. Quare testimonium diuinum habemus, neminem eorum causa pœnã capitalem, vel aliam corporalẽ mereri posse. Sic ibi. Ratio pro hac cõclusione est ex iure diuino, naturali & gentium. Feræ omni iure sunt communes, & fiunt iure gentium capientium, nec in vllius sunt possessione aut dominio, antequam capiantur. Ergo nequaquam capiens sic, furtum committit. Cum prohibitio nec domino prohibenti dominium tribuat, nec capientem ab acquirendo impediat, vt ex superioribus plene cõstat; Inhumanum est audire, & turcica Tyrannide grauius, apud Christianos reperiri dominos & domicellos, qui quãdo pauperes rustici, aliquando necessitate famis coacti, aliquam feram prosternunt in syluis grauissimis & seueritate excogitatis pœnis, excruciant, nec memores sunt rusticos esse homines, ad imaginem DEI creatos, eiusdem hæreditatis participes, eiusdemque iuris venãdi capaces. Vtinam domini, vt verbis Gabriel. in 4. d. 15. q. 5. corrolar. 3. vtar, qui multis modis & excogitatis inuentionibus innumeris, suos subditos grauant, & excoriant, non vere defensores domini, sed prædones & tyranni, attenderent,

vindictam DEI in regem Achab, & in impiam eius vxorem Iesabel, pro ablatione vineæ Naboth Israëlitæ. De qua 3. Regum, cap. 21. forsitan temperarent, cupiditates suas, & grauamina in pauperes. Hæc Gabriel. Sunt enim quidam homines diabolici, qui spiritu diaboli aguntur, & quemadmodum hic in odium DEI, cui nequaquam nocere potest; hominis, qui est imago DEI, interitum semper machinatur: Ita & illi maximè sæuiunt in hominem, ad DEI imaginem creatum: Exuerunt enim hominis naturam, & efferatam, ferocem, ac dęmonis peruicaciam induerunt, hominem non raro minus, quam canem æstimantes. Generosum, nobile, ac magnificum nunc multis videtur, miseros rusticos expilare, eorum sanguinem & sudorem exhaurire, varijs artibus & adinuentionibus, sub diram seruitutem rudem, & laboriosam plebeculam redigere. Subditos, inauditis molestijs, & vexationibus, martyres facere, vt hi oppressi, si patienter suam crucem ferant, tandem æternam quietem & omnem in cœlis libertatem à molestijs, aliorúq; incursionibus securam cõsequantur: Illi vero, ita immaniter dominantes, miseriam infinitam, & opprobriũ sempiternum in inferno, cum spiritibus, ad tam crudelia facta instigantibus, percipiant. Ex dictis de venatione, iudicium sumendum de capiẽtibus columbas, alieni columbarij. Qui enim alienas columbas ex intentione, arte, aut dolo,

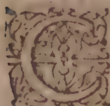
ex priuato & proprio columbario educunt, & capiunt, furti tenentur, & ad restitutioné, aut damni emendationem pro æstimatione. Ioan. Medina in d.q. 12. corrolar. 6. sub lit. C. Dominic. à Soto in d. art. 4. non longe à fine. Nauarr. vbi supra, à nú. 127. Iosephus Angles in florib. Theolog. qq. in 2. part. in. 4. in q. de restit. propter venationem, difficult. 1. Cæpol. de seruitutib. rustic. prædior. cap. de columbario. Couarr in d. §. 8. numero 14. vers. Tertio, ex hoc manifesti iuris est & sic communiter DD. sentiunt. Si autem columbæ amittant, & non seruent consuetudinem redeundi ad sua columbaria, tunc acquiruntur capienti. Syluestres autem columbæ, quæ sub nullius sunt dominio, etiam fiunt capientis. Concors etiam est omnium DD. sententia, non esse licitum habere columbaria, cum perniciè & notabili aliorum dãno, vt si aluntur in tanto numero, vt vicinorum seminibus & agris noceant. Tunc enim dominus teneretur ad satisfaciendum, pro quantitate damni illati.

CAPITVLVM QVINTVM.

Si egressus ignis comprehenderit aceruos frugum, sue stantes segetes in agris: reddet damnum qui ignem accenderit. Exod. 22.

CAPITVLVM SEXTVM.

Si quis domum, vel aream cuiusque incenderit voluntariè: sublata & incensa omnia restituat, & tres annos pœniteat. Ex pœnitentiali Romano.

AP. Si egressus; casus est. Si aliquis apposuerit ignẽ in agro suo, & damnum dederit in segetes vicini sui, damnum restituet. Non enim in hoc capite sermo est de incendio ex intentione, quemadmodum in sequenti, sed quando quis ignem in suo agro posuit, ad aliquem vsum sibi necessarium, & ob culpam suam, & negligentiam ignis, latius terminos transijt, & incendit segetes in vicinis agris, aut frumenta iam arida ad messem. Si quis autem in nulla sit culpa, sed casus fortuitus det damnum incendio, vtpote ligna sui agri tranquillo flante aëre incendit, & iam lignis accensis, vehemens ventus irruit, & violentia in alienos agros ignem impellit, non est locus huic cap.

In cap. Si quis domum, de voluntario incendio agitur, vbi hoc aduertendum, quod per solam damni emendationem, non tollitur ratio culpæ & peccati, sed etiã requiritur pœnitentia & satisfactio. Quoniam hæc duo capita circa eandem materiam versantur, etiam eorum doctrina coniungetur. Sit ergo.

QVAE-

QVAESTIO PRIMA.

Qui causam incendio dedit, aut eius auctor est, ad quid tenetur, & quomodo puniendus incendiarius?

ANTEQVAM ad resolutionem descendamus, quædam sunt præmittenda, ad pleniorem sequentium cognitionem.

Primum. Tribus potissimum modis, incendium committi potest, vt colligitur ex his canonibus & passim ex ll. allegandis & DD. Baldo, Salyc. & alijs in l. Data opera. C. de his qui accus. non possunt. Bartol. in l. 1. de offic. Præfect. Vig. Ang. in tract. malefic. verb. Incendiario. Bertachino in repert. in verb. Incendium, & alijs alibi. Primo dolo, quando quis dolo, intentione, & data opera, aliorum domos & ædes, necnon horrea, aut bona, igne incendit: & hic magis propriè dicitur incendiarius, qui sic definitur ab Angel. Syluestr. & alijs Summistis in verb. Incendiarius, post Hostien. & Goffred. Incendiarius propriè dicitur ille, qui ciuitatem, castrum, domum, segetem, & similia aliena incendit malo studio, vt odio vel vindicta, vel animo iniuriandi, vt in cap. pessimam. 24 q. 8. 12. q. 1. cap. Cum deuotissimam & in his cap. Eadem est ratio de illo, qui scienter, & dolosè, consilium & auxilium dederit, vt alius incenderet. Dictũ

(malo studio) Quia si quis in iusto bello, ex mandato superioris, hostiũ bona, quæ eis adiumento adfouendum, & protrahendum bellum esse possunt, etiam data opera accendat, quando id maturó consilio, & non Tyrannico furore impellente, ad belli finem consequendum necessarium iudicatur, non est incendiarius cẽsendus. Secundo incendium dicitur committi culpa, quando quis non quidem data opera ædes alienas, aut bona incendit, sed tamen causa incendij est per suam culpabilem negligentiam, vtpote quia ignem adhibuit in aliquo periculosissimo loco, aut bõbardam, tempore siccitatis, emisit in alterius tectum stramineum, ad interficiendum miluum, rapientem pullum, & ita domum incendit. Tertio modo, incendium originem trahere potest ex casu fortuito, vt si fulmen ex aëre descendat, & horreum incendat, vt exemplum adhibent Raphael Fulgos. in L. Si vendita ff. de periculo & commodo rei vendit. Alber. in L. Fistulas. §. fin. ff. de contrahend. empt. Marsil. in l. 1. num. 118. ff. ad L. Cornel. de Sicar. & post hos Menoch. de arbit. iudic. qq. lib. 2. cas. 390. num. 2. Aut sereno aëre quis cespites in agro suo incẽdit, postmodum vehemens & insolitus ventus insurgit, & ignem contra omnium expectationem, & descensionẽ impellit in aliena frumenta, iam sicca & matura, aut in syluam vicinam, quæ etiam inceditur & pro parte comburitur.

Secundo loco præmittendum, quod latius deductum & expositum, in secunda parte Rubric. quod culpa alia dicitur lata, alia leuis, alia leuissima.

Tertium. Eadem accensio domus, respectu diuersorum potest esse volita siue intenta, aut culpabilis: & fortuita. Vt si incendiarius incẽdat studio alterius domum, eo nihil minus cogitante qui inhabitat, tunc incendium est culpabile & dolosum, respectu incendiarij, fortuitum vero contemplatione inhabitantis domum, vt præ alijs obseruauit Martinus Nauarr. in manuali confessar. cap. 17. numero 178. Eadem est ratio, si hospes immoderatum & insolitum ignem, tempore hyemis instruat, & sic scintillæ crassæ & incensæ ascendunt, & tandem dilabuntur vento in vicini fœnile, & accendunt: hoc incendium respectu hospitis est culpabile: quippe qui immoderatum ignẽ instruxit, & cogitare debebat de damno, quod facile inde emergere posset; intuitu autem domini ad quem fœnile spectat, omnino fortuitum est: Vnde etiam si ignis ex fœnili suo, dilabatur in aliam vicini sui domum, ipse ad nihil tenebitur, nec sibi in aliquo imputari debet ad culpam & pœnam.

Quartum. Quæ casu & fortuito contingunt, in quantum huiusmodi sunt, non sunt peccata, nec imputantur ap culpam & pœnam iuxta doctrinam S. Thomæ receptam 2. 2. q. 64. art. 8. quam explicant ibidem Caietã. & Sotus

lib. 5. de iustit. & iure. q. 1. art. 9. concl. 1. & Didac. Couarr. in relect. Clem. Si furiosus, de homic. part. 2. §. 4. à princ. Vnde regulariter nemo tenetur de damno, casu & fortuito contingente: Cum casus fortuiti sint præter intentionem & voluntatem, nec vllum hominum consilium eos prouidere possit. text. in cap. fin. de homic. Gloss. ibidem in verb. Non possunt. & cap. vnic. de commodat. L. Quæ fortuitis casibus. C. de pignorat. actione. & L. 2. §. Si eo tempore. ff. de administr. rer. ad ciuitat. pertinent. Dictum, quod nemo regulariter tenetur: Quia hæc regula fallit, si culpa aut mora casus fortuitos præcedat, aut etiam pactum, quod quis teneatur in omnem euentum. Gloss. in cap. fin. de homicid. & in d. cap. vnic. de commod. & cap. 2 de depos. & DD. ibidem. Ex his intelligitur definitio casus fortuiti, quam ponit Panormit. in d. cap. vnic. & post eum Angel. Syluest. & Aurea Armilla & alij in summis in verb. Casus fortuitus, dum eum sic definiunt, est inopinatus rei euentus, qui præuideri non potest ex L. In rebus commodatis in princip. ff. commodat.

Quintum. Casus seu euentus, qui sequitur ex aliquo opere, non ab ipso operante præcogitatus, nec in se præuisus; sed præter intentionem contingens, imputatur operanti, si ille casus, siue euentus per se necessario sequitur ex primo opere, aut saltem vt plurimum, & frequentissimè

quentiſsimè ex illo euenit, aut euenire ſolet, vt colligitur ex ſententia S. Thomæ 1. 2. q. 20. art. 5. quam accuratè ibidē explicant. Caietan. Bartol. Medina & Gregor. de Valentia. In quam ſententiam doctores deſcendunt, quando docent, quomodo homicidium caſuale imputetur ad peccatum, & irregularitatem; ſi quis operā det rei illicitæ, non enim id vniuerſaliter verum contendunt, cōtra quorundam minus rectè ſentientium iudicium, ſed quando illa operatio illicita, ex ſua natura ordinata eſt ad homicidium, vel mutilationem; ita vt talis effectus neceſſario ſemper, vel vt plurimum ſequatur tale exercitium actus illiciti, vt prę reliquis obſeruarunt Dominic. Sotus lib. 5. de iuſt. & iure. q. 1. art. 9. col. vlt. Alphonſus Caſtren. lib. 2. de poteſtate leg. pœnalis, cap. 14. col. antepenult. Bartol. Medina. in 1. 2. S. Thomæ q. 73. art. 8. Ioſeph. Angles in floribus Theolog. qq. in 4. ſentent. in q. de ſacram. ordinis art. 4. diffic. 2. Gregor. de Valent. in 1. 2. diſput. 6. q. 3. puncto. 3. & in 2. 2. diſputat. 5. q. 8. puncto. 5. & alij alibi, & ex iuriſperitis Marian. Socin. in cap. Ad audientiam, numero 4. de homicid. Petrus Anchar. & Philippus Franc. in cap. fin. de homic. in 6. Martin. Nauarr. in manuali confeſſ. cap. 27. num. 221. Fernand. Vaſq. illuſt. controuerſ. lib. 1. cap. 19. numero 15. Didac. Couarruu. in d. §. 4. num. 10. qui etiam pro hac ſententia allegat Gonſald. à Villadiego in tract. de irregularitate,

gularitate, cap. de percuss. & hæc est communis opinio modernorum Theologorum, à qua nõ est recedendum, licet maior pars summistarum, & antiquorum canonistarum, maximam, & regulam putent in canonibus fundatam, homicidam casualem esse irregularẽ, quoties operam is dat rei illicitæ, ex qua etiam casu & fortuito, sequitur homicidium. Pro hoc præsupposito facit illa doctrina iuridica, quod culpa ad casum minime præmeditatum non est considerabilis. cap. Quia diuersitatem. de concess. præben. Gloss. ibidem in verb. ex culpa & in L. Is qui. ff. de action. & oblig. Bartol. L. 2. §. fin. §. Si quis cautionibus & post eum Felin. in cap. Cum inter. numero. 20. de exception. Menoch. libro 2. de arbitr. iudic. qq. casu, 325. numero 10. & alij alibi, quæ doctrina vtique intelligenda est, quando culpa ex sua natura non ordinatur, nec dirigitur ad casum iuxta prædicta: Si autem culpa ex sua natura, ad casum fortuitum, & euentum ordinata sit, nocet committenti, & imputatur, arg. eorum quæ habentur cap. fin. de homicid. in 6. cap. vnic. de Commod. & c. Bona fides, de deposito. L. Quoniam multi. C. ad L. Iul. de vi publ. L. Qui occidit. §. in hac quoque ff. ad L. Aquil. L. 1. §. Ex incendio. ff de incend. ruina & naufrag. & probant alia multa, quæ doctè Andreas Gaill. practic. obseruationum libro secundo obseruat. 22. num. 7. adducit. Nunc quæstionæ

ſtio noſtra per concluſiones reſoluenda.

Prima Concluſio. *Qui dolo, & ex propoſito incendium committit, grauiſsimè peccat, & ad reſtitutionem omnium damnorum, quæ inde emergunt in conſcientia tenetur.* Concluſionem communiter docent DD. in his cap. S. Antonin. 3. part. tit. 4. cap. 2. §. 2. Angel. Sylueſt. & alij in verb. Incendiarius. Hæc concluſio ſatis apertè probatur ex 23. q. 8. cap. Si quis membrorum, & c. Peſsimam, & per cap. præſentia. Ratio eſt euidens. Talis incendiarius grauiſsimè proximum contra iuſtitiam offendit, & eſt cauſa efficax damni illati, proximi. Ergo nō non ſolum grauiter peccat, ſed etiam tenetur ad reſtitutionem. Eadem eſt ratio ex dicto cap. Peſsimam; & alio adiuncto, de mandantibus, iuuantibus, conſulentibus, &c.

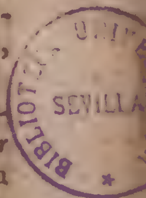
Secunda Concluſio. *Incendiarij huiuſmodi ſunt excommunicandi.* In hac concluſione nullus dubitat, & ſatis probatur ex DD. cap. Si quis membrorum. & cap. Peſsimam. & 12. q. 2. c. Cum deuotiſsimam. & cap. Tua de ſententia excommunic. S. Antoninus in tertia parte titul. 24. cap. 11. Sylueſter. in verb. Incendiarius. q. 1. Bernardus Diaz, in practica canonica de incendio, capite 98. Turrecremata in d. cap. Peſsimam. Damhauder. in rerum crimin. praxi cap. 103. num. 14. & ſic cōmuniter DD. ſentiunt. *An autem incendiarius Eccleſiæ aut loci ſacri, excōmunicatus ſit ipſo iure, doctores non cōueniunt.* S. Anton. loc. cit. Gloſſ. Panor.

& alij

& alij communiter in d. cap. Tua Syluest. in verb. Excommunicatio 7. Septima excōmunicatione. num. 13. Felician. Episcopus Scalē. de censuris de excommunic. cap. 34. & alij alibi, putant incendiarios Ecclesiarum & locorum sacrorum, ipso iure excommunicatos. Cardinalis Caietan. in summa. verb. Excommunicatio cap. 22. Aurea Armilla in eodem verb. excomm. 23. & Nauarr. in manuali confessar. cap. 27. num. 94. Volunt etiam incendiarios Ecclesiarum & locorum sacrorum, nō esse excommunicatos aliquo canone: cum vt Caietan. obseruauit, & post eum Nauarr. canonum obseruantissimus, & callentissimus aduertit, nullus sit canon qui excommunicet incendiarios, etiam Ecclesiarum. Potest autē fieri, quod incendiarius, cōsuetudine alicuius particularis Ecclesiæ, vel statuto, excōmunicatus habeatur ipso facto. Quando autē per sententiam Episcopi, aut per statutum incendiarius excōmunicatus, & etiā denunciatus, tunc absolutio est reseruata Pontifici in d. cap. Tua: de sententia excommunicationis. Et quando Ecclesia cōsecrata est, incendiarius quindecim annis pœnitentiam agere debet. cap. Si quis Ecclesiam 18. q. 4. Si autem alias sit incendiarius non rei Ecclesiasticæ tum tribus annis pœniteat iuxta hoc cap. Si quis domum. Iniungenda etiam aliquando peregrinatio Hierosolymitana, aut ad S. Iacobum in d. cap. Si quis membrorum, & c. Pessimam.

Tertia

Tertia Conclusio. *In foro canonico contentioso, incendiarius puniendus pœna, ad arbitriũ iudicis.* Bernardus Diaz. loco cit. Antonius Cuchius in institutionibus canonicis, libro 4. sub rubr. de diuersis delictis. versic. Qui incendium. Damhauder. vbi supra num. fin. Menochius lib. 2. de arbitr. iudicum qq. casu. 390. num. 39. Iudex autem consideratis circumstantijs rerum, & personarum, suum iudicium formabit, adhibendo etiam censuram canonum, in hoc crimine, & alijs similibus.

Quarta Conclusio. *Etiam de iure ciuili, qui incendium committit dolosè, & mala intentione, tenetur damnum emendare ante omnia.* Bald. in L. Data opera. num. 4. C. de his qui accusare non poss. Menochius in dict. casu. 390. num. 26. & seq. Henningius in cons. 2. de incendio. à num. 4. vndecimo vol. Andr. Gaill. obseruat. practicar. lib. 2. obseru. 21. & 22. & hæc est communis DD. opinio, vt latius constabit ex sequentibus & probatur Instit. de lege Aquilia. §. Capite tertio, vbi ex tertio capite L. Aquil. tenetur is, cuius dolo & culpa aliquid igne perijt & exustum est. L. Si seruus seruum. §. Si fornicarius. ff. ad L. Aquil. & L. Capitalium §. Incendiarij cum alijs similibus. Hinc secundum DD. iniuriam passus potest agere ex L. Aquil. ad emendationem & reparationem damnorũ omnium, contra eum, qui dolo & culpa incendij causa fuit: nec immerito, cum talis incendiarius, etiam in foro conscientiæ iure naturali

turali & diuino teneatur, ad reparationem damnorum, quorum iniustè causam dedit: quippe qui violauit iustitiam particularem, quæ iubet reddere & reparare iniquè ablata, & peruersè deperdita, in proximi iniuriam & perniciem. Hinc secundum Theologos non solum tenétur ad damna, sed etiam ad reparationẽ rerum omniũ, quæ causa incendij deperditæ sunt, arg. cap. fin. infra. Sic Angel. Syluester. Aurea Armilla, & alij in summis verb. Incendiarius. & facit fortissimè pro hoc, regula sæpius in hoc tit. repetita: Qui occasionem damni dat, damnũ dedisse dicitur. Eadem est ratio de eo, qui culpa lata incendium cõmisit, is etiã tenetur damna emnendare.

Quinta Conclusio. *Si criminaliter agatur contra incendiarium dolosum, qui data opera incendium instituit, pœna mortis afficiendus est, si in ciuitate commissum sit incendium, & magnum detrimentum intulerit.* In hac cõclusione comuniter DD. conueniunt. Bald. in d. L. Data opera. Cynus ibidẽ. Bart. in L. 1. ff. de offic. præfect. Vigil. Angel. de malefic. in verb. Incendiario. Bonifac. Vitalin. in tract. malefic. in tit. de incẽdiarijs. Dãhaud. loc. cit. Iul. Clar. lib. 5. §. fin. pract. crim. q. 68. num. 20. Menoch. loc. cit. Angel. Syluest. & alij summistæ in verb. Incẽdiarius & probatur conclusio ex L. Capitalium. §. incendiarij. & §. Qui ob inimicitias. ff. de pœnis. L. Qui ædes. & L. fin. ff. de incẽdio, ruina & naufrag. & appellatione ædium omnis species ædificij continetur.

netur. Variæ autẽ mortis pœnæ, in ll. pro incendiarijs huiusmodi statuuntur. Si incẽdiarius est vilis persona, & infimę cõditionis, igne cõburendus est, per L. d. Qui ædes vt Bald. interpretatur. in d. L. Data opera. & secundũ d. L. Capitaliũ. §. Qui ob inimicitias, viuus cõburẽdus est. Ratio à Baldo redditur. Quia qui incẽdio ignis multis mortem præparat, mortẽ quã alijs præparauit recipiat. arg. L. Saccularij in sui ratione. ff. de extraordin. crimin. Vel secundum arbitrium iudicis bestijs obijcitur. Hæ enim pœnæ æquiparantur, in dictis ll Si autem persona incendiarij sit honesta, & maioris status, & conditionis, capite mulctatur, per d. L. Capitalium. §. Nonnunquam. & §. incendiarij secundum Bald. in d. L. Data opera. & etiam secundũ L. Cornel. decapitatur. L. 1. ff. ad L. Corn. de siccar. Si vero incendiũ cõmittatur extra ciuitatem, & persona honesta & in dignitate constituta sit, & incendiũ magnũ sit, deportatur. Si autẽ persona turpis, aut humilis decapitatur. Semper enim incendium in ciuitate perpetratũ grauius cẽsetur illo, quod in villa cõmittitur. De his Bald. loco cit. Sed nũc in varijs prouincijs, variæ sunt cõstitutiones de pœnis incendiariorũ. Apud Germanos iuxta cõstitutionẽ Caroli V. in art. 125. viuĩ exurendi sunt. Et idẽ obseruari in Brabantia Damhauder. vbi supra nũ. 9. attestatur. In Flãdria etiam igne cremantur, prius tamen strangulati & equati, idq; ex insolita consuetudine

teste

teste eodem auctore. Iure etiam Saxonico, indistinctè cauetur, vt auctor est Ioan. Schneidevvinus in Instit. de lege Aquil. §. Capite tertio, vt incendiarij conductitij, quos in vulgari & germanico ideomate (Mordbrenner) appellamus, rota membratim contundantur. Reliqui vero simplices decapitentur, per text. in art. 13. lib. 2. de consuetudine tamen nunc, etiam in terris Saxonicæ, igne necantur, & est ex constitut. 17. part. 4. Iulius Clar. loc. cit. dicit, si quis non ædes, sed tugurium combureret, non esset mortis pœna afficiendus, & ita ait: Senatum quendam Pasqualem Curturellum, qui de incendio cuiusdam tugurij conuictus fuerat, condemnasse tantum ad triremes per biennium, 2. Augusti 1559: De alio tamen Paulo de Molo refert, quod fuerit vltimo supplicio affectus, pro incendio posito in fœnili 28. Nouemb. 1561. Hinc omnes pœnæ quæ in diuersis prouincijs, vel consuetudine, vel statutis receptæ sunt in legibus fundantur.

Sexta Conclusio. *Quando quis ex lata culpa causa incendij fuit, & criminaliter contra talem proceditur, punitur vel grauissima pœna pecuniaria, vel corporali, citra mortem tamen, & membri abscissionem.* Hanc docent Baldus in d. L. Data opera, & post Baldum, Menochius vbi supra numero 26. & ita in hoc casu pœnam esse arbitrariam iudicis hi DD. autumant, nec puto quod Salycetus Alberic. & alij dissentiant, ibidem, quando 10.

do volunt talem leuius puniri, quam si dolosus esset. Bald. in d. L. num. 4. has rationes reddit. Primo lata culpa nõ infamat vt notatur Institut. de suspect. tutor. Ergo multo minus inducit pœnam mortis. Secundo si propter latam culpam; quis non excommunicatur. Ergo non debet mori, & notatur. ff. de in litẽ iurand. L. in actionibus.

Septima Conclusio. *Is qui leui culpa, causa est incendij, etiam criminali pœna puniri, & inquisitio contra eundem formari potest.* Baldus & Menoch. vbi supra, & hic etiam alios allegat in hanc sententiam, & Maranta in aurea praxi part. 4. dist. 1. num. 88. Et in hoc casu, iudicis etiam arbitrio, extra ordinem talis punitur. Secundum tamen Baldum & alios, requiritur vt hæc leuis culpa sit in committendo, non omittendo: Nec immerito hæc differentia constituitur: Cum cæteris paribus, maior sit culpa, quæ in committendo & faciendo cõsistit, quã ea quæ in omittendo ac negligendo versatur, vt D. Thomas 2. 2. q. 79. art. 4. communiter à suis commentatoribus ibidem receptus rectè tradit, & ad propositum Didac. Couarr. in Epitom. de sponsalibus & matrim. 2 part. cap. 6. §. 8. num. 17. annotauit, & etiam sentiunt Bartol. in L. Si mora. num. 10 ff. Soluto matrimonio. Alexand. ibidem numero 16. Bald. in d. L. Data opera. numero 5. Angel. in tract. malefic. in verb. Incendiario; dum docet quod maior culpa est facere, quam omittere,

& quod

& quod culpa in faciendo præponderat culpæ, in non faciendo, vt Bartolus loquitur. Si autem leui culpa in omittendo, incendiũ cõmittatur, tunc tantum ciuiliter punitur, & cõdemnatur ad reparationẽ damnorum, virtute L. Aquil. Sed si non habet in ære, luit in corpore iuxta L. Qui ædes. & Gloss. ibidẽ receptã; ff. de incẽdio, ruina, &c. Qui ædes, inquit text. aceruumúe frumenti, iuxta domum positum combusserit: vinctus, verberatus, igne necari iubetur: Si modo sciens prudensque id commiserit. Si vero casu, id est negligentia: aut noxam sarcire iubetur: aut si minus idoneus sit, leuius castigetur. Hic textus loquitur de leui culpa in omittendo, quia loquitur de negligentia simpliciter, nam eo ipso quod quis negligit, dicitur omittere, vt arguit Maranta in d. dist. 1. num. 81. & in L. Capitalium §. Qui vero casam subiungitur in textu: Fortuita incendia, si cum euitare possent, per negligentiam eorum, apud quos orta sunt damno vicinis fuerunt, ciuiliter exercentur, vel modicè vindicentur, & ibi illa alternatiua intelligenda prout Maranta intelligit, quando negligens non habet in ære, tunc luat in corpore, secundum formam dictæ L. Qui ædes: alias contrariaretur illi. Prædictam conclusionem DD. fundant, in L. Si fortuito. ff. de incendio, ruina, &c. Vbi criminaliter punitur, culpa dolo proxima, quæ est lata culpa, & ea itidem quæ luxuriæ, id est lata

latæ culpæ, secundum Gloss. ibidem proxima est, quæ dicitur leuis secundum Bald. in d. L. Data opera. numero 8. Hoc loco etiam memoria repetendum, quod contra illum etiam, qui culpa leui incendij causa fuit, potest ciuiliter actio intentari, ex L. Aquil. ad damni emendationem, vt DD cõmuniter in d. L. Data opera sentiunt, & alij passim alibi, & ad hoc est optimus text. cum Gloss. in d. L. Qui ædes, dum text. ait: Aut noxam sarcire iubetur, noxam, id est damnum secundum Gloss. & in d. §. Qui vero casam, quando dicitur: Ciuiliter exercentur, vt qui iactura affectus est, damni disceptet, Glos. agendo Aquil.

Octaua Conclusio. *Incendium culpa leuissima commissum, criminaliter non punitur.* Baldus & alij in d. L. Data opera. Alexand. in addit. ad Bartol. in § Delinquunt. in L. Respiciendum. ff. de pœnis. Angel. in tract. maleficio. in verb. Incẽdiario. Marãt. vbi supra nu. 19. & alij alibi.

Nona Conclusio. *Ex culpa leuissima in omittendo, quæ communiter præsumitur, nemo tenetur ratione incendij actione legis Aquiliæ ad emendationem damni.* Hanc docent Alexand. in L. domos hereditar. 35. ff. de legat. 1. Bald. in consil. 441. incip. Quidam Magister Grammaticæ vol. 1. Stephan. Bertrã. in cõsil. 140. incip. Isti probatur. nũ. 4. & ex recentiorib. Robert. Marãt. loc. cit. & dicit esse in decis. 57. consilij Neapolitani Didac. Couarr. in epit. de spõsal. 2. par. cap. 6. §. 8.

 num.

num. 18. Menochius in d. caſ. 390. num. 11. Ioſeph. Maſcard. de probat. vol. 2. concluſ. 892. num. 9. qui plures alios etiam allegat. Hinc à Menochio, Couarr. Maſcardo & alijs communiter, vt Maſcard. vbi ſupra, numero 8. in fine teſtatur, reprobatur opinio Thomæ Grammat. in deciſ. 3. numero 15. qui vult omni caſu, ſiue lata, ſiue leui, ſiue leuiſsima culpa commiſſum ſit incendium, damnum emendari debere. Hæc concluſio eſt intelligenda, niſi ex natura contractus veniat leuiſsima culpa ex incendio, vt Couarruuias, Maſcardus & alij limitant. Deinde ex concluſione & DD. colligitur, quod etiam in committendo quis tenebitur ex culpa leuiſsima actione legis Aquil. Cũ vt in concluſione ſeptima traditũ eſt, maius & grauius ſit cõmittere quã omittere, & ꝙ culpa in faciendo præponderat culpæ in nõ faciendo, ſiue negligendo. Aliam etiam huius diſcriminis rationẽ reddit Petrus a Nauar. lib. 2. de reſtitut. cap. 1. numero 59. quia commiſſio magis accedit ad dolum, (qui non niſi cõmittendo ſit) quam omiſsio, quæ cum culpa ſolummodo cognationem habet. Ea de cauſa, vt iura maiore odio dolũ proſequuntur quã culpam, ita minus commiſsionem quam omiſsionem tolerant: An autem in foro conſcientiæ, teneatur ad reſtitutionem damnorum, quæ ſequuntur ex incendio nato ex leui, aut leuiſsima culpa, patebit infra in cap. fin. Vbi vniuerſaliter illa quæſtio examinabitur:

tur: An quis teneatur ex culpa leui, aut leuissima in foro animæ, ad restitutionem damnorum.

Decima Conclusio. *De incendio nato ex casu merè fortuito, nemo tenetur.* Hanc communiter DD. tenent. Angel. Syluest. & alij in verb. Casus fortuitus. Baldus Salycetus & alij in d. L. Data opera. Salyc. in L. Quæ fortuitis casibus C. de pignorat. act. Bald. in consil. 442. incip. Quidam nomine Restorius. lib. 3. Ioann. ab Anan cons. 71. Andr. Gall. pract. obseruat. lib 2. obseruat. 21. Menoch. in d. cas. 390. numero 1. & alij alibi, & probatur ex ll. text. cum Gloss. in L. incendium C. Si certum petat. & L. d. Quæ fortuitis & alibi. Præterea incendium inter casus fortuitos annumeratur. d. L. incendium & per textum & DD. in §. Item is cui. Instit. Quibus modis re contrahitur. obligat. DD. in d. L. Quæ fortuitis. At casus fortuitos nemo præstare tenetur, vt supra in quarto præmisso huiusq. confirmatum est, Vbi hoc etiam latius declaratum & limitatum extitit.

Vndecima Conclusio. *Quando culpa præcedens ad casum incendij ex sua natura est ordinata, etsi casus incendij præter opinionem eius, qui causam de[illegible] euenerit, tamen imputatur.* Hæc conclusio tra[illegible]tur multis ab Andrea Gaill. libro secundo obseruat. pract. obseruat. 22. numero 6. qui p[illegible]res allegat, & fortissimè confirmatur con[illegible]sio per latè allegata supra, in quinto præmi[illegible]

Sic Gaill. in facto meminit, quendam nobilē in Camera ad emendationem damni, ex L. Aquil. condemnatum, qui ruri in columbam, super columbario sedentem bombardā emisit, & præter opinionem, occulta vi pulueris, stramineum tectum incendit, vnde ignis progressus vicina rusticorum tuguria absumpsit. Quæ damna per sententiam nobilis emendare tenebatur.

QVAESTIO SECVNDA.

Conductor, an & quomodo teneatur de incendio orto in domo?

PRIMA CONCLVSIO. *Conductor regulariter non tenetur de incendio orto ex casu fortuito.* Hæc est communis DD. opinio in loc. in conclus. 10. q. præcedentis allegatis, & fundamentum ibi positū est. Dictum (regulariter) quia si conuentum fuisset, vt etiam teneatur de casu fortuito, tunc tenetur, & de iure valet cōuentio siue pactum, quo quis in se recipit casum fortuitum. arg. cap. 1. de commod. & cap. 2. de depos. L. Iuris gentium. §. Item si quis. ff. de pact. L. negotium. C. de negot. gest. & cōtractus ex conuentione legem recipiunt per text. in L. Legem. ff. locati. & in d L. Iuris gentium §. Quinimo. Eadem est ratio de culpa leuissima, non enim de ea tenetur, quando

in omit-

in omittendo consistit, vt supra probatum.

Secunda Conclusio. *Incendium culpa inhabitantium natum præsumitur, nisi contrarium probetur.* Bartol. in L. 1. ff. de offic. præfect. vigilum. Bald. in L. Quæ fortuitis. numero 4. de pignorat. action. & in consil. 441. incip. Quidam Magister. vol. 1. & in cons. 148. incip. Factum quæstionis. vol. 2. Ludouic. Roman. in cons. 401. incip. Eo præsupposito. Ioann. ab Anan. in cons. 71. incip. Visis & ponderatis. Marsil. in sing. 393. in fine. Henningius Goden. in cons. 2. de incendio. Volum. vndec. num. 1. & ex recentioribus Menoch. in d. cas. 390. numero 3. Gaill. vbi supra, & latè Mascard. in concl. 892. à numero 1. vol. 2. & in hac conclusione communiter conueniunt DD. Conclusio probatur per L. 3. §. 2. ff. de offic. præfect. vig. Et quia plerunque incendia, ait Iulianus, culpa fiunt inhabitantium, aut fustibus castigat eos, qui negligentius ignem adhibuerunt: aut seuera interlocutione comminatus, fustium castigationem remittit. Vbi DD. annotant, quod dictio (plerumque) regulam constituat, sicut etiam obseruarunt Alexand. consil. 50. numero 1. libro primo. Iason. in L. Iurisgentium. §. Prætor ait. numero 21. ff. de pact. Menoch. & Mascard. loc. cit. & omnium latissimè multis DD. allegationibus & ll. explicat Andreas Tyraquellus de vtroque

retractu. tit. de retract. lignagier. §.1. Gloss. 9. num. 221.

Tertia Conclusio. *Licet incendium præsumatur factum culpa inhabitantium, tamen agens ad reparationem damnorum, debet probare culpam determinatæ & certæ personæ, vnde incendium originem sumpserit.* Roman. & Ioann. ab Anan. in consil. alleg. Baldus in cons.441. incip. Punctus super quo. num. 2. vol. 4. Iason. in L. Si quis ex argentarijs. §. Prætor ait. numero 13. ff. de edend. Salycetus in d.L. Quæ fortuitis. Henningus in d. cons. 2. numero 12. Plures pro hac re adducunt DD. Andreas Gaill. in d. obseruat. 21. & Mascard. vbi supra. numero 17. &. 18. qui dicunt ita communiter concludere DD. Pro hac conclusione est text. in L. Si vendita. ff. de pericul. & commod. rei vend. Ratio est quia incendiū fieri potest, sine culpa inhabitantiū, ex d.L. Si vendita. Ergo vt teneatur cōductor, ex generali illa præsumptione, quæ ex inhabitatione oritur, necesse est probare culpam certæ & determinatæ personæ, vt rectè Gaill. in d. obseruat.21. num. 4. argumentatur. His accedit, quod culpa illa quæ præsumitur à iure, contra inhabitantes, est leuissima Gloss. in §. Præterea. Instit. Quibus modis re contrahat. oblig. approbata à Salycet. vt singularis in d. L. Quæ fortuitis. Alexand. in d. L. Si quis ex argentarijs. §. Prætor, ait. numero 7. & ibidem Iason, numero 30. Henning. in d. consil. numero

numero 18. & hanc Gloss. magis communem, & communiter approbatam post plures alios DD. Mascard. vbi supra, numero 8. asserit. Ergo cum ex culpa leuissima quæ in omittendo tamen est, vt Couarruuias in epitom. de sponsal. 2. part. cap. 6. § 8. num. 18. Menoch. numero 7. in d. cas. 390. & Mascard. num. 9. post multorum auctoritatem attestantur, nemo possit condemnari actione L. Aquiliæ, vt etiam in q. præcedenti probatum est, necesse est probare culpam certi & determinati hominis, cum suis certis circunstantijs, vt cognoscatur non esse culpam leuissimam in omittendo, & negligendo. Ex hac conclusione infertur rectè cum DD. quod si quis in actione incendij contra inhabitantem, & conductorem, non probet culpam determinatæ personę, cóductor sit absoluendus, quia probatio deficit, & incertitudo relinquitur, & ita ex consequēti sententia condemnatoria sequi non potest, cū hæc debeat esse certa & est text. in L. Licet. §. fin. ff. naut. caup. stabul. & in §. Curare. Instit. de action. Facit ad eundem effect. regula illa iuridica generalis: Actore non probante, reus absoluitur, & absoluendus est. L. Actor. C. de probat. L. Siquidem. C. de except. & alibi. Cum ergo in hoc casu probatio deficiat, merito non est condemnandus, sed absoluendus. Nunc ad maiorem horum, & aliorum declarationem sit.

Quarta Conclusio. *Ex sola illa generali præ-*

sumptione quæ est contra inhabitantem, siue conductorem, damnum passus, non habet sufficienter funndatam suam intentionem vt posit contra illos agere, ad emendationem damnorum. Conclusio videtur contra Alexand. in cōs. 50. num. 2. vol. 1. qui ex Bartol. & non nullis alijs in L. Prætor ait. §. An vero. ff. de edend. putat satis ex illa præsumptione censeri fundatam intentionem: cui & consentit Calcan. in cons. 40. vt eum refert Menoch. num. 4. in d. cas. Conclusio autem communis est, vt attestantur idem Menoch. & Ioann. Anton. Trigen. in singul. 57. num. 3. & eam tenent Bald. in d. cons. 445. lib. 1. Ioan. ab Anania in cons. 71. num. 2. Ias. in cons. 116. num. 3. lib. 1. Henning. in d. cons. de incendio. num. 18. Cæpol. in cons. 70. vbi consuluit pro quodam Iudæo, qui conduxerat domum quæ combusta erat. Alberic. & Salycet. in d. L. Si vendita. Carol. Molinæus in annotat. ad d. cōsil. Alexand. Menoch. in d. nū. 4. & alij alibi. Ratio huius cōclusionis fundatur in dictis, in præcedēti. Hæc enim præsumptio est indeterminata & incerta, ratione personæ, vnde in ea, actor nō potest fundare suam intentionem. Deinde eadem præsumptio vt probatum est, saltem leuissima in omittendo est. Ratione autem culpę leuissimæ in omittēdo, nemo potest cōueniri actione L. Aquiliæ ad damnorum emendationem. Aduertendū tamen, quod si tantum vnus esset in domo, siue ædificio, vbi incendiū oritur, tunc illa præ-

sumptio

ſumptio generalis, fundaret actionem cōtra talem: quia ob vnitatē perſonæ, tolleretur indeterminatio & incertitudo. Concluſio ergo locum habet, quando in vna domo familia commoratur, ita quod incertum eſt, an paterfamilias, vel filius, vel ſeruus, aut alius externus & hoſpes, incendij cauſam dederit, tunc enim incertitudo remanet, ſi nō probatur culpa certi hominis, & ſic deficit ſundamentum actionis. Regulariter enim non tenetur paterfamilias, ſiue dominus, de facto & delicto familiæ ſuæ, ſicut nec etiam de incendio, niſi delinquant circa officium ſibi cōmiſſum, & deſtinatum à domino, & patrefamilias: vt ſi ſtabularius ignem aut cādelam in ſtabulo negligenter cōſeruet, tunc cum delinquat circa proprium officium, dominus ſiue paterfamilias tenetur de eo facto. Sic etiam ſi cocus, aut ordinatus ad coquinam, ſua negligentia in coquina, ſit cauſa incendij, dominus obligatur: Si aut inuerſo ordine ſtabularius committat culpam in coquina, & cocus in ſtabulo circa ignem, paterfamilias non tenetur: cum neuter eorum deliquerit in officio ſibi à domino cōmiſſo: quæ reſolutio deducitur ex L. Si ſeruus ſeruum. §. Si fornicarius. ff. ad legē Aquiliam. l. 1. §. familiæ. ff. de publican. & vectig. L. 1. §. Item Prætor ait. cum L. Ne quid. ff. de incend. ruina, &c. Sic ſentiunt Salycetus in d. L. Qui fortuitis. numero 7. Ioannes ab Anania in d. conſ. 71. numero 3. Henningius in d.

conſ.

conſ. numero 13. & ſeq. Menoch. numero 21. Gall. in obſeruat. 21. numero 6. & alij alibi, & hæc eſt communis opinio & doctrina in d. §. familiæ vt Ioann. ab Anan. Henning. & Gaill. atteſtantur. Ratio eſt quoniam patri-familias imputatur, ſi ad officium ſuum ordinet non idoneum, ex cuius negligentia alteri damnum ſequitur: Secus autem quando præter voluntatem & ordinationem domini, vnus ſe alterius officio ingerit: Si etiam dominus aleret ſeruos nequam, tunc teneretur ex facto eorum. L. 1. §. fin. ff. naut. caup. stab. Cæpol. in conſ. 70. vt etiam ex aliorũ ſententia Menoch. placet. Nec etiam paterfamilias, ſiue conductor domus, de incendio tenetur, ſi aduenæ ſeu hoſpites hoſpitio recepti ſint cauſa incendij, aut alius quiſpiam, cuius opera paterſamilias non vtitur, vt ſatis oſtendit Salycet. in d. L. Quæ fortuitis & poſt eum Maſcard. numero 10. Quia hac ratione, ipſi patrifamilias incendium fortuitum eſſe dicitur, cum eorum operam non elegerit.

Quinta Concluſio. *Quando inhabitatores conſueuerunt eſſe vigiles, & diligentes, niſi negligentiæ indicia probentur, nulla poteſt eis imputari culpa, ratione incendij in domo orti, ſi non conſtet de origine ignitionis.* Baldus in cõſil. 491. vol. 4. Alexand. in L. Si quis ex argentarijs. §. Prætor ait. ff. de edend. & in d. conſ. 50. vol. 1. quod in antiquioribus voluminibus habetur in vol. 2. conſil 362. incip. Viſis & oportune conſideratis his de quibus.

bus. Iason. in L. Domos. ff. de legat. 1. Calcan. in cons. 66. Cæpol. in d. consil. 70. Marsil. in consil. 77. incip. In causa assertæ falsitatis. nū. 13. Apostil. ad Cæpol. de seruitut. rusticorum prædior. cap. vltimo, Mascard. vbi supra. numero 19. & alij alibi. Ratio est, quoniam cum tales inhabitatores consueuerint esse diligentes & vigiles, semper tales esse presumuntur, donec de contrario cóstet, & sic hæc præsumptio tanquam fortior elidit illam, quæ est cōtra inhabitatores de negligentia & omissione; facit ad idem: Quod semel bonus, semper præsumitur bonus in eodem genere boni, vt Mars. allegat. d. num. 13. & Andreas Alciatus in tract. de præsumpt. reg. 2. præsumpt. 8. & Menochius de præsump. libro quinto præsumpt. 1.

Sexta Conclusio. *Quando in vna domo plures sunt personæ, vtpote est paterfamilias, cum integra familia, & peregrinis & hospitibus; aut duæ sunt familiæ, vna in parte inferiori, & ob inhabitantium varietatem, multitudinemque ignoratur, à quibus incendium initium sumpserit: aut cuius culpa inceperit, tunc nemo tenetur de incendio: & omnes ab actione absoluuntur.* Conclusionem docent Baldus in L. Si creditur, ff. de pignorat. action. Cæpol. & Ioann. ab Anan. in DD. cons. Alexand. in d. cons. 362. Ias. in cons. 116. num. 2. lib. 1. Marsil. in L. 1. numero 114. ff. ad L. Cornel. de Sicar. Henning. in d. cons. num. 19. & Menoch. in d. casu 390. & lib. 1. de præsumptionib. q. 59.

qui

qui plures in hanc sententiam allegat. Ratio est. Quoniam etsi præsumptio sit, quod aliquis ex habitantibus incendij sit causa, tamen ob incertitudinem nemo conueniri potest. Etsi enim præsumptio sit quod aliquis in domo, causa fuerit incendij, tamen hæc præsumptio indeterminata est, ratione personæ. Vnde actio quæ certã personam respicit, in hoc casu excluditur, præsertim cum hæc præsumptio, multũ debilis tenuisq; sit, vtpote in culpa leuissima in omittendo & negligẽdo cõsistẽs, facileq; elidi possit, nisi alijs indicijs iuuetur.

Septima Conclusio. *Conductor domus, ex vi contractus locati & conducti, non tenetur locatori respondere de damno dato, ex incendio ob culpam leuissimam, nisi aliter conuentum sit in initio contractus.* Cæpol. in d. cons. 70. Henning. vbi supra numero 20. & alij alibi. Ratio est clara: Quoniã in contractibus, qui fiunt gratia & vtilitate vtriusq; partis, qualis est secundum omnes cõtractus locati & conducti, non tenetur quis nisi de dolo, culpa lata, & leui, nõ autem leuissima. L. cõtractus. ff. de reg. iuris. Instit. Quibus modis re contrah. oblig. §. fin. Sic sentiunt communiter DD. Bartol. in L. Quod Nerua in 8. q. principali, ff. Depositi. Decius in d. regula, cõtractus. Ioan. Immolen. in cap. 1. de cõmodato col. 8. Gloss. & DD. in L. Si quis domum. §. Celsus. & in L. Si merces. §. Qui columnam. ff. locati. Summistæ in verbo. Locatio. Angel. num. 25. Syluest. q. 17. & 18. commu-

communem dicunt. Nauarr. in manuali confessarior. cap. 17. num. 179. & alij alibi.

Octaua Conclusio. *Si incendium inferatur ab inimicis locatoris, vel ad iniuriam eius, tunc conductor non tenetur de damno locatori.* Bartol. in d. L. Si merces. ff. locati. §. Culpæ. Damhauder. in rerum criminal. praxi. cap. 104. num. 10. & seq. Mascard. in d. concl. 892. num. 22. & alij alibi per text. in d. §. Culpæ. Ratio etiam clara est. Talis incendij & damni inde secuti causa est locator, & non conductor. Ergo hic non tenetur ad emendationem damnorum. Qui enim causam damni dat, damnum dedisse dicitur, vt est regula in hoc titulo cap. fin. Conclusio habet locum siue inimicitia orta sit culpa ipsius locatoris: siue absque ipsius culpa. Bartol. & Paul. Castrẽ. in d. §. Culpæ. & Bald. ibidem, plura in confirmationem huius conclusionis adducit Mascard. Alia tamen esset ratio, si ab hostibus ipsius conductoris incendium fuisset immissum, qui post conductionẽ inimicitias captasset, & d. L. Si merces. §. Culpæ. Vbi damnum quod quis ab inimicis proprijs patitur, censetur propria culpa pati, & expresse determinant Salycetus in d. L. Quæ fortuitis casibus. numero 9. Vbi docte de materia incendij discurrit, & post eum Mascard. vbi supra num. 16.

Nona Conclusio. *Conductor quando culpa lata, vel leui incendij causa fuit, non solũ tenetur de damno locatori: [illegible] : sed etiã pro vicinis*

ædibus

ædibus, quas incendium consumpsit. Conclusionem tradunt Salycetus in d. L. Quæ fortuitis: & in L. Si vendita. in fine ff. de peric. & commodo rei vendit. Baldus in consil. 442. incip. Quidam nomine Restorius lib. 3. Petrus de Vbaldis in tractat. Societatis. in 8. part. quæst. 13. Menoch. in d. cas. 390. num. 14. qui plures allegat, & Mascard. vbi supra numero 4. & alij. Rationem reddit Baldus & post eum iuniores. Quoniam culpa etiam in re propria casum præcedens, in re aliena obligare consueuit. L. Qui occidit. §. In hac ff. ad leg. Aquil. & L. Si seruus seruum §. Si quis insulam. eod. tit. Cum etiam vnius factum alium in periculum trahere non debeat. d. L. Si seruus seruum. §. Si fornicarius. Ex qua autẽ culpa quis teneatur de incendio actione L. Aquil. in q. proxima satis superq; explicatũ est.

QVAESTIO TERTIA.

An causa incendij euitandi, liceat ædes intermedias diruere; & quis in hoc casu teneatur ad emendationem damnorum?

QVONIAM in diuersis locis, à legum interpretibus parum resolute, & sine ordine, varia super materia huius quæstionis dicũtur, placuit distinctè, & per ordinem eam resoluere.

resoluere. Sententias diuersas referunt Ioannes Andreas in addit. ad Speculat. in tit. de iniurijs & damno dato, non longe à princip. & Alberic. in L. Quo naufragium. §. Quod ait prætor. ff. de incendio, ruina, &c.

Prima Conclusio. *Quando quis ex culpa lata vel leui, incendij causa est in propria domo, & tunc propter instantem necessitatem, & iustum metum, domus vicina diruitur, ne ignis plures ædes incendat: ad reparationem damnorum ædium dirutarum tenetur, qui culpa incendij initium dedit.* Hanc docent Salycetus in L. Si vendita prope finem. ff. de periculo & commodo rei vend. Angel. in consil. 95. quem refert & sequitur Felin. in cap. Tuâ nos in fine. de sentent. excommunic. Ioan. ab Anan. in cons. 71. numero 4. Mascard. vbi supra, numero 6. & in hac conclusione non potest esse dubium, vt patet ex supra dictis.

Secunda Conclusio. *Licitum est vicinas ædes diruere, & intercidere, incendij arcendi gratia, quando iustus est metus, vt nisi hoc fiat ignis vlterius vagetur.* Hanc conclusionem communiter DD. tenẽt, nec est in ea dubium, & probatur ex L. Si quis fumo. §. Quod dicitur. ff. ad L. Aquil. Qui incendij gratia; ait iurisconsultus, vicinas ædes intercidit. Nam hic scribit cessare L. Aquiliæ actionem. Iusto enim metu ductus, ne ad se ignis perueniret, vicinas ædes intercidit, & siue peruenit ignis, siue ante extinctus est, æstimat L. Aquil. actionem cessare. & in L. Si alias. §. Est & alia. ff. Quod vi aut clam, &

in d. L. Quo naufragium. §. Quod ait prætor. Ratio conclusionis est. Quia in tali casu domus vicina diruitur, non causa offensionis sed defensionis, & sic licitum est destruere alienam, ne destruatur sua. Eadem ratione, licitum est facere auctoritate magistratus, quando existimat hoc necessarium, ad arcendum ignem à maiori conflagratione, aut ad abundantiorem cautelam ex d. L.

Tertia Conclusio. *Quando incendium incepit casu fortuito, si tum vicinæ ædes destruantur, ne ignis latius euagetur, si ignis alias tales ædes etiam consumpsisset, nemo tenetur ad reparationem damnorum, pro destructis ædibus.* Hæc conclusio satis constat ex d. L. Si alius. §. Est & alia. vbi text. sic habet. Idẽ ait, esse si damni iniuria actum foret, quoniam nullam iniuriam, aut damnum dare videretur, æquè perituris ædibus. Gloss. Bald. & alij ibidem. Salycetus in d. L. Si vendita. prope finem. Ex circumstantijs autem colligitur, an ignis etiam peruenisset ad vicinas ædes, vtpote si ventus sit validus, ignemque vi & violentia impellat, in aliquam partem, vbi straminea sunt ædificia, aut alias apta, & disposita ad facilem ignis receptionem, aut iam actu ignis inuasit partem ædium.

Quarta Conclusio. *Quando est iustus metus, ne incendium vicinas ædes inuadat, tum damna data ratione ædium dirutarum, sunt reparanda à tota vicinia. Quod etiam multo verius videtur, quando fit ad abundantiorem cautelam.* Hæc conclusio est commu-

communissima DD. Licet Bartol. in d. §. Est & alia. dissentiat, vbi existimat damni reparationem, spectare ad eum, ad quem spectat domus, & sic ex consequenti consuetudinem quorundam locorum habentem, damna esse reparanda à vicinis non conuenire iuri: sed hoc Bartoli fundamentum subuerteret totum ius: Non enim semper damnum spectat ad eum resarcire, cujus est res, sed per regulam iuris sæpè in hoc tit. repetitam. Qui causam damni dedit, causam dedisse dicitur, & sic etiam ad reparationem tenetur. Conclusionem docent Hostien. in summa de incendiarijs, & post eundem Angelus, Syluest. Aurea Armilla in verbo Incendiarius. Baldus, Angelus, Raphael Fulgosius necnon etiam Bartol. in L. Si laborante. ff. ad L. Rhodiam. Alberic. & Paulus Castrensis ibidem in L. 1. Felinus in d. cap. Tua nos. Baldus in consil. 491. incip. Punctus super quo, quidam nomine Restoreus. Salycetus in d. L. Quæ fortuitis. in fine. C. de pignorat. action. Andreas Gaill. practicarum obseruat. libro secundo obseruat. 22. numero 5. Franciscus Turzan. libro primo, commun. opin. concl. 185. numero 5. Determinant hoc DD. inquit, Fulgos. ex illa lege: Si laborante. in qua Iuriconsultus Paulus ait: AEquissimum enim est, commune detrimentum fieri eorum, qui propter amissas res aliorum, consecuti sunt, vt merces suas saluas haberent. Cui &

consentiunt. L. metum. §. Sed licet. ff. Quod metus causa. & L. Cum duobus. §. Quidam sagariam. ff. pro socio. Hinc Hostiensis, Angel. Syluest. & alij dicunt, quod iudex, ex officio & summa æquitate, debet facere, quod vicini satisfaciant, pro parte sua, & addit. ad Panormit. in hoc cap. Si egressus? annotat quod in hoc casu in refectione damni, quod facit vicinia, debebit detrahi portio, quæ contingeret illum, cuius domus deuastâta est in computatione communis, & ad hoc allegat notabilem Gloss. in d. L. 1. ff. ad L. Rhod. & DD. in L. Ab omnibus. §. Si actio. per illum text. ff. de leg. 1. Vicinia autem quantum ad effectum huius conclusionis dicitur, ad quarum ædes verisimiliter incendium poterat extendi, quod iudicis arbitrio cõmittitur, iuxta mentem Alberic. in L. Quo naufragium. §. Quod ait Prætor.

Quinta Conclus. *Rectissimè posset fieri statutum in ciuitate, vt si casu fortuito ignis incendium fieret, & necessitate vrgenti vicinæ ædes essent diruendæ, vt damnum reficiatur à tota vicinia.* Hæc conclusio est conformis præcedenti, & est contra Bartolum vbi supra, quem etiam refert, nec tamen improbat Ludouic. Bologninus in additione ad consil. 71. Ioannis ab Anania. Ratio huius conclusionis in præcedenti insinuata. Summa æquitas est, vt quod pro multorum commodo fit, à multis reparetur. Refert tamen Alberic. in d. L. Quo naufragium. §. Quod ait prætor,

prætor, Quod Paduæ statutum sit, vt huiusmodi damnum reparetur per cõmune. Quod statutum etiam iustum: Siquidem nemini facit iniuriam, & pro omnium vtilitate est, cum commune negotium sit, vt ciuium ædes & bona conseruentur: & ciues in vna eademque ciuitate sint quasi vnum corpus, in cuius conseruationem omnia membra tendunt, & vno membro male valente, cætera auxilium ferũt. Pro hoc statuto sunt etiam iura & DD. qui fundant opinionem, tale damnum esse reparandum per commune, vt est videre apud Ioannem Andream, & Alberic. vbi supra. Facit ad idem quod Guilhelm. à Cuneo in d. L. Si laborante. ff. ad L. Rhodiam, de iactu, per text. ibidem dicit, quod si miles vadit ad bellum pro defensione patriæ, & si fuerit interfectus equus, quod ciuitas tenetur emendare, & hoc propter publicam vtilitatem: Quod dictum tamen cum summa moderatione est intelligendum, nec per omnia proposito conuenit.

Sexta Conclusio. *Si nulla consuetudo, aut statutum sit, de reparando damno ædium dirutarum, incendij arcendi gratia, si necessarium sit medium, diruere vicinas ædes pro conseruatione aliarum, nulla oritur ex huiusmodi facto obligatio restituendi, reparandique damna nata ex ædium tali euersione.* Hanc conclusionem leuiter innuit Alberic. in d. §. Quod ait prætor, & à nobis latius comprobanda est. Primo ex dicto §. Quod ait prætor. vbi textus

sic habet: Cum enim defendendarum mearum ædium causa, fecerim, vtique dolo careo. Puto igitur nō esse verum, quod Labeo scribit: An lege Aquil. cum hoc agi possit, & non puto agendum. Nec enim iniuria hoc fecit, qui se tueri voluit, cum alias non posset. Ita Celsus scribit. Ad eundem effectum inseruiunt. L. d. Si quis fumo. §. Quod dicitur. & L. Si alius. §. Est & alia. vbi supra. In quibus omnibus legibus determinatur non esse locum actioni L. Aquiliæ, ad damnum, quoties quis vicinas ædes intercidit, arcendi incendij causa & pro conseruatione suarum, quando aliter fieri non potest. Inseruit & text. in L. Scientiam. §. Qui cum aliter. ff. ad L. Aquil. quando sic subiungitur: Qui cum aliter tueri se non possent: damnum culpa dederint: innoxij sunt: Vim enim vi defendere, omnes leges omniaque iura permittunt. Pro hac re etiam faciunt multa iura allegata à Gloss. in d. §. Quod ait prætor. super verb. Defendendarum mearum, quibus probatur pro conseruatione proprij iuris, aliquid esse licitum, quod alias non liceret. Quibus accedit illud Baldi in d. l. 2. ad L. Rhodiá de iactu. dum ait: Potest quis destruere alienum, ne destruatur suum, quia hoc videtur facere magis causá defensionis, quam offensionis. Ratio pro hac conclusione est clarissima & fortissima. Qui in tali necessitate vicinas ædes

ædes diruunt, non peccant nec alicui iniuriam inferunt, contra iustitiam, sed suo iure vtuntur, dum sua contra vim & violentiam defendunt, quod omnia iura legesque permittunt. d. §. Qui cum aliter. Ergo non tenētur ad vllam reparationem damnorum. Quia vt in Rubrica, notab. significatum ex communissima Theologorum sententia, nemo tenetur ad restitutionem, & reparationem damnorum, qui alteri non intulit iniuriam, aut damnum contra iustitiam. Antecedens satis superque probatum est in secunda conclusione, nec aliquis Theologus, aut Iurisperitus potest dissentire. Non enim iniuria hoc facit, vt in d. §. Quod ait prætor, Iurisconsultus dicit: qui se tueri voluit: cum alias non posset: Qua de causa & leges allegatæ contendunt contra talem qui sic alienas ædes intercidit, non posse agi actione L. Aquliæ ad damni reparationem. Sicut enim qui defensionis gratia hominem occidit, quando aliter vitam tueri non potest, ad nullam damni reparationem tenetur, si fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ: ita nec etiam qui vicinas ædes diruit pro conseruatione suarum, quando id ad eum effectum necessarium est, non tenetur de damno dato. Si quis tamen non seruet moderamen, sed excedat, de excessu tenetur.

CAPITVLVM SEPTIMVM.

Sic summatur: Secularis potestas quæ clericum banniuit, condemnari debet per iudicem Ecclesiasticum secundum æstimationem iniuriæ in expensis & damnis,

OLIM *scribentibus nobis Episcopo Mutinen. vt potestatem consiliarios & populum ciuitatis Florentinen. ad satisfaciendum de damnis & iniuriis irrogatis Episcopo & Ecclesiis Fesulan. cens. Eccles. coarctaret: Idem testes lite non contestata recepit. Quare nos eius processu penitus reuocato commune Florentin. quia banniuerat, Episcopum Fessulanum contra* DEVM *& Ecclesiasticam libertatem: propter iniuriam banni, & expensis & damna tali occasione secuta: taxatione iuramento præmissa in mille libris vsualis monetæ prædicto Episcopo sententialiter duximus condemnandum.* Sic honorius III. Episcopo Bononiensi.

CASVS huius capitis talis est, vt in Gloss. formatur. Florentini olim banno supposuerunt Episcopum Fesulanum, damna, & iniurias plurimas ei irrogantes. His cognitis Pontifex causam Episcopo Mutinensi cõmisit, vt eos compel-

leret ad satisfaciendum super prædictis. Episcopus vocatis partibus cepit in causa procedere, testesque recepit lite non contestata. Deinde causa delata ad pontificem, qui viso & examinato processu eundem reuocauit ob litẽ non contestatam. Quia autem potestas, populusque Florentinus Episcopum Fesulanum banniuerant contra DEVM & Ecclesiasticam libertatem propter iniuriam banni, & propter expensas & alia damna subsecuta condemnauit Florentinos in mille libris vsualis monetæ præmissa taxatione & præstito iuramento per Episcopum Fesulanum.

Circa hoc caput aliqua notant Doctores. *Primo.* Quod processus habitus lite non contestata non valet, vt plenius in cap. 1. 2. 3. & 4. & seq. Vt lite non contestata non procedatur. cap. Dudum 2. de elect. cap. Cum delectis filijs: de purgat. canonica.

Secundo. Vt hic obseruant Petrus de Anchorano & Cardinalis, iste Episcopus Fesulanus egit ad damna & iniurias illatas sibi & Ecclesijs: Cum ad ipsum spectet prosecutio iniuriæ suis Ecclesijs irrogatæ: Sicut pro iniuria irrogata clerico: Dominus enim patitur iniuriam in seruo & subdito L. 1. §. Item aut per semetipsum. Vbi text. ait: Spectat enim ad nos iniuria, quæ his fit: qui vel potestati nostræ vel affectui, subiecti sunt. §. de iniur. Sed de hoc latius infra.

Tertio. Nulla tempus potestas secularis potest

 bannire

bannire Episcopum, aut clericum: Cum nullam in eum habeat iurisdictionem. Atq; pro rudium introductione quid nomine banni intelligendum, declarandum est. Bannum vocabulum latinum non est, sed barbarum, vulgare tamen frequensq; Gallis & Italis, Latinè autem bannum dicitur proscriptio, & banniti proscripti nominantur, & bannire idē est quod proscribere. De etymologia & deductione nominis banni diuersi diuersa scribūt, vt est videre apud Albericū in dictionario, in verbo. Bannū. Nellū de S. Geminiano in tract. de bannitis in prima parte secundi temporis q. 3. Andr. Alciatū lib. 2. parergon. iuris, cap. 2. & Andr. Gaill. latè & doctè lib. 2. cap 1. de pace publica & eius violatoribus, sed quonia parum vocabula curanda sunt, quādo de sensu cōstat. arg. text. in L. Labeo. §. Sed de his. ff. de supellect. leg. & L. 3. §. Cōditio. ff. de adim. vel transfer. leg. lectorem ad DD. allegatos remittimus. In libris pandectarum nomē bāni non reperitur, sed in Codice, vt Nellus & Gaill. obseruarunt. Vt in Auctét. Item nulla. C. de Episcop. & clericis, & ibidem in Auct. Ité quæcunq;. Imperiali bāno subiaceat. & in auct. Gazaros. C. de hæret. & Manichæis, bānimus, & bāniti, & in iure canonico in hoc cap. & in cap. Fœlicis de pœnis in 6. Verū tamē est q alias in iure canonico bāna dicuntur futuri matrimonij proclamationes, siue denūciationes, quæ à pastoribus è suggestu fiunt in Ecclesia

clesia, quæ si nõ premittantur matrimonia clãdestina habentur, cap. Cum in tua, de spõsalibus. cap. fin. de clandest. despõs. Et huiusmodi denunciationes dicebantur baña secundũ Ioannem Andreã in d. cap. Cum in tua, forte, quia sub baño, vel sub pœna excõmunicationis præcipiebat sacerdos, quod nullus impedimenta celaret, argum. 16. q. 1. c. Statuimus.

Quarto. Iudex Ecclesiasticus acquirit iurisdictionẽ contra laicum iniustè iurisdictionẽ exercentẽ cõtra Ecclesiasticũ, & Ecclesię libertatem violantem. Panormit. Antonius & alij.

Quinto. Iniustè aliquem bañiens tenetur tam in foro cõscientiæ quam exteriori ad damnorum & expensarum restitutionẽ, quibus causam dedit bañiendo. Innocent. in cap. fin. De his quæ vi metusue caus. fiunt per hunc text. Petrus Anchar. in hoc cap. num. 8. Angelus, Syluest. Aurea Armilla in verb. Bañum. Quia qui iniustè causam damni dat, tenetur ad recompensationem eius.

PRIMA QVAESTIO

An potestas laica possit Episcopum, aut clericum bannire, & punire sine iniuria?

CVM hæc quæstio præsupponat pro parte libertatem Ecclesiasticam, & Ecclesię prerogatiuam, paucis quæ materiã subiectam clariorem reddant, præmittenda sunt.

Prima

Prima Conclusio. *In republica Christiana duplex est potestas Ecclesiastica & sæcularis.* Hæc cóclusio communis, est omnium, & satis probatur plurimis canonibus in d. 10. præsertim ex epistola S. Cypriani ad Iulianum Imperatoré ibidem in cap. Quoniam idem mediator DEI & hominum homo CHRISTVS JESVS sic actibus proprijs & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit, propria volens medicinali humilitate hominū corda sursum efferri non humana superbia rursus in inferiora demergi: vt etiam Christiani Imperatores pro æterna vita pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tãtummodo rerum imperialibus legibus vterétur: quatenus spiritualis actio à carnalibus distaret incursibus: & DEO militans minimè secularibus negotijs sese implicaret: ac vicissim ne ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset secularibus negotijs implicatus. Et in 96. dist. cap. Cum ad verum, & ibidem cap. Duo sunt quippe Imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur. Auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas. In quibus tanto grauius est pondus sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus, vel legibus hominum in diuino sunt reddituri examine rationem, &c. & in cap. Nouit. de iudicijs. & in cap. Solitæ, de maior. & obed. in §. Prætcrea. Ad firmamentum cœli hoc est vniuersalis Ecclesiç fecit duo magna luminaria, id est, insti-

instituit dignitates, quæ sunt pontificalis auctoritas, & regalis potestas.

Secunda Conclusio. *Pontificia siue Ecclesiastica potestas est maior, dignior & emmentior imperiali ac seculari.* Hanc tenent communiter DD. Ioan. à Turrecrem. in d. cap. Duo sunt. Franciscus à Victoria in relectione 1. de potestate Ecclesiæ. Nauarr. in repet. cap. Nouit. de iudicijs notab. 3. Parnormit. Cardinal. Ancharan. & communiter DD. in d. cap. Solitæ. & in cap. Nouit. d. probatur. ex d. cap. Duo sunt. §. In quibus tanto grauius est pondus sacerdotum, &c. Nosti itaque inter hæc ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam posse redigi voluntatem. Talibus igitur institutis, talibusque fulti auctoritatibus plerique Pontificum alij reges, alij imperatores excommunicauerunt. Probat consequẽter exemplis in hunc modum: Nam si speciale aliquod de personis principum requiratur exemplum: Beatus Innocentius Papa Archadium Imperatorem (quia consensit vt S. Ioannes Chrysostomus à sua sede pelleretur) excommunicauit. Beatus etiam Ambrosius licet sanctus, non tamen vniuersalis Ecclesiæ Episcopus pro culpa quę ab alijs sacerdotibus non adeo grauis videbatur, Theodosium magnum Imperatorem excommunicans ab Ecclesia exclusit: qui etiam in suis scriptis ostendit, quod aurum nõ tam pretiosius sit plumbo: quam regia potestate sit altior ordo sacerdotalis

dotalis, hoc modo circa principiũ sui pastoralis scribens. Honor fratres, & sublimitas Episcopalis nullis poterit cõparationibus adęquari, si regum fulgori compares & principum diademati: longe erit inferius quam si plũbi metallum ad auri fulgorem compares: Quippe cum videas regum colla principum submitti genibus sacerdotum, & osculata eorum dextra orationibus eorum credant se communicari, vel muniri. Sic Gelasius Papa ad Anastasiũ Imperatorẽ, & in d. cap. Solitæ. §. pręterea. Sed illa quæ præest diebus, id est, spiritualibus maior est: quæ vero carnalibus minor: vt quanta est inter solem & lunam, tanta inter pontifices & reges differentia cognoscatur, & est insignis text. in extrauag. communi: quæ incipit: Vnam sanctam Ecclesiam, de maioritate & obedient. §. Oportet autem gladium esse sub gladio: & temporalem auctoritatem spirituali subijci potestati. Nam cum dicat Apostolus: Rom. 14. Nõ est potestas nisi à DEO: quæ autem sunt à DEO ordinata sunt. Nõ autẽ ordinata essent: nisi gladius esset sub gladio, & tanquam inferior reduceretur per aliud in supremа. Nam secundum B. Dionysium lex diuinitatis est infima per media in suprema reduci. Non ergo secundum ordinem vniuersi omnia æquè ac immediatè: sed infima per media, & inferiora per superiora ad ordinem reducuntur. Spiritualem autem & dignitate & nobilitate terrenam quamlibet præcelle-

præcellere potestatem: oportet tanto clarius nos fateri: quanto spiritualia temporalia antecellunt. Deinde latius probat spirituale esse digniorem & maiorē ex decimarū datione, & benedictione, & sanctificatione, ex ipsius potestatis acceptione: & ex ipsarū rerū gubernatione; S. Ignat. martyr in epistola ad Smyrnēses, in qua etiam cōfitetur se Christū Dominū post resurrectionē nouisse huic cōclusioni etiam testimonium perhibet, dum ait: Honorate DEVM vt auctorē omniū & dominū, Episcopū autē tanquā principē sacerdotū, imaginē DEI ferentem, principatum quidem secundū Deum, sacerdotium vero secundum Christū, & post hunc etiā honorare oportet regē. Nemo enim potior est DEO, neq; similis ei, neq; Episcopo honorabilior in Ecclesia, sacerdotiū Deo gerenti pro mundi salute: neq; regi quis similis est in exercitu, pacē & beneuolētiā omnibus principib⁹ cogitanti, (& post pauca) Sacerdotiū enim sum̄a est omniū honorū qui in hominibus cōsistunt: ꝙ si quis inhonorauerit, Deum inhonorat, & Dominū Iesum Christū primogenitum totius creaturæ & solum natura principem sacerdotem DEI. Chrysost. lib. 3. de sacerdotio, & hom. 5. de verbis Isaię, vidi Dominū. Sacerdotiū principatus est, ipso etiā regno venerabilius ac maius (& nōnullis interiectis) Eoq; Deus ipsū regale caput sacerdotis manib⁹ subiecit, nos erudiēs, ꝙ hic princeps est illo maior. Siquidē id quod minus est,
benedictio-

benedictionem accipit ab eo quod præstantius est. Beatus Ambrosius in lib. de sacerdotali dignitate, cap. 2. verba allegantur à Gelasio in d. cap. Duo sunt. D. Gregor. lib. 4. epist. 31. ad Mauritium vult sacerdotes esse deos inter homines, ea de causa ab omnibus etiam regibus honorandos & inseritur 11. q. 1. cap. Sacerdotibus. Ad quod declarandum memorabile est illud scriptú à Sulpitio in vita S. Martini, dum refert, quod Maximus Imperator cum in conuiuio sederet, asidente sibi S. Martino, ac pincerna ad bibendum in primis calicem Imperatori offerret, is ad Episcopum misit, qui etiam bibit, & postea non Imperatori sed suo presbytero calicem exhibuit, iudicans etiam presbyterum regi præferendum. Rationes etiam sunt pro conclusione. *Prima ratio.* Episcopus regem inungit, & benedicit. At sine contradictione minor à meliore benedicitur, vt Apostolus ad Hebræos 3. ait. Quam rationem D. Chrysostomus loco cit. & Pontifex in d. extrauag. Vnam sanctam tangunt. *Secunda ratio.* Quo maiorem in genus humanú & digniorem quis habet administrationem, eo maior [illegible] sublimior & excellentior rectè cognoscitur, text. in [illegible] C. vt dignitatis ordo seruetur. C. de decurion. libro 10. L. Bene à Zenone. C. de quadrienn. præscript. ibi. Qui enim suis consiliis & [illegible] laboribus pro toto orbe terrarum die noctuque laborant, quare non habeant dignam sua prærogatiua fortuná.

Salycet.

Salycetus ibidem. Lucas de Penna in d. l. 2. Andreas Barbat. in addit. ad Bald. in tract. feudor. tit. Quibus modis feuda amitt. in verbo. carebit, & Fernandus Vasquius Illustr. controuers. libro 1. in præfatione, num. 126. Sed Ecclesiastica potestas maiorem, ampliorem, & digniorem in genus humanam habet administrationem: cum eius functio versetur circa curam animarum omnium Christianorum, qui longe lateque in vniuerso orbe terrarum vitam agunt. Et actiones quæ animam salutemque hominis concernunt, tanto excellentiores atque digniores sunt, quanto dignior anima quam corpus. Sed hic latius pertractari posit ardua illa, & à multis tacta quæstio: *An Pontifex à DEO habeat sibi commissam iurisdictionem & potestatem temporalem in toto orbe terrarum Christiano habitu; actu, & exercitio translato in Imperatorem?* Vel clarius. *An Pontifex sit dominus totius mundi ita in temporalibus sicut in spiritualibus: sic vt reliqui principes suam habeant temporalem iurisdictionem emanatam à summo Pontifice, ac concessam?* Affirmantem partem tenent multi ijque insignes tam in Theologia quam iure Doctores. Aluarus Pelagius libro primo de planctu Eccles. art. 37. August. de Ancona de potestate Ecclesiæ. q. 1. art. 1. & q. 36. in aliquot art. & eo allegato S. Antonin. in 3. part. tit. 22. cap. 3. §. 7. Syluester in verb. Papa. q. 2. Iacobus Almain. in tract. de potest. Eccles. & seculari, part. 1. cap. 9. Plura pro hac sententia

adfert

adfert. Gloss. Innocent. Panormit. Hostiens. Ioann. Andr. Decius. Ancharan. & alij in cap. Nouit. de iudicijs. DD. communiter in cap. Causam quæ. Qui filij sint legitimi. Archidiac. & Cardinal. Alexandrinus, in cap. Quoniã. d. 10. Oldrad. consil. 83. incip. An Episcopus. Bartol. in L. 1. §. præsides ff. de requirend. reis asserens contrariam opinionem esse hæreticam: Idem Bart. in extrauag. Ad reprimendam, in verb. Totius orbis. Paulus Castrensis in L. Non ambigitur. ff. de leg. & alij alibi, & hæc est communis sententia, vt fatentur Panormit. in cap. Si duobus. §. Denique de appellat. Decius & Nauarrus in d. cap. Nouit. Pro hac sententia multa argumenta colligit Nauarrus in d. cap. Nouit. notab. 3. & ea etiam dissoluit. In contrarium Pontificem non habere secularem potestatem in vniuerso Christiano orbe affirmarunt alij haud vulgaris notæ auctores Gloss. in cap. Quoniam, d. 10. Cardinalis Zabarella, in d. cap. Nouit, Albericus in L. Cunctos populos. C. de summa Trinitate numero 19. Ioannes à Turrecremata in d. cap. Duo sunt. q. 3. & libro secundo summæ. cap. 113. & seq. Martin. Nauarrus in d. cap. Nouit. notab. 3. à numero 22. latè, Couarruuias in relect. cap. Peccatum de regul. iuris in 6. par. 2. §. 9. num. 7. Fernandus Vasquius. illustr. controuers. lib. 1. cap. 21. à principio, & ex Theologis Ioannes Maior in 4. d. 24. q. 3. Petr. Paludanus in lib. de potestate Papæ

Papæ. Dominicus à Soto libro 4. de iustit. & iure. q. 4. art. 1. & in 4. sentent. d. 25. q. 2. art. 1. Henricus à Gandauo, quodlibeto 6. q. 23. Francisc. Victoria in relect. 1. de potest. Ecclesiæ, sect. 6. Ioannes Driedo libro secundo de libertate Christiana, cap. 2. Robertus Bellarmin. tom. 1. controuers. in controuersia 3. de summo Pontifice libro quinto capite 3. & alij alibi, & hæc nunc communior & receptior videtur opinio quam plurimis argumentis munit Nauarrus. Quæ contra eandem militant idem, & Turrecremata in d. cap. Duo sunt, & post alios Bellarmin. capite quinto soluunt. Hinc constat malè sensisse Bartol. in d. L. 1. ff. de acquir. reis contrariam primæ & suæ sententiæ esse hæreticam, nec minus falsè tradidisse Antonium à Rosellis in tract. de potestate Papæ & Imperatoris. §. Ne prolixius. num. 5. qui tractatus habetur in vol. 4. Oceani iuris, quando vult hereticum esse & insanum dicere quod vniuersalis administratio temporalium sit aut esse posit penes Pontificem prout prior sententia tradit. Tam Bartol. quam Antonius à Rosellis à vero errant, vt rectè Nauarrus vbi supra numero 42. & post eum Didacus Couarruuias in d. §. 9. annotarunt. Quia cum nihil certi in hac controuersia definitum sit, nec aliquid ex fidei fundamentis euidenter colligatur, disputationi & opinioni locus est absque hæresis suspicione. Deinde pro vtraq; parte celebres &

plures ijque Catholici sunt DD. Concedunt tamen plerique fere posterioris sententię DD. Pontificem indirecte habere potestatem in temporalibus summam inter Christianos etiam super reges & principes, quatenus ea scilicet vtilis necessariaque est ad Catholicæ Ecclesiæ regimen & spiritualis potestatis vsum & executionem sic: Nauarrus latissimè in d. notab. 3. & post num. 96. per subsequentes. Couarr. Vasq. Sotus. Driedon. Victoria, Bellarmin. Petrus de Palude. in d. tract. Nicolaus Sanderus libro secundo. Visibilis monarchiæ, cap. secundo, & alij alibi, & id significatur in cap. Per venerabilem. Qui filij sint legitimi, quando Innocentius III. asserit iurisdictionem temporalem solum casualiter Pontificem exercere. Hanc materiam Nauarr. Victoria & Bellarmin. multis clariorem reddunt, ad quos lectorem remittimus. Est enim extra instituti fines ex professo latius de hac re agere. Illud tamen prætereundum non est contra quorundam Doctorum errorem, non repugnare temporalem iurisdictionem coniunctam esse spirituali, vt cernimus de facto in Pontifice, & multis Germaniæ principibus Ecclesiasticis, in quibus vtraque potestas coniungitur, nec mirum: Sunt enim Ecclesiastici capaces temporalis iurisdictionis, nec duæ illæ potestates sibi mutuo repugnant, vnde easdem in vno eodemque subiecto reperiri nihil contradictionis & impossibilitatis includit. Sic

Sic in antiquo Testamento Moyses summus Princeps & rex fuit, simulque & supremus Pontifex ac sacerdos. Sic Machabæi etiam sacerdotes maximi,& primi duces populi Israëlitici extiterunt vt notum est ex libris Machabæorum. Hanc rem latius ostendunt Nauarr. in d. notab. 3. num. 77. Petrus Bertrand. in tract. de origine iurisdictionum. q. 2. in 9. vol. Oceani Iuris. & Bellarmin. in d. libro 5. cap. 9.

Tertia Conclusio. *Sine iniuria nec potestas Ecclesiastica iura imperatoriæ & secularis inuadere potest, nec imperatoria aut ciuilis auctoritas iura Ecclesiastica aut Pontificiæ potestatis infringere, aut vsurpare valet.* Hanc conclusionem docent DD. communiter in cap. Nouit. de iudicijs. Oldrad. in d. cons. 83. & alij alibi, nec est in ea dubium. Probatur cap. Cum ad verum. d. 96. Cum ad verum (id est tempus Christi) ventum est, vltra sibi, nec Imperator iura Pōtificatus arripuit: nec Pontifex nomen Imperatorium vsurpauit: Quoniam idem mediator DEI & hominum homo CHRISTVS IESVS: actibus proprijs & dignitatibus distinctis: officia potestatis vtriusque discreuit, &c. & pulcher text. in ead. d. cap. Si imperator Catholicus est (quod salua pace ipsius dicimus) filius est, non præsul Ecclesiæ, quod ad religionem competit, discere ei conuenit non docere: habet priuilegia suæ potestatis quæ administrandis legibus publicis diuinitus cō-

secutus est, & eius beneficijs non ingratus contra dispositionem cœlestis ordinis nihil vsurpet. Ad sacerdotes enim DEVS voluit quę Ecclesiæ disponenda sunt pertinere: non ad seculi potestates: quas (si fideles sunt) Ecclesiæ suæ sacerdotibus voluit esse subiectas: non sibi vendicet alienum ius: & ministerium quod alteri deputatum est, neque contra eum contendat abrumpi quo omnia constituta sunt, &c. & d. 10. cap. Imperium vestrum suis reipublicis quotidianis administrationibus debet esse contentum non vsurpare quæ sacerdotibus DOMINI solum conueniant, & in d. cap. Nouit. §. 1. Non putet aliquis quod iurisdictionem illustris regis Francorum perturbare, aut minuere intendamus: cum ipse iurisdictionem nostram nec velit, nec debeat impedire. Sic Innocentius tertius scripsit Prælatis per Franciam constitutis. Faciunt etiam pro conclusione recte cap. Causam quæ inter, & cap. Per venerabilem. Qui filij sint legitimi, & ea quæ DD. ibidem commentantur. Præterea cum vtriusque potestatis distincta & propria sint officia, quisque se alterius officio non debet ingerere, ne officia confundantur, & promiscuis actibus turbentur. arg. cap. 1 d. 89. Gloss. ibidem in verb. Singula. text. in L. Consulta diualia. C. de testam. Oldrad. in d. cons. 83. numero 2. Baldus in L. 1. C. de numerarijs, actuarijs, &c. libro duodecimo. Bertachin. in re-

in repertorio in verb. Officium. vers. 2. & iurisdictiones non debent confundi, cap. Peruenit. in fine. 11. q. 1. Ex hac & alijs infertur.

Quarta Conclusio. *Ordinariè à iudice Ecclesiastico, iure communi non potest appellari ad seculare tribunal.* Hugo & Turrecrem. in cap. Si quis 1. 21. q. 5. Archidiac. Dominicus, Ancharan. & alij in cap. Romana. §. Debet. in 6. Bartol. in L. 1. §. Si quis. ff. de appellat. Baldus in Rubr. extra de appellationibus. Salycetus in L. Præcipimus. C. eod. tit. Ias. in L. Imperium, ff. de iurisd. omnium iudicum. Stephanus Aufrer. in tract. de potest. seculari, regul. 2. num. 30. in fine. Robert. Maranta in speculo aureo, part. 6. §. Et quãdo appellatur. num. 292. & hæc est communissima sententia quæ fundatur in d. cap. Romana. & in recta ratione. Appellatio enim, vt omnium sententia receptũ, est prouocatio, à minori & minus digno iudice ad maiorẽ & digniorem iudicẽ. At secularis non est maior & dignior Ecclesiastico, imo nec suus iudex, vt ex superioribus constat. Deinde appellatio est instituenda ad superiorẽ eius qui iudicauit. At laicus non est superior Ecclesiastici. Hinc loco cit. Maranta hanc septimam ponit regulam seu conclusionem, quod quãdo duo iudices pronunciauerunt super eadem causa, quorũ vnus est laicus, & alter clericus, appellari debet ad superiorem Ecclesiasticum attento digniori iuxta

 Bartol.

Bartol. Bald. Salycet. Iaſon. loc. cit. & Alexand. in conſil. 86. incip. Viſo proceſſu cauſæ vertentis in 2. volum. Ancharan. in d. cap. Romana. Idem eſt quando clericus & laicus eſſent arbitratores, tum enim reductio fit ad ſuperiorem Eccleſiaſticum, Ludouic. Roman. in conſ. 265. incip. In caſu propoſito. Iaſon. in d. L. Imperium. numero tertio. Baldus & Salycetus in d. L. Præcipimus. Ratio quia maius dignum trahit ad ſe minus dignũ arg. cap. Quod in dubijs. Gloſſa. Panormit. Zacharias ibidem in addit. Anton. Cardin. & omnes ibidem de conſecrat. Eccleſiæ vel alt. Bald. in l. 2. in princ. C. Communia de leg. per text. Adde ea quæ dicit Bartol. in d. L. Præcipimus. §. Eodem obſeruando. DD. in addit. ibidẽ, & multa alia quæ congerit Hyppolitus de Marſil. in conſ. 84. incip. Vias tuas Domine demonſtra mihi, &c. Fere per totum, vbi multis confirmat dictum illud: Magis dignum trahit ad ſe minus dignum, & per multa iura Andreas Gaill. practic. obſeruat. lib. 1. obſeruat. 30. numero 23. Dictum in concluſione (ordinariè & de iure communi) quia de iure feudorum ſpeciali prælati Eccleſiaſtici temporalem habentes iuriſdictionem, ſi res feudi in controuerſiam vocetur, coram eorum vicarijs temporalibus, ad feudi dominum directum appellatio deuoluitur iuxta cap. Romana. §. Debet. Gloſſ. & DD. ibidem, & cap. Cæterum. de iudicijs. Felin. in cap.

cap. Solitæ. cum alijs, de maior. & obed. Bartol. in l. 1. §. Si quis. ff. de appellat. Panorm. in Rubr. de appellat. Nec in hac re est dubiũ. sed & consuetudine, priuilegijsque receptum est multis in locis, vt à iudicibus secularibus Episcoporum, aut Archiepiscoporum, vbi Episcopi, aut Archiepiscopi vtramque iurisdictionem exercent, & distincta tribunalia habent, appellatio etiam dirigatur ad seculare superius tribunal: Cui praxi consonat text. in d. §. Debet. quando ait: Debet autem ad eos ab Episcopis præfatæ prouinciæ super causis, in quibus temporalem iurisdictionem exercent, nisi forte de consuetudine, aut priuilegio, siue iure alio speciali sit appellandum ad alium, appellari. Ex quibus verbis & DD. ibidem, clarum est, quod de iure communi aliter dicendum. Sed & hoc non est prætereundum quod quando princeps, aut iudex secularis causam aliquam Episcopo, aut Ecclesiastico committit, ab eius sententia non appellatur ad superiorem Ecclesiasticum Papã, aut Episcopum, sed ad ipsum delegantem, vel eius superiorem laicum, Baldus in L. Si qui litigantium, circa finem. C. de Episcopor. audient. & hanc sextam regulam. in d. §. Et quandoque appellatur, numero 391. Maranta ponit. Ratio est, quoniam in hoc casu Ecclesiasticus iudex non exercet iurisdictionem Ecclesiasticam, sed temporalem, vnde merito appellatur ad delegantem secularem, aut

 eius

eius superiorē laicum. Ex dictis etiam iudiciū sumi potest eius doctrinæ & praxis, cuius meminit Didacus Couarr. practic. quæst. cap. 4. num. 2. quod in regno Castellæ à prælatis Ecclesiasticis ciuilem secularemq; iurisdictionē habentibus ad regem ipsum appellationibus prouocatio fiat. Illius vsus & praxis ratio in hoc fundatur, quod omnis ciuilis & secularis potestas Castellanæ reipubl. penes ipsum regem sit, & semper fuerit, & ita à rege deriuata in alios, eisquè concessa pro modo regi placito & eius voluntate: sicq; etiam Ecclesiastici ex concessione regis iurisdictionem temporalē adepti sunt, qui reseruata sibi suprema iurisdictione appellationis, potestatem temporalem cum limitatione in alios etiam Ecclesiasticos transtulit, & ita Ecclesiastici habent iurisdictionem temporalem tanquam subditi, & vasalli regij, à quibus ad dominum supremum appellatio procedit. *Dubium hic incidenter solui potest. An quando Archiepiscopus aut Episcopus in territorio suo vtranque habet iurisdictionem Ecclesiasticam, & secularem, & sic etiam distinctos iudices, Officialem qui etiam sicut in Ecclesiasticis, ita in ciuilibus causis ex consuetudine, aut priuilegio iudicat, quando causæ ad eius tribunal deferuntur, (præsupponimus enim in loco esse locum præuentioni, ita vt in ciuilibus adiri possit vterque iudex pro voluntate actoris) & Prætorem siue iudicem secularem, appellari possit ab Officiali ad prætorem siue iudicem secularem in causis vbi præuentio locum habet? Quia*

Quia noui quidam aduocati hanc imperitam, & ab omni iure rationeque alienã praxim adornare conantur, vt à paucis ãñis intellexi, decreui hoc dubiũ plenius resoluere. Inprimis resolutiuè assero nequaquã appellandũ esse ab Officiali Episcopi, aut Archiepiscopi, ad iudicem secularẽ, per text. & cõmunẽ in d. §. Non debet, & cap. Non putamus, de consuet. in 6. Præterea Officialis & Episcopus in casu nostro idem habent tribunal, in d. cap. Romana, à principio & cap. Non putamus. Sed ab Episcopo, aut Archiepiscopo non posset appellari ad suum iudicem secularẽ, Ergo nec ab Officiali. His addo aut Officialis talis est maior & dignior iudex, quã secularis sub eodẽ capite: aut minor, & indignior: quod certè dici non potest: Cum vt supra demonstraui, potestas Ecclesiastica sit maior & eminentior seculari magistratu: & sic Officialis siue iudex Ecclesiasticus est maior digniorq;. Ergo non valet appellatio à iudice Ecclesiastico siue Officiali ad iudicẽ secularem. Quandoquidẽ est contra naturã & definitionẽ appellationis quæ est à minore iudice ad maiorẽ prouocatio Specul. in tit. de appellation. §. Nunc tractemus. Panormit. & alij in Rubr. de appell. & Glóss. Petr. Anchar. Dominic. à S. Geminiano. Philip. Franc. & cõmunis in cap. 2. de cõsuet. in 6. Angel. Syluest. & alij in summis verb. Appellatio. Ma[illegible] 3. & 368. per text. in d. cap. 2. de c[illegible] cap. Omnis oppressus, & cap. Si

quis,

quis, & cap. Placuit. 2. q. 6. & L. 1. §. Si quis in appellat. ff. de appel. Hinc cõsuetudine induci non poteſt, vt à maiori ad minorẽ ſiue inferiorem, aut etiã parẽ appelletur ſecundũ Gloſſam à DD. receptam in d. cap. 2. Quia eſt contra naturam eſſentiamque appellationis, nec meretur nomen appellationis. Præterea iudex ſecularis in hoc caſu ſi mandet, aut inhibeat iudici Eccleſiaſtico, ſiue officiali aut facit nomine proprio, aut ſui principalis Epiſcopi vel Archiepiſcopi. Si nomine proprio, non valet ſuum mandatum, nec tenetur Eccleſiaſticus obedire: cum ſit eo inferior & minor, nec habeat in eum iuriſdictionem: Si nomine ſui principalis Epiſcopi, aut Archiepiſcopi, multo minus valet: Cum habeant idem tribunal & eandem iuriſdictionem per text. in d. cap. Non putamus, & cap. Romana: Si idem tribunal, ergo non poteſt mandatum & inhibitio fieri eius nomine: Cum ſicuti nec eiuſdem ad ſeipſum poteſt eſſe appellatio, vt DD. cum Gloſſa in d. cap. 2. de conſuet. ita nec etiam poſsit verſare mandatum vnius eiuſdemque ad ſeipſum. Si autem quis exiſtimet, quod prælatus Eccleſiaſticus maior & dignior ſit, vt ſecularem gerit magiſtratum, quam vt Eccleſiaſticam habet iuriſdictionem, is etiam dubitare poteſt an ſol ſit maior in cœlo quam luna arg. cap. Solitæ, de maior. & obed. §. Præterea. Poſtremo ſic inſtituentes, aut procurãtes aut acceptantes appellationes iniuriam faciunt

ciunt ſedi Apoſtolicæ, aut Archiepiſcopali dignitati, quãdo ab Archiepiſcoporũ, & epiſcoporum reſpectiuè iudicijs fit appellatio ad ſecularem magiſtratum arg. d. §. Debet. De hinc domino principali iudicis ſiue officialis, quod eius poteſtatem Eccleſiaſticam diminuant, iniuriam inferunt. Poſtremo iudici à quo iniuriantur, cum ei non tribuant eas partes quas iure diuino & humano obtinet.

Quinta Concluſio. *Epiſcopus, aut Archiepiſcopus in executione & exercitio ſui officij, & iuriſdictionis Eccleſiaſticæ non debet dependere à conſenſu, & placito poteſtatis ſecularis.* Hanc pono contra quoſdam, qui Epiſcopos nunc faciunt inferiores laicis, ita vt in exercitio ſuæ iuriſdictionis debeant Epiſcopi requirere laicæ poteſtatis placetum & conſenſum, hoc dico ſine iniuria poteſtatis, & libertatis Eccleſiaſticæ fieri non poſſe. *Nunc primò probo* ex ſacris literis, quæ vocant Epiſcopos Magiſtros, Paſtores, Patres, Principes populorum, &c. Vt paſsim patet verſatis in ſacris literis. At iniuriam ſapit, quod magiſter diſcipuli, paſtor ouium, patres filiorum, &c. conſenſu & placito indigeant in ſuo officio exercendo. Hinc illud S. Gregorij in ep. ad Hermannum Metenſem Epiſcopum, relatum à Gratiano in d. 96. cap. Quis dubitet ſacerdotes Chriſti regum & principum omniumque fidelium patres & magiſtros cenſeri. Nonne miſerabilis inſaniæ eſſe cognoſcitur: ſi filius patrem: diſcipulus magiſtrum ſibi co-

hetur subiugare: & iniquis obligationibus illum suæ potestati subijcere: à quo credit non solũ in terra, sed etiã in cœlis se ligari posse & solui, & ibid. in cap. Duo sunt, ex Gelasio ad Anastasiũ Imperatorẽ. Nosti itaq; inter hæc ex illorũ (intellige pontificũ & sacerdotũ) te pẽdere iudicio, non illos ad tuã redigi voluntatẽ. Talibus igitur institutis, talibusque fulti auctoritatibus plerique pontificum alij reges, alij Imperatores excõmunicauerũt, &c. sed cũ placito, siue placeto vt nunc Curiales appellant. Episcopus redigitur ad voluntatẽ secularis, & non cõtra, & ibidẽ in cap. Si Imperator Catholicus est; quod salua pace ipsius dicimus, filius est, non præsul Ecclesiæ, &c: & in fine. Imperatores Christiani subdere debent executiones suas Ecclesiasticis præsulibus non præferre. At stante beneplacito secularis magistratus. Episcopus suas executiones & suam voluntatem debet subdere voluntati & determinationi secularium, & ibidem in cap. Nunquam. Episcopis caput subdere principes solitum est, non de eoru capitibus iudicare. Huc facit & illud Basilij Imperatoris in actione 10. Synodi octauæ generalis, in orat. ad Synodũ: Quantæcunq; enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiamsi vniuersa virtute interius polleat, donec laicus est, ouis vocari non desinet. Rursus Episcopus quantacunque sit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec antistes est,

& veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris vocationis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo nobis ratio est in ordine ouium constitutis? Pastores verborum subtilitatem discutiendi, & ea quæ super nos sunt, quærendi & ambiendi habent. Oportet ergo nos cum timore & fide syncera hos audire, & facies eorum vereri (cum sint ministri Domini omnipotentis, & huius formam possideant) & nihil amplius, quam ea quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autem, vt videmus, adeo multos malitia in insaniam accendit, vt obliuiscentes proprij ordinis, & quod pedes sint, minime cogitantes, legem ponere velint oculis (non vt natura se habet) sicut ipsi cupiunt, &c. *Secundo.* Episcopis ex institutione Diuina, & mandato Dei incũbit non solum pascere pabulo verbi oues & subditos suæ Ecclesiæ subiectos, sed etiam ipsi auctoritatem in regendo, iudicando, visitãdo, cognoscẽdo, corrigendo, & alijs oneribus quæ ex officio pastori, magistro, iudici, patri, & superintendenti cõpetunt, consecuti sunt. Hæc enim omnia cõstant ex epythetis quæ sacræ literæ Episcopis attribuunt. Episcopos enim Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Actor. 20. Ipsi sunt pastores & doctores ad cõsumationẽ sanctorum in opus ministerij, Ephes. 4. De his nominibus late & doctè Bartol. Carranza de Miranda postea Archiepiscopus Toletanus

tanus in lib. de necessaria residentia personali Episcoporum, cap. 6. & breuius Dominicus à Soto lib. 10. de iustitia & iure. q. 3. Si hæc officia & munera competunt Episcopo ex iure diuino, vt dubitari non potest. Ergo etiam ei ex necessitate competunt omnia, sine quibus hæc expedire non potest, aut commodè non potest. Cum ratio naturalis dictet quod commisso vno censeantur commissa, etiam illa sine quibus illud, expediri & ad effectum deduci nequit, cap. Præterea. §. fin. de offic. & potest. deleg. Quia ex eo inquit text. quod causa sibi committitur; super omnibus quæ ad causam ipsam spectare noscuntur: plenariam recipit potestatem, & L. 2. ff. de iurisdict. omnium iudic. Cui iurisdictio data est: ea quoque esse concessa videntur: sine quibus iurisdictio explicari non potuit. Vbi Bartol. Bald. Castren. Alexand. & alij communiter notant, quod commisso aut concesso vno, omnia videntur & intelliguntur committi & concedi, sine quibus commissum & concessum, esset inutile nec commode possit expediri: facit ad idem quod idem iuris est in vtroque connexorum. arg. cap. Translato. de constit. & d. §. fin. de offic. deleg. & cap. Si quis obiecerit. 1. q. 3. Inseruit ad idem propositum maxima illa philosophica: Dans formam, dat omnia consequentia formam. Ergo Episcopo & spirituali potestati ex iure diuino competit, vt possit exercere actú suæ potestatis

potestatis sine cõsensu & placito secularis potestatis. Ergo qui potestatem Ecclesiasticam cõstringit, eique manus ligat, vt per placetum contingit, diuinæ ordinationi resistit, quæ Ecclesiasticam potestatem non imperfectioré seculari potestate sed perfectiorem vtpote ad perfectissimum finem ordinatam, instituit. Vnde sicut hæc sine placitó & consensu Ecclesiæ sua officia exequitur: ita illa etiam suas operationes debet exercere sine consensu secularis. *Tertio.* Ecclesiastica potestas ex institutione diuina maior & superior est terrena potestate, vt supra probatum, & omnes Catholici libenter fatentur. Ergo contra ordinem diuinitus inditum est, vt superior pendeat à voluntate inferioris in exercitio suæ operationis. Secundum enim rectum ordinem inferior dependet à voluntate & consensu superioris, & non contra. Sole enim clarius est nõ posse quenquam qui minoris auctoritatis est, eum qui maioris potestatis est, iudicijs suis adijcere, & proprijs definitionibus subiugare. cap. Inferior d. 21. Sic miserabilis insaniæ esse dignoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare & iniquis obligationibus suæ potestati subijcere. Sicut ergo potestas se habet ad potestatem; Ita actus ad actum. Cum ergo potestas Ecclesiæ sit superior potestate seculi, necessario etiam est ex eodem principio, quod exercitium iurisdictionis Ecclesiasticæ, sit superius exercitio iu-

 ridi-

risdictionis ciuilis & mundanę: Ordini & dignitati ergo iurisdictionis Ecclesiasticæ repugnat, quod eius exercitiũ subijciatur placitò & voluntati secularis. *Quarto*. Sicut se habét in homine spiritus & caro, ita se habent in Ecclesia duæ illæ potestates. Gregor. Nazianzenus in oratione ad populum timore perculsum, & Imperatorẽ irascentẽ, & arg. eorum quæ habétur in extrauag. Vnã sanctã, de maior. & obedient. Sed peruersus & perniciosus est ordo, si spiritus non possit operari nisi ad beneplacitũ carnis. Si enim secundũ carnẽ vixeritis, ait Apostolus, moriemini. *Quinto*. Episcopus quantum ad actus suæ iurisdictionis spiritualis est exemptus iure diuino, ab omni iudicio, volũtate & potestate secularis magistratus. Ergo nó dependet ab eorũ voluntate & cõsensu in suis operationibus. Antecedens plenè cõstabit ex sequẽti cõclusione. *Sexto*. Episcopus est pater familias in domo sua, id est, in Ecclesia. Matth. 24. Fidelis seruus & prudens quẽ cõstituit dominus super familiã suam. S. Hilarius in Mattheo canone 26. & alij in eundẽ locum. Ergo omnes in domo sua, id est in Ecclesia Episcopi sunt de ipsius familia. Sed prępósterus est ordo quod paterfamilias in regimine & actionibus spectantibus ad administrationem rei familiaris dependeat à voluntate & consensu suorum familiarium. Ergo. *Septimo*. Introductio talis placiti restringit deprimit, & infringit libertatem Ecclesiasticam eique aduersatur

tur. Infringere autem & deprimere libertatem Ecclesiasticam, esse inferre iniuriam Ecclesiæ nemo potest dubitare: In quouis enim homine libertas est maximum bonum, & seruitus miseria. Quod autem praxi placeti infringatur & debilitetur libertas Ecclesiæ patet: Quomodo enim liber dicendus est, qui sua officia & munia, prout expedit, & commodum sibi visum fuerit ad consequendum finem non potest exequi sine inferioris licentia & permissione: Nonne hoc proprium seruorum est, qui depẽdent à voluntate superioris domini, cui subduntur. Liberum enim quod existit eius naturæ est, quod nõ requirat alterius cõsensum, auctoritatẽ, aut factum per text. in cap. De multa. de præbẽd. Panormit. ibidẽ notab. 3. & in cap. penult. de pœnit. & remiss. notab. 2. Bartol. in L. Precibus. col. 3. C. de Impuber. & alijs substitut. Raph. Cumã. in cõsil. 3. incip. Testator. B. instituit. Old. latè in cõs. 225. incip. Grauamina quę, à nũ 10. Tyraq. in L. Si vnquã. C. de reuocanda donat. in verb. Reuertatur. nũ. 112. & super cõsuet. Pictauien. tit. 14. §. 1. Gloss. 3. latius, quibus cõsona est doctrina S. Thõ. 2. 2. q. 19 art. 4. Introductio ergo in Ecclesiã talis praxeos Episcopũ in sua Ecclesia nõ pręsulẽ, & principẽ populorũ sed subditũ, nõ speculatorẽ & superintẽdentẽ, sed cæcũ, nõ liberũ sed seruũ efficit, & sic laicis in rebus Ecclesiæ & pertinentibus ad cultũ diuinum, animarumq; salutem non est imposita neces-

ſitas ſubſequendi, ſed imperandi auctoritas cōtra cap. fin. de rebus Eccleſiæ non allienād. & cap. Solitæ. de maior. & obed. Hinc puto ſic vexantes Epiſcopos, & eorum poteſtatem deprimentes excommunicari in Bulla cœnæ DOMINI, (cuius publicationem ſcio magnum quendam magiſtratum aliquando impedire voluiſſe, eo quod eorum cōſenſus & placitum non acceſsiſſet, ſed qua conſcientia fieri poſsit colligi poteſt ex ſuperioribus, & etiam infra dicendis, nec non alijs multis quæ Nauarr. adducit in ſimili lib. 5. conſil. in tit. de excomm. conſil. 25. contra ſummum auditorium Regis Chriſtianiſsimi) in excommunicat. illa 15. incip. Et qui ex eorum prætenſo officio, &c. §. Nec non qui ſtatuta, ordinationes, conſtitutiones, pragmaticas ſeu quæuis alia decreta in genere vel in ſpecie, ex quauis cauſa, & quouis quæſito colore, ac etiam prætextu literarum Apoſtolicarum vſu non receptarũ, ſeu reuocatarum, vel cuiuſuis conſuetudinis, aut priuilegij, vel alias quomodolibet fecerint, ordinauerint, & publicauerint, vel factis, & ordinatis vſi fuerint: Vnde libertas Eccleſiaſtica tollitur, ſeu in aliquo læditur, vel deprimitur, aut alias quouis modo reſtringitur, ſeu noſtris, & dictæ ſedis, ac quarumcunque Eccleſiarum iuribus quomodolibet directè, vel indirectè, tacitè & expreſſe præiudicatur. Cui propoſito etiam fauet illa excōmunicatio 13. in eadē bulla incip. Excōmunicamus

municamus illos, qui per se, vel alium seu alios, &c. §. Ac etiam omnes tam Ecclesiasticos quam seculares cuiuscunque dignitatis, &c. Circa illa verba: quiue illa simpliciter, vel sine illorum beneplacito, consensu, vel examine executioni demandere, &c. Ex quibus verbis notandũ tria vt plurimum interuenire; beneplacitũ, consensum, & examen rerũ, quæ ab Episcopo intenduntur: quæ omnia non conueniunt laicis respectu potestatis Ecclesiasticæ; Sicut nec Pontifici, aut Episcopo conuenit, velle suum beneplacitum, consensum & examen interponere in actibus iurisdictionis terrenæ. Etsi enim vbiq; lex illa naturalis: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: locum habeat, maximè tamen locum habere debet in duplici potestate, Ecclesiastica & seculari, quæ à Deo sunt subordinatæ in ordine ad finem supernaturalem. Lex enim diuinitatis est, secundum dictum extrauag. Vnam sanctam, de maiorit. & obed. vt infima per media in suprema reducantur: Licèt enim secularis potestas regimen temporalium pro proximo obiecto habeat, tamen id fit quatenus hæc necessaria sunt ad finem consequendum supernaturalem, quem per se Ecclesiastica gubernatio intendit. Atque ad dictam regulam iuris naturalis attendere videtur. Pontifex in cap. Nouit de iudiciis. §. 1. cum ait: Non putet aliquis quod iurisdictionem illustris regis Francorum perturbare, aut minuere in-

tendamus: Cum ipse iurisdictionem nostram nec velit, nec debeat impedire. Quisque enim non debet se alterius officio ingerere, ne iurisdictiones confundātur, perturbationes & scādala in subditorum mentibus generētur, & ex mala gubernatione monstra tam in Ecclesiastico quā in politico regimine nascūtur: Quisque enim sua sorte sit contentus, & ita Spartam, quam nactus est, exornet, vt cum venerit ille qui sine vllius potestatis beneplacito & consensu etiam iustitias iudicabit, & reddet vnicuique secundùm opera sua de dispensatione concredita, rectam bonamque valeat reddere rationem. Ex dictis in hac conclusione infero in primis, posse Episcopum visitare diocæsim suam, corrigere peccatores, disciplinam Ecclesiasticam collapsam reformare tam in Ecclesiasticis quam in secularibus personis aliaque munia quæ de iure & consuetudine visitatoribus competunt exequi sine vllo placeto temporalis magistratus: Cū ex iure diuino & humano visitatio subditorum, correctio peccatorum & morum spectet ad munus Episcopi: & sic ex consequenti eodem iure ipsi competant omnia necessaria & commoda ad talem finem obtinendum per doctrinam veram & approbatam supra & singulariter à Bartol. & Bald. cum alijs ab eis allegatis: Data & concessa alicui ordinaria iurisdictione, data & concessa tacite intelliguntur illa sine quibus talis ordinaria iurisdictio

iurisdictio inutilis & incommoda esset, nec commodè expediri posset. At quis non videt incommodum esse Episcopo sequi curias secularis magistratus, cum visitandum est, & ea quæ necessaria ad tale munus expediẽda, supplicando eorum consensum, & examen etiam subeundo. Indignum est enim homine in tanto & tam sublimi gradu constituto submittere collum & potestatem suam diuinitus honoratam, laicis etiam quantumuis religiosis, qui suas executiones & voluntatem deberent subdere voluntati Episcoporum ex d. cap. Duo sunt, & cap. Si Imperator, & alijs ibidem. Hinc sæpè contingit, quod Episcopi Reueren. & Illustrissimi, aut illustres, qui sunt generosi & excelsi animi, Ecclesiasticamque auctoritatem eo loco quo haberi debet, habent, malint omittere officium suum, quam fieri serui hominum & subire iudicium secularium, vnde sequitur scandalum & periculũ animarum quod certè redundat in capita eorũ, qui Episcopis impedimento sunt, quod cómodè suum officiũ exercere nequeant. Eadẽ est ratio quando Episcopus suum clericũ subditũ vult vocare ad iudicium: aut etiam laicũ suæ iurisdictioni Ecclesiasticę subiectũ in causa Ecclesiastca, & cultum diuinum cócernente: hæc enim spectant ex munere iniũcto ad Ecclesiasticã potestatẽ. Potest enim potestas Ecclesiastica etiam laicũ coërcere vt à peccato desistat, aut de cómisso

pœniteat, & ad salutem redeat per textum & DD. in cap. Nouit. de iudic. Quod latius alijs explicat ibidem. Nauarr. notab. 6. à num. 2. Memorabile huis rei est exemplum ab antiquioribus proditum, & omni posteritati cómendatum de B. Ambrosio Episcopo Mediolanen. qui Theodosium Imperatorem subditum suæ Ecclesiæ ob cædem & effusionem sanguinis plurimorum innocentum comissam Thessalonicæ, publicè excommunicauit, & ipsi ingressum Ecclesiæ prohibuit, donec pœniteret. Cap. Duo sunt. 96. dist. & cap. Apud Thessalonicam 11. q. 3. & Theodoret. lib. 5. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 17. Hanc historiā describit ad longū faciens mentionē tam stragis plurimorū, quā facti Ambrosij, nec nō pœnitētis animi Theodosij. Vnde Ecclesia laicos non solū in criminibus Ecclesiasticis, sed etiā in alijs, censuris Ecclesiasticis potest cópellere vt ad saniorē mentē redeant, maximè quando sunt crimina quę publicè scandala multis prębēt, nec in hoc eget cēsura magistratus secularis. Si autē hęc remedia Ecclesiastica respuātur à laico, tunc Ecclesia quando solum in loco habet iurisdictionem Ecclesiasticam, amplius non potest procedere nisi per ministerium & inuocationem brachij secularis. arg. cap. 1. de officio ordin. cap. Cum C. Laicus. de foro compet. cap. Postulasti de homicid. L. Placet. C. de sacros. Eccles. Quod latius post alios Couarruuias pract. qq. cap. 10. numero 1. & 2.

extendit, & tunc Iudex secularis tenetur auxilium suum impendere: Quod si renuat, potest excommunicari à iudice Ecclesiastico, arg. cap. 1. de offic. iudic. ordin. Gloss. Panormit. & communiter DD. ibidem. cap. Statuimus. §. fin. de maled. & text. in L. 2. C. De his qui latron. &c. Oldrad. in consil. 89. incip. Episcopus inuocat. Robertus Maranta in disputatione prima, numero 26. Andr. Gaill. practic. obseruat. lib. 1. obseruat. 115. & alij alibi. Tamen illud obiter hoc loco cum Couarr. loco cit. numero 2. vers. Quarto non est prætermittendum, annotandum est, quod iudex Ecclesiasticus possit clericos, de quibus non est dubium, quin Ecclesiasticæ potestati subiecti sint, capere & carceribus tradere, quando sibi hoc visum de iure fuerit, etiamsi in loco non habeat temporalem iurisdictionem absque inuocatione brachij secularis, quando eius potestas sufficiens ad capiendum rebellem, per cap. Cum Episcopus. de offic. ordin. in 6. & est communis omnium opinio, vt Didac. ait. Vnde falsam arguit, & refutat sententiam Iacobi de Bellouisu in repet. cap. Romana. §. Contrahentes, de foro competenti in 6. & Caroli Molinæi in consuetud. Parisien. tit. 1. §. 42. numero 66. asserentium Romani Pontificis responsum in d. cap. Cum Episcopus, procedere vbi Episcopus habet secularem iurisdictionem, ideoque in his locis vbi Episcopus non gaudet seculari pote-

state, non posse vicarium Episcopi, nec ipsum Episcopum, clericum delinquenté capere, & in carcerem mittere absque iudicis secularis auxilio & inuocatione. Secundo ex superioribus infero non posse vllo pacto prętextu consuetudinis, aut colore priuilegij induci, vt Episcopalis auctoritatis, & iurisdictionis exercitium in his operationibus quæ ex iure diuino curæ pastorali adiunctæ sunt, vt sunt iudicare in rebus concernentibus Ecclesiasticum iudicium & animarum salutem, corrigere prauos mores subditorum, excommunicare, visitare, &c. dependeat à beneplacito magistratus secularis: Siquidem iuris diuini est iurisdictio Ecclesiastica, & eodem iure superior seculari potestate, & ita eius executio eodem modo sequitur: Quia connexorum est idem ius, vt supra latius deductũ. Quæ autem iuris diuini sunt, priuilegio, statuto, aut consuetudine tolli non possunt, iuxta ea, quæ Panormit. tradit in cap. fin. de cõsuetud. & ratio planè demonstrat: Quippe humana potestas inferior, infirmior est, quam vt diuinam dispositionem tollere & disrumpere possit. Sic nec summus Pontifex dispensare potest in eis quæ sunt iuris diuini, nec priuilegijs ea tollere vt satis indicant S. Thom. 1.2. q. 97. art. 4. ad 3. & quodlibeto 4. art. 13. Angel. & Syluest. in verb. Papa. Ioá. à Turrecr. lib. 2. de potest. Ecclef. cap. 107. Ioan. Maior in 3. d. 24. q. 12. Iacob. Almain. in lib. de potest. Ecclesiæ,

clesiæ, cap. 13. Dominic. à Soto lib. 1. de iustitia & iure q. 7. art. 3. ad 3. Driedo de libertate Christ. pag. 204. Didac. in Epitome in 4. decret. part. 2. cap. 6. § 9. num. 10. & pract. qq. cap. 31. num. 4. & hæc est communis Theologorum vera sententia. Vnde non satis rectè loquuntur iurisperiti quidam, dum affirmant summum Pontificem ex causa in iure diuino dispensare posse. Panormit. in cap. Non est, de voto. Felin. in cap. Quæ in Ecclesiarum, numero 19. de constitut. Decius in cons. 112. incip. In præsenti cōsultatione & alij alibi.

Sexta Conclusio. *Clerici & eorum res sunt exemptæ à iurisdictione seculari, nec subijciuntur iugo secularis potestatis.* Hanc docent communiter DD. Catholici, Franciscus Victoria in relect. 1. de potestate Ecclesiæ, sect. 7. Dominicus à Soto in 4. sentent. d. 25. q. 2. art. 2. Ioannes à Medina in C. de rebus restituendis q. 15. Driedo de libertate Christiana fol. 109. Robert. Bellarminus tom. 1. controuers. 5. controuers. generali, lib. 1. cap. 28. Ioan. à Turrecremata in cap. Si Imperator. d. 96. Alphonsus Guerrer. in speculo summorū Pontificū, Imperatorū & regum, cap. 35. Didac. Couarr. practicarum qq. cap. 31. Inocent. Hostien. Anton. Cardinalis & cōmunis in cap. 2. de maior. & obed. & DD. in cap. Quanquam, de censibus in 6. Conclusio nunc probatur. cap. Ecclesia S. Mariæ, de constitutionibus. cap. Non minus. & cap. Aduersus, de immu-

nitate

nitate Eccles. & cap. Quia nonnulli. & cap. Clericis, eod. tit. in 6. & in d. cap. Quanquā, & alibi sæpè, & in Bulla Cœnæ DOMINI per multos. §§. & L. Sancimus 2. C. de sacros. Ecclesʃ. & C. de Episcop. & Cleric: in consti. Friderici Imperatoris: quæ incipit: Item nulla communitas. Atque hæc exemptio etiam in veteri lege erat, vbi tamen sacerdotiū multo imperfectius fuit, Genesi 47. Ioseph subiecit omnem terram AEgypti cum populis & terminis suis regi Pharaoni exceptis sacerdotibus cum terra sua: & deinde factum est vel, ut in legem vt cunctus populus tributum solueret exceptis sacerdotibus, de qua re in cap. Tributum. §. Quamuis. q. 8. & in d. cap. Non minus. de immunit. Eccl. & 1. Esdræ. 7. Personæ domus DEI, id est, Ecclesiasticæ eximuntur à vectigalibus, tributis, & annonis: vbi rex Persarum Artaxerxes Esdræ inter reliqua decreta hoc etiam committit his verbis: Vobis quoque notum facimus de vniuersis sacerdotibus & leuitis, cantoribus & ianitoribus, nathinneis & ministris domus DEI huius vt vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos. Deinde Ecclesiastica potestas est superior seculari. Ergo ab eius iurisdictione exempta est. Quantū etiam ad bona Ecclesiasticorum ratione fulcitur hæc exemptio: Cum enim bona spectent ad personas Ecclesiasticas, & eorū necessario vsui consecrata sint, persōnarum conditioné sequuntur

sequuntur: quia quæ religiosis adhærent, religiosa sunt. ff. de rei vend. L. Quæ religiosis. Ex dicta conclusione patet error Marsilij de Padua, & Ioannis de Ianduno qui dixerunt referente Turrecremata lib. 4. Summæ de Ecclesia, parte 2. cap. 37. & post eum Soto, Victoriam & alijs allegantibus, ipsum etiam Christum non fuisse liberum à soluendis tributis & quod soluit Matth. 17. tributum, id non fecisse voluntate sed necessitate. Quidam etiam hæretici clericos subijciunt seculari magistratui, vt videre est apud Caluinum in Institut. lib. 4. cap. 11. §. 15. & alibi, & apud Philippum Melanctonem in locis cómunibus in cap. de magistratu, Petrum Martyrem in cap. 13. ad Romanos, & alios passim eius farinæ homines, & quotidiana experientia oculari que inspectione apud sectarios id constat. In omnibus enim quæ concernunt Ecclesias, & Ecclesiasticam disciplinam Magistratus secularis suam interponit auctoritatem, & disponit de religione. Nec mirum, cum nec caput Ecclesiæ, nec veram Ecclesiam agnoscant, nec etiam habeant veram Ecclesiasticam ordinatamque discipinam, quæ dependet à successione & regimine Pontificú, dignitate ac gradu Episcoporum, ordinatione sacerdotum & ministrorum in Ecclesia. Nemo enim dubitare potest, qui veræ & Catholicæ fidei vnitatem tenet non gaudere immunitate & libertate Ecclesiastica à Pontificibus & Imperatoribus

indicta

in dicta eos, qui in sorté clericorũ & sacerdotũ non sunt vocati per ministerium Episcoporũ secundum ritum Catholicæ Romanæque Ecclesiæ. Circa prædictá conclusioné cõtrouersia est apud DD. Quo iure Ecclesiastici & eorum bona, eximantur à iurisdictione seculari? Quidam existimant iure diuino eximi, ideoque tali exemptioni nullo iure derogari posse, huius sentétiæ sunt Gloss. in cap. Si Imperator. 96. & in can. Tributum. 23. q. 8. & in cap. Quanquam de Censibus in 6. Panormit. Felinus, & Decius in cap. Ecclesia S. Mariæ, de constitut. Hostiensis, Ioannes Andreas, & alij in cap. 2. de maioritate & obedientia. Anchar. Franc. Geminian. & communis in d. cap. Quamuis, & hanc sententiam communem Felinus in cap. 2. de maiorit. & obedient. Rochus Curtius in capite vltimo, de consuetudine & alij attestantur, & est apud iurisperitos communis, eamq; maximè in d. cap. Quáquam, fundant, vbi clara & formalia hæc sunt verba Pontificis, videlicet Bonifacij octaui. Quanquá pedagiorũ exactiones tá iure canonico quam ciuili regulariter merito sint damnatæ: tanto tamen districtius (ne ab Ecclesijs & personis Ecclesiasticis talia exigantur) prohiberi oportet, quanto si id fiat maioris inde transgressionis reatus incurritur: & offensa euidentior comprobatur. Cum igitur Ecclesiæ Ecclesiasticæq; personæ ac res ipsarum nó solum iure humano, quinimo & diuino à se-

cularium

cularium personarum exactionibus sint immunes, &c. Alij volunt quod clerici lege diuina non sint exempti, sed humana. Innocent. in d. cap. 2. de maior. & obed. Ferrarien. in practica, in tit. de confessoria. §. Plenam. Alciat. in cap. Cum non ab homine, & pro parte Ioannes à Medina in C. de restitut. Theologi recentiores, quos etiam sequitur Didacus Couarruuias pract. qq. cap. 31. numero 2. & seq. tenent clericos in quibusdam iure diuino exemptos, in alijs positiuo: & horum sententia in sequentibus conclusionibus explicatur.

Septima Conclusio. *Clerici in omnibus vere proprieq́; spiritualibus Ecclesiasticis, sunt exempti à potestate seculari iure diuino.* Hanc docent Franciscus Victoria in relect. 1. de potestate Ecclesiæ, sect. 7. Dominicus à Soto in 4. d. 25. q. 2. art. 2 Ioseph. Angles, in floribus Theolog. qq. in 4. de sacram. ordinis art. vlt. concl 1. Didacus Couarruuias loco cit. conclus. 1. Robertus Bellarmin. tomo primo cõtrouers. in 5. cõtrouers. generali lib. 1. cap. 28. propos. 1. & cõmuniter nũc Theologi, & à fortiori hãc amplectũtur iurisperiti pro prima sententia allegati. Pro huius cõclusionis intelligẽtia añotandũ causas propriè spirituales esse, quæ ex natura sua sunt spirituales, & ab Ecclesiastica potestate depẽdent, & ad Ecclesiæ regimẽ spectãt, & huius generis sunt quæ ad ordines sacramẽta obseruatiões Ecclesiasticas bene-

ficia

ficia, disciplinam Ecclesiasticam; & eius generis munia Ecclesiastica diriguntur. Item quæ ex iure diuino, Ecclesiasticæ potestati adiuncta sunt, vt ordinare, prædicare, sacramenta conferre, visitare populum sibi commissum, corrigere, excommunicare, &c. Albertus Pighius lib. 4. Hierarchiæ Ecclesiasticæ. cap. 2. col. 6. Sic causas Ecclesiasticas describit: Causæ quæ ex natura sua ad eandem (intellige potestatem Ecclesiasticam) pertinent, sunt quæcunque de ordinibus, gradibus, sacramentis, obseruationibus, alijsq; rebus Ecclesiasticis quæstiones & controuersiæ: Quicquid denique inter quoscunque Christianos ortum habens ex aliquo quod specialiter Ecclesiam, legem, fidemque Christianam pertinet. Martinus Nauarrus in Rubric. cap. Nouit. de iudicijs à numero 23. & lib. 5. consil. in tit. de sentent. excommun. cons. 25. numero 6. & alibi latius alijs declarat, & dilatat quid sit spiritualе ad propositũ, ad quem lectoré breuitatis ergo remittimus. Nunc ꝓbatur cõclusio. In primis potestas Ecclesiastica distincta est à seculari, & ea superior vt supra probatum est. Ergo non subijcitur ciuili in illis actibus, in quibus superior: Ergo exempta est à potestate ciuili. Deinde potestas regendi Ecclesiam, ab ipso Christo cõmissa est Apostolis & maximè Petro eiusque successoribus, non principibus secularibus. Petro enim dictũ est: Tibi dabo claues regni

cœlorum Matth. 28. & iterum, Pasce oues meas: Ioann. vlt. Ergo in rebus Ecclesiasticis laici quamuis sancti & iusti sunt oues & subditi, & non superiores, nec iudices. Confirmant canones hanc etiam conclusionem. d. 96. can. Imperator. Si Imperator Catholicus, inquit, est, filius est non præsul Ecclesiæ, discere ei cõuenit non docere, & cap. Nouit. de iudicijs. & cap. Quanquam. de censib. lib. 6. & alibi. Huc pertinet etiam celebre & Christiano Imperatore dignissimum eulogium Constantini Imperatoris ad Episcopos Niceæ congregatos: Vos Dij estis, à summo Deo constituti, conueniens non est, vt homo iudicet Deos. Huius dicti meminerunt Ruffinus lib. 10. histor. cap. 2. Gregorius lib. 4. epistol. cap. 75. ad Mauritium, & Gratian. in cap. Continua. 11. q. 1. & ibidem in cap. Sacerdotibus. & in cap. Futuram. 12. q. 1. Multa alia probant hanc conclusionem, quæ congessimus supra in hac ead. q. concl. 5. Atque hinc confirmatur altius Ecclesiasticos de iure diuino non dependere in actibus suæ potestatis spiritualis à consensu & voluntate secularis iurisdictionis: cum iure diuino exempti sint in his actibus: Cui iuri nec lege humana, nec consuetudine, nec priuilegio potest præiudicari.

Octaua Conclusio. *Exemptio Ecclesiasticorum in rebus politicis & ciuilibus quantum ad personas & res siue bona, non est ex iure diuino.* Hæc est contra canonum peritos supra allegatos, & eam sequuntur

tur Francis. Victor. Sotus, Ioseph. Angles, Bellar. Ioã. Medina, Couarr. & recẽtiores Theol. Innocẽt. in d. cap. 2. sub dubio tamen, canonistarũ cõmunẽ sententiã etiã indicat, nec tamẽ impugnat. Andr. Alciatus in cap. Cum nõ ab homine, de iudicijs. num. 2. & alij. Cõclusio probatur. In primis nulla lex Euangelij efficaciter & validè cõcludit hanc exẽptionẽ esse iuris diuini, & lex vetus est abolita accedẽte noua. Testimonia quæ adferuntur cõtra hanc cõclusionẽ soluuntur à Ioan. Medina, Soto, Couarr. & Bellarmin. His accedit, quod Apostolus Paulus, cũ vidisset suã causam iniustè agitari, appellauit ad Cæsarem. Actor. 25. Deinde in primitiua Ecclesia Clerici eorũq; res subijciebantur iurisdictioni Imperatorũ & secularium principũ, vt animaduertere licet ex multis legibus & auctenticis in tit. C. de sacrosan. Eccles. & de Episcopis & Cleric. &c.

Nona Conclusi. *Etsi non sit ex iure diuino exemptio prædicta, nihilominus summus Pontifex potuit Ecclesiasticos & eorum res à iurisdictione seculari eximere.* Hanc tradunt Victoria loco cit. propos. 5. Sot. vbi supra cõcl. 6. Couarr. in d. cap. 31. nũ. 3. cõcl. 3. Innocẽt. in cap. 2. de maior. & obed. & alij ibid. Cardinal. in repetitio. cap. Perpendimus, de sentẽt. excõm. oppos. 7. Cõclusio probatur. Talis exemptio cõueniens & necessaria est regimini Ecclesiæ, & administrationi rerum spiritualiũ. Ergo summus Pontifex potuit talem exemptionẽ inducere: Siquidem

dem Ecclesiastica potestas est perfecta, & per se sufficiens, nec à seculari dependet: vnde habet potestatẽ ferendi leges & statuendi omnia quæ cõgrua, oportuna necessariaq; sunt ad suã conseruationẽ, & ad tuendũ statum illæsum. Quod autẽ talis exemptio cõueniẽs & necessaria sit statui Ecclesiastico, satis constat. Quandoquidẽ si ministri Ecclesiæ subijcerentur in personis & rebus laicorũ potestati, possent trahi ad iudiciũ laicorũ, & sic auocarẽtur à ministerio diuino & implicarẽtur negotijs secularibus cõtra Apostolicã doctrinã 2. ad Timoth. cap. 2. Nec non etiã eorũ vilesceret auctoritas, & status diuinitus institutus facile contẽneretur ab eis, à quibus honorẽ consequi deberet. Pręterea huiusmodi exemptio maximè cõuenit tranquillitati status Ecclesiastici. Impossibile enim foret Ecclesiasticos quietè inseruire Ecclesię, & Deo, si in omnibus subijcerẽtur secularib. Quia clericis laicos infestos valde tradit antiquitas, & pręsentiũ experiméta tẽporũ manifestè declarãt, dum suis finibus nõ cõtenti nituntur in vetitũ & ad illicita frena relaxãt. cap. Clericis, de imunit. Eccles. in 6. Hinc fit, q̃ minima de causa occasionẽ vexandi Ecclesiasticos, & turbandi eorum statum sumant; & sic Deo non præstatur gratum obsequium. Decet enim vt cuius in pace factus est locus: eius cultus etiam sit cum debita veneratione pacificus, cap. Decet. in 6. eod. tit. Huic proposito consonat text. in Cod. Theodosiano

lib. 16. tit. 1. de Episcopis, Ecclesf. & clericis, vbi sic Imper. Constant. scribit. Qui diuino cultui ministeria religionis impendunt, id est, hi qui clerici appellantur, ab omnibus omnino muneribus excusentur, ne sacrilego liuore quorundam à diuinis auocentur obsequijs. Ex his alijsque causis in fauorem vtilitatemque Ecclesiæ, & communem hominum salutem à summis Pontificibus, cum Imperatorum etiam concessione, nec non Christiani populi vnanimi cõsensu exemptio clericorũ inducta est. De canonib. autem & Imperatorum legibus pro libertate Ecclesiastica visum est in concl. 6. Iura autem ciuilia quæ attribuunt laicis aliquam iurisdictionem in clericos sunt correcta per auctent. Federici Imperatoris statuimus. C. de Episcop. & cleric. vt testantur Bald. & alij in d. auctent. Statuimus. Verum contra superiora fortissimè facit d. cap. Quanquam. de censib. quod innuit Ecclesiasticas personas & eorum res iure diuino exemptas. Respondetur cum Couarr. & alijs quibusdam recentioribus personas Ecclesiasticas earumque res dici iure diuino exemptas ex eo quod à veteri lege diuina, & antiquo testamento originem duxerit exemptio & exemplum huiusmodi exemptionis in diuina scriptura habeamus, quomodo decimas quãtum ad quotam etiam possumus dicere iure diuino institutas vt Couarr. lib. 1. variarum resolut. cap. 17. numero 2. tradit: Aliter dici potest

potest personas Ecclesiasticas & res eorum exemptas iure diuino, id est, sacris canonibus, canones enim aliquando vocantur ius diuinum text. in cap. Nimis. de iureiur. & in cap. 2. de priuileg. in 6. Hostien. Ioann. Andr. & Panormit. in cap. 1. de iurament. calumn. & post alios Tyraquell. de vtroque retractu in præfatione num. 11.

Decima Conclusio. *Quamuis iure positiuo clericorum exemptio tantum inducta sit, non potest tamen ab vllo principe seculari licet summo infringi, & talis immunitas tolli.* Sic Victoria, Sotus, Couarr. & alij. Probatur ex superioribus, Summus Pontifex iustissimis de causis Ecclesiasticos exemit à potestate secularium, & id expediebat disciplinæ & vtilitati Ecclesiæ. Ergo principes seculares non possunt talem exemptionem infringere, cum in rebus Ecclesiasticis sint summo Pontifice inferiores, Inferior autem non potest tollere legem superioris. Postremo, potestas principum secularium est à tota republica. Sed tota Respub. iam consensit in libertatem Ecclesiasticorum. Ergo principes non possunt eam auferre. Ex dictis infertur.*

Vndecima Conclusio. *Ecclesiastici à magistratu seculari non possunt collectari, nec tributis & exactionibus grauari in suis fructibus, reditibus, & prouentibus absq; speciali & expressa Romani Pontificis licentia.* Hæc conclusio est communis DD. vtriusque facultatis, & constat ex canonibus &

 concilijs

concilijs, nec non etiam legibus. cap. Aduersus de immunit. Eccleſ. & cap. Quia nonnulli & d. cap. Clericis eod. tit. in 6. & in extrauag, Quod olim. eod. tit. & in d. cap. Quanquam. de cenſib. ac alibi. His conſentiunt cõcilia Lateranen. ſub Alex. III. par. 1. cap. 19. & aliud Lateranen. ſub Innocentio III. cap. 46. & Bulla Cœnæ Domini in excommunicat. 18. §. incip. Et qui collectas, decimas, taleas, &c. vbi latius proſequitur & in Auctent. Itẽ nulla C. de Epiſcop. & cleric. Item nulla, ait, cõmunitas, vel perſona publica, vel priuata collectas, vel exactiones, angarias, vel perangarias Eccleſijs, vel alijs pijs locis, aut Eccleſiaſticis perſonis imponant: aut inuadere Eccleſiaſtica bona præſumant: Quod ſi fecerint, & requiſiti ab Eccleſia vel imperio emendare contẽpſerint: triplum refundant: & nihilominus bãno imperiali ſubiaceant: quod abſque ſatisfactione debita nullatenus remittatur, & in C. Theodoſiano, & alibi: Nec nouum videatur quod Eccleſiaſtici ſint liberi ab exactionibus laicorum, cum in veteri lege miniſtri Dei etiam liberi fuerint ab oneribus reipubl. ciuilis vt videre eſt Geneſ. 48. & 1. Eſdræ. cap. 7. Imo & apud Paganos qui ſacerdotũ vice erant, à muneribus publiciſq; præſtationibus im̃unes habebantur vt videre eſt apud Iuliũ Cæſarẽ lib. 6. cõmentariorum, vbi ſic loquitur: Druydes à belló abeſſe conſueuerunt, neq; tributa vna cum reliquis pendunt, militiæ vacationẽ, omniumq;

niumq; rerum habent immunitatē. Druydes autem eo tempore apud Gallos loco sacerdotum erant, vt clarum est ex verbis quæ paulo superius Cæsar præmittit, dum ait: Druydes rebus diuinis intersunt, sacrificia publica ac priuata procurant, religiones interpretantur, &c. & paulo post subiungit pœnā eorum, qui Druydum imperiū contēpserant: his verbis: Si quis, aut priuatus: aut publicus eorum decreto non stetit: sacrificijs interdicunt. Hæc pœna apud eos est grauissima, quibus ita est interdictū: ij numero impiorū, ac sceleratorū habentur: ijs omnes decedunt, aditum sermonemq; defugiunt: ne quid ex cōtagione incōmodi accipiant: neq; ijs petentibus ius redditur, neq; honos vllus communicatur, &c. Sic Cæsar. In his verbis nota pœnā etiam similē quasi excommunicationi apud illas gentes fuisse cōtra non obediētes magistratui vacāti sacrificijs & rebus diuinis pro more illius populi. Ratio fundata in superioribus est etiam pro conclusione: Ecclesiastica & clericorum bona sunt exempta à iurisdictione laicorum à summis Pontificibus & Imperatoribus cum consensu populi. Ergo iustè non possunt grauari exactionibus, tributis & alijs oneribus à magistratu politico.

12. Concl. *Magistratus secularis propria auctoritate clericis et Ecclesiasticis personis exactiones, tributa et grauamina imponēs et subleuās, est ipso iure excōmunicatus: excōmunicatione reseruata Pōtifici, nec potest absolui nisi præmissa restitutiōe et satisfactione omniū eorū,*

quæ sic extorsit & exegit. Hæc conclusio constat ex Bulla Cœnæ DOMINI in d. §. Et qui collectas, decimas, &c. iuncto inferius. §. Cæterum à prædictis sententijs. Et sic tenent omnes DD. cómentantes in Bullam Cœnæ Domini nec potest dubitari in hac re à Catholico. Eadem conclusio olim etiam fuit definita, in cap. Clericis laicos, per Bonifacium Octauum de immunit. Ecclesiar. in 6. Sed illa decretalis cum suis declarationibus fuit reuocata, & cassata à Clemente V. in Concilio Viennensi, vt constat ex Clem. vnica eod. tit. Verumtamen quod Benedictus XI. in extrauag. communi, quæ incipit: Quod olim per fæl. record. Bonifacium Papam Octauum. eod. tit. eam etiam restrinxit constitutionem Bonifacij. Sed quicquid sit de his, materia illius decretalis. Clericis laicos, nunc iterum est renouata, & per successionem multorum Pontificum in processum Bullæ Cœnæ DOMINI relata, & singulis annis de nouo confirmatur, & publicatur: ita quod nemo fere probabilem, possit prætendere ignorantiam & sic sententiæ in ea latæ obligant omnes. Hoc tamen obseruandum in Concilio generali, iuxta cap. Aduersus, de immunitate Ecclesiarum, etiam excommunicationem fuisse latam antiquitus contra consules & rectores ciuitatum, vel alios qui Ecclesias & Ecclesiasticos v...rostallijs seu collectis & exactionibus alijs aggrauare nituntur si moniti non desisterent, non

non tamen tunc illam excommunicationis cēsuram extitisse reseruatam. Addit ergo Bulla Cœnæ Domini reseruationem sententiæ à iure latæ, sicut etiam fere in alijs casibus antea à canonibus statutis prout tradit Nauarr in cap. Ita quorundam, de Iudæis, notab. vltimo. numero 38 & in manuali confessar. cap. 21. num. 54. Nec nouum, sed antiquissimum est quod violatores Ecclesiasticæ libertatis excommunicatione feriantur vt clarum ex constitutione Federici Imperatoris C. de Episcop. & Cleric. incip. Item quæcunque communitas, vel persona per annum in excommunicatione propter libertatem Ecclesiæ tractam perseuerauerit: ipso iure imperiali banno subiaceat: à quo nullatenus extrahatur: nisi prius ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento. Hæc d. constitutio habet. Quoniam autem multi sub hac sententia Bullæ Cœnæ Domini continentur, & excommunicantur, propter breuitatem libet integra verba subscribere; sic enim d. §. habet: Et qui collectas, decimas, taleas, præstantias, & alia onera clericis, prælatis, & alijs personis Ecclesiasticis, ac eorum & Ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum bonis, illorumque fructibus, redditibus & prouentibus huiusmodi absque simili Romani Pontificis speciali, & expressa licentia imponunt, & diuersis etiam exquisitis modis exigunt, aut sic etiam impositam à sponte danubus & concedētibus

tibus recipiunt: nec non qui per se, vel alium, seu alios directè, vel indirectè prędicta facere, exequi, vel procurare: aut eisdẽ, auxiliũ, cõsilium, vel fauorem, aut votum, seu suffragium, palam vel occultè præstare non verentur, cuiuscunq; sint pręeminẽtiæ, dignitatis, ordinis, conditionis, aut status, etiãsi Imperali, aut regali pręfulgeant dignitate, seu principes, duces, comites, Barones, respublicæ, & alij potentatus quicunq; etiã regnis, prouincijs, ciuitatibus, & terris quoquomodo præsidentes, aut quauis etiã pontificali dignitate insigniti: innouantes decreta super his per sacros canones tam in Lateranen. nouissimè celebrato quam alijs concilijs generalibus edito, etiã cum cẽsuris, & pœnis in eis contentis. Hæc Bulla Cœnæ Domini. Pro maiori intelligẽtia horũ, quæ in hac conclusione dicta sunt, aliqua sunt subiungenda. *Primum dubium. Quid si aliquis sit in consilio, vtpote gubernator, vel consiliarius, vbi tractatur de collectis, & exactionibus imponendis Ecclesiæ, vel Ecclesiasticis personis, & non consentiat, tamen maior pars concludat clerum collectandum, vel clerum arrestatione, aut apprahensione fructuum, aut alia vexatione inducendum ad consentiendum & soluendum, an sic non consentiens, peccet, & etiam cum alijs sit excommunicatus, ita vt non possit absolui nisi à Romano Pontifice, aut ab eode habente potestatem & præuia restitutione? Respondetur in primis.* Si intersit principalis, qui pro sua auctoritate potest impedire, sine dubio mortaliter peccat, & incurrit excõmunicatio-

cationem Papalē. *Secundo* alius à superiore & principali, vtpote præses, aut consiliarius, qui cōsentiendo & consulendo, aut exequēdo cooperatur etiā sine dubio peccatū & excōmunicationē incurrit: Panormit. Anton. Hostiē. Ancharan. & alij in cap. Aduersus, de imunit. Eccles. Angel. in sumā verb. Excōmunicatio 7. casu 5. Syluest. in eodē verb. 9. excōm. 5. & alij alibi, & sufficienter exprimitur in d. §. Processus Cœnæ Domini. Eadem est ratio si tacuerunt, nec contradixerunt iuxta Innocēt. in cap. 1. de his quæ fiunt à maiori parte capit. Angel. vbi supra, num. 5. Syluest. & alios. Qui enim tacet, quando loqui tenetur, consentire videtur. arg. cap. Si post præstitum, de confess. in 6. *Tertio* consiliarius, præsens in consilio, aut congregatione vbi definiuntur, & concluduntur, collectæ & grauamina prædicta contra Ecclesiasticam libertatem, si contradicit quatenus potest, & debet, nec vllo modo præbet cōsensum etiamsi non relinquat officium, nō incurrit excōmunicationē: Panormit. & Ancharan. in d. cap. Aduersus. Angel. & Syluest. loc. cit. Ioan. Tabien. verb Excōmunicatio. cas. 18. Martin. Nauarr. in manuali confessar. cap. 27. num. 115. & alij alibi. Ratio, quia qui contradixit & restitit tantū, quantū potuit & debuit, nō peccauit, arg. cap. Ephes. 43. dist. At sine peccato mortali nō incurritur maior excōmunicatio iuxta regulam traditā à Petr. Paludano in 4. sentēt. d. 18. q. 1. art. 2. & cōmuniter

muniter à DD. receptam, & satis fundatam in cap. Nullus, & c. Nemo. 11. q. 3. necnon in cap. A nobis 1. & c. Sacro, de sent. excommun. Dubitat tamen Innocent. in cap. Nouerit de sent excommun. an qui quantum potuit & debuit, contradixit, teneatur relinquere officium suum, ad euitandum peccatum & excommunicationem. Ioannes autem Andreas in d. cap. Aduersus, quem DD. in hoc communiter sequuntur testibus Panormit. Angelo, & Syluest. putat quod teneatur dimittere officium, sed cum alijs ab hac sententia tanquam nimis rigida recedendum, rectius videtur: cum non satis comprobetur. Si autem sic contradicens cogeretur ad consentiendum in talem exactionem & spolium clericorum sub minis de priuando suo officio ni consentiret, tunc non dubito conuenire inter omnes potius relinquendum officium, quam consentiendum in iniquam exactionem & extorsionem. *Quarto*, qui modo prædicto contradixit, nec vllum consensum, aut consilium præbuit ad sic exigendum, non tenetur etiam ad vllam exactorum, & extortorum restitutionem. Ratio clara est, quandoquidem nec peccauit contra iustitiam, nec fuit causa iniustæ damnificationis; cum nec consilium, neque consensum dederit: Et res, quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit. cap. 2. de consuet. Glossa & DD. ibidem. *Quinto*, si quis officialis, qui consilium, & consensum ad collectan-

lectandum clericos dedit, ab officio decedat, aut morte præuentus aut alia causa motus, successor in officio, si etiam consensum præbeat, aut consilium det quantum ad aliorum assensum, & executionem communis sententiæ, etiam incurrit eandem pœnam secundum cōmunem doctrinam in d. cap. Aduersus. Cum enim talis peccet, & aliorum peccato consentiat: iuxta illud Apostoli dictum: Non solum sunt digni morte, qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, merito eandem incurrit pœnā. *Secundum dubium. An restitutio & satisfactio facienda ab his secundū canones prædictos & Bullam Cœnæ Domini, qui absolui à peccato, & excommunicatione debent, sit tantum pœnalis imposita à canonibus, vel oriatur ex natura rei?* Mouetur hoc dubium propter aliquos, qui etsi nomine Catholici sint, tamen eludunt canones? Respondetur ergo simpliciter, etsi canones relati superius faciant mentionem restitutionis & satisfactionis aut sufficientis cautionis de restituendo ad obtinendum beneficium absolutionis, tamen restitutio non est imposita à canone sicut ipsa censura excommunicationis, sed sequitur ex natura ipsius iniquæ exactionis, & iniustæ actionis, prohibitę iure naturali & diuino: Omnis enim q exigit & extorquet, retinetq; alienū, aut est efficax causa, quod proximo damnū inferatur cōtra iustitiā, etsi nihil vtilitatis & commoditatis inde percipiat, tenetur ad restitutionem extortorum & detentorum,

torũ, & ad recõpensandũ damnum cap. Si res: 14. q. 6. & in regula, Peccatũ. de reg. iuris in 6. & per multa alia allegata supra in 2. part. Rubric. Notab. 5. & 6. & cum peccatũ non remittatur nisi restituatur ablatũ ex d. reg. Peccatũ. & c. Cum tu, de vsuris, quod desumptũ est ex August. in ep. 54. ad Macedoniũ, vbi inquit: Si enim res aliena, ꝓpter quam peccatũ est, cũ reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur: Si autẽ veraciter agitur, nõ remittetur peccatũ nisi restituatur ablatũ: Hinc meritò sequitur ordine naturæ prærequiri restitutionẽ & satisfactionem in re, si hoc statim fieri possit, aut in spe, si inopia, aut impotentia, aut alia iusta causa non ferat, ob quã in eo casu cautio præstanda est ad obtinendã absolutionẽ. De necessitate huius restitutionis videndi DD. in d. cap. Aduersus. Panormit. in cap. Super quibusdam, de verbor. significatione. Syluest. loco cit. Nauarr. in manuali confess. cap. 17. num. 202. & alij alibi. Præterea laici, vt supra probatum est, nullam de iure habent potestatem in bona Ecclesiasticorũ. Ergo si ea exigunt & extorquent, rapinam exercent, & aliena iniustè inuadunt. Ergo iure diuino & naturali tenentur ablata restituere, & damna emergentia recompensare ad consequendam salutem: Cum ad iustitiam obtinẽdam necessarium sit amouere iniustitiam. Iniustitiæ autem est iniustè aliena inuadere, & alijs damna inferre, nec restituere, & nocu-
menta

menta illata recompensare. Cum autem hisce temporibus in multis locis sint magistratus seculares, qui iurisdictionis Ecclesiast. libertatem infringant exigendo tributa, & onera indebita ab Ecclesia Ecclesiasticisque personis, aut earum fructus & prouentus varijs & exquisitis modis grauantes contra iustitiam; canones ac leges nec vnquam sic Ecclesiam lædentes vllam faciant restitutionem, aut facere cogitent, demiror cum Nauarro in manuali confessariorum capite decimoseptimo numero 203. cum tot hasce censuras incurrant, tam pauci tamen confessarij locorum, vbi hæc aguntur, eas pro dignitate æstiment, vt eas incurrentibus absolutionem denegent, & tam pauci Episcopi sic excommunicatas personas & interdictas terras vbi hæc fiunt, iubentur, ac permittuntur, denuncient. Cum tamẽ id ad eorum officiũ spectet, argumen. cap. Clerici, in 6. de immunit. Eccles. & Clementina. Præsenti de cẽsibus, quando constat huiusmodi cómitti. Cõtingit autẽ hoc ex eo, quod pleriq; Ecclesiarũ Prælati & Episcopi trepident, vbi trepitandum non est, & transitoriam pacem quærant, plus timentes maiestatem temporalem quam æternam offendere. d. cap. Clerici, nec intelligant quod sint pastores qui animas suas debent pro ouibus ponere, & non mercenariorum more in aduersitatibus & oppressionibus dissimulare sed clamare, percutere, & tan-

& tanquam murum se opponere: Hinc rectè ait Glossa in d. cap. Clericis super verb. æternam: Faciant prælati Ecclesiarum, quod sint imitatores Nabuthæ, qui vineam suam, & hæreditatem patrum suorum non tradidit regi Achab petenti, sed proprio cruore defendit. 3. Reg. 21. & imitentur S. Ambrosium dicentem ad Imperatoris armatos milites, vt habetur 23. q. 8. cap. Conuenior. Quod meum est, id est, fundum meum, argentum meum, & huiusmodi meum, respondi si à me peteret (sub intellige Imperator) me non refragaturum: quanquam omnia quæ mea sunt, sint pauperum: verum ea quæ diuina sunt, imperatoriæ potestati non sunt subiecta: si patrimonium petit, inuadite: Si corpus occurram: vultis in vincula rapere? vultis in mortem? voluntas mihi est: non ego me vallabo circumfusione populorum: nec altaria tenebo vitam obsecrans; sed pro altaribus gratis immolabor, & longe interius iterum subditur: Si de me aliquid posceretur & cõpelleretur: aut fundus: aut domus: aut ager: aut aurum & argentum: id quod mei iuris esset libenter offerre. Templo Domini nihil possum nec decerpere, nec tradere: Cum illud custodiendum non tradendum acceperim. Deinde consulere etiam me imperatoris saluti oportet: quia nec mihi expedit tradere: nec illi accipere, accipiat vocem liberi sacerdotis, si vult sibi esse consultum: recedat à Christi iniuria, &c. Sic ibi.

Sed

Sed & memorabile & imitatione dignum huius rei exemplum gloriosus Episcopus & Martyr Christi Thomas Cantuarien. præbuit qui cum Henricus Angliæ rex leges vtilitati, libertati & Ecclesiasticæ dignitati repugnantes tulisset, constantissimè regiæ cupiditati obstitit; neque pollicitationibus, neque terroribus neque propinquorum calamitatibus, quibus afficiebantur ob sancti viri constantiam pro Ecclesia, permisit se à proposito diuelli, & sic in exilium pulsus; Tandem post varios casus & pericula rerum ab exilio cum summa totius regni gratulatione reuocatus, fideliter fungens officio boni pastoris ab impijs regis satellitibus, qui domino suo gratum obsequium in hoc impio facto præstare contendebant, capite plectitur, ac Martyrij coronã consequitur tanquam bonus pastor, qui animam suam ꝓ Ecclesia & Ecclesiæ iure posuit. Hęc ex eius Martyrio scripto à Ioãne Carnotensi Episcopo & alijs, S. Thomæ Cantuariensis Episcopi zelum & pro Ecclesia fortitudinem imitati sunt superioribus & nostris temporibus multi Episcopi, Ecclesiæ prælati & Ecclesiastici in regno Angliæ, qui se opposuerunt muros pro Ecclesia eiusque iure, & vsq; ad sanguinem restiterunt, sine dubio in spiritu prǫuidentęs paradoxum istud quod nunc in Anglia pro fidei articulo licet falsissimo & nullo vnquam tempore audito omnes concinere debent, nempe Reginam esse supremam in regno suo ita in

Ecclesiastico statu, sicut in politico, sic vt hodie criminis læsæ maiestatis reus habeatur in Anglia, qui Pontificem Romanũ summũ Ecclesiæ Anglicanæ pastorem confitetur, aut negat reginam eius Ecclesiæ caput. Atque vt hoc clarè ante oculos ponam, quod Martinus Nauarrus vir omnium bonorum iudicio doctrina & vitæ innocentia clarissimus breuibus insinuat in relectione cap. Nouit de iudicijs, in Rubric. à num. 60. quis mirari fortasse possit tantam in hoc perituro mundo vicissitudinem quæ maxima ex parte venit inde quod habentes potestatem laicam in iudicando & potestatem exercendo terminos positos à Patribus, ac sanctissimis Imperatoribus transgrediantur violando iura diuina & humana, & non seruando ordinem diuinitus dispositum, quod ita diuinæ maiestati displicet, vt percutiat aliquando multos etiam in terra viuentium, id est, adhuc in Ecclesia Dei cæcitate vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Certè negare non possumus, si attentè cõsideremus, violationẽ iuriũ Ecclesiasticorũ, & impugnationẽ seu læsionem potestatis & libertatis Ecclesiasticæ, maximã esse dispositionẽ ad hæresin & præcipuè Caluinismũ. In quã sententiã etiam idem Nauarr. & in tract. de reditibus beneficiorum q. 1. num. 95. vbi post multas regias & heroicas virtutes Philippi Secundi Regis Catholici commendat ei tria ad cumulum virtutum, quorum primum est, vt com-

comprimat non nullos qui indirectè laicam potestatem sub spe maioris iustitiæ, vtilitatisque publicæ intra Ecclesiasticæ fines nituntur intrudere, & post aliqua subiungit, frequentissimo exemplo esse persuasum Ecclesiasticæ auctoritatis potestatisque cultu, & Ecclesiæ in iuribus suis integritate manente regna florescere, & contemptu, marcescere, ac tandem à fide Catholica deficere. Perpendamus Angliæ regnum, An non hunc miserum eius statũ, qui nunc ad sum̃am peruenit malitiã præcessit cõfusio iuriũ Ecclesiasticorũ; vt testatus est exilio & proprio sanguine sanctissimus Episcop⁹ & martyr Thomas Cantuariensis, & acta illius regni tradita à pijssimis, sanctissimis & doctissimis viris satis, memoriæ hominũ prodiderunt. De Galliæ regno, vbi iurisdictionẽ Episcoporũ ab Aula discessisse illius loci Iurisperiti non infimi libere olim testati sunt, & passim fere omnia Ecclesiastica negotia sub exquisitis titulis ad secularium tribunalia diriguntur, & canones parui fiunt, præsentium tẽporum calamitates, quæ illud regnum florentissimum in spiritualibus & temporalibus fere supprimunt, satis euidenter arguunt. Inferiores Germaniæ & Belgij partes Galliæ adiacentes, quæ mala inuaserint, postquam status Ecclesiasticus cum multorum scandalo ad discretionem, & suggestionem seculariũ mutatus in multis est, & propemodũ perturbatus, si antiquissimus & fœlicissimus illius

regionis diuinus cultus perpendatur, quis enumerare poteſt? Omnes enim intelligentes, manibus palpant, & præſentia tempora clamant. Sæpè enim DEVS nos punit in his in quibus delinquimus. Dum enim Principes huius ſeculi DEI & Eccleſiæ iuri & poteſtati contendunt ſe immiſcere, ſacerdotium iudicare, & dirigere Eccleſiaſtica, cum eos Spiritus ſanctus non conſtituerit regere Eccleſiam DEI, iuſto Dei iudicio puniuntur & perturbantur in ſuis dominijs, prouincijs, ciuitatibus, & iuriſdictione, & ſæpius à proprijs rebellibus ſubditis excluduntur, immenſos theſauros exhauriunt, nec tamen tranquillam pacatamque ſuorum poſſeſsionem multis ſumptibus, plurimis periculis ac laboribus, infinitis hominum cædibus, & bellorum calamitatibus conſequi valent. Iuſtiſsimè enim patiuntur in ſuis, qui vſurpata poteſtate quærunt dominari in alienis. Huic propoſito non incongruum eſt reſponſum Hoſij Cordubenſis Epiſcopi ad Conſtantium Imperatorem relatum à B. Athanaſio in Epiſt. ad ſolitariam vitam agentes, Deſine, inquit Epiſcopus Hoſius, quæſo, & memineris te mortalem eſſe, reformida diem iudicij, ſerua te in illum diem purum: ne te miſceas Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potius ea à nobis diſce. Tibi DEVS imperium commiſit: nobis quæ ſunt Eccleſiæ, cócredidit; & quémadmodum qui tuum imperiú malignis oculis

lis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue, ne quæ sunt Ecclesiæ, ad te trahens, magno crimine obnoxius fias: Et infra latius seculares principes Antichristo comparat, qui Ecclesiastica sibi vsurpant, & iura Ecclesię violant: Grauia sunt ista, ait, & plusquam grauia, sed tamen istiusmodi quæ congruunt in eum qui Antichristi imaginem induerit. Quis enim videns eum in decernendo principem se facere Episcoporum, & præsidere iudicijs Ecclesiasticis, non merito dicat illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quæ à Daniele prædicta est? cap. 9. Matth. 24. Nam cum circumamictus sit Christianismo, & in loca sancta penetret, & inibi consistens deuastet Ecclesias, abrogans canones, vi cogens vt sua obtineant, quis vnquam audebit dicere, hoc tempus Christianis pacatum esse, & non potius persecutionem esse? &c. Hæc ibi. Certissimum enim est summam generare confusionem, & maximũ inducere scandalũ, quando laici quasi superintendentes nituntur esse Ecclesiasticarum personarum, ita vt Episcopi & prælati Ecclesiarum in omnibus quasi dependeant à voluntate & consensu magistratus Laici: Tunc enim laici obliuiscentes proprij ordinis(vt verbis Basilij Imperatoris in oratione ad Synodum generalem vtar) Act. 10. in fine octauæ Synodi generalis; & quod pedes sint minimè cogitantes, legem ponere volunt oculis (non vt natura se habet) sicut

ipſi cupiunt, tunc diuinum iudicium nō quieſcit, ſed iuſtam vltionem in opere cunctis oſtendit, vt regna & iura ſecularium principum inuertantur & vndique concutiantur procellis & perturbationibus cum interitu multarum animarum & corporum. Prudentiſsimum imo & ſanctiſsimum fuit dictū & factum D. Ludouici Regis Francorum, de quo poſt Broymardum prodit Nauarrus in Rubric. cap. Nouit, de iudicijs. numero 70. quod Optimus ille rex hæc Legato ſuo Roma reuerſo dixiſſe narretur. Quod mandata mea diligenter curaueris, rem gratam feciſti, & laudo diligentiam tuam. Quod vero præter mandata diplomata iſta à Pontifice deportaſti, quibus dandorum Eccleſijs Epiſcoporum mihi poteſtas ſit, nec agnoſco, nec poſtulo: Intelligo enim ſatis quanto cum ſalutis diſcrimine, cui tu parum conſulere videris, ego iſta ſuſciperem, eaque diplomata in ignem coniecit. Sic ille. Non eſt dubibium tum omnia rectiſsimè in hoc mundo adminiſtrari, quando quis propriam quam diuino munere adeptus eſt, adornat ſpartam nec ſuæ vocationi deeſt, relinquendo ea quæ alienum concernunt officium, & iuriſdictionem. *Tertium dubium. An ſecularis magiſtratus conſuetudine poſsit acquirere ius collectandi Eccleſiaſticos?* Reſpondetur in primis ſecundum cōmunē opinionē Canoniſtarū & Iuriſperitorum, quam ſupra inſinuauimus, facilis

cilis est responsio; Si enim, vt ipsi dicunt bona Ecclesiasticorum & Ecclesiæ iure diuino exempta sunt, & hæc libertas eodem iure inducta sit, consuetudo non potest eam tollere. Quia in ea quæ sunt iuris diuini consuetudo suam non exercet vim vt communiter Theologi & Iurisperiti confitentur. Sed supra significatum est hanc exemptionem non esse iuris diuini sed positiui cum communiori Theologorum doctrina, quam etiam recentiores iurisperiti amplectuntur. Quare aliter respondendum consuetudinem non valere, & iniustá esse, qua vsurpatur potestas à laicis collectandi & grauandi clericos & Ecclesias: & quo diuturnior eo damnabilior. Nam cósuetudo cui lex resistit eam improbando, non valet. Felinus in cap. Accedentes de præscriptionib. post col. 4. fallentia 3. qui etiam alios allegat, Panormit. in cap. Cum ex officij. eod. tit. Franciscus Balbus de præscription. in 5. par. quintæ principalis q. 9. prope finem. Nec mirum, cum ea consuetudo dicatur irrationabilis, quam iura improbant, per multa iura allegata à Glossa in cap. fin. de consuetud. & ibidem DD. Sed vtrumque ius improbat consuetudinem contra libertatem Ecclesiasticam, & eam non valere vult quę Ecclesijs earumq; ministris inducit grauamē cap. 1. de consuetud. argum. cap. Quanquam de censib. in 6. & cap. 1. de iureiur. eod. lib. & cap. Etsi pignorationes de iniurijs ibidē & in

Auctent. Cassa. C. de sacrosancta Ecclesia, Cassa, & irrita, ait, esse & denunciari per totam Italiam præcipit omnia statuta & consuetudines contra libertates Ecclesiæ, earumque personas inductas aduersus canonicas & Imperiales sanctiones, &c. Et de cætero similia attentata ipso iure nulla esse decernit. Hæc ibi. Vnde DD. cõmuniter concludunt statuta & consuetudines contra libertatem Ecclesiasticam non valere & nullius esse roboris Bartol. Baldus & alij in d. Auctent. Bartol. & Alexand. in L. De quibus ff. de iustit. & iure. Panormit. cum Gloss. in cap. fin. de consuetud. Gloss. & communis in cap. 1. eod. tit. Dominic. Franc. & alij in d. cap. Quanquam, & contraria consuetudo verius dicenda corruptela, d. cap. & c. Etsi pignorationes. His accedit, quod Nauarrus in manuali confessariorum cap. 27. num. 72. in explicatione illius §. Cæterum à prædictis, in Bulla Cœnæ Domini, declarat, quod illæ cẽsuræ includunt omnes etiam Imperatores, & reges & vniuersitates, quibus illæ sunt aptæ, & quod nulla cõsuetudo etiam immemorialis, nec præscriptio quælibet longissima, nec priuilegium etiam per viam contractus vel remunerationis concessum contra eas prodesset. Non ergo seculares titulo consuetudinis possunt inducere exactiones & grauamina contra Ecclesias, & clericos, nec colore huius prætextus liberantur à censura excõmunicationis, & restitutionis debito. Quare mirandum

randum quod aliquando nasuti, & qui gloriantur de aliqua'i scientia velint sua facta in his excusare prætextu consuetudinis quam rectius corruptelam, & abusum nominarent: Et verendum iure, vt etiam Nauarr. in d. manuali cap. 17. num. 203. dicit ne DEVS omnipotens in dies magis, & magis iratus, consultores principum, & rerumpub. de prædictis canonibus parum curantes. & principes & respublicas nimium illis credentes & exactores soli auaritiæ inhiantes grauissimè tandem castiget. Et paulo post idem auctor subiungit: Suo tempore, quo Romæ sacræ pœnitentiariæ interfuit multos populos Italiæ & gubernatores & exactores eorum à summo pœnitentiario S.D.N. petijsse absolutioné à césuris ob hec incursis restitutione promissa, parata & facta, quos vtinã aliorũ Regnorum populi & rectores imitarentur. Amen. Sic Nauarrus. Ex dictis iudicium sumi potest: An clerici ligentur statutis & inhibitionibus laicorum. Vt quando cauetur ab eis ne quid vendatur certis personis non subditis: Aut prohibetur ne quis frumenta euchat extra territorium, & sic de similibus. Non enim est dubium huiusmodi statuta, præcepta & inhibitiones laicorum non comprehendere clericos & eorum bona Ecclesiastica, quæ exempta sunt, vt ex superioribus constat, à iurisdictione & potestate seculari. Statuta, & ordinationes laicorũ in grauamen Ecclesiarum, & bonorum ad eas

 spectan-

ſpectantium tanquam contra Eccleſiaſticam libertatem factę ſunt reprobatæ in iurre cap. 1. de conſtitut. cap. Eccleſia S. Mariæ, de conſtitut. & c. Quanquam, de cenſ. in 6. & Auctent. Caſſa, de ſacroſ. Eccleſ. DD. Vtriuſq; facultatis in iurib. alleg. Sic ſtatutum prohibens vendere certis perſonis puta nō ſubditis, non includit clericos, & dicitur eſſe contra libertatem Eccleſiaſticam Ioan. Andr. & Geminian. in cap. fin. de immunit. Eccleſ. in 6. Felin. in cap. Eccleſia S. Mariæ. de conſtitut. col. 4. verſic. Nono quæro, & ſecundum eum communis opinio. Alexand. in conſ. 214. col. 2. vol. 2. Bartol, in L. Filius familias §. Diui. ff. de leg. 1. Marant. in diſput. 8. numero 12. & ſimilis ratio eſt de omnibus ſtatutis præceptis, & inhibitionibus quæ in grauamen & incommodum clericorum tendunt. arg. eorum quæ à fortiori adducunt Bald. in L. Cunctos populos. numero 10. C. de ſum. Trinit, Bartol. in L. 1. ff. de his quæ pœn. nom. Alexand. in conſ. 209. incip. Statutis accúratè. vol. 2. Iaſon. in L. Vt inter diuinum. num. 30. C. de ſacroſ. Eccleſ. Panorm. in repet. d. c. Eccleſia S. Mariæ, Anton. de Butrio in cap. Clerici, à numero 5. de iudic. Petrus Ancharan. in cap. Ea quæ, numero 28. de reg. iuris in 6. & alij alibi. *Quartum dubium. • An peccent, & incidant etiam in cenſuras clerici & Eccleſiaſtici ſoluentes & dantes collectas & exactiones laicis exigentibus & extorquentibus?* Videtur quod ſic per text.

text. expressum in cap. Clericis. §. Prælatis. de immunitate Ecclesi. in 6. Prælatis, ait textus, & personis Ecclesiasticis supradictis in virtute obedientiæ & sub depositionis pœna districtè mandantes: vt talibus absque expressa licentia dictæ sedis nullatenus acquiescant: Quodque prætextu cuiuscunque obligationis, promissionis & confessionis factarũ hactenus, vel faciendarum in antea priusquam huiusmodi constitutio, prohibitio seu præceptum ad notitiam ipsorum peruenerint, nihil soluant: nec supradicti seculares quoquo modo recipiant. Etsi soluerint, vel prædicti receperint, in excommunicationis sententiam incidant ipso facto. Deinde Pontifex Bonifacius VIII. reseruat sibi absolutionem talis excommunicationis excepto mortis articulo. Hic canon alicui persuadere potest quod Ecclesiastici mortaliter peccent, & excommunicati sint, quando soluunt exactiones ad secularium petitionem & extorsionem. Sed eo non obstante, in primis dubium non est prædictũ canonẽ non habere nunc locũ in soluentibus, quia correctus & pro infecto redditus est in Concilio Viennen. à Clemẽte V. cuius cõstitutio habetur Clementina I. de im̃unitate Ecclesi. vnde quantũ ad soluentes d. cap. Clericis, non habet locũ. Sicut etiam Benedictus XI. in extrauag. incip. Quod olim eod. tit. exemit, vt etiã sentiunt Anchar. Franc. Domin. & alij in d. cap. Clericis Sylu. in sum̃a verb.

verb. Excommunicatio VII. excom. 10. Nauarr. in manuali cõfessariorum cap. 27. num. 96. & lib. 3. cons. in tit. de censibus, cons. 12. & communiter ita DD. juxta prædictam extrauag. Deinde Nauarrus in d. cons. numero 2. addit quod probabiliter dici potest eum peccatum ire grauiter, si sciens & credens non teneri ad soluendam illam soluerit sponte sine timore iusto incurrendi aliquod maius malum: quia videtur transgredi illud celebre cap. Aduersus de immunit. Eccles. Quantum ad hoc Nauarri responsum, veritatem vt ipse etiam innuit, habere potest in eis, qui sciunt se non esse obligatos ad soluendum, vtpote quia magistratus propria auctoritate & sine causa iusta imponit non præcedenti Summi in Ecclesia Monarchæ licentia cum causæ, ob quam clericorum exactio expetitur, cognitione, quæ licentia à Magistratu seculari antequam exigat, & Ecclesiasticorum cõsensum ad dandum soluendumque requirat, clericis, aut saltem Ecclesiastico magistratui, per quem ad aliorũ notitiã deueniat, debet sufficienter publicari, & manifestari, vt intelligant, se teneri ad consentiendum & soluendum, & tunc etiam obligantur pro viribus ad consentiendum & contribuendum. Et si in casu, quo sciunt se non obligari, consentiant & soluant, peccant, vt etiam Nauarr. fatetur, & videtur colligi ex d. cap. Aduersus, per illa verba: Propter imprudentiam tamen

quorun-

quorundam(intellige Prælatorum, siue capitum Ecclesiæ iuxta mentē Panormit. & Ancharani ibidem) Romanus Pontifex prius consulatur, cuius interest cōmūnibus vtilitatibus prouidere. Et ita moderanda Nauarri doctrina, quam in d. c. Aduersus fundat, vt locum habeat in Prælatis & capitibus Cleri, quando Prælati ad petitionem & instantiam laicorum consentiunt in grauamen non præcedente Pontificis cognitione & consensu; Tum ex maiorum indebito consensu indebitè grauantur minores in clero virtute talis cōsensus. Qui autem ex communi clero sunt, nec consensum voluntarium dederunt, aut dant in iniustam exactionem, sed tamen soluunt ad extorsionem importunam & metu maioris incommodi moti aut ob aliam rationabilem causam, non peccant, nec eis aduersatur c. Aduersus, ꝙ directè procedit aduersus seculares exigentes, & extorquentes, qui absq; dubio grauissimè peccant, excommunicationemque Papalem incurrunt; & ad restitutionem omnium sic extortorum tenentur cum omnibus consilium, auxilium, fauoremque ad hoc prestantibus, ad cōsequendum gratiam DEI inhabitantem in præsenti seculo, & gloriam in futuro, licet multi terrenis rebus, & Ecclesiasticis bonis inescati, eisque veluti harpeiæ inhærentes parum cogitent de restitutione & salutari pœnitentia cum maxima Ecclesiarū, Monasteriorum, & locorum diui-

norum iniuria & ingenti damno; sed Deus, qui etiam iustitias iudicat, non irridetur, nec potentiam vllius creaturæ respicit, sed retribuet vnicuique secundum opera sua, quando venerit illa dies, vt satisfaciendum sit vsq; ad nouissimum quadrantem. Occasione prædictorum reddo rationem mei facti, quod quidam è quodam seculari magistratu in exemplū licet non cómodè superioribus annis, vt mihi tum temporis à fide dignis referebatur, adducebant contra aliquos Ecclesiasticos: Quod videlicet ego vltro ad petitionem soluissem taxam exactam: alias non facturus si exactionis iustitiam non intelligerem: & sic è contrario Ecclesiastici fortasse existimare potuerunt me etiam contrauenisse canonum sententiæ, vel saltem peccasse præbendo occasionem audacius peccandi laicis dando & soluendo, quod iniustè exigebant. Vtrique parti satisfaciendo nunc respondeo, & latius adhibeo hanc declarationem, quam tunc paucis quibusdam Ecclesiasticis insinuaui. In primis non diffiteor me eo tempore soluisse exactiones seculari magistratui; Cum tamen satis ex communi relatione & fama publica cóstaret, non accessisse facultatem & licentiam Pontificam: Siquidem hæc nunquam nec maioribus, nec minoribus ex clero fuit ostensa: quod tamen de iure fieri debuisset, & satis etiam apertum redditum est ex post facto: Quia summus Pontifex, cuius est officium

Eccle-

Ecclesiæ vtilitati consulere, eamque defendere arg. d. cap. Aduersus. §. Propter, ad instantiam quorundam Prælatorum & Ecclesiasticorum in diuersis Episcopatibus residentium, tandem certior redditus literas Apostolicas contra talem magistratum decreuit & emisit: quarum tamen executio per suppresionem literarum impedita fuit in partibus à superiori magistratu. Quod bene, an male factum fuerit DEVS nouit, & summus in Ecclesia moderator iudicare poterit. Quicquid tamen sit, per hoc nulla ratione excusantur & liberantur à peccato, censuris ac restitutione qui auctoritate, opere, auxilio, consilio, consensu, cooperatione, aut quauis executione extiterunt causa, aut concausa exactionis & extorsionis à clero. Deinde quantum ad me, sine peccato potui soluere, quod alij absq; crimine, non poterant exigere & extorquere. Quia nulla lege prohibebar: Non d. cap. Clericis, qui illud reuocatum & correctũ: Nõ Bulla Cœnæ Domini etiã obstat facto meo, quia nec prohibet solutionem, nec soluenti pœnam imponit. Nec cap. Aduersus, de immunit. Eccles. aduersatur, quia id vt ostensum est, directè tantum procedit contra secularem potestatem exigentem, & indirectè tantum arguit Prælatos consentientes ad petitionem & requisitioné laicorũ in solutioné exactionum non requisito summo Pontifice. At ego non eram de numero

eorum quorum cõsensus principaliter necessarius, sed extra territorium in numero inferiorum quantum ad illum effectum. Ratio etiam iustæ me mouebat ad solutionem: Quia in illo territorio habebam ratione mei beneficij fructus necessarios ad meam meorumque necessariam sustentationem, ac pauperũ vsum, & illi fructus ab executore erant arrestati, & ita cessante solutione fuissent cũ maiori meo damno prodigè distracti. Et ita in hoc casu cogitaui, beatius esse dare quam accipere, maximè cum exactores animaduerterem obdurato animo in extorsionem varijs vijs; & etiã violentis modis incumbere cum multorum magno damno; & ita non fuit respectu mei solutio simpliciter spontanea, sed ad rediméndam malam vexationem; & ad euitandum maius damnum. Per hoc tamen meum factum in nullo exactores & executores releuabantur ab iniurijs, peccato & pœnis subsecutis de iure: etiamsi sponte dedissem: Quia illis præceptum resistit itidem in sponte dantibus ac concedentibus in d. cap. Clericis, & Bulla Cœnæ DOMINI in d. §. Et qui collectas, &c. In illis verbis: diuersis etiam exquisitis modis exigunt, aut sic impositam etiam a sponte dãtibus, & concedentibus recipiunt. Certè Christianis magistratibus & principibus, qui Catholica in Ecclesia degunt, cõfusionẽ ingerere deberet exemplum Pharaonis allegatum ad propositum à Concilio Generali in cap.
Non

Non minus, de immunit. Eccles. & ex Vrbano Pontifice in cap. Tributum. 23. q. 8. Quis, qualis, quam induratus, & quantus fuerit Pharao, omnes ex sacra historia nouerunt, & tamen sacerdotium in honore habuit, nec illud etiam tempore maximæ; imo etiam extremæ necessitatis famis voluit grauare, sed potius subuenit necessarijs, vt eius libertas secura saluaque persisteret, nec perturbaretur in sua tranquillitatē. Vnde aptissimè in d. cap. Non minus, inscritur infœlicitas sacerdotij nostri temporis, & redarguitur malitia secularium infestantium Ecclesiasticos in suis bonis, iuribus, & libertate varijs & exquisitis medijs, his verbis: In diuersis mundi partibus consules ciuitatum & rectores: nec non & alij qui potestatem habere videntur: tot onera frequenter imponunt Ecclesijs: vt deterioris conditionis factum sub eis sacerdotium videatur quam sub Pharaone fuerit: qui legis diuinæ notitiā non habebat. Ille quidem (omnibus alijs seruituti subactis) sacerdotes & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & eis alimoniam de publico administrauit. Isti vero onera sua fere vniuersa imponunt Ecclesijs, & tot angarijs eas affligunt, vt eis quod Hieremias deplorat cōpetere videatur: Princeps prouinciarum facta est sub tributo: (Trenor. 1.) & in d. cap. Tributum. §. Quamuis. Nam cum tempore, ait Vrbanus, famis cunctorum Aegyptiorum terram sibi emeret

Pharao, atq; sub eadẽ fame suæ seruituti cunctos subijceret, sacerdotibus ita necessaria subministrauit vt nec possesionibus, nec libertate nudarentur: Domino ex tunc pronúciante sacerdotes in omni gẽte liberos esse oportere. Hæc ibi. In quibus verbis obseruandum pro principibus nostris tria. Primum quod decet & conuenit clericis de necessarijs prouidere ne egeant. arg. eorum quæ post Glossam in L. Miles. ff. de re iudicata. DD ibi annotant. Ias. post alios in L. Commodis. cod. tit. Si enim clerici & Ecclesiastici necesitate premantur, immiscent se secularibus negotijs, & sordidis lucris, & ita vilescit status Ecclesiasticus, & sacerdotium contemnitur. Secundum vt nec possesionibus nudentur. Quod sæpè contingit, quando immoderatis exactionibus, & grauaminibus exhauriuntur. Tunc vt viuere & cõtribuere posint possesiones & immobilia frequẽter coguntur alienare & potestati aliorum etiam laicorũ submittere contra dispositionẽ sacrorum canonũ & mentẽ fundatorum. Væh autẽ illis, qui aut opere, aut cõsilio, aut auxilio causam tali alienationi præbent non cõtenti sua sorte, sed alienis bonis inhiãtes. Quẽadmodũ enim sancti Martyres Apocal. 6. dicuntur clamare voce magna: Vsq; quo Domine, sanctus & verus, non iudicas & non vindicas sanguinẽ nostrũ de his qui habitant in terra: Ita sanctisimi, & pijsimi fundatores religiosisimi principes, ac etiam sacri antistites, qui

qui Ecclesias, Monasteria, & loca pia ex suis bonis, patrimonijs, & laboribus proprijs erexerunt, fundarunt, auxerunt, & patrimonio Christi pauperumq; substantiæ adiunxerunt, quando in cœlis vident (videre autem sanctos in cœlo, quæ in terra geruntur nemo Catholicorum dubitare debet) sua bona, & ampla patrimonia seculariũ aut etiam Ecclesiasticorũ exactionibus, extorsionibus, & varijs artibus exinaniri, alienari & dissipari, clamant in cõspectu Dei voce magna & altis suspirijs: Vsque quo Domine, non vindicas sanguinẽ nostrũ, id est, bona nostra, quæ alter sanguis sunt, vt alibi declarauimus, labores nostros quare non vindicas, ab iniuria diripientium, & patrimonium nostrum tuæ Ecclesiæ relictũ cur non vlcisceris contra insidiantes, qui habitant in terra, ac nostræ piæ voluntati, iustis desiderijs, ac munificentiæ sua malitia, iniustis exactionibus, & auaritia sua cupiditate, quæ omnium malorum radix est, aduersantur. Tertium in d. §. Quamuis, aduertendum in exemplo Pharaonis, noluit sacerdotes nudari sua libertate. Libertas enim maximum bonum est, quo nemo sine iniuria priuari potest, imo rerum exteriorum præstantissima est libertas, nec recipit æstimationẽ L. Libertas. ff. de reg. iuris. L. fin. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris. Vnde illud: Libertas pro toto non bene venditur auro. Hinc etiam dicitur lumen vitæ L. 1. §. Optamus. C. de offic. pærfec.

 Prætor.

prætor. Africæ. Et seruitus mortis imago lib. 7. Polytic. cap. 17. & per alia multa quæ adducit Lucas de Penna in L. vnica. C. de capitatione ciuium censibus eximenda, lib. 11. Et sic semper cauendum, ne oneretur, vel grauetur libertas L. Titio centum. §. 2. ff. de condit. & demonstrat. & principes iusti sunt libertatis amatores vt ait Lucas de Penna loco cit. per Auctent. constit. quæ ex ascrip. & lib. mul. in principio. *Quintum dubium. An Prælati Ecclesiastici: vt Archiepiscopus & Episcopus, incidant in easdem censuras, ac etiam peccent si tallijs, exactionibus, aut alijs insolitis oneribus clericos & Ecclesiasticos grauent? In primis respondetur.* Si Episcopus, vel etiam Archiepiscopus in loco vtramque habeat iurisdictionem spiritualem, & temporalem: & auctoritatis temporalis titulo clericos & Ecclesiasticos grauet exactionibus, aut alijs oneribus insolitis premat contra Ecclesiasticam libertatem, incidit in easdé censuras, in quas laici transgredientes. Ratio quia canones procedunt contra facientes talia potestate laica, vt DD. cum canonibus communiter explicant, & id satis indicat Bulla Cœnæ Domini, in d. §. Et qui collectas, decimas, &c. in excommunicatione 18. prope finem sub illis verbis: (Aut quauis etiam Pontificiali dignitate insigniti) Ea enim verba ad Ecclesiasticos pertinent. *Secundo.* Ecclesiasticis prælatis, vt Archiepiscopis & Episcopis non licet Ecclesiasticos & clerum tallijs & exactionibus

nibus grauare. Panormit. Anton. & alij in cap. Cum Apostolus. §. Prohibemus, de censibus. Angel. in verb. Immunitas. num. 50. Aurea Armilla in verbo. Census. Boerius in decis. 133. & alij alibi, nec potest in ea re esse dubium vt infra latius patebit. Conclusio probatur ex d. cap. Cum Apostolus. §. Prohibemus. vbi Concilium Lateranense ait: Prohibemus etiam ne subditos suos tallijs & exactionibus Episcopi grauare præsumant: & circa illud verbum, prohibemus. Panormit. notat regulam generalem quod nullus prælatus citra Papam potest imponere collectam subditis. & in cap. Prohibemus. eod. tit. ex eod. Concilio. Prohibemus insuper ne ab Abbatibus, Episcopis, vel alijs prælatis noui census imponantur Ecclesijs: nec veteres augeantur: nec partem redituum suis vsibus appropriare præsumant: sed libertatem quam sibi maiores cõseruare desiderant minoribus suis bona voluntate conseruent. Et Innocent. III. in cap. Conquerente. de officio iudic. ordin. renouat formam Conc. Lateranen. in d. cap. Prohibemus, statuitque quod Episcopus contentus esse debeat iuribus Episcopalibus & non amplius exigere, &c. & in extrauag. communi Benedicti XII. quæ incipit: Vas electionis, Paulus, de censib. exaction. & procurat. Secundo nostrum dictum probatur. Episcopis in d. Concilio & canonibus est prohibitũ exactionibus Ecclesiasticos grauare, & insolitis

oneribus premere. Ergo eis non est cócessum & licitum. Accedit quod Archiepiscopi & Episcopi iurent seruare canones, & debeant seruare iuxta ea quæ dicit Panormit. in cap. Ego de iureiur. & 25. q. 1. cap. 1. & seq. Tertio hæc prohibitio est generalis Concilij & Pontificum. Sed in statutis & decretis Conciliorum, & Pontificum, Inferior non potest dispensare, nec eadem tollere: Cum id inferioris potestatem excedat, & conditor legis solum in ea dispésare valeat, vt cómuniter DD. tradunt, nisi expresse inferiori à iure concedatur. argum. cap. Cum dilectus, de temporibus ordinand. & DD. ibidé & post Innocét. in eo cap. S. Antonin. in 1. par. tit. 17. cap. Vnico. §. 20. Angel. in verb. Dispensatio. num. 5. Syluest. in eodem verb. numero 8. & alij alibi. Quarto, ex auctoritate Apostolica. 2. Corint. 11. quam ad propositum allegant Conc. Lateranen. in d. §. Prohibemus, & Benedictus XII. in d. extrauag. nó longè à principio: Nó debent filij thesaurizare parentibus, sed parétes filijs: Ergo Archiepiscopi & Episcopi Ecclesijs & Ecclesiasticis personis potius debent de necessarijs prouidere, & thesaurizare pro eis, quam necessaria eorum extorquere, & thesauros pro necessitate honesta suorum, pauperum & hospitú exhaurire. Etenim, vt prædictú Concilium inquit: Multú longe à paterna pietate videtur si præpositi subditis suis graues existant, quos in cunctis necessitatibus

pastoris more deberent fouere. Quinto. Talis imunitas ab oneribus & exactionibus est bonum vniuersalis Ecclesiæ, à summis pontificibus, & imperatoribus ob meritum Iesu Christi consentiente populo eidem Ecclesiæ datũ & concessum. Ergo nullus Episcopus aut etiã Archiepiscopus potest eidẽ derogare sua propria auctoritate: Cum ad summum Ecclesiæ moderatorem spectet intendere & prouidere eis quæ spectant ad cõmunẽ Ecclesiæ vtilitatẽ, & subditorum quietum regimen argum. cap. Aduersus. §. 1. in fine, de immunit. Ecclesiar. Sexto. Ducitur etiam ratio ex lege naturali: Quod tibi non vis, fieri alteri ne feceris: Cui innititur ratio Concilij Lateranen. in d cap. Prohibemus, dum subijcit: Libertatem quam sibi maiores conseruare desiderant, minoribus suis bona voluntate conseruent, vt rectè animaduerterunt ibidem Panormitanus & Antonius à Butrio. Hinc emanat etiam illa regula, quod maiores minoribus debent sua iura integra conseruare; sicut sibi à suis superioribus conseruari desiderant iuxta cap. Ad reprimendam de offic. ordinarij. Gloss. & DD. tum ibi, tum in d. cap. Prohibemus. Ex dictis & alijs infra inserendis colligitur quod prælati Ecclesiastici vt Archiepiscopus, Episcopus & alij non possunt propria & ordinaria potestate collectare Ecclesiasticos, & alijs insolitis grauaminibus afficere

& contra si faciant peccant. *Nunc tertio respondetur pro vlteriori declaratione dubij.* Archiepiscopi & Episcopi de iure possunt imponere clericis & Ecclesiasticis sibi subiectis charitatiuũ subsidium, ex d cap. Conquerente: & d. cap. Cũ Apostolus. §. Prohibemus, & cap. Quia plerique, de immunit. Ecclesiar. & Clement. Frequens, de excess. prælator. DD. iuris in his locis. S. Antonin. in 3. part. tit. 20. cap. 2. §. 10. prope finem. Angel. in summa, verbo. Immunitas, num. 50. copiosè Nicolaus Boërius in decis. 133. incip. Et quo ad primam quęstionem & Barthol. Chassanæus in commentarijs super consuetud. Ducatus Burgundiæ. in Rubric. 1. Des iustices & droicts. §. 4. super verba text. Et sur les hommes subiects. à num. 11. & alij plurimi, de quibus in sequentibus. Quamuis autem Iurisconsultus dicat rerum vocabula esse immutabilia. L. Si quis fundi vocabulo ff. de legat. 1. tamen vitio hominũ contingit, vt etiam vitia mentitis nominibus velentur, & alijs coloribus tegantur, vt in proposita materia licet acerbius subindicat Fernandus Vasquius lib. 1. illustr. cõtrouers. cap. 8. num. 5. ideo vt iustitia charitatiui subsidij rectius cognoscatur maximè cum res potius consideranda, quam nomina attendenda arg. cap. Humanæ aures. 22. q. 5. & L. Labeo. §. Sed de his. ff. de suppell. leg. quædam ad intelligentiam huius rei declaranda sunt. *Primum.* Charitatiuum subsidium vocari ex eo potest,

poteſt, quia ex charitate à ſubditis conſenſus ei præbetur, & datur. Charitas enim dictat vt membra vnius corporis neceſsitate cogente capti ſubueniant: Aut quia neminem contra charitatem & iuſtitiam grauare debet, vt latius patebit. Aut quia cum charitate & beneuolentia petendum, & non minis & aſperis verbis, vt DD. tradunt. per text. in d. §. Prohibemus. *Secundum.* Prælati inferiores Epiſcopis de iure à ſibi ſubiectis non poſſunt exigegere charitatiuum ſubſidium contra Gloſſ. in d. c. Cum Apoſtolus, ſuper verbo. Exactiones quam ſequuntur ibidem Rofred. & Goffred. nec non Archid. in cap. Dictum eſt. 94. diſt. ſed communis opinio eſt nobiſcum vt fatentur Chaſſanæus loco cit. num. 16. Boerius in d. deciſ. 152. num. 2. Menochius de arbitr. iudic. qq. caſu. 178. num. 1. & ſic ſentiunt Hoſtienſis, Anton. de Butrio, Ancharan. Abbas antiquus, & alij quidam in d. cap. Cum Apoſtolus. Chaſſan. Boër. Menoch. loc. cit. & alij alibi. Dictum eſt (de iure) quia ex conſuetudine & priuilegio alijs inferioribus etiam poterit competere. *Tertium.* Prælati non poſſunt charitatiuum ſubſidium exigere, quãdo ex proprijs reditibus & prouentibus ſuæ neceſsitati & cauſæ ob quam exigere intendunt, poſſunt ſatisfacere. Cardinal. in Clement. 1. de exceſsib. Prælat. col. 3. verſic. Tertio oppono. Calderin. in conſ. 3. de cenſibus, incip. Prior heremi, Doctores apoſtillæ ad Pa-

 normit.

normitan. in d. cap. Cú Apostolus in penult. apostilla, Boërius in decis. 134. incip. Quoad secundam quæstionem, num. 9. vbi vult secundum omnes DD. tunc tandem Archiepiscopis & Episcopis cócedendũ subsidium charitatiuũ pro annatis, expeditione bullarum in Curia, & expẽsis in cõsecratione, quando fructus & prouentus nõ sunt sufficientes. Andr. Alciat. lib. 3 Responsorũ, cons. 2. incip. Licet sciam in hac causa plures præstantissimos doctores num. 15. concl. 5. vbi consulit Pontificem nõ potuisse ab excellentissimo duce Ferrariæ charitatiuũ subsidiũ pro bello cõtra Turcas exigere, quia sine eo sibi potuisset prouidere. Menoch. loc. cit. num. 15. & alij alibi, quibus cõsentiunt S. Thom. in epist. ad Ducissam Brabantiæ, & post eum S. Antonin. 2. part. tit. 1. cap. 13. §. 1. Facit ad hoc propositũ quod DD. tradũt reges & principes in primis debere sibi imponere ista subsidia, & premunire se de suo marsupio, quod si nõ sufficit, poterunt postea subditis imponere; alias secus. Ita Bald. in d. cap. Cóquerente, de offiic. ordinarij per text. in L. Ab omnib. §. Si à Titio & Dyn. ibid. ff. de Legat. 1. Idẽ Bald. post Cynũ in L. Nemine. C. de sacros. Eccles. Alberic. & Petr. de bella Pertica ibid. Chassan. loc. cit. nũ. 12. Guido Papa in decis. 551. & in singul. 13. Socin. Iunior in cõs. 98. nũ. 10. vol. 3. Roland. à Valle cós. 1. nũ. 67. vol. 2. Andr. Alciat. in d. cós. & Menoch. in d. cas. prope fin. & hęc sanè cómunissima Doc-

torum

torũ sententia est. Confirmat amplius nostrũ dictũ declaratio Cõcilij generalis in cap. Non minus de imunit. Eccles. & cap. Aduersus ibid. dum volunt secularibus principibus non esse cõcedendũ vt clericos collectent nisi in casu, quo laicorũ facultates non sufficiunt. Panor, Anton. & alij cũ text. in d. cap. Non minus, tũc enim in subsidiũ cõcurrunt clerici seruatis tamen seruãdis, quę à DD. colliguntur, in d. cap. Non minus. His accedit, quod principes tam seculares quam Ecclesiastici à subditis annuos reditus, taxas, decimas & cẽsus ordinarios percipiunt, vt necessitatibus occurrẽtibus subueniant absq; grauamine subditorũ, & sic sufficere eis debet. arg. text. in L. 1. C. Vt rusticani ad nullum obsequiũ deuocẽtur lib. 11. & cap. Cum ab omni, de vita & honest. clericor. & per alia iura allegata latius à Rolando à Valle in d. cõs. nũ. 53. Cũ enim ãnui reditus prouẽtus cẽsusq; assignati sint principibus & prelatis pro necessaria sustẽtatione sui status, & reipub. ornamento, merito cõtenti debent esse stipendijs suis, & nihil aliud quęrere, quod subiectis omnẽ cõmoueat vitam, vt loquitur tex. in §. Illud. 2. Vers. Nos autẽ imperio sufficientẽ quęstũ putamus, &c. in Auctẽt. vt iud. sine quo. suffrag. Ex dictis infertur prelatũ etiã Ecclesiasticũ cui de iure cõceditur charitatiuũ subsidium, non posse à clero & subditis illud petere & exigere, quãdo de proprijs sibi potest prouidere, vt cõmuniter per DD. & sensum naturalẽ Alciatus loc. cit. prope fin. num. 15. approbatũ testatur.

Esi

Etsi in casu sibi sit sufficiens, & subditos grauet, vt suum marsupium saluum permaneat, propria torcularia redundet, & horrea abundent, donec existente annonæ caritate carius omnia diuendere, & suum saccum implere queat, vt interim viuendo alienis laboribus & sumptibus, qui à subdictis sub colore tituli charitatiui subsidij, extorquentur, cum iactura & detrimento aliorum ipse prouidus paterfamilias dici & haberi videatur dum alij Ecclesiastici sua cellaria, & horrea exhauriunt ad subueniendum tam propriæ necessitati quam sui prælati exactioni, non tam charitatiuum subsidium quæritur à subditis, quam dura exactio extorquetur, & iniusta rapina exercetur cum bonorum temporalium lucro, subditorum grauamine ac scandalo, nec non animæ propriæ dispendio. Neminem enim decet ditescere cum aliorum damno. *Quartum.* Charitatiuum subsidium Episcopus cum consensu sui capituli, & Cleri debet exigere vt DD. communiter volunt. Innocent. Hostien. Ioannes Andreas, Ancharan. Cardin. & alij in cap. Cum Apostolus, de censib. Panormit. & Anton. in cap. Non minus, de immunit. Eccles. Calderin. in cons. 3. statim in princ. de censib. Præposit. in proœmio feudor. col. 23. Chassan. super consuetud. Burg. Rub. 1. Des iustices. §. 4. num. 13. & alij alibi. argum. eorum; quæ dicuntur in tit. De his quæ fiunt à prælato sine consensu capi-

capituli. Et cum tale negotium totum clerum tangat, meritò eorum consensus requirendus & habendus, vt fiat deliberatio, an sit causa vrgens petendi tale subsidium, & an cōsensus iure dandus. Consensus enim præsupponit cognitionem & consultationem in re quæ tangit plurimorum commoda, & onera. Hinc colligitur, non iure, sed propria cupiditate agere quandoque prælatos dum subsidium petunt à clero & subditis, & vt clerum ad subsidij consensum perducant, & in collectionem potius minis quam charitate pertrahant in primis secularium cōsensum quoquo modo venantur, quorum iudicio deinde volunt regi Clerum, & taxari. Hoc enim est contra ius & æquitatem. arg. eorum quæ dicuntur à text. in c. Non minus, & cap. Aduersus, de immunit. Eccles. & cap. Clericis. in 6. eodem tit. & DD. ibidem. Prælatos enim Ecclesiasticos canonum præscriptò & iure Ecclesiam & subditos regere conuenit, non hominum secularium censuræ Ecclesiasticos supponere, non pedes loco capitis collocare. *Quintum.* Ad iustificandum charitatiuum subsidium requiritur causa manifesta & rationabilis nec non magna & vrgens necessitas, quam sine sua culpa petens incidit, per text. & DD. in d. cap. Cum Apostolus §. Prohibemus, & alios in locis cit. Alias si sua culpa incidit, sibi imputet arg. reg. Damnū, de reg. iuris in 6. Quæ autem rationabilis sit causa, iudicis arbitrio stabitur

iuxta doctrinam Glossæ in d. §. Prohibemus, Cardin. in Clement. 1. §. 1. colum. 1. vers. Tertio quæro. Mars. in L. quæstionis modũ, num. 6. ff. de quæstion. & post alios Menoch. in d. cas. 178. num. 2. Causas autem propter quas Episcopus potest petere subsidium charitatiuum, referunt DD. in d. §. Prohibemus, & in cap. Conquerente. de offic. ordin. & simul collegerunt ex alijs Chassan. Boër. & Menoch. locis cit. Quando enim Episcopus in curia pro sua cõfirmatione, expeditione bullarum, & cõsecratione magnas expensas facit, ad quarum solutionem prouentus & reditus nõ sufficiũt, deducta honesta & necessaria sustentatione, tunc secundum communem DD. sententiam potest petere charitatiuum subsidium, & sic pro his negotijs Episcopi nostris temporibus in principio assumpti regiminis pro iucundo, vt aiunt, aduentu, solent exigere huiusmodi subsidia, quem aduentum sæpè verius tristem, & clero subditisq; iniucundum appellarent iuxta Gloss. pragmaticæ sanctionis tit. de annat. post principium, in verbo, annatarum. Boërium in decis. 134. num. 6. Chassan. vbi supra, numero 36. Eadem est ratio, quando Episcopus cõuocatur à Pontifice ad Concilium nec habet expensas ex proprio vt communiter DD. sentiunt. Idem est iudicium, quando vocaretur tanquam membrum Imperij ab Imperatore ad generalem conuentum pro negotijs Ecclesiæ,

siæ,& reipubl. Christianæ: Aut etiam ingruit belli necessitas, cui ex proprijs sufficienter non potest occurrere. Alias causas breuitatis causa omitto, quas DD. allegati continuant. Quando autem disceptandum est, an causa sit legitima & rationabilis, tunc superior est legitimus iudex cuius arbitrio standum est: Vt si agatur contra Episcopum, Archiepiscopus: si contra Archiepiscopum Pontifex. *Sextum.* Hoc subsidium debet esse moderatum, per textum generalis Concilij in d. cap. Cum Apostolus. §. Prohibemus. ibi: (Sustinemus autem pro multis necessitatibus quæ aliquoties superueniunt, vt si manifesta ac rationabilis causa extiterit cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium postulare) & in cap. Conquerente. de offic. iudic. ordinar. Honorius III. Episcopo Asisinatin. prope finem: Tu autem his iuribus in præfatis Ecclesijs contentus existens non amplius ab eis exigas præter moderatũ auxiliũ quod iuxta formam Lateranen. Cócilij si manifesta & rationabilis causa extiterit cũ charitate postulandũ sicut ab alijs Ecclesijs eiusdem diocesis pro necessitate temporum sustinemus. Sic communiter DD. in locis prædictis concedunt Prælatis Ecclesiasticis tantum permissum esse exigere moderatum auxilium siue subsidium. Auxilium autem hoc moderatum esse debet pluribus modis. In primis quantum ad quantitatem: Non

enim tantum esse debet, vt notabile grauamē inferat subditis, vt vnanimi consensu DD. approbant. Quod enim in Ecclesiæ conceditur leuamen in eiusdem non debet tendere grauamen. Gloss. & DD. in d. cap. Cum Apostolus. §. Sanè, super verb. Potestatem. Et sic vnū altare est tegendum, vt ob illud alia non detegantur cap. Cum causa. de præbend. c. Apostolicæ, de donation. Bartol. in L. Assiduis, notab. 3. per text. ibid. C. Qui potiores in pignore habentur, Quare si Episcopus, aut Prælatus Ecclesiasticus talem tantamque summam exigeret, quæ Ecclesiarum, Monasteriorum, Collegiorum, & locorum piorum substantiam exhauriret seu deduceret ad extenuationem, siue exinanitionem extremæ virtutis vt cap. Inter cætera. 10. q. 3. loquitur, & Gloss. in d. cap. Conquerente, & alibi, iniustè ageret. Hoc autem contingit, quoties tantum & toties exigit, vt aut ministri Ecclesiæ indigeant propter Prælati immoderatam exactionem; Quod nequaquam fieri debet. Prouidendum enim ministris DEI, vt non patiantur necessitatem, nec indigeant arg. cap. Non minus, de Immunitate Eccles. & arg text. & Gloss. in L. Miles. ff. de re iudic. & text. in L. Sacrosanctæ. C. de Episcop. & cler. Ias. & alij DD. in L. Commodis. ff. de re iudic. Andreas Gaili. practic. obseruat. lib. 1. obseruat. 118. num. 9. Si enim Ecclesiastici ad inopiā redigantur, & egeant, Ecclesiæ inseruire non

possunt (Cũ id iure dicamur non posse, quod commodè & expeditè non possumus) & sic menti intentionique fundatorum non respõdent: Vnde in conspectu Dei fundatores clamant contra tam duros & iniquos exactores; & maledictionem inducunt iusto DEI iudicio, vt quo plus exigunt, minus putent se habere aut etiam interdum habeant in hac vita; & in futura consequantur ignem non extinguibilem rectè correspõdentem inextinguibili & semper voraci cupiditati. Eadem est ratio, quando Monasteria & alia pia loca propter tam immoderatam extorsionem sub titulo charitatiui subsidij ita extenuantur, vt aut ære alieno grauentur, aut bona sua alienare cogantur, aut diminuere numerum Deo famulantium, aut pauperibus solitam eleemosynam subtrahere teneantur. Hæc enim sunt grauissima quæ iniuriam maximam inferunt DEO, sanctis in cœlis, & hominibus in terris, ideoque intolerabilia, & hominibus qui conscientiæ ac salutis animæ curam etiam mediocrem gerunt, multum terribilia: Et tamẽ hisce temporibus Principes tam Ecclesiastici, quã seculares sæpissimè dant occasionẽ, imo quoque causam efficacem importunis immoderatisque exactionibus, petitionibus, minis velatis, atque extorsionibus, vt Monasteria & loca pia maximis sumptibus, & munifica pietate à pijs maioribus nostris, quos ita non inhonorare, sed potius ab eis sapientiam discere

iuxta sacram scripturam deberemus, extenuentur, grauentur, interitũ minentur, & ad extremam paupertatẽ deueniant: quæ loca quondam fuerunt ministrorum famularumq; Dei receptacula, peregrinorum hospitia, & pauperum Christi diuersoria; nunc ob extenuationem & inopiam sint quasi desolata, aut debitis grauata, vt vix quatuor aut sex personis sufficiant ad moderatam sustentationem, quæ olim centum, aut pluribus seruis Dei erant abundantissima, præter quotidianas easque largas peregrinorum ac pauperum eleemosynas. Prudens sanè erat responsum Tyberij, cuius meminit Suetonius lib. 2. & post eum Gloss. in Clem. 2. de Censib. super verbo. Consumit & Lucas de Penna C. de superindicto. L. 1. pag. 2. lib. 10. Tyberius præsidibus suadentibus prouincias onerare tributo rescripsit: Boni pastoris est tondere pecus non deglutire, vel potius vt Glossa legendum putat, deglubire, id est, pilos euellere. Vtinam & nunc eius mentis essent principes, fœlicius certè omnia succederent in republica tam Ecclesiastica quam ciuili. Præsides enim prouinciarum, & alij qui principibus à consilijs sanis sunt, aut certe esse deberent, vt respublica prosperè & quietè regatur, sæpè consulunt, & suggerunt principibus contra publicam vtilitatem, propter quam tamen omnis principatus institutus, sicut Tyrannis inuenta ob propriam commoditatem, vt ipsi

ipsi consequantur etiam prædam ex subditorum grauamine, marsupia sua impleant, & vt harpyiæ aliorum substantiam, quam ardenti animo non raro sitiunt, deuorent. Pestes enim sunt reipublicæ, & inimici communis salutis, & ideo suspendio digni, qui suggerunt principibus vt subditos emungant frequentibus exactionibus, & exquisitis titulis, quos humana & Diabolica fraus nostris præsertim temporibus adinuenit. Expedit enim tam principibus, quam communi saluti, vt respublica diuites & locupletes habeat subditos, & iustus rex malle debet subiectos abundare quam fiscum & intelligetur diuitijs regni dominum inopem esse non posse, vt latius Lucas de Penna in d. L. 1. persequitur. Si quis ergo quærat quanta debeat esse summa charitatiui subsidij? Quidam sentiunt quod Episcopus à qualibet Ecclesia non plus posit exigere titulo charitatiui subsidij, quam accipere debet, nomine procurationis, quando visitat Ecclesias, vt determinatum est per Extrauag. Benedicti XII. quæ incipit: Vas electionis. de Censibus huius sententiæ sunt. Panormitanus in d. cap. Apostolus. Bernardus Landrianus in d. extrauag. Franciscus Patauinus in tractat. de charitatiuo subsidio: Boerius in decis. 134. prope finem hanc opinionem ve-

riorem & sanctiorem reputat ideoque in causa Burdegalensis Archipræsulis, quæ in controuersia erat, Curiá petijsse sibi exhiberi rotulum pecuniarum quotannis ratione visitationis perceptarum argum. L. vnicæ, ibi, cum scimus esse naturæ congruum eas tantummodo pœnas exigi, quæ vel competenti moderamine proferuntur, vel à legibus certo fine cōclusæ statuuntur. C. de sentent. quæ pro eo quod interest, profer. Boer. etiam pro hac sententia allegat Lapum in allegatione 37. qui tamen secundum librum quo ego vtor, dubitare videtur. Alij volunt dictá Extrauaganté non vbique, nec ab omnibus receptam. Sic Cardinalis in d. cap. Cum Apostolus. §. Prohibemus. q. 8. & alij quidam. Hinc alij existimant in iudicis esse arbitrio, quantū hoc subsidium esse debeat. Cardin. loco cit. q. 7. & in cap. 1. §. 1. de excessib. prælat. Socin. iunior cons. 16. numero 3. lib. 3. & post alios Menochius in casu 179. numero 4. Iudicis autem arbitrium in taxatione huius subsidij versabitur circa circunstantias loci, temporis, necessitatis instantis, annui reditus, & sic de similibus, semper tamen habenda ratio, vt non inducatur notabile grauamen, & vt tale subsidium sit moderatum, & non excessiuum. *Secundo moderatum debet esse hoc subsidium,* quantum ad continuationem temporis, non enim Episcopus, aut quiuis Prælatus continuo & frequenter debet exigere hoc auxilium à

um à subditis ne videatur eos velle facere perpetuo tributarios, & nouis onerare censibus, & vsque ad cutem emungere: quæ omnia repugnant naturę charitatiui subsidij: Nequaquam enim licitum est principi inferiori & mero subditis augere censum antiquum ipsis nolentibus per text. in L. Cum satis. §. Caueant. C. dę agricol. & censi. lib. 11. & in d. §. Prohibemus. & cap. Grauis. & c. Prohibemus de censibus. Iacobus Rebuf. in d. §. Caueant. Lucas de Penna ibid. per text. Specul. in tit. de censib. §. Nunc dicendum. vers. Sæpè quoque Ioann. ab Anania in cap. 2. de Iudæis. Stephanus Bertrand. in cons. 238. incip. Domini ciuitatum seu terrarum. vol. 2. Boërius in decis. 132. & post plures Vasquius illustr. controuers. lib. 1. cap. 8. numero 2. Multo ergo minus decet Episcopos & Ecclesiasticos frequentibus & importunis petitionibus & exactionibus sub titulo charitatiui auxilij insolita, extraordinaria, & annua onera imponere, ac seruitutem inuehere per ea quæ habentur in d. cap. Prohibemus. Si quis quærat an liceat, Episcopo à subditis suis semel duntaxat, an pluries exigere charitatiuum subsidium. Panormitanus in d. cap. Cum Apostolus, dicit quod non tantum semel, sed etiam pluries, dummodo subsit rationabilis causa, mouetur hic auctor illis verbis in d. cap. Cum Apostolus. §. Prohibemus (Sustinemus autem pro multis necessitatibus quæ

aliquoties superueniunt) aliquoties enim pluralitatem denotat. Cardinalis in d. §. Prohibemus. q. 7. dicit obseruari quod prelati saltem semel in initio promotionis tantũ exigãt. &c. Puto quod hoc auxilium possit peti plus quam semel, quando occurrunt vrgentissimę necessitates, quibus Episcopi facultates non sufficiunt, & tale auxiliũ cõfertur in reipublicæ vtilitatẽ & necessitatem, nec subditi multũ grauantur: Solent tamẽ Ecclesiastici timorati & bonæ conscientię rarissimi esse in petitionibus talis subsidij, imo quidam nunquam exigunt neque etiam in initio suæ promotionis. Vnde Chassan. loco cit. nũ 36. cõmendat Reuerendum dominũ Iacob. Hurant Heduensis dięcesis Episcopũ qui in initio suæ pmotionis pro iucundo aduentu ac charitatiuo subsidio nihil vltra exegerit, quam à singulis sacerdotibus ad dictũ iucundũ aduentũ obligatis vnius missæ celebrationẽ ad obtinendã sanitatem Ludouici XII. regis Francorũ, qui tunc grauiter ægrotabat. Optima ratio est comparandi beneuolentiã & amorẽ subditorum abstinere ab huiusmodi oneribus & exactionibus, nisi maxima sit necessitas, tam ex parte recipientis, quã ex publica salute, & tum obseruandũ consilium Ciceronis lib. 2. offic. quando scribit, dandã esse operã, ne quod apud maiores nostros sæpè fiebat propter ærarij tenuitatem assiduitatemque bellorum, tributum sic conferendum. Sin qua necessitas huius muneris alicui

alicui reipubl. obuenerit, dandam esse operam, vt omnes intelligant, si salui esse velint, necessitati esse parendum. Quantum autem ad illud motiuum Panormitani fundatum in d. verbo (aliquoties) respondetur, quicquid sit de re, parum vrgere, quia huiusmodi locutiones plurales aliquoties, toties, quoties & similes, quando agitur de grauamine, & præstatione oneris, quod grauamen subditis infert binam tantum præstationem important, ne grauamen hominibus subditis nimium fiat, vt docent Angel. in L. Si finita, non longe à principio. ff. de damno infecto, per L. Fideicommissa. §. Si quis decem. de legat. 3. Bald. in cons. 101. incip. Nobiles viri dominus Henricus. col. 3. vol. 3. vel secundum aliqua exemplaria cons. 299. volum. 1. etiam per d. §. Si quis decem Raphael Cuman. in cons. 189. incip. Testato L. N. & P. hæredibus institutis, Boerius in decis. 131. incip. Et videtur quod in tribus casibus. num. 23. Quibus fauent etiam quæ Bartol. Alberic. & alij dicunt, in d. §. Si quis decé. Quia in his quæ inducunt grauamen alijs dicta verba pluralitaté significantia ita sunt interpretanda vt excludatur infinitas. Hinc Bald. in d. cóf. hanc ponit regulá: Quod si ex multis pluralibus potest resultare incóueniens, aut magnú grauamen partis, tunc pluralis locutio duorum numero est cótenta d. §. Si quis decé. Si vero non resultat aliquod grauamen, sed potius est iustum conueniens

nec illud conueniens est magnum partis grauamen, tunc intelligitur quoties opus est, id est, quoties iustum est, & Bartol. in L. Eum qui certarum. §. Cum purè. numero 6. Quoties, si nulla causa esset, sed solum alterius dánum, tunc bis tantum intelligitur. Tertio moderatum esse debet charitatiuum subsidium respectu facultatum Ecclesiarum & Ecclesiasticorum subditorumque argum. cap. Conquerente. de officio ordinarij, ibi: (pensatis facultatibus earundem) moderatè poterunt exhibere. Gloss. in verb. Facultatibus. Innocent. Cardin. & alij ibidem. text. etiam in d. cap. Cum Apostolus. D. Antonin. in 2. part. tit. 1. cap. 13. §. 1. prope finem. Cum enim huiusmodi onera imponantur secundum iustitiam distributiuam, vt ea salua persistat, & non violetur, qui parum habet non est multum grauandus, & qui abundat non est collectandus in pari pondere cum mediocri. Vnde etiã vt iurisperiti loquuntur, quãdo onera quę imponuntur respiciunt patrimoniũ, tunc secundũ vires & facultates patrimonij & per æs & librã, æstimantur. Per æs & librã, id est, ꝓ viribus patrimonij. Bartol. in L. Si se non obtulit. §. actor. ff. de re iudic. Bald. in L. Etiam à nũ. 14. C. de execut. rei iudic. Idẽ Bald. & Ioan. de Platea in L. 1. C. de munerib. patrimoniorũ, lib. 10. Chassan. super consuet. Burgundiæ Rub. 1. tit. des iustices & droicts §. 4. vers. Et sur les hommes subiects, numer. 45. Andreas Gaill,

Gaill. pract. obseruat. lib. 2. obseruat. 52. numero 16. post Nattam in cons. 215. incip. Materia collectarum. vol. 1. Ex hoc capite contingit, quod etiam illud subsidium aut remitti aut moderari debeat, propter grauamina, aut onera, quæ facultatibus, aut substantiæ adueniunt vt si quis ob hostium inuasiones suis bonis spolietur, aut terra, vnde Ecclesia suos reditus percipere solet, in potestatem hostium deueniat, aut temporum iniuria magna & rara sterilitas incidat; in his & similibus casibus, aut in totũ remittendũ, aut certè multũ moderandũ huiusmodi subsidiũ est, arg. eorũ, quæ DD. tradunt in d. cap. Conquerente. & arg. L. Licet. C. Locati. & L. Si merces. §. Vis maior. ff. eod. tit. & cap. Propter sterilitatẽ, de Locato. Ratio etiam clara hoc ostẽdit. Huiusmodi subsidia imponuntur personis iuxta vires facultatũ. Diminutis ergo & pro parte, aut in totum facultatibus, etiã pro parte, aut toto diminuenda, aut tollenda sunt subsidia: interim tamen semper ante oculos habendum, ne Ecclesiastici indigeant, aut suo officio pro intentione fundatorum nequeant satisfacere propter exactionem subsidiorum. *Hic dubium esse potest. An cumulari possit hoc subsidium?* Exempli gratia vt casus intelligatur. Est vniuersalis Ecclesiæ necessitas, vtpote imminet necessarium bellum contra Turcam Christiani nominis hostem, sic Pontifex concedit Imperatori subsidium etiam ab Ecclesiasticis colligẽdum

dum: An currente hoc subsidio Episcopus etiam possit ab eisdẽ Ecclesiasticis sibi aliud subsidium exigere: ita vt hæc grauamina accumulentur? Huic dubitationi respondeo: Cum huiusmodi grauamina imponãtur personis contemplatione & intuitu rerum, haud licitum videtur vt ratione earundem facultatum duplici nomine grauentur, hoc enim bonæ fidei & iustitiæ repugnat, vt vnius rei nomine à pluribus diuersisque aliquid exigatur arg. text. in L. Nauis onustæ. §. Cum autẽ ff. ad leg. Rhod. de iact. ibi: nõ debet duplici damno onerari, & in L. Titia. §. Qui inuita. ff. de leg. 2. ibi: duplici præstatione, & in L. Bona fides. ff. de regul. iuris, & in L. Omnes. C. de metratis. lib. 12. Lucas de Penna ibidem per text. & alia iura. Ioannes de Platea, in L. Indictiones. C. de annon. & tribut. lib. 10. Gloss. & Bartol. C. de mulieribus in quo loco munera sexui, &c. lib. 10. L. 1. Alexand. in consil. 78. incip. Videretur prima consideratione dicendum quod dictum commune. num. 10. & seq. vol. 6. Federicus de senis in cons. 151. incip. Thema tale est Monasterium S. Galgani situm &c. col. 3. Decius in cons. 275. incip. Et pro tenui mea facultate & temporis angustia. num. 4. & ex recentioribus Andreas Gaill post alios practic. obseruat. lib. 2. obseruat. 53. incip. Sed quid de collectis. num. 3. & 9. Nemo enim dubitare potest vno eodẽq; tempore ratione earundẽ facultatũ bis grauari quem-

ri quempiã à diuersis grauissimum & durissimum esse. Quod ita tamen intelligendũ, quãdo vtrumq; subsidium in notabile grauamen subditorum tenderet: Secus quando collectiuè aut paruum, aut ferè nihil grauaminis inferrent propter exiguitatem quantitatis. Ex hoc fundamento prædicti Doctores & alij inferunt, quod quando quis in loco domicilij ratione bonorum etiã sitorum extra territoriũ collecta grauatur, omnino cauendũ ne iterũ in territorio vbi bona sita sunt, pro ijsdé bonis collectetur, cum hoc iniquũ contra bonã fidé, & subditis grauissimũ foret, per iura allegata, vt rectè Gaill colligit. *Quarto & postremo* moderatũ debet esse charitatiuũ subsidium quantum ad cõmensurationé causæ propter quam petitur: Ne plus à subditis postuletur, quã rei necessitas postulat. Iniquũ enim & cõtra charitaté foret, si Episcopus causa adeundi cõuétum Imperij indigeret tantum sex milibus, & à subditis exigeret nouẽ milia. Solet nonnunquam cõtingere vt quãdo huiusmodi auxilia sunt ꝓponéda & peténdã à subditis conniuentibus prælatis, qui aliquando de alieno corio sunt liberales, Cãcellarij aut primarij cõsiliarij addant satis magnã summã pro suis proprijs vtibus, vt substantiã de alienis & malè perceptis augeant in præsenti, & altioré scalã adornét ꝓ descensu ad infernum post finé huius vitæ, hoc quartum moderamen satis cõprobatur arg. cap, Quia de immunit. Eccles. Quia plerique,

ait text. Prælati, vt procurationem, aut seruitium aliquod impendant Legato: vel alij plus extorquent à subditis quam soluant: & in eorum damnis lucra sectantes quærunt prædam potius quam subsidium in subiectis: id de cætero fieri prohibemus. Quod si quis forte præsumpserit, & sic extorta restituat, & tantundem cogatur pauperibus elargiri. In hoc cap. quod est Concilij Lateran. communiter DD. annotant, quod sic indebitè extortum, & exactum iure omni restituendum sit, & quod in pœnam tantundem pauperibus dandum. Si quis quærat, quid remedij, si Episcopus aut alius prælatus Ecclesiasticus clerum & Ecclesiasticos immoderato & excessiuo subsidio, aut nimijs importunis exactionibus contra libertatem eorum, & ius consuetaque onera Episcopalia grauet? Respondetur iustè clericos & Ecclesiasticos posse ei denegare quod iniustè petitur, nec in hoc contrauenire obedientiæ per textum & DD. in cap. Sanè & cap. Cum ad quorum, de excessib. prælatorum, facit etiam text. in L. Nec magistratibus. ff. de iniurijs. Inferior enim potest resistere superiori, si eum contra iura grauet, nec ei parendum est. Anton. à Butrio. Ancharan. & alij in d. cap. Sanè. Lucas de Penna in L. vnica. de superindicto. col. 4. lib. 10. Salycetus in L. 1. q. fin. C. Vnde vi. Iacob. Rebuf. in ca. Sanè, de eo qui furtiuè ordines suscepit, & Addit. ad Petrum Anchar. in d. cap. Sanè.

Imo contra principem licitum est suam defendere libertatem. Paris de Puteo in tract. de syndicat. in verbo: Resistentia. fol. 92. & 93. vt eum allegat & sequitur Chassanæus super consuetudinib. Burgundiæ. Rub. 1. tit. Des iustices §. 7. vers. De simple rescousse. num. 4. Hostien in cap. Significauit, de pœnitent. & remission. Bald. in cap. 1. §. 1. de pace iuramét. firmanda. Anton. à Butrio in d. cap. Sanè. nũ. 2. & alij alibi. Si auté Episcopus importunius instet, velitque censuris cogere ad contributionem Ecclesiasticos contra iura & libertatem potest per modum querelæ clerus ad superiorem recurrere, aut tanquam ab abusu appellationem interponere vt Hostiensis, Ioannes Andreas, Abbas & alij communiter volunt in d. cap. Cum Apostolus. §. Prohibemus: Non est autem in hoc casu recurrendum ad seculares, aut iudicium regũ, vt rectè Boërius in decis. 136. incip. Quarta & quinta quęstio, tradit, quoniam seculares non sunt eorũ superiores, sed ad immediatos in Ecclesiastica dignitate cõstitutos, prout de iure appellatio solet interponi, vt ab Episcopo ad Archiepiscopum, ab Archiepiscopo ad Pontificem & sedem Apostolicam. Hostien. in d. cap. cum Apostolus, & in summa tit. de censib. §. Ex quibus causis. vers. Quid si subsistens dicat. Alij itidem in d. §. Prohibemus. Cardin. & alij in Clement. 1. de excess. prælatorum. Boerius in loco cit. nec est in hac re dubium.

Sed

Sed his omiſsis nũc redeũdũ ad principalẽ materiã, & cõnectẽdus filus interruptus. Si ergo.

Decimatertia Concluſio. *Iudex ſecularis quicunque nullo modo poteſt occaſione delicti & criminis procedere, & iudicium ferre contra clericum, aut Eccleſiaſticam perſonam.* Hæc concluſio eſt cõmunis omnium DD. tam Theologorũ, quam Iuriſperitorum qui iura tractarunt & vniuerſali Eccleſiæ adhęrent, ex Theologis docẽt Franc. Victoria in relect. 1. de poteſtate Eccleſiæ. Sot. Bellarmin. & alij in loc. ſupra allegatis. Canoniſtæ cum text. in cap. Cum non ab homine de iudicijs, & cap. At ſi clerici. eod. tit. Decius, Ioan. Imolen. & alij ibid. & cap. Si diligenti, de foro cõpetenti. Bartol in L. Si quis in ſeruitute. num. 2. ff. de furtis. & latè Apoſtilla ibidẽ. Bald. in Auctẽt. Cleric. C. de Epiſcop. & cleric. Iul. Clar. lib. 5. ſentent. §. fin. practic. criminal. q. 36. Didac. practic. qq. cap. 31. & alij alibi. Ratio etiam eſt euidens pro hac concluſione ex ſuperioribus. Clerici & Eccleſiaſtici non ſubſunt quantum ad eorum perſonas iuriſdictioni laicorum. Ergo non poſſunt iudicium aut ſententiã in eos ferre. Quia illud eſt vſurpatum iudicium, quod fertur in non ſubditum, ideoque inualidum, irritum & nullũ, & ſic vſurpãtes iudicium grauiſsimè peccant, vt multis doctè oſtendit Martinus Nauarr. in Rub. cap. Nouit. de iudic. à num. 68. Pro huius concluſionis veritatis confeſsione Innocent. III. in d. cap. Si diligenti, adducit Concilia

cilia Mileuitanum & Carthaginense (intelligit autẽ tertiũ Carthaginen.) Mileuitani Cõcilij verba inseruntur à Gratiano 11. q. 1. cap. Inolita. & Carthag. ibid. c. Placuit & cap. De diuersis. Ad eandem materiã ibidẽ vide c. De persona. c. Sacerdotib. & seq. in ead. q. Cõclusio tantæ est veritatis, vt etiã non valeat cõsuetudo vt clerici in criminalib. cõueniãtur corã iudice laico, aut ꝓcessus instituatur. per text. Gloss. Panor. Antõ. & alios in cap. Clerici de iudic. Rota in antiquis 840 decis. in tit. de cõsuetud. & hęc est cõmunis DD. opinio: Cui etiam cõuenit determinatio Pontificũ in Bulla. Cœnæ Domini in 19. excõ. per hunc §. Excõmunicamus omnes, & quoscunq; magistratus, senatores, pręsidentes, auditores & alios iudices quocunq; nomine vocẽtur, ac Cãcellarios, vicecancellarios, notarios, scribas, ac executores & subexecutores, & alios quoquomodo se interponẽtes in causis capitalib. seu criminalibus cõtra ꝑsonas Ecclesiasticas, illas banniendo, capiendo, ꝓcessando, seu sententias cõtra illas ꝓferendo, vel exequendo etiã prætextu quorumcunq; priuilegiorũ, à sede Apostolicà ex quibusuis causis, aut sub quibuscunque tenorib. & formis in genere, & specie quibuscunq; Regib. Ducib. Principib. Rebuspublicis, Monarchis, Ciuitatib. & alijs quibuscũq; Potentatib. quocunq; nomine cẽseantur, quas nolumus illis in aliquo suffragari illã omnia ex nũc in irritũ reuocãdo. Hinc merito à Rota

iudicib.

iudicibus in d. decis. 840. Couarr. in d. cap. 31. num. 5. practic. qq. & alijs improbatur cõsuetudo Anglorum, apud quos passim clerici etiã in sacris constituti coram iudicibus laicis litigare cogantur super actionibus realibus, mixtis & personalibus tantum. Per dictam Bullam Cœnæ DOMINI videntur etiam sublati casus Regni Galliarum, quos priuilegiatos appellant, in quibus iudices seculares in illo regno se intromittunt etiam pro criminibus aliquibus contra clericos. Hos casus priuilegiatos ponit Chassan. super consuetud. Burgundiæ. Rub. 1. tit. des iustices & droicts. §. 5. vers. S'. il, à grace. à num. 48. Extenditur etiam conclusio quod clericus corã iudice seculari pro crimine non posit neque ciuiliter, neque criminaliter reconueniri iuxta Glossam, Ioannem Immolensem, Panormitanum & alios in cap. At si clerici, de iudic. & hæc est communis opinio, vt post alios attestatur Iulius Clarus in d. q. 36. numero 6. Nec etiam ratione criminis clericus vllo modo tacitè, aut expressè potest consentire in iurisdictionem iudicis secularis aut tali priuilegio fori renunciare per text. in d. cap. Si diligenti. Vbi sic Innocentius III. Pisano Archiepiscopo scribit: Asseruisti te vsque ad hæc tempora tenuisse quod licitum sit clerico renunciare saltem in temporalibus causis iuri suo: & sibi laicum iudicem constituere: præsertim vbi aduersarij voluntas accedit, ac tenere

nere iuramentum ſuper hoc interpoſitum reſpondiſti. Immemor conſtitutionis qua cauetur pacto priuatorum iuri publico minimè derogari. Cum ergo ius hoc in Mileuitano & Carthaginenſi concilijs ſit ſpecialiter promulgatum ne clerici clericos relicto ſuo Pontifice ad iudicia publica pertrahant, &c. & infra ſubiungitur his verbis: Manifeſtè patet quod non ſolum inuiti, ſed etiam voluntarij paciſci non poſſunt, vt ſecularia iudicia ſubeant, cum non ſit beneficium hoc perſonale, cui renunciari valeat: ſed potius toti collegio Eccleſiaſtico ſit publicè indultum: cui priuatorum pacto derogari non poteſt. Nec iuramentum licitè ſeruari potuit quod contra canonnica ſtatuta illicitis pactionibus informatur. Gloſſ. ibidem in verb. Manifeſtè patet. Hoſtien. Panormit. ibidem num. 25. & alij. Didacus practic. qq. cap. 33. num. 2. & hæc eſt communis ſententia, vt poſt Boërium ſuper conſuet. Bituricen. fol. 26. col. 3. ait Iulius Clarus in d. q. 36. num. 4. Et ſi clericus, ratione delicti à iudice laico citetur, non tenetur nec per ſe, nec per procuratorem in iudicio comparere coram eo, vt communis opinio eſt, teſtantibus Felino in cap. Veniens, prope finem, de accuſat. & Claro loc. cit. numero 5. Ratio clara eſt pro hoc dicto, quoniam in his caſibus ſecularis iudex nullam habet in clericum iuriſdictionem, vnde clericus vocatus ab eo in iudicium non tenetur pa-

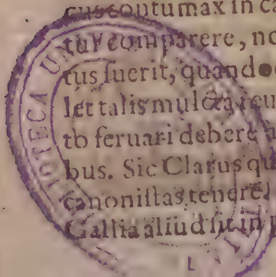
 rere

rere, nec iudex secularis potest vltra procedere, aut aliquid attentare. Si autem procedat, & vlteriora attentet, omnia sunt nulla. Verũ est dubiũ hîc. *An si clericus non alleget exceptionẽ clericatus coram laico iudice, sed maneat contumax in casibus quibus non tenetur coram eo stare, vsq; ad sententiam, vel eius executionẽ possit per iudicem secularẽ in expensas condẽnari, causatas ob nõ interpositã exceptionẽ & declarationẽ fori?* Præsupponunt & rectè quidem DD. talem in expensas cõdemnandũ ob morosam dilationẽ exceptionis, quæ causam expensis dedit, per ea quæ adducunt Felin. & alij in cap. Exceptionẽ, de exceptionib. Decius in cõsil. 241. incip. Scripsi alias breuiter cõcludendo. Boer. in consuetud. Bituricen. tit. de iurisdictione §. 21. Couarr. in d. cap. 33. nũ. 2. & alij alibi. Deinde dubiũ locum habet, quãdo iudicibus laicis non cõstat de clericatu. At si appareat ex citatione, vel aliunde, ꝙ perspectũ sit eis de statu eius Ecclesiastico, contra quẽ actionẽ intentant, tunc nõ opus est exceptionẽ opponere per doctrinã Bartol. in L. Nõ videtur 1. ff. de iudic. & ea quæ cõgerit Stephanus Auffrer. ad decisionẽ 165. incip. Itẽ fuit quæsitum. Capellæ Tholos. Tunc enim non cẽsetur cõtumax, cum nõ teneatur cõparere: Vnde nullã iniustã dat causam expensarũ ob quã cõdemnari possit; cum suo iure vtatur: Qui autẽ suo iure vtitur nemini iniuriã facit. L. Nullus videtur. ff. de reg. iuris, & cap. Cũ Ecclesia, de elect. L. Iniuriarũ. §. 1. ff. de iniur. cum similib.

quæ

quæ colligit Gloſſ.in d.c.Cũ Eccleſia in verb. Iniuriam. Nunc ad dubium reſpondetur huiuſmodi condẽnationẽ expenſarum eſſe faciendã per iudicẽ Eccleſiaſticũ,& nõ ſecularẽ. Sic Decius in d. cõſil. Ioã. Andr.in regula iuris. Scienti.in mercurialib.Didac. in d. cap.33. nũ. 2. verſ. Clericus vero qui accuſatus apud iudicẽ ſecularẽ. Iul. Clar. in d.q.36. num.5.& refert poſt Gramatic.voto 18. ita in facti contingentia fuiſſe iudicatum in curia Neapolitana. Decius rectè probat hãc ſentẽtiã.Primo Iudex ſecularis in talibus expenſis nullã habet poteſtatẽ, quia nec etiã in his quæ incidenter veniunt cõtra perſonã clerici habet poteſtatẽ vt eſt text. in cap. Si iudex laicus, de ſentent. excom. in 6. vbi patet quod licet alias iudex qui non habet poteſtatem in principali, poteſt tamen de iſto incidẽti cognoſcere an ipſe ſit iudex cap. Super literis, de reſcript. Hoc tamen non habet locum in ipſo ſeculari cõtra clericũ d. c. Si iudex: quia tali caſu agitur de cõdẽnatione perſonæ clerici, & ſic de re Eccleſiaſtica & ſpirituali vt ibi dicitur, & ideo ſecundum Dominic.ibidẽ iudex ſecularis non eſt etiã iudex incidienter per viam exceptionis & notat Abbas poſt Gloſſ. in cap. Etiã de ordin. cognit. & cap. Lator. Qui filij ſint legit. & in cap. Si diligenti, de foro competenti, vbi cõcludit quod ſecularis iudex nullo modo poſsit eſſe iudex contra clericum nec principaliter, nec incidenter, & propter hoc ratione

contumaciæ non poteſt clericus à iudice ſeculari mulctari iuxta L. Si quis ex aliena. ff. de iudicijs, quia illa non habet locum in clerico: quia illa L. intelligitur de illo qui poteſt eſſe iudex licet non ſit, ſed iudex ſecularis nec eſt, nec eſſe poteſt iudex contra clericum; & pari ratione infertur quod Abbas dicit de mulcta idem de expenſis. Idem vult Bald. in d. L. Si quis ex aliena. col. 1. verſic. Et per hoc videtur, vbi inquit, quod laicus iudex eſt inhabilis & incapax iuriſdictionis contra clericum, vnde citatus non tenetur comparere, nec ratione contumaciæ poteſt puniri. Idem Baldus in L. Generaliter. col. 2. C. de Epiſcop. & cleric. Quæ in contrarium facere videntur ſoluuntur à Decio. Et quod clericus etiam ratione contumaciæ quando non docuit de clericatu non poſsit mulctari à ſeculari magiſtratu præter Panormit. & Decium loco cit. etiam docent Guido Papa in deciſione 450. & ait, in contingentia facti ita fuiſſe deciſum in curia Delphinat. & Iulius Clarus in d. q. 36. num. 5. in fine, & ſubiungit: Apud nos clericus contumax in caſibus, in quibus non tenetur comparere, non mulctatur, & ſi mulctatus fuerit, quandocunq; doceat ſe clericũ, ſolet talis mulcta reuocari & añullari. Et ita puto ſeruari debere à iudicibus Deum timentibus. Sic Clarus qui atteſtatur ita communiter canoniſtas tenere. Verum tamen eſt quod in Gallia aliud ſit in praxi, quæ tamen ſatis iure non

non stabilitur. In multis enim receditur in illo regno à recta canonum obseruatione contra Ecclesiæ potestatem & libertatem, & ideo mirum non est quod hisce temporibus in spiritualibus & temporalibus multa mala Gallos inuadant. *Ex dictis solui potest dubium, an secularis magistratus salua conscientia, & sine iniuria possit procedere contra clericos & Ecclesiasticos concubinarios, & eos mulctare?* Memini ante non multos annos à quodam seculari senatu processus institutos, & sententias emanatas, mulctas executioni demandatas; Nam proprijs oculis vidi quitantias subscriptas ab executoribus, & datas presbyteris & pastoribus animarum super solutione mulctæ: & sic satis notabilem pecuniæ summam exactam recordor. Nunc pro clariori resolutione dubij respõdetur huiusmodi processus à seculari magistratu contra Ecclesiasticas personas ob concubinatum institutos esse nullos, sententias emanatas nullius roboris, iudicium fuisse vsurpatum propria auctoritate, & ex consequenti mulctam extortam non iure sed iniuria acceptam, ideoque restitutioni obnoxiam permanere faciendam in re in hoc seculo, vel persoluendam vsque ad nouissimum quadrantem in futuro igne purgatorij si digna pœnitentia præcesserit: aut in inferno, si nulla conscientia sceleris superfit, quod contritione ac dolore salutari secundum Deum & Ecclesiam deleri necesse erat. Pro hac responsione, facit quod omnis

processus emanatus à iudice non cópetenti, & non habenti iurisdictioné in eum, qué iudicare intendit est nullius roboris & firmitatis, & sic omnia secuta irrita & nulla per totum titulum, de foro cópetenti, & arg. L. 1. & 5. ff. de iurisdict. omnium iudic. & C. Si à non cópeten. iudic. per tot. nec in hac re dubium esse potest, & sic tale iudicium vsurpatum iuxta doctrinã S. Thomæ 2.2. q. 60. art. 6. & Cómẽtat. ibidem. Soti lib. 3. de iustitia & iure. q. 4. art. 2. Nauarri in comment. cap. Nouit. de iudicijs in Rubric. notab. 16. num. 68. Angeli in verb. Iudicium. num. 17. Syluest. & aliorum in eodem verb. & arg. text. in L. Eum qui & L. fin. & eorum quæ communiter ibidem Iuristæ adferunt. ff. de iurisd. omn. iudic. Sed seculares non habent in hoc casu vllam iurisdictionem in clericos vt abundè ex superioribus constat, quibus probatum iudicem secularem non posse cognoscere super criminibus clericorum. Deinde quantum ad concubinarios clericos etiam satis probant tit. de cohabitat. clericorum & mulier. Concilium Basileen. in sess. 20. receptum etiam à pragmatica sanctione in tit. de Cócubinarijs. Tridentinũ sess. 25. in decreto de reformatione, cap. 14. & alibi. Nec est vllus canonistarum, aut iurisperitorum, qui dubitet Clericum ab alio quam Ecclesiastico iudice ob concubinatum puniendum, vt à fortiori constabit in dubio sequenti. Deinde secularis magistratus puniens cle-

ens clericum ob cócubinatus crimen, aut sententiá nullá exequens est excómunicatus excómunicatione maiori Pontifici reseruata in Bulla Cœnæ Domini per §. incip. Excómunicamus omnes & quoscunq; magistratus, &c. & non possunt sic excedétes absolui nisi satisfactione premissa vt alibi latius significatum. Hic dubium occurrit pro lectoris recreatione latius tractádú. *An iudex secularis sua auctoritate & potestate posit concubinas clericorū ab eorum domibus expellere, aut punire pœna fustium, aut virgarum?* Pro parte negante sequentia adduco non cóténenda argumenta in gratiam illarum mulierum quæ nec famæ, nec corporis, nec animæ quæ omnibus rebus præstat, rationé habent, idque miserabilis earum status & merito deflendus. Videtur ergo quod concubinarum correctio spectet ad forum Ecclesiasticum & nó seculare iudicium. Primo per text. in cap. eos qui post diaconatum. 32. d. & Gloss. ibidem, & per text. in cap. Si cócubinæ de sentent. excóm. quem Panormit. ibid. Turrecré. Dominic. à. S. Geminiano in d. cap. Eos qui obseruant text. Optimus etiá est in d. Conc. Basileé. in decreto de concubinarijs incip. Quicunq; clericus cuiuscunq; conditionis, status, &c. §. Ipsas autem concubinas, vbi Conc. sic loquitur: Ipsas auté concubinas, aut mulieres suspectas prælati omnibus modis curent à suis subditis per auxilium etiam brachij secularis inuocationem si opus fuerit, penitus arcere.

Et Conc. Trident. ſeſs. 24. in decreto de reform. matrimonij cap. 8. etiam eſt pro hac ſententia. Secundo laicus ſi cum clerico crimen committat, ratione dignioris ſortitur forum Eccleſiaſticum, nec iudicandus, aut puniendus eſt à ſeculari iudice vt poſt Antonium à Prato in L. 1. in fine. ff. Quæ ſentent. ſine appellat. reſcind. ſentiunt Felinus in cap. 1. col. 4. de præſcript. & in cap. Ex literis. notab. 3. de conſtitut. Marianus Socinus in cap. 2. col. 4. de mutuis petit. Bartol. Socinus in L. Cum ſenatus, in fine ff. de rebus dub. Marſil. in ſingul. 180. & in conſil. 67. incip. Domine Deus cœli rex & terræ num. 62. Thom. Ferrarien. in ſuis cautelis decima cautela. Petrus Rebuffus in arbore exceptionum num. 16. Neuizan. in Sylua nupt. lib. 6. num. 38. in fine. Chaſſan. ſuper conſuetud. Burgund. Rub. 1. §. 5. ſuper verſ. text. S' iln'. à grace nū. 70. qui plura pro hac opinione adducit, & dicit ſe vidiſſe hanc deciſionē obſeruari in ducatu Mediolanen. in caſu emergenti. Boerius in deciſ. 300. incip. Et videtur dicendum. numero 2. Robertus Maranta in aurea praxi iudiciorum. part. 4. d. 11. num. 22. & alij alibi: & hæc communis eſt opinio, & magis recepta vt vult Menochius de arbitr. iudic. qq. lib. 2. caſu. 371. num. 17. & Boſs. in tit. de foro compet. num. 116. in fine, vt eum allegat Iulius Clarus lib. 5. §. fin. pract. crim. q. 36. num. 46. Ergo etiam in noſtró caſu concubina debet

ſequi

sequi forum clerici scilicet Ecclesiasticum: cũ magis dignum semper ad se trahere debeat minus dignum per text. in cap. Quod in dubijs, de consecrat. Eccles. & altar. & in cap. Sacris de sepult. & in cap. Pertuas. de arbitris. & in L. Quę religiosis ff. de rei vendicat. & in L. Eum qui ædes. ff. de vsucap. Tertio. Tales personæ sunt de familia clericorum. Qui autem sunt de familia clericorum sunt de foro Ecclesiæ argum. cap. Iudicatum. d. 89. & 12. q. 2. c. Ecclesiarum Seruos. & cap. 2. de foro cōpet. hoc argumento vtuntur Decretistæ. in d. cap. Eos qui. d. 32. Quarto. Pro hac sententia est auctoritas magna DD. Sic enim sentiunt Glossa. Archid. Cardinalis Alexand. Turrecrem. Præpositus, Geminian. & communis in d. cap. Eos qui. Panormitan. in cap. Cum sit generale. num. 25. de foro competenti, & in d. cap. Si concubinæ Anton. in d. cap. Cũ sit generale. Iason. in L. Cum quædam puella. col. 2. vers. Secundo limita. num. 17. ff. de iurisdict. omnium iudic. Ludouicus Roman. in sing. incip. Licet vxor sequatur forum in antiquis exemplaribus fol. 18. col. 4. Ioannes de Platea in L. 1. C. de mulierib. & in quo loco munera sexui congruentia & honores agnoscāt. lib. 10. Felin. in cap. Ecclesia S. Mariæ. col. 38. q. 16. Bertachin. in prima parte repertorij in verb. Cōcubina. Cosmas in Gloss. pragmaticæ sanctionis in tit. de concubinarijs in decreto. §. Ipsas autem concubinas, super

 verbo.

verbo arcere. & ibidem §. Et cum omne fornicationis crimen, super verb. Pertinet, & hęc certè est communior opinio. Petrus Ancharanus in cons. 196. incip. Magnifice & illustris Princeps, & domine mi singularissime. Super secundo dubio, & in regula iuris. Ea quæ. q. 23. à num. 27. distinguit inter fornicationẽ occultã & publicã siue notoriã, & tunc respõdet, ꝙ iudex secularis punit publicã siue notoriã concubinã clerici, non autẽ occultã, sed huius cognitio & punitio spectat ad Ecclesiasticũ. Subiungit autem ꝙ iudex secularis nõ debet de facili in isto casu ad corporalẽ pœnã prosilire; quia etiã adulteria hodie non puniuntur personaliter. Hãc doctrinã Anchar. sequũtur Ioan. de Anania in Rubr. de adulterio & stupro. col. fin. & Andr. Barbat. in c. Per tuas. nu. 4. de probationibus, & hanc opinionẽ cõmunem existimat Bermondus Choueronius in tract. de publicis concubinarijs. fol. 305. vt etiã allegat Iul. Clar. lib. 5. sentent. §. fin. pract. crimin. q. 37. num. 4. sed certè puto quod ille auctor erret. Pauci enim sunt pro illa sententia, vt facile ad hominem argui potest; Concubinatus in genere siue fornicatio, sine ordine ad Ecclesiasticã personã est crimẽ merè Ecclesiasticum, de quo solum Ecclesiasticus cognoscit vt tenuit Gofred. relatus à Panormit. in d. cap. Cum sit generale, & hanc opinionẽ idem Bermondus loco cit. fol. 304. etiam attestatur communem. Ergo necesse est, vt cohærentia

rentia cõstet inter auctores etiam communẽ esse illam, & certè cõmuniorẽ vt asseruimus & satis allegationibus ostendimus concubinatũ cum clerico cõmissum à fortiori spectare ad Ecclesiasticum, propter argumenta supra facta. Si vna ergo cõmunis sit, & alterã cõmunẽ esse necesse est. Deinde fornicatio siue concubinatus non est de iure ciuili prohibitus vt est cõmunis opinio teste Alexãdro in L. Ex facto: §. Si quis rogatus. num. 13. ff. ad Trebell. quamuis sibi in hoc cõtrarius videatur in consil. 59. lib. 4. alijq; existiment contrariam sententiã communẽ. Iulius Clarus tamen in d. lib. in verb. Fornicatio num. 7. putat in puncto iuris veriorem esse primam sententiã, quod cõcubinatus non sit de iure ciuili prohibitus, & certè qui contrarium te[illegible]ent infirmis innituntur fundamentis. Atq; ita videmus, ait Clarus ibidem in fine num. 7. seruari de consuetudine, quæ est optima legum interpres, quia iudices sęculares regulariter hoc crimen nõ puniunt, nisi quatenus requisiti ab Ecclesiasticis brachiũ suum impertiuntur. Sic Clarus. Quãtum autem ad distinctionẽ illã in primis à Petro Ancharan. in d. cõs. inuentam, de fornicatione occulta & notoria puto eam ad propositam quæstionẽ parum facere, vt rectè eam etiam improbat Felinus in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ in d. q. 16. vers. Ex quibus in effectu dubito de eo. Quia non propter notorium efficitur competens iudex

ille

ille qui alias est incōpetens secundum Angel. in L. Magistratibus. ff. de iurisdict. omnium iudic. & Baldus in L.[1] Magisterij. C. eod. tit. per L. Militaribus, de Decurionib. lib. 10. & cap. At si clerici de iudic. & Innocent. in cap. Per inquisitionem. de elect. Licet aliquando iudex competens cui tamen est interdicta iurisdictio certis casibus possit in illis procedere ratione notorij vt patet in cap. Romana. §. notoria. de censib. in 6. & cap. 1. De pœnis. eod. per Bald. & alios in L. 1. C. Ne quis in sua causa, & per Antoñ. & Abbat. in cap. Cū venissent, de iudic. Deinde iura & DD. simpliciter dicunt, quod concubina est de foro clerici & Ecclesiæ. His argumentis Felin. impugnat Ancharan. qui in d. consilio, vt attestatur in d. reg. Ea quæ. num. 27. sic consilium dederat ad consultationem Clarissimi & Illustrissimi Principis Caroli de Maletestis DEVM timentis, iustitiam colentis, & clericorū etiam priuilegia & libertatem custodientis, qui propter abusum frequentem concubinarum & clericorum cupiebat procedere & statuta edere contra huiusmodi cōcubinas & sic de iure consilium ab Ancharano petijt, qui allegatis in vtramque partem quibusdam, tandem per dictam distinctionem resoluit, & ad iura responsum dedit. Præterea illa distinctio occulti & notorij magis inseruit pro foro interiori siue conscientiæ, & exteriori siue foro fori, nec distinguit inter iudicium Ecclesia-

sticum

ſticum & ſeculare externum: Sicuti nec Iudicium ſeculare procedit ſuper ſecretis: Itá Eccleſia etiam nõ iudicat de occultis: Quia in vtroque foro exteriori de non apparentibus & nõ exiſtentibus idem eſt iudicium per text. & notata in cap. Si ſacerdos, de offic. ordinar. & in L. Duo ſunt Titij. ff. de teſtamentaria tutela. Pro reſolutione huius dubij. Dico in primis, Eccleſiaſticos iudices poſſe procedere cenſuris Eccleſiaſticis contra concubinas clericorum: Et ſi has pœnas negligant, nec abſtineant in eorum poteſtate eſſe vt quando Eccleſia amplius quod adhibeat non habet; inuocare brachium ſeculare ad amouendum publica ſcandala: Et hoc probant iura & Cõcilia primo loco pro parte negante adducta. Secundo reſpondeo quod ſi concubinæ clericorum peccent, cum clericis, & ſcandala inde oriantur, nec Eccleſiaſticus iudex manum apponat, ſeculares iudices poſſe propria auctoritate apprehendere, ac contra eas procedere, ac pœnis virgarum & ſimilibus afficere pro modo culpæ, & in hoc caſu eſſe locum præuentioni; nec ſemper expectandum fore donec inuocentur ab Eccleſiaſticis, & ſane dolendum quod tardius rariuſque ab vtroque iudice contra hoc infœlix hominum genus procedatur. Et ſic Auffrerius in repetit. Clement. 1. de officio ordinarij in 2. reg. & fallentia 33. & in tract. de poteſt. ſeculari ſuper Eccleſiaſticas perſonas reg. 2. numero 34. & poſt

eum

cum Boerius in decis.72.incip. Prima facie videretur quod non, attestantur in præsenti in regno Franciæ obseruari, quod iudex laicus accipiat cognitionem, & puniat cócubinas licet etiã puniri possint per iudicẽ Ecclesiasticũ. Fundamentũ eorũ est. Cócubina clerici in sacris constituti cómittit sacrilegij crimen cap. Qui Christo.& cap. Virginibus. 17.q.1. Sed sacrilegium est cómunis fori.cap.Cum sit generale, de foro cópetenti. Hoc fundamentũ istorũ DD. est satis infirmũ, quia cómuniter DD. sentiunt mulierẽ cócumbentẽ cum presbytero simplicẽ fornicationẽ cómittere vt asserũt post alios Iul. Clar. lib. 5. §. Fornicatio. num. 18. & ibid. §. Incestus. num. 1. in fine, & Fernã. Vasquius lib. 3. de testament. §. 22. num. 50. Ratio autem firma prædicti responsi est quæ innuitur à Petro Ancharano, & Ioan. de Anania locis cit. Concubina clerici nó est exempta à iurisdictione secularis iudicis; cũ nullo canone talis exemptio probetur, nec per hoc offenditur Ecclesiastica libertas, nec honestas clericorum violatur, sed potius iuuatur, & sacri canones custodiuntur. Hinc etsi concedatur fornicationem de iure ciuili non esse prohibitam, nihilominus constitutione, lege, aut consuetudine induci potest, modus puniendi concubinas clericorum. Talis enim constitutio, aut consuetudo non est contra libertatem clericorum, nec inducit grauamen Ecclesiæ, nec sacris canonibus improbatur.

tur. Ergo propter criminis punitioné ad amotioné scandalorũ à laico senatu possit lex, aut statutum fieri de puniendis clericorũ concubinis prout consuluit loco cit. Ancharan. de concubina notoria. Nunc ad argumenta in cõtrariũ. Ad primũ Canones citati, & Cócilia allegata decernunt Ecclesiasticos debere procedere cõtra cõcubinas clericorũ pœnas Ecclesiasticas, & pœnas cõuenientes; etsi concubinæ nõ his emẽdentur, nec cuitent cõsortiũ clericorũ, si Ecclesia vlterius non habeat remediũ, procedendum esse ad inuocationẽ brachij secularis: non sit tamen in canonibus & concilijs inhibitio secularibus de non procedendo contra tales mulieres: aut de non puniendo; nec vlla exemptio adfertur: Vnde pro sua auctoritate laici etiam possunt coercere & in corpore iuxta mensurã delicti, & circumstantias concubinas pœnis afficere, nisi alibi alia sit cõsuetudo longo tẽpore prescripta quæ iurisdictionẽ solũ Ecclesiastico iudici tribuat in cõcubinarũ crimine. Certum enim est consuetudinẽ longam & antiquã iurisdictionẽ tribuere cap. Cum contingat, prope finem, de foro compet. & cap. Dilecti, de arbitr. Gloss. ibidem, in verb. Consuetudinem, & L. 2. C. Quæ sit longa consuet. Innocent. in cap. Cum ab Ecclesiarum de offic. iudic. ordinarij. Bald. in L. Etiam, num. 13. C. de execut. rei iudicat. & alij alibi, & sic consuetudine forum quæritur per iura allegat. & similia. Ad secun-

dum licet plurium DD. ea sit opinio quod propter continentiam causæ laicus cum Ecclesiastico crimen cōmittens etiam sit ad Ecclesiasticum iudicem remittendus plurimi tamen etiam ab ea opinione recedunt. Petrus Rebuffus in auctent. Habita. C. Ne filius pro patre. Priuilegio. 106. Hanc opinionem passim receptam in praxi asserit, & Nicolaus Boerius super consuetud. Bituricens. in tit. de iurisdictione. §. 9. attestatur priorem opinionem nusquam in praxi seruatam fuisse. Hanc etiam posteriorem sequuntur Crauet. cons. 232. col. 1. Antonius Gomezius tomo 3. variar. resolut. cap. 10. num. 6. Didac. Couarr. pract. qq. cap. 34. num. 1. & post alios plures Iulius Clarus lib. 5. §. fin. pract. crimin. in d. q. 36. num. 43. vbi ostendit in varijs locis sic in practica obseruari, & sic concludit: Et ideo ab hac communi obseruantia non recedas in practica. Argumenta pro priori sententia soluuntur ex his quæ Couarruuias & Gomezius congerunt. Præterea nunc respondetur priorem opinionem verā esse in indiuiduis, quando causæ diuidi nequeunt, tunc tota causa tractari debet coram iudice illius qui fori priuilegio gaudet. At in nostro casu causa est diuidua, distincta sunt enim peccata clerici & concubinæ, & causæ commodè diuidi possunt; ita quod Ecclesiasticus procedat contra Ecclesiasticum; & secularis contra secularem personam scilicet concubinam, prout etiam

etiam contingit, quando laicus cum clerico crimen committit. Atque sic vterque iudex fungitur sua iurisdictione absque diminutione auctoritatis mutuæ. Ad tertium etiam respõdet Ancharanus in d. cons. quod vbi eximunt iura clericos & eorum familiam, vt in cap. Nullus iudicum, de foro compet. nomimine familiæ non continetur nepharia concubina, nec mirum; quia nec iniusta vxor vt ff. ad municipales & de incolis. L. De iure. §. fin. Deinde respondeo, quicquid dicat Laurentius Calcaneus in cons. 70. incipienti. Pro dicto Nicolai familiari D. Episcopi famuli clericorum laici quantum ad fori declinationem nõ gaudent priuilegio ipsorum clericorum, vt bene notat Panormit. in cap. Nullus iudicum, quod est secundum de foro competenti. num. 6. & sic communis opinio sentit vt post alios docet Iulius Clarus in d. §. fin. q. 37. num. 18. Verum quod Panormit. Anton. Cardin. & communiter alij per text. & Gloss. in d. cap. 2. tradunt omnes familiares Clericorum Ecclesiæ & eius seruitio deputatos gaudere priuilegio fori. Familiares autem Episcoporum etiam laici gaudent priuilegio clericorum cap. fin. de offic. Archid. & ita communiter tenent DD. vt testatur Panorm. in d. cap. 2. num. 6. Non est tamen vllus canon, qui faueat in hac parte Ancillis & concubinis Ecclesiasticorum, quæ turpibus & inhonestis actibus occupantur. Quare mirandum

quod Decretistæ communi calculo tam infirmo argumento moti fuerint, nec animaduerterint tam perditas & inhonestas mulieres indignas esse, quæ tam honesto titulo defendantur, & clericorum, quorum turpitudine abutuntur, priuilegio fruantur. Ad quartum respondetur, etsi multi sint allegati auctores in fauorem concubinarum, tamen non omnes eas à seculari iudicio liberas pronunciant, sed secundum materiam subiectam canonum loquuntur, qui quem sensum habeant, supra declaratum est. Quidam autem ex eis in contrarium sunt, de quorum auctoritate non est curandum, cum non satis firmis argumentis suam stabiliant sentẽtiã. Sed nunc restat vt filum interruptũ iterũ cõnectamus, atq; principali quæstioni, quæ hoc cap. præcipuè tangit, respondeamus: Sit ergo.

Decimaquarta & vltima Cócl. *Nulla secularis potestas absq; iniuria potest bannire Ecclesiasticas personas.* Hæc conclusio fundatur in hoc cap. & in omnibus canonib. quibus ꝓbatur Ecclesiasticorũ exéptio in actionibus ꝑsonalibus & criminalibus, de quibus ad longũ supra. Etsi autẽ præsens caput in textu tantũ sermonẽ faciat de Episcopo, tamen eadẽ est ratio quantũ ad hoc de omnibus clericis, vt cõstat ex sumario cap. & sic intelligunt DD. Panormit. Anton. Ioã. Andr. Cardinalis, Anchar. & alij cómuniter ibid. Ioan. Lup. in tractat. de libert. Ecclesiast. 2. part. q. 1. & alij alibi. Facit etiã abunde pro hac

hac conclusione Bulla Cœnæ Domini in excommunicatione 19.§.incip. Excommunicamus omnes & quoscunque magistratus, senatores, &c. ibi: contra Ecclesiasticas personas, illas banniendo, capiendo, processando, seu sententias cõtra illas proferendo vel exequẽdo, &c. Sed de his satis. Nunc breuibus agendum de iniurijs, quæ solent præcipuè irrogari locis sacris.

SECVNDA QVAESTIO.

An & quomodo iniuria locis sacris inferatur?

PRIMA CONCLVSIO: *Non est negandum violatione templorum & locorum sacrorũ per vim & violentiã iniuriam inferri.* Hæc conclusio constat ex vtroque iure 17. q. 4. can. Miror. c. Reum. c. Constituit. c. Definiuit. & alijs multis seq. ibidem. cap. penult. & fin. de immunit. Eccles. L. Fideli. & L. Præsenti. C. De his, qui ad Ecclesias confugiunt. In vtroque iure statuuntur pœnę contra violantes locorum sacrorum immunitatem & iniurias inferẽtes Ecclesijs, vt infra clarius patebit. Vt autem hæc materia penitius intelligatur, aliqua paulo latius sunt resoluenda, & in medium adferenda de Ecclesiarum immunitate, quæ quando læditur, iniuria fit loco & Ecclesiæ. *Primum.* Competit enim de iure Ecclesiæ quædã immunitas, vt homines scele-

rati ad loca ſacra confugientes vincti non poſſint extrahi, ſed defendantur ſub protectione Eccleſiæ, à poteſtate ſeculari. *Secundũ.* Etſi hæc immunitas fundamentum & originem habere valeat ex ſcriptura veteris teſtamenti, nunc tamen tempore Euangelij talis immunitas nõ eſt iure diuino præcepta. Prima pars huius notabilis patet ex Exod. cap. 21. Qui percuſſerit hominem volens occidere: morte moriatur. Qui autem non eſt inſidiatus: ſed DEVS illum tradidit in manus eius: conſtituam tibi locum in quo fugere debeat. Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum & per inſidias: ab altari meo euelles eum vt moriatur. 3. Regum. 2. Fugit Ioab in tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris. Hinc erant cõſtituti paſsim ciuitates refugij in præſidium homicidarum & fugitiuorum Deuteron. 10. Numer. 35. Ioſue 20. & alibi. Secunda pars ſatis aperta eſt, cum lex vetus in aduentu Chriſti expirauerit, cap. Tranſlato, de conſtitutionibus. Ad Hæbr. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt legis quoq; tranſlatio fiat. De hac re plurima dicta ſunt in cap. 1. ſupra q. 1. Nec lex Euangelica quicquam ſtatuit de immunitate hac, vt ex Euangelicis ſcriptis ſatis conſtat. Confirmat idem propoſitum ratio Theologica fundata in S. Thoma. 1. 2. q. 108. art. 1. & 2. atque explicat Dominic. à Soto. lib. 2. de iuſtitia & iure. q. 9. art. 1. & 2. & diſtinctius idem S. Thomas quodlibeto 4. art. 13.

licet

licet breuius. A Christo Domino nulla lex instituta fuit præter naturalis iuris præcepta, nisi de his, quæ omnino ad sacramenta & articulos fidei spectant. Immunitas autem Ecclesiastica iuris naturalis non est, cum nec sit de principijs iuris naturalis, nec ex his necessaria consequentia inferatur: Nec etiam ad sacramenta, vel fidei nostræ articulos pertinet. Vnde rectè colligitur quod imunitas sacrorum locorum non est de præcepto diuino tépore Euangelij. Est ergo iure positiuo de nouo sub Euangelio constituta immunitas Ecclesiarum & iustè sanctèque sane id factum est ad Christianæ religionis vtilitatem, & in honorē locorum sacrorum, vt clarum est ex testimonijs veteris scripturæ supra allatis. Imo etiam Ethnici suis locis, in quibus cultum falsorum Deorum exercebant, hanc etiam attribuebant immunitatem, quam nefas violare sentiebant, vt satis apertum est ex Iustino lib. 38. dum in hunc modum scribit: Laodamia autem cum in aram Dianæ confugisset, concursu populi interficitur. Quod facinus Dij immortales assiduis cladibus gentis, & prope interitu totius populi vindicauerant, nam sterilitatem famemq; passi, & intestina discordia vexati externis ad postremū bellis penè consumpti sunt. Miloque Laodamiæ percussor in furorem versus, nunc ferro, nunc saxo, in summo dentibus laceratis visceribus, duodecimo die interijt. Sic Iustinus. Pausanias

nias etiam ſcribit lib. 1. vt referunt Tiraquell. in annotationib. ad Alexand. ab Alex. Genial. dier. lib. 3. cap. 2. & poſt eum Couarr. lib. 2. variarum reſol. cap. 20. num. 2. Syllam, quia Ariſtionē qui in Mineruæ templū aufugerat, vi extractum interimi iuſsiſſet, in illius teterrimi morbi genus, quem Phthiriaſim græci, pedicularē latini nominant, incidiſſe. Vtinā qui nunc Chriſtiano nomine gaudent, hanc etiam imbibiſſent Chriſtinā ſententiā Deum verum ſumum & omnipotentē ſæpe vindicare iniurias eorū qui libertatē Eccleſiarum, Eccleſiaſticarumq; perſonarum ſine vlla cōſciētia lædunt, & loca ſacra cædibus, ſacrilegis manibus, impijs horrendiſque ſceleribus contaminant, abſq; vllo reſpectu, quod in talibus locis verus Deus qui omnia intuetur, nihilq; culpabile impunitum relinquit colatur, adoreturq;, eiq; verū, incruentū, ac propitiatoriū ſacrificiū imolatur, in quo nō ſanguis hircorū vitulorū ſed Chriſti filij Dei, & agni immaculati offertur. Quærimus ſæpe cauſas humanarū calamitatū & aſsiduorū bellorū quæ intus & foras graſſantur, non tamen iniurias, & peccata quibus Deus iuſtè iraſcitur vt vindictam inferat, amouemus. Aſylorum etiam frequēs eſt apud antiquos memoria, quę erant loca religioſa atq; ſacra eorū opinione, vnde fas nō erat quenquā rapere. Primum enim Aſylum Cadmus, dum Thebas cōderet, dicitur erexiſſe, ad qꝫ cōfugientes ſine diſcrimine ſerui & liberi,

beri, ab omni pœna tuti erant, vt post alios tradidit Alexander ab Alexandro Genialiũ dierum lib. 3. cap. 20 Romulus etiã postea secutus aliorũ exemplũ & cõstituit asylum, vt meminerunt Vergil. lib. 8. AEneidos, dum ait:

Hunc locum ingentẽ, quem Romulus acer
Asylum (*lupercal.*
Rettulit, & gelida monstrant sub rupe

Ouidius lib. 3. Fastorum.

Romulus vt saxo lucum circumdedit alto:
Quilibet huc, inquit, cõfuge tutus eris.

Titus Liuius lib. 1. qui & lib. 36. ab vrbe cõd. testis est templum Apollinis Deluim asylum fuisse. Sed & D. Augustin. lib. 1. de Ciuitate Dei, cap. 34. Romulũ & Remum Asylum cõstituisse testimonium perhibet, & Lactan. lib. 2. cap. 7. etiã meminit Romulũ asylũ erexisse. Sicut etiã Plutarch. in vita eiusdẽ. In Aphrodisio & Papho Veneris, apud Stratonicẽ. Iouis & Triuię tẽpla, Siculis Palisci ara, in Peloponneso Hermionę phanũ sacrũ Cereri & Proserpinę, in Epheso Artemisiũ, Pergami ędes Aesculapij, in Gręcia Calidonię Palladis tẽplum, tantæ dignationis fuere, vt capitalẽ fraudẽ ausi, aut pecunia iudicati, qui ad illa confugissent, noxa pecuniaq; exoluerẽtur, vt Alexan. in d. cap. 20. post antiquiorum hystorias colligit. Plura etiã de hac materia exẽpla profert Cornelius Tacitus lib. 3. fol. 3. ante finem libri. Qui veterum scriptorum loca

videre cupit, vnde Alexand. sua desumpsit, qui plura alia recenset, legat Andream Tyraquellum in annotationibus ad Alexandrum loco cit. Athenis asylum videtur etiam dictũ templũ misericordiæ, vt ex Seruio in lib. 8. Aeneidos & Statio Poëta lib. 12. vbi sic cecinit:

Vrbe fuit media nulli concessa potentum,
Ara Deûm, mitis posuit clementia sedẽ,
Et miseri fecere sacram, &c.

Annotarunt Ludouicus Viues in Augustinum de Ciuitate lib. 1. cap. 34. & Tyraquell. loco cit. Nec immerita Asyla possent dici templa misericordiæ, quia facinorosi liberabantur à pœnis debitis, & misericordiam consequebantur. Asyli etiam meminit iurisconsultus in L. Quis sit fugitiuus. §. Apud Labeonem ff. de ædilit. edicto. Gloss. ibidem exponit, & trahit ad libertatem & immunitatem Ecclesiarũ. Verum Tiberius Cæsar, cum ꝓpter asylorũ impunitates plurima facinora admitterentur ne impunita manerẽt crimina in perniciem reipublicæ immunitates asylorum abrogauit, vt velle videtur Suetonius in Tiberio, vel potius reformauit, & modum præscripsit, vt colligi potest ex Cornelio Tacito loco cit. & lib. 4. idem Tacitus scribit Samiæ Iunoni, & Aesculapij delubro, ius veteris immunitatis ob religionem Tyberium restituisse, vt etiam Alexand. loco cit. narrat. Sed his omissis & alijs quæ docent omnium

etiam

etiam Ethnicorum consensu semper templis & aris honorem delatum, & immunitatem attributam ad propositum reuertamur. *Tertium.* Per loca sacra in hac materia intelliguntur Ecclesiæ, capellæ, sacella, & templa pro missarum celebratione auctoritate Episcopali constructa text. in cap. Ecclesiæ, de immunitate Ecclesiar. DD. ibidem. Angel. Syluest. & alij in verb. Immunitas. Nauarr. in manuali confessar. cap. 25. num. 17. Cæmiterium etiam consecratum pro sepultura mortuorum siue contiguum Ecclesiæ sit, siue separatum ab ea comprehenditur sub immunitate. cap. Quisquis. 17. q. 4. & DD. locis cit. Eadem est ratio de hospitalibus, ędificatis auctoritate Episcopi. Panormitanus in cap. penult. de immunitate Ecclesiarum. Felinus. in cap. De quarta de præscript. col. 3. Archidiac. in cap. Definiuit. 17. q. 4. Angel. Syluest. & Nauarr. locis cit. Bald. in L. Si quis ad declinandam. C. de Episcop. & Cleric. & cõmuniter alij alibi, nisi cõsuetudine rationabili aliud sit obtentũ, quę etiã valet ad illũ effectum iuxta doctrinã Panormit. in d. cap. Ecclesiæ, quam approbat Didacus Couarruuias lib. 2. variarum resolut. cap. 20. vbi doctè tractat de immunitate Ecclesiarum. Domus etiam Ecclesiæ ad habitationem pastoris & clericorum constructa intra triginta, aut quadraginta passus prope Ecclesiam. Extenditur de iure hæc immunitas ad spacium quadraginta passuum in circui-

tu Ecclesiæ maioris & matricis. cap. Sicut antiquitus, & cap. Quisquis 17. q. 4. vel 30. passuū circa alias Ecclesias. d. cap. Quisquis & in d. cap. Sicut antiquitus, inquit canon Nicolai Papæ ad omnes Episcopos, à sanctis patribus statutum est: statuimus vt maior Ecclesia per circuitum quadraginta passus habeat. Capellæ vero vel minores Ecclesiæ 30. Qui autē confinia eorum cōfringere tentauerit: aut personā hominis vel bona eius inde subtraxerit, nisi publicus latro erit, quousq; emendet, & nisi quod rapuerit reddat: excomunicetur. Verū in quibusdā locis hoc vsu receptum nō est, vt auctores attestantur. In alijs aliter obseruatur prout iure statutum est; Vnde Iul. Clar. lib. 5. sentent, §. fin. practic. crimin. q. 30. num. 2. ait quod senatus, scilicet Mediolanen. vltimo Octobr. Anno 1559. iusserit prætori Papiæ, vt restitueret quendam Pitium imputatum de vxoricidio, captum in cubiculo cuiusdā domus sitæ intra 16. passus ab Ecclesia maiori, dummodo ipsa domus cohęreret Ecclesiæ, & esset ipsius Ecclesiæ. Solet tamen obseruari, vt immunitas semper obseruetur vsque ad fines cæmiterij; forium siue ianuarum, claustrorum, atrij, & circuitus terminis circumscripti. Hinc resoluitur dubium, quid dicendum de reo, qui post crimen commissum confugit ad Ecclesiam, eamq; clausam reperit, nec intrare potest, sed manu portam, eiusq; ansam, aut vectes apprehēdit, an posit à satellitibus secularis

ris magistratus inde rapi absque violatione & iniuria Ecclesiæ. Immunitatẽ in hoc casu violari rectè sentit Couarr. loco cit. num.17. post Ioann. Igneum in L. 1. ff. ad Syllanian. num. 57. qui Rhotomagi ita sæpissime iudicatum fuisse dicit. Satis enim hæc responsio fundata est in ratione sacrorum canonum. Eadem est ratio, si quis existentem in porta Ecclesiæ aut Ecclesia, aut alio loco sacro per vestem extensam arriperet, & ab Ecclesia abduceret, sic abducens, aut vi rapiens reus esset læsæ immunitatis Ecclesiasticæ Ioan. Andr. in c. fin. de immunit. Eccles. Igneus & Couarruuias loc. cit. De iure etiam domus Episcopi habet immunitatem maximè si sita sit intra quadraginta passus maioris & matricis Ecclesiæ. cap. Id constituimus. 17. q. 4. Innocentius, Hostiensis, & alij communiter cap. Inter alia, de immunitate Eccles. Sunt tamen qui velint non cõpetere hanc immunitatem domui Episcopali, si distet ab Ecclesia, & non comprehendatur infra quadraginta passus: Passus autem prout huic rei inseruit, est quinque pedum mensura. Glossa in cap. Sicut antiquitus. 17. q. 4. ex Isidoro Gloss. in L. 3. ff. de verbor. signific. Andreas Alciatus in lib. de quinque pedum præscript. & in L. Mille passus. ff. de verbor. signific. Isidorus lib. 15. Etymol. cap. 15. & alij communiter alibi. Hoc tamen obseruandum ꝙ ei qui ad Ecclesiæ immunitatẽ confugit, licitũ est ad requisita naturæ necessarios vsus exire

debitis

debitis locis, dummodo terminos non transeat, & in extraneas domos se non recipiat per text. Concilij Toletani XII. can. 10. insertum à Gratiano 17. q. 4. cap. Diffiniuit sanctum Concilum. *Quartum* in examine & consideratione immunitatis Ecclesiarum etiam apud seculare tribunal, magis insistendum canonum decretis & decisionibus, quam ciuilis iuris legibus & sanctionibus Raphael Fulgosius in L. Fideli. C. de his qui ad Ecclesiam confugiunt. Ioann. Fabri. Instit. De his qui sunt sui, vel alieni iuris, & his allegatis. Alexand. in cons. 145. incip. Viso themate & his quæ eleganter & copiosè consulendo. num. 4. lib. 7. Oldrad. in cons. 154. incip. Quidam deliquit vsque ad mutilationem. Alberic. in Rubr. C. de ijs qui ad Eccles. confug. Panormitanus in d. cap. Inter alia. num. 24. Immolen. in Clem. 1. in fine de pœnit. & remissionibus. Cardinal. ibid. Chassan. super consuet. Burgund. Rubr. 1. §. 5. vers. S'iln'. à grace. num. 111. in fine. Couarruuias loco cit. num. 3. & alij alibi, atque hæc communis opinio est vt attestatur Couarr. Ratio est, Immunitas hæc concernit honorem reuerentiamque locorum sacrorum, quorum cura Pontifices ac prælatos Ecclesiæ attingit, Ergo merito canones, qui ex præscripto Pontificum & Ecclesiæ prodierunt præferuntur legibus in decisione causarum circa immunitaté locorum sacrorum, non sunt tamen canones nimis hic extenden-

tendendi vltra intentionẽ cõditorũ, & sanum sensum. Hinc merito reijcienda sentẽtia Salyceti in Auctent. 2 Qui C. de adulter. in fine & Angeli ab Aretio in tractatu malefic. in verb. Fama publica. vers: Quarto quæro, quos sequuntur, Andr. Alciat. de præsumptionibus. regula 3. præsumpt. 33. Petrus de Ferrarijs in sua practica. tit. in forma inquisitionis. Carolus Molinæus in addit. consil. 145. Alexandri qui existimant à canonibus recedendum in decisione huius materiæ sed malè ex causa relata. Et sic valde temerariè nec sine errore loquitur practica Ferrarien. loco cit. etiam allegata à Boerio in decis. 109. Damhauderio in rerum criminalium praxi, cap: 106. num. 21. & alijs alibi non tamen improbata quod tamẽ fieri debuit: quãdo ibidẽ versic. Ex ijs potest non improbabiliter quæri, dicit iura canonica fuisse ad placitum & sine ratione facta, imo contra ius diuinum; quo cautum est: Domus mea, domus orationis vocabitur. Vos autem fecistis eam speluncam latronum. cap: Decet. de immunit. Eccles. in 6. Quæ omnia falsa sunt. Canones enim quos leges non dedignãtur imitari cap. 1. de noui oper. nunciatione. d. 10. cap. 1. & in auctent. vt clerici apud proprios Episcopos sunt approbati ab Ecclesia quæ errare nequit in eis quæ ad fidẽ & mores spectant, fundantur aut in iure diuino, aut in firmamẽto rationis, aut patrũ & cóciliorũ decretis. Vnde impudens & temerarius est, qui

ita

ita laxè & effrenatè de eorum auctoritate loquitur. Contingit quandoq; ex absurda canonum interpretatione, & ignorantia quorundã hominũ qui non rectè sanũ rectumq; sensum canonũ assequuntur, absurdas etiam sequi sententias: Non tamen ideo canones sunt reijciendi, & damnandi, sed cum intelligentia saniorum & doctiorum auctorum amplectendi. Nunc vlterius procedendum per conclusiones ad decisionem. Sit igitur.

Prima Conclusio. *Regulariter omnis reus ob crimen etiam graue commissum ad Ecclesiam siue loca sacra confugiens gaudet immunitate Ecclesiastica, nec potest violenter, aut vi extrahi.* Hæc probatur ex vtroq; iure canonico & ciuili. 17. q. 4. cap. Si quis cõtumax. c. Reum. cap. Frater. cap. Quisquis. c. Diffiniuit. cap. Id cõstituimus & alijs ibidem, cap. Inter alia. & c. penult. de immunit. Eccles. L. Fideli. & L. præsenti. C. de ijs qui ad Eccles. confug. DD. in his locis Summistæ in verb. Immunitas, & alij alibi vt ex sequentibus latius patebit.

Secunda Conclusio. *Quando quis post crimen commissum loci sacri immunitate gaudet, iudex secularis etiam non potest sine maxima iniuria inhibere ne existenti inibi alimenta, vestimenta, aliaue necessaria administrentur.* Per text. in d. L. præsenti. Panormit. Hostien. & cõmunis in d. cap. Inter cætera. Summistæ in verb. Immunitas. Couarr. loc. cit. nũ. 17. Anton. Gomez tom. 3. variar. resolut. cap. 11. nũ. 1. & alij cõmuniter in hac

materia scribẽtes. Necessaria autẽ administrabuntur de suo proprio si habet, aut de bonis Ecclesiæ, si non sufficiat ad ꝓuisionẽ vt DD. cõmuniter volunt. Hinc ianuæ Ecclesiæ non possunt obsideri à custodibus ad ꝓhibendũ ne necessaria deferantur ad im̃unitatẽ hoc enim esset contra ius im̃unitatis. Nec etiam sic in loco sacro existens potest compedibus, catenis, aut vinculis ligari, ne fugere quò voluerit, nõ possit, aut liceat. Guid. Pap. in decis. 121. Couarr. loc. cit. & alij. Tradũt tamẽ moribus & cõsuetu dine receptũ esse, vt quãdo dubium est, an reus q ad Ecclesiã iam cõfugit, gaudere debeat im̃unitate Ecclesiastica, interim ponatur in cõpedib. aut custodia muniatur, donec cognitũ fuerit, an gaudere priuilegio loci sacri debeat, necne?

Tertia Concl. *Reus qui de iure gaudet priuilegio immunitatis, siue vi abstractus fuerit, siue spõte ab Ecclesiasticis dimissus, nõ potest ãplius ex delicto condẽnari ad mortẽ, mutilationẽ, aut aliã pœnã corporis afflictiuã.* Text. probat. 17. q. 4. cap. Reum, ait, ad Ecclesiam fugientem nemo abstrahere audeat: neq; inde donare ad pœnã, vel ad mortẽ, vt honor Ecclesiarũ conseruetur; sed rectores Ecclesiæ pacẽ eius & vitã & mẽbra obtinere studeant: tamẽ legitimè cõponat ꝙ iniquè fecit, & ibid. in cap. Id constituimus ex Concilio Aurelianensi. Id constituimus obseruandũ quod Ecclesiastici canones decreuerũt, & lex Romana constituit: vt ab Ecclesiæ atrijs, vel domo

Episcopi eos abstrahere omnino non liceat: sed nec alteri consignare nisi ad Euangelia datis Sacramentis de morte & debilitate, & omni pœnarum genere sint securi: ita vt ei cui reus fuerit criminosus de satisfactione conueniat, &c. & in d. cap. Inter alia, de immunitate Eccles. ibi: Nec inde debet damnari ad mortem, vel pœnam, sed rectores Ecclesiæ sibi obtinere debent membra & vitam. Conclusionem tenent Gloss. Hugo, Turrecrem. Archidiac. & alij decretistæ in d. cap. 3. Reum S. Antoninus in 3. partte tit. 12. cap. §. 1. Angel. in summa verb. Immunitas, num. 16. Syluest. eod. verb. 3. q. 4. Panormit. Hostiensis, Ioannes Andreas, Antonius, Cardin. & alij communiter in d. cap. Inter alia. Alexand. & Oldrad. in consil. alleg. & hæc est communis opinio expresse in canonibus: Potest autem talis puniri pro delicto pœna pecuniaria; aut alia præter mortem, aut mutilationem, aut sanguinis effusionem. Alia autem ratio est de eo qui ad Ecclesiam confugit, in casu quo non gaudet immunitate sed licitè potest extrahi; tunc enim siue licitè extractus fuerit, siue sponte exierit; & deinde captus fuerit perinde punitur pro merito ac quantitate criminis, ac si nunquam ad Ecclesiam confugisset vt post Ioann. Gallum in suis quæstionibus per arestum. q. 172. & Guidonem Papæ in d. decis. 121. Panormit. in d. cap. inter alia in 4. notab. colligit Chassan. loco cit. numero

114

114. & Nicolaus Boërius in decis. 109. incip. Et circa hanc quæstionem sunt canonistæ, in fine dicit quod de cōsuetudine & stylo Franciæ, talis punitur ac si nunquam ad ædem sacram confugisset, postquam immunitate gaudere non debet; & Iulius Clarus libro 5. §. fin. practic. crimin. q. 30. num. 23.

Quarta Conclusio. *Sunt quædam crimina excepta, quæ qui committit etiamsi confugiat ad Ecclesiam, non gaudet immunitate sed potest violenter inde extrahi, & condemnati ad pœnam promeritam mortis, aut aliam corporalem pro qualitate delicti.* Hæc conclusio est communis omnium DD. & probatur ex can. Sicut antiquitus. 17. q. 4. & cap. Inter alia, de immunit. Eccles. & cap. fin. ibidem. In primis nō gaudet huiusmodi immunitate etiam si ad Ecclesiam confugiat, Publicus & famosus latro. per text. in d. can. Sicut antiquitus, & d. cap. Inter alia, & communis ibidem, nec est controuersia ob text. clarū. Publicus latro hoc loco dicitur ille, qui in itinere publico siue via regia, vel mari commisit furtum, argum. text. in L. Capitalium. §. grassatores, & §. famosos. ff. de pœnis. Quia enim huiusmodi furtum rarissimè sine homicidio perpetratur, ideo grauius crimen censetur ex adiuncto. Huic adiungitur nocturnus depopulator agrorum; qui segetes, vel frumenta deuastat & conculcat, talis excipitur in d. cap. Inter alia, secundum omnes DD. Quandoquidem enim tale crimen in

maximũ reipubl. damnũ tendit, dum frumẽta ad hominum sustentationem ordinata perduntur, merito talis non gaudet beneficio Ecclesiasticæ immunitatis. Huic accedit quod cum hic malefactor nocte damnũ inferat periculosius agit, & ei difficilius resisti potest, vnde & crimen grauius efficitur argum. eorum quæ de fure nocturno adducuntur in cap. 2. & 3. de homicid. & L. Itaque. ff. ad leg. Aquiliã, & in L. Furem. ff. ad leg. Cornel. de sicar. Tertio non gaudet immunitate reus committens crimen in Ecclesia, aut loco sacro, vnde extrahi potest, & puniri pœna crimine digna, per text. cap. fin. de immunitate Eccles. Nonnulli, ait Gregorius IX. impunitatem suorum excessuum per defensionem Ecclesiæ obtinere sperantes, homicidia & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesijs, vel earum cœmiterijs committere non verentur: quæ (nisi per Ecclesiam ad quam fugerint crederent se defendi) nullatenus fuerant commissuri, &c. Cum autem in eo in quo delinquit, puniri quis debeat, & frustra auxilium legis inuocat, qui committit in legem: mandamus quatenus publicè nuncietis tales non debere gaudere immunitatis priuilegio quo faciunt se indignos, & in Auctent. Vt liceat matri & auiæ. §. Quia vero ita. collat. 8. inquit text. Non enim debent huiusmodi personæ in venerabili loco munimen habere, quẽ ipsi per scelus proprium despexerunt;

runt, atq; in hoc casu cōmuniter DD. conueniunt in d. cap. fin. Sumīstæ in verb. Im̄unitas & alij alibi. Videtur tamē Ludouicus Romanus dissidere ab omniū sententia in cōsil. 234. incip. Aduertendū quia dico hoc falsissimū, ductus auctoritate Gloss. in cap. Frater. 17. q. 4. Hęc Gloss. vt obseruat Couarr. loco cit. nū. 15. versic. Vicesimoprimo ex canonū cōstitutionibus, quæ vt vulgo in omnibus fere codicibus legitur expresse asserit, delinquentē in Ecclesia ab ea euelli non posse, eiusq; im̄unitate gaudere, at si tollatur à Glossa dictio, non, quæ expungēda est, attenta ipsius Glossæ intētione, potius ꝓbat decisionē, text. in. d. c. vlt. Sic Couarr. Sed in quibusdā exēplaribus etiā satis antiquis, nullā, nō apparet. Sed & hoc obseruandū Angel. in verb. Im̄unitas. nū. 17. post alios distinguere eū nō gaudere im̄unitate, qui peccat in Ecclesia sub spe cōsequēdi im̄unitatē: alias peccantē sine tali spe habere priuilegium loci sacri per rationē text. in d. c. vlt. Alij vero indifferenter volunt peccantē in Ecclesia non gaudere, siue crimē cōmitat sub spe impunitatis & im̄unitatis, siue non, quia cū duę rationes assignentur in d. c. fin. deficiēte vna, altera ꝑsistit & obtinet: Ita sentiunt Panorm. in d. cap. fin. col. 2. Auffrer. ad decis. Capellę Tholoss. 422. Nauarr. in manuali cōfess. cap. 25. num. 20. in fine. Didac. Couarr. loco cit. versic. Vicesimo secundo deducitur. Iul. Clar. in d. q. 30. num. 15. §. fin. & hæc opinio in praxi recepta

 secun-

ſecundum hos DD. licet alia in Theorica ſit communis. Limitanda ſunt ſuperiora vt non habeant locum quando crimen in Eccleſia commiſſum eſt leue. Panormit. Hoſtien. & alij in d. cap. vlt. Aufrer. loco cit. Sylueſt. in verb. Immunitas. 3. §. 1. Couarr. loco cit. Verſ. Vigeſimoquinto & hæc eſt communis opinio. *Dubium vero eſſe poteſt: An ſi quis in vna Eccleſia crimen committat, & deinde pro conſequenda immunitate ad aliud templum, vel locum ſacratum confugiat, inibi gaudeat immunitate.* Reſpondetur negatiuè, Henricus poſt alios in cap. Eccleſiæ, de immunit. Eccleſiarum. Couarr. loc. d. verſic. Viceſimotertio delictum committens, &c. Iulius Clarus vbi ſupra num. 15. & atteſtatur communem eſſe opinionem. Ratio redditur. Quandoquidem vna eſt per totum orbem terrarum vniuerſalis Eccleſia qui iniuriam facit vni particulari Eccleſiæ, omnes offendiſſe videtur. Syluester tamē in verb. Immunitas 3. q. 2. dicit contrarium de conſuetudine ſeruari apud aliquos forte putātes, quod ſicut minor vtitur ſuo priuilegio contra alium minorem, ita vna Eccleſia contra aliam. Quarto non habet beneficium immunitatis Eccleſiaſticæ, qui proditoriè & per inſidias alium interfecit. text. in cap. 1. de homicidio: cuius verba ſunt ex Exodo 21. cap. & hæc ſunt: Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari euellet eum vt moriatur, & ſuper verſic. Si quis per induſtriam,

dustriam, ait Nicolaus de Lyra, quod Ecclesia non debet tueri eum. & in d. cap. 1. sic sentiunt Glossa. Felinus. Ioannes ab Anania & Ancharanus. Alexand. in d. cons. 154. libro 7. Nicolaus Boerius in d. decis. 109. Andreas Alciat. lib. 7. parergon. cap. 6. Martinus Nauarrus. Chassan. Couarruuias. Gomez. & Iulius Clarus locis allegat. & hæc est communis opinio vt attestantur Gomez. Couarr. & Iulius Clarus, & Christiani orbis consuetudine recepta, & dicit Guido Papæ in decisione 121. quod in quæstione de facto ita fuit cõsultũ & decisum per omnes auditores Parlamẽti. Exemplum eitam habemus 3. Reg. cap. 2. Ioab qui per insidias interfecerat Abner & Amasan principes cum ad altare confugisset, ad imperium Salomonis ibidem interfectus est. Verũ Panormit. in d. cap. 1. de homic. & alij quidã sunt in contrarium existimantes homicidam proditorium etiam gaudere immunitate Ecclesiastica, quia inter casus exceptos in d. cap. Inter alia tale homicidium minimè continetur. Sed hæc ratio non conuincit cum & alij casus excipiantur ob paritatem rationis, & maiorem grauitatem criminum: Iuridicum enim est quod propter enormitatem & immanitatem criminum iura & statuta liceat transgredi vt late docent Bald. in Auctent. Sed nouo iure C. de seruis fugit. & DD. in addit. ibidem. Marsil. in L. Vnius. §. Cogniturum. ff. de quæstion. & in sing. 601. & latisimè

Andr. Barbat. in cap. 1. de cōstitut. à num. 155. & nos breuius in tract. de confessionib. malefic. part. 2. concluſ. 6. probatione ſeptima. *Dubium hic moueri poteſt: An idem ſit iudicium de homicida, qui animo præmeditato, & deliberatione præcedenti homicidium commiſit ſine tamen inſidijs an talis ſine violatione iuris Eccleſiaſtici, & iniuria poſſit euelli ab Eccleſia & condemnari ad mortem?* Affirmantem partem ſecuti ſunt Guido Papæ, in d. deciſ. Iacob de Bellouiſ. in tract. de criminibus in tit. de fuga reorum & immunit. Eccleſiæ. Practica Ferrarienſis in tit. de forma inquiſitionis. Boërius in d. deciſ. 109. Alciat. de præſumpt. regula 3. præſumpt 35. Iulius Clarus libro 5. §. fin. practicæ crimin. q. 30. num. 12. & plures ab eo allegati. Negantem tenent ſine dubio Panormitan. in d. cap. 1. de homicid. Ioannes Andreas, Marian. Socin. & alij ibidem, & hanc ſententiam iure veriorem exiſtimant, Didac. loco cit. num. 7. verſic. In his profecto caſibus, & Antonius Gomez. vbi ſupra num. 2. prope finem: Quamuis vt Couarr. ait propter DD. auctoritatem & eorum communem opinionem contrarium ſæpiſſimè fiat, & ſic Iul. Clarus teſtatur ſe ſæpius vidiſſe iudicare ſecundū magis cōmunē opinionē & à conſuetudine approbatā, quod videlicet homicida ex propoſito & animo deliberato non gaudeat immunitate, & in ſpecie ita fuit obſeruatum cōtra quendam Franciſcum Cazu ſinum, qui licet captus fuiſſet in Eccleſia, intelle-

intellecto tamen per ſenatum quod homicidium animo deliberato patratũ fuit, affectus eſt vltimo ſupplicio. 8. Auguſti. 1562. & alias etiam contra quendã Petr. Anton. del. Conte, qui homicidium animo deliberato cõmiſerat, & captus fuerat in camera cuiuſdam Monachi in monaſterio S. Sigiſmundi Cremonę, & fuit iuſſu ſenatus illi caput amputatum. 26. Aprilis. 1554. Neque puto ab ea in practica eſſe recedendum, nę ſpes immunitatis præbeat ſceleſtis hominibus occaſionem delinquendi. Sic Clarus. Hoc tamen addiderim, cum iure verior videatur negans opinio graueſq; etiam habeat auctores, ac alibi obſeruetur ex teſtimonio Blanci in pract. crimin. fol. 4. nũ. 6. vt eum allegat Clarus, ſi non fuiſſet in cõtrarium obſeruantia in loco, & circũſtantiæ aliud ſuaderent, non putarẽ recedendum à negante ſententia. Ex his patere poteſt quid dicendum de ijs qui veneno aut veneficijs, ſiue maleficijs occidunt, quod plus eſt & grauius quam gladio L. 1. C. de malefic. & mathemat. vt nos latiſsimè oſtendimus in commentario illius L. Tales enim cum ex propoſito deliberatione præuia, dolo, & inſidijs occidant non gaudent im̃unitate. Venenatio cum ſit crimen occultum ſapit ꝓditionẽ, & ille qui veneno inficit, dicitur proditoriè occidere. Bald. in L. Nemo. C. de ſum̃a Trinit. & in L. Cum fratrẽ. C. de quibus vt indign. Salycet. ibid. Alexan. in d. conſ. 145. numero 6. Petrus Ancharanus.

Felin. & Ioan. de Anania in cap. 1. de homic. Boër. in d. decis. Didac. Couarr. in 2. part. relect. Clement. Si furiosus, de homicid. in initio. nũ. 11. Damhau. in rer. crim. praxi cap. 74. & alij alibi. Nunc quia intelligentia eorũ quæ hic dicta sunt, & nunc dicenda sunt, pendet ex sensu terminorum paucis ad propositũ, aperiendi termini. Ex insidijs. Ex proposito & deliberato animo. Ex rixa, calore iracundiæ, vel iusto dolore occidere. Ex insidijs homicidium committitur, quando aliquis aliquem in loco occulto, in quo præuideri non potest expectat ad occidendum, & ex improuiso adoritur, atque interficit. Proditoriè autẽ quando quis nulla præcedente inimicitia alium interficit, vt tanquam amicus adiungit se alteri in itinere postea habita oportunitate à tergo percutiendo occidit, vel qui veneno clanculum interficit, vt nunc ostensum est. Ex proposito autẽ occidit qui aggreditur aliũ præuia animi deliberatione ex interuallo præcedenti. Animo autem deliberato dicitur occidere, qui sine calore iræ, aut perturbatione, aut iusto dolore præmeditato animo, & deliberatione ex interuallo aliũ aggreditur, vt quãdo iam diu rixas aliquis cũ alio habuit, signa inimicitiæ dedit, & tandẽ aliquando inuadendi oportunitatẽ quærit & interficit. Et ita quidã nominant homicidium, deliberato animo factum, quod animo sedato, siue vt vulgariter Itali loquuntur animo riposato, vel à sangue freddo,

freddo, id est, sanguine frigido perficitur. Pédet autem à iudicis arbitrio, vt post alios Menochius lib. 2. de arbitrarijs iudic. qq. casu 361. statim à principio ostendit, quando delictũ animo deliberato & sedato factum dicatur. Multæ autẽ sunt coniecturæ, quibus præsumitur & probatur animus deliberatus, quas colligunt Menoch. loco cit. & latius Ioseph. Mascardus de probationibus vol. 1. conclus. 98. Rectè autẽ ait Cicero lib. 1. officior. In omni iniustitia per multum interest, vtrum perturbatione animi, quæ plerunque breuis est, & ad tempus, an cõsultè & cogitatè fiat iniuria: Leuiora enim sunt ea, quæ repentino aliquo motu accidunt, quam ea quæ meditata & præparata inferuntur. Calore iracundiæ, aut in rixa, vel iusto dolore, aliauè animi affectione quis dicitur homicidium committere, quando sine cogitatione siue deliberatione, impetu quodam in factum prorumpit. Calore iracundiæ & in rixa e. g. duo nunquam fuerunt inimici, concurrunt tempore bachinaliũ in chorea vnus cum vna vult choreas ducere, & alter cum eadem, exoriuntur rixæ, gladios educunt, & statim vnus alteri mortem infert: aut sine vlla causa præcedenti in ebrietate nascuntur contentiones, & proceditur ad arma, & vnus alteri vitam adimit, tunc dicitur impetu, & non proposito & deliberatione factum homicidium per text. clarum in L. Respiciendum §. Delinquunt. ff. de Pœnis. Iusto

dolore commotus occidit e. g. pater cum filia adulterum deprehendit, eumq; occidit L. Si adulterium cum incestu. §. Imperatores. ff. de adulter. Durum enim est iustum téperare doloré. Affectione & amore e. g. Pater videt filium vulnerari, vel è cótra filius patrem maxima iniuria cernit affici amore & sanguine concitatus gladium rapit, & aduersariũ inuadendo occidit, non deliberatè sed impetu occidisse dicitur: Quia pater filium, & è contra filius patrem defendere tenetur. Bald. Decius & alij in L. Vt vim. ff. de iustit. & iure. Boer. in decis. 83. num. 6. post alios plures. Passiones animæ cum iudicium diminuant, etiam pro parte voluntarium tollunt & sic peccata quę sequuntur, minus habent de ratione culpæ, & cum pœna commensuretur culpæ, mitius talia delicta puniuntur. Deliberatio autem præcedens delictum auget voluntarium & consequenter peccatum: Ex quo capite contingit quod grauiora sint peccata quæ deliberato animo fiunt alijs quæ ex passionibus, aut animi impetu procedunt. His annotatis materia nostra penitius intelligitur, & distinctio de homicida quando gaudeat immunitate loci sacri vel non, clarius percipitur, vt etiam satis animaduertit Iulius Clarus libro 5. sentent. in §. Homicidium. numero 9. & 10. & ideo admonet vtile esse scire, De horum terminorum explicatione & distinctione latius etiam Menoch. loco cit. plura congerit.

Sic

Sic ergo gradus accipiantur in homicidio. Quod fit ex insidijs siue etiam proditoriè includit deliberatum animum & propositum, & addit qualitatem proditionis. Quod autem ex proposito & deliberato animo solum procedit, cum excludat qualitatem proditionis minus crimen est eo, quod per insidias & proditionem committitur. Quod autem repente calore iracundiæ in rixa, impetu & passione perpetratur omnibus prioribus leuius est, & sic DD. conueniunt omnes vt Couarruuias in d. cap. 20. numero 7. prope finem, & post eum Iulius Clarus in d. q. 30. numero 11. attestantur homicidam simplicem etsi ex culpa, ira, passione, aut animi impetu occiderit, modo nulla animi deliberatio ex interuallo præcesserit gaudere immunitate, & hoc colligitur ex d. cap. Inter alia, & cap. fin. de immunitate Eccles. & cap. 1. dè homic. & communi DD. sententia in eisdem locis, & multis quæ supra relata sunt. Nullum enim inter DD. dubium est in omnibus locis alleg. nisi de homicidio proditorio, & ex insidijs, & alio quod ex sedato deliberatoque animo procedit de alio simplici homicidio & voluntario præsupponunt, tanquam indubitatum; non enim hic agimus de homicidio merè casuali: Obstat huic postremæ resolutioni de homicidio simplici textus in Auctent. de mandatis principum. §. Quod si delinquentes, vbi excipiuntur raptores virginum,

ginum, homicidæ & adulteri, qui omnes non debent gaudere Ecclesiastica immunitate. Respondetur communiter, quod hæc auctent. sit correcta & sublata iure canonico, cui magis insistendum quam iuri Cæsareo circa immunitatem locorum sacrorũ, vt supra ostensum est. Ex dictis etiam solui potest dubium motũ à Chassan. loco cit. num. 111. in addit. an incédiarij debeant gaudere, & respódet quod nó, cum cómuniter incendium cómittatur ex ꝓposito, & cum deliberatione, & per insidias, ad quod videtur text. in cap. Pessimã. 23. q. 8. in fine, & subiungit ille auctor sic: Hoc anno 1531. in mense Februarij me existente in ciuitate Rothomag. fuit dictum per curiam Parlamentalem, quod quædam mulier incendiaria etiam ex ꝓposito & per insidias gauderet immunitate, quod aliquibus videbatur esse contra text. in d. c. Pessimam, in fine, & etiam eo quod incendium est graue & enorme delictum, & sanè quando incendium ex dolo, proposito, deliberato, & ex insidijs fit, etiam responderem cum Chassan. maximè habita consideratione text. in d. cap. Inter alia. Non minus perniciosus reipublicæ est incédiarius talis quam nocturnus depopulator agrorum, imo plus damni, adferre frequenter solet, quare ob identitatem rationis & alia quæ in illo cap. habentur, crimen incendiariorum per dolum ex proposito & insidijs præsertim noctu commissum includerem in d. cap. Inter cæ-

ter cætera sub alijs nominatim ibi expressis. *Dubium etiam est de raptore virginum, an gaudeat immunitate.* De iure Cæsareo d. auctent: non gaudet. Sed quia vt doctores volunt hæc auctent. sublata canonum decretis, ideo non cõuincit, & sic in contrarium, quod talis gaudeat priuilegio communiter dicunt magistri vt ait Henricus Bouhic in cap. Ecclesiæ. & hanc sequuntur DD. in d. cap. Inter alia per text. expressum ex Concilio Aurelianen. in cap: De raptoribus. 36. q. 1. vbi expressum est raptorẽ gaudere immunitate, & sic etiam ibidem sentiunt. Hugo, Archidiac. Turrecrem. & alij. Angel. in verb. Immunitas, num. 17. Syluest. in eod. verb. 3. q. 2. Iulius Clarus in d. q. 30. num. 10. versus finem, & sic testatur se vidisse in facti contingentia restitui Ecclesiæ quendã condemnatum pro violentia illata cuidam mulieri 17. Maij. 1567. ab hac communi opinione dissentiunt, sed sine vrgenti ratione Hypol. Marsil. in L. vnica. num. 109. C. de raptu virg. & post eum Couarr. in d. cap. 20. num. 8. Cum enim ius canonicum iuxta cõmunem DD interpretationem clarè in d. cap. de raptorib. raptorem velit gaudere, non debemus eum defraudare hoc beneficio, cum maximè libertati fauendum sit, vt in superioribus traditum est. Hæreticus etiam non gaudet immunitate Ecclesiæ Marsilius in L. Senatusconsulto ad finem. ff. de sicarijs. Martinus Nauarr. in manuali confessariorum. cap.

25. num.

25. num. 20. Boerius in decis. 110. incip. Dic quod non, d. cap. fin. Couarruu. in d. cap. 20. num. 11. ad finem, & alij alibi. Ratio firma redditur. Quia non est dignus, vt ab Ecclesia defendatur, qui eius gremio & fidei committere seipsum recusat. Boër. idē putat esse iudiciū de blasphemis, idque multis confirmare contendit, & tandem pro hac sententia apud eos in curia pronunciatum die prima mensis Iunij Anno Domini M. D. XXIII. attestatur cōtra Petrum Pomare, qui à carceribus ad Ecclesiam conuentus S. Mariæ de monte Carmelæ aufugerat. Boërij tamen sententia Nauarro loco cit. non probatur: Cum blasphemus quatenus talis est, non sit hæreticus iuxta doctrinam S. Thomæ. q. 13. 2. 2. art. 1. & Caietan. ibidem, & si vna cum blasphemia hæresis concurrat, non qua parte blasphemus est, sed quatenus hæresi infectus est priuatur immunitate Ecclesiastica, & per hæc facilè soluuntur argumenta Boërij, quæ congerit ad fundandam suam intentionem. Non gaudent etiam immunitate Ecclesiæ Iudæi, Pagani, aut alij infideles, si ob aliquod delictū cōmissum ad Ecclesiā confugiant. Gloss. in L. 1. C. de ijs qui ad Eccles. confugiunt per text. ibid. Boerius in d. decis. 110. Panormit. in d. cap. Inter alia. Salycet. in d. L. 1. Cynus in L. Præsenti. eod. tit. Ioannes ab Anania in cap. Iudæi 1. de Iudæis. Oldrad. in cons. 54. Angel. in verb. Immunitas, numero 13. Nauarrus loco cit.

Couarr. numero 11. Iulius Clarus in d. q. 30. numero 17. & hanc opinionem Marsilius in d. L. Senatusconsulto, numero 7. communem existimat. Infideles & alieni ab Ecclesia, quam matrem non recognoscunt, sua infidelitate indignos se reddunt beneficio Ecclesiæ. Sunt tamen in contrarium etiam non pauci Doctores volentes tales etiam gaudere immunitate, vt Hostiensis, Ioannes Andreas Cardinal. cum Glossa in d. cap. Inter alia. Felinus in d. cap. Iudæi. Syluester in verb. Immunitas, 3. q. 2. & alij alibi. Prior tamen opinio potius amplectenda & in praxi tenenda. Non enim debemus, inquit Iulius Clarus erga Iudæos perfidissimos Christiani nominis hostes aliqua humanitate vti. Angelus, Nauarrus, & alij limitant Iudæos & infideles tunc gaudere immunitate, quando ad Ecclesiam confugiunt, vt Christiani & vere fideles efficiantur. Christiani autem excommunicati, aut interdicti etiam proteguntur beneficio immunitatis, si ob delicta ad Ecclesiam confugiant in casu licito. Imolen. & communis in Clement. 1. de pœnitent. & remiss. Hostiensis in summa de immunitate Ecclesiarum. Henricus in cap. fin. eod. tit. Boerius in d. decis. 110. num. 7. & dicit quod hæc cómunis. Nauarr. loc. cit. num. 19. Iul. Cl r. & Didac. loc. cit. Angel. in verb. Immunitas, num. 11. Aurea Armilla eod. verb. num. 7. Syluest. eod. verb. 3. q. 3. & hæc sine dubio

dubio est communis opinio. Rationem reddit Boë. Quia delictum excommunicati non attenditur, sed potius amor Dei, cui competit ille honor. Contrarium tamen quod excómunicatis non conueniat immunitas Ecclesię volunt Summa confessorum in tit. de immunitate Eccles. q. 5. & Felin. in cap. 2. col. 2. de except. *Aliud occurrit dubium. An gaudeat immunitate, qui ob crimen in carcerem coniectus rupta carceris ianua, aut fenestra fracta, dilabitur, & deinde confugit ad Ecclesiam?* Respondetur quod gaudeat. Sic Boer. in d. decis. 10. num. 7. Chassan. super consuetud. Burgund. in d. §. 5. num. 116. dicit tamen quod curia contrarium obseruauerit, & pro hoc sint lata aresta, non tamen putat in iure fundatũ. Nauarr. in manuali confessariorum, cap. 25. num. 19. Couarr. in d. c. 20. numero 13. vers. Decimooctauo ex his constat. Iulius Clarus in d. q. 30. numero 19. & sic cum semel Papiæ carcerati detinerentur, & è carcere aufugissent, atque se in Ecclesiam recepissent, & iussu illustrissimi ducis ab ipsa Ecclesia ad quam confugerant, extracti fuissent, Senatus iussit ipsos tanquam malè extractos Ecclesiæ restitui, 28. Decemb. 1557. Boërius etiam attestatur pro hac sententia in quodam casu occurrenti conclusum, & lata arresta. Eadem est ratio de existente in carceribus, qui impetrata custodis licentia, & præstito iuramento de redeundo, & tandem ad Ecclesiam confugerit, non potest inuitus extrahi. Exempli

empli causa, detinetur in carceribus quidam, qui impetrat dato iuramento de redeundo ad carceres licentiam, vt ire valeat ad templum pro audiendo sacro, finito missæ sacrificio, vult in Ecclesia manere, & gaudere immunitate. Dicunt DD. quod inuitus nó potest extrahi. Sic præpositus in d. 10. c. Ius gentium. Alberic. in L. Fideli. C. de his qui ad Eccles. conf. Henric. in cap. Ecclesiæ. prope finem. de immunit Eccles. allegantes Bartol. Brixien. in q. Dominicali. q. 37. Nauarr. & Couarr. loc. cit. Angel. in verbo. Immunitas. numero 19. Syluest. eod. verb. 3. q. 3. Aufrer. ad decis. 422. Capellæ Tholoss. & alij alibi. Dicunt tamen plerique DD. quod si iuste fuit captus, & sic dimissus, non est dimittendus, nisi præstetur à secularibus Ecclesiæ fides de seruanda vita, & non inferenda pœna corporis. Et dicit Magister Ioannes de gradibus in annotat. ad præpositum in d. c. Ius gentium, quod sic fuit iudicatum in ciuitate Lugdunen. de duobus Florentinis captis in bello tẽpore Caroli VIII. regis Franciæ, qui Florentini venerunt ad Ecclesiam S. Pauli Lugdun. ad audiendum missam ex permisione custodum suorum, & postea noluerunt reuerti, ad domum vbi prius tenebantur, sed remanserunt in dicta Ecclesia. Et ordinatum fuit per consilium domini Archiepiscopi Lugdunen. quod deberent gaudere immunitate Ecclesiastica. Sic dictus auctor. Similis est ratio de eo, qui cap-

tus à

tus à ministris iustitiæ, tandem eorum manus euadit, & ita liber ad Ecclesiam fugit, nõ enim iustè talis potest extrahi ab Ecclesia Boer. in d. decis. 110. Couarr. in d. cap. 20. numero 13. vers. Decimoseptimo perpensis primis. Nauarr. post alios loco cit. Idem iudicium est seruãdum in eo, qui confugit ad Ecclesiam è conspectu iudicis persequentis, non potest talis rapi à iudice, aut eius familia, & abduci à templo. Bald. Alexand. & Ias. in L. plerique ff. de in ius vocand. Henricus in cap. fin. de immunit. Eccles. Chassan. loco cit. Ioannes Igneus in L. 1. col. 2. & 3. ff. ad Syllan. Couarr. loc. cit. num. 12. Nauarr. vbi supra, & alij alibi, quicquid in contrarium velint Cynus in Auctent. Si quis ei. C. de adult. Marsil. in L. vnica C. de rapt. virg. num. 111. & Alexand. in cons. 24. num. 26. lib. 2. Quem tamen Molinæus in addit. ibidem locutum fuisse argumentando, non affirmando autumat.

Quinta Conclusio. *Si reus iam captus, aut ante vel post sententiam forte ducitur ad carcerem, aut locum supplicij, aut ob aliquam causam ad aliquem locum per locum sacrum, vt cœmiterium, aut circuitum Ecclesiæ, dum in loco sacro iam est, non potest se tueri immunitate Ecclesiæ, sed potest inuitus abduci.* Hanc docent Archidiac. in cap. Sicut antiquitus. 17. q. 4. & post eum Marsil. in d. L. Vnica nũ. 115. Ioann. Igneus in d. col. 3. Oldrad. in cons. 54. incip. An fugiens pro debito in fine. Petrus de Bellapertica in Rub. C. de ædific. priuat.

uat. Boër. in decis. 178. num. 13. Bertach. in repertorio in verbo. Captus. Antonius Gomez. tom. 3. variar. resol. cap. 10. numero 2. Couarr. in d. num. 13. & alij. Ratio huius conclusionis, quoniam qui sic captus per Ecclesiam vel locum sacrum ducitur, non liber ad locum sacrum confugit pro immunitate sed iam captus per eum ducitur, vnde etiam non verè violenter abstrahitur, cum non fuerit in sua libertate, sed detentus à iustitiæ ministris, & ita transitus ille per locum sacrum nõ est in consideratione, argũ. text. in L. Si quis post hanc C. de ædific. priuatis, vbi decernitur, quod illud quod non potest tolli, nec extrahi de aliquo certo loco, potest aliunde portari liceat transeat per illum locum prohibitum, quem text. vt singularem notant ibidem Gloss. ordin. Cynus, Bald. Angel. Salycet. & communiter DD. Bartol. in L. Cætera. §. Sed & si quis in fine. ff. de legat. 1. Boër. in d. decis. 178. Facit dictus text. in L. Si quis post hanc, contra eos qui faciunt sæpè edicta & prohibitiones ne frumenta de sua prouincia, aut terra educantur sine sua speciali licentia, & deinde virtute talium edictorum contendunt etiam non permittere, vt ex alia terra per suum territorium transeant frumenta, & vehantur ad alios: Hoc enim iniustum est. Vt euidenter ex d. L. colligitur & communi DD. interpretatione ibidem. Vnde rectè Andreas de

Isernia in Rubric. Quæ sint regalia. col. fin. infert: Si quis veniret per mare cum equis & armis, & transiret per regnum Siciliæ, ex quo arma & equi non possunt extrahi sine regis mandato, liberè sine pœna poterit ipsos extra regnum sine licentia regis ad locum domicilij deducere. Nauarr. vero in manuali. d. cap. 25. numero 19. allegato ad propositum Remigio à Gogni Pampilonen. in lib. de immunit. Ecclesiar. existimat communem opinionem esse in contrarium sed certè rem non satis perspexit, nec allegationibus ostendit, cum solum alleget Boërium in d. decis. 110. Vbi tamen pro nostra conclusione aperte facit iuxta exemplar libri quo ego vtor, & in d. decis. 178. num. 13. approbat etiam doctrinam Archid. in d. cap. Sicut antiquitus.

Sexta Conclusio. *Reus criminis si confugiat ad sacerdotem deferentem per viam Eucharistiam, siue corpus Domini nostri* IESV CHRISTI, *etiam gaudet immunitate Ecclesiæ.* Hæc est communissima DD. opinio, quam tenent Hostiensis, Panormit. & communiter DD. in cap. Sanè de celebrat. missarum. Hostiensis in summa, de immunit. Eccles. Archidiac. & Turrecrem. in cap. Quæsitũ. 13. q. 2. Sum̃a Angelica, in verb. Im̃unitas nũ. 28. Sylu. eod. verb. 3. q. 1. S. Antonin. in 3. part. tit. 12. cap. 3. §. 1. Ioã. Faber. in §. fin. Instit. de his qui sunt sui vel alieni iur. Imolé. in Clem. 1. de pœnit. & remiss. 2. colum. Ioan. Thierus in tract. de fuga. num. 8. Hic tractatus ha-

tus habetur vol. 8. Oceani iuris in fine. Nauarr. in d. cap. 28. num. 18. Anton. Gomez. loc cit. num. 1. & post alios multos Iulius Clarus in d. q. 30. num. 24. & alij alibi, & licet vt DD. attestantur hoc iure expressum non inueniatur, tamen ratio id persuadet. Primo quia est longè dignius corpus Christi quam Ecclesia materialis. Secundo quia Ecclesia habet hoc priuilegiũ propter ipsum Christum & Matth. 9. Mulier quæ patiebatur fluxum sanguinis tangens fimbriam vestis Saluatoris salua facta est. Et dicit S. Antonin. quod quãuis hoc iure cautum non sit, tamen quilibet Catholicus debet hoc fouere vt talis sit tutus. Refert etiam Plutarchus in vita Numæ Pompilij, paulo ante medium, inter honores magnos qui Vestalibus deferebantur, quod cum in publicum prodijssent fascibus deducerentur. Et si, inquit, casu in quenquam inciderint, cum ad letum agitur (id est, ad mortem deducitur) necari eum non licet: Verum deierare virginem oportet, se non vltro, sed forte, non autem dedita opera & de industria obuiam factam. Hostiensis in d. cap. Sanè, existimat hanc conclusionem & sententiam ad sanguinem defendendam, licet etiam suo tempore, vt ipse attestatur Magistri contrarium tenuerint, sicuti etiam Glossa est in oppositum in d. cap. Quæsitum Couarr. in d. cap. 20. num. 6. lib. 2. variar. resolut. dubius est, an vera sit interpretum frequentissima sentẽ-

tia: Cum hæc immunitas à canonibus ſtatutà ſit, & nullibi Euchariſtiæ extra ipſas Eccleſias hoc ius conceſſum legamus. Ad hoc ex doctrina Hoſtienſis & aliorum reſpondetur, licet textus iuris apertè non exprimat, ſatis tamen ratio in iure fundata id oſtendit. Maxima enim philoſophica: Propter quod vnũquodque tale, illud eſt maximè tale. Sed locis ſacris immunitas conuenit ob honorem DEI, qui in templis honoratur, colitur & adoratur. Ergo maximè conuenit corpori CHRISTI, in quo honoratur, colitur & adoratur in præſentia CHRISTVS verus DEVS & homo. Non eſt tamen eadem ratio quando reus captus, damnandus ad mortem in carcere, vel extra in loco ad hoc deputato recipit corpus CHRISTI, aut ad id pro adoratione in itinere ducitur, quando eſt in via ad ſupplicij locum, vt DD. obſeruarunt. Quia in priori caſu corpus CHRISTI confugientem ad ſe in libertate reperit, ideoque ipſum ſaluat. In hoc autem ſeruum pœnæ & captiuum, & ſic talem etiam dimittit et relinquit, ne videatur omnino damnare iuſtitiam; cum iuxta Pſalmiſtam, iuſtus ſit DOMINVS, & iuſtitias dilexerit, & ſummum bonum ſit iuſtitiam colere, 12. q. 2. cap. Cum deuotiſsimam. Addit vnum notabile Iulius Clarus loco cit. videlicet quod ſicut non licet delinquentes ab Eccleſia extrahere, ita neque etiam licet ſcho-

lares

lares pro aliquo delicto è Scholis eripere & ita de consuetudine seruari attestatur Rebuff. de priuilegijs scholarium vbi refert ob id quosdam fuisse suspensos, & illum refert Horatius de priuilegijs schola. capite 5. Sic Clarus.

Septima Conclusio. *De iure ciuili, qui violat Ecclesiæ & loci sacri immunitatem, committit crimen læsæ maiestatis diuinæ, & sic puniendus est vltimo supplicio.* L. Fideli, C. de his qui ad Ecclesias cõfugiunt: hæc sunt verba: Fideli deuotaque præceptione sancimus nemini licere ad sacrosanctas Ecclesias confugientes abducere sub hac videlicet diffinitione, vt si quisquam contra hanc legem venire tentauerit sciat se maiestatis crimine esse retinendum, & ibidem in L. Denunciamus, & fin. vltimum supplicium transgressoribus pro pœna decernitur, & Doctores in locis cit.

Octaua Conclusio. *De iure canonico, violans immunitatem loci sacri excommunicandus est, & compellendus ad restitutionem personæ auulsæ, atq; etiam ad reparationem omnium damnorum quæ sequuntur.* Sic communiter DD. per cap. Sicut antiquitus cap. Miror. c. Frater. c. Ad Episcopos. c. Quisquis, iunctis alijs. 17. q. 4. Sed & in cap. Si quis contumax in ead. q. statuitur huiusmodi immunitatis violatores puniẽdos pœna nongentorũ solidorum argenti, his verbis: Si quis contumax, vel superbus timorẽ DEI, vel reuerentiã sanctarum Ecclesiarũ non ha-

bucrit, & fugientem seruum: vel quem ipse persecutus fuerit de atrio Ecclesię, vel de porticibus Eccesiæ quolibet modo adherentibus per vim abstraxerit: pro emunitate nongentos solidos Episcopo cóponat: & ipse publica pœnitentia iusto iudicio Episcopi mulctetur. Verum hæc pœna pecuniaria contenta in hoc cap. non est amplius in vsu, vt insinuat Glossa in cap. Cum multæ in verbo. Connubio. 15. q. vltima, quam referunt & sequuntur Angelus de Castro inter consilia Pauli de Castr. eius patris. cons. 458. circa finem lib. 2. & Iulius Clarus in d. q. 30. num. 1.

Nona Conclusio. *Qui loca* Deo *sacrata, & Ecclesias effringunt siue tempore belli vt ibi deposita, vel alia quælibet per vim, violentiam, aut rapinam extrahant, & rapiant, grauissimam Ecclesia iniuriam inferunt & sacrilegium committunt.* Angelus in verb. Immunitas. num. 10. Syluest. in eod. verb. 3. q. 3. Damhauder. in rerum criminal. praxi. cap. 106. num. 18. Archidiac. Turrecremat. & alij cum Gloss. & text. in d. c. Sicut antiquitus vbi text. dicit. Personam hominis, vel bona eius inde subtraxerit, & text. clarus ibidem in d. cap. Quisquis inuentus. §. fin. Idem. Si qui Monasteria & loca Deo dedicata & Ecclesias infringant: & deposita vel alia quælibet exinde abstrahunt: damnum nouies cóponant: & emunitatem tripliciter, & veluti sacrilegi canonicæ sententiæ subigantur, & in eod. cap. paulo superius. §. Sacrilegium.

um, in fine. & in d. cap. Si quis contumax. Sacrilegium est quoties quis sacrum violat: vel auferendum sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro. Exemplum certè aptissimum ad propositum quod omnibus sacrilegis, & templorum spoliatoribus horrorem incutere deberet. Habemus libro secundo Machabæorum capite tertio, vbi bona deposita in templo etiam victualia viduarum & pupillorum diuinitus defensa sunt angelorum ministerio; & Heliodorus qui templum & eius ærarium inuadere contendebat ab Angelis flagellatus, multis plagis verberatus in terram prostratus est. Damhauder. autem ponit limitationem nisi bona sint debitorum Fisci; Principis, aut reipubl. quę non gaudent immunitate Princeps enim ex iure suo potest huiusmodi bona è locis sacris citra templorum violationē eripere arg. L. Diuus ff. ad leg. Iul. pecul.

QVAESTIO TERTIA.

An Episcopus possit & teneatur remittere iniuriam factam Ecclesiæ.

QVONIAM plura capita inuoluuntur in hac quæstione per conclusiones breuibus verbis resolutio adhibenda,

Prima Conclusio. *Non est dubium Ecclesiam*

non raro iniuria affici, & iniustè lædi tum in personis suis, tum in rebus. Conclusio est recepta ab omnibus, & satis probatur ex canonibus 17. q. 4. cap. Frater. & seq. & cap. Si quis suadẽte, ibidem, & 23. q. 4. cap. Si is qui, & argum. cap. Præsentis. & cap. Cũ desideres. §. fin. & c. Cõtingit. de sentent. excõmunic. & alibi DD. in locis alleg.

Secunda Conclusio. *Episcopus tenetur odium & rancorem si quem concepit ob iniuriam Ecclesiæ, aut clericis illatam, deponere & remittere.* Hanc communiter tenent DD. in hoc cap. Gloss. & Decretistæ, in cap. Si is qui prælatus. 23. q. 4. Ratio etiam in promptu est. Quilibet enim Christianus tenetur dimittere rancorẽ & odium. cap. Si quis cõtristatus. 90. dist. & id multis probatum supra, cap. 1. q. 9. concl. 5. Ergo multo magis Episcopus tenetur dimittere iniuriantibus, cum is maioris virtutis & abundantioris charitatis esse debeat.

Tertia Conclusio. *Episcopus potest remittere iniuriam siue iniuriæ actionem, & satisfactionem quatenus iniuria ipsum, vt priuatam personam concernit.* Hanc tenent communiter DD. Glossa & alij in d. cap. Si is qui. Panormit. Cardinal. Ancharan. & alij in hoc cap. Gloss. & DD. in cap. Cõtingit. de sentent. excõmunic. Alber. & alij in L. Si quis in hoc genus. C. De Episc. & cler. per text. ibi. Nec expectet vt Episcopus iniuriæ propriæ vltionem deposcat cui sanctitas ignoscendi gloriam dereliquit: & in

hac

hac re non est dubium. Pro huius conclusionis & aliarum clariori intelligentia annotandum quod quando iniuria Episcopo & clerico infertur, non solum læditur Episcopus, aut clericus, vt priuata persona, sed etiam Ecclesiæ cuius minister Ecclesiastica persona est, fit iniuria, vt Hostiensis, Panormitanus, Antoninus & alij annotant partim in d. cap. Contingit, & ibi Innocentius, & fere omnes in cap. Cum desideres, de sentent. excommunic. Vnde in tali casu duæ nascuntur actiones, vt expresse Panormitanus in d. cap. Cum desideres. numero 5. deducit. Vna competit ipsi clerico quatenus iniuria tangit personam suam: alia competit Ecclesiæ, cui iniuria infertur ex persona clerici, & remissio seu compositio facta cum clerico non tollit actionem competentem Ecclesiæ. Hæc distinctio fundatur in canonibus in d. cap. Cum desideres. §. fin. ibi: Super quo tibi breuiter respondemus quod licet ille qui violentas manus iniecit ei quem læsit satisfecisse taliter videatur: Ecclesiæ tamen quam offendit ex hoc non satisfecisse dinoscitur, & cap. Contingit. alleg. & c. Si diligenti, de foro competenti. Cum autem Episcopus sit sponsus Ecclasiarum sibi subiectarum, iniuria irrogata Episcopo, videtur illata omnibus Ecclesijs subiectis vt in hoc nostro capite obseruauit Panormitanus notab. 2.

Quarta

Quarta Conclusio. *Episcopus solus sine capitulo non potest remittere iniuriam factam Ecclesiæ.*

Hæc est communis DD. sententia, quam tenent Gloss. in cap. Si is qui prælatus. 23. q. 4. Innocent. Panormit. Cardinalis. Hostiensis. Anton. & alij communiter cum Gloss. in c. Contingit. de sentent. excommunic. Panormit. & alij in præsenti cap. Bald. in cap. 1. col. 3. in fine. De his qui feuda dare possunt. Alberic. in L. Si quis in hoc genus, num. 3. C. de Episcop. & clericis, & alij alibi, per text. in d. cap. Si is qui prælatus. & c. Salonitanæ ciuitatis. d. 63. Sicut nec filius in patria potestate cōstitutus potest remittere iniuriam quantum ad patrem. L. 1. §. Vsque adeo. ff. de iniurijs. Præterea Episcopus dicitur procurator rerū Ecclesiasticarum 12. q. 1. cap. fin. Vnde conditionem Ecclesiæ non potest facere deteriorē arg. c. 2. de donat.

CAPITVLVM OCTAVVM,

GREGORIVS III.

In nostra & fratum nostrum præsentia proposuistis quod olim ciues Brixien. pro restaurationibus damnorum illatorum adinuicem, quæ propter multas ciuiles discordias incurrerant plurimum aggrauati, statutum editum de non petendo, vel recipiendo in posterum

rum restaurationē huiusmodi à cōmuni generaliter approbarunt & firmarunt etiā iuramento: & infra. Cū igitur aliud sit damnorū restauratio quā satisfactio expensarum: & ideo in iuramento exhibito super damnorū articulo intelligi non debeat quod factum expensarum fuerit cōprehensum. Mandamus quatenus (iuramento non obstante prædicto) auctoritate nostra prouideas quod dictum commune pro bono concordiæ ad expensarum satisfactionem aliquid contribuat: iuxta tuæ discretionis arbitrium, à te sicut expedierit, moderandum.

Summa, cap. secundum Gloss. ex Panormit. Qui iurat statutum super non repetendis damnis: hoc non obstante expensas repetere poterit. Vel breuius. Statutum super damnis non repetendis ad expensas non extenditur.

CASVS literalis cap. Brixienses olim multas discordias inter se habuerūt, quarum causa nata sunt multa damna inter illos. Vnde statuta ordinarunt de nō petendo vel recipiendo in posterum restaurationes damnorum à communitate, & huiusmodi statutum non solum approbarunt, sed etiam iuramento firmarunt: sed quia præter damna occasione talis discordię multas etiam expensas alias fecerunt, quas petebant sibi à communitate refici, dubitatio orta est, an eis obstaret iuramentum de damnis non repetēdis, vnde pro resolutione & decisione Episcopus

copus Brixen. casum Gregorio III. Pontifici proposuit, & responsum accepit: Cum aliud sit damnorum restauratio, & aliud satisfactio expensarum, iuramentum præstitum de non repetendis damnis non debet extendi ad expensas. Hinc Pontifex mandat Episcopo vt non obstante iuramento prædicto, auctoritate Apostolica prouideat vt commune dictum pro bono pacis & concordiæ contribuat aliquid ad expensarum satisfactionem moderandum pro arbitrio suo prout viderit expedire. Ex hoc capite aliqua sunt notanda cum Glossa & Doctoribus. *Primum.* Quod ciuitas potest facere statuta sine superioris auctoritate, vt hic notabili primo añotat Panormit. Quod quomodo veritatem habeat plenè tractant Bartol. Baldus. Iason. & alij in L. Omnes populi. ff. de iustit. & iure. *Secundum.* Propter bonum pacis multa fiunt, quæ alias fieri non deberent. Bernard. Hic. De his notabilibus plenius in q. 3. huius cap. constabit. *Tertium.* Strictè loquendo nomine & appellatione damnorum non intelliguntur expensæ argum. huius cap. & præcedentis. Bartol. in L. 1. ff. de alienat. iudicij mutandi causa facta. Alexand. ibidem. Bald. in L. Terminato. num. 12. C. de fructib. & litium expensis. & in L. 1. C. Vnde vi, per hunc text. quẽ hic ad eundẽ effectũ obseruant Hostien. Parnomit. Anton. Cardin. & cõmunis, Boer. in decis. 52. incip. Et videtur

tur ꝙ sic Bertach.in repertorio in verb.Damnum, statim à princ. & alij alibi. Largè tamẽ & generaliter nomine damni etiã expensæ cõprehenduntur, quia damnũ est diminutio patrimonij. L.3. ff. de damno infecto & notatur per Gloss. in cap. 2. in verb. Dãnis & iniurijs, de offic.ordin.in 6. At expensæ etiã diminuunt patrimoniũ. L. Ius alimentorũ. ff. Vbi pupillus educare debeat. Archid. etiã in cap. In primis. 2.q.1.vult. in iudicijs in quibus larga interpretatio facienda, L. Si quis intẽtione. ff. de iudic. appellatione damnorum cõtineri expensas. Secus in cõtractibus per text. huius cap. Quia in cõtractibus strictè fit interpretatio. L.Quicquid astringẽdæ. ff.de verbor.obligat. In eandẽ sententiã videntur ire Turrec. in d. cap. In primis, & Ludouic. Romanus in sing. 344. incip. Nunquid appellatione dãnorũ. Archidiac. alia iura cõgerit ꝓ hac materia. Bald. tamẽ in d.L. Terminato, simpliciter résoluit, ꝙ nomine expensarũ nõ cõtineãtur dãna præsertim vbi distributiuè est facta mẽtio in vtroq;, & postea relatio facta ad alterũ tantum arg. ff.de transact. L.Cũ hi.§. Qui trãsigit. & præsentis c. *Quartum.* Statutũ maximè quãdo est in prẹiudiciũ alterius strictè intelligendũ, & sic verba interpretanda: Quibus accedit ꝙ statutũ non debet extẽdi ad casum fictũ. L. 3.§. Hæc autẽ. ff. de negot. gest. Panormit. Hic post Ioã. Andr. in reg. Pro possess. de regul. iuris in 6. in mercur. & Bartol. in d.L. Omnes

populi.

populi. *Quintum.* Iuramẽtum non extenditur ad aliud quam iuratum sit, aut intentum. Faciunt etiam ad eundem effectum quod iuramentum tantum ad ea extendatur super quibus interpositum, & ad illa de quibus cogitatum est. text. in cap. Veniens, & Gloss. ibidẽ in verb. præsciuisset, & in cap. Quintauallis. de iureiurando, & text. in L. fin. C. de non numerat. pecun. Panormit. Anton. & alij in d. cap. veniens. Decius in cons. 352. incip. Viso puncto & diligenter consideratis omnib. numero 7. & alij alibi. *Sextum.* Gloss. hic in verb. Damnorum, notat differentiam inter damnum & expensas, & diuidit damnum in damnum circa rem, & aliud extra rem, & exempla ponit de vtroque. Expensas autem vocat quas quis facit circa sumptus litis, & circa aduocatos. C. de iudic. L. Sancimus. Et etiam expensæ dicuntur quæ fiunt eundo, & redeundo in hospitijs & similibus. *Postremum* cum Glossa in verb. Contribuat, quam Hostiensis & Ioannes Andreas obseruant. AEquum est contributionem fieri propter bonum pacis & concordiæ, vt maiora pericula euitentur. Hoc enim tendit in commune bonum: pacem enim poscimus omnes. Quoniam in hoc cap. materia de bello insinuatur, & à quibusdã doctoribus de damnis belli tractatur, cum omnia quæ iniurias & damna cõcernunt, bella velut vmbra corpori coniungitur, sequantur, constitui hoc loco belli materiam

teriam pertractare, vt iniuriæ & damna euitãda cognoſcantur, iuſtitiæ & iniuſtitiæ ratio perſpiciatur, & damnorum neceſſaria reparatio, quanta apud Deum ſit cogitatione comprehendatur. Hæc autem mala ſunt, quæ experientia teſte, vt plurimum noſtra bella, quæ minimè bella ſunt, quandoquidē ab eis omnis militaris diſciplina aliena eſt, comitantur contra iuſtitiam & humanam ſocietatem, homicidia, latrocinia, furta, ſacrilegia, rapinæ, oppreſsiones pauperum, viduarum & pupillorum, incendia agrorum, depopulationes, ſtupra, adulteria, violentiæ in corpora & omnem ſubſtantiam, iniuriæ grauiſsimæ contra Deum & homines, & alia innumera his ſimilia & maiora, de quibus cum Apoſtolo Paulo dici poteſt: Quoniam qui talia agunt regnum Dei non conſequentur.

QVAESTIO PRIMA.

De iure, iniuriâuè belli.

QVONIAM contraria iuxta ſe poſita maximè eluceſcunt in hac quæſtione ea tradentur, quæ belli iuſtitiam & iniuſtitiam plene & dilucidè in cognitionem deducant.

Prima Concluſio. *Bellare & bella mouere, ex ſua natura non eſt malum, aut peccatum, ſed quandoque licitum.* Concluſio eſt contra Manichæos,

qui damnabant in vniuersum omnia bella tãquã à malo deo orta, vt colligitur ex August. lib.22.cõtra Faustũ.cap.74. & seq. Cõclusionẽ docent, S. August. loc.cit. & serm.19. de verb. Domini. Ambr. lib. 1. officior. cap. 27. 40. & 41. D.Tho.2.2.q.4. art.1. D.Antonin.in 3.par. tit. 4. cap.1. Alexan.Halẽ.in 3.part. q.47. mẽb. & cõmunis DD. sententia in 4. d. 15. eamq; testimonijs scripturarũ latius ꝓbant August. & Ambr. in d.cap.40. & 41.& Alphõs. Castr.lib. 3. aduersus hęreses in verb. Bellũ, Prima hęresi. Sed quoniã Manichęi veteris testamenti auctoritatẽ negabãt ex nouo auctoritas sumẽda Luc. 3. Ioannẽ Baptistã in deserto prædicantẽ milites interrogabant dicẽtes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminẽ cõcutiatis, neq; calumniã faciatis, & cõtenti estote stipendijs vestris. Hoc loco vtuntur August. in d. cap. 74. contra Faust. & serm. 19. de verb. Domini, & Ambr. serm. 7. Quid culpatur in bello, ait Augustin. contra Faustũ? An quia moriũtur quãdoq; morituri, vt dominẽtur in pace victuri? Hoc reprehendere, timidorũ est, non religiosorũ, &c. (& paucis interiectis) Aduersus violentiã resistentiũ, siue Deo, siue aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipsa bella suscipiuntur à bonis, cum in eo rerũ humanarũ ordine inueniuntur, vbi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iustè, ordo ipse cõstringit. Alioquin Ioañes, cũ ad eũ baptizãdi milites venirẽt, dicẽtes: Et nos quid faciemus? respon-

responderet eis, Arma abijcite, militiā istā deserite, neminē pcutite, neminē ꝓsternite. Sed quia sciebat eos, cum hæc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis, & non vltores iniuriarū suarū, sed salutis publicæ defensores, respondit eis: Neminē concusseritis, nulli calūniā feceritis, sufficiat vobis stipēdiū vestrū. Sed quia Manichæi Ioannē apertè blasphemare cōsueuerunt, ipsum Dominū Iesum Christū audiant, hoc stipendiū iubentē reddi Cęsari, ꝙ Ioañes dicit debere sufficere militi: Reddite, inquit, Cęsari quæ Cęsaris sunt, & Deo quæ Dei sunt. Ad hoc enim tributa præstantur, vt ꝓpter bella necessario militi stipēdiū præbeatur. Merito & illius Cēturionis dicētis: Et ego homo sū sub potestate cōstitutus, habēs sub me milites, & dico huic, vade, & vadit: & alij veni, & venit: & seruo meo, fac hoc, & facit: fidem laudauit, non illius militiæ desertionem imperauit. In hac cōclusione nunc nulla est controuersia.

Secunda Concl. *Licitū est etiā ex se Christianis tèpore Euangelij, cōtra alios Christianos bellū intēdere.* Est cōtra Aecolampadiū qui referente Alphōso Castren. loc. cit. sentijt Christianis nō licere Christo ꝓhibente bella gerere contra alios Christianos. In eadē falsa doctrina fuit etiam Cornel. Agrip. in lib. de vanitate sciētiarū in cap. de scientia artis militaris. Adhæsit etiam his Erasmus Roterodamus Chiliade 4. centuria prima, adagio 1. explicans illud: Dulce

 bellum

bellum inexpertis, in cuius explicatione multa temerariè & falsè more suo effutit contra Ecclesiæ doctrinam contempta & reiecta D. Bernardi & S. Thomæ in hac re doctrina: quæ tamen Catholica & sana est, quẽadmodũ è cõtrario Erasmi opinio noua, singularis, falsa, & hæretica fundata in sacris literis male intellectis. Eundẽ errorẽ Erasmus tradit in cap. 3. & 22. Lucæ vt eum allegant & improbant Ioan. Arboreus lib. 2. Theosophiæ, cap. 14. & Sixtus Senensis in Bibliotheca sacra, lib. 6. añotat. 156. Conclusio est cõmunissima apud omnes DD. & probatur ex eisdẽ sacris literis quibus præcedens à S. Augustino probata est, & ex canonibus 23. q. 1. cap. Militare, quod desumptum est ex Augustino, serm. 19. de verbis Domini. Militare non est delictum: sed propter prædam militare peccatum est: Nec rempublicã gerere criminosum est: sed ideo gerere rempublicam, vt diuitias augeas, videtur damnabile, &c. & ibidem in cap. Noli, ex eodem Augustino in epist. ad Bonifacium, Noli existimare neminem Deo placere posse, qui armis bellicis ministrat, in his erat S. Dauid, cui Dominus tam magnum præbuit testimonium. In his etiam plurimi illius temporis iusti. In his erat sanctus ille Centurio qui Domino dixit. Non sum dignus vt intres sub tectum meum, ibidẽ 23. q. 1. 2. & 3. multi canones ex patribus pro hac Catholica doctrina collecti habentur. His accedit praxis Ecclesiæ Catholicæ, quæ

çæ, quæ nunquam damnauit iusta Christianorũ bella, quæ necissitate exigente pro pace reipublicæ, & salute populi gesta sunt. Argumẽta quæ ex sacris literis contra conclusionem adferuntur ab Erasmo & alijs, soluuntur pro parte à S. Augustino in serm. de puero centurionis cuius verba inseruntur 23. q. 1. cap. Paratus, & ad formam tanguntur à D. Thoma in d. art. 1.

Tertia Conclusio. *Licitum etiam & salutare est arma sumere contra Turcas & hostes Christiani nominis.* Contra impiam Lutheri doctrinam in art. 34. qui sentit non licere arma sumere contra Turcas: Præliari, ait, aduersus Turcas, est repugnare DEO visitanti iniquitates nostras per illos. Nec dissentire videtur Erasmus à Luthero, vt videre est in expositione d. adagij primi. Conclusio quæ omnium Catholicorum vnanimi voce asseritur, probatur. In primis. Si Christianis debitis occurrentibus circumstantijs licitum est secundum sacras literas, vt probatum est, præliari inuicem, multo magis licebit impugnare infideles hostes Christiani nominis sitientissimos nostri sanguinis, & eos quidem qui terram nostram occupant, ciuitates & regna manu forti tenent, indiesque suam Tyrannidem dilatare contẽdunt. Machabæus pugnauit aduersus Antiochum aliosque reges infideles, pro fide, religione & cæremonijs, & laudem consecutus est. Quomodo ergo Christianis qui pro fide,

 religio-

religione, ac patria contra Turcas & infideles nunc pugnãt, non erunt laude digni? Huc facit illud Ambrosij lib. 1. offic. relatũ à Gratiano 23. q. 3. cap. Fortitudo quæ bello tuetur à barbaris patriã, vel domi defendit infirmos; vel à latronibus socios: plena iustitia est. Preterea in Ecclesia instituta est religio ad militandũ contra Turcas & infideles; vt tradunt D. Bernard. in sermone ad milites templi & S. Thom. 2.2. q. 188. art. 3. & nemo est qui ignoret eam adhuc hodierna die magno cũ Christianæ reipublicæ cõmodo perdurare suamq; cõtinuam residentiam Mileti habere. Finis autem religionis ab Ecclesia approbatus est bonus & salutaris. Ergo etiam bellum contra tales est bonum & salutare nec reprehendi potest. Postremo semper imperatores pijssimi à Constantino vsq; ad nostra tempora consilio, auxilio & admonitione summorum Pontificum bella gesserunt cõtra fidei hostes & Turcas, vt multis edocet Episcopus Roffensis cõtra Lutherum in confutatione dicti articuli 34. Imo qui in certamine belli, quod contra infideles geritur moritur regnum cœleste cõsequitur vt Nicolaus Papa in epist. ad exercitum Francorum significat iuxta cap. Omnium 23. q. 5. Omnium vestrum nosse volumus charitatem: quoniam quisquis (quod non optantes dicimus) in hoc belli certamine fideliter mortuus fuerit, regna illi cœlestia minime negabuntur, & in eadem causa q. 8. cap. Omni

Omni timore ac terrore deposito contra inimicos sanctę fidei, & aduersarios omnium religionum agere viriliter studete. Nouit ęnim omnipotens si quilibet vestrorum morietur quod pro veritate fidei & saluatione patriæ, ac defensione Christianorum mortuus est, & ideo ab eo præmium cœleste consequetur. & ibidem in cap. Dispar. Alexand. Papa omnibus Episcopis Hispaniæ. Dispar, ait, nimirum est Iudæorum & Sarracenorum causa: In illos enim qui Christianos persequuntur, & ex vrbibus & proprijs sedibus pellunt, iustè pugnatur: Hi vero vbique seruire parati sunt. Martin. Lauden. in tract. de bello, Archidiac. Turrecrem. & alij in d. cap. Omnium. Pro hac re scribunt etiam Alphonsus Castren. in verb. Bellum hæresi 2. & Dyonisius Carthusianus in epistola parænetica ad Principes Catholicos ad suscipiendum bellum contra Turcam.

Quarta Concl. *Ad belli iustitiā tria requiruntur: Auctoritas principū, cuius imperio & potestati bellū gerendum est. Iusta belli causa, & recta bellantiū intentio.* Hanc cōclusionē docent. S. Thō. 2.2. q. 40. art. 1. eius cōmentatores ibidē. D. Antonin. 3. par. tit. 4. cap. 1. §. 9. Angel. Syluest. & alij in summis, verb. Bellum. Francisc. Victoria in relectione de bello. Alphons. Castren. lib. 2. de iusta hęreticorū punitione, cap. 14. Turrecrē. in cap. iustum 23. q. 2. Didac. Couarr. in relectione cap. Peccatum. de regulis iuris. part. 2.

§.9.& alij alibi. Pro conclusionis intelligentia & cõcordia eorum quæ a diuersis doctoribus diuerso modo ponuntur, annotandum quod iustitia dupliciter accipi potest. Vno modo prout est virtus particularis, quæ tribuit vnicuique quod suum est, & hæc excludit obligationem restitutionis. Alio modo iustitia geneneraliter accipitur, prout iustum dicitur omne illud quod non est peccatum & illicitum. Conclusio intelligitur de iustitia sumpta secundo modo. Aliæ conditiones adferuntur ab aliquibus, vt videre est apud Gabrielẽ in 4.d.15. q.4.art.1. Adrian. in 4. in tract. de restit. §. Aggredior casus speciales, & alios, sed hæ ad superiora tria illa capita referri possunt. Hæc conclusio plenius ex sequentibus patebit.

Quinta Conclusio *Quando bellum est iustum ex auctoritate indicentis, & legitima causa, etiamsi recta intentio desit, obligatio restituendi & damna reparandi, excluditur quamuis peccatum committatur.* S. Thom. 2. 2. q. 66. art. 8. ad prim. Ioan. Maior in 4. d. 15. q. 20. Caiet. 2. 2. q. 40. art. 1. Castren. loco cit. Syluest. in verbo. Bellum. q. 1. Martin. Nauarr. in Rubr. cap. Nouit. de iudicijs, num. 106. Couarr. in d. §. 9. & concorditer dicunt omnes auctore Adriano. Ratio huius cõclusionis est, quia bellum gerens mala intentione animi auctoritate publica & causa iusta interueniente non peccat contra leges iustitiæ specialis, sed contra charitatis præceptum

tum cuius transgreſsio nō inducit obligationem restituendi, vt latius declaratum ſupra in Rubrica notab. 19.

Sexta Concluſio. *Bellum indicendi poteſtas ſolum eſt, penes principem non recognoſcentem ſuperiorem in ſuo principatu.* Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum, cap. 74. S. Thom. 2.2. q. 40. art. 1. Commentatores ibidem. S. Antonin. in 3. part. tit. 4. cap. 1. §. fin. Victoria in relect. de bello, q. 2. & alij. Theologi locis cit. in 4. concl. Innocēt. in cap. Olim. 1. de reſtit. ſpoliatorum. Panor. & alij in cap. Sicut. de iureiurand. Barthol. cum recentioribus in L. Ex hoc iure. ff. de iuſtit. & iure. Iacob. de S. Georgio in tract. de feud. in verb. Ei promiſerunt: & hæc eſt communiſsima doctrina tam Theologorū quam iuriſperitorum, quæ in primis probatur ex cap. Quid culpatur 23. q. 1. & ibidem q. 2. cap. 1. & L. Hoſtes. ff. de captiu. & poſt lim. reuerſ. L. vnica. C. vt armor. vſus inſcio principe interdictus ſit. lib. 11. Ratio huius concluſionis eſt, quod princeps, aut alius habens, vel recognoſcens ſuperiorem non poteſt indicere bellum, quia habet ſuperiorē iudicē ad quem poteſt recurrere pro iniuria repellenda, aut re iniuſte ablata reſtituenda. Princeps autem nō agnoſcens ſuperiorē, cum non ſit alius cuius protectione gaudeat, ſeipſum propria auctoritate poteſt defendere, & iniuriam propulſare. Aduertendum autem quod nomine principis in concluſione intelliguntur Pontifex,

 Impera-

Imperator, Rex, Respublica perfecta, ciuitas quæ alteri non subditur, & omnis dominus q de iure & cõsuetudine non habet superioré ad qué recurrat, vel appellet. Intelligitur etiã cõclusio de bello offensiuo, siue aggresiuo, non de defensiuo. Quia quęlibet respublica, aut ciuitas quæ alteri subest, potest gerere bellũ defensiuũ aduersus hostes inuadẽtes, nõ expectata facultate à supremo principe. Cũ omnia iura clamẽt: Vim vi repellere licet: cap. Si vero 1. de sent. excom. Ex hac conclusione infertur quod principes Germanię, qui imperio & Cęsari subsunt inconsulto imperatore non possint bella gerere prout etiam ordinationes pręscribũt part. 2. tit. 15. & in recessu Augustano de anno Domini 1555. & alibi, cum merito Imperatorem agnoscere & habere debeant supremum iudicẽ & protectorem, ad cuius etiã summum tribunal & senatũ publicũ Cameræ Spirensis ab omnibus inferioribus in rebus arduis appellatio deuoluitur: Hinc condemnari potest criminis læsæ maiestatis in imperio qui bellum excitat non facta sibi ab imperatore facultate per text. expressum in L. Lex. 12. tabularũ. ff. ad L. Iuliam maiest. vers. Eadem lęge tenetur & qui iniussu principis bellũ gesserit, &c. Gloss. & Bartol. ibidẽ; Francis. Lucanus in tract. de fisco & eius priuilegijs, 2. part. principali, cap. de crimine lęsæ maiestatis. nũ. 9. Quippe ita bellare est sibi vsurpare id muneris q summo Principi & Imperatori cõpetit

Septima Concl. *Quando bellum mouendũ, Princeps cuius imperio bellum dirigendum magna diligentia & matura adhibito consilio iustitiam belli, eiusq; causas examinare debet, atq; etiam audire rationes aduersariorum, si quas proponere velint.* Victoria in relect. de bello, q. 4. conc. 2. Nauar. in Rubric. cap. Nouit, de iudicijs, numero 106. Dominicus Bannes in 2. 2. S. Thomæ. q. 40. art. 1. dub. 5. concl. 1. Hæc conclusio probatur. Princeps bellum indicens est iudex in re & controuersia grauissima, quæ si negligenter perpendatur, plurimũ mali inde oritur. Sed iudex tenetur causas & merita causæ diligentissimè discutere, & in grauissimis & multũ arduis cõtrouersijs etiã adhibere cõsiliũ iurisperitorũ, antequã sententiã proferat. Ergo & Princeps quãdo bellũ vult mouere discutere debet accuratissimè etiã cum cõsilio eorũ, qui sibi ad cõsiliandũ à latere sunt, iustitiam & causas vtriusq; partis, si pars aduersa velit suũ ius deducere, & id maxime necessarium est. Cum bonus Princeps omnes suos actus velit regulari iustitia poli & fori iuxta Bald. in L. 1. ff. de constitut. Princip. & Iason. ibidem num. 3. & debet æquo animo pati cum veritas & iustitia defenditur. vt dicit Decius consil. 151. incip. Maximi ponderis. numero 1. Consilium autem Principis in tali casu debet conferri cum viris probis & sapientibus & senioribus qui liberè sine odio, ira, & cupiditate, quæ animum & intellectũ impediunt, vt non

possit

posſit cernere verum loquantur, vt rectè docent Iacob. de S. Georgio in tract. Feudor. verb. Et promiſerunt, &c. & Iacob Aluarotus de vſibus feudor. cap. Hic finitur Lex Federici, & Theologi alleg.

Octaua Concluſio. *Præmiſſo diligenti examine, & maturo conſilio ſi adhuc dubia eſt iuſtitia belli, & aduerſarius eſt in poſſeſſione rei, non poteſt ei princeps bellum indicere.* Victoria in relectione de bello num. 27. Dominicus Bannes 2.2. q. 40. art. 1. dub. 5. concluſ. 2, Gregor. de valentia ibidem disput. 3. q. 16: puncto 2. & iſta concluſio eſt communis ſententia doctorum, vt Bannes atteſtatur. Conſtat concluſio ex illa regula iuris in 6. Cum iura partiũ ſunt obſcura reo potius quam actori fauendum. Ergo fauendũ poſſeſſori qui ſe habent vt reus, & confirmatur per aliam iuris regulam. In pari cauſa melior eſt conditio poſſidentis.

Nona concluſio. *Si poſt diligentẽ inquiſitionem, dubium adhuc reſtet de re æquale, ratione cuius bellum indicendum, & res nec dum habet legitimum poſſeſſorẽ & vnus princeps velit diuidere cum alio pro æquali parte, vel recompenſare, non poteſt alter mouere bellum contra illum, nec talem rem vi occupare.* Bannes & Gregor. de Valentia loc. cit. Probatur. Princeps eſt iudex iuſtus in bello iudicans ſecundum iuſtitiam & æquitatem, nec præſumitur in dubio præiudicari velle iuri alterius. L. Nec anus. C. de emancip. liber. Bald. ibidem. Sed iudex iuſtus & æquus in tali caſu non applica-

plicaret rem integram vni parti, sed diuideret, aut recompensationem pro quota iniungeret. Alia tamen ratio esset, quando maior & fortior esset ratio pro vno quã pro alio. Nunc videndum an etiam subditi teneantur examinare iustitiam & causam bellandi ad hoc, vt sine peccato possint præliari & sequi principem in bello. Sit ergo.

Decima Conclusio. *Senatores & milites superioris ordinis qui sunt principibus à consilijs in re militari & publicis, priuatisq; negotijs, debent & tenentur inquirere, & scire causam iusti belli.* Victoria num. 24. Nauarr. in d. Rubr. num. 106. Bannes & Valent. loc. cit. & hæc est communis doctrina Theologorum & iurisperitorum teste Dominico Bannes. Ratio est, quia hi ex officio & vocatione tenentur inquirere & examinare causam, vt damna & pericula quæ imminent ex iniustitia belli impediant. Qui enim tenetur & potest damnum impedire & id non facit, ei imputatur ad culpam, & reparationem: Cum tacens, quando loqui tenetur consentire videatur. Consentiens autem est in culpa. Cui conueniens est doctrina Innocentij communiter recepta in cap. 1. de his quæ fiũt à maiore parte capit. ꝙ vocẽ habens in capitulo, tenetur cõtradicere alijs qui iniusta decernere volũt: Præterea tales, qui sunt principi à cõsilijs tenẽtur domino suo dare cõsilia iusta & sana apud Deum & homines. Ergo tenentur causas belli examinare, antequam votum suũ dent quia inquisitio

quisitio diligens est medium necessarium ad iustum & rectum consilium, vt omnibus sani iudicij notissimum est.

Vndecima Concl. *Milites minores & inferioris ordinis subditi principi, si bona fidę credunt bellum à suo principe indictum esse iustum, non tenentur causas iustitiæ discutere & examinare.* Victoria, Nauarrus, & Bannes locis cit. Caietanus & Aurea Armilla in verb. Bellum & alij alibi. Sic enim cõmuniter DD. sentiunt locis alleg. probatur in primis ex cap. Quid culpatur. q. 1. 23. quod declarat subditum iubente superiori posse bellare, si non sit certum ei id, quod iubetur esse cõtra legem Dei, &c. Rationes sequentes reddit Victoria. Primo quia nec fieri potest, nec expediret reddere rationẽ negotiorũ publicorum omnibus de plebe. Itẽ quia homines inferioris ordinis etiamsi intelligerẽt iniustitiã belli ꝓhibere non possent, & sententia eorum non audiretur. Ergo frustra examinarent causas belli. Item quia huiusmodi hominibus nisi contrarium constiterit, sufficiens argumentum debet esse pro iustitia belli, quod publico consilio & auctoritate geratur.

Duodecima Concl. *Qui militant principi alieno, cuius imperio non subsunt, non possunt sine peccato indiscussa causa militare.* Ioan. Maior in 4. d. 15. q. 15. Gabr. in ead. q. 4. conclus. 4. Nauarr. in d. Rubr. num. 107. & alij passim loc. cit. Ratio. Isti milites nõ subditi, sunt liberi, nec obligãtur pręliari ratione obedientię, & bellando exponunt

ponunt se periculo iniuriandi & iniustè damnificandi aliũ. Ergo antequã militent causam tenẽtur discutere, & probatur etiam ex d. cap. Quid culpatur.

Decimatertia Concl. *Milites non subditi si dubitent de iustitia belli, non possunt militare.* Hæc cõclusio etiã est cõmunis DD. in loc. alleg. & Sũmistarũ in verb. Bellum, & cõstat ex d. cap. Quid culpatur. Glossa & DD. ibidem. Ratio etiam est manifesta ex superioribus. In re enim dubia voluntariè se exponunt periculo peccandi, & alios damnificandi contra iustitiam.

Decimaquarta Concl. *Quando certum & apertum est bellum esse iniustum, nec subditi, nec vasalli, nec stipendiarij non subditi possunt iustè sequi principem in bello.* Vt communiter Theologi & Summistæ tradunt, & de vasallis Iacobus de S. Georgio in tract. feudor. verb. & ꝓmiserunt, &c. Bald. Iacobus Aluarotus, & alij Feudistæ de vsib. feud. cap. 1. Hic finitur lex Federici. Robertus Maranta disputat. 1. num. 32. Gloss. in cap. de forma, 22. q. 5. & constat concl. Quia magis oportet obedire Deo, quam hominibus teste scriptura, & d. c. Quid culpatur. Nec in hac re obligat iuramentũ fidelitatis præstitũ à vasallo. cap. In malis. 22. d. 4. In malis ꝓmissis rescinde fidẽ, in turpi voto muta decretũ, ꝙ incautè vouisti, ne facias. Impia est ꝓmissio quę scelere adimpletur. Nec fides ad facinora extẽditur. L. iurisgentiũ. §. Si ob maleficium. ff. de pactis: Nec in re turpi oligatio cõtrahitur. §. Illud.

Illud. Instit. mand. & in L. Si remunerandi. §. rei turpis. & L. Si mandauero. §. Qui ædem ff. eod tit. Obedientia etiam in delictis inostitiosa & iure reprobata est, nec excusat 11. q. 3. c. Non semper. & 15. q. 6. cap. fin. L. fin. §. fin. ff. de bonis damnat. L. Seruus. ff. de act. & obligat.

Decimaquinta Conclusio. *Milites qui sunt parati ad quodcunq; bellum, nec curant siue iustum siue iniustum sit, sed currunt ad sonitum pecuniæ, solum attendentes stipendium, sunt in statu peccati mortalis, nec absolui possunt, donec resipiscant.* S. Antonin. 3. par. tit. 4. cap. 2. §. 2. Syluest. in verb. Bellum. 1. q. 9. concl. 4. Caiet. & Aurea Armil. in eod. verb. Bannes. 2. 2. q. 40. art. 1. dub. 6. Gregor. de Valentia ibidem, disput. 3. q. 16. punct. 2. & alij communiter alibi. Ratio clara est quoniam tales milites habent animum promptum & paratum ad peccandum & exercendum iniustitiam sicut ille qui paratus semper est accedere ad mulierem siue propriam siue alienam.

Decimasexta Conclusio. *Princeps simulatq; cognouerit se iustam bellandi causam habere, antequam bellum moueat, debet ab aduersa parte petere satisfactionem, quam si plenam & condignam præstiterit, tenetur cessare à bello & dissoluere exercitum ante bellum inchoatum.* Hanc tenent Caietan. & Aurea Armilla in verb. Bellum. Iosephus Angles in floribus Theolog. qq. in 4. sentent. part. 2. in q. de restit. ex bello difficult. 3. Bannes dub. 8. Gregor.

Gregor. de Valentia loco citat. & alij communiter alibi. Ratio conclusionis est. Bellum gerere non est actus voluntatis sed necessitatis ex August. epist. 207. ad Bonifacium, & inseritur à Gratiano 23. q. 1. cap. Noli. Sed oblata & facta digna satisfactione cessat bellandi necessitas & finis belli. Ergo & bellum: habito enim fine cessat motus. Facit etiam pro conclusione scriptura. Deuter. 20. Si quando accesseris ad oppugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem: Si receperit, & apperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea est, saluabitur & seruiet tibi sub tributo. Sin autem fœdus inire noluerit & cæperit contra te bellum, oppugnabis eam. *Dubium autem est. An quando bellum iam est inchoatum & in acta, Princeps teneatur satisfactionem debitam acceptare & cessare à bello.* Caietan. Aurea Armilla, Iosephus Angl. Bannes & alij amplectuntur negantem partem, quæ & communior videtur. Ratio, quia princeps iustum gerens bellum, gerit partes iudicis in causa criminali procedentis. Sed iudex in causa criminali incepta lite non tenetur desistere etiam oblata satisfactione, sed potest procedere ad definitiuam sententiam & pœnam. Ergo. Syluester in verb. Bellum. 1. q. 10. concl. 5. in affirmantem it sententiam, quam etiam Valent. probabiliorem putat. Primam de rigore veram, secundam maximè æquam & principe Christiano & pacifico, qui plus animæ consulit quam vlciscendi cupidi-

 tati

tati indulget, dignam censeo, maxime cum ratio facta pro præcedenti conclusione hanc etiam doctrinam probet: Cum enim bellare sit necessitatis, cessante necessitate merito & bellum cessare debebit.

Decimaseptima Conclusio. *In bello iusto princeps Christianus, si necessitas & vtilitas postulet, potest vti auxilio infidelium.* S. Antonin. 3. par. tit. 4. cap. 2. §. 11. Ioan. Maior. in 4. d. 15. q. 15. Syluester in verb. Bellum. 1. q. 8. concl. 3. Dominic. Bannes, & Valent. in 2. 2. S. Thomæ. q. 40. art. 1. & Caietan. ibidem. Oldrad. in consi. 71. de treuga & pace. Ioan. Lupi in tract. dialogico de confœderatione principum statim post principium, & hæc est communis sententia DD. Conclusio cõfirmatur exemplo Machabæorum qui Romanos infideles in auxilium vocarunt. 1. Machabæor. 8. & fœdus inierunt, post modum continuatum à Ionatha fratre eius, cap. 12. Et Carolus V. in bello aduersus Germanos, & alios ex consilio Theologorum vsus est milite Lutherano, & hæretico: Quod adhuc hodie Imperator, & Caroli V. filius Philippus rex Hispaniarũ faciunt. Imo etiam licitũ est principi fideli auxiliũ ferre infideli, & mittere militẽ in subsidium, vt patet 1. Machab. cap. 11. Ionathas misit milites in auxilium regi Demetrio infideli, & Dauid præstitit subsidium regi Palestinæ, contra exercitum Israel. 1. Reg. cap. 28. & 29. & 11. q. 3. cap. Iulianus, milites Christiani pugnarunt in iusto

iusto bello sub Iuliano, & sic sentiunt S. Antonin. Oldrad. Ioan. Lupi. Bannes. Valentia & alij. Turrecrem. tamen in d. cap. Iulianus, secutus Hugonem ibidẽ existimat quod quando milites Christiani non sunt subditi, sed extranei, non possint militare sub duce infideli, sed isti nulli firmo innituntur fundamẽto. Hęc conclusio intelligenda, dummodo absit scandalum & detrimentum nullum diuini nominis, aut religionis subsequatur: propterea male audiuit apud Christianos Franciscus rex Galliæ, quod vocauit in auxilium Turcas cõtra Carolum V. regem Hispaniæ.

Decimaoctaua Concl. *Periculosum est habere malos & sceleratos milites in exercitu.* Hanc cõclusionẽ pono cum Dyonisio Carthusiano in ep. parænetica ad principes Christianos pro bello cõtra Turcas, art. 8. & intelligenda est, nisi necessitas defensionis cogat. Probatur ex scriptura Iosue 7. Filij Israel missi à Iosue ad demoliendũ vrbẽ Hai, in fugam cõuersi sunt, & 36. ex eis corruerunt, idque factum propter excessum vnius Acham qui contra Dei præceptum fuerat aliquid furatus de anathemate, siue ex diuitijs Hiericho, & consecratis DEO. Iosue autem vir sanctus visa fuga ac strage suorum cecidit pronus in terram inuocans DOMINVM. Accepit autem hoc responsum à DOMINO: Non poterit Israel stare ante hostes suos, nec ero vltra vobiscum donec conteratis eum qui huius sceleris reus est.

Tandem omnis populus Iſraël lapidauit Achar ex ſententia Ioſuæ, & cuncta quæ illius erant igne conſumpta ſunt, & tunc auerſus eſt furor DOMINI ab eis, & Deuter. 32. Dum filij Ruben & Gad petiſſent rem quandam à Moyſe, quæ prima facie videbatur ſine ratione poſtulari, Moyſes dixit ad illos: Vos ſurrexiſtis pro patribus veſtris incrementa & alumni hominum peccatorum, vt augeritis furorem Domini contra Iſrael. Quod ſi nolueritis ſequi Dominum, in ſolitudine populum derelinquet, & vos cauſa eritis necis omnium. Et 2. Paralip. cap. 25. Cum Amaſias rex Iuda præliaturus contra Idumæos conduxiſſet de Iſraël centum milia robuſtorum, venit ad illum homo DEI, & ait: Rex ne egrediatur tecum exercitus Iſrael. Non enim eſt Dominus cum Iſraël. Ratio huius concluſionis eſt, quod ſicut quando Deus pro nobis eſt, & pugnat, fœliciter pugnamus, & ꝓſperè omnia ſuccedunt: Ita quando nobis aduerſatur, & elongatur à nobis, omnes vires humanæ & auxilia deficiunt, & cædimur ab hoſtibus. Auerſatur autem Deus peccatores & impietaté eorum, nec ſuum conſilium eſt cum impijs: vnde facile in fugam cõuertuntur, & ſtragem patiuntur. Perpédant hæc ſacræ ſcripturæ verba, maximè auté ea quæ habentur Ioſue 7. Duces illorum bellorũ vbi milites templa deprędantur, ſacrilegia committunt, ſacramenta & Deo ſacrata polluunt, reliquias pedibus côterunt

runt, imagines sanctorum comburunt, imo aliquando sanctum sanctorum conculcant: Quæ omnia & nonnulla peiora fieri vidimus & obseruauimus superiori Anno 1594. in Decembri à militibus statuum, dum terram Iuliacen. Colonien. Treuiren. ac Meten. transirent ad subueniendum in finibus Galliæ regi Nauarro. Pro quibus sceleribus iusto Dei iudicio proximo Anno 1595. in Augusto duces quidam & antesignani eorum præcipui non longe à Rheno infra Duseldorpium dignam acceperunt mercedem, ac miserè ab Hispano milite cæsi interierunt: reliqui autem superstites nisi resipiscant & pœniteant de tantis sceleribus, similem pœnam, aut maiorem patientur in præsenti, aut certè in futuro seculo. Scelera enim in sacra & DEO consecrata inspirat spiritus Caluini, quo pleni erant tales milites qui ex Anglis, & diuersis hominum fecibus collecti erant. Nunc de causis quæ ad iustum bellum requiruntur, agendum est.

Decimanona Conclusio. *Generalis causa legitima indicendi bellum est iniuria illata quæ vindicanda, aut propulsanda, aut recompensanda est.* Hanc ponunt communiter DD. S. Thomas 2. 2. q. 40. art. 1. & commentatores eius ibidem. Victoria in relect. de bello. num. 13. Syluest. Aurea Armilla. & alij in verb. Bellum. Alphonsus Castren. lib. 2. de iusta heret. punitione, cap. 14. Didac. Couar. in relect. cap. Peccatum,

tum, de reg. iuris, in 6. part. 2. §. 9. & alij communiter in hac materia, & probatur ex Augustino. q. 10. super Iosue, & refertur 23. q. 2. cap. Dominus. Iusta bella definiri solent quæ vlciscuntur iniurias si quæ gens vel ciuitas, quæ bello petenda est vel vindicare neglexerit, quod à suis improbè factum est, vel reddere quod per iniurias ablatum est.

Vigesima Conclusio. *Non pro quauis iniuria leui aut minima bellum mouendum est, sed pro graui & magna.* Victoria num. 14. Bannes & Valent. in d. art. 1. & alij alibi, nec potest esse dubium in hac conclusione; Secundum enim mensuram delicti, debet esse plagarum modus Deuter. 25. Cum ergo bellum sit maxima pœna: plurima namque id incommoda & mala sequuntur, vt omnibus experientia compertissimum est, non debet inferri pro quacunque iniuria. Nunc specialius significandæ iniuriæ & causæ dignæ ad mouendum bellum.

Vigesimaprima Conclusio. *Iustam bellandi causam præbet defensio reipublicæ & rerum ad ipsam pertinentium contra hostes.* In hac etiam non est dubium. Si enim cuicunque à natura permissum est defendere se, quoties non potest habere auxilium à superiore, maximè conuenit principi defendere suos ab oppressione & violentia aliorum. Sic Dauid, sæpè bella mouit contra Philistæos, & Machabæus aduersus Antiochum & Demetrium.

Viges-

Vigesimasecunda Concl. *Rebellio & inobedientia subditorum contra proprium principem post admonitionem iusta etiam est bellandi causa.* Castrensis, Couarruuias, Valentia, & alij. Innocentius in cap. Olim. 1. de restit. spoliat. Ioan. à terra Rubea in tract. contra rebelles, part. 3. art. 10. Sic Dauid rex bellum instituit aduersus Seba filium Bochri, eo quod populum solicitasset, vt à Dauide ad ipsum deficeret. 2. Regum 20. Et Augustin. libro 22. contra Faustum, cap. 74. & habetur 23. q. 1. cap. Quid culpatur. Aduersus violentiam resistentium, siue Deo, siue aliquo legitimo imperio iubente gerenda ipsa bella suscipiuntur à bonis, cum in eo rerum humanarum ordine inueniantur, vbi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iustè ordo ipse constringit.

Vigesimatertia Conclusio. *Bellum etiam indici potest ad recuperandum, aut repetendum res proprias ab alio per iniuriam & violentiam detentas & occupatas, quando aliter recuperari non possunt.* Castrensis, Couarruuias, Valentia & alij, & probatur ex August. super Iosue, q. 10. & d. cap. Dominus cuius verba allata in conclusi. 19. Hac de causa Dauid mortuo Saule bellũ mouit contra Isboseth, filium Saulis contendentem occupare regnum Israel, ꝙ per Samuelem prophetam Dominus tradiderat Dauidi. Ob eandẽ causam iustè ab Imperatore alijsq; Christianis principibus bellum potest moueri contra infideles ad recuperanda multa quæ

Christianis detraxerunt & per vim detinent, vt terram sanctam, & alia, vt Iaso docet in L. Ex hoc iure. ff. de iustitia & iure, & alij alibi.

Vigesimaquarta Conclusio. *Iusta bellandi causa est, quando quis alium principem impedit, ne per prouinciam aliquam propriam etiam impedentis transeat cum milite, modo transitus sit innoxius.* Hanc docent etiam DD. allegati. Bartol. in L. 1. C. de pagan. & probatur Numer. 21. Filij Israel pugnarunt contra Seon & Og reges Amorrhæorum, quia eis permittere noluerunt innoxium transitum in terram à Deo promissam. S. August. q. 44. Super numeros & inseritur 23. q. 2. cap. fin. Notandum, ait, est sanè quemadmodum iusta bella gerebantur à filijs Israël cõtra Amorrhæos. Innoxius enim transitus negabatur, qui iure humanæ societatis æquissimo patere debebat. Vt autẽ ęqua eorum petitio, & iniustitia aliorũ exẽplo sint nostris ducibus & militibus, libet verba scripturæ adiungere: Misit, ait. Israël nuncios ad Seon regẽ Amorrhæorum dicens: Obsecro vt trãsire mihi liceat per terram tuam. Non declinabimus in agros & vineas: non bibemus aquas ex puteis. Via regia gradiemur: donec transeamus terminos tuos. Qui concedere noluit vt transiret Israël per fines suos: quin potius exercitu congregato egressus est obuiam in desertũ, & venit in Iasa: pugnauitq; cõtra eum. A quo percussus est in ore gladij & possessa est terra eius, &c. Vnde colligitur, quod quando mi-

liti

liti & exercitui conceditur transitus per aliquam prouinciam, ita permittatur vt fiat sine detrimento, damno, & molestia subditorum & prouincialium iuxta L. vnic. C. de salgamo hospitibus non præbendo, lib. 12. Ioann. de Platea & Lucas à Penna ibidem: & ita bene notant Angel. & Christoph. Porcus ac recentiores quidam in institut. de seruitutibus rusticorum, & vrban. prædior. Quod si alicui Capitaneo permissus fuerit transitus per aliquem comitatum, aut prouinciam, quod debeat ire per viam rectam, non per prata & vineas, ne fructus lædantur, & agri deuastentur, alioqui possit capi salua fide salui conductus: Quia concessio transitus ciuiliter, humanè & modestè intelligitur vt inquit Port. Et exercitus debet transire per locum territorij, vbi minus damni & detrimenti sentiatur per L. Si cui. ff. de seruitutib. & L. Si mihi concesseris ff. de seruitutib. rustic. præd. Florian. ibidem. Cæpol. in tract. de seruitutibus vrbanorum præd. cap. 23. & de seruitutib. rustic. prædior. cap. 1. Nec per aliam viam tum debent transire iuxta DD.

Vicesimoquinta Conel. *Etiam belli recta causa est, si quis iniuriam publicæ principi intulerit, quæ alia via reparari non possit quàm per bellum.* Castrensis & Valent. Hac de causa Dauid bellum suscepit aduersus Hanon Ammonitarum regem, quod nuncijs à Dauide missis mediam partem barbæ radi, & vestes illorum medias

 vsque

vſque ad nates præſcindi iuſsiſſet. 2. Reg. 10.

Vigeſimaſexta Concluſio. *Iuſtè etiam bellum moueri poteſt contra eum; qui hoſti & inimico nos iniuſtè perſequenti bello fauet & auxilium præbet.* Sic auctores proxime allegati. Sic Dauid impugnauit Syriam Damaſci, eo; quod ſuppetias ferebat Adarezer regi Soba 2. Reg. 8.

Vigeſimaſeptima Concluſio. *Licitum eſt etiam belligerare contra eos, qui improbos & facinoroſos defendunt, ne debitas perſoluant pœnas.* Hæc cauſa mouit vndecim tribus Iſrael vt arma ſumerent contra ciuitatem Gabaam & tribum Beniamin eo quod homines de Gabaa vxorem viri Leuitæ occidiſſent, & reddere illos malefactores ad ſupplicium noluiſſent. Iudic. 20.

Vigeſimaoctaua Concl. *Violatio pacti & fœderis initi, iuſtam etiam offert bellandi anſam.* Caſtr. & Valent. Ob hanc cauſam Ioram rex Iſrael adiuuante Ioſaphat rege Iuda, bellum geſsit contra Meſam regem Moab, qui tributa agnorum & arietũ, quæ ex antiquo fœdere ſingulis annis ſoluere debebat, reddere recuſauit.

Vigeſimanona Concl. *Ratione auertendæ iniuriæ à proximis ne opprimantur iniuſtè, à tyrannis & hoſtibus, licitum eſt bellum gerere.* Caietan. 2. 2. q. 40. art. 1. Couarr. loco cit. §. 10. & alij alibi. Probatur, Exod. 2. Moyſes videns Hebræum ab AEgyptio iniuriam accipientem defendit, & AEgyptiũ proſtrauit, & c. Fortitudo. & c. Non inferenda. 23. q. 3. ex Ambroſ. 1. officior.

cap.

cap. 27. & 36. & ibidem. c. Ab Imperatoribus, & c. Quantæ de sentent. excommunic.

Trigesima Concl. *Infidelitas sola non est iusta causa inferendi bellum*: Vel alijs verbis: *Infideles non possunt bello impugnari, eo solum nomine quod infideles sunt & Christianam religionē suscipere nolunt.* Conclusio est contra Hostien. & Panormit. in c. Quod super his, de voto. Aluarum: Pelagium lib. 1. de planctu Ecclesiæ art. 37. Oldradum in cons. 72. Ioan. Maior. in 2. d. 44. q. 3. & alios quosdam. Conclusionem tenent S. Thomas 2. 2. q. 12. art. 2. D. Antonin. 3. par. tit. 22. cap. 5. §. 8. Caietan. 2. 2. q. 66. art. 8. Syluest. in verb. Infidelitas. q. 7. Victor. in relect. de Indis, & de bello. Sotus in 4. d. 5. q. vnica. art. 10. Dominicus Bannes latè & Gregorius de Valentia in 2. 2. S. Thomæ q. 10. art. 10. qui & omnia argumenta contra soluunt. Turrecremata in cap. Dispar. 23. q. 8. Innocentius & Cardin. in d. cap. Quod super his. Bartol. in L. Christianis. C. de pagan. Bald. in L. Ex hoc iure, ff. de iustit. & iur. q. 10. Couarr. in relect. c. Peccatū. de reg. iur. par. 2. §. 10. & alij alibi, & hæc est cōmunis DD. ꝓbatur nunc cōclusio ex d. L. Christianis & cap. Dispar. quibus decernitur bellū aduersus Saracenos iustè geri à Christianis, quādo ipsi Saraceni Christianos ꝑsequuntur, & eos ex vibib. pellunt. Ergo ex hoc q; solū infideles nō possunt bello impeti. Prӕterea infideles ob infidelitatē nō ꝑdunt dominiū rerū suarū. Ergo nō

licet

licet eos ea de causa priuari bellica violentia rebus suis & iure. Antecedens patet ex scriptura. Daniel. 2. Nabuchodonosori infideli à Daniele dicitur: Tu rex regum es, & Deus cœli regnum, & fortitudinem & imperium & gloriam dedit tibi. Matth. 22. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, &c. Luc. 22. Reges gentium dominantur eorum, & in Concilio Constantiensi sess. 8. inter alios articulos erroneos Ioannis Huss & VVicleph. hic 15. loco damnatur. Nullus est dominus ciuilis, dum est in peccato mortali.

Trigesimaprima Conclusio. *Infideles non subditi principibus Christianis non possunt bello molestari propter idololatriã & peccata contra naturam.* Contra Innocent. in cap. Quod super his. Anton. in 3. part. tit. 22. cap. 5. §. 3. Syluest. in verb. Papa. q. 7. Aluarum Pelag. lib. 1. de planctu Eccles. art. 37. qui existimant posse debellari si peccent infideles contra legẽ naturæ, & Alphons. Castren. loc. cit. existimat quod ꝓpter idololatriã posint debellari, & alij quidam. Conclusionem docent Caiet. 2. 2. q. 66. art. 8. Doctissimus Franciscus Victoria in relect. de Indis nouiter inuentis, sect. 2. nũ. 16. & alibi. Dominic. Sot. loc. cit. Bannes & Gregor. de Valentia in 2. 2. S. Thom. q. 10. art. 10. Cauar. vbi supra. §. 10. & quidã Barthol. Episcop. de Chiapa in Apolog. cõtra Genesiũ Sepulvedã Caroli V. historiographũ referente Dominico Bannes, & horum sententiam omnes magistri Theo-

Theologici in cathedris suis vsq; ad nostra tépora secuti sunt, vt Bannes attestatur. Et notãdum q materia hæc tépore eo quo noui Indi inuẽti sunt, multũ fuit apud Hispanos disputata, vt colligitur maximè ex Theologis, qui illustres eo tempore extiterunt, quorum antesignanus fuit Francis. Victoria, qui nostrum seculum sua Theologia & methodo docendi in theologiæ studio celebre reddidit. Probatur conclusio. Infideles non subditi peccato idololatriæ, & cótra legem naturalem nullam faciunt iniuriam principibus Christianis. Ergo non possunt ipsis inferre bella. Præterea: Vnus ciuis non habet potestatẽ puniendi alium ciuem malum. Ergo nec vna respub. habet potestatem puniendi aliam, nisi illi iniuriam faciat. Quia vna respublica ita se habet respectu alterius, sicut vnus ciuis respectu alterius, quantum ad rationem puniendi. Et in veteri testamento, quando res armis gerebatur, populus Israël nunquam occupauit terras infidelium, vel quia essent infideles, aut idololatræ, vel quia peccarent contra legẽ naturæ. Plures rationes Victoria colligit.

Trigesimasecunda Concl. *Infideles non subditi possunt cõpelli bello ne impediant fidem blasphemiis, aut persecutionibus.* Hanc tradunt S. Thom. 2. 2. q. 10. art. 8. Victoria in relect. de Indis. Bannes, Valentia, Couarr. & alij. Ratio est. Quia in talibus casibus Christianos iniuria afficiũt, quã licet principibus etiam bello vindicare.

Trige-

Trigesimatertia Concl. *Bellum non potest esse ex vtraq; parte iustum, ex sua natura in se.* Conclusio est communis Theologorum & iurisperitorum, vt Dominicus Bannes 2. 2. q. 4. art. 1. dub. 5. conclus. 2. & Couarr. loc. cit. §. 10. nú. 6. & alij in hac materia attestantur & probat Victoria in relect. de belli iure num. 32. Bellantes inuicem sunt sibi contrarij. Ergo contraria habēt iura iusta, vel iniusta. Ergo vnus tantum iustā fouet partē ex natura rei, & alter iniustā, cum iustū & iniustum sint contraria, vt Bald. in L. Ex hoc iure. q. 15. ff. de iust. & iure, rectè arguit, quæ eidem respectu eiusdē inesse nequeunt. Ergo bellum non potest simul esse iustum ex parte vtraque agentis siue indicentis, & patientis seu defendentis. Dictū est (ex sua natura & ex se) quia posita ignorantia in vna parte inuincibili, potest bellum ex vtraque parte esse iustum, vt si penes vnum sit iustitia belli, & alius contra quem geritur bona fide & iusta ignorantia iudicet se iustam habere bellandi causam. Quemadmodū etiā in alijs iudicijs contingit, quod actor & reus quandoq; iustam litē foueant, licet alter corū tantum à parte rei iūstam causam litis habeat. Quare si Andreas Alciat. lib. 2. cap. vltima. Paradoxor. secutus Fulgosium in L. d. ex hoc iure bene intellexisset communem sententiam, non eam impugnare contendisset. Aut ergo male intellexit: aut falsum contra communem docet, quod bellum ex vtraque parte

parte posſit eſſe licitum.

Trigeſimaquarta Concl. *Quando bellum alias iuſtũ eſt, licitũ eſt in eo vti inſidijs & ſimulatione modò id fiat ſine mendacio, & violatione fidei.* S. Thom. 2.2.q.40.art.3.& eius commentatores ibidem: Summiſtæ communiter, in verb. Bellum Turrecrem. 23. q. 2. cap. Dominus, & hæc eſt communis DD. ſententia & probatur. Ioſue. 8. Dominus iuſsit Ioſue, vt inſidias poneret habitatoribus ciuitatis Hai & ex illo Auguſtini q. 10. ſuper Ioſue relato, in d.c. Dominus. cum bellum iuſtum ſuſcipitur, vtrum apertè pugnet aliquis, an ex inſidijs, nihil ad iuſtitiam intereſt, & poteſt probari ex ſcripturis, quæ adſeruntur ex D. Hieronymo in cap. Vtilem ſimulationem 22. q. 2. Pro concluſionis intelligentia, aduertendum cum S. Thoma quod duplici modo aliquis poteſt falli ex facto, aut dicto alterius. Vno modo ex eo quod ei dicitur falſum, vel non ſeruatur promiſſum, & iſtud ſemper illicitũ. Nec hoc modo vllus hoſtes fallere debet. Iura enim quędã bellorũ & fœdera etiã inter ipſos hoſtes ſunt ſeruãda vt D. Ambroſ. lib. 1. Offic. cap. 29. & lib. 3. cap. 10. docet. Alio modo aliquis poteſt falli ex dicto vel facto noſtro, quia ei propoſitum, aut intellectum non aperimus, ꝙ etiam facere non tenemur, ſed occultamus noſtra cõſilia ne hoſtes ea percipiant. Talis autẽ occultatio pertinet ad rationem inſidiarum quibus licitum eſt vti in bellis iuſtis.

Trigeſi-

Trigesimaquinta Conclusio. *Ad hoc vt bellum sine peccato geratur recta intentio necessaria est, qua intendatur vt bonum publicum promoueatur, & eius malum euitetur & sic in pace respublica consistat.* Hæc conclusio communiter approbata est, & nota ex Augustini verbis quæ referuntur 23. q. 1. cap. Noli. Pacem habere voluntatis est. Bellum autem debet esse necessitatis, vt liberet Deus à necessitate, & cōseruet in pace. Non enim pax quæritur vt bellum exerceatur, sed bellum geritur vt pax acquiratur. Esto ergo bellando pacificus, vt eos quos expugnas ad pacis vnitatem vincendo perducas. Beati enim pacifici (ait Dominus) quoniam filij Dei vocabuntur. Hæc ibi. Et in cap. Apud. ex eodem August. Apud veros DEI cultores etiam ipsa bella pacata sunt, quæ non cupiditate: aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, vt mali coerceantur, & boni subleuentur, & lib. 22. contra Faustum. cap. 74. Nocēdi cupiditas, vlciscendi crudelitas, implacatus & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua sunt similia, hæc sunt quæ in bellis iure culpantur. Et Cicero 1. officiorum ait: Bellum ita suscipiatur vt nihil aliud quam pax quæsita videatur.

QVAESTIO SECVNDA.

Quid fieri possit in bello sine iniuria, & absq; dānorū reparatione siue restitutione?

Prima

PRIMA Conclusio generalis. *In bello iusto licitum est omnia facere, quæ ex rei natura necessaria sunt ad defensionem boni publici.* Conclusio satis clara est ex fine belli, qui est bonum publicum & pax Reipublicæ.

Secunda Conclusio. *In bello iusto qui recta intentione & bona fide pugnando occidit, aut mutilat, nec in foro conscientiæ, nec apud homines tenetur de occisione siue homicidio, nec de damnis occisionem aut mutilationem secutis.* Hæc conclusio est communis Theologorum & Iurisperitorum, probatur in primis ex historijs veteris testamenti, vbi passim bella gesta sunt ab Abraham, Moyse, Dauide, Machabæo, & alijs multis, & sæpè multa milia cum laude occisa sunt, nec vnquã quando iusta bella gesta sunt ob occisionem aliquis damnatus est criminis, imo viri sancti sunt qui gesserunt. Deinde penes principes & rempublicam est gladius, & non sine causa; sed ad vindictam malorum. Roman. 13. Ergo quando bellum iustè & iusta de causa auctoritate publica geritur, occidendo non cõmittitur peccatum. Ad idem propositum ex sanctis patribus multa sunt decreta 23. præsertim q. 5. cap. De occidendis. c. Miles. c. Homicidium. Præterea qui vtitur iure suo aut publico nemini iniuriam facit. cap. Cum Ecclesia Vulterana, de elect. & L. Iniuriarum. §. 1. ff. de iniurijs, etiam si nocumentũ inde alteri eueniat. L. Si in meo. ff. de aqua pluu. arcend. & L. Proculus. ff. de damno infect. At occidens in

bello vtitur iure suo publico, ergo nemini facit iniuriã, nec peccat, nec tenetur de damnis datis. His accedit, quod bellum iustum non est aliud, quam executio iustæ sententiæ. Iuris autem executio non habet iniuriam d. L. iniuriarum. §. 1.

Tertia Conclusio. *In bello iusto nunquam licitũ est directè & ex intentione interficere innocentes.* Victor. in relect. de bello, num. 35. Ioan. Dried. in lib. de captiuit. & redempt. gener. humani, tract. 2. Bannes & Gregor. de Valẽt. in 2. 2. q. 40. art. 1. & alij alibi, nec potest esse dubium in hac re. Probatur. Exodi 23. Insontẽ & iustũ non occides. Deut. 20. Mandatum filij Israel accipiunt, vt cum vi ceperint ciuitatẽ, parcant mulieribus & paruulis. Deuter. 24. Non occidentur filij pro parentibus. Ratio etiam firma est pro hac conclusione. Belli iusti fundamentum est iniuria. Sed innocentes nullam, vt præsupponitur, intulerunt iniuriam, alias essent nocentes. Ergo non debent subire pœnam, & confirmatur. Bellum iustum est executio iustæ sententiæ. Sed nulla iusta sententia condemnat innocentem. Ergo non licet occidere innocentes. Hinc Theodosius Imperator acerrimè à S. Ambrosio Mediolanen. Epis. fuit repræhensus, & ab Ecclesia exclusus, qꝑ iugo rationis excusso & furore iræ Thessalonicæ gladios iniquè contra omnes distrinxerat, & insontes pariter cum sontibus secundum historiam trucidasset. De qua relatius apud

apud Theodoretum libro quinto historiæ Ecclesiasticæ. Ruffin. libro 2. cap. 18. Tripart. libro nono, cap. 30. & 31. Ex hac conclusione sequitur quod nec pueros, nec fœminas tam in bellis contra Turcas & infideles, quam inter Christianos licet interficere vt Victor. Bannes & alij tradunt. Quod autem de fœminis dicitur, intelligitur nisi se pugnæ immisceant, defendendo & percutiendo: Quandoquidem si officia virorum in bellando præstent, non est absurdum, si mercedem eorundem etiam accipiant: Iuxta mensuram delicti, est etiam plagarum modus. Inter innocentes etiam numerantur ab Alexandro III. in cap. Innouamus, de treuga & pace alij, his verbis: Innouamus, vt Presbyteri, Monachi, conuersi, peregrini, mercatores, rustici euntes & redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia quibus arant, & semina portant ad agrum securitate congrua lætentur. Hæc ibi. Per mercatores secundum Caietanum in summa verb. Bellum, non intelliguntur qui habitant, & ciues in ciuitate, aut republica hostium, sed qui transeunt importantes merces: Incolæ enim & ciues, non sunt melioris conditionis exercentes mercaturam quam alij artifices.

Quarta Concl. *In iusto bello indirectè & præter intentionem interficere innocentes non est peccatum, sed licitum.* Victoria in relect. de bello, nu-

mero 37. Bannes & Valent. 2. 2. q. 40. art. 1. & hæc est cõmunis sententia DD. Casus conclusionis, exẽpli gratia, ponitur si à principe esset oppugnanda ciuitas, cuius subditi essent rebelles, nec posſit expugnari nisi tormẽtis bellicis, aut incẽdio, licitum est id facere, etiamsi patiantur & interficiantur innocentes, qui nocentibus permiscentur, nec discerni possunt. Conclusio probatur, quia alias non esset ratio gerendi bellum cõtra ipsos nocentes, ac sic iustitia belli suum non consequeretur effectum. Deinde patet ex vsu omnium principum, qui etiam cum laude & bona conscientia bellum gesserunt. Aduertendum tamẽ cum Victoria & alijs, quod si in aliqua vrbe essent multi innocentes, & pauci nocentes, tunc non liceret vrbem subuertere, aut incendio deuastare, quia maius malum est quod sequitur, quam bonum quod intenditur.

Quinta Conclusio. *In bello iusto non est licitum occidere innocentem de quo timetur, aut scitur quod sit futurus nocens.* Victoria, Bannes & alij, exempli gratia, in bello infidelium: An pueri possint occidi, de quibus est pręsumptio, quod si adoleuerint, etiam cõtra Christianos arma sument. Conclusio nunc probatur. Non sunt facienda mala, vt vitentur alia etiam maiora mala, & intolerabile videtur quod aliquis puniatur pro culpa futura: cum pœna præsupponat culpam. Præterea si timeatur quod in futurũ etiam arma sument, & erunt nocentes

alijs

alijs medijs iustis, vt captiuitate, seruitute, &c. Huic malo in tempore potest remedium adhiberi.

Sexta Conclusio. *In ipso actuali conflictu durante pugna in defensione, aut oppugnatione ciuitatis, quamdiu res in periculo versatur, licet interficere omnes contrapugnantes.* Hanc docent Theologi allegati. Conclusio clara est, quia alia ratione non posset bellum rectè & tutè geri.

Septima Conclusio. *Parta victoria & rebus extra periculum constitutis adhuc licitum est interficere nocentes.* Hanc etiam docent Theologi prædicti. Probatur. Bellum enim non solum ordinatur ad res recuperandas, sed etiam ad vindicandam iniuriam illatam: & parandam securitatem in futurum. Sed quandoque fieri potest vt occisio nocentium sit necessaria ad tales fines. Præterea licet ciues proprios morte mulctare propter iniuriam illatam. Ergo multo magis licet extraneos punire propter iniuriam factam principi, aut reipub. Conclusio intelligenda vt tum sit licitum interficere auctoritate principis, & non priuata.

Octaua Conclusio. *Ad vindicandam solam iniuriam non est semper licitum interficere omnes nocentes.* Victor. cum alijs. Quia inter ciues non liceret, vbi esset delictum totius ciuitatis, aut prouinciæ, interficere omnes delinquentes, nec etiam in omni seditione conuenit perdere totum populum. Detrahendum

quandoque seueritati, vbi multorum strages iacet iuxta Glossam receptam in cap. Latores, de cleric. excomm. & in L. Aut facta, de pœnis. §. fin. Consonat huic conclusioni etiam August. in ep. 207. ad Bonifacium, quando dicit: Sicut rebellanti & resistenti violentia redditur: Ita victo & capto misericordia iam debetur, maximè in quo pacis perturbatio non timetur. Hac etiam de causa fuit Theodosius ab Ambrosio obiurgatus, quod Thessalonicæ communem cædem instituisset. Vt autem hæc conclusio rectius intelligatur, recolenda est doctrina S. Thomæ 2. 2. q. 108. art. 1. ad quintum, quam amplectitur Albericus de Ros. in dictionario iuris, in verb. Correctio. vers. Qualiter attendendum, quod quando tota multitudo peccat, de ea vindicta sumenda est, vel quantum ad totam multitudinem, sicut AEgyptij submersi sunt in mari rubro prosequentes filios Israel Exodi 14. Et Sodoma & Gomorrha vniuersaliter perierunt: Vel quantum ad magnam multitudinis partem sicut patet Exodi trigesimosecundo, in pœna eorum qui vitulum adorauerunt. Quandoque vero si speretur multorum correctio, debet seueritas vindictæ exerceri in aliquos paucos Principaliores quibus punitis cæteri terreantur. Sicut DOMINVS Numer. 25. mandauit suspendi principes populi pro peccato multitudinis. Si autem non tota multitudo peccauit,

cauit, sed pro parte: tunc si mali possunt secerni à bonis, debet in eos vindicta exerceri, si hoc fieri posit sine scandalo aliorum. Alioqui parcendum est multitudini & detrahendum seueritati. Quando autem peccatum multitudinis est tale quod magis noceret multitudini vel spiritualiter, vel temporaliter quam scandalũ quod exinde orire-tur, vindicandum est. Sic S. Thomas.

Nona Conclusio. *Per se loquendo, capti in bello licito & iusto ex numero hostium qui nocentes sunt, interfici possent, tamen humanitate quadam & consuetudine receptum, & iuri consonum apparet, vt parta victoria & transacto dubio euentu belli, capti non interficiantur.* Conclusionem tradit Victoria numero 49. Posteriorem vero partem amplectuntur Iurisperiti dum tradunt in bello licito non esse licitum occidere inimicum captum postquam captus est. Bartol. L. 3. §. fin. ff. ad L. Cornel. de Sicar. Angelus ab Aretio, in tractatione maleficiorum in verbo. Fama publica. col. 10. in maiori forma, & idem in §. Illud quæsitum. Instit. de rerum diuis. Hippolyt. Marsilius in practica crimin. §. Aggredior. numero 25. Albericus in L. Libertas. ff. de statu hominum, vbi inquit: Nota consuetudinem antiquorum Imperatorum qui fide carebant, qui nolebant hostes captos debere interfici, sed seruari: Contra quam consuetudinem hodie crudeles faciunt, qui captos hostes occidunt, his alij alibi con-

 sentiunt.

ſentiunt. per d. L. 3. §. fin. de Sicar. & L. Libertas, de ſtatu hominum, & id cõforme etiam eſt doctrinæ D. Auguſt. in d. ep. ad Bonifacium: cum ait: Victo & capto miſericordia iam debetur maximè in quo pacis perturbatio non timetur & c. Noli. 23. q. 1. Eadem eſt ratio de eis, qui ſe dedunt quando nulla pacta aut conditiones intercedunt in deditione arcium & ciuitatum, tunc nihil videtur impedire quo minus aliqui nocentes præſertim ſi fuiſſent capita & principales auctores ſeditionis, aut conſpirationis contra proprium principem, poſsint interſici. Solent tamen ſæpè in deditionibus pacta & conuentiones facere, quæ etiam hoſti ſeruandæ ſunt, vt poſt deditionem ſalua ſint capita, & ſaluus conductus militibus præſtetur ad exeundum.

Decima Concluſio. *Licet antiquitus iure gentium & Romano capti in iuſto bello efficerentur ſerui capientium, id tamen abrogatum eſt apud Chriſtianos, inquorum bellis minime Chriſtiani à Chriſtianis capti eorum ſerui efficiuntur.* Bartol. in L. Hoſtes. ff. de capt. & Poſtliminio reuerſ. Salycetus in L. ab hoſtibus. C. de captiuis. Panormitanus in cap. Sicut. 3. de iureiurando. Martinus Laudep. in tract. de bello, q. 19. Nicolaus Boerius in deciſione 178. numero 2. Iodocus Damhauder. in practica rerum criminalium. cap. 82. numero 7. Couarruuias in reg. Peccatum, de regul. iuris, part. 2. §. 11. numero 6. & alij passim alibi. Prima pars notiſsima eſt ex LL. ff.

LL. ff. de captiu. & Postlim. reuers. L. Postliminium. L. Hostes, & alijs ibidẽ. Pro instructione maiore obseruandũ iure gentium talẽ seruitutẽ inductã fuisse olim ad vitanda maiora mala. Victores enim cum nihil commodi, aut lucri sperarent à victis & captis eos occidere solebant, & immanissimè tractare: Vt huic malo remedium adhiberetur moribus & legibus introducta fuit seruitus, & sic deinceps victores captiuos non amplius occidere debebant, sed vendere poterant. De hac materia latius Fernandus Vasquius illustr. controuers. libro primó, capite nono pertractat. Nunc autem apud Christianos moribus & consuetudine receptum est, propter charitatem quæ omnibus in Christiana religione vnitis communis esse debet, vt captiuitas non amplius inducat seruitutem.

Vndecima Conclusio. *Apud Christianos capti in bello conseruantur custodiunturque, & pecunijs se redimunt, & sic veniam recedendi ad suos obtinent.* Hæc conclusio probatur per doctrinam Baldi, Barthol. Pauli Castren. & aliorum in L. Nam & Seruius. ff. de negot. gest. Et eam tradunt Andreas Alciatus in L. Hostes. ff. de verborum significatione. Boerius, Damhauderus, Couarruuias locis cit. & alij recentiores in §. Item ea quæ ab hostibus. Instit. de rerum diuisione. Hanc redemptionis pecuniam barbari Ransonem, siue finantiam appellant auctoribus Boerio & Damhauderio, &

græci λύτρον. Hæc pecunia regulariter eſt capientium niſi aliter inter duces & milites conuentum ſit: Si autem pecunia huiuſmodi redemptionis excedat decem milia, vtpote ſi quis cepit ducem, aut comitem, vel alium principem, aut baronem, tunc eſt principis, & ita ſeruatur in regnis Franciæ & Angliæ, & Hiſpaniæ vt teſtatur Boerius in d. deciſ. num. 4. *Dubium hic eſſe poteſt: An ſeruo facto ob captiuitatem in bello iuſto, ſiue iniuſto, liceat fugere ab hoſtibus, à quibus captus, habita oportunitate. Idem dubium eſſe poteſt apud Chriſtianos. An captiuus ab hoſte, fugere poſsit nullo dato pretio redemptionis.* Petrus Ancharanus, in reg. Peccatum, de regul. iuris, num. 13. & 15. & Franciſcus ab Aretio, in L. Qui à latronibus. col. 3. ff. de teſtament. putant Chriſtiano apud Saracenos & infideles capto, non licere ab eis fugere, niſi cogatur ad infidelitatem. Nec multum alienus videtur ab hac opinione Martinus Nauarrus in manuali confeſſariorum capite 17. numero 104. dum cenſet quod ſi Chriſtiani capiantur ab infidelibus, in bello iuſto, ſi fugiant, teneantur remittere pro redemptione aliquod precium & non in propria perſona redire, ob periculum ne peruertantur. Sylueſter in verb. Seruitus. q. 3. & Turrecrem. in can. Ius gentium, art. 4. ad 5. ſentiunt factos ſeruos in bello iuſto ſine peccato non poſſe fugere: cuius ſententiæ etiam videntur eſſe Gloſſ. & Hugo in d. c. Ius gentium.

Pro

Pro resolutione sit.

Duodecima Conclusio. *Siue quis captus sit in iniusto, siue in iusto bello absolutè potest fugere tam apud infideles, quam Christianos, nec fugiendo peccat, nec quicquam restituere tenetur.* Conclusionem docent Dominicus Sotus quamuis dubitare videatur, libro 4. de iustitia & iure. q.2.art. 2. Dominicus Bannes & Gregorius de Valentia, in 2.2. S. Thomæ. q. 40. art. 1. Didacus Conarruuias loc.cit. numero 60. & libr.1.variar. resolut. cap. 2. num. 10. Vasquius in d. cap. 9. Conclusio probatur in primis ex §. Item ea quæ ab hostibus. Instit. de rerum diuis. vbi §. sic habet: Item ea quæ ab hostibus capimus iure gentium statim nostra fiunt, adeo quidem vt & liberi homines in seruitutem nostram deducantur, qui tamen euaserint à nostra potestate, & ad suos reuersi fuerint, pristinum statum recipiant. Præterea talis seruus captus ab hostibus comparatur quadrupedibus & feris captis, vt tradit Vasquius loc. d. post Hieron. Cagn. ff. de reg. iuris in L. seruus reipublicæ. num. 1. per textum in L. 2. ff. ad L. Aquil. sed fera quam primũ nostris manibus elabitur, libera est, & sui iuris L. Naturalem. ff. de acquir. rerum dom. §. Feræ. Inst. de rerum diuis. Ergo. Deinde talis seruitus statuta est iure gentium. Sed eodẽ iure approbatũ, ꝙ illi qui fugerint, dominũ suum, aut capientem, censeantur liberi, etiamsi nullum pretium reddant. Postremo vsu receptum est

inter

inter omnes gerentes bella, quod nemo postuletaliquod precium à seruis & captiuis, qui fuga sibi consulunt. Argumentum in primis sit pro contraria sententia ex cap. Si quis seruum. 17. q. 4. & L. Si quis seruo alieno persuaserit. C. de furt. & ff. de seruo corrupto. per tot. tit. quibus iuribus cauetur vt consilio, aut persuasione alienus seruus non inducatur ad fugam, & in d. can. Si quis, ex Concilio Gangrensi, can. 3. id ne religionis & diuini cultus causa licitum asseritur his verbis: Si quis seruum prætextu diuini cultus doceat dominum contemnere proprium, vt discedat ab eius obsequio, nec ei cum beneuolentia & omni honore deseruiat, anathema sit. Respondetur inprimis quod dictæ LL. maximè Concilium Gangrense intelligantur de seruis emptitijs, qui emptione & venditione acquiruntur, & non de eis qui bello capiuntur. Non tamen alienum est à veritate canoné & leges generaliter intelligere etiam de seruis captiuitate bellica factis: cum nihil aliud probent, quã quod non licet cõsilio & auxilio eos ad fugam instruere; & non quod liceat seruis fugere si posint & velint. Non enim est par ratio in consulente, & fugiente, hic enim habet vt pro sua commoditate & libertate ius alterius respuat, & sibijpsi consulat. Ille autem consulens non habet ius, vt in commodum vnius consilium det in præiudicium alterius iustè posidentis. Simile esse potest de reo cõ-

stituto

ſtituto iuſtè in carcere, qui etiam licitè poteſt fugere à carcere, non tamen poteſt alius id ei conſulere, vt Caietan. rectè obſeruauit. 2. 2. q. 69. art. 4. ad quintũ. & poſt eum Bannes & Valent. locis alleg. & alij alibi. Si quis dicat id quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro à nobis non debet auelli. L. Id quod noſtrum. ff. de reg. iuris. Vaſquius reſpondet illud procedere, quando irreuocabiliter id noſtrum eſſet; ſecus ſi reuocabiliter. Etenim dominium reuocabile à nobis ſine facto noſtro auelli poteſt, per text in L. Libello §. Si quis ſeruum. ff. de captiuis. Exemplum ſimile eſt in L. fin. §. Sin autem ſub conditione C. Com. de lega. & in L. 1. ff. de condit. cauſ. & alia dictus auctor ex LL. pro hac reſponſione adducit.

Decimatertia Concluſio. *Captus in bello, ſi iurauit, aut promiſit hoſti ſe non fugiturum, aut daturum pecuniam pro redemptione, tenetur ad implere promiſſum.* Hanc docent Theologi ſupra dicti locis cit. Couarr. in 4. de matrimonio. part. 2. cap. 3. §. 4. & alij alibi, in hac re non eſt dubium. Hoſti etiam ſeruanda fides in rebus licitis & honeſtis. 2. 2. q. 4. c. Innocens. & 23. q. 1. c. Noli. Hinc ab antiquitate cõmendatur Marcus Attilius Regulus conſul Romanus, qui ne frangeret fidẽ Carthaginenſib. hoſtibus præſtitã, & iuramẽto firmatã de redeundo, maluit mortem oppetere, quam Romæ fide fracta incolumis cum ſuis vitam degere & permanere. De hac re D. Auguſt. lib. 1. de Ciuitate Dei. cap.

cap. 15. Iurisconsultus in L. Postlimnij ff. de captiu. Liuius lib. 2. de bello punico. Cicero lib. 1. officior. & alij alibi. Dictum in conclusione, si iurauit, aut promisit, quia fides & iuramentum quantũ apud Deum & obligationem ęquiparantur cap. Ad aures. Quod metus causa. & cap. Quærelam. Ne prælati vices suas. Anton. à Butrio & Ioan. Immolen. in d. cap. Quęrelã. Dominic. Geminian. in cap. 1. col 1. de sepult. in 6. Antõ. Corsetus in Rubr. de iureiur. q. 7. qui plura allegat ad hoc ꝓpositũ.

Decimaquarta Cõcl. *Immobilia bona quæ in iusto bello iure belli capiuntur ab hostibus, pertinẽt ad principẽ bellum indicentẽ*. Hæc est cõmunis Theolog. & Iurisperitorũ, & ꝓbatur per L. Si captiuus. §. fin. ff. de captiu. L. Diuus. ff. de iure fisci. Bartol. in L. Si quid bello. ff. de captiu. Mart. Laudensis in tract. de bello. q. 4. Alexan. & Iason aliiq; in L. 1. ff. de requir. possess. Didacus in relect. cap. Peccatum. de reg. iuris. part. 2. §. 11. num. 6. Nicol. Boër. in decis. 178. incip. Primo præsuppono quod si rex Christianissimus, & alij passim alibi. Nec recedunt Theologi ab his. Cum enim principes bellum sua auctoritate indicant, ad vindicandam iniuriam & suis sumptibus prosequantur, iustè eis immobilia conseruantur & attribuuntur. An autem ciuitas bello capta, si in libertatem vindicetur recuperet sua iura pristina omnia tractat Franciscus Hotomanus in lib. quæstionum illustrium, q. 5.

Decima-

Decimaquinta Conclusio. *Ad parandam securitatem, & vitandum periculum ab hostibus licet occupare & retinere aliquam arcem aut ciuitatem hostium necessariam ad nostram defensionem, aut tollendam hostibus occasionem, vnde nocere possint.* Hanc ponit etiam Victoria in d. relectione de iure belli num. 55. & post eum iuniores.

Decimasexta Conclusio. *Capta aliqua ciuitate, aliquando ex vrgentibus, & iustis causis possunt mutari magistratus, & superiores.* Hanc etiam Victoria colligit num. 98. Sæpenumero contingit vt hoc necessarium sit ad parandam securitatem, vel ad cauenda pericula imminentia. Vere enim dictum est, hosti reconciliato ne facile fidas. Conclusio est aperta. Si enim iure belli licet occupare ciuitatem. Ergo etiam licet tollere principatum & magistratum si necessitas postulet, aut rationabilis causa persuadeat.

Decimaseptima Conclusio. *In bello iusto mobilia hostium bona capta efficiuntur de iure capientium & occupantium.* S. Thomas 2. 2. q. 66. art. 8. Ioan. Maior, in 4. d. 15. q. 20. Adrian. in 4. de restitut. §. Aggredior. Victor. Bannes, Castré. & Couarr. locis cit. Angel. in verb. Bellum in princ. Syluest. ibidem. q. 9. Innocent. & alij DD. in cap. Sicut. 3. de iureiuran. Bartol in L. Hostes. & L. Si quid in bello. q. 4. Ias. in L. 1. ff. de acquiren. posses. Alberic. in L. Libertas. ff. de statu hominũ. Martin. Lauden. de bello q. 4. & alij passim alibi. Conclusio constat ex

cap.

cap. Ius gentium. d. 1. & d. L. Hostes. & L. Si quid in bello, & in §. Item ea quæ hostibus. Instit. de rerum diuis. & Aristot. lib. 1. Polit. cap. 4. & 5. Dicunt tamen plerique doctores iuris; quod ita capta in bello sint tradenda principi, aut duci, vel capitaneo, vt ipse diuidat inter milites secundum qualitatem personarum & merita, iuxta text. & Glossam 23. q. 5. cap. Dicat aliquis, & L. Si quis pro redẽpt. C. de donat. vt notant Bartol. in d. L. Si quid in bello. DD. in additionib. ad Bart. ibidem. Alberic. in d. L. Libertas. Boër. Couarr. Martinus Laudensis & alij locis cit. Faber & Angel. in d. §. Item ea quæ ab hostibus: Instit. de rerum diuis. Et licet Bartol. in d. L. Si quid in bello, testetur pro suo tempore ita seruatum; tamen Boërius dicit quod hodie capta nõ traduntur principi, aut duci, ad diuidendum inter milites secundum qualitates personarum; sed qui potest capere capiat, & ita secundum ius præda siue capta efficiuntur capientium, vt hac spe militum animi inflammentur ad fortius pugnandum, & ad diligentius prosequendum hostes. Conclusio est intelligenda nisi de hac re alibi sint leges quæ disponant de distributione captorum, quemadmodum apud Hispanos esse Couarr. testatur: aut belli pacta, siue consuetudines communi sensu approbatæ; tum eis est standum. Hanc rerum mobilium prædã olim butinum appellabãt, vt apparet ex Bartol. Alberic. Boer. Damhauderio

derio locis cit. & alijs alibi. Ab hoc nomine suam denominationem sumunt Freybeuteri apud nos dicti, id est, impuniti latrones & grassatores, vt rectè explicat doctissimus nostræ Germaniæ Iurisconsultus Andreas Gaill. in tract. de arestis imperij, cap. 9. numero 12. vel eos ita appellare licet hoc nouo & splendido titulo, quia liberè die ac nocte vagando deprædantur & rapiunt bona quorumcunq; nec aliquis liber est ab eorum oppressione etiam in vijs publicis & prouincijs, quem inopia non excusat, & si talis ab eis inuadatur & vacuus reperiatur vix sine verberibus euadet, & manibus eorum elabetur, & horum impunitorum latronum & grassatorum continuum nocturnum & diurnum exercitium non solum permittitur cum maximo imperij dãno, sed etiam non sinę inclitę nationis Germaniæ magna infamia vt verbis prædicti auctoris vtar, & tales Freybeuteri digni sunt omni suppliciorum genere & publica Imperij vindicta. Ad illam hominum colluuiem passim se recipiunt feces militum, latrones ob facinora patriam relinquẽtes sacrilegi in Ecclesiam, raptores, & quicunque apud suos scelerum causa pelluntur, in exilium mittuntur, & bannis arcentur. Ex hac conclusione consequitur, quod aliquando in iusto bello licitum sit ad deterrendos hostes, vel ad accendendum militum animos, militibus ciuitatem dare in prædam, vt Syluester, in verb.

Bellum 1. q. 10. Victor. & alij deducunt. Non tamen licitum est militibus sine auctoritate principis, cuius mandato bellum geritur prędas agere, quia cum milites sint tantum executores, & non iudices, sententiam iudicis expectare debent.

Decimaoctaua Concl. *Res mobiles in bello iusto captæ ab hostibus, quæ tamen verum habuerunt dominum antequam hostes eum spoliauerint: an sint restituendæ priori vero domino, vel efficiantur eorum, qui eas è manibus hostium abstulerunt; problema esse potest.* Priori domino esse restituendas Ioan. Andr. in speculo Rubr. de raptorib. Alexand. in L. Id quod apud hostes. ff. de leg. 1. Pirrhus ad consuetudines Aurelianenses in cap. incip. In L. apud hostes. Pro his est text. in L. Ab hostibus. C. de captiuis. §. Serui autem. Contrariũ vero non restituendas priori domino, sed eas etiam effici capientium tradidere obscurè Bartol. in L. Si quid bello. ff. de cap. & alij quidam. In eadem sententia est Martinus Nauarrus lib. 5. cons. in tit. de iniurijs. cons. 2. idq; per LL. & iura quæ dicunt capta in bello effici capientium, de quibus supra, & pro hac opinione facit etiam text. in d. L. Si quid bello. Distinguunt quidã hoc pacto. Aut res captæ ab hostibus recuperantur statim ab hostib. existẽtibus adhuc in ꝓsecutione, necdũ intra castra & præsidia & tunc prima opinio veritatem habet. Aut ex interuallo postquam iam sunt intra castra sub custodia hostium & tunc poste-

posterior obtinet sententia. De hac distinctione Angel. & Salycet. in L. Ab hostibus. 2. C. de captiuis. Iason. in L. Possessio. ff. de acquirend. possess. Martinus Lauden. in tract. de bello. q. 7. Couarr. in reg. Peccatum. part. 2. §. 11. num. 8.

Decimanona Concl. *In iusto bello milites capientes bona à latronibus siue prædonibus & pyratis, qui nulla publica potestate bellum gerunt, non efficiuntur capientium, sed sunt restituenda priori domino.* L. Hostes. L. Latrones. L. Postliminium. §. à pyratis. ff. de capt. His accedit quod res aliena est restituenda domino suo, cap. Si res aliena. 24. q. 6. & cap. Peccatum. de regul. iuris, & tales res nullo iure pertinebant ad tales prædones & pyratas sed dominium penes priores dominos omni iure permansit, & non est translatum in rapientes. Hinc colligitur quod milites quando prædam capiunt à grassatoribus nostris, quos Freybeuteros appellamus quam à miseris rusticis violentia acceperunt, tenentur suis dominis restituere; & non possunt sibi retinere nisi pro derelictis talia bona habeantur. Quamuis multi contrariam faciant, & de nulla restitutione cogitent, tamen altissimus apud quem non est acceptio personarum suo tempore dignam mercedem operibus reddet.

Vigesima Conclusio. *Quando bellum commode*

geri

geri potest absq; spoliatione & damno agricolarum & aliorum innocentum non licet eos spoliare, eisq; damnum inferre. Syluester in verb. Bellum. 1. q. 10. conclus. 2. Victor. in relect. de bello, numero quarto & alij iuniores post eos. Ratio est quia bellum fundatur in iniuria. Ergo non licet iure belli vti in innocentes si aliunde potest recompensari iniuria, ne pœna suos excedat auctores.

Vigesimaprima Conclusio. *Licitum est innocentes apud hostes bonis & rebus expoliare, quibus hostium conatus fortior & validior redditur contra eum qui iustè bellum gerit.* Hanc etiam tradunt communiter Theologi allegati, nec est qui eam negare posit. Constat conclusio quia alias victoriam consequi, quæ est finis belli, foret difficile & quasi impossibile. Vnde vt Victoria loco cit. numero 39. in fine, & alij docent licet accipere pecunias innocentum, & comburere & corrumpere frumenta, & occidere equos, si ita opus est ad debilitandas hostium vires. Ex quo infert Victoria hoc corollarium, quod si bellum sit perpetuum licet indifferenter expoliare omnes apud hostes tam nocentes quam innocentes: quia ex opibus suorum hostes alunt bellum iniustũ, & contra debilitantur vires eorũ, si ciues eorũ spoliantur. Aduertendum tamen hac in re, ne sit pro ratione voluntas, nec ira impediat animum, ne posit cernere verum, *sæpè* enim mentitur iniquitas, & fingitur necessi-

cessitas potius liuore vindictæ quam amore iustitiæ.

Vigesimasecunda Conclusio. *Quando hostes nolunt restituere res iniuria ablatas, & iustè bellum gerens alia ratione non potest recuperare, licitum est vndecunque satisfactionem capere siue à nocentibus siue ab innocentibus.* Hanc docet Victoria numero 41. conclus. 3. & post eum Bannes & Gregorius de Valentia in 2. 2. q. 40. art. 1. Ratio est, quia tam nocentes quam innocentes sunt partes reipubl. contra quam bellum geritur & eiusdem superiorem. Ergo quomodocunque licet repetere ab eis res iniustè ablatas.

Vigesimatertia Conclusio. *Etsi absolutè liceat quandoque ciuitatem in prædam dare, aut incendio tradere, tamen communiter id fieri non expedit.* Prior pars traditur à D. Antonino 3. part. tit. 4. cap. 2. §. 2. Gabriel. in 4. d. 15. q. 4. Syluester in verb. Bellum 1. Victoria, Bannes, & Valent. locis cit. & alijs alibi. Hæc conclusio est intelligenda ita quod milites id proprio marte & auctoritate facere non possint, sed tantum ex ordinatione & dispositione principis iustè & maturo consilio gerentis bellum. Alioquin si milites prædas agerent, & diriperent bona alicuius ciuitatis, contra imperium Principis non solum grauissimè peccarent, sed etiam tenerentur ad recompensationem omnium damnorum & restitutionem ablatorum & direptorum. Eadem est

ratio de incendio. Milites enim cum in his & similibus non sint iudices sed tantum executores eorum, quæ rectè fieri posse princeps belli tanquam iudex decreuerit; executionem præponere sententiæ nullo modo debent: Multo vero minus possunt huiusmodi tentare & perficere contra voluntatem principis. Conclusio quantum ad primam partem, patet: quia huiusmodi aliquando sunt media necessaria ad obtinendum finem belli. Secunda pars, quam tenent Victoria, Bannes & alij recentiores, clara est ex maximis malis quæ solent sequi prædas & direptiones generales, nec non incendia.

Vigesimaquarta Conclusio. *Etiam in bello iustissimo haud licet grassari & committere iniustè tam subditos proprios quam aliorum vicinorum principum, quos belli negotium non tangit.* Hæc conclusio passim ab omnibus Theologis & Iurisperitis approbatur, nec in ea esse dubium potest, & probatur ex sacris literis. Lucæ tertio. Milites etiam ad Ioannem veniebant dicentes. Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis neque calumniam faciatis: & contenti estote stipendijs vestris. De quibus verbis Augustinus in serm. 19. de verbis DOMINI. Non militare delictum est, sed propter prædam militare peccatum est. Nec rempubl. gerere criminosum est, sed ideò agere rempubl. vt rem familia-

miliarem potius augeas, videtur esse damnabile. Propterea enim prouidentia quadam militantibus sunt stipendia constituta, ne dum sumptus quæritur, præda grassetur, & infra: Interrogauerunt eum & milites. Quid faciemus & nos? Ait illis Ioannes: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, sed cõtenti estote stipendijs vestris. Hic iam se cognoscere debet omnis homo qui militat. Non enim tantum de his militantibus scriptura loquitur qui armata militia detinentur, sed quisque militiæ suæ cingulo vtitur, dignitatis suæ miles asscribitur, atque ideo hæc sententia potest dici: verbi gratia, militibus, protectoribus, cunctisque rectoribus: Quicunque stipendia sibi publicè decreta consequitur, si amplius quærit, tanquam calumniator & concussor Ioannis sententia condemnatur. Ratio etiam est euidens, grassari, & concutere vel proprios aut vicinorum principum subditos est contra iustitiam & belli ius, quod versatur circa iniuriam hostium. At tales subditi nullam fecerunt iniuriam principi qui bellum indixit. Ergo iure & iustitia exigente non possunt damnis affici. Ergo qui cõtra faciunt tenentur pręter grauissimum peccatum quod committunt, ad restitutionem damnorum. Hinc antiquitus si miles aliquid accepisset ab hospite, in cuius domo hospitio recipiebatur secundum leges puniebatur in 10.

libris auri secundum text. in L. Deuotum C. de metatis & Epidemeticis lib. 12. vbi in principio Lucas de Penna ait: quod illa lex pulchra & bona est, sed ob neglectum iustitiæ, peccata prouincialium, & nequitiam militú male seruatur. Quibus addere licet ea quæ idem auctor ibidem in L. Prospectum, vbi militibus statuitur quod in hospitijs nec horribiles, nec superbi, sed humiles manere debeant, profert quod illam legem Teutonici & Neapolitani qui arrogantiam imitantur eorum pessimè seruant. Et quod non modo à dominis ædium balnea postulant contra expressam dispositionem illius legis, sed etiam luminaria, confectiones, & quæcunque vtilia, nedum postulant, quin etiam rapiunt, & extorquent. Imo nunc in summo gradu obtinent quæ Damhauderius in rerum criminalium praxi cap. 82. numero 28. adducit quod iam tempore belli tum rusticis tum bonis ciuibus passim nefanda inferuntur incommoda tam ab amicis quam ab hostibus, præcipuè in regionum finibus. Confecto vero bello non minora incommoda perferenda sunt à nostratibus militibus qui passim vel ob propriam inertiam, vel ob principum seram solutionem peragrare & ex rapinis viuere coguntur. Vnde fit, vt vbique audiatur ingens oppressorum clamor, opprimentium necessitate coactorum (ob non solutionem) iustæ interdum querimoniæ, & ob principum se-

uera edicta, talium militum indebita suspendia. Quid plura? Tum in bello tum post bellum vbique indigna audiuntur, miserandaque rerum facies cernitur. Hæc ille. Quibus adiungo quod hisce temporibus infœlicissimis, quibus omnia sursum deorsumque ruunt, nulla fides pietasque viris qui castra sequuntur, nulla disciplina militaris seruatur, nulla iustitia colitur, rapinæ, furta, adulteria, scortationes, sacrilegia, pauperum, viduarum, pupillorumque oppressiones vbique in his bellis regnant, rustici in omnibus locis spoliantur æquè ab amicis, si amici ducendi sunt, qui sudorem & sanguinem miserorum vsque ad ossa exsugunt, atque ab hostibus, vix differentia est, & hæc tam ab Italis, quam Gallis, Hispanis, & Germanis fiunt sine vllo delectu (excipio Germanos in alpibus, quos Heluetios nominamus, qui vt cæteris sunt simpliciores in moribus, & candidiores in conuersatione, ita etiam sunt obseruantiores antiquæ disciplinæ militaris, & humanitatis, nec ita insolentes sunt in rusticos, aut genio in omni voluptate indulgentes sicuti reliquæ nationes quæ nunc castra sequuntur.) Sane durissimum iudicium instat nunc belli auctoribus, ducibus, & antesignanis quod nullus habetur respectus miserorum rusticorum & subditorum qui Christi membra sunt, qui fratres nostri, qui eiusdem hereditatis nobiscum participes;

sæuiunt nostri milites & insolentiores sunt in pauperes, quam æquum esset in Turcas sæuire. Non humana ingenia adinuenire potuerunt, sed diabolica vafricies excogitauit, machinationes & dolos quibus extorquent belligerantes omnem pauperum substantiam, & emungunt etiam medullam. Quicquid insolentiæ militum menti obijcitur, id tentare audent. Horrendum & inferno dignum factum quod superioribus annis commissum in vicinis locis. Miles bene cibo potuque repletus rusticum hospitem suum coegit, vt instrumentum in modum cunarum sibi aptaret, cui se imposuit, rusticoque imperauit, vt eum moueret volueretque tanquam infantem, & voluendo cantillaret, vt somnum capere posset. Sed res Deo disponente ita disposita fuit, vt dignas meritis perceperit pœnas, & somno rite excitatus euigilauerit. Imo quod est contra prudentiam militarem, & rectam rationem milites ducum qui nunc bellum gerunt vt plurimum hostes non prosequuntur in terra hostium, sed in propria ditione expectant, donec adueniant: Cum tamen vt docent Iacob. de S. Georgio in tract. Feudorum super verb. Et promiserunt eidem domino suo prestare, &c. col. 2. post Andream de Isernia cap. 1. in tit. quibus modis feud. amitt. & Alphons. Guerrero in thesauro Christianæ religionis, cap. 41. num. 16. dominus potius debeat traducere

exer-

exercitum suum ad loca inimici quam pugnare in patria propria, vt inquiunt, faciunt veri duces belli qui potius volunt ire cum exercitu ad locum hostium quam pugnare in domo, & hoc faciunt vt confundant hostes, & eos retrahant ab obsidione vt fecit Scipio quādo iniuit bellum contra Hannibalē. Nam duxit suum exercitum contra Aphricam, vt retraherēt Hannibalē ab obsidione Romana & Italica. Sic illi DD. Sed hanc potissimū rationem eius facti reddere possumus, vt potius terram hostiū quam propriā, militibus deuastemus & exhauriamus. Quisq; enim magis tenetur suis quam alienis consulere. Si autem milites congregemus, foueamus, & enutriamus apud nostros & amicos qui non sunt causa belli, subditis nostris damna inferimus, eorum substantiam consumimus, & terram deuastamus, nostras vires diminuimus, & aduersariorum commoditati & vtilitati magis consulimus. Quod quam sit conueniens iuri, æquitati & rei militari fœliciter expediendæ, etiam parum prudens facile capere potest. Atque vt res prout se habet, melius ante oculos cæcorum deducatur, vt si videre non possint præ cæcitate, saltem eliciant naribus, aduertendum quod ratio bellorum quæ hoc tempore geruntur, perferenda esset, & perdurare posset, si homines essent spiritus & corporis expertes: Spiritus cum carnē & ossa nō habeant nō indigent cibo corporeo,

nec

nec vestibus quibus corpora nostra teguntur, atque ab iniurijs aeris defenduntur. Atque ideo sine agri colantur, pecora nutriantur, agricultura exerceatur, rustici in pace & labore in patria conseruentur, parum eorum interest: Quia cum omni substantia terrena sunt superiores, ab ea non dependent sicut nec in esse, ita nec in conseruari. At homines quam diu in hac vita militant, indigent cibo, potu, indumento, alijsque rebus, sine quibus hæc vita non agitur. Si ergo militum nostrorum insolentiam, & perpetuam deuastationem ac deprædationem, quemadmodum passim fieri, oculis conspicimus & manibus palpamus, agricultura exerceri non possit, aratra non sint secura, rusticorum substantia à militibus deuoretur, miseri proprias sedes relinquere cogantur, res pecuaria non curetur, sed omnia deuastentur, quis modus viuendi? Equi & boues à militibus rapiuntur, nulla securitas aratris existit, rustici spoliantur omnibus bonis, ita vt nec artes nec agriculturam excolere valeant, & militiam continuare contendimus? Si equi & boues rapiuntur, quis aratrum trahet? Si vaccæ, oues & armenta auehantur, abigantur, & mactentur? Vnde carnes, lac, casei & reliqua ad vitam necessaria ad victum & amictum? Si miser rusticus omnibus bonis denudetur, & è suis sedibus pellatur, Tolle antecedens & consequens non erit: Si non sit qui laboret, nemo manducare po-

re poterit. Vnde cum talia mala quotidiana in nostris bellis sint, ob negligentiam disciplinæ militaris, incuriam eorum qui militiæ præsunt, & insolentiam militum, & bellum non cum creaturis corporum expertibus gerendum sit, sed cum hominibus qui rerum temporalium adminiculis indigent, conspicimus bella nostra haud prospere procedere; fames, inediæ, pestes, & morbi contagiosi, milites inuadunt, & tanquam bestiæ frequenter moriuntur, antequam belli euentus videatur. Sæpius militia restauratur, miles de nouo colligitur & malè seligitur, priusquam ad pugnam perueniatur ob sustentationis, aut solutionis defectum iterum dissoluitur & nunquam finis belli obtinetur, plus prædæ apud domesticos, quam victoriæ apud hostes, perpetuum bellum, & nulla spès pacis, quam omnes exoptamus, vt iam fere triginta annis experientia belli regij contra seditiosos subditos Belgij & aliarum inferiorum prouinciarum didicimus. Atque his illud addiderim antiquitus ob publicam vtilitatem & necessitatem in tanto honore fuisse agriculturá, quod legibus cautum fuerit, ne ob debita pignore caperentur boues aratorij, aut instrumenta ad agriculturam ordinata, neue quis tantæ audaciæ sit, qui personas, boues aratorios, & agrorum instrumenta, inuadere, capere, aut cum violentia auferre præsumeret, de qua re Constantinus in L. Executores. C. Quæ res

pignori

pignori obligari possunt, & ibidem est noua constitutio Federici Imperatoris pulchra; quæ sic habet: Agricultores & circa rem rusticam occupati, dum villis insident, dũ agros colunt, securi sint quacunq; parte terrarũ, ita vt nullus inueniatur tam audax vt personas, boues & agrorũ instrumenta: aut si quid aliud sit, ꝙ ad operam rusticalẽ pertineat: inuadere aut capere, aut violenter aufferre pręsumat. Si quis autẽ huiusmodi statutum ausu temerario violare præsumpserit, in quadruplũ restituat ablata, infamiæ notã ipso iure incurrat: imperiali animaduersione nihilominus puniẽdus. Sic constitutio, & in cap. fin. de Treuga & pace, rustici euntes vel redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia quibus arant tẽpore belli cõgrua securitate debent gaudere. Sed & Plinius lib. 8. cap. 45. naturalis historię meminit quẽdã apud priores à populo Romano exilio mulctatum quod bouẽ aratoriũ occidi curasset tãquam colonũ suum intermisset: nec mirum censeatur tantæ curæ fuisse maioribus agricuturam; cum hinc mortaliũ vita dependeat; Nunc vero tẽpore belli nulla est cura de hac re, sed milites, equites, & raptores ante omnia sibi ꝓspiciunt, vt capere, rapere & abducere possint equos aratorios, & hoc siue sint in ꝓuincia amicorũ & eorũ, quos belli causa nõ tangit, siue in terra inimicorũ: nulli hominũ generi, qui nunc bella sequuntur, magis insidiantur quam rusticis, & agriculturæ inuigi-
lantibus

lantibus, eorũ sanguine & substantia nunquã satis possunt satiari, & ideo cum homines hac dissimulent, sæpè à Deo dira fame, peste & alijs aduersitatibus miserè puniuntur.

Vigesimaquinta Concl. *Milites rusticos concutientes & eis dama insolenter inferentes non excusantur à peccato, & restitutione damnorũ, ob hoc quod stipendia eis non soluuntur, aut subtrahantur.* Hanc docẽt Caiet. in verb. Bellũ, & post cũ Aurea Armil. eodẽ verb. num. 12. & alij iuniores. Cõclusio clara est. Quoniam bona rusticorum, aut ciuium, aut aliorum quorumcunque non hostium, non sunt militibus obligata aut vllo iure debita. Ergo non possunt rapere, aut possidere iusto titulo. Præterea talia damna inferuntur contra iustitiam. Ergo non solum peccatum committitur, sed etiam damni reparatio necessaria est sub reatu peccati mortalis. Præterea etsi iniuriam pati non sit peccatum, iniuriam tamen exercere iniquum est & damnabile: Vnde etsi militibus stipendia non dentur ex culpa, aut etiam iusta causa, tamen non possunt ipsi alijs, qui culpa carent, damnum inferre. Nec dissimulatio, aut auctoritas capitanei, vt bene Caiet. ait, aut principis excusat, nisi in pœnã rusticis aut ciuibus iustè inflictã hoc fieret: quoniã princeps debet ex ꝓuentibus, quos totus status ꝓportionabiliter tribuit, militib. stipẽdia sufficiẽter tribuere, & nõ debẽt priuati vexari. Lex enĩ iniusta est ex forma quę nõ secudũ ꝓportionẽ grauat

grauat populum. Si tamen probata consuetudo obtinuit, vt ligna & paleas militibus hospites gratis tribuant, non damno: quasi enim sorte quadam contingit ob hoc quasdam terras seu villas præ alijs grauari. Sic Caietanus.

Vigesimasexta Conclusio. *In bello iusto pro rebus tantum repetendis moto, licet recuperare non solum res perditas, sed etiam damna & expensas belli ab hostibus.* Hanc docent Gabriel in 4. d. 15. q. 4. art. 2. conclus. 2. Syluest. in verb. Bellum. 1. q. 9. conclus. 5. Victor. in relect. de bello 3 numero 56. & alij. Ratio manifesta est, quoniam propterea geritur huiusmodi bellum, & hostes tenentur de iure ad reparationem & restitutionem iniustè ablatorum cum damno & interesse. Vnde si quid plus accipiatur, nascitur obligatio restitutionis. Quia qui plus capit, quam sibi sit debitum, iniustè facit. Dictum (pro rebus tantum repetendis) quia quando etiam pro iniuria intentatur, iustum gerens bellum in pœnam iniuriæ plus potest repetere.

Vigesimaseptima Concl. *Qui iniustũ gerit bellum tenetur ad restitutionẽ & reparationẽ omniũ ablatorum & damnorum illatorum.* Hanc conclusionẽ tradunt S. Thom. 2. 2. q. 66. art. 8. S. Antoninus in 3. part. tit. 4. cap. 2. §. 1. Summistæ in verb. Bellum. Gabriel. loc. cit. Maior. in ead. d. q. 20. Adrian. in 4. in tract. de restitutione §. Aggredior casus speciales, Innocen. in cap.

in cap. Sicut dignum de homicidio. Petrus Ancharanus in reg. Peccatum, de regul. iuris in 6. numero 13. & alij paſsim, nec eſt qui diſſentiat. Ratio in promptu eſt. Quia ita bellum gerens contra iuſtitiam proximo ſua rapit, & damnum infert. Ergo de neceſsitate ſalutis eſt reſtituere ablata & damna reparare, vt probatum eſt in Rubr. Eadem eſt ratio de militibus, qui ſciunt, aut ſcire debent bellum eſſe iniuſtum.

QVAESTIO TERTIA.

An Princeps damna tempore belli ſubditis illata, remittere poſsit?

HAEC QVAESTIO tam à Theologis, quam Iuriſperitis attingitur, ideo hoc loco, quem reſpicit pertractanda eſt: quæritur autem de damnis illatis ſubditis, quia vt præſupponitur, princeps cum nullam habeat poteſtatem & iuriſdictionem in alienos, non poteſt aliquid ſtatuere de damnis datis alijs ſubditis, niſi quod iuſtum eſt, & iuris, videlicet vt damnorum iniquè illatorum fiat digna reparatio.

Prima Concluſio. *Quando compoſitio, & damnorum remiſsio ſit cum voluntate & conſenſu ſubditorum, res omni culpa & ſcrupulo caret.* Hæc elicitur ex eis quæ DD. de hac re ſcribunt, de

quibus in sequentibus. Et ratio est clara. Quisquis enim cum sit dominus rerum suarum, potest liberè remittere iniurias & damna sibi illata, sicut etiam potest donare.

Secunda Conclusio. *Quando sine necessitate ob aliquam priuatam commoditatem & vtilitatem, aut affectionem princeps in compositione remitteret iniurias & damna tempore belli illata subditis, non esset standum tali compositioni: nec ab obligatione liberarentur qui iniustè damna intulerunt.* Hanc conclusionem docent S. Antoninus 2. part. tit. 2. cap. 4. §. 2. Angelus in verb. Bellum. numero 14. Sylvester in eod. verb. 1. q. 12. Aurea Armilla ibidem numero 17. Gabriel. in 4. d. 15. q. 4. art. 3. dub. vltimo. Adrianus in 4. de restitution. §. Aggredior. vers. Quinto dubitatur. Hostiensis in summa de pœnitent. & remiss. §. quibus & qualiter. vers. Sed pone quod guerra. Innocent. Ioan. Andr. & alij in hoc cap. Ancharanus in regula, peccatum, de reg. iuris in 6. num. 18. & ex recentioribus Vlricus Zasius in Apologia cōtra Ioannem Eckium. Fernandus Vasquius illustr. controuers. libro 1. cap. 4. numero 11. Andreas Gaill. practic. obseruat. lib. 2. obseruat. 57. numero 6. & alij alibi. Quoniam princeps non potest ex priuata causa alteri ius suum auferre, nec in præiudicium priuatorum componere. Quia etiam quando princeps ex plenitudine potestatis vult auferre dominium alicuius rei, id fieri debet ex causa quæ publicam vtilitatem prin-

principaliter respiciat. Felinus in c. Quæ in Ecclesiarum. de constit. col. 10. Paulus Castrensis in consilio 178. incip. Donatio prædicta, & in consilio 287. incip. Primum dubium, ad finem primi libri. Iason. in L. Barbarius. ff. de offic. Prætoris. Decius in consilio 361. col. penult. Aymo Crauetta in consilio 5. numero 4. Eadem est ratio, si princeps sine necessitate, quando aliter fieri posset, componeret, & damna remitteret.

Tertia conclusio. *Quando est necessarium pro pace publica consequenda & conseruanda principes remittere iniurias, damna, prædasq́; hinc inde factas possunt etiam subditis non consentientibus.* Hanc docent omnes DD. pro secunda allegati, & Baldus Angel. Alexand. Paulus Castren. Iason. & alij in L. conuentionum. ff. de pactis, & idem Iason in L. Venia. C. de in ius vocand. Angel. in L. Venditor. §. Si constat. ff. Communia prædiorum, Alexand. in consl. 94. incip. Visis & sæpius recensitis. lib. 5. Ancharan. in consl. 106. incip. Viso diligenter tenore. Decius in consil. 520. incip. In causa Pistorien. perscrutatis verbis, num. 5. Mynsing. obser. 9. centuria 4. & alij alibi, atque hæc est communis opinio, vt Decius in d. consl. & post eum Iulius Clar. lib. 5. sentent. §. fin. q. 59. num. 3. attestantur, & probatur cõclusio ex hoc cap. & ex d. L. Conuentionum. ff. de pactis, quæ iura DD. ad propositum adducunt. Ratio etiam est. Quia quando pax Reipubl. neces-

 saria

ſaria aliter haberi non poteſt, niſi interueniat principum hinc inde mutua iniuriarum & damnorum, quæ ſubditis propter bellorum tumultus contigerunt, remiſsio, tunc principes bellum gerentes tanquam vtiliter procurantes negotia ſubditorum ad euitanda maiora mala imminentia ex bello poſſunt componere, & de remittendis omnibus iniurijs, damniſque natis fauore publicæ vtilitatis, quæ in tali caſu etiam redundat in priuatorum vtilitatem & ſalutem conuenire. Sicut enim belli mala redundant in detrimenta ſingulorum membrorum in repub. vbi bellum geritur: Ita pacis bona in ſingula capita reipub. deriuantur. Principes igitur penes quos eſt poteſtas bellum indicendi, atque etiam pacem ineundi, ſi ad eum finem omnino neceſſarium iudicent, belli iniurias atque damna vltro citroque illata remittere & recompenſare iure gentium poſſunt. Intelligenda igitur concluſio de iniurijs & damnis tempore belli datis. Quia vt Vaſquius loco cit. declarat ſi tempore pacis, exempli gratia, homo fortaſſe Hiſpanus homini Gallo, vel ex diuerſo loco iniuriam prædamque feciſſet, licet poſtea bellum eſſet ortum, ac deinde fœdere icto per principes prædæ hinc inde à priuatis inter ſe factæ remiſſæ eſſent, non intelligerentur remiſſæ, quæ non iure pacis tempore factæ fuerant, neque remitti poſſent abſque

eo

eo quod damnum passis recompensatio fieret: Vel ipsi damnum passi possent ius suum persequi contra violentos coram suis iudicibus, vel principibus, & ita vsus obseruat arg. L. item si verberatum. ff. de rei vendic. L. Id quod nostrum. ff. de regul. iuris. L. iure naturæ. L. Secundum naturam eod. tit. &c. Sic ille auctor. Hæc Conclusio locum etiam habet in rebuspublicis perfectis aut ciuitatibus liberis quæ potestatem habent bellum indicendi, vt per hoc cap. probatur. Huiusmodi enim respublicæ & ciuitates iuxta communem DD. sententiam in sua ditione & territorio iura principis habent. L. prohibere. §. Planè & seq. ff. Quod vi aut clam. Bartol. in L. Infamem, numero 14. ff. de public. iudic. Alexand. in L. Si se non obtulit. numero 4. ff. de rei iudic. Iason. in L. Barbarius, numero 27. & seq. ff. de officio prætor. Decius in consilio 534. numero 2. incip. Procedendo breuiter. numero 2. & dicit communem esse opinionem. Roman. in consil. 456. incip. In proposito casu. Ioannes Andreas in addition. Specul. in titul. de instrumen. edit. §. Porro. Panormitanus in cap. Quæ in Ecclesiarum, numero 6. de constitut. & in consilio 107. incip. Placet mihi, in princip. libr. 1. & alij alibi.

Quarta Conclusio. *Principes seculares in huiusmodi compositionibus & pactis, non possunt relaxare,*

& remittere iniurias deprædationes, & damna illata Ecclesiis & clericis. S. Anton. Angelus, Syluester, Gabriel. locis cit. & communiter Summistæ. Ratio est. Quia principes seculares possunt tantum disponere in casu necessitatis de damnis & iniurijs subditorum. At Ecclesiastici & eorum bona non subsunt iurisdictioni, & dispositioni secularium 96. d. cap. Bene, & c. Quæ in Ecclesiarum; de constitut. Quando autem talis esset necessitas, ad hoc requirendus esset consensus prælatorum Ecclesiæ, vt publica existente necessitate & communi suadente vtilitate, communem præstarent consensum ad faciendam talem remissioné. Alias remissio damnorum & iniuriarum non esset in conscientia tuta & valida.

QVARTA QVAESTIO.

An licitum sit damna illata & iniurias acceptas per repræsalias repetere?

PRo tituli intelligentia obseruandum nomine repræsaliarum à vulgo, intelligi pignorationes aut personarum, aut rerum quando videlicet vnus pro alio, aut res vnius pro re alterius capitur. Vel clarius: Repræsaliæ dicuntur quando persona aut res auctoritate principis, aut reipublicæ, siue ciuitatis liberæ non recognoscentis superiorem pro recompensatione damni, aut iniuriæ datæ apprehen-

prehenditur, ex cap. vnico, de iniurijs libro sexto, & DD. ibidem, & Summistis, in verbo Repræsaliæ. Vocantur autem secundum quosdam repræsaliæ à re & prehendo, quasi iteratæ appræhensiones, vt cum quis appræhendit res alienas illius, qui appræhenderat suas. Vel secundum alios repræsaliæ quasi reprædationes: Hoc autem nomen repræsaliarum duobus modis accipitur. Vno modo pro ipsa actuali appræhensione. Alio pro literis siue auctoritate concessa reapprahendendi. Visum autem repræsaliarum ab antiquis prodijsse post Budæum in annotationibus ad L. Aut facta. §. Euentus. ff. de pœnis obseruant Didacus Couarruuias in regul. Peccatum. parte secunda §. 9. numero 4. Andreas Gaill in libro de pignorationib. obseruatione 2. & alij recentiores. Vnde Budæus asserit: Moris antiquissimi fuit, vt qui cædem perpetrassent, si in externam vrbem profugissent, ad pœnam expositi non dederentur eis, ad quos facinus admissum pertinebat: ipsis vt permitteretur iniuriam passis pignorandi potestas quam androlepsiam græci appellant, & talis lex erat de hac re apud antiquos, vt Demosthenes in oratione contra Aristocratem refert: Si quis violẽta morte obierit, pro hoc gentilibus & cognatis androlepsiæ sunto, quo ad iudicium cædis, pœnasque subierint: vel necis authores dederint. Androlepsia vero

ad tres vſque, nec eo amplius eſto, hæc lex. Androlepſia igitur appellatur pignoratio hominum: & latinè dici poteſt ſecundum Hermolaum Barbarum clarigatio, à verbo clarigo. Eſt autem clarigare clarè repetere res raptas, & bellum indicere. Romani enim, vt ex Liuio, Plinio & alijs colligitur, quando bellum alicui indicere volebant, Feciales mittebant, qui bellum clarigabant, id eſt, clara voce indicebant, niſi res iniuſtè ablatas reſtituerent, aut pro iniuria illata ſatisfactionem dignam offerent. Repræſaliæ autem hiſce temporibus conceduntur, ſi quis damna, aut iniurias quaſcunque graues intulerit in aliena republica, & iniuriatus, aut damnum paſſus non poſsit in republica cui ſceleſtus ſubijcitur reparationem obtinere, & iuſtitiam conſequi, accedit propriæ reipub. gubernatorem ſupremum, aut domicilij ſui principem, petendo ab eo poteſtatem appræhendendi alterius reipubl. cuius membrum eſt, qui iniuriã intulit, & à cuius principe iuſtitiam habere non poteſt, perſonas aut res, donec de iniuria & damno ſatisfactum ſit. Vt autem repræſaliæ licitæ ſint, & ſine iniuria permittantur, multa in eis conſideranda ſunt, de quibus clarè conſtabit in ſequentibus concluſionibus.

Prima Concluſio. *Repræſaliæ aliquando licitæ ſunt, & ſine iniuria exercentur.* Concluſio nunc eſt communis Theologorum & Iuriſperito-

ritorum & eam tenent D. Anton. in 3. part. tit. 4. cap. 4. Angelus, Syluester, Aurea Armilla, Caietanus & alij in summis in verb. Repræsaliæ. Gabriel. in 4. sentent. d. 15. q. 4. art. 3. dub. 2. & sequuntur iurisperiti, Dominicus Geminianus, Franciscus Ancharanus, & alij in d. cap. Vnico. de iniurijs in 6. Bartol. in tractat. repræsaliarum. Baldus in Auctent. Sed omnino. C. ne vxor pro marito. Salycetus ibidem. Alexand. in Rubr. ff. Solut. matrim. numero 9. Roman. in consilio 169. incip. Magister Paulus. numero 2. Iacobus de Canibus latè in tract. repræsaliarum in d. cap. 1. de iniurijs in 6. qui tractatus inseritur secundo volumini Oceani iuris, & alij passim alibi. Atque in primis ab omnibus iustitia repræsaliarum probatur ex auctoritate D. Augustini q. 10. super Iosue, quæ refertur à Gratiano 23. q. 2. cap. Dominus, vbi vt etiam quando causas belli adduximus, significauimus, iusta bella definit: cum ait: Iusta bella solent definiri, quæ vlciscuntur iniurias, si gens vel ciuitas plectenda est, quæ vel vindicare neglexerit, quod à suis improbè factum est: vel reddere quod per iniuriam ablatum est. Atque hæc Augustini verba allegantur à D. Thom. 2. 2. q. 40. art. 1. Qua occasione antiquiores & etiam quidam recentiores merè iurisperiti ex D. Thoma comprobant iustitiam repræsaliarum: Cum tamen S. Thomas in genere de bello loquatur.

Potest auté hoc modo ex prædictis D. Augustini verbis formari argumētum. Repræsaliæ sunt quoddam bellũ particulare vt D. Anton. & alij rectè dicunt, sed bellum licitè infertur quando princeps aut ciuitas vindicare neglexerit quod à suis improbè factum est, aut reddere quod à suis per iniuriam ablatum est, iuxta doctrinam D. Augustini d. cap. Dominus insertam & à D. Thoma omnibusque alijs merito approbatam. Ergo & repræsaliæ licitè & iustè inferuntur, quando princeps aut ciuitas, vel respublica aut negligit, aut non curat vindicare iniuriam illatam, aut quod iniquè ablatum est, restituere. Aliud argumentum etiam ex sacris literis format Iacobus à Canibus parte prima, numero 14. Scriptum est. Ezechielis 10. & Matth. 21. & transsumptiuè 27. q.3. cap.2. & 13. q.3. c. ipse litigandi, & cap. Significauit, de offic. ordin. quod regimen auferri debet potestati delinquenti, & dari genti facienti iustitiam, probat exemplis scripturæ. Peccato ciuium thesauri Hierico anathematizati leguntur Iosue 6. Peccato Amalechitarum animalia eorum iussa sunt interfici. 1. Regum 15. Item peccato AEgyptiorum possesiones eorum grandini traditæ, &c. Exod. 9. & 12 Item peccato Israelitarum arca Domini Philistæis tradita est. 1. Regum 4. &c. Item exempla non desunt, vbi personæ propter peccata aliorum punitæ sunt. Pro peccato filiorum Heli populus in manus

manus Philiſtinorum corruit 1. Regum 4. Peccato Dauid qui populum numerauit, gladius DOMINI deſæuit in pauperes 2. Regum 24. & propter peccatum Sodomitárum ignis deſcendit etiam in paruulos. Geneſ. 19. Et alia exempla ad idem propoſitum habentur ibi, & 1. q. 4. §. Item peccato. Ergo quando iudex negligit facere iuſtitiam ab ipſo auferri poteſt poteſtas & tradi alteri qui faciat per repræſalias etiamſi vnus patiatur in perſona vel rebus propter alterius peccatum.

Secunda Concluſio. *Ad iuſtum repræſaliarum vſum requiritur auctoritas principis, aut poteſtatis liberæ.* Hanc Concluſionem omnes DD. amplectuntur, vt etiam Bartol. in tract. repræſaliárum. q. 1. atteſtatur. Ratio ex prędictis clara eſt. Repræſaliæ ſunt quædam ſpecies belli. At vt in ſuperioribus probatum exiſtit, nemo iuſtè bellum indicere poteſt niſi princeps, aut poteſtas, vel reſpublica, quæ fungitur iure & poteſtate principis. Ergo.

Tertia Concluſio. *Antequam princeps decernat repræſalias, pro adminiſtratione iuſtitiæ debet requiri iudex & princeps illius ſubditi, qui iniuriam aut damnum intulit læſo..* Hanc etiam docent communiter DD. Antonin. Angel. Syluelt. Gabr. Bartol. Iacob. de Canib. & alij, & ratio etiam clara eſt. Nemo enim poteſt conqueri de denegata iuſtitia, qui iudicem pro eius adminiſtratione non requiſiuit. Vnde antequam repræſalijs ſit locus, læſus hunc ordinem merito ſerua-

seruare debet, vt in primis adeat ordinarium loci iudicem iustitiamque suam proponat, si hic autem neglexerit, aut iniustè suspendendo negotium moram fecerit: aut etiam per sententiam grauiter læserit, tunc iudex ad quem appellatio deuoluitur, adeundus est, & ab eo iustitia postulanda: quod si & hic similiter sicut prior officium suum non impenderit, tunc conuenit adire supremum iudicem scilicet principem, qui toto pectore incumbere debet, vt suis prouincijs & ditionibus iustitiæ locus sit, nec iudices permittant eandem pedibus conculcari: Si autem princeps requisitus etiam non curauerit pro iniurijs & damnis iustitiam decerni, & debitam executionem expediri: tunc proprius princeps pro decreto repræsaliarum inuocari poterit.

Quarta Conclusio. *Principi proprio, vt rectè & iustè decernere in hac re valeat, in primis proponenda clarè & verè ostendenda est iustitia causæ, ob quam concedendæ repræsaliæ.* Hanc docent etiam communiter DD. allegati & rectè Iodocus Damhauderius in praxi rerum criminalium cap. 98. numero 11. vbi hanc materiam benè breuiterq; perstringit. Ratio etiam in promptu est. Cum in re graui, quæ de facili perturbationem & scandala generare posit, sententiam proferre debeat & supplere negligentiá aliorum iudicum, non debet tanquam cæcus de coloribus iudicare, sed certò & euidenter

denter statum causæ cognoscere.

Quinta Conclusio. *Repræsaliæ iure conceduntur ob iustitiam denegatam à iudice loci.* Hanc tradunt etiam communiter DD. Bartol. in d. tract. q.1. & in L. Nullus C. de Iudæis, Baldus, Salycetus & alij in Auctent. Et omnino C. ne vxor pro marito, Angelus in Auctent. Vt clerici apud proprium Episcopum, prope medium. Roman. in d. consil. 169. Iacobus de Canibus de repræsalijs 1. part. numero 20. & seq. Couarruuias, & Gaill. loc. cit. & alij alibi. Hæc conclusio probatur ex d. cap. Dominus & Augustini doctrina, quam in prima conclusione, allegauimus. Eadem est ratio ob retardatam iustitiam & moram commissam secundum Baldum in c. 1. col. 1. de milit. vasallo qui contumax.

Sexta Conclusio. *Repræsaliarum concessio vltimatè resoluitur & tanquam in radicem deducitur in iniuriam acceptam, aut damnum datum.* Hanc docet Iacobus de Canibus loco cit. numero 37. & in virtute omnes tradunt, nec negari potest, ex dicto cap. Dominus, aperta est, quando dicitur, quæ vindicare neglexerit, quod à suis improbè factum est: vel reddere quod per iniuriam ablatum est.

Septima Conclusio. *Repræsaliæ non sunt admittendæ propter leuem iniuriam, & modicam rerum iacturam, sed ob grauem læsionem, & magnum damnum.* Hæc est etiam communis D. Antonini, Angeli, Syluestri, Gabrielis, Bartol. Baldi. Iacobi

Iacobi de Canibus & aliorum. Ratio redditur. Repræsaliæ sunt remedium subsidiarium, & sic odiosum; quod pro re modica & leui non est adhibendum, nec admittendum, arg. L. Scio. ff. de in integrum restitut. & L. Si oleum. §. fin. ff. de dolo. His accedit, quod vsus repræsaliarum communiter excitat tumultus & scandala in republ. quibus princeps minime ansam præbere debet, argum. L. Nam salutem. ff. de offic. præfect. vigil. & §. 1. de pace tenend. & iurament. firmand.

Octaua Conclusio. *Executio repræsaliarum debet fieri secundum tenorem commissionis quæ decernet, vt per seipsum impetrans repræsalias possit exequi, & apprehendere personam, aut res alterius: aut per ipsius concedentis in loco officiarios.* Et hoc postremum æquitati & iuri conuenientius; Cum vnicuique interdicta sit propria vindicta L. Scientiam §. Qui cum aliter ff. ad L. Aquiliam. L. meminerint, & L. Si quis in tantam. C. Vnde vi. Hæc conclusio colligitur ex S. Antonino post Ioannem à Lignano in tract. repræsaliarum, Syluestro in eod. verb. q. vltima. Bartolo. Iacobo de Canibus & alijs. Eodem modo censendum est de rebus captis per repræsalias, aut remanebunt penes iudices: aut apud impetrantem, prout forma literarũ præscripserit. Si autem in his casibus in literis nihil expressum esset, standum esset ei quod æquius & iuri conformius est, nempe vt executio

cutio fieret per officiarios & iudices concedentis repræſalias, & res captæ præſentarentur eiſdem, vt taxato damno, traderent damno & iniuria affectis.

Nona Concluſio. *Per executionem repræſaliarum non debet plus acquiri ab impetrante quam fuerit damnum datum cum ſuo intereſſe.* Hanc tradunt etiam communiter DD. Antoninus, Gabriel, Angelus, Syluester, Bartol. & alij. Ratio etiam euidens eſt. Repræſaliæ impetrantur & conceduntur ad reparationem damni, & reſtitutionem rerum iniuſtè ablatarum. Facta ergo reparatione damni, & rebus ſuis acquiſitis ceſſat origo & fundamentum repræſaliarum. Ergo quicquid vlterius acquiritur iniuſtum eſt, & reſtitutioni obnoxium, vt DD. fatentur.

Decima Concluſio. *Etſi per repræſalias licitum ſit apprehendere res etiam innocentis, aut etiam eius perſonam capere, modo ſit ſubditus principis, contra quem impetratæ ſunt, quando nocens haberi non poteſt; nunquam tamen licitum foret pœna corporali mulctare innocentem pro culpa nocentis.* Primam partem video, vt plurimum concedi à DD. quamuis quidam negent de appræhenſione perſonæ, tamen eorum ſententia merito reijcienda. Cum enim repræſaliæ ſint quoddam bellum contra principem, aut rempublicam negligentem reddere iuſtitiam, & omnes ſubditi tam innocẽtes quam nocentes ſint membra talis reipub. omnes poſſunt capi

per

per repræſalias: tamen vt pœna non excedat ſuos auctores, quando poſſent haberi culpabiles, aut eorum bona, nó eſſent aliquo damno afficiendi innocentes. Quantum etiam ad ſecundam partem ſpectat, certiſsima concluſio eſt quod innocens non debet pœnas luere in corpore pro alio qui reus eſt, vt ſcriptura ſatis indicat: Deuteron. 24. Non occidentur patres pro filijs, nec filij pro parentibus, ſed vnuſquiſque pro peccato ſuo morietur. Et Exod. 23. Inſontem & iuſtum non occides. Et ita docent S. Auguſtin. in lib. quæſt. q. 8. ſuper Ioſuæ. Alexand. Aleñſis. 3. part. q. 41. memb. 4. art. 1. S. Thom. 1. 2. q. 87. art. 8. & clarius 2. 2. q. 108. art. 4. ad ſecundum allegando Auguſtinum in loc. cit. Ioan. à Turrecremata in cap. Vndecunque. 56. d. Alphóſus Caſtrenſis libro 2. de iuſta hæret. punitione, cap. 11. prope finé. Barthol. Mediña in 1. 2. S. Thomæ. in d. art. 8. Couarruuias libro ſecũndo variarum reſolut. cap. 8. numero 1. & alij alibi, & communiter eandé amplectuntur ſententiam iuriſperiti, dum tractant poſſe quem ſecũndum ſtatutum puniri pœna pecuniaria ob crimen alterius non autem pœna corporali affici. Gloſſ. in Rubr. de decr. decur. lib. 10. Bald. in L. 1. C. Ne filius pro patre, & in L. Seruum. §. Publicè. ff. de procuratoribus. Alexand. in L. Sæpè, numero 10. ff. de re iudic. Ioan. ab Anania in cap. 2. de delictis puerorum. Felin. & Decius in cap. 2. de

constitut. Vasquius illust. controuers. lib. 3. cap. 96. num. 13. & hæc opinio communis est, vt attestantur. Anan. in d. cap. 2. Iason in auctent. Nouissima, col. 3. C. de inofficioso testamento. Couarruuias in d. capite 8. numero 7. Iulius Clarus libro 5. sentent. §. fin. q. 86. numero 4. & alij alibi. *Duæ hic obstant difficultates. Prima* ex sacris literis quæ apertè docent DEVM iustissimum quandoq; pœna mortis innocentes affecisse propter culpam nocentium. Dauidis puer ex illicito coitu natus ob parentis peccatum à DEO extinctus est. 2. Regum cap. 12. Et in Sodoma & Gomorrha paruuli cum adultis igne perierunt ob immanitatem sceleris. Genes. 19. Et propter crimen filiorum Heli populus manibus Philistinorum prostratus est. 1. Regum 4. & alibi similia exempla habentur. Ad hanc difficultatem D. August. respondet. q. 8. super Iosue in cap. 7. per hunc interrogationis modum. An aliud iudicantibus hominibus est præceptum, ne quenquem pro alio puniant, & DEI iudicia non sunt eiusmodi qui alto & inuisibili consilio suo nouit, quatenus extendat etiam temporalem hominum pœnam salubremque terrorem? Visibiles igitur afflictiones hominum siue mortes, quoniam his quibus ingeruntur, & obesse & prodesse possunt, nouit DOMINVS in occulto prouidentiæ suæ, quemadmodum quibusque iustè dispenset, etiam cum aliorum peccata in

alijs videtur vlcisci. Pœnas vero inuisibiles quæ non nisi nocent & prodesse non possunt, ita nullus DEO iudice pro alienis peccatis luet: Sicut homine iudice nullus nisi pro sua culpa istas visibiles luere debet. Deinde breuis ad difficultatem responsio redditur, quod DEVS est auctor vitæ & mortis, vnde etsi hominem innocentem ob causam nobis occultam, suæ inscrutabili sapientiæ certam occidat, aut mandet occidi iure suo vtitur. Humanum autem iudicium in hoc non potest imitari diuinum factum innocentem occidendo pro culpa alterius: tum quoniam in tali casu vita innocentis ei non subijcitur: tum quia non licet hominibus diuina iudicia imitari nisi quando ex manifestis causis procedunt. Si autem DEVS procedat ex secretis nobisque incognitis causis admirandum eius iudicium non imitandum: cum hominibus ignotum sit quid expediat. Vnde nascitur quod nulla humana lege, aut statuto induci posit, vt innocens pro alterius delicto pœna corpori inflicta, aut morte mulctari possit. Vt S. Thom. 1. 2. q. 108. art. 4. ad 2. & alij post eum docent.

Secunda difficultas oritur ex L. Quisquis. C. ad L. Iuliæ Maiest. §. filij, & inseritur à Gratiano 6. q. 1. c. Si quis cum militibus, vbi Imperatores Honorius & Archadius sic aiunt: Filij vero eius quibus vitam imperatoria

toria specialiter lenitate concedimus: Paterno enim debent perire supplicio: in quibus paterni hoc est hæreditarij criminis exempla metiuntur: Hæc in L. Nota circa verbum (metiuntur) in L. quod melius legi possit metuuntur. Ergo significant Imperatores quod filijs etiam pro culpa patris potuissent per ll. vitam adimere: cum ex misericordia & lenitate concedant. Respondetur cum Alphonso Castrensi libro secundo de iusta hæreticorum punitione, capite decimoquarto. Couarruuia in d. capite octauo, numero 1. assertione tertia, & alijs quibusdam recentioribus non rectè, hoc dixisse Imperatores: Siquidem non ex speciali lenitate, sed recta iustitia tenebantur filijs (intellige in quibus necdum ratio ad peccandum viget, aut qui patris culpam imitati non fuerint) relinquere vitam: cum lex diuina prohibeat insontem occidere. Nec ratio Imperatorum, vt bene Castrensis obseruauit, valet: quæ subiungitur quando dicunt: Paterno enim debent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metiuntur vel metuuntur. Iustum & innocentem non licet occidere quia timeretur futurus nocens, vt etiam supra de bello significatum est: Quando enim iusta sententia ferenda iudicium procedit de crimine patrato, nõ de perpetrando quod incertũ est:

aut alio medio iusto impediri potest, quam per mortis pœnam.

Vndecima Conclusio. *Innocens apprahensus & exactus vt DD. loquuntur, quando eius bona apprahenduntur, aut per repræsaliarum executionem alterius iniquitatem coactus fuit redimere, iuste repetit damna & expensas.* Vel clarius. *Quod repræsaliarum causa solutum est, potest per innocentem soluentem repeti ab eo, cuius causa persolutum est.* Bartol. in tract. repræsaliarum q. vltima principali, & in L. Nam & Seruius in principio. ff. de negotijs gest. Raphael Fulgosius ibidem & alij. Baldus in Auctent. Et omnino C. Ne vxor pro marito, vel maritus pro vxore, numero 18. prope finem & in L. Si vero. §. Cum autem. ff. de his qui deiecerint vel effud. per text. ibidem. Angel. in L. fin. ff. Si familia furtum fecisse dicatur, & in L. 2. de verb. oblig. §. Item si Alexand. in consilio 290. incip. Ponderatis his de quibus in themate fit mentio, non longe post princip. vers. Quantum vero ad aliud quo quæritur, vol. 2. & in consil. 36. incip. Consideratis his quæ in processu, vers. Præterea constat de societate. Petrus Ancharan. numero 7. & Philippus Francus §. Si autem. cap. 2. de offic. ordinarij in 6. per Glossam ibidem in verb. Occasionem, dum docet, quod causam dans interdicto ciuitatis, tenetur omnibus, qui ex hoc læduntur, ad restitutionem damnorum: per cap. fin. infra. Qui causam damni dat, damnum

dedisse

dedisse dicitur.

Duodecima Conclusio. *Repræsaliæ concessæ non extenduntur ad clericos, & eorum bona: Imo contra eos impetratæ à principe seculari nullum effectum possunt sortiri, & ita extendentes & concedentes excommunicati sunt, nisi infra mensem à die concessionis, vel extensionis reuocauerint.* Conclusio probatur per cap. Vnicum. lib.6. de iniurijs, & sic communis opinio ibidem, & latè Iacobus de Canibus in tractatione de repræsalijs, parte secunda. Summistæ in verb. Repræsaliæ & in verb. Excommunicatio. Bartol. & Ioannes à Lignano in tract. de eadem materia. Offenditur enim sic repræsalijs libertas Ecclesiastica. Non est enim potestas principibus secularibus super clericos, qui eorum iurisdictioni non subsunt. Excommunicatio intelligitur de repræsalijs tam iustè quam iniustè concessis contra ciuitatem, aut vniuersitatem vbi clerici & Ecclesiastici degunt iuxta Caietanum in verb. Excommunicatio. cas. 32. Nauarrus in manuali confessariorum cap. 27. num. & alios.

Decimatertia Conclusio. *Repræsaliæ non [illegible]tur iure etiam contra mulieres, studiosos, legatos, [illegible]tes ad nundinas publicas, & priuilegiatas, peregrinantes ad loca sacra, mercatores & nautas vi aut tempestate in aliquem locum compulsos, &c.* Hanc docent S. Antoninus, Syluester, Bartol. Iacobus de Canibus & alij in locis, vbi hanc materiam tractant. Ratio pro conclusione ducitur ex

iuribus collectis à DD. quæ à iure repræsaliarum excipiunt prædictos.

Decimaquarta Conclusio. *Qui iniustè, aut malè repræsalias impetrat, & illicitè obtentis vtitur, tenetur ad omnium damnorum & expensarum reparationem etiam in foro conscientiæ, & in foro exteriori, ad id condemnabitur, & in quadruplo punietur.* Hanc etiam tradunt Theologi S. Antoninus Gabr. Syluester & alij, & iurisperiti, & satis probatur ex Auctent. Et omnino C. de actionibus & obligationibus L. 2. de verb. oblig. L. Nam & Seruius. ff. de negot. gest. Iacobus de Canib. Prima par. num. 47. Damhauder. in d. cap. 98. num. 31.

CAPITVLVM NONVM.

GREGORIVS III.

Si culpa tua datum est damnum, vel iniuria irrogata: seu alijs irrogantibus opem forte tulisti: aut hæc imperitia tua, siue negligentia euenerunt: iure super his satisfacere te oportet: nec ignorantia te excusat si scire debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere, vel iacturam. Quod si animalia tua nocuisse proponas, nihilominus ad satisfactionem teneris: nisi ea tradendo passis damnum velis liberare teipsum. Quod tamen ad liberationem non proficit: si fera animalia: vel quæ consueuerunt nocere fuissent: & quam debuisti non curasti diligentiam adhibere. Sanè licet qui occasionem damni

damni dat: damnum videatur dedisse: Secus est tamen in illo dicendum: qui vt non accideret de contingentibus nihil omisit.

CAsvs ex Gloss. Aliquis culpa sua damnum dedit alicui, aut iniuriã irrogauit, seu alijs irrogãtibus iniuriã, opẽ tulit: aut hæc imperitia, vel negligentia euenerunt: dicitur quod super his satisfacere tenetur: nec ignorantia excusat: quia scire debuit ex facto suo iniuriam aut iacturam posse contingere. Secunda pars ibi, Quod si animalia tua, &c. Ecce si animalia tua damnum dederunt, nihilominus satisfacere te oportet: nisi tu velis liberare teipsum, dando animalia tua damnum passo: Sed si animalia tua fera fuerunt & quæ consueuerunt nocere, non sufficit ad liberationem ea dando, quia non curasti eam quam debueras diligentiam adhibere. In fine dicitur, quod licet ille qui occasionẽ dedit damni, damnum dedisse videatur tamẽ aliter dicendum de eo, qui diligentiam debitam adhibuit, ne damnum contingeret.

Si culpa, &c. Vt teneatur is ad satisfactionem qui damnum dedit, seu iniuriam irrogauit, necesse est vt culpa interueniat vt Gloss. Hostiensis, & quidam alij annotant. Ex quo capite cótingit, ꝙ si infantes & amentes damnũ dederint, non teneantur, cum non

ſint doli capaces L. Sed etſi. §. Iniuriam. ff. ad leg. Aquil. & cap. Illud relatum, 15. q. 1. Illud relatum, ait, peræquè eſt eos qui iniuriam pati poſſunt, & facere poſſe. Sanè ſunt quidam qui facere non poſſunt: vt puta furioſus & impubes qui doli capax non eſt, namque hi pati iniuriam ſolent non facere. Cum enim iniuria ex affectu facientis conſiſtat: conſequens erit dicere hos: ſiue pulſent, ſiue conuitium dicant, iniuriam feciſſe non videri. Atque hoc cap. Gratian. deſumpſit ex L. Illud relatum. ff. de iniur. Notant etiam Ioannes Andreas, Cardin. & Anton. à Butrio hîc ex Gofred. quod culpa tripliciter ſe habere poteſt. Quandoque præcedit, aliquando ineſt, quandoque etiam ſequitur. ff. ad L. Aquil. L. Qui occidit. §. In hoc, & L. Qui foueas, & cap. 2. & 3. ſupra. Sequitur in medico qui bene ſecuit, ſed incuratum reliquit. Ibi. *Opem forte tuliſti.* Non ſolum principalis ſed etiam qui opem tulit tenetur, vtpote ſi vnus tenuit, alter occidit: Aut vnus domum incendit: duo alij ſtipulas & ligna attulerunt ad illum effectum. De omnibus opem ferentibus & cooperantibus iniuriæ, aut damno, nunc patebit latius in q. 1 & ſeq. Ex his verbis etiã collige cum Panormit. hîc & Anton. à Butrio in cap. fin. de pactis, quod ſtatutum faciens mentionem de committente & faciente delictum non comprehendit præſtantem opem: Cum aliud ſit ferre opem ad delictum: aliud facere & committe-

mittere delictum: Siquidem hîc vt diuersa ponuntur: & est text. in L. Is qui opem. ff. de furt. & Bartol. ibidem.

Imperitia.) Glossa & DD. communiter obseruant imperitiam culpæ annumerari. Instit. ad L. Aquil. §. Imperitia. & ff. de reg. iur. L. Imperitia. Siue ergo culpa, siue imperitia, siue negligentia damnum dederit, tenetur. An autem in foro conscientiæ quis teneatur de damno dato ex culpa leui, aut leuissima, quod Panormit. in hoc cap. mouet, infra in q. singulari pertractabitur.

Ignorantia.) Ignorantia non excusat à culpa, si potuit scire, aut debuit præuidere ex facto suo secuturum alteri damnum.

Animalia tua nocuisse proponas.) Omnia quæ ad huius partis explicationem faciunt, multis declarata sunt supra in cap. Si bos, & in c. Si læserit.

Qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur.) Notandum duplicem posse esse occasionem damni: proximam siue propinquam actui, & remotam, quæ non necessariam cum actu habet connexionem. Regula intelligitur de eo qui proximam causam aut occasionem damni dat. arg. c. De occidendis 23. q. 5. Gloss. in c. De cætero, de homic. Deinde ad supplendam intelligentiam, subaudiendum est. Qui culpabiliter & iniuste, occasionem damni dat. Nam qui suo iure vtitur, & si hinc damnum alteri nascatur, ad nihil tenetur.

PRIMA QVAESTIO.

Opem qui tulit, aut cooperatus est iniuriantibus, aut damnum inferentibus, an teneatur de dãno dato, aut iniuria illata?

QVONIAM quæstionis huius materia satis grauis, intricataque est in vtroque foro, paucis quibusdam prænotatis per distinctas conclusiones pro distinctione cooperantium resolutiò adhibenda est.

Primum notabile. Ex Theologorũ doctrina nouẽ enumerantur modi, quibus quis potest cooperari, aut opem ferre delinquenti, aut iniurianti, iuxta doctrinã Alex. Alen. in 4. part. q. 86. memb. 3. art. 4. S. Thõ. 2. 2. q 62. art. 7. & commentatorum eius ibidem. S. Antonin. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 11. & seq. Turrecrem. 24. q. 6. c. Si res. à num. 33. Gabr. in 4. d. 15. q. 2. Paludan. q. 2. art. 3. Maior. ead. d. q. 26. Syluest. in verb. Restitutio 3. q. 6. Angel. in verb. Furtum. Sot. lib. 4. de iust. & iur. q. 7. art. 3. Nauarr. in manuali cõfess. cap. 11. nũ. 15. & alibi. Comprehenduntur autem hi modi sequentibus versibus.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus.
Participãs, mutus, nõ obstãs, nõ manifestãs.

Sufficientiam horum modorũ S. Thomas in d. art. 7. declarat. Dupliciter aliquis esse potest causa, vt aliter quid agat vel accipiat, directè

directè & indirectè. Directè tripliciter, vel ex parte acceptionis mouendo ad ipsam, quod potest contingere vno è quatuor modis nempe præcipiendo, consulendo, consentiendo, & factũ laudando: Aut ex parte accipiẽtis, vtpote quia ipsum quis ad se reuertẽtẽ recipit, siue receptat, aut protegit, eique fauorem præstat, quod nomine recursus significatur: Aut deniq; ex parte rei acceptæ vt cum quis eiusdem furti, aut rapinæ sit particeps, vel maleficij socius, ꝙ voce participans denotatur & sic sunt sex modi quibus quis directè potest esse causa acceptionis & dãni dati, videlicet. Iussio, cõsilium, cõsensus, palpatio, recursus, & participatio. Indirectè potest esse quis causa, si eum quẽ impedire potest, ac debet non impedit. Quod vno è tribus modis contingit, vel cessando à præcepto, & consilio quod dicitur mutus, vel non obstando cũ possit, vel factũ occultando.

Secundum notabile. Ad maiũ eruditionẽ clarius dicta vocabula ab auctoribus cooperãdi modis accomodata, sunt exponẽda. Primo nomine iussionis intelligitur, iubẽs, præcipiẽs, aut mandans, vt frequentius iurisperiti loquũtur: & cũ hic modus ex auctoritate superioris vindicantis sibi potestatẽ in eum cui præcipit, siue mandaturũ, procedat, quandã coactionẽ videtur inducere. II. Sub consilio cõtinetur omnis cõsiliũ dans ad dãnũ, aut iniuriã, aut maleficiũ, aut persuasione, seu exhortatione inducẽs. III. Cõsensus, id est tacite, vel expressè approbans,

bans, & aliquam auctoritatem interponens. Quarto. Palpo, id est, adulator, siue laudator, qui applausu & laude more parasitorum aulicorum incitat ad malum. Quinto. Recursus, id est, qui malefactorem recipit, aut receptat, fouet, aut defendit, per modum habentis potestatem. Sexto. Participans, id est, partem capiens ex rapina, aut pro sua parte concurrens cum socijs, & alijs ad rapinam: aut damni iniuriquè illationem. Septimo. Mutus, id est, qui tacet cum loquendo impedire posset vt reprehẽdendo admonẽdo deterrẽdo, rogando, clamando, & similibus modis, & non fecit iuxta mentem D. Thomæ in d. art. 7. in corpore. Alexand. Alens. in 4. part. q. 86. memb. 3. art. 4. Caietan. Gregor. de Valentia. Petri de Aragon. in d. art. 7. D. Thomæ. Sot. loc. cit. Ioan. à Medina in C. de rebus restituend. cap. 2. dub. 6. incip. Ad id quod postremo loco quærebatur, in lit. C. Petri à Nauarra lib. 3. de restitut. cap. 4. num. 120. & aliorum alibi cõmuniter: contra Paludanum in 4. d. 15. q. 2. art. 3. dum docet mutum esse, qui scit vbi res est abscondita, & non reuelat. Octauo. Non obstans, id est, non adhibens auxiliũ & auctoritatem in opere, prout tenetur, ad impediendum damnum, aut malũ. Nono. Non manifestans, id est, qui potest damnum impedire admonẽdo eum qui passurus est ab inuasore, vel occultat non detegendo iam factum.

Tertium notabile. Quamuis hi nouem modi in

in ſuo número & forma tantum à Theologis obſeruentur, tamẽ etiam principaliores apud Iuris interpretes ſibi locũ expreſsè vendicant, & alij minus vſitati implicitè intelliguntur, vt ſatis ſuperq; ex inferius inſerendis, manifeſtum erit. Nunc pro reſolutione ſit.

Prima Concl. *Quicunq; aliquo iſtorum nouem modorum cooperatur ad damnum notabile proximi, aut eiuſdem iniuriam mortaliter peccat contra iuſtitiam.* Hæc cõcluſio eſt cõmunis DD. loc. cit. Ratio eſt quia talis peccat contra pręceptum diuinũ, de non furando, vt in Rubr. demonſtratum, in notabile damnum proximi: quia ob paruitatem rei contingere poſſet, quod tantum veniale peccatum committeretur, in hac re non eſt dubium.

Secunda Concl. *Quicunq; prædictis modis cauſam efficacem dederint damno, aut iniuriæ proximi, tenentur tam in conſcientia, quam foro exteriori ad reſtitutionem & recompenſationem damni.* Dictum in cõcluſione (cauſam efficacem) quia quando iuſſio, conſilium, conſenſus, &c. non ſunt cauſa efficax damni illati, tunc non tenetur aliquis ad damni compenſationem. Cõcluſio quantum ad primam partem eſt communis Theologorum loc. cit. Quantum ad ſecundam partem, ſatis in primis ꝓbatur ex hoc noſtro cap. & ex reg. quæ hic inſeritur, & cap. de cætero, de homi. id. & L. Nihil intereſt. ff. de ſicarijs: Qui cauſam damni dat, damnum dediſſe dicitur, & ex multis iurib. & leg. cap. Nuper, de

ſentent.

ſentent. excom̃. cap. Sicut dignũ. §. Qui verò de homic. & DD. ibidem. & q. Inſtit. de obligat. quæ ex delict. naſcuntur. §. Interdũ quoque, & §. Ope. & Inſtit. de iniur. §. Non ſolũ. L. 1. §. Perſuadere. ff. de ſeruo corrupt. & in L. Non ſolum. §. Si mandato. verb. Attilicinus. ff. de iniur. L. Vnica. C. de raptu virgin. & in L. Item Mela. §. Si alius. ff. ad L. Aquil. & alibi. Ratio etiam eſt euidens. Sic damnum, aut iniuriam exercens eſt cauſa efficax damni, & iniuriæ contra iuſtitiam. Ergo tenetur ad reſtitutionem, & ſatisfactionem. Atque quando plures ſimul ex propoſito & mutuo conſenſu concurrunt ad inferendum idem damnum, prout ſæpè in militibus contingit, tunc ſecundum omnium mentem prout in tract. de bello docuimus, ſinguli in ſolidum tenentur ad reſtitutionem. His præmiſsis nunc ad ſpecialia deſcendendum.

SECVNDA QVAESTIO:

Mandando cauſam damno, aut iniuriæ dans, an & qua pœna puniendus ſit?

PRIMA Concluſio. *Mandans damnum fieri, aut iniuriam committi, tenetur de damno dato, & iniuria illata: quando effectus ex ſuo mandato ſequitur.* Hæc eſt communis Theologorum locis cit. & iuriſperitorum in locis alleg. probatur concluſio ex d. L. Non ſolum. §. Si manda-

tó. de iniur. & Instit. eod. tit. & §. & L. Non ideo minus. C. de accusat. & L. Is damnum. ff. de reg. iuris. & passim alibi.

Secunda Conclusio. *Si homicidium aut aliud delictum sequatur, & perficiatur ad mandatum iubentis, is punitur pœna ordinaria delicti.* Per iura allegata, & alia multa collecta ab Antonio Gomez. tom. 3. cap. 3. num. 39. & hæc est communis opinio, vt post alios plures attestatur Iulius Clarus lib. 5. Sentent. §. fin. practic. crimin. q. 89. num. 1. quam tenent Bartol. in d. §. Si mãdato. Ias. in L. Si quis mihi bona. §. Sed quid si mandauit. numero 16. ff. de acquir. hæred. Gadin. in tract. malefic. in tit. de pœnis Gomez. & Clar. locis cit. Menoch. de arbitr. iudic. qq. lib. 2. cas. 352. & alij alibi.

Tertia Concl. *Qui mandat aliquem verberari, aut vulnerari etiamsi prohibeat, ne occidatur, aut mutiletur, si mandatarius fines mandati excedat occidendo, aut mutilando, mandans tenetur de homicidio & mutilatione.* Hanc tenẽt Bald. in L. Cum mandati. C. mandat. & in d. L. Non ideo minus. num. 29. Ias. in L. 1. num. 31. C. de seru. fugit. Cæpol. in cons. 34. Menoch. loc. cit. num. 2. & post alios Iul. Clar. in d. q. 89. & hanc opinionem Bossius in tit. de mandato ad homicidiũ cõmunem dicit, vt eum Clarus allegat. Ratio huius cõclusionis sumi poterit ex text. cap. fin. de homicid. in 6. vbi sic habet: Is qui mandat aliquẽ verberari, licet expresse inhibeat,

beat, ne occidatur vllatenus, vel membro aliquo mutiletur, irregularis efficitur: si mandatarius fines mandati excedens mutilet, vel occidat: cum mandãdo in culpa fuerit, & hoc euenire posse, debuerit cogitare. Sic ibi. Cum enim verbera non dentur ad mensuram, qui mandat aliquem vulnerari, facilè posset præuidere mortis, aut mutilationis periculum. Vnde homicidium, aut mutilatio imputantur ad culpam & pœnam. Verum tamen est quod quidam DD. sentiant in contrarium sic occidentem non puniẽdum pœna ordinaria, sed extraordinaria homicidij quorum sententiam etiam aliqui communem existimant, vt videre est apud Decium in consilio 482. num. 16. & hanc opinionem secuti sunt Anton. de Rosellis. Franciscus de capitibus listæ, & Angel. de Castro, de quibus apud Cæpol. cons. 35. 36. & 37. Marsil. in cons. 67. incip. Domine DEVS cœli rex & terræ, & alij, quorum opinionem humaniorem & tutiorem putat Couarr. in Clem. Si furiosus, de homic. par. 2. §. 1. num. 2. vers. Deinde ob eandem rationem. Vtraque sententia satis est probabilis in foro ciuili, & pro vtraque ponit argumenta Marsil. In casu occurrenti essent inspiciẽdæ circumstantiæ, & coniecturis inuestigandum an mens mandantis homicidium intendisset aut causam proximam dedisset ex intentione homicidio, & sic colligendum an homicidiũ planè voluntarium præsumi posit ex parte mandan-

mandantis. De foro tamen canonum sic occidens teneretur de homicidio, per dictum cap. fin. de homicid. in 6. & per hoc cap.

Quarta Conclusio. *Quando mandatarius fines excessit, quos facili negotio seruasset, & potuisset non excedere, si voluisset, tunc mandans non tenetur ratione excessus.* Sic Baldus & Iason locis cit. Iul. Clarus loco cit. post Placã. lib. 1. Epitom. delictor. cap. 15. communem testatur. Quoniam in casu huius cõclusionis fuit in potestate mãdatarij fines mandati seruare. Exemplum est, Petrus mandauit Dauo vt Caium leui baculo verberaret, Dauus arrepto pugione mortiferum vulnus inflixit. Petrus non tenetur de morte, aut vulnere, sed tantum punitur pro arbitrio iudicis. In hac conclusione non est controuersia.

TERTIA QVAESTIO.

An & quomodo teneatur malo consilio concurrens ad damnum dandum, aut ad inferendam iniuriam?

ADVERTENDVM in hac quæstione, non esse sermonem de consilio respectu cõtractus, sed in ordine ad delictum, atq; iniuriam, nam de eo qui malum consiliũ dat in contractu infra agetur.

Prima Concl. *Qui prauo consilio aliquem mouet*

ad inferendum damnum, & irrogandam iniuriam, si effectus sequatur ex vi consilij tenetur tam in foro conscientiæ, quam exteriori ad restitutionem & reparationem. Hæc conclusio est communis Theologorum & iurisperitorū. Theologi passim in locis suis. S. Thom. 2. 2. q 62. art. 7. & cómentatores eius ibid. S. Antonin. 2. par. tit. 1. cap. 12. §. 12. Syluest. in verb. Restitutio 3. q. 6. Nauarrus in manuali cap. 17. num. 17. & alij in locis alleg. multis Couarr. in reg. Peccatum in 6. part. 2. §. 12. num. 1. & latius ex iurisperitis in sequentibus patebit. Verum tamen est, quod Ioannes à Medina in C. de rebus restituendis. q. 7. ad secundum arbitretur in foro exteriori quem non teneri de consilio secundū leges, cuius dicti falsitas apparebit ex sequentibus. Nunc probatur conclusio. Primo ex regula recepta in vtroq; iure, hoc cap. & cap. Suscepimus, de iniuria, & L. Nihil interest. ff. de Sicarijs. Qui causam damni dat, damnum dedisse dicitur. Deinde secundum vtrumq; ius consilium præbens tenetur ad eandē pœnam, quam delinquens incurrit, si ad suum consilium sequatur effectus. cap. Nuper, de sent. excommunic. cap. Sicut dignum. §. Qui vero de homicid. Instit. de iniur. §. Non solum. & in L. Non solum. ff. eod. §. Si mandato, sub his verbis: Attilicinus autem ait, & si persuaserim alicui, alias nolenti, vt mihi ad iniuriam faciendam obediret, posset iniuriarum mecum agi, text. in L. 1. §. Persuadere. ff. de

de seruo corrupt. & in L. Qui seruo. ff. de furt. & L. Sæpè. vers. fin. ff. de verborum signific. L. Consului. ff. de regul. iuris, & alibi, Adfertur autem à Medina text. Instit. de obligationibus quæ ex delictis nascuntur. §. Certè qui nullam opem, &c. similes aliæ sunt alibi leges. Respondetur leges loqui de consilio & persuasione illius, qui iam determinatus ad delictum committendum, ita vt consilium non mouerit facientem ad delictum. Deinde ex nudo consilio quando in opere nullus sequitur effectus in foro exteriori ciuili nemo tenetur criminis reus, licet in foro conscientiæ culpa committatur, siquidem DEVS qui cor intuetur, voluntatem pro facto reputat. Ex dicta conclusione infero cum Archidiac. S. Antonino secunda parte, tit. 1. capite 12. §. 12. Syluest. loc. cit. Petro de Aragon in d. art. 7. D. Thomæ, & alijs alibi in conscientia etiam teneri eos ad restitutionem & reparationem, qui consilium dant de collectis imponendis clericis sine licentia Papæ, sicut alias in consilio rapinæ.

Secunda Conclusio. *In foro ciuili consulens delictum aut mandans ei, qui aliàs non erat perpetraturus, punitur eadem pœna, qua principalis delinquens puniendus foret.* Hanc tenent Baldus & Alberic. in L. Ob hæc verba. ff. de ijs qui notantur infam. Iason. in L. 1. num. 19. C. de seru. fugit.

Ioann. Immolen. Felin. Decius & alij in cap. 1. de offic. de leg. Decius in L. Cõsilij. ff. de reg. iuris, & hæc est communis, vt post Decium in d. L. consilij, & DD. in d. cap. 1. fatentur. Didac. in Clem. Si furiosus. par. 2. §. 2. numero 1. vers. Verum distinctio præmissa. & Iul. Clarus lib. 5. §. fin. practic. crimin. q. 88. & hæc est communis legistarum & canonistarum opinio, rectè quidam sentiunt. Vt hæc conclusio obtineat, intelligenda est, quando consultor in suo cõsilio & proposito perseuerat, nec reuocat ante delictum perpetratum. Alia autẽ est ratio quando reuocat, & denunciat ei cui consilium dederat antequam ad effectum deducat, vt tradunt Innocent. Ioan. ab Anania. Felin. & Marian. Socin. in cap. Ad audientiã de homicid. Bartol. in d. §. Si mandato. Decius in d. cap. de offic. de leg. num. 10. Angel. ab Aretio in tract. malefic. in verb. Mandatorẽ. in fine. Salycet. in L. 1. col. 6. q. 4. C. de raptu virg. Boerius in decis. 262. num. 11. Menochius de arbitr. iudic. qq. lib. 2. cas. 351. num. 8. Anton. Gomez. tomo 3. cap. 3. num. 44. & alij alibi. Et in hoc casu non sufficit simplex reuocatio consilij, sed debet efficaciter in contrarium inducere, & curare ne sequatur delictũ aut iniuria. Et sic volens exonerare suam conscientiam de malo consilio nondum adimpleto, non solum tenetur dissuadere ne id fiat, sed etiam prudenter notificare ei cõtra quem dirigitur, vt caueat, vt post Innocent. Ioann.

ab Anania, & Socin. in d. cap. Ad audientiam. Speculat. in tit. de leg. §. Iuxta vers. Sed quæritur quando occasione. Felin. in cap. Sicut dignum col. 5. versic. Vltima conclusio, & alios Boerius ad.nouet. Vnum dubium hoc loco mouetur ab aliquibus DD. Quomodo mandans non teneatur de mandato, si id tacitè, vel expressè reuocauerit, & reuocationem in notitiam mandatarij deduxerit ante effectum, & persuadens siue consulens non excusetur simplici reuocatione, sed teneatur omnino impedire, ne maleficium fiat, aut iniuria committatur. Respondetur secundum Innocent. Felin. Salycet. loc. cit. & alios esse differentiam inter mandatum & consilium. Quia mandatum fit tantũ gratia mandantis, & eius contemplatione. Vnde si mandans reuocet, qui putat sua interesse, verisimile est non fore delictum committendum, aut iniuriam irrogandam. Sed cõsilium datur & præbetur gratia accipientis: & sic si semel concepit, & firmiter in animo facere proposuit, difficulter desistet, & sic non sufficit simplex reuocatio, sicut in mandato, sed desideratur efficax remedium impediendi.

Tertia Concl. *Consulens siue persuadens alicui delictum, vel iniuriam quam alias absq; tali cõsilio erat perpetraturus, & illaturus, non punitur eadem pœna, qua exercens, ac delinquens, sed minori, & extraordinaria.* Decius in d. L. Consilij, & in cap. 1. de offic. de leg. num. 9. Angel. in L. Is qui opē.

 ff. de

ff. de furt. Cæpol. in consilio 27. col. penult. & post alios plures Didacus, Menochius & Clarus, qui eam communem ex aliorum testimonijs ostendit. Hæc conclusio etiam extenditur, vt locum habeat in atrocioribus. Felinus in d. cap. 1. num. 8. de officio de leg. & in d. cap. Sicut dignum. num. 7. Didac. & Menoch. locis cit. Tamen in atrocioribus etsi consilium dans pœna extraordinaria sit afficiendus pro arbitrio iudicis, maior tamen tunc infligenda, quam in communibus delictis: An autem in casu huius conclusionis consilium dans, ex quo homicidium, aut mutilatio sequantur, irregularis efficiatur, dubitari potest. Irregularitatem contrahi in casu antecedentis conclusionis communiter docent DD. in d. cap. Ad audientiam: Marian. Socin. late ibidem, à numero 70. Hostiensis & Panormitanus in cap. Ex literis, de excessibus prælat. Felinus in d. c. Sicut dignũ. numero. 12. Didac. loco cit. numero 1. vers. Est igitur in hoc tractatu, & alij alibi. In casu huius conclusionis, aliter sentiendum, si ex vi & virtute consilij occisio, aut mutilatio non sit secuta, sed ex alia causa originem duxerit, vt præsupponitur.

Quarta Conclusio. *Licitum est alicui parato ad inferendum maius damnum, consulere vt minus inferat eidem: nec consulens in hoc casu tenetur ad vllam compensationem istius minoris damni illati.* Conclusio est contra Caietanum 2. 2. q. 78. art. 4.

Eandem

Eandem autem tradunt Dominicus à Soto libro quarto, de iustitia & iure. q. 7. art. 3. & latè libro sexto q. 1. art. 5. Adrianus quodlibet. 1. q. 2. Petrus de Aragon in 2. 2. 62. art. 7. Petrus à Nauarra libro tertio, de restitution. capite quarto, numero 29. & seq. Ratio conclusionis quia id non est consulere malum, sed retrahere à maiori malo. Consilium enim tale non fertur in malum absolutè sed in comparationem qua dicitur potius esse faciendũ minus malum, quam maius. Quod si enim inimicus resolutus paratusque esset ad incendium totius villæ, essetque aliquis qui verbis persuasibilibus induceret, cum aliud obtinere non posset, ad cõbustionẽ vnius tantum granarij, nemo sapiens diceret talem peccare, & obnoxium alicuius restitutionis. His accedit regula Topica. Ex duobus malis minus est eligendum: & D. Gregorius in moralibus 13. dist. can. Nerui. §. Est tamen & 33. q. 2. can. Si quod verius, ex Augustino super Exodum vbi ait: Si facturus est quod non licet, puta vel vxorem occidere, vel dimittere, iam faciat adulterium, & non faciat homicidium, & diuus Chrysostomus homil. 27. ad populum admonet consulendum esse illi qui assuetus est iurare, vt iuret per caput suum, ne iuret per DEVM. Argumenta quæ obstare videntur dictæ conclusioni soluuntur à Soto in d. art. 5.

QVARTA QVAESTIO.

Ad quid teneatur consentiens in damnum, aut iniuriam alterius aut ratum habens?

CONSENTIRE maximè potest aliquis tripliciter delinquenti iuxta Gloss. in c. Notum. 2. q. 1. S. Antonin. 2. part. tit. 4. cap. 9. §. 2. & DD. in cap. 1. de offic. de leg. Primo cooperando. cap. Si quis Episcopus. 2. q. 1. & cap. Si quis alterius error. 11. q. 3. & sub hoc modo continentur consensus consilij quam alij pro quarto modo adiungunt. Secundo non corrigendo, cum ex officio tenetur, & potest. cap. Error. 83. d. facit & reg. Iuris. Qui tacet consentire videtur. Tertio auctoritate quando aliquis præstat auctoritatem & defensionem delinquenti. Nos in hac q. tantum agemus de consensu primo & tertio.

Deinde consentiens dupliciter suo consensu se potest habere. Vno modo, vt solum simplex sit consensus, & non influat in actum inferentem damnum, aut delictum, vt causa in effectum. Alio modo vt consensus sit efficax causa, aut concausa effectus, exemplum ponere possumus. Tractatur de incundo bello iniusto, sunt aliqui ex primis quorum consensus sufficiens est, ratione potestatis ad incipiendum bellum. Alij sunt quorum consensus

ſus nihil facit ad bellum mouendum, vt ſunt homines de communi plebe, in his eſt ſimplex conſenſus: in alijs conſenſus vt cauſa.

Prima Concluſio. *Conſentiens etiam ſimpliciter in peccatum alterius graue & mortale, mortaliter peccat.* Roman. 1. Non ſolum qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus digni ſunt morte. Deinde omnis actus voluntatis ex deliberatione procedens & determinatus in actũ mortalem eſt mortalis. arg. cap. Sed penſandum. d. 6. cap. Sicut, de pœnitent. d. 1. & in hac re non eſt dubium.

Secunda Concluſio. *Conſentiens alienis criminibus per modum fauoris & cooperationis æqualiter peccat cum faciente.* Hanc concluſionem communiter DD. tenent cum Gloſſ. in cap. 1. de offic. deleg. Turrecrem. in cap. 1. d. 83. quod tamen diuiditur in aliud, incip. Non eſt grandis differentia, ſecundum eundem auctorem. q. 2. ibidem, & probatur per text. ibidem. Conſentientes & facientes pari pœna puniuntur, & cap. Quantæ, de ſentent. excommun. & alibi.

Tertia Concluſio. *Conſentiens aliorum delictis præſtando auctoritatem; aut defenſionem, magis peccat quam faciens.* Hanc tenent etiam communiter DD. cum Gloſſ. in d. c. 1. & Turrecrem. vbi ſupra per c. Qui aliorum. 24. q. 3. & 11. q. 3. c. Qui conſentit. in d. cap. Qui aliorum, inquit, defendit errorem multo amplius damnabilior eſt illis, qui errant, &c.

Quarta Concl. *Qui aliorum damno, iniuriæ, aut graui delicto consentit per modum auctoritatis & defensionis, plus & acrius puniendus est, quam ipse delinquens.* Glossa & DD. communiter in capite primo, de offic. deleg. Gloss. in Clem. 1. in verb. Defensionis. de pœn. & hæc est communis vt post alios testatur Iulius Clarus libro quinto, §. fin. practic. crimin. Exemplum esse potest in domino ciuitatis, aut villæ, qui non persequitur latrones spoliantes, & occidentes eos qui transeunt per suum territorium, secundum Iulium Clarum. Ratio pro hac conclusione clara eruitur ex antecedenti. Sic consentiens, grauius peccat. Ergo grauius puniendus. Iuxta enim mensuram delicti, erit & plagarum modus attestante scriptura.

Quinta Concl. *Quicunq; consensus efficax causa est actus, ex quo necessario & iniustè sequitur damnum proximo, aut iniuria ei nascitur, obligat ad damni & iniuriæ reparationem.* Hanc tenent communiter Theologi in loc. alleg. supra in 1. q. huius tit. Ratio sumitur ex regula inserta huic nostro cap. Occasionem damni dans, damnum dedisse videtur. Alia est ratio quando consensus nihil facit ad actum ex quo damnum sequitur. Hinc infertur rectè id quod tradidere Caietan. in summa, in verb. Restitutio, cap. 1. Nauarr. in manuali confess. cap. 17. num. 21. Iosephus Angles in 4. sentent. part. 2. in q. Quis teneatur restituere. 4. difficult. dub. 3. Gregor.

Gregor. de Valent. in 2. 2. disput. 5. q. 6. puncto 3. Petrus à Nauarr. lib. 3. de restitut. cap. 4. num. 33. & alij alibi, quod existentes in consilio, aut capitulo aut alia vniuersitate vbi maiori parti standum iuxta cap. 1. De his quæ fiunt à maiori part. & L. Quod maior. ff. ad municip. quando vota aut suffragia feruntur, pauciores q; maioris sententiam sequuntur, & sic eorum vota non conferunt ad determinationem rei: Si ad maioris partis cõsensum iniustè damnum alicui inferatur, quamuis pauciores consentiendo peccent si non resistant contradicendo quantum possunt, non tamen tenentur ad damni restitutionem, quod ex maioris partis consensu secutum est, quia vota præualentia damni causam dederunt, & consensus simplex licet peccatum sit, non tamen obligat ad restitutionem: Quicquid Ioannes Medina in C. de restitut. q. 7. & Antonius Cordubensis in summa q. 191. secutus Medinam dixerint, posteriores & inferiores in votis etiam teneri ad restitutionem, & malè, cum horum consensus non sit causa damni: Quandoquidem damnum sequitur ex definitione & consensu maioris partis, vt in casu præsupponitur. Motiua Medinæ Petrus à Nauarra soluit.

Sexta Conclusio. *Ratum habens datum damnum aut delictum alterius, mortaliter peccat, & tenetur ad restitutionem si delictum eius nomine commissum, & ratihabitio est causa dãni dati, aut iniuriæ illatæ.*

Quan-

Quantum ad primam partem non est dubium, & communiter tenent DD. per text. ibidem in cap. Cum quis, de sentent. excommunicat. in 6. Martinus Nauarr. in manuali confess. cap. 17. num. 133. Quantum ad secundam partem quod teneatur ad restitutionem etiam communiter tenent Ioan. à Medina in d. q. 7. DD. in d. c. Cum quis. Nauarr. loc. cit. S. Antonin. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 12. Petrus à Nauarra in d. cap. num. 69. & alij alibi, & probatur per hoc cap. & reg. sæpè repetitam. Qui occasionem damni dat, &c.

Septima Conclusio. *Ratum habens crimen, aut iniuriam suo nomine non commissam, mortaliter delinquit, licet ad nullam restitutionem teneatur, vtpote si ratihabitio non fuerit causa comissi criminis aut damni dati.* Hæc conclusio est contra Ioannem Andream, Dominicum Geminianum, & Franc. in cap. Cum quis d. qui male sentiunt crimen veniale tantum committere eum qui ratum habet alterius peccatum quando suo nomine commissum non est: nec mirum est de his doctoribus: Cum enim Theologiæ fuerint ignari, facile decipi suo capite potuerunt, vt ex infirmo eorum fundamento, facile perspicitur. Cóclusionem autem docent contra nominatos DD. ex proposito Martinus Nauarrus in comment. cap. Inter verba. 11. q. 3. concl. 2. num. 6. & post eum eius quondam discipulus Didacus Couarruuias in Clem. Si furiosus. part. 2. §. 1. numero 6. & ratio satis clara est pro con-

conclusione. Ratihabitio enim peccati, aut delicti nihil aliud est quam consensus in peccatum. Sed cõsensus in peccatum tale est peccatum, quale est illud, in quod consensus terminatur cap. Præsbyteri. 34. distinct. & cap. Sicut: de pœnitent. d. 1. & cap. Non oportet. 2. de consecrat. d. 5.

Octaua Conclusio. *Ratificans crimen, aut iniuriam suo nomine factam, non punitur pœna ordinaria sed extraordinaria ipsius criminis.* Salycetus in L. Non ideo minus. C. de accusat. Didacus loco cit. num. 5. vers. Nos autem in hac cõtrouersia. Nauarr. in manuali confessariorum. cap. 17. num. 133. Ratio adducitur à Didac. Ratihabitio mandato æquipollet per fictionem, vt omnes DD. fatentur præsertim Bartol. in L. Si is qui pro emptore. ff. de vsucap. fictio autem ab æquitate procedit. L. Postliminium. ff. de captiu. Igitur cessante æquitate fictio cessabit, & ita ratihabitionis retrotractio, vt in specie notant Alexand. consilio 78. numero 21. lib. 5. & Decius in L. Semper qui non prohibet in fine ff. de reg. iuris, & sic omnes auctoritates probantes ratihabitionem in delictis esse puniendam de pœna extraordinaria intelliguntur licet quidam in contrarium sentiant in cap. 1. de homicid. in 6. Eadem enim æquitas quæ dictat, ratihabitionem in delictis retrotrahi, etiam persuadet non debere ordinaria pæna ipsius delicti puniri ratum habentem ex hac legis fictione. Hæc

Co-

Couarr. Ratihabitio autem dicitur æquipollere mandato quoad speciem peccati tantum.

QVINTA QVAESTIO.

Opem ferens aut impendens ad inferendum damnũ, & irrogandum iniuriam, quomodo teneatur?

PRima Conclusio. *Qui ope & auxilio concurrit ad damnũ aut actum, ex quo iniuria proximo sequitur, tenetur tam in conscientia, quam in foro exteriori ad restitutionem & satisfactionem.* Quantum ad forum conscientiæ sic tenent Theologi loc. supra cit. Secunda pars clara est ex hoc cap. ex illis verbis: Seu alijs irrogantibus opé forte tulisti, & ex sæpè repetita & in vtroque iure regula recepta. Qui causam siue occasionem damni dat, &c.

Secunda Conclusio. *Qui auxilio, aut ope causa verè est totius damni illati, tenetur ad reparationem totius: Si vero partis, tantum tenetur ad restitutionẽ eius partis cuius causa fuit.* Hanc tenent Ioannes à Medina in C. de restitut. q. 8. non longè à principio. Mart. Nauarr. in manuali confess. cap. 17. num. 17. & num. 130 ibid. Didac. Couarr. in relect. cap. Peccatũ, de reg iur. part. 3. §. 12 prope fin. & alij alibi. Ratio clara est pro conclusione. In tantũ aliquis tenetur ad damni emendationem, in quantum eius causa fuit suo concursu & auxilio, si ergo totius causa exti-

extitit, ad totius restitutionem obligabitur: si partis, ad partis satisfactionem. Hinc reprehenditur rectè à Ioañe Medina & Didaco. distinctio illa Innocentij Panormit. & quorundam aliorum in cap. Sicut dignum, de homicid. dum volunt consulentem teneri ad restitutionem totius damni: sed præstantem auxilium tantum ad damni partem, quæ eius auxilio processerit. Hoc enim discrimẽ nullum est, siquidem tam consulens quam auxilium ferens tenentur ad totius damni reparationé, quando totius suo concursu sunt causa: Secus si tantum pro parte occasionem damno dederint. Nunc de præstantibus opem, quantum ad forum, quando criminaliter opem præstans puniendus sit agendum. Pro cuius rei clariori intelligentia præmittendum tripliciter aliquem posse ope siue auxilio concurrere ad iniuriam & delictum, exempli gratia, ad committendum homicidium, aut perficiendum incendium. Aut ante delictum commissum, vt si præstet arma ad occidendum, aut vulnerandum: aut instrumentum aptum ad incendendum ignem pro incendio: Aut in ipso actu, & tempore, quo delictum committitur, vt si quis assistat, aut socius sit in executione, vt facilius & audacius delictum perficiatur, aut tandẽ post delictũ cõmissum, vt si quis cõmisso delicto, præter defensioné, aut auxiliũ euadẽdi & fugiendi delinquenti.

Huius

Huius distinctionis iurisperiti communiter faciunt mentionem, vbi tractant de hac materia. Sit ergo.

Tertia Conclusio. *Qui scienter præstat opem siue auxilium delinquenti, aut iniurianti ante delictum committendum, tenetur eadem pœna, qua principalis, quando auxilium fuit proximum delicto, aut ipsi actui, quo iniuria irrogatur.* Hæc conclusio est communis, quam tenent Bartol. in L. Is qui opem. ff. de furt. Cynus. Bald. & Angel. in L. 1. C. de Nili agger. non rumpend. Bald. in L. Non ideo minus. C. de accusat. Marsil. in L. Si rixa. ff. ad leg. Cornel. de Sicar. numero 34. Panormitan. & Decius in cap. 1. de offic. de leg. Felinus in cap. Sicut dignum. §. Qui vero. & §. Illi etiam, & post plures alios Boerius in decisione 167. Couarruuias in 2. part. reg. Peccatum. §. 12. numero 1. prope finem. Menoch. de arbitr. iudic. qq. lib. 2. cas. 349. Antonius Gomez. tom. 3. cap. 3. numero 48. & alij alibi. Et hanc conclusionẽ probant multa iura, cap. Fœlicis, cum Gloss. in verbo. simplici fauore, de pœnis, in 6. & in d. cap. Sicut dignum, §. alleg. & in Clem. 1. de pœnis. L. Item Mela. §. Si alius. ff. ad leg. Aquil. & in L. Nihil interest. ff. ad L. Cornel. de Sicar. & in d. L. Is qui opem. & in L. vnic. C. de rapt. virgin. & in L. Is cuius ope. ff. ad leg. Iul. de adult. & alibi. & comprobat reg. generalis in hoc nostro cap. & L. Qui occidit. §. In hac ff. ad leg. Aquil. Qui causam damni dat, damnum

ñum dedisse videtur. Dictum in conclusione (quando auxiliũ fuit proximũ delicto, &c.) Quia alia est ratio quando auxilium est remotum, nec prębuit causam propinquam immediatamque crimini, aut iniuriæ. In hoc casu auxiliator pœna extraordinaria punitur. Baldus in d. L. 1. Cod. de Nili agger. non rumpend. Salycet. in d. L. 1. de rap. virg. per text. ibidem. Felinus in d. cap. Sicut dignum. & idem Felin. cum Panormitan. Anton. Dec. & alijs cõmuniter in d. cap. 1. de offic. deleg. & multis Marsil. in pract. crimin. §. Constante, numero 50. & ex iunioribus Menoch. Didacus, Gomez. locis cit. & alij alibi, & pro hac doctrina facit text. in d. L. 1. C. de Nili aggeribus non rumpend. vbi rumpentes aggeres Nili puniuntur concremationis pœnas & criminis participes deportantur, & est etiam text. in d. L. 1. de rapt. virg. & alibi. Dictum in conclusione (Qui scienter præstat operam.) Quia si ex ignorantia contingat, non est locus pœnæ, vtpote quis acciperet equum commendatum; aut commodatum, & diceret se perrecturum in villam ad procurandum negotia, interim prosequeretur inimicũ ad vulnerandum, aut occidendũ, tunc qui præstitit equũ non esset reus pœnæ ob ignorantiam, & sic in similibus similis est ratio. Ita sentiunt Bald. in L. Quicunque, penult. col. notab. 6. C. de seruis fugit. num. 12. & eo allegato Marsil. in d. §. Constante. num. 55. vers. Quinto limitat.

Petrus Ancharanus in consilio 216. in fine. Andreas Barbat. cons. 51. col. 2. lib. 3. & post alios plures Menoch. vbi supra. num. 6. Nec est in hac re dubium, ignorantia enim facti excusat in delictis. L. Eum qui duas. ibi. vxorem te esse credebas. C. Ad leg. Iul. de adult. fi. it etiam textus in §. Interdum quoque, ibi. Sciens cuius rei, Instit. de obligation. quæ ex delicto nascuntur.

Quarta Conclusio. *Scienter præstans auxilium delinquenti aut iniurianti in ipso actu delicti, aut eo tempore quo cõmittitur, si auxilium sit causa proxima maleficij, aut iniuriæ, punitur vt principalis.* Salycet. in d. L. 1. C. de raptu virg. Angel. in d. L. 1. C. de Nili agg. non rump. Marsilius loco cit. num. 52. & 56. & in cons. 24 num. 13. & consil. 69. num. 7. Cæpol. in cons. 34. dub. 2. & post alios ex recentiorib. Boer. in decis. 167. nũ. 3. Anton. Gomez & Menoch. loc. cit. & pro hac cõclusione est text. in L. Verũ, cum seq. ff. ad leg. Pomp. de parric. & in L. 1. C. de crimine peculatus, & in L. 1. vers. Sin vero. C. de fals. monet. & alibi. Declarationes plures circa materiã huius cõclusionis vide apud Marsil. in d. §. Constante. à num. 53. & Menoch. loc. cit.

Quinta Conclusio. *Qui opem, aut auxilium præstat principali post delictum, commissum, & iniuriam consumatam, nisi delictum præcesserit præuius tractatus, aut aliquod pactum de præstando auxilio completo delicto; non punitur pœna ordinaria, sed arbitrio iudicis.* DD. in L. 1. C. de ijs qui latrones occultar.

cultar. Boërius, Menoch. & Gomez. loc. cit. Ratio redditur, quia delictum in casu huius conclusionis iam est perpetratum, & auxilium non est causa delicti, quod antecessit, sed tantum tendit ad fugam & euasionem delinquentis. Dictum (Nisi delictum præcessisset tractatus, &c.) Quia si præuius tractatus fuisset aut promissio precessisset de auxilio postmodū prestando ad fugā & defensionē, opē præstans teneretur eadem pœna, quá principalis Bart. in L. In furti. §. ope. ff. de furtis. Angel. in tract. malefi. in verb. Dicto maleficio semper astitit. Iul. Clar. lib. 5. §. fin. pract. crimin. q. 90. Menochius post alios plures & Gomez. loc. cit. Ratio clara huius rei est. Quia promissio, & tractus de tali auxilio ad euadendum post delictum, dicitur auxilium ad maleficium committendum.

SEXTA QVAESTIO.

Quomodo adulator, & receptator teneātur de damno dato, aut iniuria?

PRIMA Concl. *Qui adulando, aut laudando alterum ad inferendum damnum, aut faciendam iniuriam efficaciter mouet, ita vt sua adulatio sit causa damni dati, aut iniuriæ tenetur ad restitutionem & satisfactionem.* Hanc tenent communiter DD. in expositione versic. Quos adduximus in q. 1. huius cap. Palpo enim idem est quod adulator. Conclusio etiam cō-

ſtat ex reg. huius cap. ſæpè repetita. Qui cauſam damni dat, &c. Hinc qui alicuius in malo ingenij acumen, aut fortitudinem laudat: aut ignauiam, demiſsionemque animi vituperat quo eum ad læſionem, aut vulnerationem proximi iniuſtam moueat, aut ad prædam iniquam tentandam incitet, cum alias id nequaquam attentare auderet, tenetur de dãno & iniuria. Quomodo autem in foro ciuili ſit puniendus, qui adulando, aut laudãdo incitat ad delictũ an eadẽ pœna cum prinlipali, vel minori & extraordinaria, iudicium ſumi poteſt ex ijs quæ DD. docent, de ſuadente, aut hortante ad committendum maleficium, de quibus Alberic. in L. Ob hæc verba, in fine ff. de his qui notant. infam. Cæpol. in d. conſ. 34. circa ſecundum dubium principale, dum colligit ſex modos quomodo & qualiter quis dicatur præſtare opem. Ludouicus Bologninus in conſ. 5. col. fin. & poſt alios Boerius in d. deciſione, numero 3. & 4. Iulius Clarus in d. lib. 5. q. 88. num. 2. loquens de exhortante, & alij ſupra alleg.

Secunda Concluſio. *Qui ſciens recipit latrones, prædones, aut alios proximis damna inferentes, aut eos defendit poſt crimen commiſſum, non ſolum peccat, ſed etiam tenetur ad reſtitutionem damnorum.* Hanc docet communiter DD. Theolog. loc. alleg. in 1. q. huius cap. & talis receptator intelligitur nomine recurſus. Et ſatis probatur. Receptator enim eſt cauſa iniuſtæ acceptionis,

nis, & damnificationis, & detentionis rei alienæ, & præbet consensum, ergo tenetur ad restitutionem, confirmat. cap. Qui aliorum. 24. q. 3. & 14. q. 6. cap. 1. ex Augustino in ep. 54. ad Macedon. vbi sic dicit: Illud vero fidentissimè dixerim, eum qui pro alio ad hoc interuenit, ne male ablata restituat, & qui ad se confugientem quantum honestè potest ad restitutionem non compellit, socium esse fraudis & criminis, & L. 1. ff. de receptatoribus. Ad receptatorum numerum referuntur qui pro homine facinoroso apud principes, vel iudices interueniunt, ne male ablata restituere cogatur: aut alias fauorem impēdunt, quo minus possint aliena recuperari, factum excusando, & hominem defendendo vt passim aduocati facere solent, vt Ioañes à Medina in C. de rebus restituend. q. 2. prope finem docet.

Tertia Conclusio. *Receptatores qui latrones & prædones, viatorum insidiatores & similes, in suam tutelam, aut defensionem suscipiunt, aut eos occultant, aut res deprædatas in sua custodia tenent, aliquando puniuntur eadem pœna, qua ipsi principales delinquentes aliquando minori, atque sic in arbitrio iudicis est, quæ sit imponenda pœna, pro qualitate delicti & circumstantiarum.* Quod aliquando eadem pœna, sint puniendi probant iura. L. 1. ff. de receptatoribus. Pessimum, ait lex, genus est receptatorum sine quibus latere, nemo diu potest, & præcipitur vt perinde puniantur, atque latrones, & in L. Quo naufragium. §. Non tantum,

tum, inquit, qui rapuit, verum is quoque qui recepit, & ex causis suprascriptis tenetur. Quia receptores nō minus delinquunt, quam aggressores, & in L. 1. C. de his qui latrones, vel alijs criminibus reos occultarunt, & in L. Eos. C. de furt. Eos qui à seruo furtim ablata scientes susceperint, non tantum de susceptis conuenire, sed etiam pœnali furti actione potes. Et dicit ibidem Bald. se vidisse, quod vna mulier fuerit suspensa, quæ furibus domum præstabat, & furta receptabat, & hæc benè notanda, contra quosdam & satis etiam magnos & potentes, qui hoc tempore flagitiosissimos homines, & impunitos prædones receptant cum prędis, quas in ciuitatibus, nec non etiam sine vllo respectu in vijs publicis & regijs nocte dieque rapiunt, & venantur, & veluti quotidianum exercitium operantur. Quod etiam aliquando minori pœna afficiantur receptatores satis indicat text. in d. L. 1. C. de his qui latrones, &c. dum sic loquitur: Eos qui secum alieni criminis reos occultando cum eamue sociarunt, per ipsos & reos pœna expectet: & latrones quisquis sciens receperit, & eos offerre iudicibus supersederit, supplicio corporali: aut dispendia facultatum, pro qualitate personæ, & iudicis æstimatione plectetur. Et sic ex posterioribus verbis apertum est quod iudicis arbitrium in pœna locum habet: Quod etiam ibidem obseruat Baldus & rectè addit, quod etiam posit arbitrari

pœnam.

pœnam mortis, & multa ad hoc propositum Lucas de Penna adducit in L. 1. C. de desertoribus & occultatoribus eorum. Vbi quæstionem notabilem mouet. An qui tantum semel personas prohibitas, vt latrones, prædatores, bannitos, &c. recipit, receptatoris pœnas incurrat. Pro parte affirmatiua faciunt leges. L. Raptores. §. fin. ibi: vel eos susceperint: vel quancunque opem eis intulerint: siue masculi, siue fœminæ sint, cuiuscunque conditionis, vel gradus, vel dignitatis: pœnæ capitali tantummodo subijcimus, &c. & L. 1. de raptu virgin. §. Pœnas. & in d. L. 1. De his qui latrones & in L. Si quis in graui. §. Si quisquam. ff. ad Sillen. & alibi, & dicitur quis percussores, ex vna percussione. 45. d. cap. 1. & c. Episcopum, & fur ex vnico furto. L. Quod si nolit. §. 1. ff. de edilit. edict. In contrarium videtur quod actus geminati, & frequentia requiratur. d. L. 1. de desertor. in principio, quando dicit: Si quis forte desertorem in agro tectoue susceperit, atque apud se diu delitescere ansus fuerit, &c. illud aduerbium, diu, notus continuationē denotat, & in L. Metrodorum. ff. de pœnis: Metrodorū: cum hostem fugientē sciens susceperit: in insulā deportari Phylothetē: quod qui occultari eum non ignorans diu dissimulauerit: in insulā relegari placet. Deinde receptare frequentatiuum est, & idem est quod frequenter recipere: sicut

cut factitare est frequenter facere, latius de his Lucas de Penna, qui distinctionem adhibet, & deinde resoluit: Aut quis personas prohibitas receptari, abscondit causa refugij, vel conseruat, aut celat, vt conseruatus manus iudicis euadat: vel eum suscipit, vel defendit, & tunc si vnica vice hoc faciat, punietur, & sic intelligenda iura pro hac parte inducta: Aut præmissa non facit, & tunc exigitur, quod diu retineat, & frequenter recipiat, vt in contrarijs iuribus. Archidiacon. cap. 2. de hæretic. in 6. & post eum Dominicus Geminian. ibidem. Angelus in summa. verb. Hæreticus. numero 21. & Syluester in verb. Hæresis 1. q. 7. Oldrad. in consilio 36. incip. Infra scripti sunt articuli, dicunt quod ex vno actu, quis dicatur receptator: Quia licet secundum grammaticos (recepto) sit verbum frequentatiuum, in iure tamen pro simplici verbo ponitur, vt in L. fin. ff. de receptat. Sicut etiam pulsare dicitur cedere sine dolore quamuis ibi nulla sit frequentia. L. Lex Cornelia. §. Item pulsatione. ff. de iniur. Non est multum curandum de verbis quando de re constat. Qui enim semel tantum scienter recipit latronem, aut alium malefactorem, ita vt auxilium, defensionem, opem, aut fauorem ei præstet, aut in re, aut crimine participet, aut participare præsumatur, potest puniri pœna receptatorum licet non semper mortis pœna infligenda sit, sed criminis & circumstantia-

stantiarum consideratio adhibenda sit, vt bene Lucas de Penna docet. Conclusio imprimis est intelligenda, quando quis scienter recipit malefactores, latrones, aut prædones, vt in iuribus allegatis pro probatione conclusionis patet, & clarè docent Bartol. in L. Omnes. C. de agric. & Censit. Lucas de Penna loc. cit. Decius in cons. 62. in fine. Bald. in cap. A nobis, num. 1. de except. Roland. à Valle in consil. 45. lib. 1. num. 1. & seq. & ex recentioribus Menoch. de arbitr. iudic. qq. cas. 348. num. 15. Andreas Gaill. lib. 2. de pace publica. cap. 10. Iosephus Mascardus vol. 3. de probat. conclus. 1258. Et in hoc casu qui allegat scientiam eam probare debet, vt post alios docet Mascardus ibidem, numero 3. cum ignorantia præsumatur, nisi ob notitiam publicam pro scientia præsumptio militet, vt in exule publicato, si ab aliquo receptetur ex mente Gloss. Bartol. & aliorum, in d. L. 1. §. 1. de recept. Nolli in tract. de bannitis in tertia parte secundi temporis, numero 20. Marsil. in consilio 107. Deinde non est locus ordinariæ pœnæ receptatorum, quando aliquis recipit filium, patrem, fratrem, aut propinquos, aut cognatione adhærentes se iuxta communem DD. opinionem ex L. 2. ff. de recept. vt post plurimos memoriæ prodiderunt Menoch. Gaill. & Mascard. loc. cit. Quia hi non tam ratione participationis criminis, quam ob naturalem sanguinis & amicitiæ af-

fectum præſumuntur ſuos recipere, niſi probatio ſit in contrarium. In d. enim L. 2. de recept. text. dicit: Eos apud quos affinis, vel cognatus latro conſeruatus eſt, neque abſoluendos, neque ſeuerè admodum puniendos: Non enim eſt par eorum delictum, & eorum qui nihil ad ſe pertinentes latrones recipiunt, hæc in L. His addo eos excuſari etiam à pœna receptatorum qui prædones, bannitos aut alios coactè recipiunt, vi aut iuſto metu moti & non libenter. Roland. à Valle. in d. conſ. 45. num. 70. Baldus in L. in delictis ff. de noxal. & in conſ. 48. vol. 3. Marſil. in conſ. 25. Crauet. in conſ. 309. numero 5. Menoch. Gaill. & Maſcardus loc. cit. Ex hoc capite excuſantur noſtris temporibus multi in prouincijs; vbi magnus eſt prædonũ, raptorum, & bannitorũ numerus, quos multi recipiunt, quibus eorum aduentus ingratus, & diſceſſus iucundus, poſtremo etiam excuſantur hoſpites qui paſſim & generaliter omnes tranſeuntes recipere ſolent & tenentur, & alimenta pro pecunia miniſtrare & ex ſententia Bartol. in L. Omnes C. de agric. & Cenſit. lib. 11. Alexand. in additionibus ad Bartol. in L. 1. ff. de recept. Ludouic. Carrer. in pract. §. 2. num. 168. Maſcard. & Gaill. loc. cit. Alia tamen eſt ratio, quando caupones cooperantur in crimine vtpote ſunt cõſilio & directione traditores viatorũ & aliorũ vt aliquando experientia compertum eſt. Tunc enim morte digni ſunt.

SEPTI-

SEPTIMA QVAESTIO.

An quis possit, & etiam aliquando teneatur proximum defendere ab iniuria inferenda, & damno dando?

QVONIAM in præcedentibus quæstionibus tractatum est de eis qui positiue concurrunt ad iniuriam inferendam, & damna, nunc vlterius declarandum de tribus modis aut causis negatiuè se habentibus: Negatiuè autem se habent Mutus, nō obstans, non manifestans.

Prima Conclusio. *Quisq; etiam priuatus non solum sanguine iunctos, sed etiam extraneos potest defendere ab iniuria, & etiam propulsare.* Conclusio est communis DD. & eam teneat S. Antonin. in 3. part. tit. 4. cap. 3. §. 1. Angel. in verb. Defensio. num. 3. Aurea Armilla ibidem num. 4. Syluest. in verb. Bellum. 2. q. 6. Turrecrē. & Archidiac. in cap. Non inferenda, 23. q. 3. DD. iuris canonici cum Gloss. in cap. Quantæ, de sentent. excomm. & in cap. Dilecto lib. 5. eodem tit. Didac. Couarr. in Clem. Si furiosus. par. 3. §. 1. num. 5. Mart. Nauar. ad longū in manuali confessar. cap. 24. à nū. 16. & multis Vasquius Illustr. controuers. lib. 1. cap. 41. num. 2. Bartol. Bald. Iason. Fortunius, & alij communiter in L. Vt vim. ff. de iustitia & iure, versus finem. Et hæc conclusio vera

est

est in conscientia, & in vtroque foro exteriori canonico & ciuili. Nunc probatur in primis ex præcepto de diligendo proximum sicut nosmetipsos. Ergo sicut nostram iniuriam licitum est nobis ex lege naturali propulsare: ita etiam licitum erit proximorum depellere violentiam: & à contrario legis illius naturalis: Quod tibi non vis fieri alteri ne feceris. Ergo quod tibi vis fieri, alteri feceris. Cum ergo quisque cupiat in necessitate pro iniuria auertenda, quando sibi non est sufficiens, alterius auxilium; Eadem lege potest & alteri impendere. Ad hanc iuris naturalis legem videtur alludere Ouidius, dum sic canit.

Et caret auxilio, qui non tulit, vtq; reliquit:
Sic linquendus erit, legem sibi dixerat (ipse.

Et text. est in d. cap. Non in inferenda, quod desumptum est ex D. Ambrosio lib. I. officior. cap. 36. & sic habet: Non in inferenda, sed in depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit à socio iniuriam, si potest, tam in vitio est, quam ille qui facit. Vnde S. Moyses hinc prius orsus est tentamenta bellicæ fortitudinis. Nam cum vidisset Hebræum ab Ægyptio iniuriam accipientem: defendit, ita vt Ægyptium prosterneret, atque in arena absconderet. Salomon quoque ait: Eripe eum, qui ducitur ad mortem, & in d. cap.

d. cap. Dilecto. de sent. excomm. in 6. §. si... sic dicitur: Et quidem cum liceat cuilibet suo vicino, vel proximo pro repellenda ipsius iniuria suum impertiri auxilium, imo si potest & negligit videtur iniuriantem souere, ac esse particeps ipsius culpæ, & fundatur etiam in d. L. Vt vim. & alijs multis allegatis ibidem à Gloss. & DD. Hinc nunc infertur.

Secunda Conclusio. *Licitum est etiam cum moderamine inculpatæ tutelæ priuato occidere in defensionem alterius non solum sanguine iuncti, sed etiam extranei, quando iniustè inuaditur ab inimico.* Hanc tenent S. Antonin. Angel. Syluester, Aurea Armilla locis cit. Nauarrus in manuali confessar. cap. 15. num. 2. Petrus à Nauarra lib. 2. de restitut. cap. 3. num 418. Innocent. Panormitan. & alij in cap. Si vero. 1. de sent. excomm. Couarr. loco cit. Bartol. Fortun. Ias. & alij in d. L. Vt vim. vbi ait Decius num 31. communem esse opinionem. Iulius Clarus lib. 5. §. Homicidium. num. 27. & seq. & post multos alios, Antonius Gomez. tomo tertio, capite tertio, numero 21. Hæc conclusio innititur iuribus adductis in prima conclusione. Ratio etiã esse potest. Pro defensione rerũ & bonorum licitum est alium defendere & iuuare. Ergo multo magis pro defensione personæ. Hanc rationem facit Bartol. & post eum alij quæ fortius cõfirmabitur per cõclusionem 4. & testatur Andr. Alciat. lib. 7. responsor. cõs. 27. ꝙ hæc cõclus. ab omnib. DD. sit approbata.

Tertia

Tertia Conclusio. *Occidens, aut mutilans in casu præcedentis conclusionis cum moderamine inculpatæ tutelæ licet non peccet, tamen incurrit irregularitatem.* Hæc est etiam communis opinio, quam tenent Glossa, Cardin. q. 28. & alij in Clem. Si furiosus, de homicid. Panormit. & alij in d. cap. Si vero, idem Panormitan. in cap. Olim. 1. de restitution. spoliator. Marian. Socin. in cap. Ad audientiam. num. 36. de homicid. Ias. in d. L. Vt vim. S. Antonin. loco cit. Angel. in verb. Homicidium. 3. num. 3. Syluest. in verb. Homicidium. 1. q. 9. Nauarrus in d. cap. 15. numero 5. & hæc est communis, vt attestantur Didacus loco cit. & Nauarrus. Ratio est ex d. Clem. Si furiosus, vbi excipitur solum ab irregularitate occidens, aut mutilans in propriæ vitæ defensionem. Didacus tamen in dubium reuocat illam cõmunem sententiam de irregularitate, hac ratione motus quod sic occidens aut mutilans non peccet, nec sic defendendo cõsanguineũ, si percutiat clericum est excommunicatus, vt Innocentius, Panormitanus, Ancharanus, & alij in d. cap. Si vero, de sent. excommunic. Didacum Petrus à Nauarra in d. cap. 3. num. 419. sequitur. Hæc ratio Didaci est fragilis, vt ait Nauarr. Non sequitur. Non peccat. Ergo non fit irregularis. Quia iudices, & ministri iustitiæ condemnando aliquem ad mortem, aut mutilationem & talem pœnam exequentes possunt mereri in his actibus si in gratia

DEI constituti ob debitum finem ex Zelo iustitiæ operentur, & tamen fiunt irregulares secundum omnium mentem. Est enim irregularitas alia non ex delicto descendens, & ita ratio non valet allegata à Didaco.

Quarta Conclusio. *Pro defensione & conseruatione rerum temporalium proximi, qui iniustè inuaditur, licitum etiam vnicuique percutere, aut etiam occidere cum moderamine inculpatæ tutelæ.* Hanc docent S. Antonin. loco cit. Innocent. Panormitan. & Felinus in cap. Si vero 1. de sentent. excommunic. Ancharanus & Philippus Francus in cap. Dilecto. eod. tit. in 6. Bartol. & Angel. in L. Si quis in seruitute. ff. de furt. idem Bartol. in d. L. Vt vim. Bald. ibidem. q. 6. Ias. num. 29. Bartol. & Lucas de Penna, in L. Prohibitum. C. de iure Fisci. libro 10. idem Bartol. & Ioann. de Platea in L. Deuotum. C. de metatis. lib. 12. Anton. Gomez. tom. 3. cap. 3. num. 21. Maranta in disputat. 1. numero 27. Petrus à Nauarra libro secundo de restitution. cap. 3. numero 419. Pro hac conclusione sunt iura text. in c. Olim. 1. de restit. spoliat. & in d. cap. Dilecto. de sent. excomm. in 6. text. cum Gloss. in L. 3. §. Cum igitur. ff. de vi & vi armata, & in d. L. Si quis in seruitute, & in L. Cum fundum ibidem, & in d. L. Deuotum, vbi Bartol. dicit textum esse expressum quod si quis vult me de possessione mea expellere amici mei & vicini mei possunt percutere volentem

me

me expellere, ne expellat. His accedunt iura allegata in prima cõclusione, quæ docent aliquem posse à proximo violentiam & iniuriam repellere. Quis autem dubitat proximo vim & violentiam inferri posse in rebus. Quod satis constat ex d. cap. Dilecto. vbi ex illo iuris naturalis principio. Vim vi repellere licet dicit quem suam possessionem posse defendere per auxilium etiam aliorum. Hinc quando milites vagantes, aut prædones catervatim villam inuadunt ad spoliandum & rapiendum, incolæ possunt vicinos suos in auxilium inuocare pro defensione si satis potentes per se non sint; imo ipsi vicini & proximi non vocati possunt in auxilium concurrere, & manus adiutrices porrigere, percutere, imo & occidere iniustè inuadentes, si aliter res non posint defendere & conseruare à damno & direptione iuxta doctrinã Bartoli in d. L. Deuotum receptam ab alijs ibidem, & in d. L. Vt vim. Illa L. Deuotum, loquitur de militibus, qui colonos & incolas villarum iniuriosè inuadunt & spolia auferunt, & tribuit facultatem colonis resistendi & se defendendi. Cũ enim talis defensio procedat à iure naturali, & sit veluti bellum defentiuum, quilibet potest se sine superioris licentia & potestate defendere si posit, & aliorum etiam subsidium inuocare, qui etiam vt dictum est, vltro possunt subuenire cum suis armis, si necessarium sit ad defensionem.

Imo

Imo Dominus superior si prohibeat talē defensionem naturali iure concessam, tenetur ad restitutionem damnorum, si quæ rustici incurrant ob suam prohibitionem, vt bene docet Gabriel in 4. d. 15. q. 5. conclus. 5. argū. huius nostri cap.

Quinta Conclusio. *In foro conscientiæ quilibet priuatus tenetur proximum suum ab iniuria defendere, & eius damna impedire, quando id commodè, & sine detrimento honoris, vitæ aut fortunarum, aut notabili periculo potest.* Hæc est communis DD. S. Thomæ 2.2. q. 73. art. 4. ad primum. Adrian. in 4. de restitut. q. 1. non longius à fine, & in quodlibeto 11. q. 2. Dominici à Soto lib. 5. de iustit. & iure, lib. 4. q. 7. art. 3. Turrecrem. in d. cap. Non in inferenda, & cap. seq. & alibi. Victoriæ in relect. de homicid. num. 25. Greg. de Valentia, & Petri de Aragon. in 2.2. S. Thomæ. q. 62. art. 7. Petri de Nauarra. lib. 2. de restitut. cap. 3. à num. 421. Nauarr. latè in manuali confessar. cap. 24. à num. 6. DD. iuris canonici in cap. 1. de offic. deleg. & in cap. Quantæ, de sentent. excommunic. Conclusio probatur in primis ex sacris literis Exod. 23. Si occurreris boui inimici tui: aut asino erranti, reduc ad eum: Si videris asinum odientis te iacere sub onere: non pertransibis, sed subleuabis cum eo. Et latius Deuter. 22. Non videbis bouem fratris tui, aut ouem errantem, & præteribis: sed reduces fratri tuo, etiamsi non est propinquus frater tuus, nec tu nosti eum:

duces in domum tuam, & erunt apud te quam diu quærat ea frater tuus, & recipiat. Similiter facies de asino, & de vestimento, & de omni re fratris tui quæ perierit: si inueneris eam ne negligas quasi alienam, &c. Prouerbiorum 24. Eripe eos (intellige innocentes) qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses, & Ecclesiast. 4. Libera eum qui iniuriam patitur de manu superbi, & in canonibus. d. 83. in principio. Non est grandis differentia, an letum inferas, vel admittas, mortem enim láguentibus probatur infligere: qui hanc cum posit, non excludit, & ibidem. c. Error. Negligere quippe cum posis perturbare peruersos: nihil aliud est quam fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ qui manifesto facinori desinit obuiare, & in d. cap. Non in inferenda, & ibidem c. Qui potest obuiare & perturbare peruersos & non facit, nihil aliud est quam fauere impietati eorum. Nec caret scrupulo societatis occultæ, &c. & d. cap. Quantæ. & cap. Dilecto. eod. tit. in 6. Hæc autem obligatio defendendi proximum ab iniuria, & liberandi a damno, quando sine periculo nostro fieri potest nõ ex precepto iustitiæ sed charitatis nascitur, vt ex testimonijs scripturæ patet, & communis Theologorum sententia habet. An obligatio etiam sit in foro canonico & ciuili dissentiunt DD. Quidam negant de iure canonico ali-

aliquem teneri defendere proximum, & ab iniuria liberare, & hanc communem ſententiam exiſtimant Iaſon. in d. L. Vt vim. num. 33. & poſt alios Iulius Clarus lib. 5. §. fin. q. 87. num 3. & Menoch. de arbitr. iudic. qq. lib. 2. caſ. 355. Franciſcus Viuius in libro commun. opinionum, in verbo, Defendere offenſum. In contrarium de iure canonico etiam eſſe cõmunẽ opinionem quod quis teneatur defendere proximũ quando ſine ſuo periculo poteſt ſentiunt Hieronym. Cagnolus in L. Culpa caret. ff. de reg. iuris, & Decius ibid. Vaſq. Illuſtr. cõtrouerſ. lib. 1. cap. 41. num. 22. Dicit etiam Decius in cap. 1. de offic. deleg. in contrarium eſſe, cõmunem modernorum opinionem, ideo non conuenit inter DD. de communi opinione, ſed quicquid ſit de hac re etſi quidã diſtinguant de iure canonico in foro pœnitentiæ & cõtentioſo tamen puto cum alijs indiſtinctè quod de iure canonico quis teneatur defendere proximũ quando ſine ſuo notabili periculo poteſt, vt volunt Cagnol. in d. L. Culpa caret. Dec. in d. cap. 1. num. 8. Boer. in deciſ. 83. Felin. in cap. Quę alios, de hęretic. Gloſſ. in d. L. Culpa caret. Couar. in reg. Peccatũ. de reg. iur. in 6. par. 2. §. 3. nũ. 4. Damh. in praxi crimin. cap. 80. num. 11. & Vaſq. loc. cit. & alij alibi. Quia quãdo iura canonica aliter volunt diſponere in foro conſcientiæ quã in foro cõtentioſo, hoc clarè & ſeparatim ſolẽt exprimere. cap. Quicunq; vult. 17. q. 4. Dec.

lo. cit. Deinde nulla est necessitas distinguendi, & iura canonica sunt aperta vt ex superioribus patet & dicit etiam Panormit. in d. cap. 1. de offic. deleg. num. 5. de iure canonico communiter dictum Glossæ ibidem teneri, sicut etiam Felin. ibidem num. 5. prope finē. 2. Quod quis teneatur impedire damnū alterius quando potest, & quod mitius puniendus, si omittat, quam faciens. De iure autē ciuili secundum cōmuniorem sententiam aliquis non tenetur alium defendere ab iniuria, & à damno, si priuata persona sit nec de lege ciuili punitur, nisi in certis casibus, de quibus infra conclus. 8. Atque hanc communem sententiam attestantur post alios plures Iul. Clarus libro quinto, §. fin. q. 87. numero 3. Didacus & Damhauderius loc. cit. Quod autem etiam de iure ciuili quis alium teneatur defendere docent alij nonnulli Adrianus quodlibeto 1. art. 2. in Lit. G. Couarruuias & Vasquius loc. cit. Albericus in L. Metum. §. Sed licet. ff. Quod met. caus. Fortun. in d. L. Vt vim. col. fin. Decius in capite primo, numero 7. de offic. deleg. Ioannes Igneus in L. 1. §. Serui appellatione. numero 125. ff. ad Syllan. & alij quidam, quorum sententia fundatur in L. Culpa caret. ff. de regul. iuris. Culpa caret, qui scit sed prohibere non potest. Ergo à contrario sensu huius regulæ. Culpa non caret, qui scit, & prohibere potest. Hinc secundum Igneum loc. cit. numero 136. in

in Gallia seruatur, vt si in conspectu multorum, qui rixantes prohibere & impedire potuerunt, ne se offenderent, homicidiũ committatur, omnes à principe teneantur obtinere literas innocentiæ: alias præsumuntur in culpa. Argumenta pro contraria opinione soluunt Decius, Couarruuias & alij. Circa hanc conclusionem dubium esse potest. *An cum detrimento proprio quis teneatur proximum ab iniuria, vt occisione, aut vulneratione, vel alio damno liberare in cõscientia?* Respondetur in primis cum detrimento propriæ substantiæ temporalis quis tenetur liberare proximũ ab iniusta morte & defendere in extrema vitæ necessitate. Sic Adrian. quodlibeto 1. art. 2. sub. liter. D. Nauarr. in manuali confessar. cap. 24. num. 17. Syluest. in verb. Homicidium 1. q. 6. Aurea Armilla in eodem verb. num. fin. Turrecrem. in cap. Non satis. num. 9. d. 86. Gloss. in 83. d. in princ. & in c. Non in inferenda. 23. q. 3. Petrus à Nauarra lib. 2. de restit. cap. 3. à num. 423. & alij alibi. Hæc responsio satis probatur 1. Ioann. 3. Qui viderit fratrem suum necessitatẽ patientem, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Sed qui videt fratri suo iniustè mortem inferri, aut in extrema mortis necessitate eum constitutum esse, & potest ei sine proprij corporis periculo subuenire, sed negligit, claudit viscera sua ab eo. Ergo charitas DEI non manet in eo, & sic peccat grauissimè contra chari-

charitatem. Accedit illud D. Ambrosij in d. cap. Non satis. Si cum quis rapitur ad mortem (intellige iniustam) plus apud te pecunia tua valeat, quam vita morituri, non est leue peccatum. Præterea iubemur proximum diligere opere & veritate. 1. Ioann. cap. 3. & non solum verbo & lingua. Sed quo pacto opere & veritate diligit, qui eius vitæ non succurrit cum facultatibus & temporali substantia non necessaria ad vitæ propriæ conseruationem. Secundo respondeo pro latiori dubij resolutione neminem teneri cum propriæ vitæ periculo alium liberare, & defendere à morte iniusta & vitæ periculo. Hanc tenent communiter DD. Adrian. Nauarr. Turrecrem. & alij: D. Thom. & sui commentatores 2. 2. q. 64. art. 7. dum docent, quod quis plus tenetur suæ vitæ prouidere, quam alienæ. Petrus Paludanus in 4. d. 15. q. 3. art. 2. Durand. in 4. d. 17. q. 6. ad secund. & alij alibi. Hæc conclusio inprimis constat ex ordine charitatis, quo corpus nostrum præfertur corpori proximi, vt apparet ex D. Augustino lib. 1. de doctrina Christiana cap. 23. & 26. & S. Thoma. 2. 2. q. 25. art. 8. & q. seq. Hinc illud Augustini in libro de mendacio. cap. 6. dicentis: Si quis exponat vitam corporalem propriam pro vita corporali alterius, iam non diligit proximum sicut seipsum sed plus quam seipsum, quod doctrinæ regulam excedit. Vnde communia illa dicta procedunt. Ordinata charitas incipit

pit à seipso, & proximus sum egomet mihi. Facit & illud Senecæ lib. 2. de beneficijs, cap. 15. Summa amicitia est, æquare sibi amicũ. Sed vtriq; cõsulendũ est. Dabo egenti, sed vt ipse non egeam, cósulam perituro, sed vt ipse non peream. Huic tamen ordini charitatis non repugnat quod quis aliquãdo ex charitate amore virtutis, & charitatis fraternæ vitã exponat pro vita corporali alterius, vt supra diximus.

Sexta Concl. *Priuatus qui tantũ ex præcepto charitatis tenetur ad impediendum damnum proximi, aut amouendam iniuriam si negligat, aut omittat facere: nõ tenetur ad restitutionẽ damnorũ quæ proximus incurrit ex sua negligentia & omissione.* Hæc cõclusio quæ est cõmunis DD. est cótra Richardũ in 4. d. 15. art. 5. q. 4. quem sequuntur Angel. in verb. Furtum. num. 26. & Tabien. in verb. Restitutio. §. 25. sentientes eum qui dolose & malitiose non impedit damnum proximi, quando sine suo damno & periculo potest, etiã teneri ad restitutionem. Caietanus in summula. verb. Restitutio. cap. 1. vers. Non manifestans. ibi: Aduerte quod in his tribus indistinctè tenet, quod qui tenetur in necessitatis articulo occurrere, si potest sine periculo suo, & damno, & non facit, teneatur etiam ad restitutionem, quia est indirecta causa iniustæ actionis. Conclusionem nostram contra prædictorum DD. opinionem apprehendunt post alios D. Antoninus in 2. part. tit. 1. cap. 22. §. 13. Alexand. Alensis in 4. part. q. 86. art.

4. §. 7. in fine. Adrian. in 4. de restitut. q. 1. de concurrentibus cum fure, & in quodlibeto 11. q. 2. præposit. 3. Syluest. in verb. Restitutio. 3. q. 6. dicto 2. Ioannes à Medina in C. de restitut. q. 9. Dominicus à Soto lib. 4. de iustitia & iure. q. 7. art. 3. Petrus de Aragon. & Gregor. de Valentia in 2. 2. S. Thomæ q. 62. art. 7. Didacus Couarruuias in reg. Peccatum de regul. iuris in 6. part. 2. §. 3. num. 5. Martinus Nauarr. in manuali confessariorum, cap. 17. num. 18. & alibi, & latius cap. 24. num. 19. & seq. Ioseph. Angles in florib. Theolog. qq. in 4. sentent. part. 2. in q. Quis restituere teneatur. 9. difficultate. Petrus à Nauarra lib. 3. de restitut. cap. 4. num. 131. & communiter recentiores Theologi nunc in scholis & scriptis. Ratio huius conclusionis est quia nemo tenetur ad restitutionem, qui tantum transgreditur præceptum charitatis, & non violat iustitiæ legem vt ostensum est in 2. part. Rubricæ notab. 5. At priuatus non impediens damnum proximi, aut non defendens ab iniusta morte peccat tantum contra charitatem, vt omnes confitentur. Ergo ad nullam reparationem tenetur. Quis enim dixerit eum obligatum ad restitutionem, qui extremè indigenti eleemosyna non subuenit, vnde vel moritur, vel in grauem incidit ægritudinem, occasione cuius multa damna patitur. Iura autem quæ videntur docere eum homicidij reum, qui potest & non defendit à morte & damno,

damno, vt 86. d. ex Ambrosio, cap. pasce fame morientem: si non pauisti, occidisti, & 83. dist. in principio: Nihil refert mortem inferas, vel admittas, & 22. q. 5. cap. Hoc videtur. Tenemur fratrem à periurio, alioue peccato, cum possumus reuocare: alioqui si tacemus, portabimus iniquitatẽ, & cap. Qui cum, de furt. particeps furti dicitur, qui furem nõ indicat, & similia intelligenda sunt, quantum ad Deũ & conscientiam tales esse reos homicidij, & culpæ; non autem obligatos ad damni & iniuriæ reparationem.

Septima Conclusio. *Omnes qui ex debito iustitiæ, vt sunt reges, principes, alijq; in potestate publica constituti, obligantur defendere proximum à damno, & ab iniuria liberare, non solum grauissimè, si omittant & negligant, peccant, sed etiam tenentur ad restitutionẽ omnium damnorum, quæ sequuntur ex omissione & negligentia defensionis.* Hæc est communis opinio, tam Theologorum quam iurisperitorum, eamq; tradunt Theologi communiter locis allegatis in 6. conclusione, nec est inter eos qui dissentiat. Panormit. Felin. Cardin. Dec. & cõmunis in cap. 1. de offic. deleg. & in cap. Quantæ, de sentent. excõ. Decius & Cagnol. in L. Culpa caret. ff. de reg. iur. Couar. & Nauarr. loc. cit. Ratio, quia regibus, principibus, & alijs præsidentibus in publicis officijs, ex munere iniuncto cõuenit ꝓuidere cõmunib. vtilitatibus, damna amouere, & iniurias subditorũ prohibere. arg. cap. Regum. & c. Administra-

miniſtratores. 23. q. 5. & d. cap. Quantæ. & cap. 1. de offic. deleg. & L. Ita vulneratus ff. ad leg. Aquil. L. Congruit. ff. de offic. præſid. & alibi. Imo Hieronymus Cagnol. in d. L. Culpa caret, & eo relato Vaſquius Illuſtr. controuerſ. lib. 1. cap. 41. num. 21. ex communi opinione reſoluunt defenſionem ſubditorũ magiſtratui competere etiamſi immineat periculum vitæ: Cui & illud Euangelicum apud Ioannem congruit cap. 10. Bonus paſtor animã ſuam ponit pro ouibus ſuis. Et Cicero ethnicus in oratione pro Caio Rabirio. Eſt boni magiſtratus cum auxilia reipublicæ labefactari conuelliq; videt, ferre opem patriæ, ſuccurrere ſaluti, fortuniſq; communibus, ſuam ſalutem poſteriorem ſalute communi ducere, & in orat. pro Sextio: Sudandum eſt eis qui magiſtratum gerunt pro cõmunibus commodis, adeundæ inimicitiæ, ſubeundæ ſæpè pro republica tẽpeſtates, cum multis audacibus, improbis, nõnunquam etiam potentibus dimicandum. His accedit, quod principes reditus, ꝑ ſtipendijs inſtitutos à republica habent, vt iuſtitiam in terra conſeruent, ad cuius conſeruationem ſpectat ſubditos à damnis, iniurijs, & vexationibus defendere. Nec principibus multum periculi ex defenſione imminere poteſt, cũ publica poteſtate potiantur, & potentia multorum muniantur ad hoc vt prorumpere poſſint in iniquitates hominum, & iniurias aliorum propulſare. Dicta concluſio non

non solum habet locũ in principibus, & magistratibus, quia à Deo constituti sunt ministri iustitiæ, & vltores scelerum, sed etiam in alijs qui obligatione & officio deputati sunt ad curam custodiamq; singularem aliquarum rerũ ab habentibus legitimam potestatem ex iusta & necessaria causa. Sic custodes & vigiles ciuitatum stipendio deputati, vt inuigilent ad capiendum & puniendum sceleratos, & malefactores, si ex eorum culpa, & negligentia ciues damna patiantur tenentur de damnis secutis. Sic famuli specialiter constituti, & ad hoc ordinati, vt agros & frumenta in eis seminata, custodiant, ne bestiæ & animalia aliorum lædant, & depascant, si suo muneri desint, & dominus eorũ culpa dãna sentiat, tenẽtur ad reparationẽ: Et de similibus similis est censura.

Octaua Conclusio. *De iure ciuili etsi regulariter priuatus conscius criminis non teneatur crimen imminens impedire clamando, denunciando, accusando, admonendo, & similibus modis, id tamen fallit in aliquibus casibus.* Quantum ad primam partem quod priuatus de iure ciuili ad id non teneatur sub pœna satis supra conclusione quinta ostensum est, nunc secunda pars declaratur. Primus casus esse potest in crimine læsæ maiestatis, vt si quis sciat crimen committendum contra principem, aut instituendam proditionem contra rempublicam, aut patriam, tunc enim reuelare & quantum in ipso est impedire tenetur, & hanc sententiam

tentiam in summo rigore tenet Bartol. in L. Vtrum. & in L. Si sciente. ff. ad leg. Pomp. de parricid. & in L. 1. §. Occisorum. ff. ad Syllan. in quibus locis vult quod si quis sciat cómittenda contra principem, aut tractatus cótra ciuitatem suam, aut rempubl. vel in patré, aut dominum, & non indicet, sit puniendus pœna legis, id est, mortis. Hanc Bart. opinionem communem attestantur Petrus Placa lib. 1. delictorum, cap. 22. Vasq. illustr. controuers. lib. 1. cap. 16. & post hos Iulius Clarus lib. 5. Sententiarum. §. fin. q. 87. fundatur hæc Bartoli doctrina in L. Quisquis. §. Id quod. C. ad leg. Iul. maiest. & in dictis ll. Bartol. opinionem in practica obseruari attestantur Angel. in tract. malefic. in verb. Che hai tradito la tua patria, num. 10. & Augustin. in addit. ad Angel. ibidem in practica & facti contingentia obseruari. Ita etiam Mediolani obseruatum meminit Boss. in practica in tit. de crimine læsæ maiestatis. Bald. & alij multi sunt contra Bartol. & clamant quod anima ipsius, & omnium qui ipsum sequuntur cruciet in inferno: eo quod sint homicidæ, & ita alij tenent sic scientem, & non reuelantem, aut impedientem puniendum quidem pœna graui sed non mortis. Felin. Decius & Andr. Barbat. in cap. 1. de offic. iudic. deleg. Idem Felin. in cap. Quantæ. de sentent. excomm. Cagnol. in L. Culpa caret, num. 21. ff. de regul. iuris. Roland. in consil. 88. num. 10. lib. 2. & alij

alij de quibus Iul. Clarus loc. cit. & Menoch. de arbitr. iudic. qq. lib. 2. caſ. 355. numero 13. ſed quicquid ſit de pœna, omnes conueniunt quod teneatur, quantum poteſt impedire, & ſi nõ faciat, ſit puniendus. Neutiquam tamen in hoc caſu tenetur accuſare cõſcius criminis, niſi habeat probandi facultatem: Cum alias in defectu probationis, periculo ſe exponeret. Quando autem probatio deeſt, ſufficit detegere, quod ſcit, & eo modo; quo ipſe ſcit, vt ij quos periculum concernit ſibi prouideant, & remedium in tempore adhibeant, vt poſt alios Menochius loc. cit. à num. 11. & Vaſquius num. 1. prope finem declarant. Andreas Alciat. lib. 8. parergon iuris, cap. 9. plura adfert exempla pro praxi opinionis Bartoli. Secundus caſus eſſe poterit in filio reſpectu patris: Si enim filius ſciret aliquem machinari mortem patris, & non indicaret patri, aut pro poſſe, impediret, parricidij reus foret Bartol. in d. L. Vtrum. & in d. §. Occiſorum. Dec. in d. L. Culpa caret. num. 8. Marſilius in L. Diuus. in fine. ff. ad leg. Pomp. de parric. Panormitanus in cap. 1. de reſtit. ſpoliat. Damhaud. in pract. crim. cap. 80. numero 10. Martinus Nauarrus in manuali confeſſariorũ, cap. 24. numero 20. prope finem. Menochius loco cit. à num. 15. & alij paſsim alibi. Eadem ratio foret, ſi pater conſcius eſſet conſpirationis factæ in filium, & non detegeret. Nec eſt conſtituenda hic differentia, an filius ſit in poteſta-

potestate patris, vel emancipatus: aut naturalis vel legitimus, vt Menoch. allegato Mantua in cap. 1. numero 28. & 29. de offic. deleg. ostendit. Hic casus etiam habet locum in patre spirituali vt proprio Episcopo, & sacerdote. Panormitanus loco cit. numero 9. Marsil. in d. L. Diuus. Menoch. numero 16. Tertius, in seruo respectu domini, tenetur enim detegere machinationem intentatam in necem, & iniuriam sui domini L. 1. §. Seruus & §. Occisorũ, & ad Syllan. Bartol. & Marsil. in d. L. Vtrum. & alij DD. loc. cit. Quartus esse poterit si vxor sciuerit homicidium in maritum suũ committendum, & non reuelet, aut in quantũ potest impediat, vt docent Boerius in decisione 262. num. 9. & post eum Menoch. & fundat se Boer. in doctrina Bartol. & Marsil. in d. L. Vtrum. Gloss. in d. L. Culpa caret. Felin. in cap. 1. col. 2. vers. Secundo fallit, de offic. deleg. & aliorum, qui licet expresse hunc casum non ponant, ex ratione tamen simili colligitur. In alijs dictis ratio obligationis desumitur ex subiectione. At vxor etiam subiecta est viro. Genes. 3. & ad Ephes. 5. Præterea non potest esse maior coniunctio duorum quam viri & vxoris. Sunt enim duo in carne vna. Genes. 2. & cap. Gaudemus, de diuort. & sic iniuria facta vxori tangit etiam maritũ, & is eam defendere tenetur, vt alibi in hoc commentario traditum. Quintus & vltimus, in hoc loco Vasallus tenetur denunciare tractatũ contra dominum

minũ suum, cuius cõscius est, & domini necẽ, aut iniuriã impedire. Bartol. & Marsil. in d. L. Vtrum. Panormit. loc. cit. & post alios plures Menoch. Vasallus enim est obligatus defendere dominũ suum, & tenetur ei denunciare iniurias, & damna impédentia vt patet ex cap. 1. Quibus modis feud. amitt & ex forma iuramenti fidelitatis cap. 1. de forma fidelit. & 22. q. 5. cap. De forma. Nauarr. loco cit. reddit rationẽ quare hi tam strictè teneãtur, & nõ quicunq; alij: Quia alij solum regulariter delinquunt cõtra precepta charitatis: hi vero cõtra pręcepta iustitiæ, quæ iubet vt superiores defendat inferiores, & cõtra inferiores superiores. Quam rationem, ait Nauarr. Bald. si considerasset, & qui eum sequuntur, non tam acerbè in Bartolum inuectus esset.

OCTAVA QVAESTIO.

An dominus territorij teneatur de dãno dato in suo dominio & territorio per raptores & prædones?

PRIMA Conclusio. *Ad principis officium spectat prouinciam suam purgare malis hominibus, latronibus, raptoribus, & prædonibus, nec non ponere custodias maximè circa fines & clausuras prouinciarũ, vt hostibus & prædonibus auferatur licentia ingrediendi, ac deuastandi subditorum loca.* Hęc cõclusio satis fundatur in iure. cap. Administratores. 23. q. 5. & L. 3. & L. Congruit. ff. de offic. præsid.

& in

& in L. In nomine Domini. §. Pro limitaneis & §. Item in Sardinia. C. de offic. Præfect. Prætor. Afric. & arg. tit. C. de custod. itiner. & littor. lib. 12. DD. in his locis Felin. in cap. Licet causam. numero. 12. de probat. Bartol. in L. Ne quid. ff. de incend. ruina, naufrag. doctè & latè Zasius in cons. 14. & 15. lib. 1. Andreas Gaill. practic. obseruat. lib. 2. obseruat. 64. Secundo. Principes & alij presides prouinciarum ex debito iustitiæ tenentur subditos, defendere ab iniurijs, & damnis vt multis probatum est in q. præcedenti, concl. 7. & prohibere, ne subditi offendantur, sed permaneant in sua securitate & pace. Ergo tenentur ad custodiam ponendam: Quia quando aliquis tenetur prohibere aliquem facientem certum actum, non solum tenetur prohibere quod ille actus non fiat, sed etiam debet adhibere custodiam & diligentiam, ne ille actus fiat, arg. L. Locationis. ff. Locati. & Gloss. in verb. interest, circa princip. in L. Si quis ita promiserit. §. Ea lege. ff. de verbor. oblig. Bartol. in L. Metum. 2. §. Sed licet. ff. Quod metus caus. Bald. in L. Nullus. vers. Item est argumentũ contra potestatem. C. de sum. Trinit. Addit. ad Panormit. in cap. Quantæ, de sentent. excommunic. Præterea ad excellentiam & eminentiam regalium pertinet vias publicas securas & liberas conseruare. Viæ enim publicæ, & earum custodia ex regalibus procedunt. cap. 1. Quæ sint regalia. Bald. & alij ibidem, &

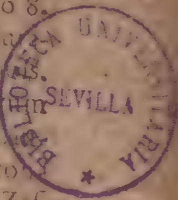
post

post alios Zasius & Gaill. loc. cit. Et publicè interest sine metu & periculis per itinera commeari per text. in L. 1. §. Summam. ff. de his qui eiecerint, vel effud. & L. 1. C. de nauicul. lib. 11. & in d. L. In nomine DOMINI: Quando ergo aliquis tenetur ad præstandam securitatem in vijs publicis & suo territorio ex eminentia & cōcessione regaliū, etiā obligatur ad ponendā militum custodiā qui inuigilent, & in necessitate defendant: Cum custodia & securitas sint connexa, & custodia adhibeatur pro securitate. Qui autem tenetur ad vnum connexorum tenetur etiam ad aliud cui illud indiuisibiliter adhæret. Gloss. in cap. Sicut CHRISTVS. 1. q. 1. & arg. L. illud. ff. de acquirend. hæred. Nec mirum videri hoc debet quod dominus territorij, ad hoc obligetur & quidem suis proprijs sumptibus: cum etiam omnia commoda sentiat quæ regalia de iure & consuetudine comitantur: Commoda autem qui sentit iungat onus emolumentis æquitas suadet: & regula iuris docet: c. Qui sentit. de regul. iuris. in 6. & L. Secundum naturam. ff. eod. & non est ferendum vt qui lucrum amplectitur, onus subire recuset. L. 1. §. Pro secundo. C. de caduc. tollend. & cap. Qui Episcopatum 8. q. 1. & alibi. Contingit autem non raro & malè quod domini territorij & prouinciæ sint diligentissimi & vigilantissimi in cura commodorum & aliorum quæ priuatam vtilitatem concernunt: &

tardissimi in curãda salute reipub. & promouenda prouinciarum & viarum securitate: vnde grauissimè peccant, & sui officij obliuiscũtur cum subditorum maximo damno, & publica omniũ perturbatione. Ad principes autem Ecclesiasticos maximè pertinet, magna solicitudine ad hoc intendere vt apud suos omnia sint tutissima. c. 1. d. 86. cap. 1. §. Episcopos, & ibi. Aluarot. de pac. iurament. firmand. Cardin. in Clem. 1. notab. 10. de offic. ordinar. Zasius in d. cons. 15. num. 10 & hoc merito, quanto enim eorũ potestas & dignitas maior est seculari, cap. Solitæ. de maiorit. & obed. tanto diligentiores esse debent in sui officij exercitio, & cõmuni bono prouinciæ, cui præficiuntur, procurando. Atq; etiam in Ecclesiasticis maior eminentiorq; æquitas & iustitia desideratur ob excellentiorem statũ, quo à Deo donati sunt iuxta ea quæ post alios tradit Fernand. Vasquius illustr. controuers. lib. 1. cap. 51. num. 55. His accedit quod principatus intueri debet meram subditorum vtilitatem, & non propriam commoditatem, vt rectè ex Platone Cicero libro primo officiorum docet, & sentit Aristotel. 3. polytic. cap. 11. & pluribus alleg. Vasq. lib. 1. cap. 1. num. 10. & Alphons. Guerrerius in thesauro Christianæ religionis. cap. 54.

Secunda Conclusio. *Dominus territorij & prouinciæ colligens & subleuans vectigalia & pedagia, si in suo territorio siue per suos, siue per extraneos rapina exer-*

exerceatur, tenetur derobatis & damno affectis ad restitutionem & recompensationem omnium damnorum, quæ incurrerunt. Hæc conclusio est communis Theologorum & Iurisperitorum S. Antonin. 2. part. tit. 1. cap. 13. §. 7. Angel. in verb. Pedagium. Syluest. in verb. Gabella 3. q. 6. Gabriel. in 4. d. 15. q. 5. art. 2. conclus. 8. Ioann. à Medina in. C. de restitut. q. 14. Petri à Nauarra libro tertio de restitut. capite primo à numero 252. Archidiac. & Turrecremat. in cap. Si quis Romipetas & perigrinos. 24. q. 3. Hostiens. in summa de censibus. §. Ex quibus, penult. col. Panormitan. in capite primo de restitutionibus spoliatorum, numero 8. & dicit quod communiter ita tenetur. Anton. ibidem numero 18. Felin. in c. postulasti, de foro competenti. numero 8. Bald. in cap. 1. §. Conuenticulas, de pac. iuramen t. firmand. & in tit. Qui feuda dare poss. §. Marchio. Cæpol. de seruitut. rusticorum prædior. in capite tertio de via. q. 25. Laurent. Calcan. in consilio 38. & ibidem consilio quadragesimo. Frapcisci de capit. Zas. & Andr. Gull. locis citatis, & multis Bertachin. in repert. in prima parte, in verb. Damnum, nec est in ea re dubium. Addunt tamen pleriq; DD. iuris, quod dominus territorij tenetur aut ad emendationẽ damnorum in hoc casu, aut ad exhibendũ siue præsentadam malefactoré. Intelligitur cóclusio, quod dominus territorij potuerit prohibere & non prohi-

buerit, id est, ponere potuerit, & debuerit custodiam pro securitate viarum & non fecerit, vt communiter DD. sentiunt. Si enim repente in territorium, magna raptorum, siue bannitorum, aut prædonum copia, rueret, & prędam raperet, quibus occurri ex tempore non possit, nec præuideri casus potuisset, tum dominus territorij non teneretur; cum nemo ad impossibile obligetur. Da hac re Angel. in L. Ne quid. ff. de incendiorum, & naufrag. Bartol. ibid. latè, & addit. in eodē loco, idem Bartol. in L. 1. §. Occisorum. ff. ad Syllan. Ratio conclusionis, quoniam vectigalia & pedagia soluuntur pro custodia & securitate viarum. Imo vt Bartol. Angel. & alij in d. L. Ne quid. per text. ibidem: rectè docent dominus adhuc teneretur ad emendationē damnorū, siue etiam pedagia & vectigalia non perciperet. Quia ratione officij & dominij tenetur purgare prouinciam malefactoribus, & prohibere, ne violentiæ & rapinæ in sua ditione & territorio committantur, & hæc obligatio secundum communem tam Theologorum, quam iurisperitorum sententiam, quam q. præced. concl. 7. explicauimus, est iustitiæ particularis, cuius transgressio ad restitutionem obligat. Dominus enim territorij in hoc casu tenetur, non de facto alieno, sed ex proprio quasi delicto, id est, propria negligentia, quia negligit, & omittit facere, ad quod ratione officij & status obligatur. Ex his satis elicitur

citur

citur ad quid teneantur domini, qui hisce téporibus infœlicibus permittunt in suis territorijs, & vt neutrales eorum more loquendi conniuent, raptores, prædones, & impunitos nebulones passim vagari, vbi etiam pedagia & vectigalia subleuant, à mercatoribus, & mercatores, peregrinos, extraneos & domesticos spoliari, villas, oppidula, monasteria, & templa deuastari, & etiam homines abduci, patiuntur & similia non raro committuntur à paucissimis sceleratis & rebaldis cum maxima iactura subditorum, & aliorum, qui tutela & custodia dominorum loci defendi deberent: Cum tamen impune huiusmodi prędones eundo & redeundo cum spolijs, sacrilegijs, & captiuis sæpè transeant per territoria trium, aut quatuor principum: aut dominorum, qui iure aut priuilegio regalium potiuntur, quibus tamen non regio modo vtantur ad securitatē viarum regiarum, id est, publicarum. De his plura latius & satis doctè in dictis consilijs congerit. Dubium, hic esse potest. *Quid si prædæ & direptio fiat facta in territorio vnius, & deinde transfertur in prouinciam, aut dominium alterius & ibi diuisa, aut captus fuit aliquis in dominio N. & ductus spoliatusque in dominium P. quis teneatur ad emendationem? cum delictum non incœperit in primo loco & consummatum sit in secundo?* Bald. in L. Si quis non dicam rapere. numero 6. C. de Episcop. & Cleric. alleg. Iacob. de Bartolo sentit, quod dominus vterque, quia vterque fuit

in culpa. Quæ responsio satis ex superioribus probatur. Quisquis enim supremus magistratus, siue princeps ex officio tenetur prouidere, ne iniuriæ fiant in suo territorio, & prohibere accessum sceleratorũ, aut eos cõprehẽdere ad vindictam, vt Bartol. Angel. Alberic. & communis cum text. in d. L. Ne quid. determinat, & satis ex superioribus constat. Fures, prædones, sacrilegi, & grassatores vbique debent comprehendi, & seuere puniri, nec vllo in loco securus eis cõcedendus transitus. Qui enim manifesto eorum facinori desinit obuiare, aut negligit, cum posit & teneatur, perturbare facinorosos, eos fouere censetur cap. Facientes. 86. d. & cap. Sicut dignum. §. 1. de homicid. cum similib.

Tertia Conclusio. *Depr*æ*datus in casu huius quæstionis allegans damnum, cõtra dominum territorij, illud testibus probare debet.* Bartol. in d. L. Ne quid. & in L. 1. per text. ibid. ff. Quando ex facto tutoris. Bald. in d. §. Conuenticulas. Panormitan. & Imolen. in cap. fin. Quod met. causa. Andr. Gaill in d. obseru. 64. numero 9. & seq. Iosephus Mascardus de probationibus volum. 1. concl. 471. num. 21. Ratio conclusionis affertur, quia licet damnum illatum per dolum & violentiam in odium delinquentis ob difficultatẽ probationis per iuramentũ ipsius qui damnũ passus est, ꝓbetur. L. Si quando. C. Vnde vi. & DD. ibid. & L. Semper. §. in hoc interdicto. ff. Quod vi, aut clam. L. in

actio-

actionib. ff. de in litē iurand. tamen hoc non habet locū, quando aliquis cōuenitur ex dolo alterius. Bartol. loc. cit. & alij vbi supra, & Iaſ. in d. L. Si quando. nú. 38. teſtatur hanc communi ſcribentiū conſenſu eſſe cōprobatā opinioné, & in caſu noſtro dominus territorij nō conuenitur ratione doli ꝓprij, cum non deliquerit dolo, ſed tantū in culpa ſit, & teneatur ex quaſi delicto, vtpote quia non purgauerit ꝓuinciam malefactorib. nec ſatis bonā cuſtodiā adhibuerit ꝓ ſecuritate viarum, quam ratione regalium, & officij conſeruare debebat. Quandoquidē ergo hic actio non inſtituitur in odiū delinquentis dolo, ꝓbatio priuilegiata illa per iuramentū non admittitur, ſed legitima & ordinaria per teſtes requiritur.

NONA QVAESTIO.

† An domini, aut Vaſalli ſæuientes in ſubditos, eos iniurijs, & iniuſte damnis afficientes, ſint tolerandi, nec coercendi [illegible] libus iniurijs?

PRIMVM vt titulus quæſtionis intelligatur, exemplū in forma refero cum Boer. in deciſ. 304. qui hanc quæſtionē latius proſequitur, & poſt eū etiā ex profeſſo Andr. Gail. pract. obſer. lib. 1. obſer. 17. Quidā nobilis habens in ſuo caſtro iuriſdictionē & plures ſubditos, quos dietim ꝓ libito volūtatis incarcerabat & verberabat, à qb. bona eorū extorquebat, & aliquādo pedites, & armigeros ad eo-

domos mittebat, an veniat sua priuandus iurisdictione, vel alia plectendus pœna? Clarius adhuc subiungere placet. Est aliquis generosus dominus Vasallus regis, aut ducis, qui subditos habet, qui obligati sunt suo domino ab immemorabili tempore, & ex consuetudine antiquissima ad certos reditus siue census, & ordinaria onera certis anni temporibus, dominus autẽ Vasallus in otio & voluptate vitam degens rei familiari parum attendens, & prodigalitatis multum amans, substantiam suam dissipat, & extenuat, proprio ingenio & necessitate motus, aut sociorum in dissipatione substantiæ adinuentione eruditus, suis subditis, colonis aut censitis auget census, & ita onera multiplicat, vt viuere non possint, nec tempus habeant, ad laborem pro necessarijs quotidianis, si quis se opponat, eum vt perturbatorem, aut rebellẽ carceribus includit, aut milites subornat qui damna & iniurias inferant, quas per se aut suos inferre non audet, an dominus feudi, & supremus salua conscientia possit tolerare talem Vasallum, & dominum sic crudeliter & iniuriosè dominantem in subiectos? Nunc ad resolutionem deueniendum.

Prima Concl. *Dominus iure non potest subditis augere censum, aut reditum antiquum ipsis nolentibus, nec consentientibus.* Hanc tenent Lucas de Penna, [illegible] & Ioan. de Platea in L. 1. C. In quibus causis coloni dominis accusare possint. lib.

lib. 11. Specul. in tit. de censib. §. Nunc dicendum. vers. Sæpè quoq;. Bald. in cap. 1. Qualiter Vasal. iura. debeat fidel. Stephan. Bertran. cons. 238. vol. 2. & post alios plures Boer. in decis. 132. Vasq. illustr. controuers. lib. 1. cap. 8. à num. 1. Andr. Gaill. in d. obs. num. 3. & ita cōclusum in facto attestātur Boer. & Vasq. Pro hac conclusione sunt text. iuris. L. Cum satis. § Caueant. C. de agricol. & censit. lib. 11. & in d. L. 1. C. In quib. caus. col. domin. & in cap. Cum Apostolus. §. Prohibemus, & cap. Prohibemus. de censibus.

Secunda Concl. *Domini, aut Vasalli subditos grauantes nouis, indebitis, & non consuetis seruitijs, aut oneribus, peccant contra iustitiam, & tenentur resarcire læsionem & damna secuta.* Hanc conclusionem docent S. Antonin. 3. part. tit. 4. cap. 3. Angel. in verb. Tallia. Syluest. in verb. Dominium & dominus. q. 4. Aurea Armilla in eod. verb. Gabr. in 4. d. 15. q. 5. art. 2. concl. 4. Lucas de Penna. Rebuff. Ioann. de Platea & alij in d. §. Caueant. & in d. L. 1. C. In quibus caus. col. domin. & alij alibi. Conclusio in primis confirmatur ex d. §. Caueant, qui sic habet: Caueant possessionum domini, in quibus tales coloni constituti sunt, aliquam innouationem, vel violentiam eis inferre. Si enim hoc approbatum fuerit, & per iudicem pronunciatum. Ipse prouinciæ moderator, in qua aliquid tale fuerit perpetratum, omnino prouideat, & læsionem si qua subsecuta est, eis resarcire, & sic

veterem consuetudinem, &c. obseruare, & in d. L. 1. Prohibetur dominis vltra quam consueuit exigere à colono, & in posterû, ne amplius fiat, mandatur. Prius reddito quod super exactione perpetrata dignoscitur extorsisse Noua & indebita seruitia & grauamina præsumuntur per vim & impresionem extorta, vt post Bald. quem allegant, in d. cap. 1. Qualiter Vas. iura debeat fidel. consentiunt. Bertrand. in cons. 17. vol. 1. Iacobin. de S. Georgio in qq. feudal. q. vlt. quæ habentur, post tit. ff. de iure dotium, & Boer. in decis. 132. num. 4. Ratio etiam pro hac conclusione est manifesta: Quicunque aliquem grauamine & damno afficit contra iustitiam, peccat contra eandem virtutem, & tenetur ad restitutionem damni illati, & reparationé grauaminis: Qui enim causam damni dat, damnum dedisse dicitur. At dominus siue Vasallus insolitis nouisque seruitijs, & grauaminibus subditos molestans, & emungens iniustè grauat, & inique damno afficit iuxta iura, & legem illam. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, & sicut tibi tuas cupis conseruari libertates, iura, & bona: Ita etiam tuis, quibus fruuntur, & semper cum pace freti sunt, relinquas eorum libertatem, & iura. Ex hac conclusione infertur cum Syluestro, & alijs eos dominos grauiter peccare, qui vsurpant sibi ea quæ sunt communitatis, & subditorum, vt syluas, & earum vsum, campos, pascua, aut aquarum

vsum

vsum solitum, & similia, tenentur ea resignare, nec nõ cessare à suo proposito, & recõpensare damnum datum. arg. cap. Si res. 14. q. 6. Hoc loco obseruandum conclusiones has non esse intelligendas de principibus & supremis dominis quibus iure regalium & priuilegiorum competit vrgente necessitate ex iusta causa vltra consuetum aliquid exigere à subditis, & extraordinariè. Casus autem in quibus id supremis dominis licitum colligunt D. Antoninus secunda parte titulo primo, capite decimotertio, §. 2. & post eum Gabriel. in d. quæstione quinta, conclusione tertia, & alij alibi.

Tertia Conclusio. *Subditi qui à dominis, aut Vasallis nouis grauaminibus premuntur, insolitis seruitijs occupantur, aut angarijs, siue praeangarijs, similibusque modis nouis & exquisitis molestantur, officium & protectionem superioris domini implorare possunt; ne de cætero plus solito grauentur, & eis reparetur damnum iniustè illatum.* Hanc tenent DD. in d. §. Caueant. Speculat. in tit. de exactor. Boerius in decis. 304. Andreas Gall. practic. obseruat. libro primo obseruat. 17. & alij alibi, & satis probatur in d. §. Caueant: ibi. Iste prouinciæ moderator, & in d. L. 1. ibi: adeat iudicem. & arg. L. illicitas. §. Ne potentiores. ff. de offic. præsid. Imo etiamsi subditi non conquerantur, nec protectionem superioris domini implorent, superior tamen dominus ex officio, & munere sibi iniuncto tenetur eis prouidere,

& co-

& corũ protectioné ſubire. arg. cap. 1. de offic. iud. deleg. & L. Illicitas, ſtatim in prin. & ibid. §. Ne potẽtiores, & ita docét Faber. in L. 1. C. de offic. Comitis ſacri palatij, & poſt eũ Boer. in d. deciſ. nũ. 5. Gramat. in deciſ. 104. Vaſq. illuſt. cõtrouerſ. lib. 1. cap 8. nũ. 18. Gaill. in d. obſeruat. 17. num. 7. in fine. His accedit quod princeps agere poteſt & debet pro vexatione, & damno ſuis ſubditis illato, non aliter atq; tutor pro læſione ſui pupilli; quia vtriuſque officium ad hoc eſt ordinatum, vt poſt Bald. in cap. 1. §. Iudices, de pace tenenda, in tract. feud. Hoſtienſ. in cap. Licet. in fine de probat. Oldrad. in conſ. 266. incip. In cauſa Carmonenſi. Vaſq. in d. c. 8. num. 14. deducit. Huic conſonum eſt quod reges, principes, & prouinciarũ præſides ex iuſtitia tenẽtur ſubditos ab iniuria & damnis im̃inentibus defendere vt latè ſupra in hoc cap. q. 7. concl. 7. demonſtratum eſt. Text. inſignis eſt pro hac concluſione in d. L. Illicitas. vbi ſtatim in princip. dicitur: Illicitas exactiones & violentias factas, &c. Prohibeat præſes prouinciæ: & ibidem in d. §. Ne potentiores, ſic legitur: Ne potentiores viri humiliores iniurijs afficiant: Neue defenſores eorum calumnioſis criminibus inſectentur innocentes, ad religionem præſidis prouinciæ pertinet: vbi Gloſſ. & Baldus notant quod præſes debet prohibere apprehenſiones, concuſſiones, & retorſiones, & quælibet nocendi prætextum habentia, & maximè

ximè potentioribus, & his qui aliquod prætendunt officium. & Bald. ibidem addit: Præses non debet pati, quod potentes grauent, & opprimant minus potentes, & iterum subdit: Pauperibus maxima & capitalis iniuria est, auferre illud modicum quod habent, ac si eis oculus extraheretur. Facit etiam ad propositũ illud Hieronymi in comment. super Hieremiæ 2. relatum à Gratiano in cap. Regum 23. q. 5. Regum officium est proprium facere iudicium, atque iustitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos: Quibus addendum est, quod ad officium præsidis & principis spectet prouidere vt prouincia malefactoribus, & sceleratis hominibus purgetur. L. Congruit. ff. de offic. præsid. & DD. ibidem, vt subditi in tranquillitate, pace, & sua libertate viuant. Sed nulli sunt sceleratiores eis qui subditorum substantiam exhauriunt; tales enim domini sunt Tyranelli ait Boerius rectè in d. decis. 304. num. 4. qui pellem populorum excoriant, & sanguinem emungunt, ac vix precarium eis dimittunt spiritum, vt inquit Bald. in L. Ex hoc iure. ff. de iustit. & iure. Procuratores enim generales, siue Fiscales, qui ex suo officio cõstituuntur ad hoc vt sint custodes & vigiles in prouincia, ne maleficia impunita maneant, in conscientia tenentur inquirere, & suo officio fungi quando cognoscunt subditos iniuriosè tractari à dominis, aut Vasallis, & subiectos ex timore & metu sæ-

tu sæuientium dominorum non conqueri apud præsidem prouinciæ, & superiorem dominum: Qui enim diligentes sunt ante omnē admonitionem, quando agitur de euacuanda crumena subditorum: diligentiores esse deberent, ne pauperes, pupilli, & viduæ, ac inferioris sortis subditi deglutirentur à maioribus & potentioribus: Sicuti enim iudices præsidesque sine respectu personarum tenentur obstare potentioribus, & inferiores defendere ab iniurijs: Sic procuratores generales obligantur cognitis talibus subditorum iniurijs quas patiuntur, excluso omni timore & formidine potentis, ad præsidem prouinciæ deferre, vt remedium adhibeatur, & defensio subditorum procuretur.

Quarta Conclusio. *Dominus seu Vasallus sæuiens in subditos, eos indebitè grauans iniurijs & damnis contra iustitiam afficiens, aut alios male tractans, si admonitus superiori, non desistit à malo proposito, potest priuari suo feudo.* Hæc est communis & recepta conclusio quam tenent Bald. in tract. feudor. de pace tenend. §. Publici latrones. Alu. ... ibidem in §. Quicunq; 1. Iacobin. de S. Georgio in tract. feud. verb. Dictiq; Vasalli promiserunt non committere. Duodecima causa. Ias. in prælud. feudor. num. 69. Bartol. So. ... in cons. 272. col. 5. versic. Ista conclusio. v... 2. Ioan. Fab. in §. fin. Instit. Qui sunt sui, vel alieni iuris. Guido Papæ in decis. 62. Boer. latè in d. decis. 304. Paulus Castren. in Auct. ...

Qui

Qui rem. C. de sacros. Ecclesijs. Curtius iunior in cons. 137. Gramat. in d. decis. 104. Zasius in tit. de feud. par. 10. concl. 8. num. 55. Vasq. in d. cap. 8. Andreas Gaill. in d. obseruat. 17. & alij alibi. Ratio huius conclusionis in hoc fundamentum communiter resoluitur. Qui re sua videlicet dominio & iurisdictione abutitur, reddit se indignum, & meretur ea priuari argum. L. Imperator. ff. ad Trebell. L. Cum dotem. §. Si vero. ff. soluto matrimon. text. & DD. in L. 2. ff. De his qui sunt sui, vel alieni iuris, & §. fin: Instit. eod. & cap. fin. de accusat. Bald. in capite primo. Qualiter domin. propriet. priuetur. Roman. & Alexand. in L. Diuortio. §. Si fundum. ff. Soluto matrim. Socin. & Curtius iunior in dictis consil. & alij locis citatis. Sed Vasallus & dominus male tractans subditos, & eos iniurijs damnisque afficiens, aut insolitis seruitijs oneribusque opprimens dominio & iurisdictione abutitur: Cum dominium & iurisdictio secundum omnium rectè sentientium mentem ordinata sint in defensionem subditorum, & ad eorum tranquillitatem & vtilitatem. Qui enim alium molientem damna & iniurias cōtra suos subditos ex officio prohibere & impedire debent, à similibus abstineant, necesse est. Sic summus in Ecclesia Pōtifex Imperatores & reges imperio & principatu abutentes potest priuare, & deponere ex DD. recepta sententia. Bald. in L. Rescrip-

Rescriptũ. C. de precib. imperatori offerend. idem Bald. cum Bartol. Paulo Castren. & cómuni in L. fin. C. de legib. Ioan. Imolen. in cap. Dilectus 1. de præbend. Card. Alexand. in cap. Si Papa. d. 40. Turrecrem. & alij in cap. Alius. 15. q. 6. Martin. Lauden. in tract. de principibus. q. 35. in vol. 6. Oceani iuris. Ioann. de Selua in tract. de beneficio. 4. part. q. 8. vers. incip. Decimosexto. Andreas Alciat. L. Inter claras, C. de summa Trinit. & fide cathol. Martinus Nauarrus in repet. cap. Nouit. de iudic. notab. 3. num. 3. & 5. Alphons. Guerrerius in speculo principum, cap. 31. & alibi. Vasquius in d. cap. 8. latè à num. 20. & alij pasim alibi. Nec desunt huius facti exempla. Pontifex nempe Leo III. Imperium à Græcis ad Germanos transtulit anno à nato Saluatore 776. iuxta Gloss. receptam in cap. Venerabilem, de elect. Innocentius Quartus, Federicum Imperatorem in Concilio Lugdunen. ab imperio remouit. cap. Ad Apostolicæ, de re iudic. in 6. Zachar. Papa deposuit regem Gallorum Childericum, & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in eius locum substituit. cap. Alius. 15. q. 6. ex epistola Gelasij Papæ, ad Nicolaum Imperatorem, & in Concilio Lugdunen. Innocent. 4. Lusitaniæ Regi coadiutorem assignauit. cap. Grandi. de supplend. neglig. Prælat. in 6. Plura exempla congessit ad propositum ex historijs Vasq. loc. cit. & colligit latius Robertus Bellarmin. lib.

lib. 5. de Romano Pontifice, cap. 8. tom. 1. controuerſ. Præterea pro concluſione facit, quod Vaſallus quodammodo æquiparatur vſufructuario. Angel. in conſ. 321. alias 324. incip. Illuſtris & magnificus dominus Nicolaus Curtius iunior, Zaſius, loc. cit. & alij. Vſufructuarius autem abutendo re, in qua vſumfructũ habet, debet priuari vſufructu, Paulus Caſtrenſis & Guilhelm. de Cuneo, in d. Auctent. Qui rem. Alexand. in d. L. Diuortio. §. Si fundum. Curtius Iunior, & Zaſius locis citatis, & allegantur ad propoſitum: L. Cognouimus. C. de mancip. & colonis. & L. Eos. C. de Aquæduct. lib. 11. princip. & L. Hoc amplius, in ff. de damno infect. Poſtremo arctior & maior eſt coniunctio viri & vxoris vnitorum vinculo matrimonij, cum ſint duo in carne vna ex ſacris literis, quam Vaſalli & ſuorũ ſubditorũ. Sed matrimonium poteſt ſeparari (intellige quãtum ad thorũ) & vxor poteſt recedere à viro propter eius ſæuitiam & nimis durã tractationem cap. Ex tranſmiſſa, & c. Literas, de reſtit. ſpoliator. Panormit. Cardin. Petr. Ancharan. & alij in d. c. Literas. Anton. cum Card. in c. Ex tranſmiſſa. Bald. in L. 1. C. de Legat. num. 9. Iaſ. ibid. num. 4. & alij paſsim alibi. Ergo ſi Vaſallus male tractet ſubditos, & in eos iniurioſe ſæuiat poterit ſeparari à ſubditis & eximi à iuriſdictione in eos: Et ſicut mulier, quãdo indebite à marito tractatur, nec eſt ſpes

emendationis etiam post admonitionem potest adire iudicem eiusq; auxilium implorare pro separatione: Ita subditi domini siue Vasalli nimium sæuientis, & contra iustitiam gravantis si post admonitioné nulla spes melioris propositi effulgeat, possunt accedere superioré dominũ, & petere liberationé exemtionemq;. Superior autem non debet admittere querelam & petitioné subditorũ, nisi probata iniuria, & mala tractatione, quando aliter nó cõstat: Quia regulariter præsumptio militat pro magistratu. cap. In præsentia, de renunc. & cap. Sicut nobis, de sentent. & re iudic. L. 2. C. de offic. ciuil. iudic. & docet Andreas Gaill. in d. obseruat. 17. num. 7. nisi alia coniectura sit in contrarium, vtpote quod dominus solitus sit iniustè facere, subditos grauare, concutere, & excoriare: tunc enim præsumptio est contra talem magistratum, per tradita ab Innocent. in cap. Diuersis. numero 3. de cler. coniug. & arg. c. Conquerente. de restitut. spoliat. & L. Prohibitum est. C. de iure Fisci. lib. 10. Gaill. loco cit. Quod confirmari potest ex regula illa. Semel malus, præsumitur adhuc malus. Quod intelligendum nisi constet de resipiscentia iuxta tradita à Bartol. in L. in confirmando. ff. de confirmat. tutor. Alexand. in L. 1. numero 33. ff. soluto matrim. Ias. in L. Si prius numero 42. ff. de operis noui nunciat. & alijs alibi, & à communiter accidentibus valet etiam argumentum in

iure,

iure, & materia morali Gloss. & Bald. in L. Neq; natales. C. de probationibus. Gloss. & DD. in L. Non hoc. C. Vnde cog. Marsil. in practica criminalium. §. Secunda. numero 36. Boer. in decis. 288. num. 1. Ex quo capite sequitur, quod si quis solitus sit sæuire in subditos, præsumptionem habeat contra se, nisi appareat oppositum. Sunt enim aliqui domini & officiales ita habendi cupiditate imflammati, & auaritia pleni quam de die cogitant, & de nocte somniant, vt verbis Petri Antiboli in tract. de muneribus parte vltitma, fol. penult. 1. & Boer. in d. decis. num. 4. vtar, vt semper sint hominibus suis infesti. Nunquam desistunt adinueuire nouas adinuentiones, & sceleratas practicas quibus excorient miseros rusticos, quorum tamen opera viuunt. Vtinam multi potentes, multi nobiles, multi diuites, multa publica priuataque auctoritate pollentes sæpè perpenderent, quã nobile necessariumque genus hominum sit, quod communiter rusticum appellamus, & ruri vitam degit. Quot potentes sua industria & labore rustici enutriunt? Quot magnates sua cura ornant? Quot gulosos suo sudore pascunt? Quot otio & voluptati deditos, splendide sua cultura, ac diurnis nocturnisq; laboribus implent? Quam multos pigros & inertes sua diligentia, & indefessa solicitudine iuuant? Multi profecto miserrimam vitam agerent, nisi miserorũ rusticorũ sudoribus &

doloribus alerentur. Vnde profecto DEO & hominibus ingrati sunt, qui eos iniustè grauát suppriruntq;, quos merito beneficijs, amore & honore prosequi deberent, propter beneficia, & bona quæ auxilio eorum cósequũtur. Sanè dolendum est homines inueniri, qui erga suos consortes, & membra Christi omné videntur humanitatem quandoq; exuisse, ita im̃aniter & dirè tractant eos, qui eorú dominio subduntur. Etsi enim aliquis sit Dominus propriorum hominum, qui ad arbitrium dominorum indistinctè tenentur operas præstare, & toties quoties domini exigunt, tamen non sunt ita asiduis laboribus & angarijs grauandi, vt non suppetat eis tempus se suosque alendi. argum. L. Cum patronus. & L. Non audiendus. ff. de oper. libert. Quod vtinam ætas nostra attenderet, ait, Zasius lib. 1. cap. 3. num. 82 Singularium responsorum, vbi latissimè materiam de operis, & obsequijs libertorum & earundem speciebus persequitur, ac etiam ostẽdit quibus operibus homines proprij occupandi, & quibus non.

DECIMA QVAESTIO.

Vtrum quis ad restitutionem teneatur de damno dato culpa leui, vel leuissima?

HAEC quęstio potest intelligi tam de foro cóscientiæ, quam de foro exteriori. Dein-

Deinde in memoriã reducenda, quæ in 2. par. Rubr. tradita sunt, de culpa lata, leui & leuissima. Præterea in hac quæstione nunc non quæritur quando quis ratione contractus, aut officij sit obligatus ad restitutionẽ, sed ratione delicti, & culpæ prçter intentionem, & per accidens, ita tamen vt aliqua culpa interueniat: e. g. proijcis ex tuo cubiculo superiori lapidem in plateam, vt euacuetur cubiculum, transit puer, cui vulnus iactu lapidis infers.

Prima Conclusio. *Qui casu mero fortuito damnum infert in nullo foro tenetur ad restitutionem.* Hęc est communis Theologorum & Iurisperitorum: nec potest in ea esse dubium, & probatur ex hoc nostro cap. ibi: Licet, qui occasionem dat, damnum dedisse videatur: secus tamẽ est de illo dicendũ, qui vt non accideret, de contingentibus nihil omisit, & cap. vnico, de cõmod. & in L. Si ex plagis. §. fin. ff. ad legem Aquil. & ibidem in L. Occidit. §. In hac quoque actione.

Secunda Conclusio. *Qui culpa lata occasionem damni dedit, etiam in vtroque foro tenetur ad emendationem.* Hæc est etiam communis DD. vtriusque facultatis, & fundatur etiam in hoc cap. & cap. Sicut dignum. de homicidio, & in dictis legibus, & passim alibi.

Tertia Conclusio. *In foro conscientiæ, siue interiori, qui ex leui, aut leuissima culpa damnum intulit, non tenetur ad illius reparationem.* Hęc

conclusio est contra Panormitan. in hoc cap. Angel. in summa. in verb. Culpa. in fine. Adrian. in 4. de restitut. in q. Vtrum in foro conscientiæ. Gloss. in cap. Consuluisti. super verb. Homicidij. 2. q. 5. Cui etiam videtur adhærere Didac. Couarruu. super 4. Decretal. de matrim. 2. part. §. 8. num. 16. & Vasq. illustr. controuers. libro primo cap. 28. numero 19. quantum ad culpam leuem. Syluester in verb. Incendiarius. q. 1. & alibi etiam videtur eiusdem opinionis, sed tum loquitur ex aliorum opinione. Horum DD. sententia est damnum etiam datum ex culpa leui, & leuissima in foro conscientiæ esse reparandum, cuius contrarium conclusio nostra astruit, quam apprehendunt Innocentius in d. cap. Sicut dignum. de homicid. & post eum Panormitanus in cap. Cum causam. col. 5. de testibus, & in cap. Dilecti, de arbit. & in cap. Si egressus super hoc tit. vbi tamen dubitatiue loquitur. Ioannes ab Anania, & Felin. in d. c. Sicut dignum. 5. fin. Decius in c. Quoniam contra, de probat. numero 31. & in cap. 1. de constitut. numero 10. in 2. lect. Roman. in sing. 105. Anton. Corsetus in sing. in verb. Forum conscientiæ. Antonius Gomez. resolut. variar. tom. 3. cap. 2. numero 5. versic. Item etiam damnum. Iulius Clarus libro quinto sententiarum. §. fin. q. 62. numero 5. & ex Theologis Gabr. in 4. d. 15. q. 14. art. 3. dub. 2. Syluester in verb. Culpa. q. 4. vbi dicit

dicit quod dictum Innocentij magis placet, & est opinio communior. Rosella in verb. Aduocatus. § 24. Petrus à Nauarra libro secundo de restitut. cap. 1. numero 58. & alij alibi, & hæc est communis opinio, vt attestantur Corsetus, Vasquius, Iulius Clarus, Didacus loc. cit. & alij quidam. Fundamenta pro hac conclusione. Primum Innocentij ex cap. Inebriauerunt. 15. q. 1. desumptum ex Augustino lib. 22. contra Faustum, cap. 44. vbi habetur: Inebriauerunt Loth filiæ eius & se nescienti miscuerunt. Propterea culpatus est, non quantum ille incestus, sed quantum illa ebrietas meretur. Ex mente ergo Augustini, etsi imputanda culpa homini, ex qua aliud damnum succedit præter intentionem operantis, non tamen est imputandum damnum ex illa subsecutum. Ergo à simili in nostro proposito quamuis culpa leuis, vel leuissima debeat imputari eam cõmittenti, damnũ tamẽ ex illa sequens non obligabit illũ in cõsientia, nec imputabitur culpá cõmittẽti. Innoc. quidem solum allegat. d. cap. Inebriauerunt: sed argumenti ab eo intenti hic videtur neruus. Secundũ. In foro conscientiæ voluntas attendenda est, quæ tamen in culpa leui & leuissima deficit in proposito: Quod enim voluntarium non est nec etiam imputatur ad culpam 15. q. 1. cap. 1. in principio & ibidem in multis canon. Accedit quod iura, quæ loquuntur de culpa leui, aut leuissima fundantur

in præsumptione cui non est locus in foro cõscientiæ. Postremo vbi nullum peccatum iniustitiæ intercedit, ibi nulla nascitur restitutionis obligatio, aut damni necessaria reparatio ratione iniuriosæ actionis, vt alibi ex receptissima DD. sententia traditum est. At potest contingere, quod damnum ex leui, aut leuissima culpa oriatur sine peccato mortali iniustitię: Quia culpa leuis, aut leuissima apud iurisperitos, vt nunc loquimur in propositione non habet necessario adiunctã semper culpam etiam venialem apud Theologos, vt etiam ipsemet Adrian. in d. q. libenter confitetur, & satis colligitur ex differentia quæ est inter peccatum secundum Theologos, & inter culpam iuxta iuristarum mentem. Peccatum enim secundum Theologiã est deuiatio actus à rectitudine ea quæ secundum rectam rationem, aut legem inesse debet. Vnde omnis culpa sic sumpta semper aut est contra rectam rationem, aut aliquam legem naturalem, aut positiuam. Sed culpa apud iuristas est deuiatio ab eo, quod bonum est, quodq; potuit per hominis prouidentiam & diligentiam vitari: Hinc non tam defectum rationis quam diligentiæ & curæ alicuius, quæ impendẽda erat, continet. Talis autem diligentiæ omissio absque peccato esse potest in leui, aut leuissima culpa. Quia nullus secundum rectam rationem, aut aliquam legem in omni sua actione tenetur esse prudentior, aut prudentissimus,

satis

ſatis enim eſt, vt aliquis ſit prudens, aut prouidus, vt ſubtiliter Petrus à Nauarra loco cit. deducit. Accedit quod homo naturaliter ſæpè obliuiſcitur maioris diligentiæ & prouidentiæ impendendæ, nec tum dicendum aliquem peccare: Ergo ſatis conſtat leuem aut leuiſsimã culpã ſine peccato eſſe poſſe. Obijcitur contra concluſionem præſens cap. quãdo dicitur: *Si tua culpa datum eſt damnum, vel iniuria irrogata, vel ſi hac tua negligentia & imperitia venerunt, iure ſuper his ſatisfacere te oportet, nec ignorantia te excuſat, ſi ſcire debuiſti ex facto tuo iniuriam veriſimiliter poſſe contingere: ſecus de illo, qui nihil ex contingentibus omiſit.* Reſpondetur hoc cap. probare, quod quando peccatum intercedit, oriatur reſtituendi obligatio. Id enim nomine negligentiæ & imperitiæ intelligitur: Cum enim ſubdatur: (nec ignorantia te excuſat, ſi ſcire debuiſti ex facto tuo iniuriam veriſimiliter poſſe contingere) Hæc enim dicta ſunt, de culpa lata & ignorantia craſſa, vt ex ſequentibus elicitur.

Quarta Concluſio. *In foro exteriori, & contentioſo etiam quis tenebitur ad emendationem damni dati ex culpa leui aut leuiſsima.* Hæc eſt communis DD. in locis vt plurimum in præcedenti concluſione allegatis, & text. eſt clarus in L. In lege Aquilia 2. vbi ſic dicitur. In lege Aquilia & leuiſsima culpa venit. Illud tamen obſeruandum, quod quando hic aſſeritur aliquẽ teneri ad ſatisfactionem damni ex cul-

pa leuiſsima, intelligendum de culpa leuiſsima in committendo ſiue faciendo, & non in omittendo, iuxta Gloſſam in d. L. In lege Aquilia. Alberic. ibidem. Paul. Caſtren. & Alexand. in L. Si mora. ff. Soluto matrimonio. Corſet. in ſing. in verbo Pœna. Marant. in ſpeculo in 4. part. numero 90. & allegat etiam deciſionem 57. Conſ. Neapolit. Didac. Conarruuias in 4. decret. de matrim. 2. part. §. 8. numero 17. & alios alibi. Ratio eſt quoniam maius eſt crimen, quod facto committitur, quam quod omiſsione perpetratur, vt latius declaratum ſupra cap. Si quis domum, vel aream cuiuſque incenderit &c. q. 1. de incendio dato culpa. concl. 7. Hinc ſatis colligitur non obtinere illud dictum generale traditum ab Angelo in verb. Culpa. numero 6. Quod quis teneatur de omni damno ex quacunque culpa ſua, de qua tenetur tam de iure ciuili quam canonico. Secundo loco elicitur ex dictis non recte docuiſſe & diſtinxiſſe Gabrielem in d. q. 14. dub. 2. dum vult quod aliquis teneatur reſtituere damnū proximo, quando ex ſuo actu natum eſt etiam omni adhibita diligentia, ſi dabat operam rei illicitæ, vt ſi clericus proijcit lapidem, aut emittit ſagittam, & caſu occidit hominem tranſeuntem etiam in loco vbi non ſolet eſſe tranſitus: Secus autem qui in talibus fecit quantum ſecundum communem curſum fieri ſolet ad cauendum damna & pericula, & non dedit operam

ram rei illicitæ, tunc non tenetur ad restitutionem damni: Hæc enim distinctio impertinens est; Licet enim ad irregularitatem faciat, iuxta multorum sententiam, quæ tamen nunc frequentiori etiam recentiorum doctorum calculo reijcitur, non tamen inseruit ad obligationem restituendi, si ea diligentia adhibita est, quæ in simili casu secundum communem hominum cursum solet adhiberi, quæque culpam latam, excludit, & damnum secutum ex actu omnino reddit, inuoluntarium, & id obtinet in foro conscientiæ iuxta tradita in tertia conclusione.

VNDECIMA QVAESTIO.

An & quomodo medicus teneatur de imperitia & negligentia in curando?

NOTANDVM in primis quod medicus tripliciter potest culpam committere circa ægrotum. Ante factũ, in facto, & post factum. Ante factum, si sit imperitus & se intromittat de curatione. In facto, vt licet sit peritus in arte, non tamen in curatione artis præcepta sequitur. Post factum, vt si derelinquat infirmum, antequam integræ & firmæ valetudini restituatur. Hanc distinctionem ponunt Angel. in summa verb. Medicus & alij Gabriel in 4. d. 15. q. 15. art. 3. dub. 3. & fundatur eliciturque ex §. Præterea. Instit. de lege Aquil. & Gloss. in L. Idē iuris, in princ. ff. ad leg. Aquil.

Secundo hic loquimur de medici imperitia, & negligentia, vtpote si medicus præter intentionem & propositum infirmo præstet causam mortis, aut grauis infirmitatis, aut dãni: Siquidem medicus si dolosè alicui medicinam porrigat, quæ mortis causam ægroto præbeat, mortis reus existit, & vt homicida damnandus. text. in L. Necessarios. §. fin. ff. ad Syllan. & in L. 1. §. Diuus. ff. ad leg. Cornel. de Sicar. Gloss. in d. §. Præterea. in verb. Imperitia. Iulius Clar. lib. 5. §. Homicidium. num. 17. Damhaud. in rerum crimin. praxi, num. 25. & alij passim. Postremo de iure paria sunt adhibere medicum imperitum, & adhibere nullum. arg. L. & Gloss. L. Quid si nolit. §. Culpam. ff. de ædilit. edict. secundum Angel. ibid. in §. Mancipium, & in L. Si ab hostibus. Bartol. ibid. Damhaud. loco cit. num. 15. Mascard. de probat. vol. 2. cócl. 1038. Bertach. in repertorio. verb. Medicus.

Prima Conclusio. *Medicus qui per imperitiam ægroti saluti obest, aut ei notabile damnum infert, non solum mortaliter peccat, sed etiam tenetur ad restitutionem omnium damnorum, quorum causa est sua imperitia, & id in vtroq; foro obtinet.* Quantum ad forum conscientiæ eam tradunt S. Antonin. 3. par. tit. 7. cap. 2. Angel. Syluest, Aurea Armil. Caiet. & alij in verb. Medicus Gabr. in d. dub. 3. Innocent. Panorm. Anton. & cómunis in c. Tua nos. de homicid. Martin. Nauar. in manuali confess. cap. 25. à num. 60. Quantum ad

forum

ſorum exterius ſunt communiter etiam DD. in d.cap. Tua nos. Panormit. & alij in hoc cap. Bartol. in L. Illicitas. §. Sicuti. ff. de offic. præſid. Florian. in L. Qua actione. §. Proculus. ff. ad leg. Aquil. Bald. Alber. & alij cum Gloſſ. in d. §. Sicuti. Iul. Clar. loc. cit. Angel. Faber. & alij in d. §. Præterea. Inſtit. de lege Aquil. & alij alibi. In primis quod medicus imperitus mortaliter peccet curando, non poteſt eſſe dubium. Cum prohibitum ſit ne quis artem quam ignorat, exerceat. cap. Non eſt ſine culpa, de reg. iuris in 6. & arg. cap. 1. Non eſt putanda. 1. q. 1. Præterea imperitia culpæ annumeratur. arg. huius cap. & L. Imperitia. ff. de reg. iuris. His accedit, quod medicus imperitus immiſcens ſe curationibus infirmorũ, in re grauiſsima exponit ſe probabili periculo damnificandi proximum in bono corporis maximo & omnium cariſsimo. Quod etiam in vtroque foro teneatur ad reſtitutionem probat hoc cap. & etiam regula ſæpè repetita. Qui cauſam damni dat, &c. & in legib. d. §. Sicuti & in L. Qua actione. §. fin. his verbis. Proculus ait: Si medicus ſeruum imperitia ſecuerit, vel ex locato, vel ex lege Aquilia, cõpetere actionem, & in d. §. Præterea. & alibi. Non enim ſufficit medico ad opinionem ſuæ ſcientiæ vt doctoratum, aut lauream in medicinæ facultate habeat, ſi alias ſufficienti ſcientia non eſt præditus: Cum multi hodiè, inquit, D. Antoninus in d. cap. 2. ſtatim à principio,

cipio, in omni facultate magiſtrentur, & doctorentur indigni, in damnationem ſui, & promouentium eos: Nec etiam medico neceſſarium eſt, vt gradum in medicina adeptus ſit, quando ſufficientem in ſua arte tenet ſcientiam, ita vt præcepta artis non tranſgrediatur: Quia medicis etiam non doctoratis adhibetur ſides, quando ex communi loquendi conſuetudine medici dicuntur, & à peritis illius facultatis communiter pro ſufficienter doctis habentur iuxta tradita à Ioanne ab Anania in Rubr. de magiſtris. Felin. in cap. Propoſuiſti: in fine. de probationibus. Bartol. in L. Sciendum. §. Illud. ff. de ædilitio edict. Alexand. in conſil. 15. lib. 1. & poſt eum Boër. in deciſ. 323. num. 20. Maſcard. de probat. vol. 2. concluſ. 1037. numero 11. Nec ſolum ſcientia ſpeculatiua deſideratur in medico, ſed etiam practica, quæ longa experientia acquiritur, exigitur; Hinc puto illud natum, quod dicunt medicum nouellum præſumi imperitum Angel. in L. 1. §. Pueritiam. ff. de poſtul. Bertachin. in repertorio, verb. Medicus. Maſcard. loc. cit. num. 28.

Secunda Concluſio. *Medicus quando ſine dolo per imperitiam culpam latam committit, pœna extraordinaria punitur ad arbitrium iudicis.* Bartol. & Angel. in L. In lege. ff. ad leg. Cornel. de Sicar. Bertach. in d. verb. Medicus. Albert. de Ferrarijs in tract. de horis canonicis [illegible] Alberic. in d. §. Sicuti. Damhauder. in d. cap.

77.

77. num. 28. & ita communiter concludunt DD. vt testis est Andreas Gaill. practic. obseruat. lib. 2. obseruat. 111. num. 26. Argum. sumi potest ex regula illa. Quando pœna à lege, aut statuto expressa non est, tunc imponenda est iudicis arbitrio L. 1. §. Expilatores. ff. de effrac. & expil. L. Hodie. & L. Respiciendum. §. Delinquunt. ff. de pœnis.

Tertia Conclusio. *Medicus dubitans de aliquo medicamento, an sit futurum sanum, & vtile infirmo, vel nocumentum illaturum eidem, mortaliter delinquit si tale medicamentum infirmo præbeat, vt eius vim experiatur, aut aliquid lucretur, aut ob alium finem.* Hanc conclusionem docent Innocent. Panormit. Antonius & alij in d. cap. Tua nos. S. Antonin. Angel. & Nauar. loc. cit. Ratio quia qui in dubio talem medicinam præberet in re magni momenti exponeret se probabili periculo mortaliter peccandi, & inferendi damnum proximo. His accedit quod in dubio tutior pars est eligenda. cap. Illud. de præsumpt. & c. Petitio. de homicid. Sed securius & tutius est, relinquere hominem in manu & potestate DEI, quam præbere medicinam dubiam, de qua non constat, an obsit, vel prosit. Quia non præbendo omittitur peccatum, & periculum peccandi euitatur. Alia autem ratio esset, quando foret probabilius de vtilitate quam nocumento.

Quarta Conclusio. *Medicus si in curando infirmum negligens sit, & non adhibeat debitā diligentiam,*

pec-

peccat, & tenetur infirmo ad emendationem damnorum quæ ex negligentia sequuntur. Hanc tenent cōmuniter DD. in d. cap. Tua nos, & alij locis cit. Conclusio satis ex hoc cap. probatur: & ex d. regula. Qui causam damni dat, &c. Tum etiam quia negligentia culpa est. Dicitur autem medicus omnem quam debet, adhibuisse diligentiam, secundum Antonium à Butrio in d. cap. Tua nos. num. 14. & alios post eum, quando sequitur traditiones artis, visitat personaliter, & dictat regimen infirmo: Non tamen tenetur ad custodiam personalem continuam.

Quinta Conclusio. *Medicus qui ægrotum in suam curam recepit, si eum postea deserat, & ideo mors sequatur, aut graue corporis damnum, tenetur ad damni recompensationem.* Gabr. loco cit. Syluest. in verb. Medicus. Nauarr. loc. cit. num. 61 allegando etiam Astensem in summa lib. 6. tit. 14. art. 8. q. 14. DD. in d. §. præterea. Instit. de lege Aquil. per text. ibidem. & Gloss. in L. Idē iuris, in princ. eod. tit. Imputatur enim medico ad culpam, etiamsi bonam medicinam exhibuit, & diligentem curam impendit, si relinquit ægrotum, antequam pristinæ sanitati restitutus sit. Conclusio est amplianda vt etiam locum habeat, quando ab initio infirmum gratis curandum suscepit, iuxta Gloss. in d. L. Idem iuris, & Fabr. in d. §. Præterea. Nec etiam ob defectum solutionis debet deserere, sed curata valetudine pro salario agere.

Faber.

Faber in d. §. Præterea. Bartol. per text. in L. Archiatri. C. de professor. & medic. Bertach. in repertorio. verb. Medicus. Angel. in summa eod. verb. num. 6. D. Antonin. loc. cit. §. 3. Non est autem debitum salarium medico, nisi ægrotus sit restitutus pristinæ valetudini secundum Bartol. & Bertachin. loc. cit. Ad quod propositum facit L. Medicus. ff. de varijs & extraord. cogn. Si tamen medicus omnem impendit diligentiam, etiamsi infirmus moriatur, suam potest exigere, & recipere mercedem, sufficit enim quod suo officio diligenter functus est, & vtiliter cæperit agere, licet effectus non sit secutus. Non est in medico semper releuetur vt æger. Interdum docta plus valet arte malum. His addendũ, quod quando infirmitas curata in continenti, vel ex eadem causa quæ nec dum sublata, reuertitur, medico non debetur salarium. Præsumitur autem eadem causa si in continenti infirmus reincidat. Speculat. in tit. de salarijs medicorum. Bartol. post Gloss. in L. Maritus. ff. locati. Alexand. & Ioann. Imolen. in L. Et ideo. ff. de verb. obligat. Alia autem ratio foret, si ex noua causa, aut ex interuallo morbus rediret, tunc enim medico non imputatur, quando suo officio probè, & diligenter satisfecit.

Sexta Conclusio. *Medicus si ex industria curam extendit, & morbum prolongat, vt plus lucri & salarij acquirat, mortaliter peccat, & tenetur restituere omne*

illud quod vltra iustum acquirit. S. Antonin. loco cit. Syluest. in verb. Medicus. q. 1. dicto 3. & alij alibi. Ratio conclusionis est, quia illud plus iniquè acquirit, & furtum committendo accipit. Ergo tenetur ad restitutionem. Eadem est ratio, si medicus efficit, vt infirmus plura quam opus est, emat medicamenta, propter conuentionem inter eum & pharmacopolam, vtpote quia in lucro participat secundum Nauarr. loc. cit. nũ. 64. post Altens. lib. 6. tit. 4. Simile est iudicium si permittat pharmacopolam in cõfectione medicinæ, aut permistione specierum ponere & miscere species corruptas vetustate, aut ob antiquitatẽ virib. exhaustas, quæ aut nullius sunt virtutis, aut tardissimæ operationis, vnde ægroto damnũ aggrauatur in corpore, & iactura sequitur in crumena. Si autẽ medicus omnẽ adhibuit diligẽtiam, & aromatarius apposuit corruptas species, aut nõ à medico assignatas & præscriptas, tunc medicus in nullo tenetur iuxta Innocent. Anton. Petr. Ancharã. Hostien. & alios cõmuniter in d. cap. Tua nos. Postremo iuxta doctrinam Panormitani in d. cap. Tua nos, ab alijs receptam quatuor debent concurrere ad hoc vt medico non imputetur mors infirmi. Primum vt nõ excedat limites suæ professionis, cum culpa sit immiscere se rei ad se non pertinenti. L. Culpa est. ff. de reg. iur. Secundum vt sit peritus in arte: quandoquidem imperitia culpę annumeratur, prout supra ostensum est.

est. Tertium vt sit diligens, in curando infirmum, nec non visitando eundem, nec eum deserat, donec pristina fruatur valetudine, vt dictum est. Quartum vt infirmum informet, admoneatque de his, quæ eius saluti & ægritudini contraria sunt, cap. Ad aures, de ætate & qual. & cap. fin. de homic. Quibus conuenit, quod tum culpa abest, si omnia facta sunt, quæ diligentissimus quisq; obseruaturus fuisset. L. Si merces. §. Qui columnam. ff. Locati. Ex quib. omnib. satis clarũ est, medicũ qui ꝑ mercede & salario infirmo operã suã præstat, teneri de dãno dato infirmo in foro exteriori ex culpa leui & leuissima. In multis alijs possunt medici excedere, quæ nõ spectant ad nostrũ institutũ, de quib. S. Antonin. in d. cap. 2. Angel. Syluester. Aurea Armilla, & alij in summis verb. Medicus. Nauarr. in manuali confessariorum, cap. 25. à numero 60.

DVODECIMA QVAESTIO.

Quomodo aduocatus aut doctor teneatur de damno dato sua imperitia aut negligentia in aduocando & consulendo?

ANTE resolutionẽ aduertendũ, ꝙ in duplici genere esse possunt, qui cõsiliũ alicui prestant. Quidã enim ratione officij, dignitatis, aut stipẽdij cõsilia sua & patrocinia alijs impẽdere tenentur. Alij autẽ sunt qui suũ cõ-

silium, vt priuatæ personæ impartiuntur, si quis eos interroget de rebus, quarum cognitionem habent, & hi aut se ingerunt ad consulendum & respondendum de casibus occurrentibus in facto: aut non se ingerunt, sed alij ab ipsis petunt, & amicitiæ causa postulant. Nunc ad resolutionem deueniendum, & paulo altius repetenda doctrina, quæ proposito inseruit.

Prima Conclusio generalis. *Quisque scire tenetur ea quæ pertinent ad officium, quod ex munere iniuncto, aut vocatione, exercere debet, aut ad statum, quem assumere intendit.* Hanc docent S. Thomas 1. 2. q. 76. art. 2. & eius commentatores ibidem præsertim Bartol. Medina. Angelus in summa verb. Ignorantia. numero 2. Syluest. eod. verb. numero 6. Aurea Armilla numero 3. Adrian. quodlibet. 4. art. 1. Alphons. Castren. libro secundo de potestate legis pœnalis cap. 14. S. Antoninus secunda parte, tit. 3. cap. 6. §. 3. Turrecremata in §. Notandum. 1. q. 4. numero 8. & 9. Nauarrus in manuali cõfessariorum, cap. 23. numero 47. & communiter DD. sic sentiunt. Pro hac conclusione est quod non debet quis exercere artẽ, quam ignorat vt probant cap. Non est putanda, in fine 1. q. 1. cap. Non est sine culpa. de reg. iuris in 6. L. latæ culpæ. ff. de verb. significat. L. 2. ff. Quod quisq; iuris, & passim alibi. Ratio etiam est clara. Quilibet tenetur satisfacere suo officio, & ea quæ sui sunt status debitè exe-

exequi. Sed non poteſt ſatisfacere quis ſuo officio, aut ea quæ ſui ſtatus ſunt, debitè exequi, qui ea ignorat. Ergo. Vnde imperitia culpæ annumeratur. L. Imperitia. ff. de reg. iuris. §. Preterea. Inſtitut. de leg. Aquil. Gloſſ. ibidem in verb. Imperitia, per multa iura, & arg. huius cap. & hoc verum eſt non ſolum in literatis hominibus, ſed etiam in illiteratis aliquod artificium aut officium profitentibus vſque ad caprarum, vel vitulorum cuſtodem ſecundum Angel. in d. §. Præterea. per L. Si quis fundum. §. Si quis vitulos. ff. Locati.

Secunda Concluſio. *Aduocatus notabili ſua negligentia, aut ignorantia cauſam præbens, vt ſua pars iuſtam cauſam fouens, eam perdat, tenetur tam in foro conſcientiæ, quam etiam exteriori, ad recompenſationem omnium damnorum parti.* Hanc tenent Hoſtienſis in cap. Calumniam, de pœnis. Panormitan. in hoc cap. & in cap. Tua nos de homicid. num. 3. Anton. de Butrio. ibid. num. 6. & 7. & in d. cap. Calumniam. cum Panormit. Angel. in verb. Aduocatus. num. 12. Syluest. eod. verb. q. 24. Caietan. & Aurea Armilla in eod. verb. Gabr. in 4. d. 15. q. 6. art. 2. concl. 9. Ioann. Medina in C. de reſtit. q. 7. Nauarrus in manuali confeſſariorum, cap. 25. numero 29. & alij alibi. Hæc concluſio probatur in primis per text. in hoc cap. ibi; *Aut hæc imperitia tua ſiue negligentia euenerunt, &c.* cap. fin. de empt. & vendit. c. Ad aures, de ætat. & qualit. L. Illicitas. §. Sicuti. ff. de offic.

 præ-

præſid. L. Idem iuris. ff. ad leg. Aquil. L. Cum in plures. §. Locator. ff. Locat. & conduc. Ratio etiam eſt ex regula in hoc cap. allegata & ſępè repetita. Qui cauſam damni dat, damnum dediſſe dicitur. Ex quali autem culpa quis teneatur de conſilio patet ex dictis ſupra in hoc cap. q. 10. Hæc concluſio intelligenda etiam de conſulente iuxta Medinam & alios, quando quis ratione ſtipendij, aut officij ſuam operam impendit, atque ſe pro docto & perito iactitat, & aſſerit. Eo autem ipſo, quod ſe officio conſulendi, aut aduocandi muneri aliquis ingerit, aut ſuas operas locat, videtur aſſerere ſe peritum iuxta doctrinam Baldi, Angeli, Aretini, & aliorum in §. Præterea. Inſtitut. de lege Aquil. Hinc qui ſuſcipit tale officium, aut munus tenetur ſtudere, leges perlegere, aut conſilium inquirere, & alia facere quæ prudentis & boni viri iudicio fieri debent in ſimili negotio, ad defenſionem iuſtæ cauſæ pro ſua parte, ne aut negligentia, aut imperitia culpabili pars ſuccumbat, ac damnum patiatur, & ſic ipſe ad emendationem teneatur. Ex his infertur in maximo periculo verſari aduocatos, qui cauſas partium aſſumunt, parum curantes de ſcientia & diligentia, nocte potitantes, aut ludentes, & interdiu in lecto vſque ad medium propemodum diem hærentes, & ſe voluentes: Partes huiuſmodi aduocatos ſcienter eligentes, recte cauſas

per-

perdunt, eo quod etiam ſint negligentes, & inconſideratæ, dum non inquirunt viros peritos, & in munere ſuo accuratos, quibus patrocinium cauſæ committant. Quando autem quis non ex officio, aut pro mercede ſuum conſilium impendit, nec ſe ingerit, ſed inuitatur ab alio pro conſilio dando, tunc etſi ex imperitia ſiue ignorantia impingat, non tenetur de damno ſecuto, iuxta Ioannem Medinam loco cit. Petrum de Aragon. in 2.2. S. Thomæ q. 62. art. 7. & alios alibi, & per ea quæ DD. canonum, de medico docent in d. cap. Tua nos, ſi bona fide ſuam ſententiam dicat. Cuius doctrinæ ratio redditur: quia in tali caſu damnum petentibus & inuitantibus imputatur, quod non elegerint doctos & expertos in ſua arte, & officio: aut ſi ignorarunt, magis exercitatos non interrogauerint.

Tertia Concluſio. *Aduocatus ſcienter iniuſtam cauſam defendens, ſi aduerſæ parti iuſtitiam ſequenti, damna inferat inutilibus dilationibus, aut alio colore, aut iniuſtè contra iuſtitiam quacunque arte ſententiam obtineat, non ſolum peccat, ſed etiam tenetur aduerſæ parti ad emendationem totius damni, cuius cauſa fuit conſulendo, & aduocando.* Hanc tenent Hoſtien. Antonius, Panor. & alij in d. cap. Calũniam. Angel. in verb. Aduocatus. num. 13. Syluest. & alij in eod. verb. & ante hos S. Thom. 2.2. q. 71. art. 3. quem ibi cõmentatores ſequuntur, S. Antonin. 3. par. tit. 6. cap. 2. §. 5. Nauarrus

loc. cit. & hæc est communiſsima DD. ſententia. Ratio eſt euidens. Aduocatus talis aduerſæ parti iniuſtè dat cauſam damni ex ſcientia. Ergo non ſolum peccat cõtra iuſtitiam, ſed etiam tenetur ad reſtitutionem.

Quarta Concluſio. *Aduocatus qui in principio credit bona ſide, & adhibita diligentia ſuam partem cauſam bonam fouere, ſtatim quando in proceſſu controuerſiæ cognoſcit contrarium, debet deſiſtere à patrocinio, & ſuæ parti ſuam ſententiam declarare.* Hanc docent S. Thomas 2. 2. in d. art. 3. & cõmentatores ibidem. Syluester in verb. Aduocatus. q 12. Sotus lib. 5. de iuſtit. & iure. q. 8. art. 3. Gabr. in 4. d. 15. q. 6. art. 2. concluſ. 9. Nauarrus loco cit. & ita communiter doctores. In hoc tamen caſu S. Thomas tradit Aduocatum non debere prodere aduerſario iniuſtitiam cauſæ ſuæ partis, vel detegere ſecreta. Occaſione horum verborum Sotus in d. art. Gregor. de Valentia, & Petrus de Aragon. & alij in comment. ſuper d. art. 3. S. Thomæ dubitant an etiam aliquando aduocatus poſſit & teneatur prodere iniquitatem cauſæ ſuæ partis. Doctores poſteriores ſecuti Sotum decernunt, quod ſi aduocatus euidenter iniuſtitiam cauſæ perſpiciat, & vertatur periculum capitis, aut ſanguinis negotium ſit, aut alterius rei grauiſsimæ, quæ paulo minoris æſti[illegible]tur, [illegible] mors, poſsit & teneatur iniqui[illegible] prod[illegible]re ad liberandum innocentem, [illegible] ſua auctoritate, & oſtenſione

ſione iuſtitiæ ſperaret ſe liberaturum innocētem ab iniqua ſententia. Quoniam lex naturæ & charitatis eſt, vt quiſque etiam teneatur in quantum poteſt, innocentem liberare & defendere ab iniuſta oppreſsione. Ergo etiam aduocatus tenetur ad hoc: Maximè cum ſecretum acceptum extra Sacramentalem cōfeſsionem non obliget ad obſeruationem ſui cum detrimento & periculo maximo proximi. Quando autem cauſæ communes, & ciuiles in controuerſia ſunt, nec magnum periculum imminet vniuerſitati, aut alteri priuatæ perſonæ, aduocatus quando ex deductione proceſſus iniuſtitiam ſui clientis animaduertit, tenetur deſiſtere quidem à patrocinio cauſæ, & ſuam partem admonere, non tamen poteſt prodere, & ſuæ partis ſecreta alteri manifeſtare vt D. Thomas, & alij poſt eum tradidere, & ſatis probatur per text. in cap. Si quem pænituerit. §. Præuaricator. 2. q. 3. *Obiectio eſſe poteſt contra prædicta.* Medicus poteſt oſtendere ſui ingenij dexteritatem & peritiam, ſuſcipiendo infirmum etiam deſperata valetudine, nec peccat. Ergo etiam aduocatus poteſt ſuum patrocinium impendere in defenſione iniuſtæ & deſperatæ cauſæ, vt ſuæ doctrinę excellentiam declaret, & nomen clarum reddat. Reſpondetur nunc ad hanc obiectionem paucis cum S. Thoma in d. art. 3. ad primum quod medicus accipiens in cura infirmitatem deſperatam, nulli facit iniu-
 riam.

riam. Aduocatus autem ſuſcipiens cauſam iniuſtam, iniuſtò lædit eum contra quem iniuſte patrocinium præſtat, & ideo non eſt ſimilis ratio. Quamuis enim laudabilis videatur quantum ad peritiam artis, tamen peccat quantum ad iuſtitiam voluntatis, qua abutitur arte ad malum. Mouet Petrus de Aragon in d. art. 3. S. Thomæ dubium. An aduocatus, qui firmiter ſtatuit apud ſe defendere quamcunque cauſam iniuſtam vbicunque eam inuenerit, ſi poſtmodum adhibita ſufficienti diligentia putans ſe defendere cauſam iuſtam, defendit iniuſtam, teneatur de crimine iniuſtitiæ, & obligetur ad reſtitutionem? Quibuſdam præſuppoſitis dictus auctor reſpondet, quod aduocatus qui adhibita ſufficienti diligentia, putans defendere cauſam iuſtam, defendit iniuſtam, quamuis habuerit voluntatem quaſcunque cauſas iniuſtas ad ſe venientes defendendi, & quamuis quando cognouerit ſe iniuſtam cauſam defendiſſe, lætetur, adhuc in tali defenſione non peccat mortaliter, nec tenetur ad reſtitutionem: quia nec directè, nec indirectè talis defenſio fuit voluntaria. Non enim illa vniuerſalis intentio qua paratus eſt aduocatus acceptare quamcunq; cauſam etiam iniuſtam, inficit in particulari eam defenſionem cauſæ quam debita præmiſſa diligentia putat eſſe iuſtam, vt latius auctor ille declarat. Nunc dubium eſſe poteſt. An aduocato etiam cauſam

ſam dubiam, & ambiguam liceat defendere? Pro reſolutione ſit.

Quinta Concluſio. *Quando cauſa eſt anceps, aut dubia, contineat iuſtitiam, nec ne, quam diu dubium permanet aduocatus poteſt ſuum patrocinium praeſtare.* Hanc docent Gabriel in 4. d. 15. q 6. art. 2. concluſione 9. Syluester. in verb. Aduocatus. q. 10. Nauarrus in manuali confeſſariorum, cap. 25. numero 28. Gregorius de Valentia in d. art. D. Thomæ & alij quidam recentiores. Ratio eſt, quoniam iuriſperiti munus eſt, dum aut varietas doctorum eſt in aliqua re, aut diuerſus legum intellectus, ſenſum in alterutram partem ſibi conuenientem bona fide applicare. Et etiam experientia didicimus omnes lites fere originem ſumere ex eo quod res aut iure, aut facto in dubio verſatur. Nauarrus tamen poſt Sylueſtrum exiſtimat aduocatum debere partem ſuam admonere de dubio litis euentu. Quia ſi clientulus admoneretur dubiæ iuſtitiæ forte iniret aliquam honeſtam compoſitionem cum aduerſa parte, & ſic parceret ſumptibus, & expenſis quas facit, & amittit, ſi cauſam amittat.

QVAESTIO XIII.

Ex contractu quali de culpa quis teneatur de damno dato?

PRIMA

PRIMA Conclusio. *Ratione casus fortuiti in contractibus regulariter nemo tenetur de damno subsecuto.* Hæc est communis. Probatur in primis ex hoc nostro cap. ibi: Licet, qui occasionem dat, damnum dedisse videatur: secus tamen est de illo dicendum, qui vt non accideret, de contingentibus, nihil omisit, & cap. vnico. de commodato. Ei qui commodatum, ait canon, aliquod accepit, casus fortuitus non debet imputari. Ratio etiam est pro conclusione. Ille cui res perit casu fortuito non est causa nec per se, nec per accidens damni subsecuti. Ergo non tenetur ad emendationem damni. Antecedens patet quantum ad primum, quod non sit causa per se, cum illud damnum nequaquam sit intentum nec in se, nec in sua causa. Non etiam per accidens, quia ad hoc vt aliquis sit causa per accidens damni dati, requiritur quod debuerit, & potuerit illud impedire. Casum autem fortuitum nemo potest prouidere, nec etiam impedire. Dictum in conclusione (regulariter) Quia in tribus casibus contingere potest, vt aliquis etiam teneatur de casu fortuito. Hos casus enumerat Nauarrus in manuali confessariorum, capite decimoseptimo, numero 179. Primus quando culpa præcedit, vt exempli gratia, accómodaui mercatori equum, vt pergeret Coloniam, ipse autem eum duxit Aquisgranum, & sic incidit in prædones, qui rapuerunt. Secundus quando mora intercedit,

dit, & res aliter perijt, quam apud commodantem. Verbi gratia, aliquis meum equum conduxit ad duos dies, & vtitur eo octo diebus & sic equus termino præstito elapso crus dextrum casu fortuito frangit, & multo deterior redditur, aut omnino inutilis efficitur. Conductor de damno subsecuto etiam ex casu fortuito obligatur. Tertius casus quando pactum præcedit, vt si res pereat etiam casu fortuito conductor teneatur d. cap. vnic. de commod. & L. In rebus, ff. eod. tit.

Secunda Conclusio. *Quando contractus sit solum in commodum & vtilitatem alterius contrahentium, ille regulariter tenetur etiam de culpa leuissima.* Nauarr. loco cit. Anton. Gomez. tom. 2. cap. 7. §. fin. Petrus de Aragon. in 2. 2. S. Thomæ. q. 62. art. 3. & alij alibi. Probatur ex d. cap. vnico. vbi sic dicitur. Si gratia sui quis commodatum accepit, tenetur de culpa etiam leuissima & in d. L. In rebus: In rebus, ait lex, commodatis talis diligentia præstanda est, qualem quisque diligentissimus paterfamilias suis rebus adhibet. Alter autem non nisi dolo & lata culpa tum tenetur, vt Nauarrus significat.

Tertia Conclusio. *Si contractus sit in commodum fauoremque vtriusque dantis & accipientis, vt sunt emptio, venditio, locatio & conductio, &c.* Vtraque tantum tenetur de dolo, culpa lata, & leui, & non de leuissima: Decius in L. Contractus. ff. de reg. iuris, & alij citati pro secunda conclusio-

clusione. Syluester in verb. Commodatum. Pro hac conclusione text. in L. Si vt certo. §. Nunc videndum. ff. Commodat. & in L. Si diuisa. C. de locat. & conduct. Occasione dictorum Petrus de Aragon. notat Dominicũ à Soto libro quarto, de iustitia & iure. q. 7. art. 2. circa tertiam conclusionem, minus bene locutum in aliquibus. Primo quod nullum discrimen constituit inter contractum qui solum fit in vtilitatem accipientis, quale est commodatum, & alium qui fit in vtilitatem vtriusque, qualis est locatio & conductio. De quibus omnibus dicit teneri eum qui accepit de culpa leui, & non leuissima. Cum tamen certum sit, quod in commodato non solum ex culpa leui, sed etiam ex leuissima teneatur commodatarius d. cap. vnico. de commodato. & in d. L. in rebus. Secundo dicit Sotus quod tam commodatarius quam conductor, qui ex leui culpa fuit causa, vt res commodata aut conducta periret, aut fieret deterior tenetur ad restitutionem non quidem in totum, sed pro ratione culpæ. Quod etiam non est verum, cum in iuribus iam citatis absolutè dicatur ex leuissima culpa teneri eum ad restitutionem, qui causa fuerit, quod commodatum pereat, nec dicat in parte teneri. Vnde sequitur, quod ex leuissima culpa tenetur in totum, & à fortiori quando res commodata perierit ex culpa leui.

QVAE-

QVAESTIO XIIII.

An custodes nemorum, siue syluarum, pascuorum, aut ferarum, aut vinearũ, &c. qui non manifestant damna illata rei, cuius custodiæ deputati sunt, teneantur ad emendationem damnorum?

ANTE omnia aduertendum quòd quæstio hęc etiam extendi potest ad pœnas, quas transgrediens incurrit ex decreto, aut statuto, exempli gratia. Cæsor arboris in sylua cædendo arborem damnum infert, quia alienam arborem secat, & præterea lex communitatis esse potest, vt sic cædens si deprehendatur teneatur ad pœnam quatuor aureorum, itaque etiã quæri potest an custos teneatur ad solutionẽ pœnæ, si non manifestet.

Prima Conclusio. *Quando pascuorum, ferarum, aut lignorum prohibitio est iniusta & Tyrannica; tunc custodes non manifestantes, nec pœnas exigentes à transgressoribus, nec peccant, nec ad vllam restitutionẽ tenentur, etiamsi iuramento astrinxissent ad denunciandum.* Hanc recentiores Theologi cõmuniter docent Ioan. Medina in C. de restitut. q. 12. pag. penult. Nauarrus in manuali confessariorum, cap. 17. num. 123. & seq. Petrus de Aragon in 2. 2. S. Thomæ q. 62. art. 7. Anton. Cordubensis in summa. q. 66. Petr. à Nauar. lib.

lib. 3. de restitut. cap. 4. num. 128. & alij alibi, nec potest esse dubium in ea re. Qui enim iniustè & tyrannicè interdicunt vsum prædictorum, iniustè agunt, & peccant contra iustitiam. Ergo similiter iniustè facerent, & peccarent custodes denunciantes, capientes, aut pœnas exigentes: siquidem cõcurrerent ad iniustam executionẽ, & cooperarentur vt proximus iniustè damnum pateretur: Et iuramentum in hoc casu non est obligatorium, quandoquidem non debet esse vinculum iniquitatis. arg. cap. In malis promissis rescinde fidem. 22. q. 4. & c. Non est obligatorium. de regul. iur. in 6.

Secunda Conclusio. *Custos qui ex officio assumpto & pro mercede suscepit custodiam alicuius rei, si ex dolo, aut culpa lata, aut ignorantia culpabili, causam dat, quod dominus à quo constitutus est, damnum in re, super qua custos ordinatus, patitur, tenetur ad restitutionem damni. Conclusio intelligitur quando prohibitio iusta, & licita est.* Hęc conclusio communis est DD. Talis enim custos ex officio tenetur inuigilare, & curam impendere ne domino inferatur damnum in re sua, & per regulam. Qui causam damni dat, damnum dedisse dicitur. Et arg. L. Qui mercedem. ff. Locati, & eorum quæ Glossa & DD. ibidem dicunt.

Tertia Conclusio. *Qui custodiam alicuius rei pro mercede in se recepit, in foro exteriori tenetur etiam de culpa leuissima ad satisfaciendũ pro dãno dato.* Gloss.

Glossa, Bartol. Paulus Castrensis, & Raphael Fulgosius in d. L. Qui mercedem. Salycet. in L. In iudicio. C. Locati. Philippus Corneus in consilio 242. incip. Consuluit Dominus Matthæus. vol. 1. Lucas de Penna C. de littor. & itinerum custodia. L. 1. in princip. lib. 12. vbi latè prosequitur quam exactè teneantur custodes spirituales & temporales. Andreas Alciatus lib. 8. respōsor. cons. 20. num. 4. & alij passim. Qui enim mercedem pro custodia recipit ad exactissimam custodiam tenetur, vt rectè annotat Gloss. in d. L. Qui mercedem. Non autem regulariter hic tenetur de casu fortuito, vt DD. communiter in d. L. Qui mercedem, & alibi sentiunt. Vnde ei qui tenetur ad custodiam rei ratione publici aut priuati officij non sufficit probare interitum rei, nisi etiam probet casum fortuitum: Qua de causa non satis se excusat pastor, aut caprarius si portet pelles animalium, quorum custodiam suscepit, quamuis per hoc constet de interitu, nisi etiam ostendat casum fortuitum fuisse Bald. in L. Cum ita. §. Species, ad finem. ff. de legat. 2. Ias. in L. Si pascenda. C. de pactis. Alciat. in d. consilio 20. Purpuratus in L. Quod te. numero 5. ff. Si certum petatur, & post alios Iosephus Mascardus de probationibus, volum. 1. conclus. 265. & concl. 469. numero 1. Hinc custos alicuius rei, cui damnum datum est, vt se liberet à satisfactione & emendatione damni

probare debebit, se omnem diligentiam adhibuisse, quæ erat necessaria rei custoditæ. Alienus enim à culpa est, qui impendit diligentiam debitam. L. Si negotia. ff. de negot. gestis, & L. Si vt certo. §. Nunc videndum. ff. Commodati.

Quarta Conclusio. *Quando custodes iurauerunt denunciare in dictis casibus transgredientes, non possunt sine peccato mortali dissimulare, sed tenentur in conscientia manifestare domino.* Hanc tenent Medina, Nauarrus, Petrus à Nauarra & alij. Ratio in promptu est, quoniam iuramentum tunc licitum est, & potest, & debet seruari. Nec relaxatur nisi is relaxet, in cuius gratiam factum est. Excipiunt tamen DD. vnum casum videlicet, quando tam magna esset necessitas transgredientis, vt à culpa alienus censeretur, & illa custodi nota esset, tunc custos posset dissimulare, nec teneretur reuelare: Quia etiam dominus in tali casu irrationabiliter esset inuitus, & iuramentum intelligendum quando aliquis iniustè, & cum peccato rem custoditam inuadit. Nec etiam in hoc casu plus foret accipiendum quam necessitas postularet. Dubium hic esse potest, quid censendum de custodibus, qui se abscondunt aut dissimulant, vt alij loca prohibita ingrediantur, ligna cedant, aut gramina secent, aut similia damna inferant, in hunc finem, vt ingrediantur, libere damna inferant, & sic rectius capiantur, apprehẽdantur, & mulctẽtur,

an tales custodes peccent? Sæpè solet hic casus accidere vt omnibus experientia cõpertissimum est. Mouent hoc dubiũ Doctores Hispani. Medina, Anton. Cordub. Petr. à Nauar. Mart. Nauar. loc. cit. & alij alibi. Respondent Medina, & alij post eum sic se abscódẽtes peccare. Primo contra pręceptum de corrigendo fratre. Non enim minus tenemur fratrem à peccato seruare, ne cadat, si possumus, quam postquá ceciderit à peccato eleuare. Peccant etiam tales custodes contra fidelitatem domino loci debitam, quia tenentur damnum eiusdem prout poterunt euitare. Peccant tertio contra charitatem ad proximum habendam, qua tenentur, dum absque propria iactura possunt, illius damnum euitare: modo autem ex prefata dissimulatione hæc omnia accidunt: Sic damnificantes in peccatum reale incidunt: dominus loci rebus suis iniustè spoliatur: & ipsi spoliantes in pœnam statuti, seu legis contra tales institutam similiter incidunt, quæ omnia commodè per custodes potuissent, si dissimulare noluissent, euitari. Ac proinde non sunt à culpa immunes: & si pœna contra venatores apposita sit personalis, aut talis, quæ in commoditatem domini loci spoliati non cedit, tenebuntur domino de damno sua dissimulatione illato: Secus alias: intellige quando pœna in domini vtilitatem conuertitur: tunc enim pœna dam-

num illatum compensat. Huiusmodi autem custodes non tenentur de damno ipsis damnificantibus in nemoribus & pascuis & similibus, quod inciderunt ex transgressione, & euitassent si custodes se nõ absc õdissent: quia damnificantes, & transgredientes suo facto meruerunt pœnam, quæ eos damno afficit. Qui autem damnum sua culpa propria patitur sibi imputet. Hæc est sententia Medinæ. Nauarrus limitat hanc opinionem in hunc modum intelligendã scilicet de custodibus, qui se abscondunt, & permittunt ingredi, quo semel depræhensi iterũ ingredi caueant, nec sinũt eos inferre damnũ notabile in huiusmodi locis ꝓhibitis, tunc nõ peccant. Innuit tamẽ Nauarr. aliorũ opinionẽ esse cõtra hanc limitationẽ, quorum opinio ipsi dura videtur. Arbitror rarissimè huiusmodi custodes sic dissimulantes teneri ad restitutionem domino, à quo constituuntur, nisi inuito & ignorante domino componant cum transgredientibus, tum quia dominus suæ indemnitati consulit compellendo damnificantem, quando in damno compræhenditur à custodibus: tum quia vt plurimum tanta pœna sic depræhensis imponitur, vt damno abundanter satisfiat: Postremo quia fere semper custodes habent implicitum domini consensum in his & similibus versutijs. Verum hoc adhuc addiderim huiusmodi custodes esse in pessimo loco, quando sciunt dominos suos esse

seueros,

ſeueros, & ſine gubernaculo rationis, in exigendis & extorquendis pœnis. Nemini enim dubium eſſe poteſt, poſſe eſſe iniuſtitiam in hoc negotio: Si enim pœna modum culpæ excedat, & pro damni ſatisfactione plus extorqueatur, quam damni illati quantitas ſit, iniuſtitia committitur, & exceſſus reſtituendus eſt. In hoc caſu cuſtodes ſi diſsimularent ſeque abſconderent, vt in damno alios caperent, & ſic domino poteſtas fieret capiendi prædam, & inuadendi alienam ſubſtantiam, ſine dubio grauiſsimè peccarent, & tenerentur ad reſtitutionem exceſſus, ſi principalis ſcilicet dominus non reſtitueret; Quia eſſent cauſa vt proximus rapinam incurreret contra iuſtitiam. Solent enim quidam cuſtodes & nuncij ſe accommodare dominis in omni peruerſitate; quando norunt dominum nihil aliud deſiderare, cogitare ac ſomniare, quam quomodo poſsit venari ſubſtantiam miſerorum, eos excoriare & expilare: ipſi quo fauore domini gaudeant, etiam verſutias excogitant, dolos exquirunt, & adinuentiones ſcrutantur, quibus domino inſatiabili occaſionem & anſam aliquam offerant deprædandi pauperes, & concutiendi ſubditos. Sed de his ſatis, tales enim cuſtodes ſiue nuncij cum ſuis dominis in gehenna inſatiabili infinitis pœnis, punientur ſine miſericordia: cum nullam cum pauperibus ſubditis miſericor-

diam

diam habuerint, imo omnem iustitiam in eos exercuerint, argumentum à contrario, in Euangelio, Matth. 5. Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.

Quinta Conclusio. *Etsi custodes teneantur de damno dato domino in re eorum custodia commissa, non tamen tenentur ad pœnæ solutionem, quam damnificantes soluerent domino, si accusati & denunciati fuissent.* Prior pars ab omnibus recepta est, & ex dictis aperta est. Posteriorem amplectuntur Syluest. in verb. Restitutio. 3. q. 5. in dicto septimo, ex mente S. Bernardini. Martinus Nauarrus in manuali confessariorum, cap. 25. numero 34. & lib. 5. consil. in tit. de iniurijs, & damno dato, cons. 1. Anton. Corduben. & Petrus à Nauarra, vbi supra. Ratio est, quoniam pœna non est debita in conscientia ante sententiam iuxta Glossam singularem & communiter receptam in cap. Fraternitas, 12. q. 2. Præterea leges humanæ pœnales maximè eatenus ligant in foro conscientiæ, quatenus in eo sunt receptæ, vt Nauarrus in d. consil. numero 4. & in manuali confessariorum, capite vigesimotertio, numero 40. & 60. cum seq. ostendit. At nullibi receptum est quod custodes teneantur ad solutionem talis pœnæ ante sententiam. Si quis obijciat. Huiusmodi pœna est interesse domini, cum spectet ad interesse lucri cessantis. Sed in conscientia aliquis non solum tenetur restituere damnum illatum, sed etiam interesse lucri cessantis.

Respon-

Respondetur. Pœnam huiusmodi non esse interesse, sed quid diuersum: & ita à diuersis non fit illatio eadem. arg. L. Papinianus. ff. de minoribus. Deinde illud intelligendum de interesse intrinseco & propinquo, non autem de extrinseco & remoto, vt est pœna huiusmodi, prout Nauarr. in d. cons. in fine declarat.

QVAESTIO XV.

An cædentes & asportantes ligna de alienis syluis, aut etiam glandes colligentes in aliorum arboribus? aut pecora pascentes in alienis pascuis, teneantur in conscientia ad restitutionem recompensationéq; talium damnorum?

NOTA in primis de similibus esse simile iudicium. Martinus Nauarrus vir omnium rectè sentientium censura vitæ sanctitate & eruditione clarissimus in commentario cap. Fraternitas numero 31. 12. q. 2. fatetur per viginti annos, & amplius se non potuisse rationem formalem inuenire in resolutione huius materiæ, qua dubietatem animi sui expelleret. Alphonsus Castrensis ordinis diui Francisci in Theologia celebris libro primô de potestate legis pœnalis, capite decimo, ait, se mirari aliquos pro doctis à populo existimatos dicere illos qui ab alienis

ſyluis ligna ſubripiunt, aut ſua pecora in alienis pratis paſcunt, non obligari ad reſtitutionem damnorum, nec peccare propterea, quod ſic facientes ſe exponunt periculo pœnæ à lege, aut ſtatuto contra tranſgredientes decretæ & conſtitutæ, & ſic cõſequenter acerrimè inuehitur contra ſic ſentientes, & reſpondentes, arguens eos imperitiæ & impietatis. Hic doctor latius impugnat ſententiam eorum, qui tam laxè in hac materia loquuntur. Eſt enim vulgus in ea opinione, vt exiſtimet, ex eo quod qui capiuntur ſic in alieno damno, pœna mulctentur, eos qui euadunt, ad nullam reſtitutionem eſſe obligatos. Nunc pro reſolutione ſit.

Prima Concluſio certa. *Etſi pœna in loco lege, aut ſtatuto impoſita ſit pro ſic tranſgredientibus, & damnum inſerentibus, non tamen tenentur ad pœnæ ſolutionem ante iudicis condemnatoriam ſententiam.* Hanc tenent Nauarr. loco cit. Dominicus à Soto lib. 4. de iuſtitia & iure. q. 6. artic. 4. concl. 2. Petrus de Aragon in 2. 2. S. Thomæ q. 62. art. 3. non longe à fine, & alij communiter alibi. Quia nemo tenetur ad pœnam ante ſententiam per Gloſſam ab omnibus receptam in d. cap. Fraternitas.

Secunda Concluſio etiam certa & cõmuniter recepta. *Si ex antiqua & conſtanti conſuetudine receptum obſeruatumq; ſit, vt domini ſyluarũ, aut paſcuorum, & ſimilium, non petant damni reparationem, ſed ſolum pœnã contra tranſgreſſores ſtatutam, ſic dam-*

damna inferentes non tenentur ad reparationem damni illati. Hanc docent Alphonsus Castrensis & Nauarrus loc. cit. Ioannes Medina in C. de restitut. q.12. nec est qui dissentiat. Quia ex ipsa frequentata consuetudine conuincitur hac intentione legem talem pœnalem contra sic damnificantes latam, vt per solutionem pœnæ si deprehendantur, liberentur à damno, quod intulerunt. His accedit quod consensu dominorum talis consuetudo posset induci, quæ transgredientes sine dubio liberaret à culpa & restitutione.

Tertia Conclusio. *Non est dubium, quod & hodie populus qui communes syluas, & communia prata siue pascua habet, possit lege, aut statuto cauere, vt nullus de illa re communi sine licentia aliquid capere valeat, si tamen contra prohibitionem capiat, non peccet, nec ad aliam damni reparationem teneatur, quam vt pœnam statutam soluat, si deprehendatur.* Hanc docet Castrensis in d. cap. 10. quæ certissima est. Quia in potestate communitatis & reipublicæ est condere statuta pro sua vtilitate ad commune commodum, quæ obligationem recipiunt à mente statuentium cum subditorum cõsensu. Nemo autem dubitare potest, posse fieri leges humanas purè pœnales, quæ ad nihil aliud obligent quam ad pœnæ solutionem. Si ergo aliqua communitas talem legem, conderet, vt qui deprehenderentur cõtra legem aut statutum damnum inferre rei communi tantum obligarentur ad pœ-

nam, transgrediens nō peccaret, nec teneretur ad restitutionem damni, sed tantum ad pœnam si deprehenderetur, & condemnaretur. Et inquit Castrensis, forte nunc prout sunt multorum hominum ingenia ad huiusmodi res furtim capiendas, expediens esset de lignis syluarum, & de herbis pratorum communium talem statuere legem, vt multa per illam euitentur peccata quæ homines præsertim agricolæ propter huiusmodi res passim committunt.

Quarta Conclusio. *Qui ligna cadunt aut sua pecora depascunt in sylua aut loco communi suæ communitatis, communiter non tenentur ad restitutionem damni illati, licet lex pœnalis sit pro transgressoribus constituta.* Sotus & Petrus de Aragon loc. cit. Ioseph. Angles in floribus Theolog. qq. in 4. part. 2. in tract. de restitut. in q. de cædentibus ligna, & pascentibus oues in alienis agris, Gregorius de Valentia in 2.2. S. Thomæ disput. 5. q. 6. puncto 5. Ratio quia tales non accipiunt alienum. Quod enim commune est, ad singulos etiam pertinet. Limitant DD. communiter hanc conclusionem, vt intelligatur nisi quis magnam stragem in communi sylua faceret, aut immoderatè damnum communibus pascuis inferret; tunc enim teneretur ad emendationem damnorum.

Quinta Conclusio. *Qui ligna cadit, aut pecora pascit in alienis locis, quæ aut alterius communitatis,*

tatis, siue oppidi sunt, cuius ipse cadens membrum non est: aut etiam ad alterius priuati dominium spectant, tenetur ad damni illati reparationem, si tam notabile detrimetnum sit, quod dominus rationabiliter in illud non consentiat. Hanc docent communiter Theologi citati & Alphonsus Castrensis loc. cit. Ratio clara est ex hoc cap. & alijs in hoc tit. traditis. Qui alterius damni iniustè causa est, proximo nocet contra iustitiam. At omnis qui nocet proximo contra iustitiam tenetur ad emendationem damni. Ergo cum sic lingna cædens, aut sua pecora in alienis pratis pascens, aut etiam herbas ad pascendum in proximi pomerijs eucilens, proximo contra suam voluntatem damnum inferat, tenebitur ad restitutionem. Limitatur etiam à quibusdam DD. vt Soto, Petro de Aragon, & Iosepho Angles, vt conclusio quantum ad communitatem & oppida, & nemora, aut prata sint communia, veritatem habeat, nisi oppida ita vicina sint, vt hincinde mutuo quasi interpretatiuo consensu incolæ vnius oppidi, quandoque excurrant in alterius syluam, aut sua pecora ducant in vicinorum pascua, licet puniantur, aut pignora capiantur si deprehendantur: In hoc casu videntur sibi inuicem damna remittere & condonare. Alia tamen ratio est quando nemora & prata propria sunt, alicuius domini particularis. Dictum in conclusione, (si damnum tam notabile sit,

ſit, quod dominus rationabiliter in illud non conſentiat.) Quia ſi damnum minimum ſit, vtpote pauper graui neceſsitate preſſus, aut quaſi extremè indigens ligna arida, in aliena ſylua colligat, aut non fructifera ſine vllo vix detrimento ſecet, non tenetur ad reſtitutionem, nec mortalis peccati condemnandus: Sicuti pauperes homines ciuitatis Treuirenſis neceſsitate vrgente ſolent excurrere in ſyluam monaſterij D. Matthiæ vicinam vrbi, & ibi ex tacita permiſsione accipere ligna arida, & infructiſera ſine damno ſyluæ & monaſterij: Si autem notabile damnum inferant inciſione, aut detruncatione arborum fructiferarum, tunc ſine dubio peccant, & tenentur in conſcientia ad emendationem damni: cum in tali caſu non poſsit præſumi tacita permiſſio, nec rationabilis domini ſyluæ conſenſus. Quod autem in his & ſimilibus damnum notabile, leue, ſiue parum, aut graue & magnum ſit, iudicis arbitrio determinabitur iuxta Alexand. in conſilio 67. incip. Videretur ſtantibus his. vol. 5. Bertol. in Autent. Minoris debitor. C. Qui tutores dare poſſunt. Gloſſ. & Bald. in L. 1. C. Si aduerſus venditionem pignor. Imol. & Barbat. in cap. fin. de donat. & per alia multa quæ more ſuo latiſsimè colligit Andreas Tyraquel. in L. Si vnquam. C. de reuocanda donat. in Gloſſ. Omnia, vel partem aliquam. numero 30. Dominicus Sotus loco cit. aliqua obſeruanda

uanda circa hanc materiam annotat. Primum, licitum esse cæsionem syluæ vetari in bonum reipublicæ, nempe ne in eius perniciem dissipetur. Secundum, Domini quibus rex oppida cum nemoribus elargitur, non possunt alia ratione illa custodire, quam rex fecisset. Non enim aliud eis ius concedit, quam habet. Et ideo si nemora hoc ferunt, non sunt oppidanis vetanda ad necessarios vsus. Imo si nemora propria sint alicuius domini, non sunt eo rigore vetanda, vt corporalis infligatur pœna: neque vero grauis pecuniaria. Quandoquidem arbores & ligna, quæ absque cultura terra progenuit, iure gentium communia esse deberent. Vita enim humana sine quotidiano vsu lignorum transigi nequit. Atque ob eam causam eorum furtum non est ea lance æstimandum, atque si quis ex arca, aut domo aliena, nummos, aut supellectilem furaretur. Quo circa qui ligna cædunt in alienis syluis nusquam gentium infamia latronum, aut furum notantur. Sic Sotus. Resolutio Nauarri, quam præmissa tam morosa deliberatione adhibuit, non videtur quid rari continere. Ipse enim sequentem distinctionem præmittit. Sunt enim quædam syluæ quas veluti vineas plantant & fodiunt homines priuati vel publici, in terris suis priuatis vel publicis, & similiter censendum de herbis satis & enutritis studio, labore & industria hominum, quas quotannis

secant

secant & recondunt in fœnilibus pro suo certo & necessario vsu. Aliæ autem sunt syluæ antiquæ in vallibus & montibus natæ & auctæ sine vllo hominum labore & studio ex terræ solum productione: & sic pari gradu quædam sunt herbæ & pascua sponte nascentia in terris priuatis, aut publicis. Nunc propius ad rem, in paucis terris est consuetudo, qua liceat, soluta pœna, primi generis arbores cædere, & herbas depascere: In multis autem, & fere vbique est consuetudo, qua liceat id facere in arboribus & herbis secundi generis: Et merito, quia facilius & rationabilius potuit induci consuetudo hæc, quam illa, eo quod illa secundi generis longe magis communia sunt quam hæc primi generis. Illa enim omnia sponte nascentia, sicuti à principio erant communia, & occupantis fiebant iuxta L. 1. ff. de acquirendis rerum domin. licet postea fuerint facta publica certorum populorum, vel priuata certorum particularium quoad dominium & proprietatem, sic facilius potuerunt remanere communia quantum ad eum vsum, quo liceret vti eis impune, si non depræhenderentur, vel soluta pœna, si essent deprehensi: Quia in symbolizantibus, hoc est, similes qualitates habentibus, facilior est transitus secundum philosophum libro secundo de generation. & facile res ad suam pristinam

natu-

naturam reuertitur, cap. Ab exordio. 35. d. & L. Si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. & ita potuit facilius continuari consuetudo antiqua, quæ continuata tempore legitimo sufficit ad inducendam illam seruitutem & sustinendum onus patiendi damnum, de quo agitur. Hæc autem primi generis sunt multo magis propria, quippe quæ nunquam fuerunt ita communia, vt fierent occupantis neque quoad dominium, neque quoad vsum. Latius hæc Nauarrus ostendit. Resolutio autem clara est ex conclusionibus. Vera sunt, quæ hic auctor dicit, sed non noua, aut insolita.

QVAESTIO. XVI.

An qui damnum infert alicui per eiecta, vel effusa, teneatur ad emendationem damni dati, & quomodo?

PRo tituli intelligentia obseruandum, aliquãdo homines ex ædibus eijcere sordes, aut effundere aquam ex partibus superioribus domus, & sic cõtingere potest, vt transeuntes lædant, & damno afficiant in vestibus, aut persona, quæritur ergo an si quis sic damno afficiat aliquem teneatur satisfacere de damno illato tam in foro conscientiæ, quam in iudicio exteriori. De materia huius quæ-

stionis-

stionis tractant Speculator in tit. de iniurijs & damno dato in part. 2. Rubr. Rofredus in summa, in Rub. de actione in factum; de his qui eiecerint vel effuderint. DD. in Instit. de obligat. quæ ex quasi delicto nascuntur. §. Item is. & seq. & ff. de his qui deiecerint vel effuderint.

Prima Conclusio. *Qui dolo, aut lata culpa alicui in rebus, vel persona damnum intulerit, per eiecta, vel effusa, in foro conscientiæ tenetur ad emendationem totius damni dati.* In hac conclusione non est dubium, per text. in hoc cap. & regulam vulgatam. Qui causam damni dat, damnum dedisse dicitur. Idem est iudicium in foro canonico contentioso. Semper enim sic detrimentum inferens tenetur ad damni reparationem.

Secunda Conclusio. *De iure ciuili si ex domo alicuius aliquid deijcitur, aut effunditur in viam publicam, aut etiam locum priuatum, vbi hominum solet esse transitus, maximè interdiu, nisi transeuntes fuerint prius moniti: si vestes alicuius hominis, aut res transeuntium contaminentur, aut corrumpantur, inhabitator domus tenetur damnificato ad duplam damni reparationem.* Sic Speculator, & Rofred. loc. cit. DD. in d. §. Item is, & in L. 1. statim in princ. ff. de his qui eiecer. vel effud. per text. claros ibidem. Dictum in conclusione (vbi hominum solet esse transitus maximè) Quia si quis deijceret, aut effunderet in locum vbi non solet esse transitus, nec aduerteret quicquam

quam non teneretur. Eadem esset ratio si quis de nocte, quando nemo hominum solet transire, aquam per fenestram effunderet, & forte aliquis transiret preciosis vestibus indutus: quæ immunditia inficerentur cum notabili damno, effundens non teneretur, quia de nocte non solent homines obambulare in vijs publicis. Non foret tamen idem iudicium si etiam de nocte homines iter solerent facere per talem locum. Dictum (inhabitator domus) quia is tenetur etiamsi is hospites, aut viatores hospitio habeat, qui eiecerint, vel effuderint. d. L. 1. §. fin. Poterit tamen paterfamilias iure damnum à se solutum repetere ab hospitibus aut alijs, qui eiecerunt, vel effuderunt, ex d. §. fin. Additum (ad duplam damni reparationem.) Pœnale enim, id est, quod ad duplum iudicium detur: alias non tenetur nisi ad emendationem tanti damni, quanti causa fuit. Vnde ad duplum nemo tenetur, nisi condemnatus à iudice ad dupli solutionem. Ratio autem redditur in d. L. 1. §. Summa huius constitutionis. Quia nemo est qui neget, publicè vtile esse, sine metu & periculo per itinera commeari.

Tertia Conclusio. *Quando plures in eadem domo pro diuiso habitant, vtpote vnus in inferiori parte, & alius in superiori, tunc is tenetur ad damni reparationem, ex cuius parte proiectum, aut effusum est id quod damnum dedit.* DD. loc. cit. per text. in L. Si vero in princ. ff. de his q eiecerint, vel effuderint.

Quarta Concl. *Si plures in eadem domo pro indiuiso promiscuè habitent, & aliquid deiectum, vel effusum sit, quod damni dati causa fuit, si constet de eo qui deiecit, aut effudit, is solum tenetur.* Gloss. in L. Cum sanè. ff. eod. & consonum est illi regulæ. Quod pœna suos debeat tenere auctores. L. Sancimus. C. de pœnis. *Si autem non apparet, quis deiecerit aut effuderit, omnes tenentur, & quilibet in solidum.* In d. L. 1. §. fin. & duabus legibus sequentibus, faciunt etiam ad propositum ea quæ dicit Innocent. in cap. Sicut dignum, de homicid. & post eum alij ibidem. & Alexand. in consilio 103. incip. Videtur prima consideratione dicendum stantibus his: volum. 1. Si autem vnus satisfecerit pro damno, cæteri liberantur. Is tamen qui soluit, potest repetere partes ab alijs L. Et quidē in solidum. Gloss. ibidem & L. seq.

Quinta Conclusio. *Si quis sine dolo & malitia, & præter opinionem aliquid eijciat in locum publicum, & hominem liberum occidat, pœna quinquaginta aureorum mulctabitur.* L. fin. ff. eod. Pro æstimatione tamen hominis occisi, nihil soluet, cum corpus hominis liberi nullam recipiat æstimationem, ex dicta L. fin.

Sexta Conclusio. *Si homo sic per eiecta vulneretur, aut mutiletur, eijciens & damni occasionem dans condemnabitur ad arbitrium iudicis, ad expensas factas in curatione & medicinis, & ad interesse, lucrumque cessans ex vulneratione, aut mutilatione.* d. L. fin. DD. ibidem, & in Instit. loco cit.

De

De hac materia latius actum supra capite primo. Quomodo libellus formandus & actio instituenda in foro exteriori circa harum cóclusionũ materiam, videri poterunt Rofred. & Speculat. vbi supra.

Septima Conclusio. *Qui habet aliquid positum, aut suspensum, aut affixum in loco, per quem iter homines facere consueuerunt, & vbi si caderet, damnum & nocumentum posset inferre, tenetur quoque ex quasi delicto, actione in factum, ad mulctam decem aureorum.* DD. in Institut. in d. §. Item is. & seq. per text. ibidem. & in L. 1. §. Quod si. & L. Si plures. §. Prætor ait. ff. de his qui deiec. aut effud. Attendendum semper in hoc casu, an positum & suspensum, ita sit affixum, vt facile damnum & nocumentum inferre possit, & ad casum periculum immineat. Gloss. in Instit. loco citat. §. Cui similis, in verb. Quod potest, & per text. in d. §. Prætor ait. in verb. Nocere. Si enim aliquid ita appensum esset vt iudicio bonorum virorum, & discretorum, debita diligentia adhibita merito præsumeretur ad euitandum casum, non locus esset pœnæ. Vnde Angelus ab Aretio loc. cit. in Institut. notat quod fœminæ non possunt super vias publicas, aut priuatas, vbi quotidianus & frequens est hominum transitus ad fenestras tenere viridaria, & herbas in ollis, nisi ita firmiter solideque sint affixa, quod verisimiliter cadere non possint per

 Gloss.

Gloss. in d. verb. Quod potest, & in verb. Nocere. Faber mouet dubiũ. in d. §. Cui similis. Cui applicanda sit ista pœna 10. aureorũ. An parti, vel fisco, Gloss. existimat ꝙ medietas parti, & altera fisco. Faber verius asserit parti pœnã applicandã, id est ei, qui dãnũ passus est. Forma libellũ formandi in hoc casu secundũ Speculat. talis esse poterit. Pono ꝙ imposuisti tale quid supra talem locum, vnde vulgo iter fit. Item quod illud de facili cadere posset. Item quod cecidit & tale damnum dedit. Item si caderet, damnum dare posset, & sic de similibus.

QVAESTIO XVII.

An quando iniustè damnum passus propter factum alterius, posim agere contra talem ad satisfactionem damni?

CONCLVSIO affirmatiua. *Damnum passus, alterius causa, potest illud repetere ab eo, ob cuius factum incurrit.* Probatur per text. in L. Nam & Seruius. ff. de negot. gest. Bartol. ibidem. text. in L. Si vero. §. Cum autem. ff. de his qui deiecerint, vel effuderint, & in L. Si merces. §. Culpæ. & text. in hoc cap. Qui causam damni dat, damnum dedisse dicitur. Pro hac conclusione facit illa doctrina DD. qua concludunt quod innocens apprehensus,

ſus, & exactus ratione repræſaliarum, poteſt repetere damnum, ab eo, qui cauſam repræſalijs dedit. Bartol. in tractatione repræſaliar. & in d. L. Nam & Seruius. Baldus & Albericus in d. L. Si vero §. Cum autem. Alexand. in conſilio 290. incip. Ponderatis his, de quibus in themate fit mentio, numero 14. vol. 2. Panormitanus in conſilio. 21. incip. Saluatoris noſtri. volum. 2. & alij alibi, vt latius deduximus in capite præcedenti, quæſtione quarta, concluſione vndecima. His conuenit & ſententia Bartoli, in L. Cotem ferro. §. Qui maximos. ff. de publ. quem allegat, & approbat Panormitanus in d. cõſ. dum ſentit, quod ſi emens pedagium à ciuitate paſſus ſit maximum damnum propter guerram, quam ciuitas alteri intulit, poteſt agere contra ciuitatem ad intereſſe, quia ex facto, ſeu odio ipſius damnum paſſus eſt. Confirmat etiam hanc Concluſionem, quod traditum in proxima quæſtione concluſione ſecunda, inhabitatorem domus teneri, ſi hoſpites aut viatores eiecerint, vel effuderint in viam publicam aliquid, vnde tranſiens detrimento affectus ſit, poſſe tamen damnum perſolutum, ab hoſpitibus, & alijs qui eiecerint, repetere.

QVAESTIO XVIII.

An mulier quæ ignorante marito proprio concepit filium ex adulterio, qui

cum legitimis & naturalibus filijs succedet in hæreditate & sic veri hæredes maximum damnum sentient, teneatur crimen suum prodere etiã cum periculo dispendioq́; propriæ famæ, aut vitæ ad euitandum damnum legitimorum hæredum, & ne conceptus ex adulterio, cum iniustitia fruatur alienis bonis?

QVæstio hæc solemnis est apud Theologię & iuris doctres, & eam varij in diuersis locis attingunt, ac ideo vt certior clariorque resolutio habeatur, hic pro conclusione statui eam plenè per conclusiones declarare, nec non plurimorum auctorum sententias in vnum fasciculum colligere.

Ante omnia huius quæstionis memoriam faciunt, & etiam ex parte tractant ex Theologis S. Antoninus 2. parte. tit. 1. cap. 18. §. 8. & latius in ead. par. tit. 2. cap. 7. §. 4. Scot. in 4. d. 15. q. 2. in respons. ad arg. non longe à fine. Richard. in ead. d. q. 4. art. 5. Paludan. in d. 27. q. 2. Gab. in d. 15. q. 2. art. 2. concl. 2. Ioan. Maior in ead. d. q. 17. Adrian. in 4. de restit. non longe post princip. in §. Difficultas igitur est principaliter. & seq. Cardin. Caietanus tom. prim. opusc. tract. 31. respons. 14. Angelus, Syluester, & alij in verb. Adulterium. Dominicus Sotus lib. 4. de iustitia & iure. q. 7. art. 2. ad 2. Alphons. à Castro lib. 2. de potestate legis pœnalis, cap. 11. Ioannes à

Medi-

Medina in C. de restitut. q. 3. causa 4. Petrus à Nauarra lib. 3. de restit. cap. 1. à num. 151. latè Petrus de Aragon. in 2. 2. S. Thomæ. q. 62. art. 6. circa vltimum arg. & alij alibi, & ex iuris doctoribus, Innocent. Hostiensis. Panormit. Anton. Cardinalis, & alij communiter in cap. Officij, de pœnitent. & remiss. Petrus Ancharan. in reg. Peccatum, opposit. 4. & in reg. Frustra. q. 2. in 6. Martinus Nauarrus in manuali confessariorum, cap. 16. à numero 43. Didacus Couarruuias in relect. cap. Peccatum, de regul. iuris. part. 1. num. 8. Nunc pro resolutione sit.

Prima Conclusio. *Adultera, quando habet tantum in proprijs bonis, vt possit emendare damnum legitimis hæredibus, aut alijs læsis, tenetur de damno dato satisfacere.* Hæc est communis opinio Theologorum & canonistarum loc. cit. Conclusio satis probatur. Qui causam dedit damno tenetur ad eius emendationem, si id fieri potest sine detrimento maiorum bonorum, & habeat vnde satisfaciat. At hoc in casu fieri potest, vt præsupponitur. Ergo,

Secunda Conclusio. *Quando mulier adultera sine vllo periculo & detrimento potest reuelare, & sequitur aliqua vtilitas, tenetur detegere.* Hanc etiam communiter puto receptam. Ratio, quia cum fuerit efficax causa damni, tenetur lege iustitiæ, quantum in se est cessantibus grauioribus damnis, procurare & efficere, ne alij damnum iniustè patiantur & defraudētur in hære-

hæreditate. Quod fieri hoc modo posse creditur.

Tertia Conclusio. *Si adultera moraliter cognoscat manifestationem fore inutilem, & nihil profuturam, vtpote quia fides ei non habebitur, nec in effectu vlla damni recompensatio sequetur, non obligatur crimen suum propalare.* Hanc etiam tenent communiter DD. exceptis Adriano & Paludano, quem Adrian. allegat, qui sentiunt matrem obligatam ad occultam manifestationem filio faciendam, etiamsi sciat filium non adhibiturum fidem, sed horum sententia communiter reijcitur. Probatur nunc conclusio. Huiusmodi reuelatio esset inutilis temeraria, & famæ prodiga dissipatio. Ergo non admittenda. Deinde in tali casu manifestatio criminis necessaria censetur ad hoc vt damnum læsis resarciatur. Ergo quando nulla spes moralis superest ad consecutionem illius finis, minimè manifestare tenetur. Paludan. ad fundandam suam intentionem vtitur hoc argumento. Prædicator tenetur impio prædicare veritatem, etiamsi ille non semper acquiescat: alioquin sanguinem eius requiret DOMINVS de manu eius. Adrianus aliud dat simile: Quemadmodum is qui cum pluribus alijs infamauit innoxium tenetur retractando quantum potest laborare ad famæ reparationem; quamquam alijs in sua sententia persistentibus nouerit sibi minimè habendam fidem. Alphonsus à Castro & post

eum

cum alij recẽtiores soluunt hæc argumenta & ostendunt dissimilitudinem quantum ad propositum. Ad primum. Paludani de prædicatore est dissimilis ratio, quia auditor prędicatoris veritatem prędicantis tenetur ei credere, & ita prædicator obligatur ad prędicandum. Quod si alius non crediderit, nullum ex tali prædicatione sequitur damnum prædicatori. Filius autem spurius non obligatur credere matri, & mater ex reuelatione magnum patitur damnum, scilicet infamiam. Aliter Petrus de Aragon diluit: Prædicator non solũ tenetur dicere veritatem, vt credentibus pficiat, sed vt etiam veritas in iudicio coram Deo habeat contra peccatores suum debitum testimoniũ, magisq; iustificetur causa diuina, non solũ tenetur loqui quando est spes emendationis, sed etiam quando scit non profuturum. Adultera autem pro nullo alio fine tenetur suum crimẽ manifestare, nisi vt damnum per restitutionem emendetur. Quando ergo cessat hic finis, obligatio detegendi crimen etiam locum non habet. Ad aliud autem Adriani idẽ auctor paucis respondet falsum esse q; is qui cum alijs infamauit, teneatur retractare sententiam, quando nulla est spes proficiendi. Secus autem esset, si speraret abstergere totaliter, vel in parte infamiam. Alphons. aliam adhibet solutionem ostendẽdo maximam dissimilitudinem. Is qui se infamat reuocando dictum suum vt alteri fa-

mam, quam ab eo abstulit restituat, non infert sibi maius damnum, quam valet res quam alteri reddit, sed tantum solummodo ipse perdit, quantum alteri reddit. Famam reddit, quam etiam solam ipse amittit. Et ideo siue speret alios credituros, siue non, obligatur famam illi restituere, & pro illa quantum potuit, laborare. Quod si alios in sua sententia viderit persistere, debet confidere illos aliquando sententiam mutaturos, & sic ipse facit, quod potest. Mulier autem adultera suum peccatum reuelando, multo maius sibi infert damnum, quam verè valeat hæreditas quam filius spurius recipere, aut retinere potest, & ideo etiamsi confideret filium præbiturum fidem, non tenetur se infamare, vt hæredes non damnificentur in tẽporalibus, sed debet niti alia via sine famæ dispendio, vt legitimis heredibus satisfiat quantũ fieri potest, latius Alphõs. prosequitur hanc solutionem.

Quarta Conclusio. *Adultera regulariter cum vitæ periculo non tenetur crimen suum prodere.* Hæc est communis Theologorum & canonistarũ locis allegatis conclusio, excepto Adriano in d. q. de restitutione, & in quodlib. 1. art. 3. ad 2. qui opinatur talem adulteram teneri suum crimen prodere etiam cum vitæ propriæ, aut etiam alienæ periculo, vtpote si maritus prouocatus odio, aut indignatione eam occideret: aut alium quem suspicatus fuerit cum ea concubuisse. Conclusio in primis probatur ex d. cap.

cap. Officij de pœnitentijs & remiſsion. Vbi ſic Innocent. III. ſcribit: Significaſti quandem mulierem in pœnitentia tibi fuiſſe confeſſam, quod timens ne viri poſſeſsio deuolueretur ad alios quarundam herbarum ſuccú potauit: & ſic venter eius intumuit, & inde grauidam ſe oſtendens ſibi partum ſuppoſuit alienum: timensque maritum non vult facinus ipſi detegere: qui prolem credit ſine dubitatione qualibet eſſe ſuam. Quoniam igitur poſtulas edoceri vtrum ei hac fraude durante ſit pœnitentia iniungenda: reſpõdemus quod ſicut mulieri quæ ignorante marito de adulterio prolem ſuſcepit: quamuis id viro ſuo timeat confiteri, non eſt pœnitentia deneganda: ita nec illi debet pœnitentia denegari, &c. ſed competens ſatisfactio per diſcretum ſacerdotem ei debet iniungi. Hæc ibi. Accedit ratio. Ex duobus malis minus eſt eligendum cap. Nerui, & cap. Duo mala. 13. diſt. Sed minus malum eſt, quod non fiat reſtitutio temporalium bonorum, quam quod hominis vita, quæ rebus omnibus exterioribus præferenda eſt, in diſcrimen adducatur. Ergo. Dominicus tamen Sotus vbi ſupra docet, quod adultera teneretur cum periculo vitæ in grauiſsimo caſu reuelare; vtpote ſi regnum transferendum foret in ſpurium. Quæ ſententia non diſplicet Couarruu. & Petro de Aragon. Mihi autem videtur hoc falſum, & ſic cum communi tenendum.

Quinta

Quinta Conclusio. *Communiter adultera etiam non tenetur crimen suum reuelare, vt restitutionem procuret, cum dispendio sui honoris & famæ.* Hanc tenet Scotus, Gabriel, Caietanus, S. Antoninus, & alij communiter. A quibus tamen dissentit. Ioannes Maior in 4. d. 15. q. 17. & in 3. d. 37. q. 34. sentiens adulteram viduam iam, vel liberatam à periculo mortis obligatam esse adulterium detegere etiam grauissima famæ iactura. Huius sententiæ etiam est Adrian. Ratio pro nostra conclusione à DD. assignatur: Quia nemo tenetur restituere cum damno maiorum bonorum. At maius est detrimentum famæ, quam bonorum temporalium, cum melius & maius sit nomen bonum, quam diuitiæ multæ. Prouerbiorum 22. Argumenta quæ contra hanc, & superiorem conclusionem pro affirmante parte fiunt maximè ab Adriano ad longum dissoluuntur confutanturque à Ioanne Medina, & Alphonso Castrensi. Dixi in conclusione. (communiter etiam adultera nó tenetur crimen suum, &c.) Quia non improbabile videtur id quod sentijt in primis Sotus & post eum Couarruuias, Petrus de Aragon, & quidam alij recentiores, quin casus accidere posset, quod adultera teneretur etiam cum suæ famæ damno crimen prodere, vtpote si tam ingens & amplum esset mariti patrimonium quo verus hæres priuaretur, & spurius gauderet nisi mater reuelaret adulterium, vt arbi-

arbitrio viri prudentis & discretissimi multo maius esset dispendium rerum temporalium, quam damnum famæ mulieris, tunc enim in conscientia teneretur suum crimen manifestare, si aliunde non haberet, vt damnum resarciret, nec etiam aliud incommodum, aut periculum vitæ sequeretur, nisi solum famæ læsio, quam in hoc casu superare valorem rerum temporalium præsupponimus: Communiter autem locum habet conclusio.

Sexta Conclusio. *Si mulier iam de adulterio esset infamata, nec probabiliter instaret periculum corporis, aut animæ, si reuelaret, & sciret quod sibi fides adhiberetur à patre & filio, tenetur reuelare.* Hæc est communis conclusio Innocentij & aliorum in d. cap. Officij, vt etiam attestatur Nauarrus in manuali confessariorum capite 16. numero 46. Ratio conclusionis, quia iam fama esset læsa, & sic non patitur eius detrimentum, nec etiam imminet periculum vitæ. Ergo nihil impedimenti est quo minus teneatur reuelare, vt quantum potest caueatur damnum.

Septima Conclusio. *Quando huiusmodi mulier nec potest, nec obligatur prodere suum crimen, nec etiam habet, vnde resarciat damnum eis qui læduntur; remedium optimum est, vt inducat filium spurium ad ingrediendum religionem aliquam, quæ non sit capax hæreditatis: aut vt fiat clericus secularis, acquirat beneficium, & inde viuat, & renunciet alijs fratribus portionem sui patrimonij.* Hanc docuit Scotus, & post

post eum S. Antonin. Gabriel. Angelus. Syluest. Hostiensis. Cardin. Panormit. & alij in d. cap. Officij, & communiter recentiores Theologi. Dictum in conclusione (ad ingrediendum religionem aliquã, quæ non sit capax hæreditatis.) Quia si ingrederetur aliquam, quæ esset capax hæreditatis, non prodesset ad finem intentum ingressus religionis, cum monasterium posit succedere, cap. In præsentia, cum ibi annotatis, de probationibus, & Auctent. Ingreßi & Auctent. Si qua mulier. C. de sacrosanct. Ecclesijs, & sic legitimus hæres non liberaretur à damno.

Octaua Conclusio. *Quando adultera nec potest sine periculo animæ, vitæ & famæ, detegere crimen, nec alias pro damno satisfacere, non obligatur vlterius nisi ad contritionem pœnitentiamq; de peccato, & ad concipiendum propositum satisfaciendi quando potuerit.* Scotus, Gabriel, S. Antonin. Nauarrus & alij: & communiter DD. in d. cap. Officij per text. ibidem. Andreas Alciatus lib. 9. parergon iuris, cap. 12. prope finem testatur se meminisse cum Aueninone profiteretur, fuisse quandam mulierem quæ subtilius cogitauerit quam pontificij nostri doctores potuerint inuenire. Fuit enim mulier illa vidua hac cautela vsa. Cum iam in extremis esset, accersiuit ad se tres quos habebat filios, in lecto moribunda iacens, & ait illis: Filij mei, priusquam hac ex vita migrem, ne animæ meæ iacturam patiar, sum vobis quid-

dam relatura. Vnus vestrum est mihi non ex marito conceptus, qui rem mariti iniustè possidet: Eum vobis nuncupabo, nisi vos nolueritis. Tum filij, cum quilibet de se metueret, Quin, inquiunt, mater ab hoc onere nos te absoluimus, & mutuo nos liberamus. Et sic mater liberta est à conscientiæ & restitutionis onere, & filij etiam contenti fuerunt. Idem etiam Alciatus huius casus facit mentionem regula tertia præsumptionum. 27. præsumpt. numero 4. & dicit matrem illam tutam esse redditam apud DEVM. Hanc ingenio mulieris inuentam cautelam improbant Didacus in d. parte prima numero 8. versus finem. versic. Nec mihi placet cautela, & post eum Menochius de arbitrarijs iudic. qq. libro secundo cas. 89. numero 29. Ex his motiuis, quia per eam minime tollitur damnum illatum ex adulterio, nec fit liberatio sufficiens, cum mutua hæc absolutio spontanea non sit, sed coacta ex metu potius quam propria voluntate, vtpote quia vnusquisque fratrum timebat, ne mater eum illegitime natum manifestaret. Et Gabriel in 4. d. 15. q. 2. art. 2. concl. 2. sub lit. G. ante prædictos auctores similem cautelam reiecit, dum ait de matre adultera: Neque debet reuelare pueris in genere, dicendo quod vnus eorum non sit filius legitimus, non tamen manifestando spurium quis sit, vt sic sponte cōsentirent, vt spurius cum eis

reciperet hæreditatẽ: quia sic iterum se diffamaret, & esset periculum magnæ discordiæ inter fratres, &c. Sic Gabriel quemadmodum etiam paucis huius cautelæ mentionem fecit Ioann. Maior in 4. ead. d. q. 17. Dubium circa hanc materiam mouet Alphons. Castrensi *Si maritus vxoris adulteræ nullum habeat filium, cui facienda sit restitutio pro hæreditate mariti, quam retinet filius spurius?* Si dicas hæredibus esse dandum, cum nullus nisi filius, aut in recta linea illi succedens sit hæres necessarius, sed ex sola voluntate testatoris pendeat, quis sit futurus illius hæres, deficientibus filijs, non potest cognosci quem ille relicturus esset hæredem, si sciret illum non esse filium. Forte non reliquisset consanguineis, sed totum patrimonium in pauperes, aut in pia opera erogasset. Tunc ergo, si vxor ꝓ hæreditate à filio spurio retenta, cõsanguineis mariti ab intestato succedentibus restituat acceptũ, constat illam lædere pauperes aut locum pium. Huic dubitationi Alphons. respondet, & dicit quod huic damno non alio modo mederi possit quam hoc pacto. Si forte maritus putans illum esse filium suum, fecit pro illo pupillarem substitutionem, tunc manifestum est adulteram debere restituere illi quẽ maritus pro filio substituit. Quia maritus talẽ pupillarẽ substitutionẽ faciens apertissimè declarauit se fuisse relicturum hæredem quem pro filio substituit, si sciret alium non esse filium suum. Sed

quia

quia hæc pupillaris substitutio non fit nisi in testamento, quod multi vsq; ad horam mortis differre consueuerunt, ideo adultera semper solicita esse debet, vt à marito, dum sanus est, discat quem relicturus foret hæredem, si filium non haberet. Et cum hoc certo didicerit ab illo, id quod filius spurius retinet, restituet illi, quem maritus reliquisset hæredem, si sciret se filium non habere, & non consanguineis succedentibus ab intestato. Quia etsi ille intestatus decessit, fuit propter dolum qui illum à constitutione testamenti impediuit. Et penes illam mulierem adulteram quæ optimè nouit sui mariti voluntatem, illa voluntas tam apertè & sine vlla fictione declarata satis est pro testamento. Et ita non possum aliud sentire nisi quod mulier illa non debet alteri restituere nisi illi quem certo scit maritum suum fuisse relicturum hæredem, si ille sciuisset, se nullum habere filiũ. Hæc ille doctor. Sed nunc ad pleniorem huius quæstionis explanationẽ quæri potest: An filius teneatur credere matri asserenti illum natum non ex legitimo thoro? Pro responsione sit.

Nona Conclusio. *Regulariter in foro etiam conscientiæ filius non tenetur credere matri asserenti eum illegitimè ex adulterio natum.* Hanc tenent Angelus, Syluester & alij in verb. Adulterium. S. Antonin. loc. cit. Gabriel vbi supra. Alphonsus Castrensis loco citat. & alij

communiter. Panormitanus in cap. Per tuas, de probationibus. Gloss. in d. cap. Officij, & alij alibi. Dictum (regulariter) Quia si ita casus esset, quod mater vehementer & quasi euidenter filio persuaderet, vt intus in animo conuinceretur credere, vtpote si pater tempore conceptionis longo tempore absuisset, aut tanto tempore infirma valetudine fuisset detentus, quod satis appareret non cócubuisse cum vxore, tunc enim in conscientia teneretur fidem adhibere. Vt Sotus, Petrus de Aragon. Iosephus Angles & alij quidam sentiunt.

Decima Conclusio. *Per accidens etiam accidere potest quod filius teneatur credere matri, & hæreditatem aditam relinquere. Vtpote si filius propria conscientia extimuletur ad credendum, & firmiter sibi persuadeat matrem veritatem dicere.* In hac re non est dubium & conclusionem docent, Panormitanus in d. cap. Officij. Antonius & quidam alij ibidem.

Vndecima Conclusio. *In foro exteriori filius minime tenetur fidem adhibere matri asserenti eum natum ex adulterio.* Hæc est communis Theologorum & iurisperitorum. Theologorum loc. cit. Canonistarum Panormitani in d. cap. Per tuas. Antonij, Ioan. Imolen. & aliorum ibidem. Panorm. & Anton. in d. c. Officij. Legistarum in L. Si vicinis. C. de nuptijs. & in L. Filium. ff. de ijs qui sunt sui vel alieni iuris, & fundatur conclusio in d. cap. Per tuas. & in LL.

LL. Si vicinis. & L. filium. & in L. fin. iuncta Gloss. ff. de probat. Hinc communiter iurisperiti reprehendunt vt stolidum & stultum regem quendam, qui matri suæ reginæ iam declinãti ad mortem, & ei ad partem dicenti eum non esse filium regis licet tempore matrimonij natus fuisset, sed cuiusdam militis, fidem statim dedit, & ob id regno renunciauit, non enim credere debuit, sed suam conscientiam iuri & legibus conformare. Sic Cynus in d. L. Si vicinis. C. de nuptijs, & post eum Angelus, Salycet. Alberic. & alij quidam ibidem. Bartol. & Alber. in d. L. Si filium. Panormitanus in d. cap. Per tuas. numero 4. Baldus in consilio 74. incip. Verba D. Cyni. lib. 1. Philip. Corn. in consil. 293. incip. In hac consultatione videtur. in fine lib. 4. Barbat. in cons. 58. incip. Sapienter dixit Psalmista. col. 2. lib. 2. & alij alibi. Ratio cõclusionis, quoniam iuris præsumptio est pro filio arg. d. L. Si vicinis, & L. Filium, & eorũ quæ DD. ibidem cõmuniter cõmentantur, & ideo nisi legitimæ probationes sint in contrarium, matri fides non adhibetur. Accedit quod alleganti suã turpitudinẽ non creditur. arg. cap. Nõ solum. 23. q. 3. & L. 2. ff. de condit. ob turpẽ causãm. Quando filius natus est cohabitantibus viro & vxore præsumitur eum filium esse legitimum, nisi constet tanto tempore virum impotentem, aut infirmum fuisse, quod impossibile & improbabile foret, ei partum

tribuere per c. Per tuas, de probat. & L. Si vicinis, & L. Filium, & annotata à DD. ibidem. Alciat. in d. Præsumpt. 37. Menoch. libro secuudo de arbitrar. iudic. qq. casu. 89. Sufficit enim tum quod probetur filius esse, vxoris eius mariti quæ cum muliere habitauit ex dd. iuribus. Imo addunt, & extendunt DD. id veritatem obtinere etiamsi mulier eo tempore cum adultero consuetudinem habuisset Baldus in d. cons. 74. libro primo, col. 1. in Rubric. C. de probat. & post alios plures, Curtius iunior in cons. 31. num. 31. Cremen. sing. 126. Alciat. & Menoch. vbi supra. Ratio redditur quia benignior & fauorabilior præsumptio in dubio est sumenda. cap. Estote, de regul. iuris, ac in dubio quod honestius est, præsumendum secundum Panormitanum in cap. Intelleximus, de adult. Cui consonat & illud Baldi in d. L. Filium, num. 1. Potius præsumi posibile honestum quam posibile inhonestum. Si ergo mulier cum viro suo, & etiam adultero rem habuerit, præsumitur filius natus ex marito proprio, vt fauorabilior sit pro eo interpretatio, prout Menochius in d. cas. num. 23. tradit: Filiationis probatio difficilis est, tamen plurimos modos congregant ex auctoribus Iosephus Malcard. de probat. vol. 2. à conclusione 787. per plures conclus. seq. & Menochius in d. casu 89. Conclusio extenditur, vt etiam locum habeat, si mater in fine vitæ quando morti vicina est, filio denua-

denunciet, nec etiam tum ei tenetur credere vt plerique DD. tradunt: Quia non omnis moriens est sanctus Ioannes Baptista vel Euangelista vt quidam iurisperiti loquuntur. Bald. in tract. de pace Constantiæ. §. Extra quæro. num. 66. qui tractatus habetur in 3. vol. Oceani iuris. Iason. in L. 1. ff. Per quem factum erit, num. 16. Grammatic. in decis. 42. num. 9. Hippolit. Marsil. in pract. crimin. §. Restat. nũ. 12. Menoch. in d. cas. nũ. 30. Ioan. Nicol. Arelatin. in annot. ad Andr. Alciat. reg. 3. præsumpt. 4. præsumpt. Mascard. de probat. vol. 2. concl. 1078. nũ. 2. & sic morientes non semper pręsumũtur dicere verũ. Gloss. in cap. Literas, super verb. Tam graue. Bald. ibid. col. 4. Oldrad. in cons. 192. incip. Viso diligenter processu. numero 2. Ias. in repet. L. Admonendi, numero 105. ff. de iureiurand. Marsilius loco cit. & certe quando huiusmodi morientis confessio in articulo mortis est in præiudicium tertij, vbi ius iam quæsitum est, vt in nostro proposito, non præiudicat tertio, per text. & Bartol. in L. Si quis in graui. §. 1. ff. ad Syllan. Menoch. in cons. 39. numero 44. vol. 1. vt eum allegat, & sequitur Mascard. in d. concl. prope finem, & Ioannes Nicolaus in d. præsumpt. 4. Atque sic patet, quod præsumptio, qua moriens non præsumitur immemor salutis æternæ non semper sit efficax, per dicta latius à Doctore prædicto in præsumpt. 4. Ex dictis satis aper-

tum est, rectè docere Bartholomęum à Medina in sua instructione confessorum Hispano sermone conscripta, quamuis Petrus de Aragon ab eo recedat, dum affirmat filium illum valde stultè facturum, si postquam natus est in domo patris sui, velit assensum matri præbere, siquidem statim vt illud crediderit, tenetur in conscientia alijs filijs legitimis hæreditatem relinquere. Et sic cõsequenter dicit confessarios debere tali filio consulere, ne matri assentiatur. (Quæ sane intelligenda, quando filius euidentia probationum nõ habet conscientiã lęsam & conuictam) Quam diu autem dubitauerit de dicto matris post semel aditam hęreditatem, nihil tenebitur restituere, quia in dubijs melior est conditio posśidentis. Sic Medina.

Duodecima Conclusio. *Filius illegitimus si matris persuasione inductus, aut probationibus legitimis conuictus cognoscit, & sentit se non esse legitimum hæredem, tenetur hæreditatem relinquere legitimis hæredibus.* Hæc S. Antonini, Gabr. Angeli, Syluestri, Ioannis Medinæ, Soti, & communiter aliorum in locis cit. Ratio aperta est. Quia tunc cognoscit se iniustè posśidere alienum, & est malæ fidei possessor. Ergo tenetur relinquere & restituere legitimo & vero hæredi tanquam domino arg. cap. Si res. 14. q. 6. In hac re non est dubium. De præceptis autem & consumptis bona fide durante ad nihil tenetur, vt S. Antonin. Angel. Syluester &

alij

alij tradidere, quamuis Raymund. allegatus à Syluestro in verb. Adulterium. q. 2. in fine consulat vt restituat, vel componat, licet non sit cogendus, quia possessor erat bonæ fidei. *Dubium hic esse potest: An talis filius etiam teneatur expensas alimentorum restituere patri putatiuo & alteri: & an alter possit eas repetere ab eo quem aluit tanquam filiũ suum?* Pro responsione, aut loquimur in foro conscientiæ: aut in iudicio exteriori de iure ciuili. Bartol. in L. 1. §. Cõpetit. ff. Si mulier ventris nomine, testatur casum in facto suo tempore accidisse in foro conscientiæ, & fratres iudicasse, quod posint alimẽta repeti à tali filio, & quod consequenter teneatur recõpensare. Bartol. de iure ciuili existimat patrem qui alimenta præstitit filio, quẽ credidit suum, nõ posse repetere. Bartolo videntur consentire Paulus Castren. in L. Alimenta. num. 4. & ibid. Alexand. num. 3. C. de negotijs gestis. Bartoli opinio cõfirmatur per eũ ex d. §. Cõpetit. quo ostẽditur alimẽta pręstita mulieri, quæ ventris nomine sine calumnia in possesionem missa est, non repeti: Ergo & pręstita ei, quem falso quis existimauit filiũ, nõ repetuntur. Hanc Bartoli sententiã tam de iure ciuili quã etiã in iudicio animę amplectitur Anton. Corduba in L. Si quis à liberis. ff. de liberis agnoscend. §. Si vel parens. num. 40. quicquid in consulto monachi dixerint, vt eius verbis vtar; aduersus quos sententia Bartoli iure Regio approbata est L. 36. tit. 14.

parte quinta. Sic ille doctor. Et certe quantum ad forum conscientiæ etiam obtinet: Si enim secundum receptissimam DD. sententiam, vt visum est, non tenetur filius talis de receptis & bona fide consumptis, certe non tenebitur de alimentis. Contra Bartoli sententiam ex iure hoc argumentum difficultatem facit. Quia alimenta dedit, falsò & cum errore existimauit se filio suo dare, cum tamen in rei veritate non esset. Ergo repetere poterit: Quia secundum iuris regulas, qui per errorem dat, repetere potest. L. Error. C. ad leg. Falcid. L. regula. §. fin. ff. de iuris & facti ignorat. L. Cuius per errorem. ff. de reg. iuris. Nec obstat. §. Competit. à Bartolo allegatus, quia in illa specie, vt alimenta non repetantur, satis est, quod mulier sine calumnia in possessionem missa sit ventris nomine, propterea, quia æquius est vel frustra impendia fieri, quam denegare aliquando alimenta ei, qui dominus bonorum aliquo casu futurus est. L. 1. §. Sed & incertum. ff. de ventre in possession. mittend. quæ ratio cessat in proposito casu, in quo is qui alimenta percipit ab eo qui filium suum esse putabat, non erat futurus dominus. Corduba ad hæc respondet, quod quamuis iure optimo procedant, non tamen opinionem Bartoli improbent, & refellant; Cum locum non habeant in ijs quę pietatis intuitu fiunt, quę si quis per errorem dederit, repetere non potest. §. fin.

fin. Institut. quæ ex quasi contractu nascuntur. L. Cum ijs. §. mulier. ff. de cōdit. indeb. vnde alimenta quæ quispiam alicui dederit existimans falso filium suum esse, non repetet ab eo. Nunc dubitari quæriue potest. *Ad quid teneatur adulter, qui verus pater filij putatiui est?* Pro resolutione sit.

Decimatertia Conclusio. *Quam diu adulter non credit, nec credere tenetur, quod filius ex adulterio natus, sit sua proles, ad nullam restitutionem, aut damnorum reparationem obligatur.* S. Antonin. in 2. Par. tit. 2. cap. 7. prope finem. Gabr. vbi supra. Syluest. in verb. Adulterium. q. 5. Aurea Armilla in eod. verb. num. 7. Nauarrus in d. cap. 16. num. 49. Sotus lib. 4. de iustitia & iure. q. 7. art. 2. non longius à fine. Petrus de Aragon in d. art. 6. S. Thomæ. & testatur hanc communiter sequi Doctores. Quia in re dubia melior est cōditio possidentis, & dum res dubia est, certa & absoluta non est proferenda sententia, cap. Habuisse. 33. d. Hinc quando mater est leuis, & solita etiā cum alijs quandoque consuetudinem habere, aut mater dubitat quoque cuius sit filius mariti, an adulteri, aut sunt aliqua indicia, quæ significent matrem forte detegere filium esse adulteri ad inducendam aliquam obligationem cum eo, non debet facile fidem habere ei, in filiatione asserenda. Vt enim supra satis declaratum est, præsumptio in dubio fortior est quod filius sit legitimus.

Decimaquarta Conclusio. *Quando adulter credit, aut rationabiliter credere tenetur, filium illegitimum esse suum, obligatur in conscientia ad reparationem damnorum, quæ veris hæredibus, aut patri putatiuo ex natiuitate talis filij prouenunt.* Casus huius conclusionis vt melius res intelligatur, esse potest huiusmodi aut similis. Tempore conceptionis maritus alicuius vxoris abfuit, & etiã mulier semper fuit honestissima in propria conscientia & hominum recta opinione, adulter vero callidus minis, vi, aut aliquo dolo eam circumuenit, & ad adulterium induxit, nec verisimile est quod cum alio quoq; deinceps consuetudinem habuerit, ac tam multæ concurrunt coniecturæ, quarum licet singulæ fidem non facerent, omnes tamen collectæ conuincunt, adulterum ad credendum suum esse filium, an hic adulter teneatur restituere damna. Nunc conclusio est S. Antonini, Gabr. Syluestri, Aureæ Armillæ, Caietan. Nauarri, Petri Aragon loc. cit. Iosephi Angles in floribus Theolog. qq. in 4. 2. part. de restit. in q. Quis à restitutione sit, liber. 5. difficult. Petri à Nauarra lib. 3. de restitut. capite primo numero 157. & communis hæc est conclusio. Ratio est. Quoniam adulter dedit causam sua culpa damno. Ergo tenetur illud restituere, ex hoc cap. fin. Qui causam damni dat, damnum dedisse dicitur, & iterum ibid. Si culpa tua datum est damnum, iure super hoc satisfacere te oportet.

tet. Non obſtanti hac communi concluſione Dominicus Sot. vbi ſupra exiſtimat quod adulter ex iuſtitia ad nullam reſtitutionem teneatur, licet ex decentia & honeſtate. Ratio fundamentalis Soti, quoniam adulter in hoc caſu non eſt proxima, ſed remota cauſa damni ſubſecuti. Ipſa enim mater ſuppoſuit filium proprio marito, & ſponte fuit adultera. Hæc Soti opinio à Nauarro, Petro de Aragon. Petr. à Nauar. & alijs recẽtioribus reijcitur his rationib. I. Non eſt magis cauſa ꝓpinqua mulier quã vir, cum vterq; ſimul ſuo actu concurrant ad actionem, quam ſequitur damnum. Cum igitur etiam ipſo Soto teſte vxor teneatur ad reſtitutionem, adulter quoque tenebitur ob paritatem rationis. Secunda. Adulterium ſuapte natura ordinatum eſt ad generationem, & eſt mediũ ad illud damnum & eſt res illicita, quam ſequitur damnum vt effectus. Ergo nocet adultero, cum præcauere debuiſſet. arg. cap. fin. de homicid. in 6. Ad fundamentum Soti reſpondetur, quod adulter eſt cauſa ſatis propinqua licet non ſit proxima & immediata dammi. Sufficit enim quod ſit propinqua aut etiam remota modo ex natura actionis illicitæ damnum ſequatur, arg. d. cap. fin. de homic. & cap. Si egreſſus, ſupra, & huius cap. Ex his infero primo cum Petro de Aragon, quod ſi adultera reſtituerit totum damnũ ex proprijs bonis, adulter tunc tenebitur eidem medietatem recompenſare,

cum particeps fuerit iniustitiæ. Secundo colligo cum communi adulterum obligatum fore restituere patri putatiuo expensas, quas fecit alendo filium illegitimum. Hæc illatio contra Bartolum in L. 1. §. Competit. ff. Si mulier ventr. nom. & alios ei adhærentes quos allegauimus in concl. 12. esse videtur, dum sentiunt quod non repetentur alimenta à patre filij, quæ administrauit putatiuus pater, & sic expressè Antonius Corduba in d. §. Si vel parens, numero 40. vult quod in animæ iudicio pater spurij non teneatur restituere quicquid in consulto monachi siue fratres, de quibus mentionem Bartol. facit, in d. §. Competit, dixerint. Non tamen, censura Cordubæ reiecta quæ fragili quantum ad propositum innititur fundamento, præfatorum fratrum responsio quantum ad forum conscientiæ inconsulta fuit, sed communi Theologorum sententiæ cõformis, si restringatur eorum resolutio ad casum huius illationis. His additur cum alijs, quod si filius illegitimus adhuc infans expositus fuit alicui loco pio, & hospitali, & nutritus tanquam pauper, tam adulter, quam adultera tenebuntur in conscientia pro alimentis satisfacere loco pio, nisi paupertas eos excuset, cum naturali iure obligentur parentes filijs alimenta præstare, cap. Cum haberet. De eo qui duxit in vxorem, &c. & communis ibidem, & hospitalia instituta sint ad alendos pauperes, cap.
De

De Xenodochijs, de religiosis domibus. Si autem alter parentum non possit, neque velit restituere: alter qui potens est obligatur damnum resarcire. Hæc de iniurijs & damno dato, quæ omnia infallibili sacrosanctæ matris Ecclesiæ censuræ subiecta esse volumus.

Laus DEO, Beatissimæque Virgini MARIAE & omnibus SANCTIS.

FINIS.

INDEX RERVM PRAECIPVARVM IN HOC LIBRO CONTENTARUM.

A.

Appellans

B.

Capit

C.

D.

E.

Eccle-

F.

H.

I.

Infama-

 sem

L.

Mala-

M.

O.

P.

R.

S.

Quomodo

V.

colorchecker CLASSIC

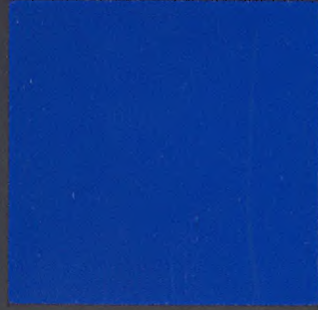

calibrite

mm